73779
4.

350/66

PRÁCE SLOVANSKÉHO ÚSTAVU V PRAZE
SVAZEK IV.

MATYÁŠ MURKO

ROZPRAVY Z OBORU SLOVANSKÉ FILOLOGIE

USPOŘÁDAL
JIŘÍ HORÁK

V PRAZE 1937
NÁKLADEM SLOVANSKÉHO ÚSTAVU – V KOMISI NAKLADATELSTVÍ »ORBIS«
TISKEM STÁTNÍ TISKÁRNY V PRAZE.

PUBLIKACE SLOVANSKÉHO ÚSTAVU V PRAZE.

V generální komisi nakladatelství »Orbis«, Praha XII., Fochova tř. 62.

ROČENKA SLOVANSKÉHO ÚSTAVU.

Svazek I. za rok 1928. V Praze 1929. Stran 4 + 184 vel. 8° a 7 příloh. Cena 16 Kč.
Svazek II. za rok 1929. V Praze 1930. Stran 257 + 11 obr. příloh. Cena 24 Kč.
Svazek III. za rok 1930. V Praze 1931. Stran 286 + 14 obr. příloh. Cena 24 Kč.
Svazek IV. za rok 1931. V Praze 1932. Str. 289 + 6 obr. příloh. Cena 24 Kč.
Svazek V.–VII. za tříletí 1932–1934. V Praze 1935. Stran 455 + 22 obr. příloh. Cena 28 Kč.
Svazek VIII. za rok 1935. V Praze 1936. Stran 191 + 13 obr. příloh. Cena 15 Kč.

KNIHOVNA SLOVANSKÉHO ÚSTAVU.

Svazek I.: *Jan Kollár: Rozpravy o slovanské vzájemnosti.* Souborné vydání. Uspořádal Miloš *Weingart.* V Praze 1929. Str. LIV + 248 v. 8° a 4 příl. 32 Kč.
Svazek II.: *Slovo o pluku Igorově.* Ruský text v transkripci, český překlad a výklady Josefa Jungmanna z r. 1810. Vydal a úvodem opatřil *V. A. Francev.* V Praze 1932. Stran 47 a 2 přílohy. Cena 10 Kč.
Svazek III.: *A. S. Chomjakov: Stichotvorenija.* Vstupiteľnaja staťja i priměčanija *V. A. Franceva.* V Praze 1934. Stran LXXXIV + 163 + 4 příl. Cena 35 Kč.

PRÁCE SLOVANSKÉHO ÚSTAVU.

Svazek I.: *Julius Heidenreich: Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou.* Studie srovnávací. V Praze 1930. Str. VII + 181 v. 8° a 1 příl. 24 Kč.
Svazek II.: *Frank Wollman: Dramatika slovanského jihu.* V Praze 1930. Stran VI + 250 vel. 8° a 34 obraz. příloh. Cena 38 Kč.
Svazek III.: *Marjan Szyjkowski: Polská účast v českém národním obrození.* Část I. V Praze 1931. Stran 508. Cena 68 Kč.
Svazek V.: *Milan Prelog: Pouť Slovanů do Moskvy roku 1867.* Z rukopisu přeložila *Milada Paulová.* V Praze 1931. Stran XIII + 183 + 1 příloha. Cena 28 Kč.
Svazek VI.: *Jiří Polívka: Slovanské pohádky.* Svazek I. V Praze 1932. Stran 256 vel. 8°. Cena 45 Kč.
Svazek VII.: *Evg. Perfeckij: Historia Polonica Jana Dlugosze a ruské letopisectví.* V Praze 1932. Stran 120 vel. 8°. Cena 32 Kč.
Svazek VIII.: *Janina Viskovataja: Ruské motivy v tvorbě Julia Zeyera.* V Praze 1932. Stran 166 vel. 8°. Cena 30 Kč.
Svazek IX.: *Julius Heidenreich: Ruské základy srbského realismu.* Č. I. V Praze 1933. Stran 219 vel. 8°. Cena 32 Kč.
Svazek X.: *František Táborský: Arthur Grottger.* Jeho láska a dílo. Z jeho listů a z památníků jeho snoubenky sestavil *F. Táborský.* V Praze 1933. Stran 250 a 72 vyobrazení. Cena 36 Kč.
Svazek XI.: *Konstanty Wiskowatyj: Poglosy historji polskiej w epice jugosłowiańskiej* (w 250-tą rocznicę zwycięstwa króla Jana Sobieskiego pod Wiedniem; 1683–1933). Z przedmową *prof. Dr.* M. *Murki,* pod red. *prof. Dr.* M. *Szyjkowskiego.* V Praze 1933. Str. XX + 253 vel. 8°. Cena 40 Kč.
Svazek XII.: *Evg. Ljackij: Slovo o polku Igorevě.* Pověst' o knjaz'jach Igorě, Svjatoslavě i sud'bach russkoj zemli. Očerk iz istorii drevne-russkoj literatury. Kompozicija. Stiľ. V Praze 1934. Stran 233 vel. 8°. Cena 36 Kč.

TRAVAUX DE L'INSTITUT SLAVE DE PRAHA
TOME IV

MATYÁŠ MURKO

ESSAIS DE LA PHILOLOGIE SLAVE

RÉDIGÉ PAR
JIŘÍ HORÁK

PRAHA 1937
PUBLIÉ PAR L'INSTITUT SLAVE – EN COMMISSION
À »ORBIS«
IMPRIMERIE DE L'ÉTAT À PRAHA

PRÁCE SLOVANSKÉHO ÚSTAVU V PRAZE
SVAZEK IV.

MATYÁŠ MURKO

ROZPRAVY Z OBORU SLOVANSKÉ FILOLOGIE

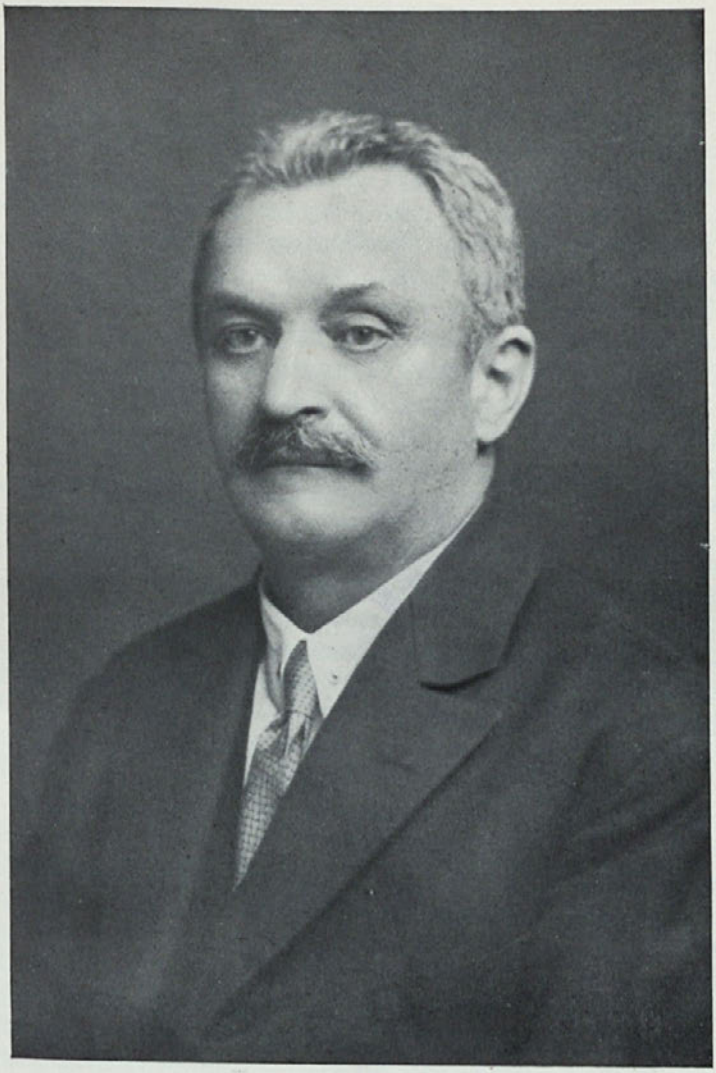

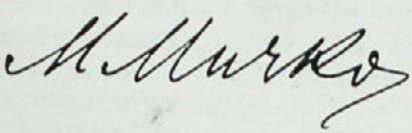
USPOŘÁDAL
JIŘÍ HORÁK

V PRAZE 1937
NÁKLADEM SLOVANSKÉHO ÚSTAVU – V KOMISI NAKLADATELSTVÍ »ORBIS«
TISKEM STÁTNÍ TISKÁRNY V PRAZE

73779

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
LJUBLJANA

JIŘÍ HORÁK:

ÚVODEM

I.

Matija Murko jest jeden z nejvýznamnějších představitelů slovanských studií, kteří v letech osmdesátých zahájili vědeckou činnost jako žáci F. Miklošiče. Veliký tvůrce srovnávacího jazykozpytu slovanského tehdy již téměř dovršil v rozsahu monumentálním úkol, který zakladatelům slovanské filologie J. Dobrovskému a P. J. Šafaříkovi tanul na mysli jako daleký cíl. Miklošič dospíval v ovzduší ilyrismu, přinášel do Vídně hluboký zájem o lidovou poesii slovanskou, jejíž květy vroubí široké území jeho badatelské práce na prostranství několika desítiletí; přinášel si kromě toho živý vztah k problémům nejstarší kultury slovanské, k nimž se prodlením let rád vracel podnětnými rozpravami; naproti tomu však v oboru literárních dějin zůstal věren metodě filologické, která se vyhýbala studiu novější slovesnosti. Mladé pokolení Miklošičových žáků přejímalo od mistra úsilí o široký všeslovanský základ studií filologických a jazykozpytných, ale poznalo nutnost doplniti program učitelův vyhraněný v přísnou výlučnost právě v oboru literárních dějin širším pojetím a novými metodami bližšími soudobým proudům duchovním. Vítanou oporou jim byl rozkvět pozitivistické literární historie především na Rusi.

Ruské badání o dějinách slovesnosti dosáhlo v letech osmdesátých výše vskutku pozoruhodné. Bělinskij a jeho škola učili chápati literární dílo s hlediska filosofického a sociologického, kdežto údobí tuhé reakce let padesátých vedlo k bedlivému studiu starších období literárních a po nejedné stránce objasnilo souvislost literatury XIX. věku s písemnictvím moskevské Rusi. Složité otázky selské reformy, kterou připravovala vláda Alexandra II. od konce let padesátých, nutily ruskou vědu všímati si také lidového života duchovního a přihlížeti mimo jiné k ústní tradici; realistický vztah k lidu způsobil, že ruský národopis velmi záhy postoupil od romantického podivu k vědeckému rozboru lidové slovesnosti, vybudovanému na základech srovnávacích. Působila tu nepochybně také trvalá a mnohostranná souvislost s vědeckým světem anglickým i francouzským a s metodami, jejichž správnost

osvědčovalo dílo Dunlopovo. A. N. Pypin a A. N. Veselovskij, vůdčí představitelé literárně dějepisného badání na Rusi v letech osmdesátých, zůstávali ve svých rozsáhlých dílech na výši filosofického pojetí, ale dovedli také nově objasniti s hlediska srovnávacího rozsáhlou látku, kterou sebrali prodlením desítiletí. Pypinovo dílo o dějinách literatur slovanských, podávající — se sociologického hlediska žáka Černyševského — positivistickou kritiku slovanského romantismu, bylo tehdy jako ještě dlouho potom, nezbytnou příručkou mladých slavistů. Pypin je přesvědčil, že slovanská vzájemnost se může úspěšně rozvíjeti jen mezi národy nezávislými a že vztahy kulturní nezbytně vyžadují pevných základů vzájemnosti politické i hospodářské. Střízlivé úsudky Pypinovy narazily na mnohých místech na odpor, ale čím usilovněji mladé pokolení prohlubovalo vlastní práci na poli slovanské vzájemnosti, tím jasněji se přesvědčovalo o správnosti názorů velikého ruského slavisty západníka, který od dob Šafaříkových nejvíce posílil snahy Kollárovy svými dějinami literatur slovanských. Veselovskij vedl své mladší vrstevníky k dalekým cílům srovnávacího studia látek i forem slovesných a svými rozbory, které udivovaly sčetlostí vskutku universální, ukazoval na nutnost širokého rozhledu světového. K těmto dvěma vynikajícím průkopníkům ruské literární vědy se družila škola Tichonravovova, zdůrazňující především zjištění přesných textů a filologický rozbor. Mohutné zdroje hmotné dávaly universitám a vědeckým společnostem možnost rozvíjeti činnost v měřítku vskutku evropském a vytvářeti prostředí, které osobitým spojením pohostiné srdečnosti s badatelskou opravdovostí nezapomenutelně působilo především na mladé pracovníky, kteří přicházeli ze stísněných poměrů kulturních v Rakousku.

Světová měřítka ruského badání literárně dějepisného i nové metody srovnávací přinášel s sebou do Vídně žák a nástupce Miklošičův Vatroslav Jagić, který od r. 1886 zahájil své působení na vídeňské katedře a konečně dosáhl možnosti šířiti živým slovem v kruhu slovanských posluchačů myšlenky, které po léta hájil jeho znamenitý sborník „Archiv für slavische Philologie“. Jagić postavil do služeb své předůležité katedry nejen své hluboké vědomosti, ale i praktické zkušenosti získané na Rusi, své vynikající nadání organisační, jakož i mnohostranné vztahy osobní, jejichž dosah plně oce-

nila teprve další desetiletí. Vídeň Miklošičova a Jagićova zůstávala nejdůležitějším střediskem slovanských studií, ačkoliv se v letech osmdesátých i v jiných zemích slovanských rozvíjela všestranná práce slavistická. Obnovená universita Karlova v Praze se vrátila k velikému odkazu J. Dobrovského a P. J. Šafaříka požehnanou činností Jana Gebaura; mladá vědecká družina vedená Gebaurem a Masarykem zahájila svou činnost kritickou revisí vědeckého odkazu našich badatelů a slavila první skvělé vítězství v boji o podvržené památky rukopisné, které po celá desetiletí skreslovaly obraz našich nejstarších dějin. J. Polívka, J. Máchal, J. Vlček, J. Jakubec a L. Niederle zakládají svými díly nové období československé slavistiky, zůstávajíce v přátelských stycích s vídeňskou školou Jagićovou. V Polsku působil všestranný ušlechtilý Jan Karłowicz, který zejména znamenitým sborníkem národopisným („Wisła") řídil vývoj srovnávacích studií zvláště v oboru lidové slovesnosti, v Berlíně pak r. 1880 zahájil přednášky na katedře slovanských jazyků a literatur Alexander Brückner, vedle V. Jagiće jistě nejvšestrannější slavista druhé polovice XIX. věku, vynikající zejména také v oboru literárních dějin darem živého slova a uměním plastické charakteristiky.

V živém ruchu tohoto plodného období slavistické práce studoval ve Vídni (od r. 1880) Matija Murko. Jeho hlavním učitelem byl Miklošič, ale mladý student získal právě v oboru literárně dějepisném velmi mnoho cenných podnětů ze svého studia germanistického jako žák znamenitých představitelů školy Schererovy R. Heinzela a Ericha Schmidta. Heinzel, duch také umělecky bohatě nadaný, skvělý vykladač a znatel staré literatury, vedl Murka k studiu výsledků nového badání o starém eposu, Erich Schmidt, vynikající znatel klasické literatury, obracel pozornost slovinského studenta na německý romantismus, který tak hluboce zasáhl do dějin národního obrození slovanského.

Dosáhnuv hodnosti doktorské na základě disertace, v níž na podnět Heinzelův podal rozbor jednoho starohornoněmeckého glosáře, Murko, jemuž se dostalo stipendia, podnikl (r. 1887 až 1889) cestu do Ruska, kdež se seznámil s vynikajícími odborníky, zejména s Pypinem a Veselovským. Veselovskij doporučil mladému slavistovi, aby zpracoval srovnávací metodou látku středověkou, hojně rozšířenou, totiž povídku

o sedmi mudrcích. Tak vznikla první rozsáhlá monografie Murkova „Die Geschichte von den sieben Weisen bei den Slaven“ (1890), literárně historický úvod k soubornému vydání na základě rozsáhlého studia rukopisného (vydání autor bohužel odložil pro neodkladné práce jiné). V rozpravě vydané nákladem Vídeňské akademie věd se zrcadlí všecky přednosti pozdějších prací Murkových: filologická přesnost, důkladná znalost příslušné literatury, mnohostranné vědomosti, jasné rozčlenění látky, bystrý úsudek, který se vyhýbá nedoloženým hypothesím a zůstává jen na půdě bezpečně zjištěných faktů. Úhrnem vynikající talent analytický. Badatelskou podobiznu Murkovu z oné doby dokreslují jeho starší práce, především polemická rozprava „Miklošič in Hrvati“ (1883), která pádnými důvody obhajuje milovaného učitele a mistra proti nesprávným obviněním se strany charvátské. Je-li tato stať předzvěstí Murkova badání v oboru dějin slovanské filologie, svědčí hojné recense a kritické referáty v Jagićově Archivu o horlivém studiu lidového podání slovanského, kdežto článek „Die Bedeutung der Fremdwörter“ (1886) vzešel z Murkových studií jazykozpytných. A svěží cestopisná causerie „V provinciji na Ruskem“ (1889) se hlásí do Murkových prací, v nichž badatele tak zajímavě doplňuje pozorný cestovatel vzácného nadání pozorovatelského. Rozpravou o sedmi mudrcích Murko naznačil své pojetí slovanské filologie, jemuž zůstává věren až po dnešní den. Do oboru slovanské filologie Murko řadí vedle jazykozpytu literární dějiny a studium národopisné, zejména pokud jde o duchovou kulturu lidovou. Studiem historie sedmi mudrců Murko pronikl na rozsáhlé území středověkého románu a povídky a postřehl řadu zajímavých problémů srovnávacích, zejména pokud šlo na př. o pronikání látek českých prostřednictvím polským a běloruským do literatury ruské. V tom směru se stýkal s činností J. Polívky, na př. studií o ruském překladu povídky o Apolloniovi Tyrském (1892); zabýval se ještě jinými látkami středověkými a shrnul výsledky v habilitační přednášce „Die ersten Schritte des russischen Romans“ (1897). Po návratu z Ruska Murko pokračuje ve své činnosti v širokém měřítku slovanském ve všech směrech. Monografií „Enklitike v slovenščini“ (1891) vrací se na pole jazykozpytné, četnými články v odborných časopisech i v den-

ním tisku sleduje nová díla v oboru slovanské slovesnosti i literárních dějin, přihlíželo také k dějinám slovanské filologie, nejvýznamněji v rozpravě „Kollárova vzájemnost slovanská“, otištěné ve sborníku statí, věnovaném památce stého výročí narozenin Kollárových (1893). Žák Pypinův se projevil kritickým soudem o nedokončených úkolech slovanské vzájemnosti, ale Slovinec, příslušník národa, který v těžkém boji za národní svébytnost tak nadšeně přijal Kollárovo poselství, ocenil dosah ideí československého buditele projevem uznání, který neplýtvá pathetickými slovy, ale vroucně a srdečně vzpomíná života veliké myšlenky.

Jagić vyzval nadějného pracovníka k habilitaci, ale přál si, aby svou literární činnost doplnil prací z oboru dějin literatury novodobé. Tak vznikla kniha „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik“ (1897), jedno z průkopnických děl v oboru srovnávacích dějin literatur slovanských. Šťastná volba námětu vedla Murka právě k období českého národního obrození, v němž studium slovanské filologie a lidového podání splývá se samostatnou tvorbou básnickou a s úsilím posíliti národní osobitost myšlenkou vzájemnosti. Po stránce filosofické byl Murkovi bezpečným vůdcem T. G. Masaryk, jehož památná monografie o slovanské vzájemnosti Jana Kollára pronikavostí ideového rozboru i širokým hlediskem sociologickým předstihovala vše, co až do té doby bylo vykonáno v oboru srovnávacích studií o našem národním obrození, a zejména věcně objasňovala jednostrannost známé knihy I. M. Soběstjanského. Vědecká kritika již dávno zařadila knihu Murkovu do skupiny děl dosahu trvalého. Autor založil své vývody na rozsáhlém studiu pramenném a osvědčil kromě toho vynikající znalost literatury německé, jakož i ostatních literatur slovanských, ale nepřestal na pouhé látce, nýbrž postoupil ke kritickému rozboru srovnávacímu a právě tím po nejedné stránce nově osvětlil naše národní obrození. Nedocenil však významu osvícenství ani domácí tradice obrozenské, rostoucí z teritoriálního a stavovského vlastenectví české šlechty, jakož i z opposice proti josefinskému centralismu. Nepostihl plně složitosti národního obrození, v němž vedle prvků domácích přísluší také vynikající místo vlivům slovanským, především polským. Přes některé výhrady, kritik tehdy jistě nejpovolanější, Jaroslav Vlček, nazval knihu

jedním z nejzajímavějších a nejvýznamnějších příspěvků k srovnávacím dějinám české literatury. Tento úsudek, který má i dnes téměř po čtyřiceti letech plnou platnost, jest třeba jen doplniti v tom smyslu, že knihu Murkovu řadíme k nejvýznamnějším dílům z oboru srovnávacích dějin literatur slovanských vůbec. Monografií o německých vlivech na český romantismus Murko zamýšlel zahájiti rozsáhlé dílo, v němž chtěl postupně prozkoumati s téhož hlediska srovnávacího také ostatní literatury slovanské, pohříchu však další díly nevyšly. Přes to však mladý docent vídeňské university pokračoval v studiích o slovanském romantismu a obrátil se především k zajímavému prostředí, v němž dospíval jeho veliký učitel Miklošič. V slavnostním sborníku, který žáci a přátelé věnovali R. Heinzelovi, Murko otiskl rozsáhlé pojednání „Miklosich's Jugend- und Lehrjahre" (1898), opět dílo dosahu základního. Po prvé objasnil na základě literárně historickém duchovní růst Miklošičův, jeho přátelské vztahy k stoupencům ilyrismu a k ostatní mládeži slovinské podnícené k práci národně buditelské slovesnou i naukovou tvorbou německého romantismu i pracemi slovanskými. Na základě rozsáhlého materiálu dokumentárního autor podrobně zobrazil Miklošičova studijní léta, zejména pobyt v Štyrském Hradci, kde v romantickém kruhu mladých buditelů a nadšených přátel lidové slovesnosti Miklošič prožil šťastné období mladosti. Podrobný nástin poměrů v Štyrském Hradci tvoří jakési pokračování knihy o německých vlivech na český romantismus. Pracuje o tomto důležitém příspěvku k dějinám slovanské filologie, Murko snad ještě netušil, že mu připadne tak brzy smutný úkol posmrtnou vzpomínkou objasniti slavistické veřejnosti i širším kruhům vzdělaných čtenářů trvalé zásluhy svého dobrého přítele Vatroslava Oblaka. Studie „Dr. Vatroslav Oblak" (1899) jest jedna z rozsáhlých monografií Murkových, významná nejen jako důležitý pramen životopisný, ale i jako kritický rozbor několika základních problémů slovanské filologie. Na studii o Miklošičově mládí Murko záhy navázal rozpravou „Misli k Prešernovemu življenjepisu" (1901), v níž vynikající znatel německé romantické literatury změřil dílo velikého slovinského umělce s tvorbou německou a ukázal, jak význačné místo přísluší Prešernovi v dějinách slovanského romantismu vůbec. Zabývaje se dějinami slovanského

romantismu, byl nucen všímati si podrobně obou vůdčích představitelů národního obrození jihoslovanského B. Kopitara a Vuka Stefanoviće Karadžiće, dvou osobností, o nichž právem pověděl, že by jejich jména měla býti vyslovována vždy pospolu, poněvadž geniální selský samouk byl žákem velikého slavisty slovinského, který se „o svého Vuka" staral jako otcovský přítel. Z rozsáhlých studií pramenných vzešlo několik rozprav, na př. článek „Eine Jacob Grimm fälschlich zugeschriebene Rezension serbischer Volkslieder" (1901), „Kopitar in Vuk Karadžić" (1908) a j.

II.

R. 1902 byl M. Murko jmenován řádným profesorem slovanské filologie na universitě v Štyrském Hradci, kdež prožil 15 let. R. 1917 byl povolán na universitu v Lipsku jako nástupce A. Leskiena a r. 1920 mu nabídla universita Karlova katedru jazyka a literatury jižních Slovanů. Prof. Murko, čestný doktor university Karlovy, přijal poslání v Praze a od té doby žije mezi námi, získav si v době svého působení na universitě veliké zásluhy o organisaci slovanského semináře; i po svém odchodu z fakulty prof. Murko zůstává v mnohostranných vztazích s našimi vědeckými společnostmi a jako předseda Slovanského ústavu má možnost pracovati na poli slovanské vzájemnosti, jíž zasvětil tolik úsilí od počátku svého vědeckého působení.

V tomto stručném náčrtku nejde o podrobný výklad literární činnosti Murkovy, v níž důležitou složku tvoří národopis a studium lidového podání. Do svazku, který tuto podáváme, byly zařaděny jen články z oboru dějin literatur slovanských a dějin slovanské filologie. Proto také v úvodě přestávám na těchto stránkách činnosti Murkovy. Podav v známém díle souborném „Die Kultur der Gegenwart" I 9 (1908) synthetický nástin dějin literatur jižních Slovanů, soustředil se na důležité starší období v díle „Geschichte der älteren südslavischen Literaturen" (1908). Vytvořil opět dílo průkopnické, osvědčiv skutkem zásadu, kterou uvedl v předmluvě, že je nejen možné, ale i nutné pojednávati o dějinách literatury jižních Slovanů nikoliv jen v souběžných nástinech, nýbrž v srovnávací souvislosti. Na základě obsáh-

lých studií dějepisných, v nichž mu byl bezpečným vůdcem a rádcem jeden z největších znatelů balkánských dějin, český badatel Konstantin Jireček, Murko neobyčejně jasně a poučně vyložil historické základy, na nichž vyrůstaly dějiny literatur jižních Slovanů. V předmluvě podotkl, že je třeba podrobně přihlédnouti k dějinnému pozadí, poněvadž literatura není skleníková rostlina, nýbrž vyvíjí se v úzké souvislosti s celým životem národním. Byl přesvědčen, že zpracování povznesené nad malichernosti nezbytně přihlédne k chronologickému pořádku jakož i k vývoji velikých myšlenkových proudů a při tom ukáže, jaký význam připadl jednotlivým oblastem v přejímání a v obměňování světových myšlenek. S tohoto hlediska Murko zpracoval nesnadnou látku, odchýliv se v rozvrhu nejednou od starších zvyklostí. Nezařadil v čelo knihy úvahy o lidové poesii, zdůrazniv spíše revoluční význam křesťanství na území slovanském, vliv apokryfů, látek orientálních, jakož i vlivy západoevropské a středoevropské. V třinácti kapitolách shrnula kniha výklady o dějinách literatur jižních Slovanů od doby cyrilometodějské po rozšíření tureckého panství na Balkáně. Autor ovšem těží z celé dostupné literatury, ale všude připojuje výsledky vlastních studií a dovede i kapitoly o středověkém písemnictví oživiti zajímavými výklady, které objasňují duchovní obsah staré slovesnosti. Také na toto dílo Murko navázal další monografií „Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven“ (1927), v níž zcela nově zařadil dějiny reformace a protireformace do vývojového řetězce literární historie slovanské. Nové jsou zejména závěry objasňující na př. význam bosenských františkánů pro jednotu spisovného jazyka i pro jednotu národní, pozoruhodný je důkaz, že ideálu ilyrismu bylo již dosaženo v době protireformační, a zejména je třeba vzpomenouti výkladů, které vlastně po prvé ukázaly v široké souvislosti dějinné, jak osobnost J. Križaniće roste z protireformačního prostředí XVII. věku.

Přes obsáhlé studium literatury jižních Slovanů prof. Murko zůstal věren své dávné zálibě, dějinám slovanské filologie a zejména nekrology, jakož i stati jubilejní rád zpracovává na širších základech monografických. Vzpomeňme na př. článku o M. Šrepelovi, o K. Štrekeljovi, o V.

Jagićovi a zejména duchaplně pojaté monografie o K. Jirečkovi, která tak podrobně zobrazila duchovní vývoj i činnost velikého znatele Balkánu. K dějinám obnovené Jugoslavije se prof. Murko vrací četnými úvahami, na př. výklady o původu jména Jugoslavije, o předchůdcích ilyrismu, o myšlence jihoslovanského sjednocení v minulosti atd.

III.

Jako dvaadvacetiletý student M. Murko vystoupil statí o Miklošičovi a Charvátech na obranu svého velikého učitele; od té doby uplynulo 54 let a prodlením těchto desetiletí se Murkova osobnost vyhranila v jednu z nejvýznamnějších postav soudobé slavistiky. Zahájil nové období v dějinách literatur slovanských několika díly, jimiž objasnil dosah metody srovnávací. Jeho práce o slovanském romantismu, o dějinách slovanské filologie, jakož i o vývoji literatur jižních Slovanů v době starší zůstávají nezbytným východiskem všeho badání dalšího. Vedle děl vydaných knižně napsal Murko celou řadu vzácných, namnoze velice důležitých statí, které otiskoval v různých sbornících a časopisech. Všecky tyto rozpravy vyrostly z bedlivého studia pramenného a vynikají po stránce heuristické i kritické, ano mnohé z nich mohou býti zejména mladým pracovníkům vzorem úspěšného studia monografického.

Za vědeckým pracovníkem se vždy rýsuje dobrý, srdečný člověk, badatel, jemuž je cizí solnessovský strach před mládím a profesorská nedůtklivost.

Slovanský ústav se rozhodl vydati soubor drobnějších rozprav Murkových, věnovaných dějinám literatur slovanských a slovanské filologie v samostatném svazku. Výbor, který podáváme a který došel souhlasu autorova, shrnuje celkem 24 rozprav, které sledují vývoj slovanské filologie od B. Kopitara až po jubilejní vzpomínku věnovanou svěžímu nestoru naší slavistiky F. Pastrnkovi. Připojili jsme několik studií rázu spíše literárně dějepisného, poněvadž namnoze dokreslují příslušná období anebo jsou zajímavé metodicky (na př. výklad o počátcích ruského románu). Slovanský ústav měl při tom na mysli výchovnou cenu prací Murkových, a proto je vydává v českém znění, aby byly snadno přístupné také vědeckému dorostu a všem přátelům slovanských studií. Devět statí pře-

ložil pořadatel sborníku a podrobil revisi všecky překlady ostatní, pečuje podle možnosti o správné vystižení smyslu i o správnost jazykovou. Pokud jde o úpravu, připomněl bych, že se všude překládalo znění původní bez úprav a doplňků. Autorovi právem šlo o to, aby ukázal na dokumentární význam svých statí; zůstává chloubou M. Murka, že i v nejhorších dobách (na př. za světové války) dovedl psáti o slovanských věcech i v časopisech německých tak, že může své příspěvky beze změny otisknouti ještě dnes. Z uvedených důvodů pořadatel ponechal v textu i poznámky, v nichž na př. s prof. Murkem polemisovala redakce časopisu, v němž některý příspěvek otiskoval (srv. na př. str. 375, 379, 567, 569). V rozsáhlé činnosti Murkově má důležité místo srbskocharvátská junácká epika, jíž se v posledním desetiletí zabývá nejpodrobněji. Stati věnované junáckým písním spolu s rozpravami rázu národopisného a se studiemi o slovech i věcech tvoří zvláštní složku Murkovy činnosti badatelské; pomýšlí se vydati výbor z nich později v samostatném svazku.

Odevzdávaje veřejnosti dílo, jehož vydání se zdrželo z podstatných důvodů, pořadatel děkuje překladatelům a dru Stanislavu Petírovi, I. asistentu slovanského semináře při filosofické fakultě university Karlovy v Praze, za svědomitou pomoc při čtení korektur, jakož i za sestavení rejstříku. Profesor Murko sám četl celý text, připojil některé opravy a doplňky a schválil konečné znění. Bibliografický soupis prací prof. M. Murka pečlivě sestavila pí. J. Arneriová-Murková. Také jí pořadatel vzdává díky za cennou práci, která obohatila vydání důležitým doplňkem.

V Praze dne 24. dubna 1937.

I.

KOPITAR A VUK KARADŽIĆ

(LJUBLJANSKI ZVON, ROČ. XXVIII. (1908), STR. 281–288, 347–356.)
PŘELOŽIL JÁN STANISLAV.

Pravá literární historie, která ukazuje, kdo vytvářel nové ideje anebo přinášel, šířil a přizpůsoboval cizí a tím vedl svou dobu, musí Kopitarovi zasvětiti celou kapitolu nejenom u Slovinců, nýbrž také u Srbů a Charvátů. V našich dějinách literárních (Glaser, Sket) sice hledáme marně pravdu přece již známou, která by měla býti naší chloubou, že Kopitar vlastně stvořil celého Vuka Karadžiće, tvůrce srbského pravopisu, gramatika a lexikografa národního jazyka, slavného sběratele srbských lidových písní a jiných národních pokladů, slovem: velikého obroditele nového srbského písemnictví. To víme z Vukových (Srbové užívají také pro své slavné muže nejraději křestního jména) a Kopitarových spisů, (ty si musíme ještě pořád shledávati, poněvadž jsou roztroušené, neboť nám ještě nikdo nedal II. dílu jeho „Kleinere Schriften") a z různých spisů již známých. Nesmírně důležitým pramenem pak je „Vukova prepiska", kterouž se končí srbské státní vydání Vukových děl pod redakcí Ljubomira Stojanoviće, bývalého vysokoškolského profesora a ministerského předsedy, vůdce strany mladoradikální. Tu bude sebráno mnoho zajímavé látky pro celou srbskou historii od r. 1811 do Vukovy smrti (1864), neboť věčný poutník dobře uschoval zaslané dopisy, takže dostaneme čtyři pětiny všech, jichž bylo okolo 5000, ale také z dopisů jeho vlastních, jichž byl počet skoro stejný, je zachována jedna čtvrtina, většinou v konceptech. Vydávají se chronologicky podle osob, kdy si začal někdo s Vukem dopisovati. Tak přináší první svazek dopisy osob, které vstoupily s Vukem ve spojení od r. 1811 do 1814 a na začátku r. 1815. Poněvadž Vuk odpověděl Kopitarovi na jeho pozvání, aby mu psal recense o srbských knihách, již 28./17. února 1814, přišly do prvního svazku také všechny jejich vzájemné dopisy.

Kopitarova a Vukova korespondence, jež je jedna z nejdůležitějších a největších, je také nejúplněji zachována. Poněvadž se ve Vukově pozůstalosti našly dosud úplně neznámé přepisy jeho dopisů psaných Kopitarovi, Vuk je jistě po smrti svého přítele stejně zachoval od ztráty jako Miklošič dopisy Dobrovského, t. j. vzali je v Kopitarově pokoji. Zacho-

valo se 167 dopisů Vukových a 141 Kopitarových; z nich Vuk psal 176, Kopitar jemu 169, tedy Vuk přece nebyl tak líný, jak mu Kopitar častokráte vyčítal, ale pravdou zůstane, že bychom podle Kopitarových přání mohli míti ještě mnohem více jejich písemných, stále věcných a častěji velmi obšírných rozmluv ze všech dob, kdy Vuk nebyl ve Vídni. V dodatku nacházíme ještě deset dopisů psaných Kopitarovi (jeden Vodnikův ze dne 10. prosince 1815 a A. Wolfa z Terstu ze dne 24. září 1821) a sedm Kopitarových (dva Vukově ženě, dva dceři Míně, jeden Šiškovovi, jeden Stratimirovićovi). Vuk píše ovšem stále srbsky a je patrno, jak hledá do r. 1818 (do vydání „Rječnika") pravopis a čistý národní jazyk, Kopitar zas píše německy, s míchaninou srbských slov, výrazů a celých odstavců, sem a tam také latinských. Od prvního počátku užívá Kopitar známého svého oslovení: Freund! a zlobí se na Vukovy, ostatně řídké poklony (293) a dlouhé názvy jeho známých (142). Čím byl Kopitar Vukovi od počátku jejich známosti, praví Vuk v listě z Pešti ze dne 1. ledna 1814: „Avšak já opět přijdu, abych spatřil nikoliv Vídeň, ani Prater, ani Schönbrunn, nýbrž Vás." Na podzim téhož roku pak spatřil rakouského a ruského císaře a pruského krále a rozmanité slavnosti na jejich počest, viděl zelenající se Prater a Schönbrunn, „ale to všecko mělo málo ceny, poněvadž jsem neviděl Vás a nerozmlouval jsem s Vámi" (141). Kopitara ostatně již tak znali všichni Srbové, že Vukovi jeho známost s ním záviděli (142). Odjinud pak víme, jak soudil Kopitar o Vukovi již roku 1815: „Der unstudirte, aber von Mutter Natur so freigebig mit dem hellsten Kopf begabte Vuk... So oft ich an ihn denke, bin ich auf die Vortrefflichkeit des slavischen Verstandes stolz" (Jagić, Istočniki dlja ist. slavj. fil. II. 796). Nešťastný konec prvního srbského povstání přihnal tedy Kopitarovi do Vídně muže, jakého dříve a později marně hledal mezi Slovinci, Charváty a Srby. Geniální, ale na štěstí své a svého národu neškolený Srb pochopil a prováděl jeho zásady, aby měl každý zvuk svůj znak a že je třeba mluvnici psáti podle mluvy nezkaženého sedláka, hledati u něho slova pro dobrý slovník, sbírati jeho písně, povídky, bajky a pořekadla, popisovati jeho zvyky a obyčeje, psáti pak pro jeho potřeby a zdravé písemnictví opírati o základ opravdu celého národního života v přítomnosti a minulosti. Všeho toho se chytil Vuk s velikou horlivostí a energií

a prodlením čtyřletého ústního a písemného styku s Kopitarem přetrhal radikálně všechny svazky s dotavadním pravopisem, jazykem a celou tehdejší literaturou.

Z dopisů vidíme, že Vuk byl samostatnější, než se mohlo dosud mysleti. Vuk totiž hned se staví rozhodně na stanovisko, že církevně slovanský a srbský jazyk jsou jazyky různé a že tedy musejí míti různý pravopis; podle srbského pořekadla „ko se boji vrabaca, nek' nesije proju" (kdo se bojí vrabců, ať neseje prosa), nebojí se již r. 1815 dvora (t. j. metropolity St. Stratimiroviće) v Karlovcích (150), vždyť si nepřeje „niti biti iguman, ni prota"; žádá (s Mušickým) po Kopitarovi, aby mu poslal „šokačke" (katolické, charvátské) slovníky na upotřebení (Kopitarovi se ve Vídni smáli, když to učinil, 153, 155, 158, 161) a prosí ho, aby jeho „Rječnik" doporučil nějakému „šokačkému vládykovi", neboť „od naših se slabo nadam, zašto oni misle da će Srbskij jezik oboriti blagočestie", on pak chce „liepo jot (j) načiniti, pak ću moj maternjij jezik onako pisati, kao što ga milioni duša govore" (156). Látku pro znamenitý „Rječnik" Vuk nasbíral mezi lidem a vybral ze slovníků v Srěmu. Tu již 10. března 1816 (podle st.) poslal do Vídně Srbským Novinám „objavljenje", že vyjde. S Kopitarem jej pak jen konečně upravili, dílem také nově zpracovali a doplnili. Lidové písně Vuk už r. 1815 nechtěl tisknouti „bez izbora" (146) a mnoho přemýšlel o dialektických rozdílech (151). Vuk dovedl také brzy sebe sama přísně kritisovati. Když se Kopitar ptal, zda druhý díl „Pěsnarice" z roku 1815 je již první srbská kniha (totiž v čistém lidovém jazyku), odpověděl mu, že také on tak myslí, ale dopustil se přece ještě několika chyb „misleći da popravim Srbskij narod" (160); krátce před tím pak po tříleté známosti s Kopitarem vysvětluje, jak se krok za krokem přibližoval lidovému jazyku, neboť „težka je to stvar, kad' se čoveku iz djetinstva što god u pamet uvrti!" Nejdůležitější pak je to, že Vuk od r. 1818, když upevnil „Rječnikem" svůj pravopis a mluvnici lidového jazyka, také důsledně tak psal, Kopitar však nikoliv, neboť ještě pořád užívá celé řady nepotřebných značek, jež Vuk zavrhl, na př. v dopisu ze dne 23. července 1822 a častěji ѣ, ѕ, ѡ; ъ v německém jménu Генцъ 336, pro Goethe-ův Диванъ 240, ano i na konci jména našeho Zupana 472, ы ještě 16. února 1828 v odstavci úplně lidovém: То сте вы господине Вуче, zato však chybí „kacířské"

j, nejvíce prokleté metropolitou, duchovenstvem a světskými (ѣкрѣйте z r. 1822 na str. 194, немойте z r. 1823 na str. 230), ačkoliv bylo nejvíce potřebné a působilo jim tolik nepříjemností (také maloruští fonetikové si netroufali přijmouti je ještě v době nejnovější), neboť pro ně se Vukovi říkalo, že je „porepljen", oběma pak „porepitelji" (267). Tyto drobné rysy jsou nesmírně příznačné pro muže, který nejvíce požadoval pravopisnou reformu a vždy hledal nového Cyrila pro latinku, sám však zůstal teoretikem, který neprovedl nijaké reformy, jiné pak odvracel, a filologem, jenž se nemohl zbaviti tradice, což na př. pozorujeme také v poslední době při otázce o opravě ruského pravopisu. Hlavní zásluha, že Srbové a nyní také Charváti mají nejúplnější grafiku a fonetický pravopis nejlepší na světě, pokud v písemnictví je vůbec možný, patří tedy Vukovi. Od Kopitara měl jen myšlenku, návod a silnou podporu.

Tak také bylo ve všech jiných věcech. Nejvíc Kopitarovi ležely na srdci národní písně, když našel sběratele, jakého hledal mezi Charváty a Srby již od r. 1809. Domlouval Vukovi, aby nechal po „Rječniku" všechnu práci jinou a staral se o sbírku písní, neboť byl přesvědčen: „Solche Lieder hat kein Volk, weder gehabt, noch hat es deren itzt" (194 a ještě na straně 200: kein jetziges Volk hat solche Poesie) a již r. 1822 před lipským vydáním, jež proslavilo srbské národní písně po celém světě, prorokoval: „doćemo [!] mi Srbi u modu" (198). Jako u prvního vydání, také tehdy sám pro to nejvíce vykonal, protože pobízel Vuka, aby šel do Výmaru k Riemerovi a Goethovi (222, 227), radil, aby věnoval národní písně tamější velkovévodkyni, ruské velkokněžně Marii Pavlovně (232), myslel napřed na jejich německý překlad (241) a ve velkém svém nadšení chtěl jej uložiti samému Goethovi: „wahrlich eine Übersetzung der pjesme würde ihm selbst mehr Ehre etc. bringen als der ganze westöstliche Divan"! (240).

Po celou dobu Kopitar byl Vukovým nejlepším rádcem a nejsvědomitějším pomocníkem. Častěji myslel na výdělek pro něho, překlad Nového zákona mu navrhoval nikoliv snad z nadšení pro dílo toho druhu (na př. jak se snažil, aby dostal albánský překlad, str. 337), ale proto, aby si chudý Vuk vydělal dukáty anglické biblické společnosti, t. j. vlastně jejího ruského odboru, v Petrohradě jej doporučoval akademii pro

podpory cestovní a pro ruskou pensi, u J. Grimma pak na přání samého Vuka, aby se stal členem společnosti věd v Göttingen, protože by tedy byl kolegou metropolity Stratimiroviće (243, 245), svého největšího odpůrce. Co znamenalo takové vyznamenání pro Vuka, vykládá jeho přítel Frušić, který mu r. 1818 naznačoval, aby jej Kopitar navrhl členem učené společnosti Krakovské nebo Varšavské: „I ime što znači. Poznaješ, šta su naši maloumni učeni i neučeni ljudi . . . Zvečilo bi to i kod Miloša, i kod Vidakovića, i Mitropolita i svuda po Srbljima“ (633).

Přísnému, stálému Kopitarovi, vyžadujícímu všude pořádek, však Vuk nemohl vždy vyhovovati. Všechna Kopitarova napomenutí, aby nechal svého „Lumpenleben“ a aby se stal „einmal endlich ein ordentlicher Mann“, všechna pozvání, aby přišel do Vídně, kterou oba milovali, Kopitar jako pravý Krajinec (Slovinec), všechny ohledy na rodinu Vuka nedojaly a musíme říci, že dobře učinil, neboť ve Vídni se poklady lidového podání sbírati nemohly. Také častějšího návrhu Kopitarova, aby se chopil novinářství, Vuk neposlouchal, protože nestál o řádnou, každodenní práci, což častěji zdůrazňuje, ale již r. 1822 měl také jiný a úplně rozumný návrh: „ja i drukčije ne bi pisao, da po mojoj ortografiji, a tako bi vrlo malo prenumeranta bilo; zašto je Karlovački dvor i onako svud ovuda razglasio, da sam ja rad Srbe da pošokčim [pokatoličím] i da pounijatim, i da sam nato potkupljen od Nijemaca i prevaren od Vas“; rozhlášeno bylo také lidem, „da se sa mnom ne miješaju i da me se čuvaju“ (207). A skutečně, časopisů a novin podle svého přání se Vuk dožil teprve po čtyřiceti letech a dobře učinil, že sám zůstal u knih a zábavníků. A když Vuk jako „turecký státní občan“ r. 1829 neměl pokoje od policie v Zemuně a když se po všech žalostných zkušenostech se službami v Srbsku rozloučil, chtě se opět státi spisovatelem a přesídliti do Vídně, musel celý rok (od 20. listopadu 1831—21. listopadu 1832) čekati v Zemuně a Budimě, aby dostal „pasoš“ a dovolení žíti v Rakousku. Proč to vše? Mitropolit Stratimirović a jiní „sveti ljudi“, kteří Vuka u „rodoljubců“ a Rusů očerňovali, že je podplacen Rakouskem, aby „šokčil“ (katoličil) a „unijatil“ Srby (411, 432), obžalovali jej ve Vídni, že je „u tajnim društvima, i . . . opasan za ovo carstvo“ (v tajných společnostech, a . . . nebezpečný pro to císařství); jakýsi Miloš Urošević obvinil

zemunského starostu, kapitána-auditora Lazareviće, že chce pomocí Vukovou, jenž je ruským a srbským „špijunem", vydati Sřem Srbsku (413, 431—432), kníže Miloš se smířil s metropolitou Stratimirovićem, aby podporoval jeho intriky proti Vukovi a žaloval naň sám u petrovaradinského generálního velitelství pro „demagogische Umtriebe" (442, 671). Třeba jest pak věděti, že Rakousko r. 1830 rychle uznalo Milošovo následnictví na knížectví srbské (M. Popov, Rossija i Srbija 249) a bylo k němu vůbec laskavé (srv. Kopitarovo zvolání ze dne 13. dubna 1832: Der glückliche Fürst Metternich des Miloš!). Proti takovým nepřátelům a žalobám musel Kopitar brániti svého vyvolence vším svým vlivem; chodil k publicistickým sloupům Metternichovy vlády, k Pilatovi, redaktoru časop. „Österr. Beobachter", k státnímu sekretáři Friedr. v. Gentzovi, aby hájili Vuka u všemohoucího policejního ministra Sedlnitzkého (336, 338, 345, 408, 427), žebronil u jiných vysokých úředníků, aby dostal Vuk státní právo bydlení pro celé Rakousko, jemu samému pak v jeho neutěšeném postavení, když by se byl nejraději vrátil do Srbska, aby se zbavil života, kdyby jen neměl rodiny (418), psal obšírné rady a útěchy, jež jsou též věrnými obrazy té doby, na př.: „Nur glauben Sie nicht, dass die Polizey, von der am Ende alles abhängt, nichts dringenderes zu tun hat, als Unrechtleidenden zu helfen" (448). Při tom mu také nezamlčel: „an scheinbarem Verdacht haben Sie es selbst nicht fehlen lassen", pln svatého hněvu a žalu mu oznamoval, že jeden z Vukových dopisů byl na policii nebo poště otevřen (346), a nemohl se ubrániti myšlence: „Am Ende lacht man mich aus, dass ich mich für Sie will braten lassen" (410); Vukovi samému se zdálo: „A policija Bečka može biti da misli, da i Vi sa mnom protiv ovoga carstva za Ruski interes intrigate" (411), co by se bylo naposled dalo potvrditi, vždyť Kopitar sám Vukovi v jeho nesnázích radil, aby si vzal ruský pas. Musíme míti na mysli tehdejší dobu a ještě zvláště zdůrazniti, že Kopitar byl dvorským úředníkem, neboť jen tak správně oceníme jeho přátelství a obětavost. Jen srovnejme, jak se Šafařík, jenž s Vukem v hlavních věcech souhlasil, znepokojil, když Kopitar žádal po něm, aby se v druhém vydání své „Geschichte der slav. Literatur", která pak vyšla teprve po jeho smrti (a jen jihoslovanský díl), rozhodněji vyjádřil pro Vuka proti metropolitovi Strati-

mirovićovi (entschiedener Partey zu nehmen) a jeho straně (395).

Proč celé to pronásledování spisovatele tehdy již po celém světě slavného? Knížete Miloše můžeme hned postaviti stranou. Vuk byl celou svou činností pravý demokrat a měl evropské pojmy o zákonitosti, takže nemohl schalovati, když Miloš vládl jako turecký paša, ačkoliv byl jeho upřímným přívržencem. To všechno mu řekl v známém znamenitém dopisu ze dne 18. dubna 1832 (srovn. také klasický popis prvního sporu s Milošem a jeho dvořany na straně 352—356), jehož přepis jistě dostal také Kopitar, protože jest v lublaňské Lycejní knihovně. Když ho ještě Kopitar neznal, již psal Vukovi, že je „kein großer Freund von desperater Rache, sondern nur von solcher, die die Spitzbuben wirklich selbst erreicht, nicht aber ärger auf mich zurückfällt" (441). Velmi svérázně a vskutku po selsku Miloš odpověděl Vukovi (439, 671). Zajímavo pak je, že mu chtěl nechati všechen bývalý plat s podmínkou, aby již nic nepsal, Kopitara pak po nějakou dobu z Bělehradu zasypávali laskavostmi, nejspíše s úmyslem, aby Vukovi škodili (438). Tragikomickou historii prvé v Srbsku tištěné a také konfiskované knihy, poněvadž její pravopis byl Vukovu podoben, zakončuje pak Kopitarův přítel poznámkou (429), že „pokazuje, što smo mi znali i pre, da se knjige samo onde mogu štampati, gde imaju zakoni (makar kaki, samo da su postojani)".

Horší bylo skutečně vášnivé nepřátelství karlovského „dvoru", jenž podle Vukovy zmínky vedl také jeho literární odpůrce v Matici Srbské (420, 431). Metropolit Stratimirović chtěl Vuka skutečně vypudit zpět do Srbska anebo do Ruska (435), jen aby nepřišel již do Vídně, „da nam kvari posao" (421). Tedy také metropolit chtěl zničiti spisovatele Vuka, jenž se svým „Rječnikem", mluvnicí, kterou J. Grimm vydal německy s významným, podle Kopitarových spisů sepsaným úvodem (237, 239), zejména pak srbskými lidovými písněmi proslavil po celé Evropě. Nicméně právě pro tu slávu byl Vuk nebezpečný, nějakou úlohu pak již hrála závist různých, na uherských a rakouských vysokých školách diplomovaných spisovatelů proti Vukovi, jenž do pravé obecné školy a do gymnasia jen poněkud nahlédl. Důležitý jest také rozdíl ve světovém nazírání, neboť Vuk byl romantik, nadšený pro čistou národnost, kdežto jeho protiv-

níci proti němu stavěli osvícence Dositeje Obradoviće a byli opoždění pseudoklasikové. Bojovalo se tedy nejen za pravopis a jazyk, jak se to obyčejně myslívá, ale vášnivost tohoto boje je přece třeba vykládati s tohoto hlediska. Pravopisné a mluvnické spory jsou vždy něco strašného, milovníci starožitností se najdou všude a nikde neplatí tak pořekadlo „navada železna srajca" (zvyk je železná košile = zvyk je druhá přirozenost) jako v pravopise, což je také psychologicky úplně pochopitelné (vzpomínám si, jak mne po půldruhém roce pobytu v Rusku mýlil srbský tisk a psaní bez tvrdého jeru na konci, který mi vždy unikal, jestliže jsem psal srbsky), ale Kopitarův a Vukův boj proti „slavenosrbskému" literárnímu jazyku byl boj proti jazyku církevnímu, v němž tehdejší Srbové viděli znak a oporu svého náboženství i národnosti, a to tím více, poněvadž je spojoval s celým pravoslavným světem, zejména ruským, ve kterém hledali a nalézali náboženskou a kulturní záštitu v tureckých dobách a ještě v prvé polovici stol. XVIII. také v Rakousku. Na to nepomysleli a zčásti také toho nevěděli, že se u Rusů již dříve začal boj proti „slavjanomudriju" a že již v prvních desetiletích stol. XIX. slavní spisovatelé, jako Karamzin, Krylov, Žukovskij, Puškin atd. svým národním jazykem úplně vítězili nad admirálem Šiškovem, ministrem osvěty a předsedou Ruské akademie. Avšak všecka čest tomu zpátečníkovi, jenž Vukovi, doporučenému Kopitarem, dával ruskou pensi a podpory (viz zejména 244, 274, 282, 283, 284, 286, 293, 406, 440, 691, 728) a s oběma byl ve vztazích dosti živých. Později ani někteří ruští filologové nebyli tak moudří, aby Vukovy zásluhy oceňovali nestranně.

Metropolita Stratimirović a celé duchovenstvo kromě toho pokládalo ještě zejména za hřích Vukův, že pro biblickou společnost do „sprostého, pokaženého a honáckého" jazyka (164) přeložil „Nový zákon", jehož vydání sice metropolita a jiní Srbové v Petrohradě zabránili (49, 251), ale že přece „na zkoušku" (252) sám vydal „Ogledi svetoga pisma na srpskom jeziku" ve Vídni r. 1824. Co znamenal ten „Bibelverbrechen, als sey's dem P a p s t e zu lieb", jak praví Kopitar (412), porozumíme dobře, když si vzpomeneme, že u Řeků boj za národní jazyk se začal v téže době jako u Srbů, vždyť se Kopitar také jich dovolával, a přece se na počátku XX. stol. v Athénách dokonce posluchači vysokých škol vzepřeli,

když pod protektorátem samé královny (ruské velkokněžny) vyšlo evangelium v jazyce novořeckém. Ačkoliv se církevněslovanský jazyk nemůže plně srovnávati s řeckým, v němž je psána literatura tak slavná, přece nám Řekové, kteří se většinou ještě podnes drží své jazykové mumie, ukazují, jaké překážky musel překonávati Vuk Karadžić svými reformami a jak daleko Srbové brzy pokročili (celý „Nový zákon" Vuk přece vydal tiskem již r. 1847), ačkoliv zákazy Vukova psaní v Srbsku minuly teprve r. 1864 a 1868.

A ještě jeden podobný hřích. Vuk měl v své „Danici" kalendář a důsledně také tam uváděl pro svátky a světce národní jména (na př. božić za roždestvo! = vánoce). Když Šafařík převzal úkol smířiti Vuka s odpůrci, za první podmínku pokládal, že musí upustiti od skandálního (!) srbského kalendáře. Tu se Kopitar držel taktně stranou: „Das sind I h r e Sachen, worüber m i r kein votum gebührt" (283) a, jen proto, že litoval Vukova ustupování (285), radil mu, aby zachoval srbštinu v „obsahu", v chronologii, paschalech a proroctví, aby změna přespříliš nepadala do očí (288).

Vůbec zajímavo je, jak Kopitar častěji Vuka konejšil. Tak mu pravil, že tři nové knihy národních písní budou nejlepší polemikou (305, 308), že nestojí za to hledati skladatele nějakého epigramu a odpovídati naň (326), aby si již nevšímal bělehradských hloupostí (Dummheiten 440), sám pak Miloši Svetićovi, největšímu literárnímu odpůrci Vukovu, po Šafaříkovi psal „eine aufrichtige Predigt" (376) a vzkázal mu „mnoho hrubostí" (380).

V pravém světle ukazuje Kopitara také poměr k Vukově rodině. Učenec, prací skutečně přetížený, byl po dobu Vukových cest obyčejně prostředníkem mezi ženou a jejími prostými příbuznými, nosil jí Vukovy peníze a své půjčky, těšil ji, když Vuk příliš dlouho nepřicházel (př. na str. 276: nur einmal im Jahre wünscht sie mit Ihnen übers Land zu fahren, und einen Tag Sie zu genieszen!), posílal ji pak také za jejím „Turkem" mezi Srby. Mnoho pečoval o Vukovy děti, kterým podle Vukova přání dokonce vybíral jména (171), a v takových okolnostech nám také ukazuje své pedagogické názory. Když si matka stěžovala na synka, Kopitar chodil naň dohlížeti a krátce odpověděl: „Savva ist b r a v, wiewohl die Mutter nach Weiber Art das U n m ö g l i c h e von ihm fordert" (301). Jak mu byla prudkost odporná i v dětské vý-

chově, praví tato slova: „Den schweiz. Robinson muß der Sawa ein Jahr lang lesen. Dann kriegt er was anderes“ (397). Zejména cenil si „Zgodbe svetega pisma za mlade ljudi“ (damit das ganze Haus, Mutter und Kinder sie lese und auswendig lerne), napsané pro bavorské školy H. C. Schmidem, které Ravnikar „auf mein Anrathen“ přeložil do slovinštiny (400).

Vuk, jenž žil ze svého spisovatelství, v těžkých dobách, když neměl „ni jedne krajcare“, jako na Nový rok 1834, nacházel ochranu u Kopitara — v tom není nic zvláštního. Žádával také ochoty, které přesahovaly přátelské meze zejména u muže, jenž měl sám tak málo času (př. 305), ale Kopitar, který to tu a tam rozzlobeně postřehl, říká na konec sám ještě 13. září 1839: „Sie sind am Ende doch mein mezimac, wie unsre Gegner sagen; so kindisch commandiren Sie mit mir und über mich; und ich gehorche Ihnen!“ Rozumíme pak také, proč Vuk v kritických chvílích svého života myslíval na Kopitara. Když r. 1827 šel do Srbska, poněvadž se cítil nevinen (311), psal mu: „Amanet Vam Božij moja žena i djeca, i moji rukopisi“ (293). Stejně r. 1831 v době cholery: „Amanet Vam Božij moja djeca, ako ostanu sirotna iza mene. Ja od Vas većeg prijatelja na ovom svijetu nemam“ (402). Dojemnými slovy řekl tedy Vuk sám nejlépe, čím mu byl Kopitar. Literární dějiny světové mají také málo příkladů společné činnosti tak krásné a plodné. Více než ve svých slavných spisech vědeckých Kopitar žije dále velikými úspěchy, jichž jeho vděčný žák po dlouhých a těžkých bojích dosáhl v národě srbském, neboť ten má jen od nich obou všechny základy své dnešní kultury. Kopitarovo nadšení pro všechno, co bylo srbské, nebylo již žádnému vzdělanému člověku skryto, ale z dopisů teprve jsme se dověděli, že skutečně horlivý katolík a Rakušan snil o obnovení Dušanova carství jako nějaký pozdější srbský romantik z dob „Omladiny“ (374, 478, 487). Jasné je pak také, proč chtěli Srbové s Vukovými tělesnými ostatky r. 1897 přenésti také kosti Kopitarovy před bělehradský hlavní chrám, kdyby Slovinci v pravé chvíli nebyli vzpomněli své povinnosti k velkému krajanu (viz Knezova Knjižnica IV. 162).

Také Kopitarovi, jenž již v svém padesátém roce elegicky přemýšlel o tom, jak utíká čas a jak se blíží smrt (369), Vukovo přátelství bylo jedinou útěchou, když na stará léta se

cítil ve Vídni, která již podle přírody nemohla býti střediskem slovanské vědy a národní kultury, jak si náš Krajinec (Slovinec) domýšlel, stále osamělejším, takže se r. 1838 dokonce ptal Vuka (473): „Chcete také Vy mě opustiti?“ Známo je, že Kopitar r. 1833 se nepohodl s Čopem a Prešernem a prohrál spor o „metelčici“, roku 1837 pak vyšel jeho životopis v Brockhausově konversačním slovníku, který nesmírně urážel jeho vědeckou čest; poněvadž pak stať neprávem připisoval Palackému a jeho pražským stoupencům, rozvinulo se z toho skutečné nepřátelství, pro které Kopitar ještě ostřeji vystoupil proti Gajovi a Ilyrcům, kteří, jak se mu zdálo, byli příliš povolným nástrojem Pražanů. Vše, co jsem psal o těch žalostných svárech při Šafaříkově stém výročí (Archiv für slav. Philologie XVIII, 577—583), držím také po čtení našeho obšírného nového materiálu. Jak nesmyslně se přezdívalo slovem „Hofslavist“ muži, jenž vždy Vuka napomínal, aby nebyl Milošovým „Hofschranz“ (283), „Hoftrompeter“ (316), aby nevěřil vždy zase znovu prázdným slovům „der serbischen Hofleute“ (434), mužovi, jenž pozdravuje někoho „dessen Charakter umsomehr Achtung verdient, als er nicht der hofmässige ist!“ (465). Sympatická byla také Kopitarova věrnost starým přátelům a známým; ne nadarmo praví, když opětuje nějaký pozdrav do Srbska po Vukovi: „Sie kennen meine Beständigkeit“ (329). Proto hrdému učenci bylo „unleidlich, auch nur den Schein zu haben, als wollte ich mich oder meine Freunde (šlo o Vuka!) wem aufdringen“ (486). Náboženské a kulturní zřetele mu nijak nepřekážely, aby na př. neuznával předností cyrilice; Vukovi dokonce radil, aby měli Srbové, Bulhaři, Rumuni a Albánci „das nämliche Alphabet“ (398), což se u Rumunů a Albánců neujalo. Kopitar snadno mohl zdůrazňovati svou zásluhu, že on Bulhary vyloučil „ze srbského chaosu“ (473); že však ještě nemohl věřiti v bulharské nosovky, zavinily informace Vukovy, na ty doby přesné, ale přece ještě neúplné (373). Opět vidíme, jak by Kopitar byl rád pomáhal také Šafaříkovi, neboť jej po Vukovi doporučoval mladému Srbsku jako správce školství a musea, které by se mělo založiti (364—365); do Lublaně „patriarcha Slovanů“ (to věděl dokonce Prešeren) dělil úlohy ještě r. 1838 po sváru s kruhem Čbelice, neboť o Poláku S. Korytku praví „der mir Krainisches Montenegro (tedy podle příkladu Vukova spisu, tehdy slav-

ného „Montenegro und die Montenegriner“) seit 18 Monaten vorbereitet“ (472) a jak Šafařík Kopitara a Kopitar posléze také jeho zbytečně podezřívali (473). V boji proti Gajovi jej podporoval také Vuk, jenž mu 3. července roku 1838 ze Senje oznamoval v jeho smyslu: „U Zagrebu je medju I l i r i m a revnost vrlo velika, mnogo veća nego razum. A ovdje su svi znatniji ljudi p r o t i v Gajeve ortografije, i upravo misle, kao i Vi, da bi bolje bilo načiniti osam novijeh slova nego onako k r p i t i“ (470). Výsměšné označení „Fliegendreck“ pro české diakritické znaky nad písmeny si sice Kopitar sám vymyslel (v. dopis J. Kristianovićovi ze dne 4. května 1838. Arhiv za povjestnicu jugoslav. XII. 96), ale v Senji také Vuka „jeden starý kanovník“ upozornil, co může udělati moucha ze slova „psáti“ (470), což Kopitar pak dvakrát s chutí (jemand bemerkte witzig . . .) Kristianovićovi oznamoval (Arhiv XII. 101, 109). A úplně pravdivý byl soudobý vzkaz ze Splitu: „Amo u Dalmaciji, za Gajeve Ilirske novine niko i ne zna“ (475).

V novém světle nám představují tyto dopisy Kopitarův spor s jeho slovinskými krajany, při němž zašel nejdále a také úplně pohořel, neboť Metelkovu pravopisu sestavenému v jeho duchu nepomáhala celá jeho autorita, čtvrtého svazku časop. „Kranjská Čbelica“ také nemohla přistřihnouti jeho vyšší censorská moc, která chránila zlopověstného lublaňského censora Pavška a jeho přátele proti Čopovi a Prešernovi. Když se Kopitar zlobil pro „pražskou intriku“, psal Vukovi 12. července 1838 také tato slova nebožtíka Čopa „dass ich's mit Niemandem hielte, als mit Ihnen, weil auch Sie von mir alles gut hieszen“. Je vidět, jak dlouho mu v uších zněla Čopova slova ze dne 12. května 1833: „Dadurch, dasz Sie durch eine Reihe von Jahren beynahe der einzige Mann von Talent und Gelehrsamkeit waren, (bis auf den, soviel ich weiss, gar nicht h e r r s c h s ü c h t i g e n Dobrowsky), der in slawistischen Sachen das Wort führte, haben Sie sich an eine gewisse Dictatur in diesem Fache angewöhnt, so dasz Ihnen nun jeder als Feind und Rebell erscheint, der es wagt eine eigene Meinung zu haben. Daher sehen Sie in Schaffařik, Palacky, Čelakowsky, Kucharski und wahrscheinlich auch Wostokow nichts als Feinde; ihr Freund ist nur der sich Ihnen unbedingt unterwerfende Wuk Stefanow“ (Zbornik „Slovenske Matice“ r. 1903, 102).

Tato slova nám objasňují všelicos. Již A. Žigon, jenž nám vydal důležité zlomky prací Čopových a Prešernových (tamt., stran 89—154), dobře postřehl, že naše pravopisná válka byla bojem dvojího kulturního období v našem národním životě (tamt., 120). Skutečně, Kopitar mohl vésti spisovatele, kteří psali pro sedláky, jako Ravnikar a jeho méně dobří následovníci a mohl vésti gramatikářské období Dajnkovo a Metelkovo, ale nerozuměl již škole Čopově, která požadovala básnickou literaturu vysoké úrovně pro vzdělance. Nebylo také snadné jíti po stopách Čopových a Prešernových, kteří nám mimo nadání stvořili literaturu světových ideí a tvarů a předstihli o celá desetiletí jiné literatury slovanské, které dlouho lpěly na pouhém napodobování lidového básnictví, což Čop výslovně zamítal, když mu Kopitar doporučoval „die Nachahmung der Serben" (tamt. 97), a již dříve mu vyčítal, že je „durch die Schönheit der slav. Volkspoesien verzartelt, gegen die gelehrten Dichtungen der Slaven zu gleichgültig, um nicht zu sagen hart und ungerecht" (95). Jako důkaz, že Čop nesoudil příliš ostře, uvádím jen jeden, sice pozdější (z r. 1838), ale významný projev Kopitarův z dopisu J. Kristianovićovi: „Die Ragusiner, die man uns als Florenzer aufdringen will, sind nicht $^1/_{10}$ davon! und ihre Kunstpoesie ist — s. v. leeres Stroh — Dreck von der echten Naturpoesie der Serben, wie sie bei Vuk und selbst im Kachich lebt" (Arhiv za povj. jugosl. XII. 104). Nicméně téměř stejně soudili mnozí slovanští spisovatelé a filologové, zejména u jižních Slovanů, do dob nejnovějších! Neplatí Žigonův závěr, že se ten kulturní boj chápal „tak malicherných sporných drobností jako jsou — písmena, protože neměl a nenašel předmětů vážnějších". Opravování abecedy nebylo maličkostí pro Kopitara, jenž od své slovinské mluvnice (z r. 1808) stále toužil po novém Cyrilovi pro — latinku; přál si, aby vynašel pro každý zvuk potřebné jednotné znaky, které by byly podobny písmenům dosud užívaným a aby v majuskuli nepřesahovaly jejich čtverce. Tak si na př. myslel, aby se znak pro měkké *n* sestavil z první čárky *n* a z *j*. Úplně v tom duchu Vuk změnil cyrilici pro Srby, pro jiné Slovany však Kopitar nenašel reformátora toho druhu, neboť dílo také nebylo lehké, on sám pak byl příliš velký teoretik a cunctator, aby je provedl. U Slovinců mu ještě nejlépe, ale nikoliv úplně (v. snímek dopisu Kraňské selské společnosti v sborníku „Kopitarjeva

spomenica") vyhověl Metelko, jenž své nové znaky přejal anebo napodobil podle cyrilice. Metelko a jeho druhové tedy pro Kopitara v podstatě věci zastupovali hledisko p o k r o k o v é; tak se Kopitar octl v tragickém postavení, že u Slovinců bránil kulturní reakcionáře, kdežto u Srbů jim podobné ostře potíral. Při tom však nesmíme zamlčeti, že Kopitar dovedl velmi dobře rozlišovati pravopis a obsah. Již roku 1826 píše Vukovi: „Wenn die Ode mit I h r e r Orthographie nur auch g u t ist. Stets leidet eines durchs andre" (288); roku 1830 pak litoval, že Jevta Popović přijal pro svou „Milošijadu" pravopis Vukův: „ein l a n g w e i l i g e s Gedicht zieht auch die Orthographie in sein Geschick" (374). Pozdější „filologické kritiky" školy Vukovy, jež také básníka měřila podle pravopisu a jazyka, Kopitar by nebyl také schvaloval. Ptáme se ještě, proč se Kopitar nepřidržoval pravopisu, který již tehdy chválili filologové, jako Dán Rask, a jichž dnes pořád více všichni užívají pro transkripci různých jazyků. Nicméně český „organický pravopis", který Gaj r. 1830 doporučil stoupencům latinky mezi jižními Slovany a r. 1835 pomalu uvedl do své „Danice" a roku 1836 do „Novin", nemohl se Kopitarovi líbiti, neboť nevyhovoval všem jeho požadavkům. Na př. i nejlepší nová písmena č, š, ž nejsou tak dokonalá, jak se myslí, neboť dobrá a jasná jsou sice pro tisk, překážejí však nepřetržitému psaní, protože pro kličky třeba přerušovati řádku a vraceti se k ní, takže s t o h o hlediska Bohoričovy anebo polské spřežky jsou lepší.

Pro to pro všechno se Kopitar neodmlčel, když se Prešern již dávno pomodlil za „metelčici" „tři otčenáše" a když „gajica" nabývala půdy u Charvátů a také již u Slovinců. Zajímavo pak je, že nyní žák pobádal učitele. Roku 1838 připomíná Vuk Kopitarovi z Vukovaru, aby pořídil „o n a (tedy o nich mluvili již dříve) nová latinská písmena" místo starých cyrilských ж, ч ш a jeho nových, dílem však již starších srbských љ, њ, ћ, ђ a џ, pro Charváty a Srby, a dodává (469): „Vrijedno je, da se Vi oko ovoga potrudite, pa b i h j a m o j r j e č n i k š t a m p a o i s t i m a s l o v i m a (a m o ž e b i t i i p j e s m e)." že Vuk chtěl vyhověti také katolíkům[1])

[1]) Vuk zná pro ně různé přezdívky (šokci, kranjci, bunjevci, madžari), celý národ srbský a charvátský však podle něho mluví už léta 1838 s r b s k ý m j a z y k e m, trochu pokaženým", dokonce jižní Kajkavci (471), pravé „Charvaty (staré)" pak našel teprve v Dalmácii (474),

a svá hlavní díla rozšířiti také latinkou, je zcela srozumitelné, vždyť již roku 1825 z Brodu se chválí, že mimo Brliće našel v Slavonii „sila prijatelja, sve šokaca u Djakovaru (!) za ljubav našim pjesmama i Grimmovoj srpskoj gramatici naučili su srpski čitati mlogi šokački popovi, medju kojima je i jedan kanonik od 60 godina“ (265). Roku 1838 pak jej v Charvátsku po celé cestě od Varaždina do Senje „dočekivali sa osobitom časti“ (470). Kopitara pobízí, aby „tvořil“ nová písmena, ještě ze Senje, neboť „ljudi će se dosta naći, koji će ih primiti i braniti“ (470), roku 1839 pak z Bělehradu (476) a Zemunu (480). A tu vidíme opět pravého Kopitara, jenž někdy již užíval č (283, není-li tam tisková chyba; 487 žertem), někdy „bohoričice“ (483; stojí v pramenu skutečně shto?), někdy některých cyrilských písmen ve jménech slovanských, někdy pak píše německá a slovanská jména úplně cyrilicí, častěji také abecedou staroslověnskou: Vuk ať se r. 1839 sám postará o písmena „solche Lettern... denn ich kann mit den Armeniern (t. j. v jejich tiskárně ve Vídni) nichts machen, Sie alles“ (482). Slovinskou „metelčici“ měl pak nahraditi sám — Jakob Grimm, neboť 14. prosince 1843 píše Kopitar Vukovi svůj poslední dopis do Berlína a nařizuje mu: „Grimm lasse ich für uns Krainer besonders um ein schönes und leicht-anschlieszendes Zeichen für unsern Halbvocal ь, dann für é und das schwedische å in gospåda (die Herren) bitten; schön meine ich dasz man sie in einem Feuerwerk, wie die übrigen, ins Quadrat bringen kann, nicht wie das Ŭ in GLŬCKLICH auszer demselben“ (488). Tak tvořil Kopitar novou latinskoslovanskou abecedu do konce svého života a hledal nového Cyrila na konec u — Němců!

---

a snad myslí už tehdy jen na čakavce a říká, že nevěděl o Kopitarových starších správných názorech o poměru mezi Charváty a Srby (ještě v Glagolitě cloz. na straně LI.—LIV. užívá: dialecto illyrica, rectius Serbochrovatica sive Chrovatoserbica), ale pak už tehdy jich nechtěl uznávati, v čemž jej následoval, jakž je známo, Miklošič a už také Kopitar sám v boji proti Ilyrcům (v Hesychii glossographi discipulus... str. 62). Zajímavé pak je, že se Kopitar r. 1838 přibližoval ilyrským teoriím: „Je mehr ich über die Cisdanubianischen Slaven studiere, desto klarer wird es mir, dasz wir 8 Millionen alle, vom Schwarzen Meere bis Görz, ursprünglich nur ein Stamm sind, der aber A. 640 durch neue Zuflüsse in der Mitte nuancirt ward“ (472).

To by byly důležitější údaje pro naši literární historii. S Vukem si Kopitar nedopisoval tak učeně jako s Dobrovským, ačkoli také v tomto novém prameni můžeme sledovati jeho obšírné a základní vědecké zájmy, ale „Vukova prepiska" nám představuje lépe Kopitara člověka se sympatickými vlastnostmi a zasahuje mnohem více do tehdejšího a dnešního kulturního života jižních Slovanů. Už podle první knihy pak se může tvrditi, že vrcholem celé sbírky zůstanou dopisy Kopitarovy a Vukovy. Jak daleko zůstávají za nimi všechny ostatní! Pro celkový obraz oné dlouhé doby přechodní jsou sice také důležité, zvláště pak pro dějiny srbské. Srovnejme jen dopis Dimitrije Frušiće, jednoho z prvních přívržencŭ a nejvěrnějších přátel Vukových: píše již od počátku jazykem národním, ale jakým slohem, neboť se nemohl zbaviti toho, čemu ho naučila slavenosrbská škola, a pro literaturu bývalý redaktor vídeňských „Srbských Novin" zemřel již r. 1818 (633).

Nejnovější věda užívá vždy více poměrů prvotních národů pro výklad složitých jevů naší kultury. V tom směru jsou zvláště zajímaví také balkánští Slované, neboť jako důsledek tureckého jařma si zachovali mnoho národopisné svěžesti. Uvedu jen jeden příklad z nemnohých zachovaných Vukových dopisů Simovi Milutinovićovi, kterému vypráví (14) toto o knížeti Miloši jenž neuměl čísti: „ja sam ga 1820 godine bio počeo učiti čitati, i mogao je lasno za mjesec dana naučiti, no njegovi ministri i sekretari uvjere ga, da je bolje, što to ne zna, i tako meni j a v n o zabrane o tom više spominjati." Ovšem p r o n ě bylo tak lépe. Někdy sice králové a císaři více nebo méně „samodržavní" uměli čísti a umějí ještě leccos více, ale věc zůstane táž, jen tvary se mění.

Prvou knihu „Vukovy prepisky" kazí příliš velký počet tiskových chyb, zejména v německých slovech se jich přímo hemží (na př. na str. 371 jsou tři jen v 18. řádce: Winerinn m. Wienerin, Rechl m. Recht, ptáme se pak ještě, zda Kopitar skutečně psal „andre"). Z Kopitarových dopisů by se mohlo vyvozovati, že velký filolog a spolupracovník různých vídeňských německých časopisů neuměl německy, ale že měl aspoň svůj zvláštní německý pravopis (na př. str. 283: schlaffen, faullenzen). Německé u s půlkroužkem se někdy vytisklo jako ü (na př. str. 206: alter Drücke), der krainische F ü r s t (309, ř. 1.) je jen J u r i s t, což ukazuje Vukova odpověď na téže

straně, unterlässlich na str. 233, ř. 1. je ovšem unerlässlich pro smysl, dauerrisch na straně 283, 10. ř. ze spodu je nesrozumitelné, na straně 412, ř. 19.—20. chybí něco důležitého, Grillparzer napsal „Octobara" (719), ač o čtyři řádky níže je „zu Ottocars Zeit", atd. Ještě v srbském tekstu se najdou neopravené chyby, jako na straně 210, 3. ř. zd.: u politehni, češkom inštitutu m. politehničeskom. Sazeči a korektorovi se příliš mnoho důvěřovalo. Takové chyby však se dostaly dokonce do „rejstříku": na př. známý historik Hormayr se proměnil v Harmayra (303), v rejstříku ještě v Harmajir, bulharské Gabrovo (v závorkách ještě jest: „blizu Trnova") v Rabrovo (212, 756), náš Ravnikar pak se rozštěpil: Kaunichar (400, 748), Raunicher (472, 756), Čopa (473) v rejstříku vůbec není, ježto Kopitar jeho jméno zapsal staroslověnskou cyrilicí (jako v Glagol. Cloz. XXV.) a ještě s nosovkou ą, nicméně z textu se jasně vidí, že se mluví o osobě dobře známé Kopitarovi, které nebylo těžko uhodnouti, poněvadž Čopa zná slovanská filologie aspoň jako skutečného autora slovinského oddílu Šafaříkovy „Geschichte der südslavischen Literatur" (v. str. IV.), neví-li už nic o duševním otci časop. „Kranjska Čbelica" a Prešernovu mentoru. A tak by slovinský literární historik, jenž by se řídil jen rejstříkem, nezpozoroval dvou zvláště vážných údajů z Kopitarova života a slovinské literatury. Podobných nedostatků je v rejstříku osobních a zeměpisných jmen ještě mnoho. S osobními jmény jsou vskutku nesnáze, neboť v tekstu se užívá z různých příčin častěji jen začátků zkratek, pseudonymů a přezdívek. Všechno to by se nejlépe již v tekstu řešilo dodatky a poznámkami, neboť pravý úkol vydavatelů tkví přece vždy v tom, aby nám podávali čitelné teksty a už sami nás upozornili na to, co jim zůstalo nejasné a potřebuje „zvláštního badání" (739). V našem vydání jest ten úkol ponechán rejstříku. Ale co vidíme také tam? Když odpůrci chtěli Vuka vyhnati do Srbska anebo do Ruska, jeho osud měl v rukou S**** (345, 427), to je Sedlnitzky, rakouský policejní ministr (na straně 346 je přece jmenována k. k. oberste Polizeyhofstelle), ale o něm v rejstříku také s písmenem S není nic. Na Sedlnitzkého vlivem Kopitarova prostřednictví působil Pilat, ale ten „činovnik avstr." [to je příliš málo!] jest uveden jen jednou (339), mluví se však o něm ještě na straně 336 (Beobachter! t. j. jeho redaktor), 338, 345

(P**), 408 („onoga, što je Rista mučio" to je přece jasné!), 427 (P*l*t), dále Gentz, o němž je řeč také na straně 345 (G*) a 442. Pro Vukův životopis, pro jednu z jeho nejsmutnějších dob, jsou přece tato známá historická jména důležitá. Z rakouského petrohradského velvyslance hraběte Thurna sestavovatel rejstříku udělal Turma, ač vydavatel sám postavil na prvním místě (170) vykřičník, na dvou ostatních (172, 174) Vuk a Kopitar jméno přece zapsali správně. Murko, „štajerski gramatičar i leksikograf", se rozdvojil ještě v Murka „studenta", ačkoliv se také o něm na příslušném místě (415) praví, že od něho vyšla „eine krainische etc. Grammatik & Lexicon"; ovšem lublaňský profesor Antona Wolfa Suppan (717, v rejstříku Supa!) jest táž osoba jako Kopitarův župan v celovském vyhnanství (472). Pro slovanské učence musí také býti prvním pravidlem, aby užívali domácích místních jmen; častěji se to stává (v. Celovec, Dubrovník), ale proč jsou na př. v rejstříku jen Villach, ač Kopitar sám v závorkách zapsal Beljak, a Fijuma (Rijeka)? Velkou nedůslednost nacházíme při přepisování německých a jiných cizích jmen cyrilicí, ježto jen zřídka je otištěna v závorkách původní forma, jíž by bylo všude třeba (př. Ajhorn, Ajzenbach atd.; ruský slavista Prejs je v textě Praiz, v rejstříku pak Prejis!), naproti tomu zůstala některá také v prvotní formě, dokonce slovanská, na př. Juranich. Nedostatečný je také „rejstřík věcný". Pomyslíme-li si, jak se vytýkala Vukovi činnost víře nebezpečná, divíme se ovšem, že pod „Antipravoslavje Vukovo" uvedeno je jen jedno místo; kde pak jsou druhá, kde se vyčítá, že Srby „šokči", „unijati" atd.? Beobachter (správný název Oesterreichischer Beobachter), „bečki smotritelj", je nepotřebný překlad, který ještě při tom vzbuzuje nesprávné pojmy, neboť mluví se přece o Metternichově žurnalistickém orgánu (tedy: noviny!). U „čakavců" ovšem kdekdo myslí na charvátské, na které Vuk chtěl omeziti Charváty, ale mluví se (257) o Čakovcích, obyvatelích nějakého jihouherského kraje. Jména „ilirski" důležitého pro dějiny politické, kulturní a literární, v rejstříku vůbec není, ačkoliv jej v knize častěji nacházíme, na př.: illyrische Lieder (105 nazývá Srb D. Tirka srbskými), illyrische ... pésnaricza (221 praví Kopitar), illirische Grammatiken (222 Kopitar!), altslavische und illyrische Kanzel (286, kterou nechť podle Kopitarova přání dostane Vuk!), ungarisch ... auch illyrisch

lernen (332), Gramatiku n a š k u (684 praví D. Frušić o Brlićově Grammatik der i l l y r. Spr.). Tedy také tu máme celou řadu důkazů, že ilyrismus je starší Gaje (a to o celá staletí!). Všude je patrno, že rejstřík sestavoval sice „absolvovaný filosof", ale že jeho práci jeho profesor příliš málo prohlížel (př. XIII.). Od začátečníka se nemůže očekávati dobrý věcný rejstřík, neboť ten vyžaduje zejména při korespondenci Vukově rozsáhlé znalosti a mnohého shánění po různých encyklopediích a jiných pomůckách. Nic se nedivím, že po smrti P. Gjorgjeviće již tak dlouho čekáme na čtvrtou knihu Vukových „gramatických a polemických spisů" (III. vyšla již r. 1896!), kde by měly býti velice potřebné „doplňky a rejstřík".

Poněvadž Vukovy korespondence se bude mnoho užívati také v nesrbských kruzích, měly by býti v úvodě podrobnější, byť i krátké zmínky o jeho dopisovatelích, také o těch, kteří jsou známí v srbské literární historii. O některých však již vydavatel sám ví málo anebo nic, jak se teprve povede jiným lidem!

Díla toho druhu, jako bude celá Vukova korespondence, se vydávají přece na dlouhou dobu jen jednou. Tím více jest třeba pečovati o to, aby „státní vydání" bylo důstojno srbského státu a slovanské filologie. Nejsme sice v slovanských publikacích toho druhu již zhýčkáni, ale první kniha Vukovy korespondence je přece příliš nedostatečná. Co by řekli Němci, kdyby se dopisy mužů, jako byli Goethe, J. Grimm, Ranke, S. Vater, Talvj atd., tak vydávaly jako Kopitarovy? Čest srbské vědy a vděčnost k mužům a ženě, kteří tolik pomohli srbskému jménu k slávě, požadují, aby se to nestalo.

PROSLOV NAD HROBEM VUKA STEF. KARADŽIĆE 10. ŘÍJNA 1897 VE VÍDNI

(ANTON KNEZOVA KNJIŽNICA IV. (1897). STR. 173–178.)
PŘELOŽIL JÁN STANISLAV.

Sešli jsme se na místě žalu, kde si vzpomínáme, že lidské tělo je prach a popel. Avšak ještě více než přátelé a ctitelé Kopitarovi a Vukovi r. 1844 a 1864 můžeme se těšiti dnes my vědomím, že lidský duch je nesmrtelný. Že žijí Kopitar a Vuk mezi námi dále, že pořád více svítí jako jasné hvězdy na slovanském nebi, dokazujeme my, neboť plníme vůli dvou národů, kteří si tak vysoko váží zásluh svých mužů, že chtějí míti jejich tělesné pozůstatky ve střediscích svého duševního ruchu. Pějeme sice žalostnou píseň a cítíme svou závislost na vůli boží, ale přece můžeme říci, že s l a v í m e důstojně a po zásluze dva veliké muže. Šťastný osud je spojil nejúže v životě a v činnosti, po smrti pak si zůstali nejbližšími sousedy. Byla to tedy pěkná myšlenka, abychom je také společně přenesli do domácí země, pro jejíž štěstí a slávu neúmorně a úspěšně pracovali. Srdečný dík budiž vám, bratří Srbové, kteříž jste skvěle dokázali, jak svatá vám je vedle Vukova jména také vzpomínka na našeho krajana.

S klidným svědomím pak můžeme tvrditi také my Slovinci, že jsme si vždy vysoce vážili a podivovali se Vuku Karadžićovi pro jeho ohromné zásluhy o bratrský nám národ srbský a celé Slovanstvo. Těší nás, že je s Vukovým jménem navždy spojeno také jméno Kopitarovo, což může lichotiti národní hrdosti našeho malého národa, nicméně především myslíme jako upřímní bratři také my, čím Vuk Karadžić byl Srbům a všemu Slovanstvu!

Každý vzdělaný Slovinec ctí Vuka, neboť dal srbskému j a z y k u a s r b s k é l i t e r a t u ř e s p r á v n ý n á r o d n í z á k l a d a vydáváním překrásných národních písní p r o s l a v i l s r b s k é a s l o v a n s k é j m é n o v ů b e c p o c e l é m v z d ě l a n é m s v ě t ě. V době, kdy srbský národ bojoval za své osvobození, přišel Vuk, aby jej zbavil staleté duševní temnoty. Spisovatelé, kteří psali církevněslovansko-rusko-srbskou směsí, nemohli dávati národu přiměřené duševní potravy, která by povzbuzovala jeho přirozené síly. Jak bylo divné, že dokonce pravoslavní mniši opě-

vovali římské a řecké bohy a bohyně v kovaném jazyku a neohebné formě, nemluvíme-li ani o nedostatku pravých poetických myšlenek. A přece si zachovával národ srbský umělecky bohatě nadaný nejlepší poesii, která přecházela z úst do úst. Vlivem Kopitarovým a západních, zejména německých romantických ideí, Vuk začal sbírati ty bohaté poklady, jež se vyrovnávaly eposům Homérovým. Tak srbský národ najednou dostal celou literaturu, kterou mu záviděli národové pokročilejší. Vuk sbíral také národní přísloví a písně a popisoval národní zvyky a obyčeje. Tak ukázal, jak srbský národ mluví, žije, cítí a myslí, a tím učil básníky a spisovatele, jak mají básniti a psáti, aby jim národ rozuměl a měl užitek z jejich práce. Dlouho sice Vuk musel zápasiti za čistý národní jazyk a národnost v literatuře, ale přišli filologové, jako Daničić, a básníci, jako Branko Radičevič, kteří již ke konci let čtyřicátých navždy dobyli vítězství zásadám Vukovým.

Vuk tedy položil základ k dalšímu duševnímu rozvoji svého národa, ale učinil ještě více, neboť také duševně sjednotil celý srbský národ, který by byl jinak zůstal nadále nesmírně rozptýlen po různých státech, zemích a krajích. Ještě více zvláště my Slovinci, jako nejbližší sousedé Charvátů, vděčíme Vukovi za to, že měl vždy na mysli „bratry obřadu římského". Jeho přáním bylo, aby Charváti a Srbové měli jeden literární jazyk, tak aby se každá kniha lehce bez závady přetiskla z cyrilice do latinky a z latinky do cyrilice. Vuk tedy nejenom budil záhřebské Ilyrce, kteří chtěli spojiti všechny Jihoslovany, vší svou činností, ale sám se snažil, dokonce usiloval o to, abychom měli dnes na jihu jeden literární jazyk od Jadranského moře k Timoku, od Drávy k Bojaně. Národ, který bydlí v těch krajích, je rozdělen podle náboženství a staré kultury — nová musí býti společná — ale můžeme doufati, že zdravý rozum národní, který vždy vedl Vuka, přemůže všechny překážky a skutkem učiní mocnější a užší kulturní jednotu, než je dnešní. Přijdou doby a musejí přijíti brzy, kdy pro Srba a Charváta mezi knihou tištěnou latinkou nebo cyrilicí nebude jiného rozdílu, než je na př. dnes u Němců mezi knihou tištěnou latinkou a t. zv. písmem německým.

Vukovo jméno je váženo také v kulturní historii všech ostatních národů slovanských. O bulharském jazyce a bul-

harských národních písních máme první zprávy od něho, všem jiným sběratelům pokladů národního podání na slovanském severu a jihu byl Vuk prvým a klasickým vzorem. Probudil mnohé Srby a Charváty, že počali sbírati a napodobovati lidovou poesii; naše „Kranjska Čbelica" slavila Vuka již v prvním svazku (1830) a přinášela překlady jeho lidových písní; první sbírka slovinských lidových písní, kterou vydal St. Vraz r. 1839 v Záhřebě, je věnována Vuku Karadžićovi a ještě r. 1845 píše Vraz Erbenovi, že by chtěl celý život žíti po boku Vukově; u Čechů a Slováků povzbudil také Šafaříka, Palackého, Kollára a jiné, že sbírali lidové písně, Hanka pak vydal již r. 1817 dílko: „Prostonárodní srbská Muza do Čech převedená"; Čelakovský Vukovi věnoval třetí svazek své sbírky „Slovanské národní písně"; u Poláků v časop. „Pamiętnik Warszawski" již K. Brodziński přinášel překlady srbských lidových písní, ukrajinsko-polský básník Bohdan Zaleski pak volal: „Pieśni hej dawaj Vuku Karadžiću"; v Rusku požíval Vuk vysoké úcty u státníků, učenců a spisovatelů. Tak vidíme, že sluneční paprsky Vukovy působnosti hřály všechna plemena slovanská. Jeho samého vedla vždy myšlenka slovanské vzájemnosti; neboť úplně v duchu velikého pěvce „Slávy dcery", Jana Kollára, který také odpočívá nedaleko odsud, snažil se po celý svůj život sloužiti Slovanstvu na poli srbské literatury.

Zvláště však si váží Vuka slovanská filologie, neboť všichni učenci, kteří se chtějí poučiti o srbském jazyce, básnictví a národním životě, vždy se vracejí k velikým dílům a nejsrdečnějším spisům prostého, důkladného muže milujícího pravdu, který sám v svém mládí školy ani neviděl.

Velké pak jsou zásluhy Vukovy také v ostatním vzdělaném světě. Pro srbské národní písně se nadchli učenci, jako oba Grimmové a Vilém Humboldt, básníci jako Goethe, po něm pak celá řada znamenitých mužů a žen v Evropě a Americe. To bylo ovšem zvláště užitečné pro slávu mladého národa srbského, ale se srbským jménem se šířila také sláva všeho slovanství, což nejlépe vyjádřil Jakub Grimm skutkem a také slovem, řka: dieser lieder wegen, glauben wir, wird man jetzt slavisch lernen. Nesmíme také zapomenouti, že jedno z nejlepších děl německé historické literatury, Rankova „Die serbische Revolution", jest úplně založena na vypravování a materialiích Vukových. Vůbec musíme zdůrazňovati, že se ve

všech Vukových spisech o událostech jeho doby, jichž se sám zúčastnil, vždy jasněji ukazuje, jak miloval spravedlnost a pravdu.

S velkou vděčností a s pravou hrdostí přenášíte tedy, bratří Srbové, pozemské ostatky Vukovy do jeho vlasti. Již r. 1863, když Vuk slavil padesátiny svého literárního působení, měl za sebou celý mladší srbský svět, dnes pak jej slaví a děkuje mu celý národ. Nezůstáváme však za nimi ani my, Slovinci a jiní podunajští Slované; klanějí se Vukovi, jakž vidíte, také jménem krásného císařského sídelního města, v němž tak dlouho žil a pracoval, mužové nejvýznamnější; víme také, že se našeho svátku v duchu zúčastňují mnozí zástupcové vědy slovanské a světové. Vskutku krásný byl začátek slavnosti, kterou uspořádal srbský národ svému velikému synu!

Když voláme „S Bohem" Vukovým ostatkům, přejeme si také, aby žil mezi srbským národem vždy jeho duch. Po dlouhých bojích dějiny úplně ospravedlnily jeho práci, a my si dnes už skoro nemůžeme ani pomysliti, s jakými nesnázemi musel Vuk zápasiti, než položil základ všeho dnešního pokroku svého národa. Přece dnes také nekalí již vzpomínku, že Vuk měl mnohé a silné protivníky, neboť to nám ukazuje, jak těžko je najíti nové správné cesty a choditi po nich. Učíme se od něho také, jak musíme pracovati, aby slovanské národy postupovaly. Vuk byl prostý neučený muž a zůstal pravým Srbem od hlavy až k patě, ale nebál se evropské kultury, nýbrž užíval jejích prostředků, aby jeho národu svitli lepší dnové. Důležité je také to, že Vuk hledal jádro a nikoliv povrch a vnějšek evropské kultury, jak se to často stává u malých a mladých národů, a stále a stále pracoval, neboť bez důkladné a neúnavné práce není pokroku. Se slávou, kterou přináší Vuk své vlasti, nechť je spojeno také poučení pro dnešní a budoucí pokolení, která budou se dívati na zlaté tahy jeho jména na bělehradském hlavním chrámě.

Vážení bratří a drazí krajané! Brzy rozdělíme posmrtné sousedství Kopitarovo a Vukovo, nicméně ne v takové míře, jak se nám zdá. Mohutná Sáva, jež tak krásně pojí tři nejbližší plemena na slovanském jihu, poplyne mimo bílou Lublaň a bude šuměti pod Bělehradem Vukovým ostatkům pozdravy našich sněžníků a jiných horských velikánů, zelených vrchů a kvetoucích polí Kopitarovy domoviny; po Drávě pak budou k němu docházeti milé hlasy ljutomerských vinohradů, z do-

moviny dvou jiných přátel a ctitelů, Miklošiče a St. Vrazc.

Naší starostí pak nechť je, aby Srby a Slovince společně s Charváty také nadále vázali Kopitar a Vuk v duchu duševní vzájemnosti a bratrské lásky.

S těmi vroucími přáními se loučíme my Slovinci s Vukovými ostatky: nechť jim je lehká domácí země, Vukovi pak věčná sláva!

PROSLOV PŘI ULOŽENÍ OSTATKŮ BART. KOPITARA 12. ŘÍJNA 1897.

(ANTON KNEZOVA KNJIŽNICA IV. (1897). STR. 179–180.)
PŘELOŽIL JÁN STANISLAV.

Vážený pane starosto! Jménem vídeňského odboru pro převezení ostatků Kopitarových odevzdávám Vám, co tělesného zůstalo po našem velikém krajanu. Zachovaly se ještě jeho kosti, především pak hlava, v které přebýval jeho bystrý a neúnavný duch. Brzy to bude devadesát let, co Kopitar opustil svou vlast. Zde ještě napsal znamenitou, i dnes vysoce ceněnou gramatiku, která byla první pravou vědeckou mluvnicí v slovanském světě vůbec, neboť Dobrovského „Lehrgebäude der böhm. Sprache" vyšla teprve r. 1809. Když takto položil základ všeho dalšího rozvoje našeho jazyka, šel do světa, aby rozšířil své vědomosti, aby zasvětil všechny své síly slovanským starožitnostem a všem slovanským jazykům. V císařském sídelním městě ve Vídni našel vytoužené středisko, v němž se stýkali zástupcové všech slovanských plemen a jejich sousedů, Řeků, Rumunů a Albánců, jejichž jazyky také studoval. Ve Vídni stal se Kopitar jedním ze sloupů tehdejšího vědeckého a spisovatelského světa; byl ve spojení s největšími duševními velikány národa německého a národů jiných, založil vídeňskou školu slavistickou, která jím a jeho velikým žákem Miklošičem proslavila náš slovinský národ a celé naše císařství. Ač nebyl ani žákem filosofické fakulty, přece se skví jeho jméno mezi jmény na čestné desce filosofické fakulty v překrásné budově vídeňské university, Vídeňská akademie věd ctí v Kopitarovi jednoho z oněch 12 mužů, kteří r. 1837 položili její základy. V celém učeném světě byl tedy Kopitar vždy uctíván. Nicméně pak musí každého Slovince ještě zvláště těšiti a naplňovati hrdostí, že se jeho ostatkům, jež jsme zdvihli z hrobu, přišli pokloniti zástupcové ministerstva osvěty, akademie, university, dvorní knihovny, a co je zvlášť významné, také starosta města Vídně. Loučení s Vídní bylo zvláště dojemné, neboť také jiní Slované ukázali, jak vysoce si váží zásluh našeho krajana. Jako důkaz přinášíme sem překrásný věnec poslanců národa českého, především pak drahocenný stříbrný věnec národa srbského, který ještě dlouho bude vyprávěti, jak si

váží Srbové v Kopitarovi muže, který jim našel, učil, vedl a podporoval Vuka Karadžiće. Protože Vuk položil základ dnešnímu literárnímu jazyku srbskému a srbské národní literatuře, jmenuje se vedle jeho jména vždy také Kopitar. Překrásné srbské lidové písně pomáhal Kopitar Vukovi sbírati a vydati. Společně s námi tedy Srbové vzali z Vídně také svého Vuka a jejich vážený učenec a bývalý ministerský předseda Stoj. Novaković přišel do Vídně, aby oslavil zásluhy Kopitarovy. S velkou ctí vracíme tedy Kopitara vlasti, kterou vždy věrně a nesmírně miloval. — Díky „Slovinské Matici", jež vždy důstojně slavila jeho vzpomínku, díky městu Lublani a zemi slovinské, které pomáhaly, aby krajan, na kterého smíme býti hrdi, spočíval v domácí zemi vedle prvních našich buditelů, zejména vedle svého mecenáše barona Zoise... Vedle cti, kterou nám přináší Kopitar, nechť se náš národ, zvláště mládež, také učí, že před pravým věděním a skutečnou prací se sklání přítel i nepřítel. To je poučení, jež se nemůže nikdy dosti opakovati, zejména malému národu, jako je národ náš. Odevzdávám Vám, pane starosto hlavního města slovinské země, střediska všech Slovinců, jež je hlavní oporou celého slovinského národa, drahé ostatky Kopitarovy; nechť místo, kde spočinou, zůstane nadále jednou ze svatyň bílé Lublaně!

RECENSE LIDOVÝCH PÍSNÍ SRBSKÝCH
MYLNĚ PŘISUZOVANÁ J. GRIMMOVI

(EUPHORION. ROČ. XI. (1904) STR. 106–120.) – PŘELOŽIL JIŘÍ HORÁK.

Již před několika lety mne upozornil Max H. Jellinek, že recense srbských lidových písní[1]) pojatá do 4. sv. „Kleinere Schriften" Jak. Grimma z časop. „Wiener allgemeine Literaturzeitung" 1816, č. 20, 21, rozhodně nemůže býti prací Grimmovou a já jsem mu mohl říci na první pohled, že autorem této recense jest známý zakladatel vídeňské školy slavistické B. Kopitar, a že jest otištěna v jeho „Kleinere Schriften" (vyd. Fr. Miklošič) ve svazku I. (Vídeň 1857) a bohužel až dosud jediném. Tento fakt spolu s odůvodněním, že náš společný nález jest správný, podávám tu veřejnosti.

Jde o recensi „druhého dílu" „srbské Pjesnarice", tedy 1. vydání lidových písní srbských Vuka Stefanoviće (staré rodinné jméno Karadžić vydavatel připojil teprve ve vydání druhém, lipském z l. 1823—24), které vyšlo ve Vídni v letech 1814 (díl I.) a 1815; z důvodů mně neznámých se stať sice dostala do „přídavku" („Anhang") k 4. svazku „Kleinere Schriften" Jak. Grimma, avšak není nijaké pochybnosti, že ji vydavatelé spolu s oběma ostatními příspěvky tam zařaděnými zcela jistě pokládali za jeho práci (srovn. chronologický seznam v sv. 5., str. 448) neznajíce patrně „Kleinere Schriften" B. Kopitara. Nedopatření také snadno pochopíme. J. Grimm sledoval s největší blahovůlí a s porozuměním velmi jemným celou činnost zakladatele nového srbského písemnictví a zejména vydavatele lidových písní srbských, jejichž slávu první zvěstoval Němcům nadšenými slovy rozšířiv ji potom po celém vzdělaném světě nejen svým trvalým zájmem, ale také tím, že vzbudil pozornost Goethovu a slečny Talvj. Mezi „zvláštními otisky", které J. Grimm „pečlivě sebral a složil do několika svazků a svazečků" (sv. 4, Předmluva str. VII) byl patrně připojen k recensi „prvního dílu", která jest vskutku Grimmova (ib. str. 427—436), také Kopitarův posudek „druhého dílu", bez podpisu a bez šifry (srovn. Wiener allg. Literaturzeitung 1816, str. 333; Kopitar často ozna-

[1]) Otisk není úplný, poněvadž chybí nejen klíč k srbské abecedě, ale také srbský originál písně uvedené v čele „Wenn sie das hälmchen fassen".

čoval své články ve vídeňských časopisech písmenem K), takže vnější důvody by ještě dnes mohly svědčiti o autorství J. Grimma, kdežto důvody vnitřní by byly měly vydavatele zaraziti hned.

V recensi druhé se totiž třikráte zdůrazňuje, že oba uvedené posudky jsou od autorů různých: „O dílu prvním podal zprávu Němec, který se tu (ve Vídni) pro tyto písně naučil srbsky“ (str. 437); autor, který sebe staví proti Němci připojuje v závorkách ještě tuto poznámku, která ho charakterisuje jako slovanského vlastence: „Jsme jisti, že také na něm se potvrdí zkušenost, platná až dosud bez výjimky, že ten, kdo se jednou poněkud zahloubal do slovanštiny, vzplane nadšením pro ni“; dále se připomíná, že „recensent prvního dílu“ (str. 439), „recensent prvního svazečku“ (str. 440) zbavil recensenta sv. druhého povinnosti zabývati se některými stránkami sbírky.

Nehledíc k tomu, že by se J. Grimm ve „Wiener allgem. Literaturzeitung“ nebyl představoval ani jako „Němec“, ani jako slovanský „nadšenec“, celý tón se i jinak k jeho spisům nehodí. Recensent vystupuje neobyčejně útočně proti Srbům a Novořekům (tu se dovolává Angličana Leakea), kteří opovrhují svým jazykem lidovým: „Tu i tam každý, kdo se naučil čísti a psáti znešvařuje obvyklé tvary živého jazyka starými, odumřelými tvary ze svého slabikáře sepsaného starým jazykem církevním, jež pokládá za vybraně krásné: jenom selský a hajducký básník, který neumí čísti ani psáti, vyjadřuje se tam čistě novořecky, tuto čistě srbsky“ (str. 448). Ještě nápadnější jest výpad proti Rusům, kteří zanedbávají své lidové písně: „Podnebí a dokonce i turecké zpustošení jsou poesii v Srbsku přirozeně příznivější než křesťanské (!) nevolnictví na severu!“ Při tom se recensent, který pochybuje, „může-li se některý národ v dnešní Evropě vůbec měřiti se Srby po této stránce“, přece jen opatrně vyjadřuje, že v oboru lidových písní jsou snad daleko za Srby dokonce i ostatní bratrští kmenové slovanští (str. 440). Srovnejme naproti tomu, jak vybraně, vroucně a apodikticky J. Grimm rok před tím postavil lidové písně srbské nad písně všech národů slovanských: „Ze všech národů slovanských jsou tito Srbové svým jemným, neobyčejně zpěvným jazykem bytostně nadáni k písni, zpěvu a pověsti a zdá se, jakoby jim domá-

cím požehnáním lidové poesie dobrotivé nebe vždy bylo chtělo nahraditi to, že nemají knih" (str. 436).

U Grimma, který se r. 1814—1815 ve Vídni teprve naučil srbsky, nemůžeme ještě očekávati r. 1816 onu znalost slovanských jazyků a srbských nářečí, jíž vyžadovaly jmenovitě vývody na str. 438, 439, 454, 455. Právě tak nemůžeme přece jen očekávati, že by byl J. Grimm — přes všecku svou zálibu v starých německých dialektech — srovnával moderní nářečí slovanské se starořeckým; ani s jargonem vídeňských předměstí, jímž psal Eipeldauer, t. j. předchůdce „Hanse Jörgela",[2]) se asi sotva podrobněji seznámil prodlením svého vídeňského pobytu, tak aby byl mohl s ním srovnávati nářečí hercegovské.

Mistr německé filologie sice žádal, pokud možno, nejdoslovnější překlad srbských písní, byť i na úkor jazyka německého, jak svědčí mnohé jeho překlady, avšak spolu s bratrem Vilémem z nich přece jen také dovedl vytvářeti zcela uspokojivé verše (srovn. na př. str. 432 se str. 460, č. 5) a byl by se vůbec jako Němec sotva obvinil těmito slovy: „Činí-li recensent tuto i jinde násilí jazyku německému, není tím snad vinen tento jazyk, tím méně pak srbský originál, jehož sloh jest svrchovaně čistý a plynný, nýbrž jedině recensentovo nedostatečné nadání veršovnické." (Str. 445, pozn. 2.)

Přání recensentovo, »aby nějaký Goethe (překladatel básně „Klaggesang von der edlen frauen des helden Hassan-Aga") také tyto nádherné květiny přesadil na německý Parnas«, (str. 440) přímo a úplně odporuje závěru Grimmovy recense prvního dílu: „Školského překladu, který ve smyslu novějších básníků míní, že dovede přeměniti obsah i formu ve znění německé, bychom ani nežádali, poněvadž jej pokládáme za věc nesmyslnou; prodlením posledních padesáti let byla naše literatura zaplavena překlady básní všech možných národů na škodu našeho jazyka a pravého německého tónu a tím ji posedl duch jakési chtivosti, která chce všecko jiné v sobě rozložiti, ale jest bytostnému němectví naprosto cizí a má mu cizí zůstati." (Str. 436.) Na stanovišti, že „srbské písně jsou nepřeložitelné", J. Grimm setrval také ve své recensi (ib. str. 419—421) klasického, metrického přebásnění srbských písní, vydaného slečnou Talvj (Halle 1825, 1826),

[2]) Srovn. Goedecke, Grundriß V², 2, str. 318 pod jménem Josef Richter č. 9.

jež bylo podle něho jen „snad velice časové“; cíle práce toho rázu neviděl v tom, „aby se nám podala plynným jazykem německá báseň sama o sobě významná“, nýbrž žádal opět překlad úplně zobrazující srbský originál, při čemž na př. grad gradili přeložil slovy burgten burg a slovo burgen dokládal — z Notkera. V tom směru byl J. Grimm, jak známo, v rozporu se záslužnou překladatelskou činností romantiků a zejména s názory Goetha, který si právě z popudu daného lidovými písněmi srbskými sliboval nejlepší výsledek i pro obohacení a zdokonalení německého jazyka, bude-li se ho užívati na přebásnění cizí krásy, při čemž právem zdůrazňoval, že jazyku německému tímto prostřednictvím přibude vážnosti a že se takto bude moci státi jazykem světovým.[3])

Všecky důvody uvedené proti autorství J. Grimma mluví zároveň pro autorství Kopitarovo, o němž však nejdříve připojuji několik všeobecných úvah, poněvadž jeho význam již W. Schererovi nebyl jasný.

Bartoloměj Kopitar[4]) (1780—1844), Slovinec čili „Krajinec“, jak ho tehdy jmenovali a jak se také sám nazýval, přišel koncem r. 1808 z učeného kruhu barona Sigmunda Zoise v Lublani do Vídně, kde čerpal z pokladů dvorské knihovny a napsal obsáhlý dodatek „Nachschrift“ k svému dílu „Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark“ (Lublaň 1808), jež podávalo první moderní, vědeckou mluvnici některého jazyka slovanského vůbec (Dobrovského „Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache“ vyšlo teprve 1809) a jehož si slavisté podnes velice váží nejen pro zdařilé poznámky mluvnické, ale i pro příspěvky literárně dějepisné. R. 1810 byl ustanoven censorem spisů slovanských a řeckých a jako slavista byl jmenován skriptorem dvorské knihovny, kde záhy navázal styky s nejvýznamnějšími učenci a spisovateli; o veliké vážnosti, jíž požíval, svědčí také to,

---

[3]) Srovn. mou přednášku „Goethe und die serbische Volkspoesie“ v „Chronik des Wiener Goethe-Vereins“ 12 (1898), str. 50—51 a stejně nazvanou stať ve vídeňském časop. „Zeit“ 1899, č. 256, str. 134—137.

[4]) Srovn. autobiografii v jeho „Kleinere Schriften“, str. 1—14. Wurzbach, Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich, 12 Bd. 437—442. Mimo korespondenci nové materialie k životopisu Kopitarovu otiskl V. Jagić, Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii (Petrohrad) 1897, str. 308—372. Velmi mnoho cenných údajů obsahuje biografie, kterou sestavil Legis-Glückselig r. 1846 nebo 1847 a která jest teprve tam uveřejněna (328—353), jíž však třeba užívati opatrně.

že ho r. 1814, ačkoliv byl v pořadí poslední úředník dvorské knihovny, pověřili posláním, aby přivezl z Paříže knihy a rukopisy odvezené r. 1809. Od počátku se ve Vídni živě zajímal o Novořeky, Rumuny („Valachy") a Albánce, především však o všecky národy slovanské.[5]) Slavistické a slovanské zájmy horlivě a vřele zastával ve všech vídeňských časopisech romantických zcela v duchu romantickém, na př. jako rozhodný odpůrce Voltaireův a francouzského vkusu, josefinismu, „jazykových filosofů" a „školometů", naproti tomu jako nadšený ctitel všech projevů „ducha národního". O jeho slovanském nadšení zejména svědčí ve všech tehdejších slovanských kruzích proslavené „Patriotische Phantasien eines Slaven",[6]) v nichž žádal pro Rakousko a zejména pro Vídeň vůdčí postavení v slavistice, takže dokonce snil o ústřední slovanské akademii ve Vídni v době, kdy Rakousko ještě nemělo ani akademie německé. Program slavistických studií, který tam uložil, plnil — poněvadž se pro své mnohostranné zájmy vědecké nesnadno soustřeďoval na větší práce — především tím, že pro vídeňské časopisy získával slavistické spolupracovníky a tím, že schopné síly povzbuzoval k tomu, aby se sbíraly lidové písně, pověsti, pohádky, přísloví a pořekadla, aby se vzdělával jazykový poklad lidový a aby se psaly mluvnice na základě jazyka lidového pravopisem, důsledně provedeným podle zásady „piš, jak mluvíš", takže pro každý jazyk bylo třeba tolik značek jako hlásek.[7])

Na všestranné provedení svých myšlenek Kopitar vlastně našel jen jediného muže zcela podle svého přání, avšak muže tak významného, že mu jeho jméno zajišťuje pamět trvalejší než všecky jeho spisy a práce vědecké. Již od r. 1809 Kopitar pátral písemně a od r. 1811 veřejně po sběrateli lidových písní, „jichž mají tito Srbové a Charváti takové bohatství"[8]) a na jeho podnět r. 1813 vydal záhřebský biskup dr. Verhovac kněžstvu v Charvátsku a v Slavonii klasický oběžník,

[5]) Srovn. úvod k mému dílu „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik", str. 12—14.

[6]) Srovn. Kleinere Schriften, str. 61—70.

[7]) Srovn. také jeho úvahy „kozákovy" o německém pravopise v listě Fr. Schlegelovi jako vydavateli časop. „Museum". Kleinere Schriften, str. 243—256.

[8]) Kleinere Schriften, str. 140. Srovn. také list Mušickému z 1. listopadu 1811 (Istočniki dlja istor. slav. filol. 2, 786): „Srbové a Charváti mají v písních poklady, jako snad žádný jiný národ."

který se týkal lidových písní. Avšak skutečný úspěch mu přinesl teprve nešťastný výsledek srbského povstání r. 1813, který přivedl do Vídně dvacetišestiletého muže s dřevěnou nohou;[9]) tento muž do svého 17. roku hlídal stáda svého otce v Tršići, v okresu jadarském v severozápadním Srbsku, a získal si jako samouk doma a potom v Karlovcích tolik vzdělání, že v prvních bojích za svobodu v Srbsku mohl sloužiti jako písař a zastávati jiné nižší úřady. Vuk Stefanović Karadžić tím nabyl možnosti důkladně poznati svůj lid; avšak ještě důležitější byla okolnost, že jeho rodiče pocházeli z Hercegoviny, takže mluvil jejich jižním nářečím, které potom z tohoto prostého důvodu povznesl na úroveň jazyka spisovného a nikoliv snad proto, poněvadž v tomto nářečí se zachovalo nejvíce nejkrásnějších písní. Máme tu zajímavý příklad, jak mohou vznikati spisovné jazyky, neboť odlehlá Hercegovina nebyla ani duchovým ani politickým střediskem, ano trpěla ještě po mnohá desetiletí dále pode jhem tureckým bez jakéhokoliv duchovního života ve smyslu moderním.

Ve Vídni chtěl Vuk Karadžić r. 1813 „ve druhé polovici podzimu" vydati brožurku ve formě listu vůdci srbského povstání Karagjorgjeovi (černému Jiří).[10]) Rukopis se dostal do rukou censoru Kopitarovi. Když poznal, že autor jest „muž z lidu a zcela jiný než všichni Srbové, které až do té doby spatřil a poznal", hned ho vyhledal a tak nalezl muže, z něhož potom, veden velikou obětavostí a nadšením pro genia, na štěstí nezkaženého tehdejším školským vzděláním srbským, vytvořil sběratele písní a ostatních pokladů lidu srbského, gramatika, slovníkáře, reformátora pravopisu, nejlepšího pravopisu slovanského a jednoho z nejlepších vůbec, krátce zakladatele novosrbského písemnictví. Proti vůli Kopitarově byla na podkladě jazyka lidového potom dána možnost literárního sjednocení s Charváty, kteří přes staletou rozluku politickou, náboženskou a kulturní zachovali si jazykovou a etnickou jednotu se Srby a v kulturní oblasti západní psali jazykem lidovým již déle než tři století.[11]) Za vedení Kopita-

[9]) Jako důvod uvádí sám Vuk Karadžić, že se chtěl ve své bídě aspoň naučiti německy. Srpske nar. pjesme. (Beograd) 1, str. IV.

[10]) V. Karadžić, Gramatički i polemički spisi. 3, 66.

[11]) Jest pozoruhodné, že již J. Grimm jednou užil označení, které se srovnává s podstatou věci: „... A. Fortis, který uveřejnil několik morlackých (t. j. srbsko-charvátských) písní plných citu." Předmluva

rova přinesla i tato okolnost Vukovi prospěch, poněvadž mu přinášel a dokonce i na cesty za ním posílal všecky slovníky „šokců" (srbská přezdívka katolíkům), o nichž také mluví Jak. Grimm.[12])

Jest zajímavé sledovati, jak se Kopitar namáhal, aby Vuka Karadžiće přesvědčil o důležitosti lidových písní. Na podporu svých výmluvných slov mu přinesl zpěvník charvátského mnicha A. Kačiće (Razgovor ugodni naroda slovinskoga), z něhož čerpali již Herder a Fortis písně složené v duchu lidovém i pravé zpěvy junácké, dále A. Fortise „Viaggio in Dalmazia", Herderovy „Stimmen der Völker" a ovšem také Goethův překlad „Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga". V 1. dílu svého sborníku písní z r. 1814 Vuk otiskl žalozpěv Asanaginice podle Fortise a připojil poznámku, která charakterisuje jeho i jeho krajany: „Pan Goethe, největší německý básník, který ještě nyní žije, přeložil tuto píseň z italštiny (!) do němčiny." Jest také příznačné, že v předmluvě již mnoho psal o veliké ceně „národního rázu" lidových písní, které většinou zaznamenal po paměti, avšak na konci této lyrické sbírky uvedl jen 8 písní junáckých (proti jejichž zápisům ostatně bylo lze uváděti námitky), ze strachu před hanou a posměchem krajanů, poněvadž otiskuje takové „písně slepců". S důvěrou tak nepatrnou sám vydavatel posílal do světa první srbské písně epické, které potom vzbudily úžas Evropy a byly srovnávány s Homerem! Teprve v dílu II. (1815) Vuk Karadžić podal vedle písní lyrických („ženských") většinou nejkrásnější „písně junácké" (17), které slyšel — byv poslán od Kopitara[13]) — na cestě po jižních Uhrách a v Slavonii v letech 1814—1815 většinou od zpěváků, jejichž vlast byla za Sávou.

Když Kopitar se postaral, aby se uveřejnily poklady dlouho

---

k Vukově knize „Kleine serbische Grammatik" (Leipzig und Berlin 1824, str. XX).

[12]) Kleinere Schriften 4, 102. Předmluva k dílu Kleine serb. Grammatik XVII, XIX. Slovo „schokzisch" najdeme častěji v dopisech V. Karadžiće J. Grimmovi, Archiv f. slavische Philologie 2, 730, 736 (dvakrát); patrně ho užíval také J. Grimm v korespondenci, jednou také veřejně (Kleinere Schriften 4, 198; „Schoktschen" jest patrně jedna z mnohých tiskových chyb ve slovanských částech, na př. tamtéž: Deina místo Drina, Jabar místo Jadar, Trschitsche místo Trschitsch).

[13]) Srovn. list Kop. Dobrovskému (15. III. 1815), Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar, hrg. von V. Jagić 401.

hledané, pečoval také o to, aby vešly ve známost a byly oceněny. Šťastnou náhodou se stalo, že se J. Grimm jako hessenský legační sekretář zúčastnil vídeňského kongresu a při tom měl dosti prázdně k vědeckému studiu. Kopitarovi přirozeně nebylo obtížné vzbuditi jeho zájem o písně primitivního národa. Tak se naučil Jakob Grimm pro tyto písně srbsky, jak Kopitar o něm připomíná (viz nahoře), a byl přiveden k tomu, že se vůbec začal intensivněji zabývati jazyky slovanskými, čehož později očekával také od jiných: „Pro tyto písně se nyní budou, jak věříme, učiti slovansky."[14]) Výsledkem byla recense prvního dílu sbírky srbských písní, první recense srbských lidových písní vůbec, kterou Kopitar uvedl těmito slovy: »Redakce slovanského oddělení tohoto časopisu si blahopřeje, že zprávu o tomto sborníku srbských lidových písní, v níž jde o estetické ocenění a srovnávání s „hlasy jiných národů", svěřila jednomu z největších německých znatelů pokladů toho druhu.« Původce a vydavatel první sbírky lidových písní srbských mohli se z recense také radovati, poněvadž písním se dostalo „na podiv" pochvaly, jak Vuk Karadžić v listě L. Mušickému z Vídně 9. srpna (st. stilu) 1815 popisuje dojem, jímž rukopis působil na Kopitara.[15])

Kopitar však myslil také na Goetha, který již r. 1778 první píseň z vlasti Charvátů a Srbů zařadil do literatury lidové. Kopitar a nikoliv Vuk, jak míní Reinhold Steig,[16]) jest zcela jistě autorem věnování[17]) na výtisku prvního svazečku ještě zachovaného v Goetheově archivu: „Dem größten Deutschen sendet nebst dem Original des Klaggesangs von der edlen Frauen des Helden Hassan-Aga auch die erste Lieferung Serbischer Volkslieder ein Slave." Připojený překlad, jejž Goethe později dal opsati pro slečnu Talvj,[18]) pořídil Kopitar, jak víme z dopisu Dobrovskému z 5. srpna 1815: „Pjesnaricae exemplum cum male scripta mea versione verbali per Bertuchium misi Göthio!" Slova odesilatelova i příjemcova vylučují zprávu, kterou vypravuje životopisec Kopitarův Legis-Glückselig, často nepřesně zpravený, že prý

[14]) Kleinere Schriften 4, 419.
[15]) Glasnik srpskoga učenog društva, sv. 75, 249—250.
[16]) Goethe-Jahrbuch 12, 65.
[17]) Nejvýše snad rukopis může býti Vukův, ale tehdy naprosto nebyl s to sestaviti tekst; čistě kopitarovské jest „ein Slave".
[18]) Goethes Werke G. Hempel 29, 584; Goethe-Jahrbuch 12, 39, 42.

si meziřádkový překlad Goethe prostřednictvím Bertuchovým od Kopitara vyžádal.[19]) Kopitar jednal tak jako rok před tím (?), když z vlastního popudu poslal Goethovi 100 novořeckých písní s překlady prostřednictvím Haxthausenovým a očekával od nich od obou společné vydání.[20]) Avšak naděje Kopitarovy, že Goethe jeho meziřádkových překladů užije, se ani v jednom z obou případů nesplnily.[21]) Jak lze souditi z deníků, písně novořecké Goetha zajímaly přece jen více než srbské,[22]) o nichž „v oné době ještě nemohl dospěti přehledného názoru",[23]) poněvadž ho tehdy zajímal východ perský a arabský, ale nikoliv evropský.

Přesto zachoval Goethe srbské lidové písně i tehdy ještě v paměti, což podporovaly patrně návštěvy protestantských teologů slovenských z Uher, s nimiž mluvíval o lidových písních,[24]) neboť 5. prosince 1817 Kopitar psal[25]) srbskému básníku ód Lukijanu Mušickému (tehdy archimandritovi v klášteře šišatovském ve Srěmu a později biskupu v Karlovcích): „rogat Göthe, per studentem Jenae Posoniensem protestantem, ut sibi mittatur versio et secundae partis nostrae pêsnarice. Hoc tibi muneris et honoris deputavimus, utpote qui optime scias vertere germanice poemata serbica. Cogita quantum honoris nobis accedat, si Göthe a te prosâ versa metris incluserit, et Göthii nunc senis adjutor philologotatos Riemer! ergo accingere et nisi absoluta versione noli quiescere". V srbské doušce Vuk připojil ještě vyzvání zvláště

---

[19]) Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar ed. V. Jagić, str. 406. Goethův údaj, že písně s překladem dostal „hned tehdy (1814)" není tedy zcela přesný.

[20]) Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii (Petrohrad 1877) 2, 339.

[21]) Goethe-Jahrbuch 12, 42, 44. Srovn. také list sl. Talvj Kopitarovi v Miklošičově rozpravě „Über Goethes Klaggesang von der edlen Frauen des Asan-Aga", 56—57 (Sitzungsberichte der Wiener Akademie 103, 446—447). Tu se snad Kopitar mýlí v datu; Haxthausen odevzdal Goethovi písně teprve r. 1815 ve Wiesbadenu.

[22]) O novořeckých jest zmínka 3., 4., 5., 7. července 1815 (4. vskutku uvažoval „o vydání lidových písní"), „Serbische Lieder" jen 20. října 1815, kolem kteréžto doby patrně došla zásilka Kopitarova. Srovn. Goethe, Werke, Weimarer Ausg. III. 5, str. 168—169, 188.

[23]) Goethes Werke, Hempel 29, 584.

[24]) Srovn. J. Kollár, „Paměti", v mém díle „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhm. Romantik", str. 316—317.

[25]) Istočniki dlja istor. slav. filologii 2, 797—798.

naléhavé, poněvadž očekával, že rozřešení úlohy, pokud možno nejrychlejší, bude „pomník pro srbský jazyk". Mušicki, napodobitel Klopstocka a dobrý znatel německé literatury stol. 18., byl by stačil na onen úkol, avšak strůjce velikých plánů nebyl muž rychlé práce a překladu nedokončil, počal-li se jím vůbec vážně zabývati. Jest třeba také uvážiti, že klasik Mušicki, jak Vuk Karadžić[26]) sám připomíná, neměl nijakého porozumění pro ducha a jazyk písní, ano že jich ani rád nečítal ani neposlouchal. Domněnka jednoho z jeho životopisců,[27]) že Mušicki pořídil prosaický překlad celého druhého svazečku, opírá se jen o uvedené vyzvání Kopitarovo a o opětovné upomínání Vukovo (2. března 1818) a proto není odůvodněna. Kdyby byl Goethe dostal také překlad druhého dílu, byl by ho jistě vzpomněl v korespondenci s Talvj, avšak neměl ani originálu.[28]) Není tedy vyloučeno, že se stalo vinou Mušického, neprojevil-li Goethe již tehdy většího zájmu o lidové písně srbské.

Z těchto vývodů samo sebou plyne, že vlastenecký Slovan, který v časop. Wiener allg. Literaturzeitung podal podrobnou zprávu o druhém díle sbírky lidových písní srbských, mohl býti jen B. Kopitar. Když Jacob Grimm s porozuměním tak jemným zdůraznil básnickou krásu lidových písní srbských, Kopitar sám vystoupil s výkladem spíše věcným a s hojnějšími ukázkami překladů. Na svazečku druhém mu také zejména záleželo, poněvadž byl věnován jemu jako původci sbírky a důsledkem toho byla ovšem také úplná anonymnost recense. Vědomosti tam uložené měl jen jediný muž, který byl již důkladným slavistou vůbec, zvláště pak se vyznal ve všech věcech srbských. J. Grimm by se byl sice mohl také mnohému naučiti ze styku s Vukem Karadžićem, avšak v době jeho vídeňského pobytu (od října 1814 do června 1815) Vuk byl na cestách. K lítosti Grimmově nebyl ani Kopitar ve Vídni po dobu své pařížské cesty.[29]) Z tehdejších slavistů by bylo lze pomýšleti jediné snad na Dobrovského, na němž Kopitar vynutil mnohý příspěvek pro vídeňské časopisy, avšak patriarcha slavistiky naprosto nesdílel názorů

[26]) Gramat. i polem. spisi 3, 66—68.

[27]) Gj. Rajković, Letopis Matice Srpske, sv. 120, str. 139—140.

[28]) Goethe-Jahrbuch 12, 43, 44.

[29]) Briefwechsel zwischen Jacob u. Wilhelm Grimm aus der Jugendzeit, str. 366.

svého vídeňského přítele o lidovém jazyku srbském a o jeho poměru k církevní slovanštině, nadto pak v „odrhovačkách" „srbských jarmarečních zpěvácích" nedovedl najíti zalíbení ještě ani r. 1826.[30]) Z roku 1827 nám Čelakovský zachoval[31]) význačně odmítavý výrok Dobrovského o srbských „odrhovačkách", který jest také proto hodný pozoru, poněvadž nadšení pro lidové písně srbské v Německu přímo uvádí v souvislost s Kopitarem: „Nevím, co jen lidé chtí se srbskými písněmi? To všecko Kopitar tak rozkřikl, potom něco namluvili Goethovi a nyní všichni tropí tolik hluku." Naproti tomu jen Kopitar mohl znáti dokonce takovou podrobnost, jakou obsahuje tvrzení, že Vuk v době mezi vydáním obou svazečků studoval jako důkladný gramatik[32]) jazyk mateřský a naučil se vážiti si ho[33]) — poněvadž učitelem Vukovým byl Kopitar.

K místům uvedeným na začátku, jež svědčí proti autorství Grimmovu, chtěl bych jen ještě uvésti některé paralely z jiných spisů Kopitarových. Boj proti profanaci církevního jazyka v každodením užívání a obrana srbského „jazyka luzy", jímž opovrhovali domýšliví polovzdělanci i „vzdělanci" — to obojí bylo až do r. 1825 téměř Kopitarovým úkolem životním. Pro náš účel jest zejména důležitý posudek (o dvě léta starší)[34]) časop. „Novine serbske", jím podporovaného, kdež se mimo jiné obrátil k redaktorům takto: „Vždyť se zdá, jakoby jazyk starosrbský tu, jako starořecký tam, jichž se dále užívá jako jazyků církevních a v nichž se tuto i tam učí slabikovati a čísti, (místo aby se tomu učilo jazykem mateřským), právě tím byly určeny k nezaviněnému hříchu, že totiž místo aby ze svého pokladu obohacovaly jazyk živý, mají vytvářeti ze sebe a ze živého jazyka lidového jazyk třetí, který se jmenuje slaveno-srbským, ale jest vlastně nestvůra, kterou Novořek Korai velmi případně vylíčil v celé její směšné ubohosti jako macaronismus zbaviv ji u řeků téměř navždy vážnosti." Pokud jde o řeky, se mínění Kopitarovo nepotvrdilo, avšak zdařilá je definice bezděčného srbského a řeckého napodobování

---

[30]) Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar, 557—558.

[31]) Srovn. mé dílo „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik", str. 22.

[32]) Slovo „důkladný" (gründlich) jest v originále tištěno prolože (Wiener allgem. Literaturzeitung 1816, str. 315).

[33]) J. Grimm, Kleinere Schriften 4, 438.

[34]) Kopitar, Kleinere Schriften, str. 257 nsl.

macaronismu Mantovana Hieronyma Folenga: „Někteří Novořekové a Srbové se domnívají, že mohou vážně mluviti tak, jak Folengo mluvil žertem! Od macaronismu, který se vydává za učený, knižní jazyk Novořeků a Srbů se Folengův úmyslný macaronismus ovšem liší tím, že všecku flexi řídí podle jediné gramatiky t. j. latinské, kdežto oni — ?"[35]) Kopitar potom této otázce věnoval r. 1818 ve vídeňských „Jahrbücher der Literatur" (4, 45—59) článek, svědčící o veliké učenosti a vášnivosti: „Über Wuk's serbisches Wörterbuch, und — ob der Haupt-Grundsatz aller Literatur, die Muttersprache, blos bei den Serben (und Neugriechen) nicht gelten soll". Podnět dal článek „slabého bracha" — byl to polní podmaršálek Duca,[36]) jejž metropolita Stratimirović poslal do boje[37]) — v časop. „Österreichischer Beobachter", kde se na slovník Vukův, vzniklý úplně návodem a spoluprací Kopitarovou, útočilo ještě dříve, než vyšel (1818). — V článku výše uvedeném se do odpůrců Vukových a Kopitarových bije také výroky jako „nedoukové", obscuri viri, Schlözerovými slovy „scholastická hatmatilka polobarbarů" a pod. Tohoto článku se potom dovolával J. Grimm[38]) a v recensi Dobrovského „Institutiones"[39]) mohl čísti pro svou předmluvu k Vukově „Kleine serbische Grammatik" ještě jiné podobné výrazy odmítající „staré školomety" a srbské „hierarchy", kteří lidový jazyk prohlásili za „patois, jímž není možné psáti". Ještě ve svém zdařilém posudku lipského vydání lidových písní srbských,[40]) kdež opět napřed uvedl J. Grimma a Goetha, Kopitar srovnává tehdejší srbštinu se „znamenitou latinou obscurorum virorum", avšak vítězně připomíná, že lidové písně již nedovolují nijakých námitek proti „pravé srbštině" (‚die echte Serbität'), poněvadž lid, ... „nemůže makaronisovati ....", jen studovaní lidé, (k nimž náleží všichni, kdož se naučili čísti a psáti), makaronisují u Srbů, jako podle poznámek Leakeových u Řeků". Těmito slovy, jež jsou přímo totožná se slovy uvedenými v první recensi, Kopitar se své strany

---

[35]) Tamtéž, str. 262.
[36]) Tamtéž, str. 13.
[37]) Istočniki dlja istor. slav. filol. 2, 240.
[38]) Kleinere Schriften 4, 105.
[39]) Jahrbücher der Literatur 17 (1822), 71 nsl. Srovn. dále tamtéž 26 sv., 114.
[40]) Jahrbücher, sv. 30 (1825), 159 nsl.

zakončil polemické tažení připojiv správné proroctví, které se ovšem vyplnilo teprve po dlouhých a těžkých bojích: „Vukovým slovníkem, mluvnicí a tímto novým vydáním písní, které se pravopisem shoduje se slovníkem, jest literatura srbská založena, majíc řád a příklad; klidně můžeme ponechati další vývoj její vlastní síle životní.“[41])

Kopitar byl také v rozporu s těmi, kdož horovali pro Rusy[42]) dokonce i v době bojů za osvobození; zrušení nevolnictví si přál již r. 1811[43]) a očekával ho r. 1813 (31. ledna, 2. února) jako důsledek veliké války,[44]) neboť „Russis sine hac basi (emancipatione) vix possum favere“.

Srovnávání slovanských nářečí, po příp. jazyků s dialekty starořeckými bylo osobitou zvláštností Kopitarovou od jeho literárního vystoupení r. 1808.[45]) Podle něho byli také Slované v stol. 9. na nejlepší cestě dosáhnouti prací Cyrillovou společného jazyka spisovného, „avšak osud tomu chtěl, že se nyní píše všemi šesti dialekty hlavními a dokonce také některými vedlejšími jako kdysi v řečtině“.[46])

Krajan S. Popoviće, odpůrce Gottschedova, velmi mnoho věděl nejen o nářečí Eipeldauerově,[47]) ale i o německo-rakouském nářečí vůbec, jak ukázal v obsažné recensi[48]) švýcarského idiotika Fr. J. Staldena, v níž si přál obdobných děl pro všecky oblasti jihoněmecké.

Proti názoru J. Grimma Kopitar pokládal umělecké překlady lidových písní srbských za možné a přál si jich, jak již víme, poněvadž se snažil získati pro překládání přímo Goetha. V obšírné recensi lipského vydání Vukových písní[49])

---

[41]) Tamtéž, str. 160—161.

[42]) Srovn. Jagić, Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar XV—XX.

[43]) V netištěném dopise z 26. prosince. Srpska Zora 4 (1879), 86. — Místo tam uvedené, kde se projevuje politování nad ruským nevolnictvím, jsem v Kopitarově mluvnici (1808) nenašel.

[44]) Tamtéž, str. 324.

[45]) Grammatik der slavischen Sprache, XIX.

[46]) Kleinere Schriften 69. — Podobná místa na str. 40, 135, 161, 265.

[47]) Tu by se mohlo uvážiti, že Kopitar jako starý mládenec s přáteli, na př. s Hormayrem trávil volné chvíle v hostincích a měl rád okolí vídeňské; jeho korespondencí s Dobrovským nabyl hostinec „Der weiße Wolf“ dokonce proslulosti v slovanské filologii. (Srovn. index u Jagiće, str. 745.)

[48]) Kleinere Schriften, str. 265—272.

[49]) Wiener Jahrbücher der Literatur, 30. Bd. (1825), str. 159—274.

uvedl přečetné překlady doslovné a rád by byl přeložil celou knihu, aby čtenářům ukázal všecky její krásy; byl by se však „pokládal za přešťastného, kdyby byl uvedenými ukázkami upozornil na bohatý poklad a kdyby na př. v takovém Rückertovi, hrab. Platenovi nebo W. Müllerovi vzbudil chuť přibrati s sebou po návratu z Orientu také Srbsko".[50]) Při tom však Kopitar právě tak jako r. 1816 přičítá „jediné nedostatečné schopnosti referentově", bylo-li častěji „pro věrný překlad metrum naznačeno jen chatrně, nebo dokonce potlačeno, nebo bylo-li dokonce třeba učiniti násilí jazyku německému".

Jen krátce se zmiňuji o tom, že Kopitar hlavně na konci první recense silně zdůrazňuje „Krajince"[51]) zejména znalostí „prosodie svého nářečí", již by nebylo lze přičítati J. Grimmovi. Ještě to jest důležité, že Kopitar ve své recensi[52]) i ve věnování prvního svazečku sbírky srbských lidových písní Goetheovi stejně nesprávně cituje „Klaggesang von der edlen Frauen des Helden Hassan-Aga", poněvadž původní titul zní ve všech tiscích „des Asan Aga".[53])

Nakonec bych ještě připomněl, že najdeme nejkrásnější parallelismus také mezi oběma uvedenými recensemi a Grimmovým[54]) i Kopitarovým posudkem lipského vydání, které teprve přineslo lidovým písním srbským jejich evropskou slávu. Také tu přísluší palma vítězství J. Grimmovi, pokud jde o zdůrazňování básnické krásy a srovnávání s poesií ostatních národů, kdežto Kopitar omlouvá rozsah posudku, který jej samotného zarazil, „věcným zájmem básnickým, jejž budí tyto písně i nynějším zájmem o zemi a lid" a podal celou řadu vítaných výkladů věcných a jako doklady pro svá tvrzení jednak delší rozbory, jednak četné i obsáhlé překlady. Kopitar velmi krásně doplnil J. Grimma také r. 1825.

---

[50]) Tamtéž, str. 176.

[51]) J. Grimm, Kleinere Schriften, str. 454—455.

[52]) Tamtéž, str. 440.

[53]) Goethes Werke, Weimarer Ausg. I, 2, str. 49, 304—305.

[54]) Kleinere Schriften 4, 197—205, 218—224. — První zprávu mohl V. Karadžić otisknouti již v předmluvě k svazku prvnímu, který z vnějších důvodů vyšel později, takže posudek spolu s lidovými písněmi nastoupil jejich cestu slávy.

KOLLÁROVA VZÁJEMNOST SLOVANSKÁ[1])

(JAN KOLÁR 1793 – 1852. SBORNÍK STATÍ O ŽIVOTĚ, PŮSOBENÍ A LITERÁRNÍ ČINNOSTI PĚVCE »SLÁVY DCERY« NA OSLAVU JEHO STOLETÝCH NAROZENIN. VE VÍDNI 1893. STR. 201–232.)

Vznešeným manifestem ke všem Slovanům byla Kollárova „Slávy Dcera", aby byli „celek a ne drobtové",[2]) ale slyšeti jej mohli s malými výjimkami přece jen Češi a Slováci. Na jiné Slovany účinkoval Kollár osobně v Pešti, nejvíce na Charváta Ljudevita Gaje, vzkřisitele illyrismu, který chtěl spojiti pod jménem Illyrů všechny Jihoslovany, a na některé Srby. Všeobecně stal se pak Kollár známým u všech Slovanů svým spisem „o literární vzájemnosti", protože se sám postaral o jeho překlady a jej vydal také německy. Důležitost toho pojednání se ledakdy podceňuje, zvláště v literatuře ruské, ale docela nesprávně: jeho vliv na tehdejší dobu byl ohromný a trvá až podnes; vedle Šafaříkových „Starožitností slovanských" a jeho „Národopisu" nic nepomohlo tolik k poznání a sblížení všech Slovanů, a proto Kollár žije a žíti bude v jejich vděčné paměti jako tvůrce formule „o slovanské vzájemnosti" a apoštol bratrské lásky. Také cizí svět dověděl se nejvíce od něho o slovanských tužbách a tvořil si ze vzájemnosti strašidlo „panslavismu". Z těchto příčin bude k oslavě Kollárových zásluh na místě krátké pojednání o tom, jak povstal Kollárův spis „o literární vzájemnosti", jaký byl jeho úspěch, co se z Kollárových myšlenek splnilo a co ne, jaké se objevily námitky proti jeho vzájemnosti a jak máme v duchu Kollárově v ní pokračovati.

V básnické formě Kollár dal výraz svým myšlenkám o slovanské vzájemnosti již v prvých vydáních „Slávy Dcery",[3]) ale ještě víc ve vydání třetím (r. 1832), obohaceném „Nebeslavskem" (zpěv IV.) a „Slavopeklem" (zpěv V.). „Výklad ku Slávy Dceři", který byl poprvé připojen také tomu vydání, přinášel množství historických a národopisných materiálů o všech Slovanech, čerpaných také ze slovanských pramenů, nejvíce polských. Theoreticky zmínil se pak

[1]) Pro nedostatek času a místa zůstal tento příspěvek nástinem. Dále ať se uváží, že jej psal Slovinec, jenž z jazykových ohledů nemohl se pouštěti do slohových okras.

[2]) Slávy dcera, vyd. Fr. Bačkovský, zn. III, 10.

[3]) Kolik možno, mám v svém pojednání ohled také k ní.

Kollár o vzájemnosti poprvé r. 1830 v „Rozpravách o jménách, počátkách i starožitnostech národu Slavského a jeho kmenů“;[4]) hledání „libozvučnosti“ a „správnosti“ jazyka dovedlo ho již k smělému slovenčení a on vypuzuje v tom „všeslovanském díle“ *r* a *l*, aby od něho neodstrašoval jiných Slovanů těmi „svéhlavými, odsterkavými zvuky“ českými. V odůvodnění toho nešťastného a docela nefilologického počínání nalézáme prvou definici dobré myšlenky ve všech základech. Kollár se obrací proti námitce, že tím československou řeč rusizuje a polonizuje, a povídá:

„Chceme-li my Slované národní literaturu a vzdělanost míti, tedy musí mezi námi přestati posavadní osamělost a sobství jednotlivých kmenů a nářečí, na její pak místo nastoupiti *národní* vzájemnost (reciprocitas, Gegenseitigkeit), to jest, takové, ne politické, ale literní spojení mezi všemi čtyřmi hlavnějšími kmeny slavskými, podle něhož by jedenkaždý kmen slavský při svém sice nářečí zůstal, ale knihy a literaturu jiných slavských kmenů znal, kupoval a čítal.“

Potom určuje čtyři hlavní nářečí slovanská (české, polské, ruské a srbské) a pokračuje:

„Jen kdo všechna tato nářečí umí, zasluhuje jméno vzdělaného Slava, a jen ten by péro do ruky bráti a spisovatelem býti měl. Takováto, na všestranné vzájemnosti založená jednota Slavů i možnější i lepší bude, nežli snářské universalizování a násilné míchání všech nářečí slavských v jedno jediné. Politično mohou a musejí být Slavové (tak jako někdy Řekové a nyní Němci) rozděleni, než literaturu mají a musejí mít jednu, chtějí-li duchovně nejen jak dosavad hlivěti ale kvésti a ovoce pro člověčenstvo přinášeti takové, jakové pro tak veliký národ povinnost jest. Při této vzájemnosti může se potom hrubost slov jednoho nářečí mírniti zjemnělými slovy druhého nářečí; jeden kmen může sobě krásy půjčiti ode druhého, a přece bude všecko naše, t. j. slavské.“

Všecku nejasnost a nesrovnalost Kollárova pojímání literární vzájemnosti nacházíme teď již zde. Kollár přemýšlel potom mnoho o této věci,[5]) studoval k tomu účelu také spisy jiných národů a r. 1836 vystoupil v „Hronce“, jejíž svazek I. byl věnován „Pěvci Slávy Dcery“, s pojednáním „O literarnéj

[4]) V poznámce ke slovu tepruv (t. j. teprv) na str. 345—346.

[5]) Viz „Ueber die literarische Wechselseitigkeit“, 1837, str. 5.

vzájemnosti mezi kmeny a nářečími slavskými".[6]) To je kostra (v 11 paragrafech) jeho většího a všeobecně známého německého spisu,[7]) který vydal již r. 1837 „na žádost více Slovanů".[8])

Kollár byl zejména výtečným propagátorem své ideje a poslal pojednání, které známe z „Hronky", Polákům,[9]) Rusům, Srbům a Charvátům, aby bylo přeloženo a uveřejněno v jich časopisech; však u Poláků a Rusů neměl štěstí, rozhodně proto, že nerozuměli jeho češtině, ačkoliv byla dost poslovenčena. Možná, že polský překlad, který pocházel z Kollárova okolí, byl sdělán na žádost přijimatelovu. Poslání k Rusům dostal P. Koeppen v Petrohradě s listem ze dne 18. června 1836,[10]) v kterém čteme: „Für den Aufsatz über die Literatur der andern Slawischen Mundarten danke ich Ihnen: um diese, uns allen so erwünschte, Wechselseitigkeit in der Literatur zu befördern, setzte ich einige Gedanken zu Papier und schicke sie Ihnen hier beigefügt, für irgend eine gelesene Russische Zeitschrift. Es ist freulich böhmisch-slawisch, allein die Uebersetzung wird Sie nicht viel kosten." Opis nebyl psán Kollárem samým, nepochází z „Hronky", však jeho odchylky a chyby jsou nepatrné. Zajímavé je jen to, že Kollár z prostředků vzájemnosti (§ 10) vynechal 7. a 8., t. j. záměnu knih mezi spisovateli rozličných kmenů a opuštění cizonárodních slov a forem v každém nářečí. Jaké delikátní příčiny měl pro vynechání prvního prostředku, nemohu určiti, však pro druhý může se říci, že si netroufal Rusům vyčítati jejich cizí slova, a činil tak dobře, protože jeho příklady očag, glaz, šar patří k nejobvyklejším slovům a aspoň glaz ani cizí slovo není.

Poslání k „Ilirům" dostal bezpochyby Charvát Lj. Gaj a jeho „Danica Ilirska" přinesla překlad[11]) s některými do-

[6]) Hronka, Podtatranská zábavnice, dílu I. svazek II. 39—53.

[7]) Ueber die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation. Von Johann Kollár. Pesth 1837. 8°. 132, 2 str. Já cituji to vydání, ale beru české citáty z překladu J. S. Tomíčka.

[8]) Tam, str. 13.

[9]) Viz článek Nehringův v sborníku Jan Kollár: Posłanie J. Kollára o wzajemności Słowian w języku polskim.

[10]) Prof. V. Jaglić sdělil nám laskavě obojí.

[11]) Danica Ilirska, 1836, str. 114—116, 117—120, 122—123. Že byl originál rukopisný, dokazuje polský citát na str. 118, odchylný od tekstu v „Hronce" a v rukopisu Koeppenově.

datky a změnami, v kterých Gaj propaguje svůj illyrismus.[12]) Jeden dodatek pak pochází od Kollára samého: v § 10 uvádí, jakožto devátý prostředek vzájemnosti, stejně jak v německém zpracování, jednostejný pravopis a chválí novoty Gajovy, které se také staly majetkem Charvátů a Slovinců.

Své pojednání odevzdal Kollár v Pešti osobně Srbu Tomáši Pavlovićovi,[13]) kterému přimlouval, aby podnikl vydávání srbských novin. R. 1835 začal vycházeti „Srbski narodni list" a v číslech 25.—26. přinesl Kollárův článek, který nám zůstal však nepřístupný. Menší spis o vzájemnosti vyšel tedy nejdříve srbsky, ale není pochybnosti, že se od jiných poslání mnoho nerůzní.

Tak se aspoň na jihu podle Kollárova přání stal hned známým jeho menší spis o vzájemnosti. V Čechách „výborné toto pojednání" přinesly „Květy" podle „Hronky" „k většímu uvědomění a potřebnému rozšíření".[14])

Avšak jestli mluvíme o Kollárově díle o vzájemnosti, myslíme vždy na jeho německé zpracování z roku 1837, které se stalo světoznámým, vyšlo v druhém málo zlepšeném vydání r. 1844 v Lipsku[15]) a bylo přeloženo do ruštiny[16]) dvakráte, do srbštiny[17]) a na konec také do češtiny.[18]) Zde nebyly rozšířeny a provedeny jen dřívější myšlenky Kollárovy, nýbrž on dodal devět nových paragrafů (§§ 9—15, 17—18), v kterých se co nejvíce, pokud bylo možná, postavil na evropské stanovisko.[19]) Překlad do ruštiny navrhoval sám Šafařík již

---

[12]) Srv. § 4, 7, 8.

[13]) Viz článek Gjorgjevićův v sborníku Jan Kollár: Kolar i srpska književnost.

[14]) Květy Jana H. Pospíšila. Třetí roční běh. 1836. Příloha na str. 85—87, 91—92, 93—94.

[15]) Kollár píše již 5. června 1839 W. A. Maciejowskému (Slovanský Sborník, 1885, str. 79): „Já již žádných ex. Wechselseitigkeit nemám a mnozí ještě exempláře hledají."

[16]) Московскія Вѣдомости 1838, Отечествен. Записки 1840, Nro. 1.—2. (Překlad Srezněvského.)

[17]) Překlad Dim. Teodoroviće vyšel v Bělehradě r. 1845. Podle Pypinových „Dějin literatur slovanských" přinesla „Zastava" jeden překlad ještě r. 1878.

[18]) O literní vzájemnosti mezi rozličnými kmeny a nářečími slovanského národu. Dle zlepšeného vydání ... přeložil Jan Slav. Tomíček. V Praze 1853.

[19]) Ueb. d. Wechsels. 5.

18. července 1837 v listu psaném Pogodinovi:[20]) „Sorgen Sie doch dafür, dass es (das Werklein) unverzüglich ins Russische übersetzt und gedruckt werde. Da die Pièce deutsch und sehr klein ist, so wird die Sache, hoffe ich, gar keine Schwierigkeiten haben."

O dojmu toho díla na jiné Slovany vypravují nám následující články. Upozorňuji jen na to, jak byla tato knížka přijata Slovinci. St. Vraz slibuje Muršecovi 18. února 1838 z Št. Hradce[21]) „pěknou knihu, která v Hradci rozproudila všecku slovinskou krev. Když ji přečtete, půjčujte ji co možná nejvíce, ať se věc Boží — Slovanstvo šíří od Severu na Jih, od Východu na Západ, kdekoliv bydlí zapomenutí Slovinci.[22]) Tato kniha je Evangelium slovanské, kde se čte: když uzříte, ano se tyto věci dějí, vězte, že blízko jest království Boží. Jestli byste měl zapotřebí víc exemplářů, pište mně, a oznamte mi jich počet. Já jich rozdal již dvacet a chci jich brzy více objednati". Korutanec U. Jarník píše Vrazovi r. 1838, že je Kollárův spis „velkolepý a že jsou mu důkazy nezvratné".[23]) Jiný Korutanec, M. Majar, který potom Jihoslovanům navrhoval směšení všech jihoslovanských nářečí, přeje si Kollárovu knihu, „která bude na korutanské kněze víc účinkovati než kterákoliv jiná".[24]) Štýrský spisovatel A. Krempl chce téhož roku, ačkoliv byl již dvacet čtyři roky knězem, provésti „velkou ideu Kollárovu" a přijímá jednostejný ilyrský pravopis.[25])

O hlubokém dojmu na německé obecenstvo svědčí nám ještě po několika letech Maďar Fr. Pulszky[26]) a sám soudí takto: „Ich werde ohne Gereiztheit von dem Werkchen reden, welches durch seinen rednerischen Styl und die kühnen glänzenden Ideen, die wir darin finden, zu den ausgezeichnetsten Erscheinungen der deutschen Pamphlet-Literatur (!) gehört."

* * *

[20]) Письма къ М. П. Погодину изъ славянскихъ земель (Чтенія 1879, кн. IV.) str. 202.

[21]) Děla Stanka Vraza V. 169; sr. 171.

[22]) Může se také přeložit: Slované.

[23]) St. Vraz, Izabrane pjesme. S uvodom Franje Markovića, str. LXXIX.

[24]) Tamtéž LXXXII.

[25]) Tamtéž LXXXI.

[26]) Vierteljahrschrift aus und für Ungarn. 1843. I. 1. 122. Že byl Pulszky spisovatelem toho článku, vysvítá z poznámky II. 2. 59.

V přístupě Kollárova pojednání čteme: „Zum erstenmale wieder nach vielen Jahrhunderten betrachten sich die zerstreuten Stämme als Ein grosses Volk, und ihre verschiedenen Mundarten als Eine Sprache, erwachen zum Nationalgefühl, und sehnen sich nach einem engern Aneinanderschliessen."[27]) To byl omyl. U všech kmenů slovanských zachovávalo se vždy vědomí společného původu, velkého příbuzenství a rozšířenosti „jazyka slovanského", co dokazují staří kronikáři a pozdější spisovatelé.[28]) Také v politických stycích mezi Čechami a Polskem, mezi Polskem a Ruskem hrála tato myšlenka velkou úlohu; jejím jménem vyzýval také Karel IV. srbského cara Dušana k sjednocení východní a západní církve, a od Polska očekávali Jihoslované osvobození, jako v novější době od Ruska. V literatuře pak panovala u veškerého pravoslavného Slovanstva nejen literární vzájemnost, nýbrž jednota do našeho století, ačkoliv nakonec nebyla štěstím těchto kmenů, takže jen osvobození od ní přineslo do jejich literatur nový život. Máme však také jiné příklady. Vzdělanost a literatura česká měly velký vliv na Poláky a polská nejen na Bělo- a Malorusy, kteří byli pod polským panstvím, nýbrž také na Rus moskevskou, do které do Petra Vel. přicházely západní vlivy přes Polsko. Západní povídky, často pocházející z českých originálů, a scholastické spisy nebyly do ruštiny ani správně překládány, nýbrž nejdřív většinou jen transkribovány z latinského písma do cyrillského, a na titulech čteme často poznámku, že je kniha přeložena „s slaveno-polskago na slaveno-rossijskij jazyk".

To vědomí se nakonec opravdu ztrácelo, ale to bylo v souvislosti s veškerým úpadkem slovanských národů vůbec. Jak-

---

[27]) Ueb. d. Wechs. 3.

[28]) Nejlépe poučuje až podnes o slovanské vzájemnosti v starších dobách Riegrův „Slovník Naučný" VIII. 607—644. Zde u Perwolfa ještě nebylo těch tendencí, které vystupují v jeho pozdějších pracích. Jeho velké dílo Славяне, ихъ взаимнія отношенія и связи (Варшава, T. I. 1886. T. II. 1888, T. III. č. I. 1890) došlo jen do vylíčení slovanské myšlenky u západních Slovanů do konce 18. století. A. N. Pypin, Панславизмъ въ прошломъ и настоящемъ, Вѣстникъ Европы, 1878, Сентябрь-Декабрь. Литературный панславизмъ, Вѣстник Европы, 1879, Іюнь, Августъ, Сентябрь. Hlavní myšlenky o této otázce podává Pypin také ve svých „Dějinách slovanských literatur" v kapitole o znovuzrození. (Viz český překlad Kotíkův, II. 513—534.). Srovn. A. Budilovič, Общеславянскій языкъ. Томъ II. Варшава 1892. Pro ruský náhled o slovanské otázce je důležito také dílo Danilevského, Россія и Европа.

mile však přišly nové ideje, probudili se také Slované a ohlíželi se po svých bratřích. „Znovuzrození" Slovanů je resultátem duchovního a politického hnutí Evropy v konci minulého a na začátku nynějšího století. Kollárovo dílo mělo tak velký úspěch zrovna proto, že úplně odpovídalo duchu času a dalo jen velkolepý výraz myšlenkám a citům, které se musily objevovati u všech vzdělanějších Slovanů. Kult národní poesie šířil se z Anglie, z Francie hlásal Rousseau národům, aby se vrátili k „přírodě", odtud přišly zásady demokratické, Napoleonovy vojny budily svrchované vlastenectví u všech národů, zvláště v poníženém a poraženém Německu. Proto němečtí učenci, básníci a politikové idealisovali svou minulost a národnost, hledali svůj „Volksthum" a viděli svou budoucnost v pangermanismě. Nemusili-li jich v tom následovati Slované, kteří byli zvláště pod kulturním vlivem německým? Nejdříve pozorujeme to u Poláků, které smutek po ztracené „ojczyzně" učinil nejvíc schopnými pro idealisaci své národnosti a svého bývalého státu.

Že se Kollár v Jeně, kde viděl vlastenecké hnutí německé mládeže, stal básníkem „Slávy Dcery", je známo, ale zapomíná se, že byla Jena také vysokou školou německé idealistické filosofie. Tam ke konci minulého a na začátku nynějšího století učili Fichte, Schelling a Hegel, což nezůstalo bez následků na jejich okolí a nástupce. Kollár sám vypravuje, že nejsilněji účinkovali na jeho ducha dějepisec Luden[29]) (byl profesorem filosofie od r. 1806 a od roku 1810 profesorem dějepisu), zakladatel pověstné Naturphilosophie Oken, jeden „z nejhlubších zpytatelův přírody a z největších mužův našeho věku",[30]) a filosof J. Fr. Fries,[31]) u kterého poslouchal filosofická čtení a aesthetiku, „co duchu mému — povídá sám — potom velice vhod přišlo. Fries urovnal a smířil mé mudrcké náhledy, které se dlouho chvěly mezi Okenským materialismem, Schellingovým a Fichtovským idealismem a Kantovským suchým materialismem (čti: racionalismem). Jeho hlavní cíl a snažnost, kteráž se mu i výborně zdařila, byla: náboženství, mravnost a krasoumu jednou vidou spojiti, totiž vidou krásy duše".

[29]) Spisy (v Praze 1862) IV. 243—44.

[30]) Tam 245.

[31]) Tam 246—247. Důležité bylo také to, že Fries byl potomkem a ctitelem českých bratří, již také působili na Kollárovy názory. Sr. zn. IV. 125.

Filosofickými otázkami zabýval se teď Kollár dost, ačkoliv nenabyl samostatných a celkových náhledů. Fries byl oponentem Kantovým a zakladatelem „filosofické anthropologie“[32]) a podle něho začíná Kollár paragraf (13), kde mluví o „důležitosti této vzájemnosti pro Slovanů veliké ustanovení, jež jim běh času a řada národův ustanovily“, takto:„ Das Leben der Menschheit ist Entwicklung der Vernunft oder Entfaltung der inneren Welt im Menschen, Völker sind Formen, in denen sich die Menschheit entwickelt und gestaltet.“ Hlavní důležitost pro Kollára měl Fries však tím, že byl aesthetickým racionalistou.[33]) Oken rozvinoval Schellingovy geniální aprioristické konstrukce přírody a ty se Kollárovi velmi líbily, ačkoliv „při tom i mnoho poesie a fantasie bylo“.[34]) Docela podle toho bylo také jeho Všeslovanstvo, podobné vymýšlenému slovanství jeho Míny,[35]) plodem nejen básnické, nýbrž také filosofické fantasie. V době všelijakých přírodofilosofických srovnání nacházíme zejména také u něho podobné nejasné pokusy: Die slavische Nation strebt wieder in ihre ursprüngliche Einheit zurück, wie die zur Blume und Frucht entwickelte Pflanze zu ihrem Keim und Kern.[36]) Jinde pak praví o významu vzájemnosti pro společnou národní literaturu: „die Wechselseitigkeit selbst ist darin nicht eine Blume, sondern die Blumengöttin, welche die verschiedenen Blumen säet, pflanzt, pflegt, begiesst und beschützt, und ihren Kelchstaub zu neuen herrlichen Mischungen ordnet“.[37]) A na jiném místě: „Die eleganteste unter den slavischen Mundarten, wenn sie dieses sein und bleiben will, muss sich, wie die Blume, von ihrem Urstamme nicht entfernen, sonst verkümmert und verwelkt sie.“[38]) Tímto srovnáním definuje jednou velmi pěkně svou vzájemnost: „Slovanský národ a literatura buďtež rovny stromu, jenž se ve čtyři veliké větve dělí, každá větev kvete

[32]) Fr. Ueberweg, Grundriss der Geschichte der Philosophie, III. 289, 290, K. Fischer, Geschichte der neueren Philosophie, 2 Aufl. 5. 104—105, 108.

[33]) Ueberweg, o. c. 290.

[34]) Spisy IV. 245. U něho poslouchal botaniku, jak vypravuje na str. 267.

[35]) V. Zn. I. 96, 113, II. 29, 31.

[36]) Ueb. d. Wechs. 4. Ponechávám citát v originálu, aby překlad nebyl vinen nejasností.

[37]) Ueb. d. Wechs. 7.

[38]) Tam 41.

a vlastní nese ovoce, každá se dotýká a objímá vzájemně svými haluzemi a listy větve druhé, a všecky jsou vkořeněny přece jen v jednom prakmeni a vespolek jen jednu korunu činí: žádná z nich nesmí uschnouti neb se ulomiti, neboť tím by celý strom stal se ne-li rezovým a červotočivým, přece tuze zohyzděným."[39]) A společná slovanská literatura má býti „ve světle vzájemnosti skvoucí se diamant, jenž mnoho paprskův a jen jedno ohnisko má, soustředěný jeho lesk klenotní bude všemi barvami hráti".[40]) Však ještě větší váhu má to, že u nikoho nebyly tak svázány umělecká a vědecká činnost jako u Schellinga: také jeho idealismus byl aesthetický, i tím on nejvíce působil na romantickou školu německou, pod jejímž vlivem byl také básník „Slávy Dcery".[41])

Nebudeme se teď diviti, že také Kollárův panslavismus byl jen — aesthetický. Literární vzájemnost nezáleží „v nějakém básnivém universalisovaniu všech nářečí slavských v jednu hlavniu řeč a spisovnú mluvu, jako sa některým o tom snívati počalo";[42]) Kollárovi se jednalo jen o „čistotu slovanství" každého nářečí, i nejmocnějšího, t. j. ruského,[43]) o jejich zdokonalení, čistě slovanskou tvárnost, odloží-li cizí prvky a budou-li se obohacovati z opravdu slovanských pramenův.[44]) V politickém ohledu pak byla vzájemnost zajisté „tichá nevinná ovečka", která „světským vrchnostem a zeměpánům není nebezpečna ... se stavem věcí, jakéž se jeví, spokojena jsouc".[45]) Kollár ani nesouhlasí s „německým" (slovinským!) spisovatelem Ant. Linhartem, který ve své Geschichte Krains tvrdil, že „Rakousko vlastně též tak jako Rusko slovanským státem by se nazývati musilo",[46]) a očekává od vzájemnosti docela jiný politický prospěch, nežli jí byl potom podkládán: „neboť vzájemností přestane touha po spojení s druhými Slovany, neb se aspoň velmi zeslabí".[47]) Ideálem Kollárovým byla

[39]) Tam 49.
[40]) Tam 56.
[41]) Od romantiků dostal Kollár podnět k následování Petrarky a Danta v „Slávy Dceři" a její kytici, znělku, „die gewöhnliche Form der romantischen Decrete" (Haym, Die romantische Schule, 633).
[42]) Hronka 41, Ueb. d. Wechs. 10.
[43]) Ueb. d. Wechs. 41.
[44]) Tam 95.
[45]) Tam 7.
[46]) Tam 8.
[47]) Tam 98.

jen literární republika, „kde se navzdor rozličnosti žádný tyran netrpí".[48]) V „Slávy Dceři" byl přece ještě bojovnějším, kde aspoň z některých sonetů — jestli pomíjíme znělky proti německým a maďarským odpůrcům — zněla dost silně politická nota.[49]) Tak chtěl by na př. ze všech slovanských kmenů ulit „jednu sochu"[50]) a

„Před tou modlou klekati by mohla
celá Evropa".

Jinde ho bolí věčné „otroctví" Slovanů[51]) a slzí:

„Kolikráte myslím o tom našem
Národu a jeho velkosti,
Ale na zlomky a drobnosti
Rozervané zhoubným satanášem,
Pod knížetem, carem, králem, bašem
Žijícím co kaluž v temnosti..."[52])

Jen zdánlivě si odporuje Kollár v § 9, kde lásku k vlasti podřizuje lásce k národu a nakonec volá: „Všichni Slované mají jenom jednu vlast."[53]) Kollár se však obrací proti jednostrannému vlastenectví starověkých národů a vůbec myslí, že jest „láska k vlasti... slepý přírody pud: láska k národu a národnosti jest více plodem rozumu a vzdělanosti".[54]) Máme zde v duchu romantiky přeháněné zbožňování národnosti, „mravů, řečí a myslí svorných".[55]) Pojmy „Volksthum", „Volksgenius" a „Nationalgeist" opakují se v pojednání několikrát. V romantice byl hlavní pramen hledání „slovanství", „slovanského charakteru", odtud pochází záliba v nejstarších

[48]) Tam 49.

[49]) Denunciace proti Kollárovi, že volá Rusy, aby spojili Slovanstvo atd., objevila se nejdřív v časopisu Malterově v Aaravě. (V. dopis Jungmannův ze dne 1. dubna 1832, v Časopisu česk. Museum 1880, 205.) Jiné vynálezce panslavismu nám připomíná v zn. V. 111.

[50]) Zn. III. 7.

[51]) Zn. III. 60.

[52]) Zn. III. 61.

[53]) Ueb. d. Wechs. 37. Zn. 139: Vlasť je naše: Všeslávia!

[54]) Ueb. d. Wechs. 34. Srv. také zn. II. 124:

Nepřipisuj svaté jméno vlasti
kraji tomu, v kterém bydlíme,
pravou vlasť jen v srdci nosíme...

[55]) Srv. tuže znělku.

dějinách, v mythologii, v starém právu, v srovnávacím jazykozpytě, v mluvě lidové a v národní poesii u Kollára a vůbec u všech slovanských učenců a básníků z jeho doby. Kollár sice není proti studování řeckých, římských neb kterýchkoli cizích vzorů, ale chceme-li býti Slovany, „musíť se literatura a poesie u nás zvláště utvářiti a čistě slovansky vzdělati“.[56])

Úzkým národovcem se Kollár přece nestal, nýbrž chtěl vzájemností ušlechtiti lásku k Slovanstvu a Slovany činiti schopnými k velké úloze, která jim byla určena v dějinách člověčenstva. „Povšechného, čistě lidského směru žádá nyní čas a dospělé člověčenstvo; velikou tuto úlohu rozřeší ale též jen veliký, mladistvý, ve starých formách neztrnulý národ, jako jest právě slovanský.“[57])

Kollár nebyl spokojen se souvěkou vzdělaností: stěžuje si na „převzdělanost čili přesycenost, předrážděnost a z toho vzniklé zmalátnění ducha a ochabnutí citu“[58]) zvláště na romantickou hudbu, na „satanský řehot“ poesie Byronovy,[59]) která byla přece vzorem pro největší slovanské básníky Mickiewicze, Puškina i Lermontova, a vůbec sympatická Slovanům, dychtícím po svobodě, odsuzuje nejnovější německou filosofii, zvláště Heglovu,[60]) není spokojen také s Schillerovými „Loupežníky“ a Goetheovým Wertherem, kteří jsou také „povahy byronovské“, a mrzí ho již docela nejnovější literatura a básnictví evropských národů, které „utonuly dokonce v potopě politické“. Jedním slovem: ostrý a příkrý kontrast mezi starým klasickým a novým romantickým světem,[61]) mezi antickým a moderním časem mají smířiti a vyrovnati Slované, oba oddělené živly vzdělanosti v národní svůj život přijmouti, a dalším jich vzděláváním pro člověčenstvo novou dobu založiti,[62]) jich k „lidskosti povýšiti (zur Humanität poten-

---

[56]) Ueb. d. Wechs. 52.

[57]) Ueb. d. Wechs. 66. Myšlenky na str. 85 jsou vyjádřeny v zn. II. 142:

My, co jiní dokázali, známe,
než to skryto přede jinými,
co my v knize lidstva býti máme.

[58]) Ueb. d. Wechs. 69.

[59]) Tam 70.

[60]) Tam 71, 72.

[61]) Schillerovo „naiv“ a „sentimentalisch“.

[62]) Ueb. d. Wechs. 77.

zieren)".[63]) Tato božskou Prozřetelností, která sobě odporovati nemůže, velkému národu určená, velká a vznešená úloha, je sice těžká, ale Slované jí musí rozuměti a spojiti své síly, aby ji úspěšně a čestně vyplnili.

Kollár tedy žádal od Slovanů, aby dovedli v harmonii antiku, moderní romantiku a humanitu. Takové synthese byly vůbec v módě. Tak tvořil Kollárův učitel filosofie „krásu duše". Schelling (ale teprve v Berlíně po r. 1841) chytil se Fichteovy charakteristiky epoch křesťanství a hledal pravé náboženství v synthesi všech náboženství: po církvi Petrově (katolicismu) přišla Pavlova (reformace) a následovati má Janova.[64]) Kollár se však náboženské otázky netýká, byl vždycky tolerantní,[65]) ale zajímavá je poznámka: „Církev řecká snad se mezi oběma (t. j. katolickou a protestantskou) vznáší."[66]) Známo je, že Ivan Kirějevskij a s ním ruští slavjanofilé vůbec, operujíce methodou a pojmy Schellingovými a Heglovými, hledali pravé křesťanství a spásu nejen Slovanstva, nýbrž i člověčenstva v pravoslaví.[67])

Svůj ideál humanity nalézal Kollár u svého hlavního učitele — Herdera. Tomu veleduchu německému patří v dějinách slovanského znovuzrození jedno z nejčestnějších míst: on vzal první do své sbírky národních písní také některé slovanské a vzbudil pozornost a lásku k tomu od vzdělanců zapomenutému aneb opovrhovanému pramenu pravé poesie, který měl ohromnou důležitost pro Slovany, poněvadž většinou neměli starého uměleckého básnictví; ale ještě více se nám zavděčil krátkou a znamenitou IV. kapitolou poslední knihy svých „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit" (IV. Theil, Riga und Leipzig), kde nacházíme onu charakteristiku Slovanů a jejich dějin, která se stala kanonem všech slovanských vlastenců, a proroctví o jejich lepší budoucnosti.[68]) Kollár sám nám to připomíná (Zn. I. 64):

---

[63]) Tam 82.

[64]) Ueberweg o. c. 330. Masaryk, Slovanské studie I 97.

[65]) Sr. Zn. II. 99: Váš je Hus i Nepomuk i Cyrill. V zn. IV 8 a 9 uvádějí se jako bratři a sestry slovanští svatí a světice všech kmenů.

[66]) Ueb. d. Wechs. 77. Anm.

[67]) Srv. Masaryk o. c.

[68]) M. M. Собѣстіанскій, Ученія о національныхъ особенностяхъ характера и юридическаго быта древнихъ Славянъ, p. 10—17. Srv. mou recensi v „Archiv f. slav. Philologie" XVI. sv. 1.

Kant a Wieland nemá národnosti,
Klopstock němým, Schiller studeným
jest k nám, ne ty, kněže člověčnosti;
tys byl prvým Slavův, na vzdor zvyku,
obráncem a chválcem vznešeným,
začež přijmi od nich čest a díku!

Z Herderovy charakteristiky Slovanstva je zbásněna každá věta v „Slávy Dceři". K vůli svému filosofickému systému oblíbil si Herder náš „národ holubičí",[69]) jehož „Mars nelíbal", který zaujal „jenom pravotně místa prázdná, opuštěná, volná", byl v rolnictví „vždy pro Evropu mistrem", měl

„Všudy zpěv a vlídné obličeje,
stoly veždy plné hostinství",

založil Hansu, kterou „nedědil syn za otcem", musil stavěti hrady na „slavjanské půdě proti Slavům", a bojoval jen proti ziskuchtivým šiřitelům křesťanství.[70])

Tu sentimentálně ideální charakteristiku[71]) opatřil Kollár ve „Výkladě" rozmanitým vědeckým materiálem a provedl ji dále již dříve ve dvou kázáních „Dobré vlastnosti národu slovanského" (v Pešti 1822), odkud ji vzal mladý Šafařík skoro doslovně (celý § 5) do své „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten" (r. 1826)[72]) a potom

---

[69]) Zn. II. 20, III. 62. Ten výraz našel Kollár však už u Komenského, v. Výklad k zn. II. 20.

[70]) Viz znělky II. 21, 43, 40, 41, 78, 80, 81. Většina těchto myšlenek vyjádřena je také v „Předzpěvu".

[71]) Věřili v tu idyllu Herderovu také kritický Dobrovský i Kopitar a rozšiřovali ji. Kopitar, u kterého podle obyčejného mezi Čechy náhledu nebylo ani slovanského citu, volá po jejím citování (Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnthen u. Steyermark XII): welcher Slawe erkennt sich nicht in diesen Zügen? Was vermißt dabei der Philosoph, selbst zum Ideale eines Erdbürgers als — wissenschaftliche Cultur! Srv. Kollárovu zn. II. 140:

Všecko máme, věřte, moji drazí
spoluvlastenci a přátelé,
— — — — — — — — —
svornost jen a o s v ě t a nám schází!

[72]) Viz Soběstianskij o. c. 225—235. Dodáváme, jak Šafařík Kollárovi děkoval: Vaše dvojí kázání je dar a poklad, za nějž Vám dosti děkovati nemohu. Všecko to z srdce a z duše mi psáno (ČČM. 1873, 129).

theoreticky také do „Slovanských starožitností", čímž se rozšířila ještě více u všech Slovanů. Rozumí se samo sebou, že Kollár má Herderovu charakteristiku Slovanstva i v pojednání o „literární vzájemnosti"[73]) a s ním dí: „Ježto jinak mysliti nelze, než že v Evropě zákonodárství a politika na místě bojovného ducha pořad více tiché pilnosti a pokojnému obchodu národův mezi sebou napomáhati musejí a budou, toť i slovanští národové z dlouhého snu svého se osvěžíce, budou krásných krajin svých od moře adriatického k horám karpatským, od Donu k Muldě, co svého statku požívati."[74]) Slované jsou právě pro svou úlohu dobře připraveni, poněvadž „lahodná mysl, vlastnictví dětských, mnohonásobně zkoušených národův, jest nejjistější známka pravého lidství". Tato humanita pak byla Herderovi cílem pokroku člověčenstva.

Vůbec na Kollárův názor o světě působila ještě víc nežli jenská filosofie, Herderova universálnost a také podle něho učí: Mezi čtyřmi stěnami nemůže člověk, mezi hranicemi země nemůže kmen svého vychování dosíci. Lidmi a národy, v nejkrásnějším slova smyslu, stáváme se teprve náhledem v celek člověčenstva, bez něhož jednotliví lidé jenom dětmi, národové a kmenové jenom barbary zůstávají.[75]) Pro Kollára má velkou důležitost také to, že již Herder obohacoval německou spisovnou řeč z nářečí a ze starých spisovatelů, dávaje jí tím zvláštní ráz.[76])

Takové byly hlavnější cizí základy,[77]) podle kterých se složily Kollárovy myšlenky o vzájemnosti. Herder a německá romantika se souvěkou filosofií daly pomůcky, kterými Kollár potřebu vzájemnosti v prospěch nejen Slovanstva nýbrž i člověčenstva skvěle odůvodňoval. Stejné vlivy účinkovaly také na slovanské učence a vlastence, kteří pracovali ve smyslu vzájemnosti již před Kollárem. Především Dobrovský. Otec slavistiky sice nebyl romantikem — tak na př. docela nerozuměl nadšenému oceňování srbských národních písní u Slovanů a Němců — nýbrž pocházel ještě z doby francouzské

[73]) Srv. zvláště § 12, Ueb. d. Wechs. 52—60.
[74]) Ueb. d. Wechs. 87.
[75]) Ueb. d. Wechs. 48.
[76]) Paul, Grundriß der germanischen Philologie, I. 1. 47.
[77]) Podotknouti musíme ještě, že Schloezer byl v době znovuzrození velmi ctěný učenec, který se vždycky cituje, když se mluví o rozšířenosti slovanských národů.

a josefinské osvícenosti a encyklopedických i archeologických studií, ale Herderovu charakteristiku Slovanstva šířil také on, v svých vědeckých pracích měl ohled na dějiny, jazykozpyt a národopis všech kmenů slovanských, cestoval s vědeckými a slovanskými zájmy po Rusku a Polsku, a jeho Slavín byl „poselstvím z Čech ke všem slovanským národům" a neméně jeho Slovanka.

Romantikem, ačkoliv velmi kritickým, byl již Slovinec Kopitar, který měl styky s bratry Schlegly a psával do vídeňských romantických literárních orgánů a chtěl udělati z „Wiener Jahrbücher für Literatur", jejichž redaktorem byl sám nějaký čas, orgán západních slavistů. Kopitar šel ve svých „Phantasien eines Slaven"[78]) dále Kollára, snival v době, kdy Rakousko nemělo ani německé akademie, již o zřízení „slavische Central-Akademie",[79]) „Académie slave", „Société slave",[80]) které by byly podřízeny jiné již existující a budoucí jako filiálky, a navrhoval již Dobrovskému vydávání slovanské encyklopedie,[81]) jakéž ještě posud nemáme, vyjma záslužné články o Slovanstvě v „Slovníku Naučném". Kopitar byl zvláště veliký ctitel národních řečí a poesie, on opravdu stvořil Srbům Vuka Karadžiće, který byl Kollárovi také vzorem vzájemnosti,[82]) od něhož Kollár vzal myšlenku, že můžeme Slované psáti svá nářečí podle příkladů starých řeků, ale jednotnou abecedou a bez tuctu různých pravopisů.[83]) Proti předsudkům, že „každý kmen své nářečí za nejbohatší a nejslovanštější má",[84]) obracel se také již Kopitar: Lasst uns doch, Brüder, die ohnehin durch unsere weite Verbreitung genug erschwerte Communication nicht noch mehr erschweren! Lernet einander besser kennen, gewiss, ihr werdet täglich neue Vorzüge an einander entdecken!"[85])

---

[78]) Tištěné ve „Vaterländische Blätter" III. r. 1810, ve „Wiener Allg. Literaturzeitung" r. 1813, nyní v „Kleinere Schriften", herausg. von Fr. Miklosich, p. 61—70.

[79]) Kl. Schriften 71.

[80]) Письма Добровскаго и Копитара 63, 91, 107, 135, 141, 157, 172, 178, 181.

[81]) Tam 24, 30, 41, 66, 168, 182.

[82]) Ueb. d. Wechs. 26.

[83]) Kleinere Schr. 69.

[84]) Ueb. d. Wechs. 115, Srv. vůbec celý § 18.

[85]) Úplný ten citát byl vzat do „Výkladu" k zn. II. 141. V české literatuře byl by již na čase spravedlivý článek o Kopitaru.

Dále — jak na mladého Šafaříka — působili také na Kollára zvláště Poláci,[86]) u kterých se mezi Slovany nejdřív objevil vlastenecký směr ve vědeckých názorech o polském národě i o Slovanech vůbec v duchu romantickém:[87]) romantyczność a narodowość byly jim identické věci. S Maciejowským, který dokazoval samobytnost slovanského práva v zákonodárství slovanském, byl v stycích, vzornými stoupenci vzájemnosti, již se učili zvláště češtině, byli mu kromě něho Kucharski, varšavský slavista, od kterého očekával marně cestopis po slovanských zemích,[88]) Rościszewski, velmi zasloužilý o vzájemnost česko-polskou, a Medyński. Mimo to vidíme, že znal hr. Platera, který si již r. 1825 stěžoval, že „Sławianie nie tylko obcym narodom mało są znani, ale między sobą nawet w grubey niewiadomości jedni o drugich zostają",[89]) básníka Woronicze, který mu dal motto k „Rozpravám o jménách",[90]) Chodakowského dílo „O Sławiańszczyźnie" (W Krakowie, 1835), v kterém byly již r. 1818 proneseny žaloby petrohradských slavistů, „že se mezi nimi a Poláky pořád ještě nalézá hradba staré nedůvěry, mlčelivosti, slovem severní noc",[91]) K. Brodzińského, básníku „Slávy Dcery" velmi podobného, idylického a elegického prostředkovatele mezi polskými klasiky a romantiky,[92]) vlasteneckého dějepisce Surowieckého, Rakowieckého, který mluvil prvý o „národním duchu" v slovanském právě, Niemcewicze[93]) a j.

---

[86]) Srv. mou recensi o knize Soběstianského.

[87]) Jak se líbily práce polských učenců Rusům, zvláště kroužku Rumjanceva, viz v Kočubinského Начальные годы русскаго славяновѣдѣнія 145—147.

[88]) Hronka I. 2. 50.

[89]) To místo z „Opisu wschodniey Europy" cituje Kollár v „Rozpravách o jménach" atd. po prvé definici vzájemnosti.

[90]) Sławo! stare bożyszcze Sławiańskiego rodu,
Rozświeć zamierzchłe dzieje północy i wschodu!
Woronicz, Wstęp do Lechiady.

[91]) Ueb. d. Wechs. 31.

[92]) Ueb. d. Wechs. 100. Srv. zn. IV. 27:
Romantickou jsem i antickou
stránku věncem smírlivosti ctila.

[93]) Viz Výklad. Z Rakowieckého měl již v „Rozpravách o jménách" pro slovanskou romantiku charakteristický citát (na str. 351): Historya dawnych Słowian dopóty nie będzie dostatecznie wyjaśniona, dopokąd Słowianie, podobnie jak inne narody, niepoświęcą się badaniom historycznym.

Z ruských slavistů měl styky s Koeppenem, který se stal známým svou cestou k západním Slovanům a krátkým vydáváním slavistického časopisu „Bibliografičeskie Listy“,[94]) potom s Pogodinem, a věděl také o ministru Šiškovu, který chtěl zříditi slovanskou knihovnu v Petrohradě a založiti stolice slavistiky na ruských universitách a k těm účelům prostřednictvím Koeppenovým do Ruska pozvati Hanku, Šafaříka, Palackého a potom na jeho místě Čelakovského,[95]) a o mecenáši Rumjancevu. Spojení se Srby a Charváty usnadňoval mu pobyt v Pešti.

Není zapotřebí o tom mluviti, kolik působili na Kollárovy myšlenky o vzájemnosti Jungmann,[96]) Palacký,[97]) Hanka, Čelakovský a zvláště Šafařík. V jeho „Geschichte der slavischen Sprache u. Literatur“ spatřili se Slované „jako ve velikém zrcadle“ „s nadšením, podivením a jasným vědomím poprvé v soustavním pořádku a veřejně před celou Evropou co jeden národ“, a od něho pochází také srovnání slovanských národů s příbuznými a pokrevními oudy jedné rodiny třebas v daleké rozloučenosti žijícími a vzájemně se milujícími.[98]) Náramně bohatá byla korespondence mezi Kollárem a Šafaříkem.[99]) Mnohá místa Šafaříkových listů psaných Kollárovi připomínají nám přání, vyjádřená v pojednání o vzájemnosti. Novosadský učenec si často stěžuje, jak nesnadno jest dostati ruské a polské knihy, očekává dychtivě „súhlasnú grammatiku všeslovenskú, t. j. grammatiky všech desatero slovenských nářečí podle jednoho sústavu,“[100]) kterou by mohl napsati Herkel, po druhé byl by spokojen již se „srovnávací grammatikou aspoň tří hlavnějších nářečí“,[101]) a jednou volá, jako potom Kollár:[102]) Pokud Srb myslí, že mu Turek bližší přítel než Čech, Polák neb Slovenec; pokud Čech, Slovenec atd. svého Němce si chválí a za bratra má, a Srbem, Bulgarem etc.

---

[94]) Srv. Kočubinskij o. c. 204—205.

[95]) Kočubinskij o. c. 237—324.

[96]) Viz jeho listy Kollárovi psané v Časopisu Českého Museum r. 1880.

[97]) Listy, tam r. 1879.

[98]) Srv. Ueb. Wechs. 24—25.

[99]) Listy Šafaříkovy do r. 1828 (proč ne pozdější?) jsou tištěny v ČČM. r. 1873—75.

[100]) ČČM. 1874, 67.

[101]) ČČM. 1874, 297.

[102]) Ueb. d. Wechs. 29.

pohrdá, jeho znevažuje a utíká jako Turka anebo psohlavca — až potud na všeobecnú abecedu slovenskú mysliti nelze.[103]) Připomenouti také sluší, že byla oda „Slavjan"[104]) zbásněna „podle prostomluvy Ant. Marka" a že poslední část (začínaje od verše: O já nejsem z počtu těch omrzlých) byla tištěna na konci pojednání již v „Hronce" a potom v německém zpracování přeložena. Že by Kollár napsal svou rozpravu na základě Markova článečku „Slovan", vyšlého v „Jindy a Nyní" r. 1833, jak tvrdí Bačkovský,[105]) zamítá se již tím, že Kollárovy „touhy a myšlénky všeslovanské" byly již r. 1830 hotovy.

Nejvíce podnětů k svému pojímání vzájemnosti dostal Kollár však od svých slovenských krajanů, což sám výtečně objasňuje: „Kdo už něco má, uspokojuje se tím, co má, aniž myslí na to, by se rozšířil: kdo však nic nemá, chce všecko míti. Tatranští Slováci neměli posud skoro nic v literatuře vlastního: protož byli i první, jižto svých rukou k objatí všech Slovanů pozdvihovali. Nářečí jejich jest v mluvnickém a zeměpisném ohledu středem všech slovanských nářečí: neboť Tatry jsou a zůstanou kolébkou všech Slovanův.[106]) Protož mezi Slováky v Uhřích vznikla myšlenka vzájemnosti ne-li nejdřív, aspoň nejživěji, jakož i nejrychleji a nejhlouběji byla rozšířena."[107]) Také národní povaha Slováků, jejich passivita, ještě větší nežli u jiných kmenů, měla vliv na Kollára; proto se mu musila zvláště zalíbiti Herderova theorie o „holubičí" povaze slovanské,[108]) která je měla činiti schopnými pro velký úkol v dějinách člověčenstva. Náboženská snášelivost, tak důležitá pro vzájemnost, byla stejně dědictvím jeho Slovenska. Jen u Slováků mohlo také vzniknouti takové podceňování lásky k vlasti, nejen politické, nýbrž také k rodnému kraji, jakým trochu překvapuje Kollár.

Jakým směrem vůbec se ubíraly všeslovanské touhy Slo-

[103]) ČČM. 1874, 297.

[104]) Spisy I. 399—402.

[105]) Dějiny českého písemnictví 522—523.

[106]) Naivně samolibé myšlenky, rozšířené na Slovensku před Kollárem a po něm. Viz Vlčkovy Dejiny literatury slovenskej, na př. na str. 15, 55, 82, 152, 188.

[107]) Ueb. d. Wechs. 24.

[108]) Srv. také zn. III. 5:

Slavský národ rovným se mi zdává
pokojnému býti potoku...

váků, svědčí nám stížnost J. Chmelenského při zprávě o peštbudínském almanachu „Zora“[109]: „Kamž ty pány jejich kosmopolitismus, jejich všeslovanstvo vede a zavádí“. Obraceje se proti „kollárismům“ napomíná: „Nezapomínejte, ... že jazyk slovanský, rozdělený v řeč českou, ruskou, polskou a ilirskou, nikdy již v jeden jazyk, tak nazvaný všeslovanský jazyk, se více nespojí.“

Kollár tedy v svém pojednání o vzájemnosti jen soustředil a zpracoval myšlenky, city a potřeby, které byly před ním a za jeho doby pronášeny v literatuře, v listech, v osobních stycích, aneb se mohly abstrahovati z činnosti souvěkých slavistů. Nové byly jenom dvě věci. Po prvé jméno „literární vzájemnost“,[110] kterým označil Kollár poměry, jaké mezi Slovany již existovaly a měly ještě více býti uskutečněny v budoucnosti. Slova vzájem, vzájemně sice jistě byla již před Kollárem v spisovné češtině a v českých a slovenských nářečích vůbec známá,[111] ale pro slovo vzájemnost přivádí Jungmann příklady jen ze slovníku Lindeho, jeden Kollárův (ze zn. III. 108) a A. Markův. Při slově vzájemný ukazuje Jungmann výslovně na polštinu a Linde nalezl v českém materiálu, který měl před sebou, jen tato odpovědná slova: proměnný, odměnný, střídní, obapolný. Příklady Kottovy na vzájemnost pocházejí také z pozdějších terminologií. Kollár sám povídá o Dobrovském, že „neznal ještě, co jest slavská vzájemnost“,[112] a o jejím původě mluví: „vzájemnost není novokuté slovo, nýbrž v starocírkevním, polském, ruském a jiných nářečích od jakživa potřebováno; odpovídá latinskému reciprocitas, německému Wechselseitigkeit, Gegenseitigkeit.“[113] Z kontextu já soudím, že se „v jiných nářečích“ vztahuje jen na jihoslovanská; v tom mne potvrzuje další poznámka: „České slovo obapolnost nevyjadřuje úplně věc, ať slovíčko ‚oba‘ toliko na dvě poly a stránky sa vztahuje, vzájemnost pak místo míti může i mezi třemi, pěti i více stranami a nářečími.[114] Slovák J. Herkel definoval před Kollárem „pravý panslavismus“ jako „vzájemnou lásku“ (mutuus amor) a „li-

[109]) Časopis Českého Museum 1836, 214—215.
[110]) V „Rozpravách o jménách“: národní vzájemnost; viz nahoře.
[111]) Srv. Slovník Jungmannův a Kottův.
[112]) Hronka 44.
[113]) Hronka 40, Ueb. d. Wechs. 6.
[114]) Hronka 40.

terární jednotu" (Unio in literatura).[115]) Podle mého náhledu vzal Kollár slovo vzájemnost z polského slovníku Lindeho, kde se nachází tlumočení Wechselseitigkeit, Erwiederung, reciprocitas, frc. réciprocité, a mnoho příkladů z polských pramenů, z ruské a z jihoslovanských řečí; Kollár sobě vybral z nich staroslověnské a ruské zaemnyj, zanimaju, vzaimstvovanie,[116]) u kterých je hlavní význam, jak v jihoslovanských řečech, das Leihen, a tak si to také Kollár představoval: „nehmen und wieder geben, leihen und erstatten."

Po druhé bylo nové zvláštní, aestheticko-humanitní motivování vzájemnosti. Že nastupuje doba, v které budou také Slované hráti velkou úlohu, myslilo se již před Kollárem a zvláště po něm všeobecně, jen určení této úlohy nebylo stejné. Dobrovský na př. představoval si ji takto: Von den Slawen muss die neue Erleuchtung der Welt ausgehen, wenn eigentlich die Deutschen die ersten Verkündiger der besseren Methoden werden möchten.[117]) Ruští slavjanofilové zase chtěli omladiti Evropu sjednocením církví v pravoslaví, potom vůbec „greko-slavjanskou" kulturou, odchylnou od vzdělanosti „shnilého" romano-germanského západu, Poláci katolickým mysticismem (messianismem), slovanští a západní sociologové, zvláště komunisticky nadchnutí, očekávali pak od Slovanů rozřešení sociální otázky[118]) a studovali s nadšením jejich domnělou sociální idylu, jakáž se jim objevovala v ruské obci (mir) a v jihoslovanské „zadruze", neznajíce ještě, že podobné instituce bývaly také u jiných národů v starší době. Svou humanitou klestil Kollár cestu nejvíce posledním, ale přál si, jak jsme viděli, od Slovanů přece jen omlazování evropského umění.

* * *

Neuplynulo sice tolik času, abychom mohli již pověděti, „co z nás Slávů bude o sto roků",[119]) ale přece se můžeme již ohlížeti po dokonané cestě a slušně tvrditi, že všeslovanské touhy básníka Kollára nebyly tak nepraktické, jak se ledakdy soudí. Podíváme-li se na jeho „cesty a pomůcky k vzájem-

[115]) Ueb. d. Wechs. 88—89.
[116]) Ueb. d. Wechs. 6.
[117]) Письма Добровскаго и Копитара 404.
[118]) Srv. také v češtině: Duchovný komunismus. Rozprava od Karla Sabiny. V Praze 1861.
[119]) Zn. III. 110.

nosti",[120]) musíme sobě říci, že Kollár znamenitě určil program slavistů, ačkoliv on sám byl velmi špatným linguistou a básnickým badatelem starožitností; většina jeho přání se také splnila a uskutečnění jiných musí býti ještě dnes žádoucí.

Učitelské stolice a školní katedry slovanských jazyků máme dnes nejen na všech universitách a duchovních akademiích v Rusku, nýbrž tak v Rakousku a v Uhrách na všech universitách, které Slované navštěvují, vedle stolic příslušných zemských jazyků, o kterých se také nemůže přednášeti bez ohledu na církevní staroslovanštinu a na jiné slovanské řeči. Pro stolice v Prusku musil již r. 1841 vypracovati program sám Šafařík[121]) a dnes se konají přednášky o slovanských jazycích a literaturách nejen v Berlíně, Vratislavě a Lipsku, nýbrž slavistické studie mají své pěstovatele také již ve Francii, v Anglii a v jiných zemích.

Vedle všech rakouských stolic nacházejí se také semináře s knihovnami,[122]) v kterých nejsou jen mluvnice a slovníky, jakož si to přál Kollár, nýbrž také jiná díla ve všech slovanských řečech. Také s veřejnými knihovnami byl by Kollár spokojen, ačkoliv my dnes nemůžeme býti.

Pro srovnávací mluvnici všech „nářečí" redigoval ve vídeňské akademii hned po jejím založení ještě Šafařík program a Kopitarův žák Miklošič napsal dílo rovné pracím J. Grimma a Dieze. Dnes musí vůbec každý slovanský gramatik a etymolog, který chce být skutečně vědeckým, znáti jiné slovanské řeči a práce o nich, a nemůžeme si mysliti badání slovanských starožitností a také národní poesie bez srovnávání všech slovanských — a rozumí se také cizích — pramenů.

Výměna literárních plodů mezi spisovateli rozličných kmenů konala a koná své služby. Cestování po slovanských krajích a navštěvování bratrských kmenů[123]) nedoporoučel Kollár marně a již roku 1836 navrhoval „učené a vzájemné

[120]) Ueb. d. Wechs. § 19, Hronka § 10.

[121]) Ten zajímavý projekt je otištěn v Письма-ch къ Погодину изъ славянскихъ земель jako příloha.

[122]) Srv. zn. IV. 77, kde jsou v nebeské „všeslovanské knihovně" Bandtkie, Kopitar a Hanka.

[123]) Ten prostředek se upomíná jen v „Hronce" na str. 50. Srv. také zn. IV. 112 o „cestitelech" s „cílem národným":

... v celém Slavsku putujíce,
napomohli onu vzájemnost,
po níž ty tak toužíš převelice.

schůzky slavistov ze všech nářečí, každoročně v městě jiného kmene, na způsob schůzek německých zpytatelov přírody". Jakým bystrým pozorovatelem toho, co bylo u jiných dobrého, byl přece Kollár! Teprv r. 1837 následovali německých přírodozpytců a lékařů také „deutsche Philologen und Schulmänner", schůze všelijakých specialistů jsou dnes na denním pořádku, jen zástupci tak velké a tak důležité vědy, jako jest slavistika, nedovedli se ještě sejíti a spojiti! Jaké pole máme jen v této ještě pro vzájemnost!

K prostředkům vzájemnosti počítal Kollár dále sbírání a vydávání národních písní a přísloví, které dalo u všech slovanských národů velkolepé resultáty, občerstvovalo uměleckou poesii a obohacovalo literární jazyky. Odstraňování cizonárodních slov a forem a tím podmíněné přibližování se k ideálu všeslovanského jazyka, t. j. řeči, jíž by každý Slovan kteréhokoliv kmene snadno rozuměl, představoval si Kollár trochu naivně,[124]) jak to dělají všichni puristé, protože zrovna odstraňování[125]) a často velmi nerozumné překládání mezinárodních slov, zvláště ve vědecké terminologii, Slovany ještě více oddálilo, přijímání jinoslovanských slov pak se dělo často v příliš veliké míře[126]) a bez přizpůsobení k duchu a hláskoslovným pravidlům domácí řeči.[127]) Však podle toho jednali Češi, Slováci, Srbi, Charváti a Slovinci, což se musí objasňovati tím, že západní Slované rozuměli řečem, z kterých si vypůjčili většinou svá cizí slova, a měli opravdu také příčiny k očištění svého slovanství; jen Poláci a Rusové si ponechali „chaos"[128]) svých „terminologií a technických výrazů v umě-

[124]) Jak nešťastné byly příklady z ruštiny, jsem se již zmínil; z polštiny chtěl v „Hronce" vyloučit: sztuka, hufnal, filut, stancya, szereg, łańcuch, v německém pojednání pak prvá tři slova a k tomu: okazya, honor. „Německé mezi singulárem a plurálem rozdílu nečiníci formy" byly mu duše, lavice (jen v „Hronce" str. 51)!

[125]) Zajímavý příklad je užívání slovanských jmen měsíců v češtině, polštině a charvátštině, kde se jedno jméno dává různým měsícům.

[126]) Kuriozní jsou mnohá ruská slova u Slováků na místě domácích a českých, jakých napočítal Czambel (Príspevky k dejinám jazyka slovenského) asi 300.

[127]) Z mnohých příkladů jeden charakteristický: Slovinci vzali od Čechů „úřadník", změnivše je jenom v „uradnik", a vedle toho podle zákonů slovinštiny mají také urednika (redaktora). O českých a ruských slovech v charvátštině máme pojednání prof. Maretiće v Radu Jihoslovanské akademie (kn. 108).

[128]) Ueb. d. Wechs. 97.

ních a vědách". Vůbec Kollár takovým „ideálem všeslovanského jazyku" sám sobě zásadně odporoval, poněvadž odsuzoval násilné smíchání slovanských nářečí.[129]) Podobné „přibližování se" však bylo velmi rozšířené přání slovanských vlastenců a ještě dnes někteří myslí, že by si Slované rozuměli, kdyby se každý kmen vzdal jen jemu vlastních slov a forem.

Kollár navrhoval také „jednostejný, filosofický, v duchu slovanské řeči založený pravopis, o němž by všichni Slované se měli usnésti, aspoň ti, jižto jednostejných písmen, latinských a kyrilských, užívají". Tato myšlenka slyšela se ze všech stran a dělaly se všelijaké návrhy. Nakonec zvítězil nynější pravopis český, nejen doma a u Slováků, nýbrž přijali jej ne bez osobního přičinění Kollárova také Charváti a od nich Slovinci. Nové litery obohatily přiměřeně latinské písmo, čehož nejlepší důkaz máme v tom, že se jich užívá v transkripci všelijakých jazykův se zvláštními abecedami a také již v německých dialektologických pracích. Vukovu reformu cyrilice pro srbštinu ospravedlňovala také myšlenka Kollárova, v jejím duchu byla zamýšlena maloruská fonetika (kulišovka) a připravuje se reforma bulharského pravopisu.

Také hlavní myšlenka literární vzájemnosti nezůstala marným slovem. Práce západních slavistů stávaly se hned známými ruským a naopak, vzájemná morální a také hmotná podpora za tehdejších těžkých podmínek konala velké služby, a my dnes víme, že máme za epochální „Slovanské Starožitnosti" Šafaříkovy děkovati nejen českým vlastencům, nýbrž také Pogodinovi, který ho v delikátní formě podporoval knihami a penězi. V dopisech slovanských učenců a spisovatelů se tenkráte vždycky nachází rubrika: u nás vyšly ty a ty knihy, a všude se objevovali dobrovolní komisionáři pro jejich rozšiřování. Jaký úspěch měla tato vzájemnost, vypravuje nám na př. illyrský básník St. Vraz:[130]) sbírka jeho básní „Gusle i tambura", otištěná v Praze r. 1845, měla víc odběratelů v Čechách nežli v Slavonii, Dalmacii, Srbsku a v Bosně; také Morava převyšovala Srbsko a Bosnu. Kollár pak uvádí mezi předplatiteli „Národních Zpievanek" také Srby, Charváty, Slovince a Poláky. V literárních časopisech nacházíme

[129]) Tam 10.
[130]) Děla II. 142.

stručné přehledy jinoslovanských literatur, které psávali také jinoslovanští spisovatelé; tak si na př. Vraz vyzval mezi spolupracovníky do svého „Kola", které mělo býti učeným orgánem všech Jihoslovanů, Poláky, Čechy a Rusy: Zapa, Dubrovského, Erbena, Šafaříka, Srezněvského a j.[131]) Docela v duchu Kollárovy vzájemnosti bylo r. 1851 v Zahřebě „Maticí Illyrskou" kyrillským a latinským písmem vydáno pozvání do všech slovanských vědecko-literárních spolků, aby vyslaly do nějakého slovanského města, nejlépe do Varšavy aneb do Bělehradu, delegáty k poradě „kako da se razni načini pisanja kod Slavjana jeden drugomu približe i postavili v duhu prave slovanske uzajemnosti pravila, po kojih bi se imala slavjanska narječja obrazovati, da se u napredak još više ne razilaze. Ako nam nije sudjeno imati jedan književni jezik, a ono nam je dužnost, da ugledajuć se u stare Grke nastojimo oko toga, da nam se jezici što više primiču".[132]) Z toho sjezdu sešlo pro přísné zakročení Bachovo.[133])

Mnoho účinkovaly již příklady. Na způsob „Matice Srbské" (z r. 1826) byla založena r. 1831 „Matice Česká" a tato se stala vzorem pro illyrskou (potom charvátskou), haličsko-ruskou, srbskou v Budyšíně, slovenskou a slovinskou; ruskou navrhoval r. 1857 Lamanskij[134]) také podle českého vzoru. Stejně byly potom vzorem české spolky sokolské, zpěvácké a dramatické, záložny, Matice školská a jiné podniky k povznesení a ochraně národnosti. Některé zpěvy, pochody a jiné komposice rozšířily se po všem slovanském světě[135]) a aspoň ve Vídni dovedou zpěváci každému slovanskému řečníku hned odpověděti jednou z jeho nejmilejších domácích písní.

Vzájemnost tedy působila také na společenský a veřejný život, budila a zesilovala národní sebevědomí a pomáhala mnoho k duchovnímu a politickému znovuzrození. Pojímána byla však tato vzájemnost vždycky v smysle Kollárově, aspoň

[131]) M. Šrepel, O Vrazovoj kritici, 3.

[132]) Spomen-knjiga Matice Hrvatske, 27.

[133]) Tam 25.

[134]) О распространении знаній въ Россіи, 42—46.

[135]) Staly se také při tom pro prvé slovanské nadšení charakteristické věci. Tak je naše „marseillaisa" (Hej Slované) polský pochod Dąbrowského, na jehož melodii zpívají Poláci „Jeszcze Polska nie zginęła", Rusíni pak „Šče ne vmerla Ukraina". Pro větší díl slovanského světa se tedy tato bojovná píseň nehodí. Podotknouti sluší také, že náš text pochází z protestantského chorálu proti Římu.

prakticky. Tak psal Havlíček, tak se mluvilo a jednalo na slovanském sjezdě v Praze r. 1848, z jehož manifestu k evropským národům slyšíme myšlenky Kollárovy,[136]) s nimi se vrátili do vlasti první ruští slavisté,[137]) v tom duchu pronášeli své řeči na moskevském sjezdě r. 1867 Palacký a Rieger (srv. jeho aesthetické srovnání vzájemnosti slovanské s harmonií moskevských zvonů, které by nebylo, kdyby se ze všech ulil jeden velký, a jeho trefné slovo: rozmanitost v harmonii; srovnání s mnohověvnatou lipou je Kollárův slovanský strom s čtyřmi větvemi,[138]) tak budou mluviti vážní, slovanští mužové vždy, protože každá slovanská národnost chce zachovati svou individualitu a se jí vůbec vzdáti nemůže, kdyby tomu i chtěli jednotlivci.

A ptáme-li se nakonec, co se stalo s Kollárovou věrou v kulturní poslání Slovanů, musíme také vysloviti své uznání básníku „Slávy Dcery". Nebudu mluviti o tom, že se před uplynutím sto roků splnilo jeho proroctví:

Kroj, zvyk i zpěv lidu našeho
bude modným nad Seinou i Labem.[139])

K tomu přivedly většinou přece příčiny jiného charakteru, ale pomysleme, jak odplatili západoevropské poesii její vzory Mickiewicz, Puškin a Lermontov, ačkoliv ne podle náhledů Kollárových, jak působili na vývoj techniky románu a novely Turgeněv a Kraszewski, čím jest ruský realismus a jeho, Kollárově humanitě nejvíc se přibližující, láska k nešťastným pro veškeré literatury, jak svěže vystupuje polské malířství do světa, co vykonává a bude ještě konati česká hudba. Vědy nepotekou „slavským žlabem", ale také v nich působí Slované úspěšně a užitečně pro sebe a pro své učitele. Jedním slovem: nestvoříme sice nové kultury, ale na starých a nových evropských základech, kterých si vážil také Kollár — k theoriím proti „shnilému" západu by se on nikdy nebyl sklonil — staráme se o svou osvětu a pomáháme k tvoření všelidské civilisace, která nikdy nebyla dílem jen jednoho národa.

* * *

[136]) O návrzích na vydávání slovanského časopisu, o zařízení slovanské knihovny, akademie atd. nemohlo se již rokovati.
[137]) Pypin, Вѣстникъ Европы, 1879, Августъ, 716.
[138]) Viz zde str. 50—51.
[139]) Zn. III. 110.

Co bylo nesprávného v Kollárových myšlenkách o vzájemnosti a co se také nemohlo splniti, vysvitlo již při rozboru jejich původu. Aprioristické konstrukce v duchu souvěké filosofie a romantické zamilování v pravěk a v staré dějiny slovanské zavedlo ho do zásadní chyby, že pokládal Slovany za jeden „národ", jejich řeči za jeden „jazyk". Však také v tom měl německé a slovanské vzory. Němci nechtěli sjednotiti jen německé státy a soukmenovce v cizině, nýbrž počítali k sobě také Dány, Nory, Švédy, Nizozemsko a Belgii,[140]) slovem všechny Germány, mimo Angličany. Proti jejich státní rozptýlenosti zdálo se Kollárovi malicherným, že byli Slované pod 4 nebo 5 vládami! Účinkovalo také to, že se naši sousedé a spisovatelé, kteří se o nás zmiňovali, nikdy nestarali mnoho o různosti národností a řečí slovanských, zvláště těch, které nehrály žádnou úlohu, a mluvili prostě: lingua slavica, lingua schiavona, slavische Sprache. Podle jejich vzoru mluvili a psali také Slované. Kollár kromě toho patřil také k těm, již proto naše společné jméno odvozovali od — slavy; odtud jeho neslovanské formy Slav, slavský. Vůbec je charakteristické, že správnou formu toho jména (podle starého Slověnin) užívají jen Češi (Slovan) a Poláci (Słowianin). U Rusů zdomácněla mnišsko-učenecká a běloruso-polská nestvůra Slavjanin,[141]) kterou si vypůjčují Slováci, Bulhaři a jednotlivci také u jiných národů, Charvaté a Srbi zachovávají obyčejně také pseudoučenecký výmysl Slaven,[142]) Slovinci vzali si českou formu.

Mezi novějšími učenci ještě Kopitar psal slovinskou mluvnici s titulem „Grammatik der slawischen Sprache in Krain, Kärnthen und Steyermark" (1808) a v jeho spisech opakují se: slawischer Volksstamm, slawische Sprache, slawische Volkszweige. Tato terminologie byla na začátku století vůbec obvyklá. Také Linde ve svém slovníku, který byl vzorem Jungmannovým, užívá jen výrazu język słowiański, mluví

---

[140]) Ueb. d. Wechs. 9.

[141]) Srv. Šafařík, Slov. Starožitnosti § 25, 8.

[142]) Děje se to většinou proto, aby byl rozdíl mezi adjektivy slovanský a slovinský, co by znělo jinak všude slovenski. Přesazování Slavjanina do jiných řečí pak je jeden z příkladů nerozumných rusizmů a smutné svědectví, že Šafaříkovo bojování proti ignoranci přece nic nepomohlo. Šťastnější byli němečtí učenci, již vypudili formy teutsch, Teutscher, obhajované domnělým původem Němců od Teuta.

o dyalektach słowiańskich, a myslí „że się zdaje rzeczą nie zbyt trudną, tak zbliżyć te pobratymcze dyalekty, żeby je powszechnie zrozumiano", a tvořiti jeden jazyk literární podle utvoření vlašského od časů Dantových.[143]) Ještě charakterističtější jsou tato slova: „Łącząc wszędzie Polszczyznę z Słowiańszczyzną snuł mi się ustawicznie pod oczami rys niejakiś zjednoczonego v myśli mojej powszechniejszego języka Słowiańskiego, z stosunkami jeszcze rozciąglejszymi co do ogółu mowy ludzkiej."

U Rusů zas byl slavjanskij jazyk (t. j. církevně-slovanský) do našeho století také orgánem duševního života, a nejposlednější mužík slyší jej a rozumí mu ještě dnes. Není tedy k podivu, že se Rusům představuje poměr mezi slovanskými jazyky takovým, jakýž je mezi jejich poruštěným církevním a národním spisovným. Tím více nám bude tedy srozumitelna jejich terminologie slavjanskija naréčija a katedry slavjanskich naréčij, protože se při jejich založení podobně mluvilo o „dyalektach", „nářečích" a „Mundarten" také na západě.

Podle pokroku vědy a faktických poměrů mezi slovanskými národy můžeme dnes však mluviti jen o jednom slovanském pranárodu a prajazyku. V době, z které máme prvé ukázky slovanských jazyků, byly mezi nimi již prvky nynější různosti, což Šafařík dokázal pro srbštinu (v „Serbische Lesekörner") již r. 1833. Takového rozdílu jako mezi jazyky germánskými a něco méně mezi romanskými sice není mezi řečmi slovanskými, ale nesprávné je srovnávání s německými nářečími, jaké nacházíme u Kollára[144]) a slyšíme často až podnes. Přihlédněme na př. k přízvuku, duši řeči: všichni Němci a vůbec Germáni přizvukují podle jedné zásady, na kmenové slabice, ale jaký rozdíl je mezi Slovany? Čech má přízvuk na prvé slabice, Polák na předposlední, u Rusů a Jihoslovanů je volný, ale všude rozmanitý. Tato vlastnost se komplikuje ještě tím, že Rusové a Poláci nemají dlouhých slabik vůbec, Slovinci jen takové, na nichž je zároveň přízvuk. Češi a Srbové mohou je míti všude, však jaká zásadní různost je zas mezi češtinou a srbštinou v tom, že má český jazyk stejnoměrné délky, srbský pak stoupající a klesající. Jak bezpodstatná

[143]) Linde, Słownik, T. I. str. X.

[144]) Srv. zvláště jeho rozmluvy s J. E. Sojkou (Naši mužové, 156): Němci byli opatrnější v řeči a literatuře, než my Slované.

byla tedy žádost Kollárova, aby Rusové a Poláci „k ostatním Slovanům, jmenovitě k Čechům, Slovákům, Illyrům a k jich překrásné metrice přilnuli"![145]) Mějme na mysli ještě některé jiné nápadné zvláštnosti: zachování nosovek v polštině, bulharský člen za jmény podstatnými (brěg-ot, žena-ta, selo-to), skoro úplnou ztrátu skloňování a infinitivu v bulharštině, zato zachování aoristu a imperfektu v bulharštině a srbštině. A kolik je jiných všelijakých důležitých rozdílů ve zvukosloví, v tvarosloví a skladbě! Jak mění na př. ráz ruštiny úplná ztráta přítomného času tak často užívaného slovesa býti,[146]) a jak podivné je sloučení jeho zkrácených forem s předchozími slovy v polštině?[147]) Zůstávají ještě slovníkové rozdíly, které jsou často větší, nežli se nám obyčejně zdává, protože nacházíme mnoho stejných kořenů a slov s rozmanitými významy v jednotlivých řečech.

Národnost však netvoří jen řeč, nýbrž také fysické a geografické poměry, dějiny, církev a osvěta. Co se týče poslední, zdálo se Kollárovi, že rozdíl vzdělanosti kmenů slovanských jest jenom podle stupně, ne podle způsobu (Verschiedenheit des Grades, nicht der Art).[148]) To platí částečně již dnes a bude ještě více provedeno v budoucnosti, ale do novějšího času byl přece velký rozdíl mezi byzantskou civilisací jihovýchodních Slovanů a romano-germanskou u západních. Kollár sice znal veškeré různosti v slovanském světě, ale podceňoval jejich důležitost, i myslil naopak, že jsou Slované pro ně tím více schopní, aby plnili svou velkou úlohu všelidskou.[149]) To by bylo pěkné, ale vypadá jinak ve skutečnosti. Tak přinesla doba illyrismu Srbům a Charvátům sice jeden spisovný jazyk, k čemuž pomáhal mnohc také Kollár, ale zůstaly dvě národnosti s různým písmem a různými ideály, podporovanými historickými tradicemi, církví a starou osvětou. Aneb druhý příklad: co přineslo Čechům a Slovákům spisovnou jednotu, a bylo-li by možno její rozdvojení, kdyby byly oba kmeny jedna historicko-politická individualita?

Že se v takových poměrech nemohla vyvinouti společná

[145]) Ueb. d. Wechs. 41. Srv. také domnělou přednost „jazyka slovanského" na str. 77—78.

[146]) Srv.: Ja zdoróv, brat zdoróv, ty zdoróva, ja jemu govorú.

[147]) Srv.: Jam nie winien, życiem (žití jsem) zachował, zdrowaś, mówiłem, mówiłam.

[148]) Ueb. d. Wechs. 89.

[149]) Srv. Ueb. d. Wechs. 75—81.

národní literatura (gemeinschaftliche National-Literatur),[150] nemůže nikoho překvapiti. Jak se mohou Puškin aneb Mickiewicz státi pro jiného Slovana národními básníky, když se často v každém verši musí dívati do slovníku, jestli se jejich řečem dost důkladně neučil? A kolik věcí mu také se slovníkem zůstane ještě nejasných, poněvadž nedovede vybrati pravý význam a nezná ruského a polského života. Však Kollár také v tom stál pod vlivem německé romantiky, která překládala básníky všech národů a šla pro ně až do Indie, i proto se domnívá, že se učí „každý vzdělaný Francouz i druhým sbratřeným, k romanskému čili latinskému jazykovému kmeni náležejícím nářečím, každý vzdělaný Angličan mluví i francouzsky, vlasky, španělsky, portugalsky (Angličan a cizí řeči!); každý vzdělaný Vlach čte i francouzského Voltaira, anglického Shakespeara, španělského Cervantesa, portugalského Kamoensa".[151] Pod stejným vlivem viděl Goethe tenkrát v duchu již jednu Weltliteratur: Kollár byl přece ještě skromnější. Do jisté míry byly však obě myšlenky správné. Velcí básníci a spisovatelé všech národů čtou se dnes opravdu v originálech a v překladech všude, veškerá umění stávají se víc a více mezinárodním majetkem. Podobně a ještě ve větší míře může a musí se to díti mezi námi s uměleckými a vědeckými plody všech Slovanů, ale nezapomínejme, že tato záměna není tak snadná, jak si často představuje jalové všeslovanské nadšení.

Když Kollár myslil, že každý vzdělaný Francouz, Angličan a Vlach umí tolik řečí, nesmíme se mu diviti, že také žádal, aby každý „na prvním stupni vzdělanosti a osvěty stojící Slovan" znal „čtyři nyní žijící vzdělanější nářečí, totiž ruské, illyrské, polské a československé",[152] aspoň tak daleko, aby „každému mluvícímu druhu slovanskému rozuměl, každou knihu čísti uměl".[153]

Vzdělanější „Slovan druhé třídy" měl již vniknouti i do „menších nářečí a podnářečí" a „Slovan třetí třídy čili učený jazyko- a dějezpytec" měl znáti již všechna slovanská žijící, jako už vymřelá nářečí a všechny památky, konečně také řeči Letův, Litvanův, Kurův, Rumunův, Albanův, Novořekův atd. To dělení Slovanů na různé třídy bylo trochu zábavné, ačkoliv

[150]) Tam 7.
[151]) Ueb. d. Wechs. 14—15.
[152]) Ueb. d. Wechs. 11.
[153]) Tam 14.

by někteří chtěli podle takového systému ještě dnes šířiti ruštinu,[154]) ale myšlenka, aby se každý vzdělaný Slovan učil jiným slovanským řečem, byla docela správná a měla také úspěchy. Kollár žádal jen příliš mnoho od každého vzdělance a také od slavistů, ale my musíme pamatovati, že to činil v době prvého nadšení pro srovnávací jazykozpyt. Proto napsal i tak obšírný slavistický program, že mu odpovídali přibližně jen Kopitar, z kterého byl nejvíc abstrahován, a jeho žák Miklošič, však proti jeho theoretickému celku ještě dnes nemůžeme dělati zvláštních námitek; tenkrát pak byla nejen jeho popularisace na čase, nýbrž musilo se také od filologů žádati, aby si vážili církevní slovanštiny jakožto základu grammatických studií, aby čerpali materiály ze všech slovanských řečí a nářečí a studovali se stejnou láskou v jakémkoliv písmě psané památky.[155]) Nová věda na př. dlouho neměla žádného vlivu na polskou grammatiku, cyrillského písma se lekali vzdělanci a mnozí se ještě dnes ospravedlňují tím, že se jen pro tyto nepřekonatelné (!) obtíže neučili a neučí ruštině, srbštině a bulharštině, glagolici pak mnozí známí slavisté dokonce neznali a nalézají se ještě dnes učenci, kteří se před ní křižují.

Mnoho se Kollárovi vytýká, že nazval čtyři řeči slovanské hlavními. To bylo v jeho době přece pravda. O Bulharích tenkrát sám Šafařík nevěděl skoro nic, Slovinci byli sice již čilí, ale ještě na rozcestí, neboť velká část vlastenců, nejvíc v Štyrsku a v Korutanech, zajisté lnula k illyrismu, haličtí Rusíni ještě spali a Ukrajinci vystupovali v době Kollárovy vzájemnosti jen básnickou činností, která zůstala Kollárovi neznámá, jak vůbec neměl mnoho ponětí o Rusku a jeho literatuře.

Kolik má býti spisovných řečí, Kollár v svém pojednání nikde neurčoval, nýbrž důrazně tvrdil: „Při vzájemnosti zůstávají všechny kmeny a nářečí nezviklaně na svém starém místě.“[156]) že neočekával, aby slovanská nářečí „přirozeným způsobem v jednu řeč splynouti aneb skována býti mohla“,[157]) dělá všeslovanskému básníku a žáku Schellingovy školy veške-

[154]) Srv. myšlenky A. Dobrjanského u Budiloviče, Общеславянскій языкъ 353—356.
[155]) Ueb. d. Wechs. 12, 96, 131.
[156]) Ueb. d. Wechs. 7.
[157]) Tam 10.

rou čest, protože „někteří slavisté — mezi nimi byl i Polák Linde, jak jsem nahoře ukázal — o tom sníti začali", a touhy po nějakém slovanském volapüku mohou se mezi vážnými vzdělanci ještě dnes slyšeti. Myšlenka o přijetí jedné společné literární řeči pak Kollárovi vůbec nenapadla: nemohl mu imponovati tak daleko žádný slovanský jazyk, ani ruský; aesthetický a humanitní Kollár si číselné a zevnější síly mnoho nevážil,[158]) odsuzoval každou národní hrdost a vůbec byl přesvědčen, že očekávati nelze, „by některý kmen svou samostatnost, budiž ona jakékoliv povahy, obětoval".[159])

Nejvíc námitek proti Kollárově vzájemnosti dělá se právě proto, že nepomýšlel na nějakou všeslovanskou řeč. Tato otázka je již dlouho na denním pořádku, ale co se o ní píše a mluví, je stejně aprioristické a nejasné, jak byly některé myšlenky Kollárovy. Kde a jak má býti uvedena tato řeč? Do literatury pro lid, do škol a úřadů přece ne, když jsme dosud hlásali nejen z lásky k svým národnostem, nýbrž také jménem vznešených demokratických zásad, že se osvěta může šířiti jen v srozumitelné řeči a že mají tak mluviti k lidu a o něm jednati soudnictví a administrace. Také do básnictví a belletristiky ne: básníka v jiné slovanské řeči nemohu si ani mysliti, jestli se již neslil úplně se svým novým národem. V tomto ohledu a také v jiných neplatí ani příklad starých Řeků, poněvadž u nich psali jednotlivci v různých nářečích. Slovanům dělá to však velké obtíže a známo je, že i Bulhaři a Srbi, již studovali v Rusku, píší nejšpatněji i svou řečí. Do vědy? Kromě Rusů mají přece již Poláci, Češi, Charváti a Srbi své university i akademie, u Bulharů pak jsou jen otázkou času. U těchto národů může vycházeti již každá vědecká práce, která za to stojí, a slovanské akademie jsou dílem lépe a bohatěji založeny nežli německé a také lépe honorují.[160]) Píše-li kdo však pro užší kruh odborníků, musí také u velkých národů psáti v jiných řečech aneb se postarati o překlady aneb aspoň o oznámení svých prací. Také německý sanskritista na př. činí nejlépe, jestli píše anglicky; ruská akademie, hvězdárna, meteorologický ústav a vědecké spolky publikují až podnes mnoho německy a francouzsky, ba některé zprávy výlučně v těchto řečech. Konečně je v slovinštině psaná práce z oboru slavistiky

[158]) Ueb. d. Wechs. § 10, zvláště str. 42.
[159]) Tam str. 10.
[160]) Tak vídeňská akademie nečlenské příspěvky vůbec nehonoruje.

rozhodně každému slovanskému učenci přístupnější nežli jakákoliv maďarská aneb v podobných řečech psaná všemu světu.

Zůstává tedy jen nějaká mezinárodní aneb diplomatická[161]) řeč slovanská. Však v společenském ohledu je všeslovanská řeč v Praze česká, v Krakově a Varšavě polská, v Petrohradě a Moskvě ruská atd. O diplomatický jazyk se Slované posud nemusili mnoho starati, ale také zde již měla praxe zajímavý resultát: novozřízené Bulharsko, o kterém se myslilo při osvobození, že by se tam nejvíce mohla rozšířiti ruština, korespondovalo se Srbskem a Ruskem bulharsky a tyto také s ním ve svých řečech! Tak to dělají dnes obyčejně i slavisté a jiní vzdělanci (na př. v spolkovém životě ve Vídni). Proto je také malicherná otázka, jak by se mělo mluviti na sjezdech slavistů. Jednací řečí byla by v městě sjezdu obvyklá, mluviti pak by se aspoň mezi slavisty mohlo ve všech řečech, co by rozhodně nebylo tak obtížné, jak užívati řeči francouzské, německé i anglické na mezinárodních sjezdech.

Podobně mohlo by se díti i ve vědeckých publikacích. Němci vydávají časopisy (Romania, Byzantinische Zeitschrift a j.), v kterých se přijímají také francouzsky, vlašsky i anglicky psané články. Podle takových vzorů by se musil také u nás vydávati Kollárem navrhovaný „všeobecný, všenářečný, slovanský časopis, v němž by každá nová slovanská kniha oznámena a posouzena byla“,[162]) ale nemusilo by to býti v řeči, v které je psána, nýbrž recensentům ponechával by se svobodný výběr podle praktických potřeb a jeho vědomí. Od takového kritického orgánu (srov. Revue critique, Literarisches Centralblatt, Deutsche Literaturzeitung a j.) měla by slovanská věda velký zisk a provedení této myšlenky bylo by možné. Však nemusíme se bráti jen za všeslovanskými časopisy: také kritický orgán a revue v několika řečech mohly by býti velmi prospěšné pro vyšší duchovní život nejbližších kmenů, na

[161]) „Diplomatická“ ne v tom smyslu, jak v boji proti Kollárovi žádali Maďaři, aby uherské národnosti uznávaly maďarštinu na místě latiny (Vierteljahrschrift aus und für Ungarn, 1843, II, 2, 72—76). Podobně si však představují novější ruští „slavjanofilové“ ruštinu víc aneb méně jak nějakou „státní řeč“ mezi Slovany. Podle Budiloviče (Общеславянскій языкъ 333) mohla by zůstati česká řeč vedle ruštiny tak jak „privátní“ řeči v Sicilii, Lombardii, Katalonii, Provenci, ve Švábsku, v dolním Sasku a jinde! Pro Palackého a „jeho školu“ je v takových spisech jméno „separatist“ ještě zdvořilé.

[162]) Ueb. d. Wechs. 123.

př. všech jihoslovanských, u kterých nyní živoří mnoho nepatrných literárních listů. Vůbec by se musily ve vědeckých publikacích a v odborných listech připouštěti různé řeči, aspoň nejbližší. Věda se každým dnem více specialisuje a odborníci všech národů ohlížejí se po pracích svých cizozemských kolegů. Jak krásné pole otvírá slovanským učencům vzájemnost! Tak daleko se může brzy každý naučiti jiným slovanským řečem, aby mohl čísti jemu potřebné články. Vzájemností můžeme zvláště my západní Slované vyhověti také těm, již si stěžují, že se dnes píší vědecké práce ve všech jazycích. Naší povinností by bylo všímati si všech prací našich východních bratrů a sdíleti vědomosti o nich v publikacích západních národů.

Ze všeho toho vidíme, že slovanská mnohojazyčnost ani není tak tragická, nemáme-li předevzatých názorů o slovanské jednotě v historických dobách aneb fantastických plánů pro budoucnost. Však podívejme se také v tom ohledu na poměry u jiných národů! Proč se nesloučili Španělé a Portugalci, kteří jsou zeměpisně a mluvnicky sobě tak blízcí, proč žádají Katalonci pro svou řeč již veškerá práva, proč vůbec myšlenka „latinské jednoty" nemá žádné půdy? A pojďme k národům germánským: proč se nechtějí Flámové spojiti s Holanďany, ačkoliv se povídá, že jsou různosti jejich řeči jen pravopisné, proč hájí pruští Dánové svou národnost, proč se odtrhli Norové v spisovné řeči od Dánů a se Švédy nechtějí být již ani ve svazku personální unie? Zvláště ti severogermánští národové, kteří se cítí jako jeden celek, ale přece žárlivě dbají o svou samostatnost, jsou velmi zajímavá analogie, kterou by musili víc studovat ti, již se zabývají slovanskou otázkou.

Nelze však popírati, že by bylo velmi příjemno a vhodno mít jednu řeč, o které se ví, že jí rozumí každý Slovan, jedním slovem — světovou řeč slovanskou. Takovou se časem může státi ruská, však ne pro obyčejné theorie. Její centrální (?) poloha mezi severozápadními a jižními Slovany nic neznačí. V takovém případě by mohla zajisté řeč tatranských Slováků pretendovat na všeslovanské postavení, protože je opravdu zeměpisně a mluvnicky nejprostřednější. Však takovým způsobem se žádná literární řeč neutvořila. Pro větší srozumitelnost češtiny pro ostatní Slovany bylo by zajisté lépe, kdyby se bylo stalo nějaké východní nářečí spisovným,

však středisko státního a kulturního života českého bylo založeno na Vltavě. Také ruština byla by nám bližší, jestli by se zakládala na nějakém jihozápadním nářečí, ale ruská knížectví spojila Moskva v jednu říši. V naší době i v theorii neplatí mnoho také Kollárova „libozvučnost“ (pro takovou líbila by se Hattalovi srbština jak všeslovanská řeč) a správnost, vůbec veškeré aesthetické aneb grammatické „přednosti“, obyčejně velmi subjektivní. Jestli Budilovič tvrdí, že „ruský jazyk převyšuje[163]) všechny ostatní slovanské bohatstvím grammatických a ještě více leksikálních prostředků“, tak ani nerozumím, jedná-li se zde o bohatství forem a slov aneb o grammatiky a slovníky. Však to je jedno: anglická řeč rozšířila se ve světě nejvíc navzdor chudosti grammatické, a takové bohatství forem je v některých slovanských řečech větší nežli v ruštině (bohužel! řekne praktický člověk); nevěděl bych také, v čem zůstávají polština, čeština a srbština za ruštinou v bohatství slov a v způsobilosti pro veškeré obory vědy a umění; jedná-li se pak o grammatiky, mají jich i nejmenší slovanské řeči dost a příliš, slovníků pak, jak jsou Lindeho a Jungmannův, ruština až podnes ani nemá.

Že také meč, jak mínil Šafařík,[164]) aneb „nátlak vážných politických událostí“[165]) této otázky nerozluští, ukazují Polsko a — Bulharsko. Vůbec dovolávati se výroků jednotlivých Slovanů vypadá velmi nešťastně. My se přece musíme ptáti, co by nám „první panslavista“ Križanić dnes po dvou stoletích pověděl. Kdyby přijel zas takový apoštol do Ruska a navrhoval nynějším poměrům odpovídající program, aby se Rusko stalo v slovanském světě tím, čím by mohlo býti, dostal by zajisté příležitost o tom stejně přemýšleti v — Sibiři a psáti díla o Rusku, která by se aspoň dřív nežli Križanićova stala známými a vychvalovanými. Co se týče Dobrovského[166]) a jeho školy, sluší připomenouti tehdejší stav českého národa, v jehož vzkříšení on ani do smrti nevěřil. Štúrovo[167]) poslání „Slo-

[163]) Общеславянскій языкъ 362: по обилію грамматическихъ, а еще болѣе лексикальныхъ средствъ.

[164]) ČČM. 1874, 68 (1. března 1826).

[165]) Štúr, Славянство и миръ будущаго, 189.

[166]) Dobrovský sám si přál „eine allgemeine Büchersprache“, ale zdá se, že pomýšlel na církevní slovanštinu (Budilovič 326).

[167]) Славянство и миръ будущаго. Посланіе Славянамъ съ береговъ Дуная. Podle německého r. 1853 psaného originálu vydal r. 1867 Vl. Lamanskij

vanstvo a svět budoucnosti" pak již nemá ani jedné originální myšlenky, nýbrž opakuje všechny romanticko-reakcionářské theorie moskevských slavjanofilů, pokud nečerpal ze společného pramene, z Hegla,[168]) a bylo psáno v stejné duševní náladě jak Mickiewiczovy „Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego", se kterými se však rovnati nemůže v krátkosti a vysokosti biblicko-prorockého tónu. Vůbec platí o Slovácích to, co pověděl Kollár, proč se u nich nejvíce rozšířila myšlenka vzájemnosti.

Světovou řečí mohla by se ruština státi takovou cestou, jakou se staly franština pro veškerý vzdělaný svět, angličtina na moři a v obchodu, němčina v střední Evropě, vlaština na Středozemním moři a ruština sama na Kavkaze a v střední Asii. Pro západ však to nebude nikdy možno v takové míře, poněvadž úplná a systematická moderní civilisace pokračuje od západu k východu.[169]) Na tom faktu žádné theorie, žádná materielní síla nic nezmění. Podle toho se navzdory všem přáním nestvoří obchodní styky mezi Ruskem a Bulharskem i Srbskem, proto zůstávají bezplodné konfiskace polských majetků a jiné podobné prostředky, proto se nepovedla ruská kolonisace v západních krajích, nýbrž ruský lid lne elementární silou k jihovýchodu a Rusko samo překládá své těžiště v tom směru.

Všecka čest velkým ruským učencům a spisovatelům, ale všeobecná ruská osvěta západním Slovanům v jejich bojích za existenci tak pomáhati nemůže, jak se to obyčejně myslí. Má-li ruská věda, ačkoliv se pěstuje v osmi universitách, nejpotřebnější kompendia a příruční knihy pro vysoké školy? Člověk se lekne — mluvím z vlastní zkušenosti a bez národní hrdosti, poněvadž patřím jak Kollár k těm, již „nic nemají" — když vezme do rukou „programmu lekcij" (na př. petrohrad-

v moskevských Чтенія-ch (kn. I.) My však velmi pochybujeme, napsal-li Štúr své dílo tak, jak se nám představuje v překladě.

[168]) Srv., co psal už r. 1846 Palacký o tom Kollárovi (ČČM. 1879, 480): ... přesvědčte Heglovce, že rozum jeho nepostačí stvořiti nové nebe a novou zemi!

[169]) Srv. poměr Francouzů k Němcům, zvláště v Elsasku, německý „Drang nach Osten", poměr Čechů již k Moravanům a Slovákům. českého lidu a středních stavů k Polákům, Poláků k Rusům (v bývalých polských provinciích platí ještě dnes: „co pan to Polak"). Stejný je poměr mezi Jihoslovany. Lacinější dělnické a řemeslnické síly české a polské (v Berlíně, v Sasku a ve Westfalsku) jen potvrzují to pravidlo.

ské university z podzimního semestru roku 1887—8), kde musí profesoři doporoučeti svým žákům hlavnější pomůcky. V oboru filologie a všeobecných dějin nacházíme skoro jen německá, francouzská i anglická díla, také pro všeobecné dějiny pravoslavné církve jen cizí knihy (již jednu novořeckou, jen žádnou ruskou!). V jiných oborech je sice víc ruských prací, ale obyčejně jsou také tam cizí díla aneb překlady ve většině. Jak málo je ruských děl a časopisů pro techniky, průmyslníky, zemědělce, řemeslníky[170]) atd. Ruská literatura ani dnes nemá ještě takové encyklopaedie, jako je „Slovník Naučný" aneb Orgelbrandova „Encyklopedya powszechna". Tato díla dostávají již své následníky, ale do ruštiny se teprv teď překládá Brockhausův Conversationslexikon a jen útoky ruské kritiky přinutily vydavatele, že si aspoň ruských věcí víc všímají v přepracování. Vůbec má ruská literatura tu dobrou stránku, že se do ní překládají všechna důležitější díla,[171]) nejvíc německá, pokud je to při censuře možno. Bulhaři až podnes čtou západoevropská díla většinou v ruských překladech, ale nejen pro nynější poměry se budou také oni víc utíkat k originálům;[172]) pro západní Slovany, kteří mají ještě více příčin učiti se cizím řečem, pak se samo sebou rozumí, že je lepší originál než překlad, na nějž se musí ledakdy i dlouho čekati. Zde se může také připomenouti, jak těžko dostati ruské knihy pro zvláštní poměry ruského knihkupectví[173]) až podnes.

Však to, že ruská osvěta není dostatečná a že se vnitřní poměry ruské říše musí na mnoho změniti, chce-li Rusko zaujímati žádoucí místo v Slovanstvě, uznávají nejen mužové jako Pypin, nýbrž také Lamanskij,[174]) O. Miller a j. Podí-

[170]) Když jsem jednou jistému ruskému učenci, který se mnoho zabývá slovanskou otázkou, jmenoval takové české odborné listy pro řemeslníky, odpověděl mi: „eto už po německi!"

[171]) Proto jsou Rusové rozhodně proti literárním konvencím.

[172]) Podobně se stávají jihoslovanští žáci na ruských universitách pořád vzácnějšími. Po posledních „reformách" v nich nemůže jim svědomitý člověk ani radit, aby je navštěvovali.

[173]) Slovanské vzájemné poměry charakterisuje znamenitě to, že se krakovská a lvovská vydání dostávají přes — Lipsko také do universitní knihovny v — Kyjevě. Kdo nezavolá s Gribojedovem: „Nam bez Němcev nět spasenija!"

[174]) Viz zvláště jeho krásný článek О распространеніи знаній въ Россіи (С. Петербургъ 1857) a novější v »Извѣстіяхъ славянскаго благотворительнаго общества« v ročnících 1886—1888.

vejme se pak, kolik působila na západní Slovany novější literatura ruská, která je svou láskou k chudým, poníženým a skleslým tak blízká všelidským ideálům Kollárovým v poslání Slovanstva. Znal-li ji kdo dříve, nežli se objevily německé a francouzské překlady a nejen žurnalistická pojednání, nýbrž celé knihy o ní, pokud se nestala módní vlivem cizím, nejvíce francouzským? První překlady do slovanských řečí pořizovaly se obyčejně podle německých, a jestli překladatelé měli ruský originál před sebou, dostávali čtenáři ledakdy hrozné věci.[175]) Kromě toho se překládalo bez výběru, obyčejně nejmódnější věc, na př. Kreutzerova sonata dříve nežli jiné důležitější spisy Tolstého. Správné a systematické překlady velkých ruských spisovatelů dostává vůbec teprve v poslední době jen české obecenstvo, ale rozumí-li jim, to je jiná otázka. Já soudím velmi skepticky podle toho, že posud jejich vlivu na českou literaturu nepozoruji. Kéž by již přišel svatý duch ruského realismu a zapudil u západních a jižních Slovanů mlhy laciného romanticko-sentimentálního vlastenčení, chudost myšlenek a s druhé strany napodobování francouzského naturalismu a jeho ještě horších německých kopií!

Neznalost ruské literatury a ruských poměrů také není na podiv: Rusko je daleko, ruský národ ještě dále na severovýchodě, styků s ním nemáme žádných a obyčejně se dovídáme o něm jen z novin, poněvadž je jeho říše mohutný faktor mezinárodní politiky. Však právě to dělá správné názory o Rusku nemožnými, neboť na přátelské a nepřátelské straně převládá srozumitelná novinářská tendenčnost. V novější době se čtou mezi západními Slovany již dosti často ruské noviny, ale tvořiti si celkový názor o ruských vnitřních poměrech (některým se zdá to vůbec hřích!), o životě a smýšlení ruského lidu je nemožná věc. Vůbec bylo by lépe čísti velké a výtečné ruské revue a ruská díla nejen beletristická, nýbrž také jiná. Avšak to se neděje a Pypin vytýká nám docela správně, že nečteme ani západních, velmi známých prací o Rusku, svých pak beztoho nemáme.

Ještě méně můžeme žádati od Rusů, aby oni znali západní, ba i jihozápadní Slovany. Kromě našich jazykozpytných, národopisných a dějepisných prací, kterých si vždycky všímali,

[175]) Srv. na př. Jagičovu recensi (Arch. f. slav. Philologie r. XIII. 463 nsl.) charvátského překladu románu „Vojna i mír", kterým se prohřešil známý básník A. Harambašić.

neposkytují naše literatury mnoho, co by mělo pro ně zajímavost a cenu; výjimkou je jen literatura polská, z které se přes nenormální poměry mezi oběma národy také pilně překládá. Ani české hudbě čeští kapelníci, kterých jest v Rusku přece dost, a tam, kde největší vliv vykonávati mohou, nemohli zjednat uznání; i „Prodaná nevěsta" propadla v Petrohradě, kde se dávala po prvé v nynějším rouše r. 1871. A kolik si všimli Rusové takového kulturního díla českého národa, jak byla jubilejní výstava?[176]) Ruské obecenstvo jen ví, že jsou tam někde za Dunajem nevděční „bratuški", ale o jiných Slovanech měl kronikář Nestor na začátku 12. století rozhodně jasnější ponětí nežli ohromná většina ruské inteligence dnes.[177]) Podle toho také není na podiv, že se rozmanitá periodická vydání o Slovanstvě (petrohradský „Slavjanskij sbornik" r. 1875—77, moskevské „Rodnoe plemja" r. 1877, kyjevský „Slavjanskij Ežegodnik") neudržela ani tak dlouho, jako v Čechách Jelínkův „Slovanský sborník". Také „Slovanský dobročinný spolek" v Petrohradě nemá štěstí se svými orgány (Izvěstija, Slavjanskoe Obozrěnie) a stal se vůbec předmětem posměchu, ne bez své viny.

Otázka všeslovanské řeči tedy ještě nepokročila daleko, ačkoliv theoretické dobré vůle rozluštiti ji obyčejně nechybívá, a má-li vůbec kdy jen jedna řeč dostati mezinárodní postavení mezi Slovany, bude za to také děkovati Kollárově vzájemnosti, neboť mluviti se může jen o jejím dobrovolném přijetí.

Vůbec musíme s historického a také s našeho dnešního stanoviska uznati, že byla Kollárova nevelká brožurka o slovanské vzájemnosti v dějinách znovuzrození všech slovanských národů zjev znamenitý a plný výsledků. Přicházela vstříc potřebám tehdejšího Slovanstva, zvláště západního a musila míti rozněcující účinek: její vznešené myšlenky, hlásané v skvělé a přesvědčující řeči, určení velké všelidské úlohy Slovanům v dějinách člověčenstva, výborné a důstojné odrážení všelikých útoků na Slovany, při čemž vystupovala vy-

[176]) Srv. moje „Misli s českе razstave" v „Ljubljanském Zvonu", 1892, str. 75—80.

[177]) Srv. také, co povídá Pypin: »Какъ слабо поставлена наш славянская »миссія«, видно уже изъ того, что со временъ Рюрика интересъ къ славянству обнаружился въ нашемъ обществѣ съ нѣкоторой силой только въ послѣдніе четыре года« (Вѣстникъ Европы, 1878, Сентябрь, 353).

soká vzdělanost Kollárova, zvláště filosofická, musily rozehřáti každé slovanské srdce, nepřátelům pak imponovati. Pojednání o vzájemnosti neslo do slovanského a cizího světa myšlenky „Slávy Dcery", které byly v něm soustavně a možná říci vědecky přepracovány, obohaceny a rozmnoženy, ale bez všelijakého básnického i archaeologického balastu. Proto byly i jeho účinky dalekosáhlejší a podle mého náhledu také stálejší. Nemyslím sice, že již dnes nalezne někdo sotva dva tucty sonetů v „Slávy Dceři", které by „nemútily požitok",[178]) ale o tom není pochybnosti, že má tato báseň svou dobu již daleko za sebou; naprotiv se celý spis o vzájemnosti čte ještě dnes se zájmem, poněvadž nám nejlépe ukazuje, co bylo opravdu „evangelium slovanské" v době Kollárově a v následujících desítiletích. Tím však důležitost jeho ještě není vyčerpána, nýbrž mohli jsme se přesvědčiti, že byla Kollárova formule pro mezinárodní poměry slovanské velmi zdařilá a že se také její podstatnost až podnes mnoho nezměnila: něco lepšího nežli vzájemnost nám ještě nikdo nenavrhl a také v budoucnosti sotva dovede ukázati. Některé základní chyby toho pojednání pak byly jen ozvěnou novověkých názorů o vývoji člověčenstva a Slovanstva zvláště, jinak pak celý spis prozrazuje mnoho myslícího a na básníka velmi střízlivého ducha, který se jen v některých podrobnostech mýlil, poněvadž faktických a historických poměrů neznal a dílem také tenkráte nemohl znáti.

* * *

Upozornil jsem již několikrát, že máme ještě dost Kollárových myšlenek splňovati a jak můžeme v jeho vzájemnosti pokračovati. Především pak se varujme jeho zásadních chyb: nezapomínejme, že je jednota slovanských národů jen dílo archaeologie, slovanských jazykozpytců a dějepisců i některých básníků; Schellingova a Heglova idealistická filosofie je také mezi Němci již dávno zapomenuta, romantické názory o němectví jsou již dlouho jen předmětem literárních dějin, ale u nás myslí a jedná se ještě pořád v duchu německých filosofů,[179]) mnohé německé a slovanské názory romantické

---

[178]) Vlček, Dejiny literatury slovenskej 203.

[179]) Abych nebyl nespravedlivý, musím připomenouti, že Heglova filosofie má ještě platnost i v — jižní Italii.

pokládají se ještě dnes za stejně svaté,[180]) jak se podle Brandesových studií děje s dánskými. Nějaké mlhavé „slovanství" kalí nám zrak na literární, společenské a politické poměry u jiných Slovanů stejně, jako bylo u Kollára příčinou, že nerozuměl ryze národnímu charakteru největších slovanských básníků,[181]) Mickiewicze a Puškina, a že z ruských dal do slovanského nebe — Chomjakova, a ne Puškina a Lermontova aneb aspoň Žukovského a jiné starší důležitější spisovatele.

Rozhodně bude nám všecko milejší a srozumitelnější, co nám je bližší, a jihoslovanské přísloví „krev není voda" platí také pro slovanské národy, ale oni musí se znát a vážiti si skutečných poměrů, aby nebylo všelijakých nemilých nedorozumění. K tomu pak je především zapotřebí poslouchati opravdu Kollára: „Učení mužové a vyšší školy mějtež vyučování slovanským nářečím, ve vědeckém i národním směru, na své péči jako hlavní předmět slovanského vzdělání."[182]) Kolika řečem a kterým se máme učit, nebudeme dnes určovati, ale žádati by se mohlo od každého slovanského vzdělance, aby se aspoň jednou zabýval. Z praktického stanoviska je nejlépe vybrati pro začátek nejbližší slovanský jazyk, kterému se vždycky nejsnadněji naučíme, nejen k vůli největší jazykové, nýbrž i kulturní blízkosti; také příležitost k rozmlouvání naskytne se nejdříve v sousední řeči, což je nadmíru důležité, nechcete-li se naučiti na př. polské aneb ještě více ruské češtině. Kdo zná důkladně jednu slovanskou řeč, tomu budou jiné mnohem snadnější a s dobrou vůlí to aspoň tak daleko brzy dovedete, abyste nejen čtli, nýbrž také mluvícím rozuměli. Budeme-li vzájemně tak jednati, mnohojazyčnost v psaní a rozmluvě nebude míti tolik nepříjemností jako ještě dnes. Věnujme zvláštní pozornost ruštině, však vážně: ruských mluvnic se již nikdo nebojí a každý rok se učí ruskému jazyku mnohem více Němců nežli Slovanů, ale o tom do světa netelegrafují, jak se to stalo před několika roky v Záhřebě, když vyšla po tolika německých mluvnicích pro ruštinu také jedna charvátská.

---

[180]) Spisovatelům, kteří pořád píší knihy a články o „Rossii a Evropě", připomínám, že Arndtovo dílo „Germanien und Europa" vyšlo již r. 1803.

[181]) Ueb. d. Wechs. 26.

[182]) Ueb. d. Wechs. 49.

Vůbec musíme přiznávati, že studování slovanských řečí a poznávání soukmenovců nepokračuje v takové míře, jak pokročili slovanští národové: jejich buditelé a staří vlastenci měli mnohem více dobré vůle a v těžkých poměrech v tomto ohledu také více vykonali. Uvedu několik příkladů. Jak málo užívá dnes slovanská mládež ve Vídni příležitosti učiti se slovanským řečem z nejlepšího pramene, když může míti styky se všemi Slovany! Podívá-li se dnes někdo do knihoven pražských, záhřebských a bělehradských, musí s politováním konstatovati, že se jinoslovanské knihosbory doplňovaly systematicky asi do r. 1870 a že z novější doby chybějí nejdůležitější vydání. A kde máme dnes takové rozhledy po jiných slovanských literaturách, jakými se na př. vyznamenávaly starší ročníky Časopisu musejního? Potkáváme sice v ilustrovaných a jiných novinách vědomosti o jiných literaturách, ale jen kusé a nekritické, tak že často (příklady znám zvláště ze slovinských, charvátských a srbských časopisů) z ruské literatury oznamují a doporučují výborná díla zároveň a stejně jako všelijaké mazaniny. Dnes se již může vybírati a zprávy by se musily podávati systematické, zvláštní pak jen o důležitých dílech, však tyto buďtež důkladné. Takovým způsobem můžeme míti zisk z jiných slovanských literatur, jejž očekával Kollár. Odloučenost malých kmenů má mnoho nebezpečí: „Čím menší okolí, čím oddělenější společnost, kde žijeme, tím menší, nechutnější, nesnášelivější jsou naše pojmy, knihy, jež píšeme, umělecká díla, jež vyvádíme, protože nám mimo to nic není známo, co by nás k blahočinnému porovnání a podněcování vésti mohlo. Obmezení takovíto lidé a kmenové mají za to, že každá potažná velikost už také nejvyšší jest velikostí a dokonalostí; ale kdož mezi vrabci první jest, není jím ještě mezi ptáky. Žádný národ a žádný kmen nesmí se odříkati výhod řevnění: neb kde není řevnění, tam není pokroku.“[183]) Kolik pravdy je zde v každém slově pro všechny slovanské národy! Nechceme přiváděti příkladů, jak snadno se ledakdy spisovatelé, učenci i umělci stávají mezi námi „prvními“, ale upozorniti musíme na zvláště nerozumné chování, jakéž pozorujeme často u některých Slováků vůči literatuře české, u Rusínů vůči literatuře ruské a polské, jakéhož ani mezi Poláky a Rusy nevidíme. Již docela podivné

[183]) Ueb. d. Wechs. 43.

jsou poměry mezi Charváty a Srby; zde máme dvě národnosti, které jsou tak šťastné, že se mohou hádati o tom, komu patří stará dubrovnická literatura a nová národní poesie, ale knížka, která je tištěna jiným písmem, často i pro lidi s universitní vzdělaností, neexistuje, ba zrovna ti jsou nejhorší v tomto ohledu. Jak nám to všecko připomíná slova Kollárova: „Následek všeliké nenávisti jest oddělení, následek tohoto jest obmezení neb uzavření oboru myšlenek, čímž si dráhu k dalšímu pokroku zamykáme a sebe i svůj kmen duchovně sami do vazby dáváme."[184])

Takové poměry by se odstraňovaly, kdyby zvláště sousední kmeny jednaly, kolik možná, v duchu vzájemnosti. Sousedé mohou se především zajisté podporovati ve všech snahách: oni mohou společně nejvíce přijímati, vyměňovati a požívati plody vědecké, literární, hudební, mezi nimi jsou nejvíc možny sjezdy všech učenců, nejen slavistů, sokolských a zpěváckých spolků, pohostinné hry jednotlivých znamenitých dramatických a operních umělců a celých společností, obchodní styky atd. „Všekmenná" vzájemnost musí sice zůstati ideálem, ale již Kollár ujišťoval, že i „mnohokmenná bude divy tvořiti".[185]) Poslední je rozhodně také chvalitebnou cestou k první a ještě dále ku Kollárovu všelidstvu. Touhy po sblížení národů a všeobecném míru rozněcovaly i Kollára, když zakládal budoucnost Slovanstva na jeho práci pro veškeré člověčenstvo, k čemuž také máme schopnosti a síly.

Kollárova vzájemnost měla epochální význam pro jeho dobu a neztratila své důležitosti ani pro budoucnost. Také dnes nemohl by nám býti podán jiný list z nebe nežli ten:[186])

„Pozdravení moje všechněm Slavům!
Zde vám odesílám tajemnost
ku národní velkosti a právům:
Zahyň pýcha, sobství, nedověra,
spoj vás všecky láska, vzájemnost,
s tím se dobře mějte! Slávy dcera."

---

[184]) Ueb. d. Wechs. 117.
[185]) Tam 120.
[186]) Zn. III. 108.

PRVÍ SROVNAVATELÉ SANSKRTU S JAZYKY SLOVANSKÝMI

(RAD JUGOSLAV. AKADEMIJE KN. CXXXII (1897). STR. 103–115.)
PŘELOŽIL JÁN STANISLAV.

Obecný zájem o východ počátkem našeho století hned měl ohlas i u Slovanů a dokonce způsobil, že se jejich vlast dlouho hledala v Indii. Nauka o sanskrtu se tím sice neobohatila, ale sbírala se látka k vědeckému srovnávání slovanštiny se sanskrtem. Sdělení, jež tuto podávám a jež jsem sebral při svých studiích o německo-románském vlivu na Slovany,[1]) rozhodně zasluhují pozornosti, a sama sebou budí i zájem historický.

Epochální dílo Friedricha Schlegla, „O jazyce a moudrosti Indů" (Über die Sprache und Weisheit der Indier, 1808) vedle armenského a keltského málo těžilo i z jazyků slovanských. Schleglovi se zdálo, že jejich příbuzenství s jazykem indickým jest bezvýznamné, anebo aspoň, že se s ním neshodují tou měrou, jako jazyky ušlechtilejší („die edleren"). Přes to Schlegel zvláštní pozornosti doporučoval (srov. str. 3—4, 80) jazyky slovanské, poněvadž aspoň v některých tvarech gramatických svědčí o příbuzenství, zejména je doporučoval těm, kdož se chtí učiti jaz. perskému pro jeho zvláštní příbuznost s jaz. německým (str. 31.).

Již příštího roku přišla odpověď na tato tvrzení ve „Fundgruben des Orients" (vydávaných nákladem rusko-polského magnáta Wacława Rzewuského), kde nějaký Rus uveřejnil 43 slovanských analogií[2]) se slovy indickými, citovanými v Schleglově díle. Anonymnímu pisateli se zdálo, že analogie jest „la plus frappante et la plus naturelle". A opravdu našel u většiny slov to, co je správné a co ani nebylo těžko najíti u výrazů, jako jsou sestra, bratr, máti, a u většiny podstatných jmen číselných. Příklady se uvádějí „en Slavon", avšak jasně se vidí, že mají na sobě ruskou pečeť. Poněvadž v obsahu jsou uvedeny příspěvky ruských spolupracovníků rytíře Stalinského, I. v. Klaprotha a Seetzena, ale o hraběti Go-

[1]) Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Romantik. I. Die Böhmische Romantik. Štyrský Hradec, 1897.

[2]) Fundgruben des Orients, 1809. (I. sv.), str. 459—460: Etymologies slavonnes tirées du Sanscrit.

lovkinu, který se uvádí mezi spolupracovníky (předtím byl ruským carským vyslancem), se nepřipomíná nic, proto musíme jemu přiznati autorství prvého článku, který srovnal jazyk slovanský s indickým, jak to tušil již A. šl. Mihanović (v. níže). I důvody vnitřní to potvrzují: oba německo-ruští spolupracovníci (u nichž úplná znalost jazyka ruského je pochybná) zabývají se náměty úplně jiného druhu a také z krátkého úvodu mluví pravý Rus.

Po dvou letech v Petrohradě, kde „Fundgruben" byly právě tak dobře přijaty jako na Seině (viz předmluvu k III. kn.), státní rada Friedrich Adelung, který se proslavil svými studiemi na poli sanskrtské literatury,[3]) zaslal akademii — zřejmě aby navázal na práci Golovkinovu — zprávu,[4]) kterou jsem bohužel nemohl dostati. Avšak jest patrno, že i Adelung srovnával jednostranně jen ruštinu a nešel dále nad to, že zjistil jazykové příbuzenství.

Po těchto malých statích vyšla r. 1816 ve Varšavě celá kniha, kterou vydal Polák Walenty Skorochod Majewski pod názvem: „O Slovanech a jejich bratřích."[5]) Ovšem podle nápisu prostě citovaného není lze tušiti, že celé dílo je věnováno jazyku sanskrtskému a literatuře Indů, což je však přesně uvedeno v další části nadpisu na původním titulním listu.[6]) Majewski tuto práci podnikl podle úplně správné rady svých přátel, kteří se domnívali, že si musí nejdříve vytvořiti bezpečnou základnu pro dílo, v němž chtěl psáti o veliké podobnosti jazyka, obyčejů, práva a bohů sta-

---

[3]) Versuch einer Literatur der Sanscritsprache, St. Petersburg, 1830. Bibliotheca sanscrita, 2. vyd. 1837.

[4]) Rapports entre la langue Sanscrit et la langue Russe présentés à l'Académie Imp. Russe. St. Petersbourg, 1811. 4°, str. 16. Ostatně zdá se, že autorství Adelungovo není jisté, poněvadž Mihanović, jemuž děkuji za tuto zprávu, poznamenává, že stať, jíž ani on neviděl, připisují státnímu radovi von Adelungovi. (Hormayerův Archiv 1823, str. 341.)

[5]) O Sławianach i ich pobratymcach. W Warszawie. 1816. W drukarnie Wiktora Dąbrowskiego. 8° 2 + 180 + LXIV. str. Římské číslice se vztahují na dvě zprávy o archivech a o diplomatice.

[6]) Rozprawy o języku sanskrytskim tudzież o literaturze Indyan w tymże języku, z przydatkiem wyciągu grammatyki tegoż języku, Tablic rycin czyli pisma i liczbowych postaci, Osnowy wiersza bohatyrskiego pod nazwaniem Rama-Jana, wyciągów z tegoż wiersza, Słowniczku, niemniey dwóch poprzedniczych rozpraw o archiwach i umiejętności dyplomatycznéy.

rých Indů a obyvatelů iranských, se vzdělaností starých Slovanů.

Poněvadž pak tento díl první, který byl patrně velmi drahý, nepochybně neměl náležitého ohlasu, proto i jeho ostatní práce musily také zůstati v rukopisech jako i jeho mluvnice jazyka tureckého, kterou Krakovská akademie věd teprve nedávno uznala za cennou, takže ji vydala.[7]) 60 let minulo a mluvnice Majewského jest ještě dnes jedinou příruční knihou jazyka tureckého v polské literatuře, a může se jí ještě také dnes užívati s prospěchem. Damian Rolicz Lieder ji upravil k tisku s komentářem. Majewski (1764 až 1835), byl archivářem království Polského a členem Společnosti přátel nauk (Towarzystwo Królewskie przyjaciół nauk) ve Varšavě. 30 let četl a pilně sbíral, ale chránil se (jak praví v předmluvě) „autoromanie". Když pak se předmětem jeho studií stali staří Slované a staří národové východní Indie, nemohl již odolati hlasu srdce a musil tiskem projeviti své myšlenky, které se dlouho pokládaly za snění. Tyto své myšlenky o velkém příbuzenství Indů a Slovanů podával v přednáškách r. 1813—1815 v uvedené Společnosti, a z těchto přednášek vznikla kniha, o níž mluvíme. Z této příbuznosti vyvozoval také společný původ Indů a Slovanů z nějakého ohromného plemene, a rád by byl tiskem vydal i tyto rozpravy: srovnání indické chronologie s chron. obvyklou; nástin dějin patera nejvýznamnějších národů asijských: Indů, Číňanů, Arabů, Tatarů čili Skythů a Peršanů; nástin obyčejů i mravů, božstev, náboženských pomyslů starého i nynějšího práva Indů, pokud tyto předměty souvisí se slovanskými. Chtěl ještě napsati také zlomky z památek napsaných sanskritem a slovník, kdyby se našli příznivci a zabezpečili náklad.

Z první hlavy jeho díla vidíme, že v duchu romantickém chtěl vytvořiti obraz šerého dávnověku slovanského a prastaré slovanské národní kultury zejména pomocí jazyka. Poláci po této stránce předstihli ostatní Slovany, poněvadž po záhubě své vlasti právě tak byli nakloněni idealisovati svou minulost jako Němci na hlavu poražení Napoleonem. Avšak Surowiecki a jiní přihlíželi jen k ostatním Slovanům, a tak je

[7]) Srov. Rocznik Akademii umiejętności w Krakowie. Rok 1895, 16., str. 53.

Majewski prvý Polák a vůbec prvý Slovan, jenž pro své záměry bral do okruhu svých studií i příbuzné nejvzdálenější.

Při tom naň jistě působilo dílo Jos. Görrese „Dějiny mythů světa asijského“ (Mythengeschichte der asiatischen Welt) (Heidelberg 1810), nečerpal tedy z nijak dobrého pramene. Literatura, na kterou v textu odkazuje čísly, bohužel chybí v díle (aspoň v mém výtisku z krakovské universitní knihovny), ale najdeme tvrzení, že personifikovaná božstva a náboženské pomysly u Slovanů jsou společné s národy východní Asie (v. 7). Görres[8]) se domnívá, že se národové slovanští záhy oddělili od plemene Hindů, a z popisu oněch několika málo božstev slovanských, jež mu byla známa, vyvozuje dřívější styk s mythy perskými a indickými a přímou příbuznost plemene slovanského se zadněasijským („früheren Verkehr mit persischen und indischen Mythen und die directe Verwandschaft des Slawenstammes mit dem Hinterasiatischen“). Mladý Šafařík,[9]) na něhož mnoho působil Majewski svou theorií, že Slované pocházejí z Indie a Germáni z Persie, dovolává se Schlegla, Hammra a Adelunga, ale obšírným citátem z Görrese posiluje tvrzení, že náboženství slovanské mělo neobyčejně mnoho podobnosti s indickým. Tak veliké příbuzenství s Indy, jež bylo pýchou Slovanů, Görres sice nepotvrzoval a zvláště slovanský mythus v tabulce mythů (doplněk k I. svazku) se uvádí v souvislost poměrně slabou se „starým pramythem“ („alte Urmythe“) a spíše se vyvozuje ze „starého zákona na Severu“ („altes Gesetz im Norden“) (po případě v Tibetu), ale poněvadž Germáni odvozovali svůj původ od Peršanů, a Slované byli vrženi do zadní Asie, proto musili i oni míti ušlechtilejší národ za prarodiče, a to mohli býti jen Indové. I sám kritický Dobrovský, jenž neměl nijakého smyslu pro romantiku a zvláště odmítal původ Slovanů od Indů (v recensi Jungmannovy Historie literatury české), poznamenal,[10]) zda by Görres nebyl lépe učinil, „kdyby byl v kruhu pramythů přímo vytkl vztahy k Slovanům“ („wenn er im Cirkel der Urmythe

[8]) Mythengeschichte der asiatischen Welt, I., 201—202.

[9]) Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen, 1826, str. VII. a 11—12.

[10]) Slovanka, 1814, s. 175.

unmittelbar die Linien zu den Slaven gezogen hätte"). A již v „Slavíně" (1808) Dobrovský poznamenal v recensi o Kaysarovově „Versuch einer slavischen Mythologie": „je dosti divné, že slovanským mythologům nepřišlo na mysl, aby jména svých bohů hledali v Indii."[11])

Vše to a ještě leccos jiného chtěl vykonati Majewski. K tomu cíli se mnoho namáhal, aby si opatřil všechna díla o jazyce Indů a starých Parsů (ukázky obou jazyků uvedl v úvodě). Zejména mnoho námahy ho stálo, než si opatřil rozpravy asijské společnosti v Kalkuttě, malabarsko-sanskrtskou gramatiku od fr: Paulina à St. Bartholomaeo (Řím 1790) a t. řeč. serampurskou sanskrtskou mluvnici (Serampur 1806). A že bedlivě sledoval literaturu až do své doby, vidíme z toho, že si všiml (strana 32) recense o Schleglově díle: „Über die Sprache und Weisheit der Indier", která vyšla v dodatku k „Allgemeine Literatur-Zeitung" (1816, č. 85, 86, 87), a že v oddíle IV. uvádí Chezyovu vstupní přednášku o literatuře starých Indů (konanou v Paříži 15. ledna 1815).

V druhém oddíle práce (33—91) přináší „stavbu sanskrtského jazyka" (budowa języka samskrytu) anebo nástin (zarys) sanskrtské gramatiky, kde se Majewski hlavně opírá o dílo fr: Paulina à Bartholomaeo; sanskrtská slova přepisuje polským pravopisem, ale stěžuje si, že nemohl zjistiti přesnou výslovnost slov, poněvadž ti, z jejichž děl čerpal, se v tom navzájem rozcházejí a mimo to vnášejí národní osobitosti svých jazyků do svých výkladů.

Oddíl III. přináší úryvky z gramatiky serampurské, zvláště z předmluvy chválu sanskrtu jako matky jazyků sousedních; tu zejména usiluje Majewski zachytiti správnou výslovnost, při čemž mu pomáhal kapitán Grabowski, výtečný znatel jazyka anglického.

Oddíl IV. přináší přednášku Chezyovu a na důkaz jeho tvrzení přináší řeč Inda Goverdhana Kala. Oddíl V. podává zprávu o obsahu eposu Rama-Yana[12]) (Rāmāyaṇa) a přináší překlad dvou episod: Jadzima Datta Badha (Yajñadattavadha) a boj Lakšmonův (Lakshmaṇas) s obrem Attykayem

---

[11]) Slavin, 413.

[12]) Zachovávám pravopis, který je znamením počátku badání o sanskrtu a dodávám v závorkách nynější transkripci, za niž děkuji p. prof. G. Buehlerovi.

(Atikāya). Oddíl VI. je slovník sanskrtských slov sebraných při čtení.

Nemohu podávati posudek o vědomostech Majewského a o ceně jeho nedokončeného díla, ale rozhodně mu přísluší sláva prvního a horlivého slovanského sanskrtisty i uznání jeho poctivého úsilí dáti svým tvrzením pevný základ. Své myšlence, dokázati původ Slovanů z Indie, obětoval celé své jmění[13]) a zřídil první sanskrtskou tiskárnu ve slovanských zemích a opatřil všechny prameny, aby napsal ještě tři větší díla o starých Slovanech a Indech. (Ta díla zůstala netištěna.) Zvláště jsou zajímavé tyto názvy: Gramatika o jazyce starých Skythů aneb horalů, Indo-Skythů, Indů, Budinů Herodotových, Sanskrt anebo tak řečený dokonalý jazyk. Jsou-li tyto sanskrtské studie ještě v jeho pozůstalosti, bylo by jistě zajímavo dověděti se, jak Majewski současně s Boppovým „Conjugationssystem" (1816), dokazoval příbuzenství sanskrtu se Slovany. V uvedeném díle, tištěném r. 1816, uvádí, v čem se shodují latina a slovanština se sanskrtem, a lituje, že jeho učitel fr: Paulino neznal jazyků slovanských.[14]) Tiskem vyšlo jen ještě: předmluva k druhému dílu jeho sanskrtské gramatiky (Varšava 1833) a překlad Brahmavaivarta Puranam podle vratislavského rukopisu s připojeným latinským překladem Steurlerovým. (Varšava, 1830.)

Majewski sice neuveřejnil jádra svých studií, avšak přes to se jeho myšlenky líbily jeho krajanům, ano i ostatním Slovanům, a mnoho přispěly, že se pronikavě počaly zkoumati slovanské starožitnosti a slovanská národnost. První červenoruské národní písně, tištěné v časop. „Dziennik Wileński" r. 1819, poslal Lach-Szyrma redaktorovi v dopisu (z 18. břez. 1818), který je první hlas o lidových písních u Poláků a doporučoval, aby se sbíraly, poněvadž mnoho objasňují dějiny, obyčeje náboženské a božstva před přijetím křesťanství, ano

---

[13]) Srovn. Encyklopedja powszechna Orgelbranda, XVII., 815.

[14]) Vypráví se ostatně o Filipu Wesdinovi — takové bylo jeho jméno světské — že pochází z rodiny charvátských kolonistů (narodil se r. 1748 v Hofu v Dolních Rakousích, srovn. Wurzbach, Biogr. Lex. I., 169—170). Kdyby byl uměl charvátsky, rozhodně by byl postřehl příbuznost jazyků slovanských se sanskrtským, jak to dokazoval o jaz. perském a latinském.

mohly by potvrditi myšlenku, která se každým dnem vždy více šíří, že kolébka našeho dětství a našeho vzniku je na Gangu.[15])

Neobyčejný ohlas měla nová nauka v Praze. Duch, kterého vyvolal Dobrovský, přišel a srovnal nejenom indickou mytologii se slovanskou, ale učinil ještě něco více. Nemám nejmenší pochybnosti, že i příklad a veliká sláva staré indické poesie lyricko-epické mocně působily jako podnět při falsifikaci velkolepých a obratně provedených pražských podvržených rukopisů. Zelenohorský rukopis (Libušin soud) vydal nejdřív vlastně Majewski. Med. dr. a prof. Antonín Jungmann, bratr slavného lexikografa a spisovatele, poslal jeden přepis Majewskému, aby se mu poděkoval za jeho poslaná díla a připojil dopis (30. června 1819), v němž jsou místa neobyčejně charakteristická. Jungmann poslal Majewskému a Lindemu, pro kterého připojil duplikát, „charas reliquias vetustissimae literaturae Cechicae", které dokazují velikou podobnost jazyka českého s polským, a potom pokračuje: „Inveniesque simul, Slavos priscos ex India, paterno solo, non tam rudes ferosve in Europam advenisse, prouti quidam scioli scriptores illos depingunt." Slované si rozhodně přinesli své písmo, které křesťanští kněží pokazili; Čechové mají z Libušiny doby: „iura scripta (desky pravodatné) divina illis, processus similis erat illis Hindorum: suditi po zakonu wekoziznych bogow etc."[16])

Pravda, ještě se nezjistila historie vzniku podvržených rukopisů pražských a těžko se kdy zjistí, ale vidíme, že i A. Jungmann, jenž rukopisu sám neviděl,[17]) vkládal do něho to, co sám falsifikátor chtěl. Rozhodně jeden z pramenů těchto padělků musíme hledati v romantickém nadšení pro Indy, a tento podvrh vedl nesprávnou cestou slovanskou vědu právní po desítky let až do naší doby, neboť Slovanům, kteří se přiklonili k německé právnické „historické škole", neobyčejně dobře se hodil Zelenohorský rukopis a sloužil jim jako první psaný slovanský právní pramen. Majewski

[15]) Олекс. Колесса, Українські народні пісьні в поезиях Богдана Залєского. (Передрук з „Записок Тов. імени Шевченка") Львів, 1892. Str. 13.
[16]) Rakowiecki, Prawda ruska. I., 229—230.
[17]) Krok, Díl první, III. (1822), 48.

jej dal Rakowieckému a ten jen otiskl nejdřív ve svém díle „Prawda ruska“[18]) (Varšava 1820), jako „svaté právo“, jako „náboženssko-občanskou právní knihu všech Slovanů“. To vyvrátilo všechny dřívější cizí i slovanské dějepisce právní, a byl podán důkaz, že i Slované měli své pěvce, kteří povznášeli a udržovali ducha národního: k ruskému Bojanu ze „Slova o pluku Igorově“ připojili se z Královédvorského rukopisu, který přece byl po prvé vydán v Praze (r. 1819), ještě Lumír a Záboj.[19]) Potěšený Majewski šel ještě dále a nazval tyto pěvce v duchu slovanské romantiky slovanskými bardy, anebo, jak se v sanskrtu nazývají, „žáky Bharade (= Bhāratī), bohyně historie“.[20]) Josef Jungmann přijal toto mínění do své Historie literatury české,[21]) a tak mu bylo zajištěno, že se všude rozhlásilo.

Indický jazyk a literatura měly v počátcích českého romantismu splniti ještě jiné důležité poslání. Roku 1818 zahájili Šafařík a Palacký boj proti přízvučné metrice, kterou zavedl Dobrovský. V oné době lze snadno pochopiti přání míti národní metriku. Kvantitativní metrika měla u Čechů svou tradici, a český jazyk, který i v slabikách nepřízvučných má délky, jež se vyslovují (což se v písmě označuje akcentem), snažil se přesně napodobovati metriku Řeků a Římanů.[22]) Kromě toho přišel ještě příklad pravé národní metriky indické. Jos. Jungmann ponechal[23]) budoucím zkoumatelům, aby rozhodli o Libušině soudu, složeném v srbském deseterci, „byla-li to první vznikajícího básnictví epocha, čili jen ohlas prastaré asiatické v Evropu přinesené a v tisíciletém stěhování dochované vzdělanosti a dokonalého časoměrného básnictví, jehož vetché šlepěje v příbuzné nám Indii pozorujeme“ ...

Z důvodů snadno srozumitelných tedy podal Čechům krátký přehled indické prosodie a metriky[24]) a řídil se nejen v překladech ze sanskrtu (podle znění anglického a podle A. W.

[18]) Rakowiecki. 235—241.
[19]) O. c. 241—242.
[20]) Pamiętnik Warszawski, 1820, V. 89.
[21]) Historie lit. české (1825), s. 8—9. V druhém vydání (1849) s. 8.
[22]) Srovnej Vebrův pokus u Charvátů.
[23]) Slovesnost (1820), str. XXVII.
[24]) Krok, První díl I. (1821) 33—64: Krátký přehled prosodie a metriky Indické, podle Hen. Thom. Colebrooka v Asiat. Researches. Vol. X.

Schlegla), ale i v původních básních metry indickými.[25]) Tak na př. jeho věštec Krok podle Hájkovy Kroniky předpovídal budoucnost Čech v metru „Pathja".[26]) Vzal tedy za vzor nejen délku indických slabik, ale i samé počítání slabik. Zasluhuje zmínky, že i falsifikátor Hanka r. 1824 vystoupil s překladem z eposu Rama-Jana (Rāmāyaṇa).[27])

Tento zájem o Indy dal vznik velmi památné rozpravě o příbuzenství slovanského jazyka se sanskrtem. Uvedený Antonín Jungmann, profesor gynekologie v Praze, jenž své klinice získal evropské jméno a napsal česky několik spisů o chovu dobytka a o léčení zvířat, zabýval se i studiemi linguistickými a mytologickými. Jeho rozprava „O sanskritu" vyšla r. 1821.[28]) Vychází z obvyklých názorů, že jazyk je hlavním pramenem pro předhistorickou dobu každého národa a že sanskrt je matkou pozdějších jazyků v Persii a v Evropě, při čemž se opírá o Wil. Jonesa, Fr. Schlegla, Menzla (Geschichte der Deutschen) a Fr. Boppa (Conjugationssystem). Avšak jeho hněv budí to, že nepřihlíželi k jazykům slovanským anebo je úmyslně zanedbávali. Zejména zazlíval Schleglovi, jenž slovanské jazyky nepočítal mezi „ušlechtilejší", přes to, že Schlegel svou chybu zatím napravil, poněvadž je přes to přičlenil k jazykům „organickým" (Jahrbücher der Literatur, 8. Bd. 1819, 454). Schlegla, praví Jungmann, vyvracejí Vater, Tombe a Görres, kromě toho Schlözer a Appendini, kteří chválili krásu jazyků slovanských. Aby se vysvětlil jeho svatý hněv, jest třeba připomenouti mnohé nesmysly,[29]) které jsou napsány o Slovanech, zvláště Rotteckovy „všeobecné dějiny" (s. 466), kde se pohrdlivě označuje jazyk ruský jako „otrocký" (sklavisch).

Vedle Jungmanna dokazoval Majewski velké příbuzenství slovanského jazyka se sanskrtem. Již v uvedeném dopise Majewskému a pak i v rozpravě dovolává se Jungmann také důkazu praktického. Poctivý Čech, truhlář v Záhřebě, jménem

---

[25]) Viz Sebrané spisy veršem i prosou. V Praze 1841.

[26]) O. c. 117—119. Krok I., 3—6.

[27]) Krok, Díl druhý I., 9—29: Nářek rodičů nad smrtí jedináčka a válka Lakšmonova (Lakshmaṇas), bratra Ramova s velikánem Attykajou (Atikāya), synem Ravanovým.

[28]) Krok, Díl první, I. 65—81.

[29]) A. Jungmann napsal o tom celou rozpravu: Kdo činí, kdo trpí křivdu? — Krok, Díl první, III., 61—67.

Březovský, tvrdí, že na svém putování do Kočinčiny Hindům rozuměl a že oni rozuměli jemu.

Ale obraťme se k Jungmannovým důkazům, které jsou zcela jeho duševním vlastnictvím. Majewski neměl času dokázati svá tvrzení, u Schlegla a u jiných Němců našel jen povšechné výroky o jazycích slovanských; obě stati, které srovnávají ruštinu se sanskrtem, zdá se, že mu zůstaly neznámé a týkaly se jen etymologií, které M. na štěstí vynechal. Jungmann shrnuje do 26 bodů všechno, co podle Schlegla a j. tvořilo ušlechtilost jazyka, a všude uvádí hojné příklady z češtiny, tu a tam i z polštiny a srbštiny. Nemohl ještě přihlížeti k jaz. staroslověnskému, poněvadž „Institutiones" Dobrovského ještě nebyly vyšly. Jeho důkazy jsou velmi přesné a krátké, přímo chce, aby jen fakta mluvila a kromě toho dává Schleglovi některé otázky, jež jsou plny jemné ironie. První bod tvoří i u něho etymologie, které zabírají málo místa a nejsou ani lepší ani horší než jiné tehdejší. Tak je na př. úplně chybný důkaz z domnělé velké podobnosti mythologie: tu příliš Jungmann podléhá vlivu Görresovu. Skvělé jsou naproti tomu důkazy, které se týkají stavby jazyka. — Jungmann se zlobí, že podobnost v deklinaci a v pádech znamená málo nebo téměř nic, podává případná srovnání, ukazuje zvláště na instrumentál bez předložky a lokál a dovede uvésti i neúplné zbytky duálu, jež zná. U sloves vytýká trojí číslo, osobní přípony, srbský aorist a imperfektum (podle gramatiky Vuka Karadžiće), shodu participia v predikátu a supinum, srovnává slovesné prefiksy a jejich význam, ukazuje, jak se tvoří verba frequentativa, desiderativa a jejich význam, a naznačuje veliké bohatství slovanských jazyků v tvarech slovesných. Zvláštním důkazem jest identita dvou pomocných sloves (asti, bhavati — jsem, býti).

Na konci se mohl Jungmann klidně tázati, jakou to mají přednost čtyři „ušlechtilé" jazyky (perský, německý, řecký, latinský) před jazyky slovanskými. Celá rozprava prozrazuje přírodovědce, jemuž je ve zkoumání jazyka o r g a n i s m u s věcí hlavní. Z Jungmannovy krátké stati (k níž připojil gramatický výtah z Nala, na srovnání s jazykem českým),[30]) může každý linguista čerpati bohaté vědomosti o jazycích slovanských; kdyby ji byl znal Bopp, byla by mu velice usnadnila

[30]) Krok, Díl první, IV. (1823), 75—103: Výtah grammatický z Nala, k libému srovnání s vlastenskou řečí.

práci o slovanských oddílech jeho srovnávací gramatiky, která teprve v druhém oddílu (1835) přihlédla také k jazykům slovanským, a Miklošičova kritika Boppova díla, jíž se zakladatel srovnávací mluvnice slovanské uvedl do světa vědeckého,[31]) by pravděpodobně nebyla tak obsažná. Po dvaceti a více letech teprve tato kritika znamenala pokrok na straně slovanské a redakce vídeňských „Jahrbücher" jí dává právem nápis nad stránkami: Sanskrit und Slawisch. Zasluhuje zmínky, že i u mladého Miklošiče jest patrna tendence národně vlastenecká, neboť prohlašuje o Boppovi,[32]) že si svým dílem „získal právo na nejvřelejší vděčnost každého Slovana, jenž miluje svůj jazyk".

Tak se stal Miklošič srovnavatelem jazyka slovanského se sanskrtem, srovnavatelem, který stojí na výši vědeckého badání. Jakož zatím pokročily srovnávací jazykozpyt a slovanská filologie, došel poznání, aby postupoval přirozenou cestou, kterou Fr. Schlegel doporučil[33]) již r. 1808, neboť praví: „především musí býti jasně ukázáno srovnávacím slovníkem a naukou o jazyce, v jakém vzájemném vztahu jsou různá nářečí slovanská a které se smí pokládati za nejstarší a nejryzejší, aby bylo měřítkem pro posuzování ostatních; a toho postupu třeba se držeti vždy, chceme-li ukázati vztah jedné rodiny jazyků k druhým."

Srovnavatelé sanskrtu se slovanštinou, kteří přicházejí hned po Jungmannovi, podstatně zašli nazpět. Charvát Antun Mihanović, jenž první napsal charvátskou brožuru (1815), v které ukazuje, jak je potřebno uváděti mateřský jazyk do literatury i veřejného života, který i dnes žije v své písni „Lijepa naša domovina", který si později jako rakouský konsul na Balkáně získal veliké zásluhy o slovanskou filologii jako sběratel rukopisů, vydal dvě léta po Jungmannovi sbírku 200 slov ze sanskrtu a slovanštiny, příbuzných podle znění a smyslu.[34]) Jako pravý romantik mluví s posvátnou bázní o prehistorii našeho plemene a o světle, jež

---

[31]) Jahrbücher der Literatur, Wien, 1844, Bd. 105, 43—70.

[32]) O. c. 45.

[33]) Ueber die Sprache und Weisheit der Indier, str. 80.

[34]) Zusammenstellung von 200 laut- und sinnverwandten Wörtern des Sanskrites und Slavischen durch A. v. Mihanovich. Hormayer's Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst, 1823, č. 66, 67, 71.

máme očekávati z východu, a slavnostně se ptá, co tím Slované zvědí o svých předcích.

Mihanović hlavně studoval Careyovu a Wilkinovu gramatiku, čímž se zbavil omylů, v které jej zavedlo dílo P. Paulinovo, a kromě toho znal ještě slovník Hayman-Wilsonův. Zapisoval sanskrtská slova, jež se shodovala ve „znění a smyslu" (Uebereinstimmung in Laut und Sinn), co jej na prvý pohled překvapovalo. Při tom se řídil zásadou indických lexikografů (Dictionary Sanscrit and English, Calcutta 1819), že písmena R a L, D a L se vždy libovolně zaměňují. Pod záštitou toho „odůvodněného pravidla a potvrzeného postupu slavných etymologů" byl by směl podávati srovnání mnohem smělejší, ba dokonce mohl podati dvojnásobný počet uvedených slov a ba i ještě více, kdyby byl „řádně" prohledal celý slovník. Toho však neučinil a vybral většinou slova „prostá a taková, která se skoro doslovně shodují". Nesrovnává se s těmi, kdož tvrdili, že se především musí srovnávati gramatické tvary, aby se rozhodlo o příbuzenství jazyka, z čehož vidíme, jak zůstal za Jungmannem, kterého znal. Mihanović jest tedy jen etymologem, pro nějž není nijakých zákonů hláskoslovných. Poněvadž mu hlavní zásadou bylo stejné znění, podává jen s otazníkem taková srovnání, která jsou pro nás velmi obyčejná, na př. b h a g a s s b o g, slov. *s* s hláskou *ś (ç)*, a uvádí-li 10 většinou platných příkladů s tím počátečním písmenem. Naopak spojuje c u ť a (k u ț a = k u ć a) s charv. k u ć a (podle tehdejšího psaní k u t j a) a s t ú p a se slov. s t u p, poněvadž ještě nemohl věděti, že ta slova ve slov. zní k ą š t a a s t l ъ p ъ. Přes to vybral mnoho platného a jeho zdrženlivost za uvedených okolností zasluhuje pochvaly.

Třeba pomysleti jen na příklad jiných „slavných" etymologů, jichž se Mihanović dovolává, na Jos. Hammra, jenž chtěl objasniti blízkou příbuznost jazyků německého a perského obšírným srovnávacím slovníkem a uvedl poznámku, že se při zkoumání příbuznosti jazyků nepřihlíží k rozdílu v samohláskách právě tak jako se nedbá míšení příbuzných souhlásek.[35])

Nejobšírnější slovník „stejných indických, cikánských[36])

[35]) Fundgruben des Orients, 1818, VI, 162 stran.

[36]) O c i k á n y se také zajímal i M i h a n o v i ć, který podal právě tak v Hormayerově Archivu r. 1823, str. 589, zprávu o nich z Journalu Asiatique.

a slovanských slov" sestavil r. 1839 básník Jan Kollár v svém díle „o bohyni Slávě a o původu jména slovanského".[37]) Zajímavo je věděti, jak si vede s etymologií muž, který již znal Boppa, Klaprotha a j. jazykozpytce a dílo své podával v podobě dopisů Šafaříkovi. Není to však hlavní věc, ano prací Kollárovou (který se zvláštním osudem stal i profesorem slov. archeologie ve Vídni r. 1849—1852) dospělo srovnávání všeho indického se slovanským vrcholu, zejména srovnávání indické mytologie. Básník, jenž prvotně spíše ve své obraznosti jako ἥρως ἐπώνυμος vytvořil bohyni Slávu, a německou dceru pastorovu, kterou si jako jenský student (1817—1819) zamiloval, slaví jako dceru Slávy v básnickém evangeliu panslavismu (Slávy dcera, 1824, 1832), veden Görresem a Majewským, našel v bohyni „Suaha aneb Swaha",[38]) ženě boha Agnia, matku slovanské Slávy. Bylo pro něho strašné, že Šafařík nechce odvozovati jméno Slovanů (základní tvar Slověninъ) od slava (sláva), a ještě méně od nějaké bohyně Slavy. Aby porazil Šafaříka, psal uvedené dílo, v kterém do jedné řady je postavena Agniova žena se severskou Sagou, s Ὄσσα, Φήμη a Κλειώ, s Honor a Gloria. Indickoslovanská mytologie vyniká značně již i v několika znělkách „Slávy dcery" a v jedné (IV, 117) se Indie dokonce nazývá „starou Slavů matkou".

Pro vážnost a cenu básnických děl Kollárových a také pro fantasii v jeho vědeckých dílech udržovala se u nekritických badatelů v oboru slovanských starožitností neobyčejně dlouho neodůvodněná myšlenka o původu Slovanů z Indie.[39])

Z důvodů čistě oportunních musil býti přijat článek toho směru, jejž napsal katolický kněz Sasinek, dokonce i roku 1893 do vídeňského Sborníku, který je vydán na oslavu stého vý-

---

[37]) Sláva bohyně a původ jména Slavů čili Slavjanův. V listech k velectěnému příteli Panu P. J. Šafaříku od Jana Kollára. S přídavky srovnalost indického a slavského života, řeči a bájesloví ukazujícími. V Pešti. 1839.

[38]) Ještě zajímavější, že ta „Svaha" povstala z interjekce svāhā, která se v petrohradském sanskrtském slovníku (VII, 1476) takto vysvětluje: altes Wunschwort: glücklich, günstig; als Zuruf Heil! Segen! Schließt Anrufungen wie Amen!

[39]) Nejvíce u Slováků. Srovn. Jan Kollár, Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy Dcery". Redakcí Františka Pastrnka. Ve Vídni 1893. Str. 238—239.

roční narozenin protestanta Kollára.[40]) A nejnovější falsifikace slovanská St. Verkoviće (jenž snad i sám byl oklamán) chtěla Bulharům dáti „vědu" slovanskou,[41]) jejíž obětí se stal dokonce jazykozpytec tak znamenitý, jako byl L. Geitler[42]) — i ona odvozuje Slovany z Indie dokonce přes Dunaj.

---

[40]) O. c. 240—242.
[41]) Веда Словена. Кн. I., II. Београд 1874, 1881.
[42]) Poetické tradice Thraků a Bulharů. V Praze 1878.

MIKLOŠIČOVO MLÁDÍ A JEHO STUDIJNÍ LÉTA

(FORSCHUNGEN ZUR NEUEREN LITTERATURGESCHICHTE FESTGABE FÜR RICHARD HEINZEL STR. 495–567 WEIMAR, 1898.)

PŘELOŽIL JAN MARHAN.

Ve věku jedenatřiceti let opustil Miklošič advokátní praksi ve vážené kanceláři vídeňské a nastoupil počátkem května roku 1841 místo ve dvorní knihovně jako poslední amanuensis s adjutem 400 zlatých konvenční měny. Současně uveřejnil svou kritiku Boppovy „Srovnávací mluvnice", jíž ihned nabyl pověsti význačného slavisty a jazykozpytce. Zásluha, že z kandidáta advokacie se stal takovým znalcem slavistiky, byla všeobecně připisována Kopitarovi. A není pochyby, že skvělý zakladatel vídeňské slavistické školy měl na život Miklošičův význačný vliv, zvláště v tom, že mu upravil cestu do dvorní knihovny. Přece však jen zbývá otázka, jak Kopitar mohl z bývalého suplenta filosofie na universitě ve Št. Hradci a z advokátního koncipienta, který po svém příchodu do Vídně (na podzim r. 1838), zejména až do dosažení právnického doktorátu (28. prosince 1840), jistě neměl mnoho času na filologická studia, asi v pěti letech vyškoliti hotového slavistu, který jej samotného v jazykovém vědění (Kopitar nevěnoval se studiu sanskrtu, ačkoliv jeho nutnost pro studium slovanských jazyků a naopak již v posudku[1]) Schlegelova díla „O moudrosti Indů", i také později často zdůrazňoval) a v pracovní schopnosti ihned překonal? Chci tu tedy především ukázati to, že Miklošič přišel již do Vídně s dalekosáhlými slavistickými zájmy a s hlubokými filologickými znalostmi. Ne nadarmo byl již ve Št. Hradci, kde od r. 1830 konal svá filosofická a od r. 1832 právnická studia, mezi svými soudruhy a v jiných kruzích velikou nadějí Slovanstva, a jeho přítel z mládí, básník Stanko Vraz, prorokoval mu již dávno před tím, než ještě napsal jediné řádky, jeho slavnou budoucnost. Vedle toho však tento příspěvek chce přinésti též autentická data o Miklošičově mládí ke kritickému, dosud náležitě nezpracovanému životopisu v německé řeči.[2])

[1]) Kopitarovy Kleinere Schriften I, 31.

[2]) Jediný německý životopis, ne bez omylů, ve Wurzbachově: „Biographisches Lexikon" (18. sv., 269—272) jest omezen datem vydání

I. DOMOV.

František Miklošič[3]) narodil se 20. listopadu 1813 (ne 1815) v Radomerščaku, tři čtvrti hodiny jižně od Ljutomeru ve Štyrsku, jako syn horního osadníka (něm. Berghold) v jednoduchém nevelikém selském domě (ještě dnes č. 11), stojícím o samotě na kopci.[3a]) Byl také hned pokřtěn ve farním kostele v Ljutomeru podle lidového zvyku nejbližším všeobecně známým jménem svatého (František Xaverský). Radomerščak (v německých listinách Pichelberg) má své jméno podle údolí Radomérje, v němž kdysi jistě bydlel nějaký Radomer, a patří k přečetným kopcům skvělých ljutomerských vinohradů, osázených ponejvíce révou, které sám lid zove „štyrským rájem" a jež jsou známy široko daleko ohnivým silným vínem. Vůbec celá ta končina mezi Drávou a Murou, hraničící s Uhrami a Charvátskem, patří mezi nejpožehnanější části zeleného Štyrska. Bohaté Murské pole, severovýchodně od Ljutomeru, vynikající zemědělstvím a pěstováním koní, jest vroubeno na západě i jihu četnými řetězy kopců, které osvěžují zrak střídajícími se lukami a poli, hájky a ovocnými zahradami svažujícími se do údolí; na svazích jsou však osázeny vinnou révou a ozdobeny daleko viditelnými, o samotě stojícími selskými sta-

(1868). Podle něho jest napsán nekrolog v „Bericht der philosophisch-hist. Klasse der kais. Akademie der Wissenschaften" od Dra Alfonse Hubera, Vídeň 1891. Ocenění Miklošičových prací podal jeho nástupce V. Jagić tamtéž a také v řeči proslovené při odhalení Miklošičovy busty ve vídeňské universitě (Wiener Zeitung, Nr. 151, ze 6. července 1897). Zevrubnější životopis, určený pro širší veřejnost, napsal Anton Trstenjak v Letopisu Matice Slovinské v Lublani za rok 1883 k sedmdesátiletým narozeninám Miklošičovým; životopis ten, jejž sám Miklošič označil (podle svědectví Navratilova) za „dobře udělaný", jest z části psán podle údajů Miklošičových, třebaže není bez chyb. V něm jsem pokračoval já a doplnil jej v tomtéž Letopisu za rok 1891 (Str. 251—269). Z nekrologů jsou pozoruhodné tyto: v pražské Politice (1891, č. 112, 24. dubna) od Dra V. Oblaka, v bělehradském „Prosvetni glasnik" (XII, 1891, sešit 4.) od J. Gjorgjeviće, ve varšavském „Ateneu" (1891, duben, str. 180—191) od Dra Jana Bystroně, v kyjevských „Universitních Izvestích" 1891 od prof. T. Florinského. Gjorgjević a Bystroň opírají se o Trstenjakův životopis a o můj feuilleton ve vídeňské „Presse" (1891, č. 75, 15. března), Florinskij však, bohužel, ani Trstenjakův životopis nezná. Větší práce, které kriticky oceňují díla Miklošičova a jeho význam pro slovanskou filologii, vyšly po jeho smrti toliko dvě: Dr. T. Maretić „Život i književni rad Frańe Miklošića" (Záhřeb 1892, 113 stran) jako výtah z CXII svazku „Rad" Jihoslovanské Akademie

veními, četnými panskými domky a „bílými" kostely. Obyvatelstvo slovinské, katolického vyznání, které se těšilo zejména v dřívějších časech za dobré vinné úrody skutečnému blahobytu, jest vzorem krásného, silného a pracovitého plemene; jest otevřené a sebevědomé, velmi pořádné a čistotné, projevuje velikou inteligenci a má v lásce zejména družnost, veselý zpěv a vtip. Také řeč v tom kraji vyznačuje se mezi slovinskými dialekty zvláštním příjemným zvukem, poněvadž má jasné a plné samohlásky, zejména v koncových slabikách, poněvadž nemá ráda přízvuk na koncové slabice a proti západu slovinského jazykového okrsku má určitý trochaisující rytmus. Kromě těchto předností těší se dialekt podle teorie Kopitarovy a Miklošičovy o původu církevní slovanské řeči v Panonii také té pověsti, že je přímým nástupcem „staroslověnštiny" jako u Slovinců v Uhrách. Dialektické zvláštnosti jeho otčiny měly velký vliv na Miklošičovu teorii o umístění slovinštiny (připisoval ji přespříliš celému východu) a tím též na vývoj tvarů moderní spisovné slovinštiny.

Miklošič vůbec tkvěl ve své požehnané otčině mnohými svými znamenitými vlastnostmi: zdravým kořenem života, obdivuhodnou pracovní schopností, otevřenou přímostí, sebevědomím, spojeným s pravou skromností a hrdým pocitem

---

umění; L. Miletič, Franc Miklošič i slavjanskata filologija (Sofie, 1891, 145 str.) z V. svazku „Sborniku" bulharského ministerstva pro národní osvětu.

[3]) Vysl. Miklošič. Slavisty často užívaná transkripce a výslovnost „Miklosič" místo Miklošič jest špatná. Jméno jest patronymikon od dialektického Mikloš (Mikuláš). V křestním listě a na vysvědčeních gymnasia v Mariboru a na universitě ve Št. Hradci vyskytuje se německý způsob psaní Mikloschisch (jen jednou v Mariboru Miklositsch a jednou v Hradci Mikloschitz). Na gymnasiu ve Varaždíně psali jeho jmeno starým chorvatským (na italsko-uherském základě) pravopisem Miklossich. Miklošič zjednodušil psaní vynecháním jednoho „s" a užíval ho již ve třicátých letech pro jeho snadnost, takže i bratři si je přisvojili. Jako student v Hradci psal ovšem také Mikloschitsch v jednom francouzském dopise (v. d.), nebo Mikloshizh podle starého slovinského pravopisu, potom též někdy Miklošić podle záhřebských Ilyrů. Tvar Miklosich v úřední listině po prvé nalézáme na doktorském diplomu vídeňské university (1840); zjevně se ho domohl Miklosich sám a zůstal mu potom již věren.

[3a]) Do domu, jenž má dnes č. 32, je vsazena deska s nadpisem: V tej hiši se je narodil Dr. Fran Miklošič jezikoslovec svetovnega slovesa. — Postavila Radomerska občina 1926. Dnes je majitelem domu Vavpotič Marko, statkář a hostinský v Noršincích u Ljutomeru.

neodvislosti právě tak jako přednostmi výborného společníka, jež mu získala rozsáhlé známosti. Bystrost postřehu a vysokou inteligenci rozhodně zdědil od lidu, z něhož vyšel. Přece však nikdy neuplatňoval jeho sanguinismus a třebaže v mladých letech byl velmi živý, zdržoval se i jisté veselé lehkomyslnosti, která jest vrozena obyvatelům vinných krajů a částečně byla i v jeho okolí. Tato jeho střízlivost nevadila mu však v romanticky nadšené lásce k otčině, kterou tak hojně rozněcoval jeho kolega ve studiích Stanko Vraz, vysoce básnicky založený, jenž nemohl s dostatek vynachváliti nadšeným a krásným způsobem v svých básních „ráj mezi Murou a Drávou, v němž stály jejich kolébky".[4])

Miklošič žil v selském domku, který stál uprostřed krásné usedlosti (ponejvíce vinohrady), nanejvýše šest[5]) let. Jeho otec Jiří byl spekulační duch a rád obchodoval. Poněvadž měl dost prostředků a také jeho žena Marie, rozená Zobovičova, pocházející z vážené rodiny ve Vinskem vrhu (sousední farnost Sv. Mikuláše) neprovdala se bez věna, mohl snadno zakoupiti v Ljutomeru měšťanský dům č. 41 za 3500 zlatých a „za 2 tolary litkupu" podle kupní smlouvy ze dne 10. prosince 1819. V tomto „pleteném" (dřevěném) domě, krytém slamou, provozoval hostinskou živnost a obchodoval se solí a plodinami. Domácí prostředí změnilo se jen nepatrně, protože nejenom Miklošičovi rodiče, kteří přišli „z venkova", ale i ostatní měšťané malého Ljutomeru[6]) nelišili se takřka vůbec od ostatních sedláků z okolí, s nimiž byli ve velice živém styku. Náš venkovský chlapec získal tím jen více kamarádů ke hrám a také velmi brzy důkladněji poznal pestrost lidských zaměstnání, což v takové hostinské živnosti bylo velmi snadné. Poněvadž často přicházeli obchodníci s levého břehu Mury, měl též příležitost slyšet německý hovor. V rodině se však hovořilo slovinsky; to přímo potvrzuje i fakt, že jeho bratr Jan byl poslán „na výměnu" do Murecku, aby se naučil německy, zatím co syn tamního hostinského a obchodníka přišel do domu Miklošičova, aby se tam naučil slovinsky. Takovým

[4]) Děla St. Vraza, III, 118.

[5]) Podle Trstenjaka přestěhoval prý se Miklošičův otec do Ljutomeru již v roce 1817 (?).

[6]) Nyní Ljutomer jest sídlem okresního hejtmanství, ale tenkráte ještě netvořil samostatný okres (na mariborských vysvědčeních jest jako okres uvedeno sousední panství Mallegg).

způsobem řešila se někdy i ve Štyrsku jazyková otázka, třebaže slovinština byla ještě zcela v počátcích.

Duší domova byl otec, čilý a stále o něco praktického usilující, který již časně měl děti k práci. Matka, která po Františkovi dala život ještě třem synům a pěti dcerám, z nichž jedna brzy zemřela, zůstala nejvěrnější svému původu. Byla neobyčejně zbožná a zvláště svého prvorozeného, jemuž velmi mnoho vyprávěla, měla ráda. Miklošič také byl jí zvláště oddán a za svou hlubokou zbožnost děkoval jen jí. Požehnání v dětech připravilo rodičům velké starosti, tím spíše, že stále spekulující, vtipný a veselý otec patřil k lidem, kteří „nemají štěstí". Při velkém požáru v Ljutomeru v r. 1827 vyhořel do základů také jeho dům; nato dal se přemluviti a pustil se do stavby jednopatrového zděného domu, který ještě stojí; tím však upadl do dluhů, které nemohl splatiti, protože hořelo ještě dvakráte. Proto dům nedlouho po smrti matčině (1843) přišel do cizích rukou.[7]) Miklošič se pokusil zachovati jej rodině, ale ljutomerský měšťan, na něhož se obrátil jako na zprostředkovatele, zachoval se nepěkně. Miklošič se zařekl, že se do Ljutomeru již nevrátí a také vskutku již místa svého mládí nespatřil; staral se však o otce, který zemřel ve věku 91 let (1879) a o sourozence, kteří zůstali v Ljutomeru a žili jako dělníci. Ze tří bratří těšících se vysokému stáří stal se Jan (narozen r. 1823) učitelem; působil jako učitel cvičné školy na učitelském ústavu a vyučoval zpěvu na vyšším gymnasiu v Mariboru. Stal se známým též jako skladatel a jako autor slovinského slabikáře; nejmladší bratr Alois (narozen r. 1827) byl ve Vídni vyhledávaným krejčím. Ze sester jedna stala se z panské kuchařky hospodyní tří biskupů-knížat z Lavantu v Mariboru.

Do obecné školy chodil Miklošič v Ljutomeru. Vyučovacím jazykem byla němčina, toliko při vyučování náboženství se smělo užívati slovinštiny jako ještě před několika desítkami let, ale toliko tehdy, neuměli-li žáci německy. Že se muselo ve škole mluviti slovinsky srozumitelně, můžeme souditi přímo z tohoto projevu k jednomu z Miklošičových životopisců[8]) v r.

[7]) Koupil jej ve dražbě kupec Hönigmann z Kočevje; dnes je majitelem kupec Rabenstein. Dnešní majitel domu č. 74 je Sessler Milan, obchodník v Ljutomeru. Na domě byla r. 1926 vsazena deska s nadpisem: V tej hiši sta preživela svoje mladostna leta brata Fran Miklošič 1813—1891 — Ivan Miklošič 1824—1901.

[8]) J. Macun, Književna zgodovina Slovenskega Štajerja, 114.

1881: „Ve Varaždině nebylo národního buditele; přece však užívání slovanského jazyka ve škole naučilo mne vážiti si více slovanské řeči ve škole a v životě, než jak tomu bývá u chlapců, kteří přicházeli do gymnasia z německých škol.“ Poněvadž Miklošič měl též doma příležitost slyšeti německý hovor, naučil se jistě více, než jest možno při takové metodě jím samým zavržené,[9]) ale plnou znalost němčiny osvojil si teprve na gymnasiu v Mariboru. Školní zápisy z té doby se však ztratily a tak mohou pouze vzpomínky Miklošičových spolužáků, sedláků z okolí Ljutomeru, jichž se Trstenjak[10]) při příležitosti sedmdesátých narozenin Miklošičových vyptával, svědčiti o tom, že Miklošič již tenkráte byl velmi nadaný, vždy první a tak živý, že obveseloval všechnu školní mládež.

II. GYMNASIÁLNÍ STUDIA VE VARAŽDINĚ A MARIBORU.

Sedláci z okolí Ljutomeru již v těch dobách dávali rádi své nadané syny, zejména prvorozené, na studie. Měšťan, hostinský a obchodník v Ljutomeru, který měl takového syna, nemohl přece zůstati za nimi. Mohl nadějného syna Františka tím spíše poslati do gymnasia, poněvadž jeho bratr Martin, farář v Središči, městečku na Dráve (na hranicích uhersko-charvátských) přislíbil mu podporu. Blízkost strýcova rozhodla asi také o tom, že Miklošič chodil do gymnasia nejprve ve Varaždině v Charvátsku. V severovýchodním slovinském kraji Štyrska bylo ovšem zcela obvyklé dávati syny studovati ve Varaždině, třeba se charvátské školy netěšily žádné zvláštní pověsti; rozhodovala tu však blízkost, obchodní ruch a genetická příbuznost těchto Slovinců s lidem Provinciálního

---

[9]) V roce 1854 přimlouval se v dobrozdání ministru vyučování hraběti Lvu Thunovi za školy jen slovinské, zatím co vysoce vážený biskup-kníže, slovinský vlastenec a spisovatel, A. Slomšek, byl pro školu oboujazyčnou. V roce 1883 použil dokonce „Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften“ po zmínce o mohučském koncilu v roce 813 k poznámce: „I v devatenáctém století učily se a učí se tisíce slovanských dětí katechismu německy, aniž rozumějí jedinému slovu“ (Gesch. der Lautbezeichnung im Bulgarischen, str. 4.).

[10]) Str. 5.

Charvátska hovořícím kajkavským nářečím, jehož literatura nebyla neznáma také ve Štyrsku mezi Murou a Drávou.[11])

V roce 1824 na podzim přivedl otec Miklošiče do františkánského gymnasia ve Varaždině. Jedenáctiletý chlapec byl však tak malý, že ředitel, jakmile jej uzřel, zvolal k otci: „Do kolébky (v zibačo) s ním, ne do latinské školy!“ Jeho duch nebyl ovšem tak málo vyvinut, protože již v prvém roce byl „eminens secundus“ a v dalším roce přinesl domů ze všech předmětů známky „eminens“. Toliko z mravů míval obvykle „prima classis“, což dobře potvrzovalo tradici, že často býval bit — patrně pro svou přílišnou živost. Jistě tu mělo vliv malé porozumění pro přísnou výchovu a pověst charvátských škol, že po druhém roce prohlásil rozhodně svému otci: „Nechci býti již charvátským studentem.“[12]) Přesto však si osvojil Miklošič ve Varaždině, jak sám přiznává, lepší znalost latiny, protože v Charvátsku byla latina netoliko jazykem vyučovacím a úředním, ale také řečí vzdělanců. Zdá se, že pro svá pozdější studia, pokud se týkala maďarštiny, mnoho nezískal, neboť nikdo se jí nechtěl učiti,[13]) ačkoliv byla již nepovinným předmětem.[14]) O studiu německé nebo dokonce slovanské řeči nebylo lze mluviti, ale dialektické rozdíly obyvatelstva a ještě spíše spolužáků, kteří pocházeli z rozličných krajů, jakož i malá provinciálně-charvátská literatura mohly vzbuditi zájem budoucího filologa. Je velice pravděpodobno, že lidová mluva musela býti brána při vyučování na pomoc, chybí mi však přímý doklad, poněvadž shora zmíněné prohlášení Miklošičovo k Macunovi v plném svém významu může se vztahovati jen na školu obecnou.

Časté prázdninové cesty, které mladý student podnikal pěšky krásnými vinnými kraji z Ljutomeru do Središče, kde se vždy zastavoval u svého nanejvýš pohostinného strýce, a odtamtud do Varaždina a zase zpět, nyní přestaly a Miklošič chodíval nadále směrem k západu do nepříliš vzdáleného krajského města Mariboru, v jehož obvodu byl též Ljutomer. Při-

---

[11]) Farář B. Raič, jenž se zabýval slovanskou filologií, vyprávěl mně, že na př. v jeho rodném selském domě ve Sv. Tomáši u Ormože měli celou skříň charvátských knih v kajkavském nářečí.

[12]) Oba bratři Jan i Alois popírají, že by si byl strýc přál, aby Miklošič navštěvoval mariborské gymnasium, jak vypráví Trstenjak.

[13]) Trstenjak, str. 5.

[14]) Srovnej T. Smičiklas, Rad, 80, 36 sled.

jímání charvátských studentů bylo spojeno již tenkráte s jistými obtížemi,[15]) ty však působením ljutomerského faráře Michaela Jaklina a na zákrok mariborského krajského děkana Lešnika byly odstraněny, což bylo tím snadnější, zjistilo-li se, že Miklošič přestupuje „z varaždinského gymnasia s dobrými vysvědčeními".

Třetí a čtvrtou třídu „gramatikální" a první a druhou třídu „humanitní", které nyní odpovídají třetí až šesté třídě rakouských gymnasií, vystudoval Miklošič v Mariboru v letech 1826/7—1829/30. Tendenci, zobrazovati význačné muže jako vzorné žáky, jak se obvykle dělává, podlehl i Trstenjak,[16]) který tvrdí, že Miklošič byl stále prvním žákem. To však neodpovídá skutečnosti. Dokonce i v první „humanitní", kdež měl Miklošič nejlepší známky,[17]) byl pouze „druhý výborný" a byl za Jakubem Košarem, který ve Št. Hradci patřil k jeho nejužšímu přátelskému kroužku, a jenž zemřel mlád (1845) jako biskupský kaplan a sekretář konsistoře ve Št. Hradci.[18]) V prvních třech semestrech nebyl Miklošič ani vyznamenán. Že na tom nenesla vinu jediné nedůvěra vůči charvátskému studentu, kterého učitel chtěl zlepšovati „zvláštními hodinami", dokazuje okolnost, že ve druhém a třetím semestru v Mariboru vzhledem k prvému se dokonce pohoršil.[19]) Nejvýznamnější jsou však všechny známky z mravů a z pilnosti. Z mravů (morum cultura, mores) měl Miklošič obyčejně jenom jedničky a jenom dvakráte eminens (podle katalogu accedens nebo obšírně podle vysvědčení: classis prima cum

---

[15]) V roce 1832 došlo štyrsko-hradeckému „filosofickému studiu" nařízení, že „jedině rodilí Uhři, kteří chtějí v německém Rakousku studovati, mohou se podrobiti přijímací zkoušce a býti přijímáni, měli-li dobrý prospěch, ne však Rakušani odtamtud se vracející". Krones, Geschichte der Karl-Franzens-Universität in Graz, str. 150.

[16]) Str. 6.

[17]) V I. semestru: mravy a matematika accedens, pilnost, náboženství, latina, řečtina, zeměpis a dějepis eminens; ve II. semestru: mravy prima, ze všech ostatních předmětů eminens.

[18]) Koledarček, za l. 1855, 28.

[19])

	mravy	pilnost	nábož.	lat.	řeč.	matem.	dějepis a zeměpis
III. třída I. semestr:	acc.	1	1	acc.	acc.	acc.	1
III. třída II. semestr:	1	1	1	adem.	1	adem.	1
IV. třída I. semestr:	1	1	1	adem.	1	1	1
naproti tomu:							
IV. třída II. semestr:	1	1	em.	acc.	em.	em.	em.

accessu ad eminentiam); z pilnosti (ex adplicatione) byla mu dána v prvých dvou letech jenom jednička, ve třetím roce eminens, ve čtvrtém však zase měl o stupeň nižší. Z toho jest viděti, že jinoch byl stále živý a nebyl obzvláště spokojen s vyučovací metodou ani s vyučovací látkou. O tom svědčí též ústní doklady. Děkan Simonič vyprávěl svému synovci, že s Miklošičem nikdo rád nebydlíval, protože se mnoho neučil dík svému rychlému chápání látky a dobré paměti. Byl velmi živý a vyrušoval své dříče spolužáky všelijakými taškařinami. Miklošiče jako žáka, vlastně spíše jeho učitele na tehdejším rakouském gymnasiu, nevynikající nijak zvláštním stupněm vzdělanosti, charakterisují nejlépe dvě anekdoty ze vzpomínek Miklošičova bratra Jana. Miklošičův otec byl vyzván, aby dovolil svému synovi choditi na zvláštní hodiny. Protože však hodiny ty neměly žádného výsledku — otec nevyhověl žádosti synově, aby dal marně vyhozené peníze raději jemu — provedl Miklošič jednou tento šibalský kousek: Vyplatil „profesorovi" povinných 60 krejcarů, ale ihned jeden vzal zpět, takže profesor jich napočetl jen 59; Miklošič přidal zase chybějící krejcar a opakoval to několikráte, až učitel všechny mince hodil mezi lavice. Jindy zase se vyptával učitele, kde leží Cařihrad, který oba marně hledali na mapě, poněvadž jej zakrýval prstem; teprve když se vrátil do lavice, zvolal: „Mám jej", a znovu se rozeběhl k mapě.[20])

Že mladý student přece jen v posledním semestru druhé třídy „gramatikální", a zejména v obou „humanitních", byl vážnější a pilnější, bylo jistě vlivem tísnivých poměrů jeho otce, který po velkém požáru v Ljutomeru v roce 1827 byl na tom tak špatně, že chtěl chlapce vzíti se studií. Miklošič byl již v Mariboru odkázán na podpory (od školného byl pravidelně osvobozen) a také sám na sebe, a zejména prodlením pozdějších studií byl velmi samostatný. Také jej více zajímaly učebné předměty. Zejména se prý vyznamenával v řečtině a častokráte býval nežádoucím odpůrcem svého učitele.[21]) Kromě toho měl v humanitních třídách učitele, který poznal jeho vlohy, poněvadž jej nazýval „nebroušeným diamantem",

[20]) Bratr Alois vypravuje ještě o zcela obyčejném žertu. Miklošič přinesl do školy mouchy ve škatulce zčásti naplněné moukou a vypustil je; jedna zalétla až k učiteli, který překvapen zvolal: „Podivuhodné! Bílou mouchu jsem ještě nespatřil!"

[21]) Gebauer, Slovník naučný, V, 312.

a sám mohl také vzbudit zájem ve svých žácích. Profesor poesie a retoriky Jan Antonín Župančič,[22]) rozený v Lublani, byl jeden z mnoha rakouských Slovanů, kteří psali německy nejen prosou, ale také horlivě básnili. Z posmrtné vzpomínky, kterou sepsal jeho přítel a nástupce Rudolf Puff,[23]) pilný a v romantickém duchu Slovincům ze Štyrska přátelsky nakloněný spisovatel, s nímž Župančič v roce 1831 si vyměnil místo v Kopru [Capodistrii], se dovídáme, že psal nejenom do kulturních v té době známých novin přečetné povídky, životopisy, topografické a archeologické články, ale též jako lyrik a epik básnil „mistrovsky". Známé nám balady Župančičovy mají všechny místně-vlastenecký podklad. Druhý kompetentní svědek, kníže biskup Antonín Slomšek,[24]) jenž si získal velkých zásluh jako slovinský lidový spisovatel, nám vypráví, že Župančič byl „znamenitý a obratný básník, jehož mnohé německé básně dosud mezi námi žijí". V této zprávě jest také slaveno jeho pilné úsilí o vlastivědu a dovídáme se dále, že Župančič — zcela v duchu romantiky — hlásal svým žákům také lásku k slovinskému lidu, vybízel je k pěstění mateřského jazyka a dával jim čísti slovinské básně Vodnikovy (v Lublani) a U. Jarnikovy (v Korutanech), jejichž žákem a přítelem sám byl. Důležitá jest též ta okolnost, že Župančič „křesťanství nepopíral a pohanství si mnoho necenil"; slovo pochvaly v církevních otázkách z úst tohoto světského muže vydalo podle svědectví biskupova více nežli celé nedělní povídání neoblíbeného učitele náboženství.

Že také Miklošičovi nehlásali nadarmo lásku k otčině a k jejímu lidu, dosvědčuje sám:[25]) „V Mariboru udržoval mne při lásce k mateřské řeči Vraz, který již ve třetí nebo čtvrté třídě při vyučování skládal verše, při čemž jsem mu radíval." Tento poměr, který se ukázal potom ve Štýrském Hradci jako velmi plodný, mohl být navázán mezi oběma skutečně již od třetí třídy gymnasiální, poněvadž Miklošič sešel se se Stankem Vrazem v Mariboru jako s kolegou starším o tři léta (narozen 10. června 1810 v Žerovincích u Ljutomeru), který byl sice

---

[22]) Srovnej J. Pajek, Kres. III., 40.

[23]) Frühlingsgruß (Št. Hradec 1841), str. 100—103. Odtud čerpal Wurzbach, Biog. Lex. 40, 334—335.

[24]) Zbrani spisi, izd. J. Lendovšek, III., 301—303.

[25]) Macun, Književna zgod. Slov. Štajerja, 115.

starší, ale vstoupil hned do mariborského gymnasia, kde musel opakovati první třídu.[26]) Oba se znali již z domova, protože domy, v nichž stály jejich kolébky, byly vzdáleny od sebe jen půl hodiny, a jejich otcové udržovali jako dobří přátelé živý styk. Je dokonce více než pravděpodobné, že Vraz svým líčením poměrů na mariborském gymnasiu přispěl také k tomu, že také Miklošič tam odešel. Rovněž muž, jenž Miklošičovi v Mariboru upravoval cestu, byl jim spojovacím článkem, neboť ljutomerský farář a děkan Michael Jaklin byl Vrazovým strýcem.[27]) Ten jistě je oba nabádal k vlasteneckému smýšlení a zejména je v něm posiloval — neboť byl z kruhu mladých Slovinců ve Štýrsku zvláště mezi Murou a Dravou, kteří v čase napoleonských válek po založení „Societas Slovenica" ve Štyrském Hradci (1810) Primicem a po vytvoření stolice slovinské řeči na štyrskohradeckém Joanneu štyrskými stavy (1811), šířili lásku k lidu a k mateřské řeči „bez jakéhokoliv ujednání" — a učil je dívati se s opovržením[28]) na domněle volnomyšlenkářskou starou generaci, chlubící se kosmopolitismem. Takového druhého vlastence měli až do roku 1827 ve faráři ve Sv. Mikuláši, St. Modrinjakovi, který byl dokonce básníkem. Miklošič, jehož matka byla z téže farnosti, jistě jej navštěvoval při svých cestách za strýcem do Središče; Vraz[29]) však zachytil vzpomínky na něho a také docela některé jeho básně. V nejbližším okolí působili však také jiní duchovní píšící ve slovinštině, jako na př. farář z Velké Nedelje P. Dainko, jenž působil hodně rozruchu svou „Učebnicí slovinské řeči" (Lehrbuch der windischen Sprache 1824), v níž vzal za základ nářečí Miklošičovo, vydáním domnělých lidových písní (1827, v důsledku provolání vídeňské společnosti přátel hudby) a zejména svými novotami v abecedě ve smyslu Kopitarově, v čemž jej následovali přečetní přívrženci z toho kraje, píšící po jeho příkladu pro lid; také A. Krempel, na něhož Vraz[30]) vzpomíná s velkým uznáním jako na svého „učitele", Cvetko a jiní. S tímto duchovenstvem, které se nadchlo pro

[26]) J. Pajek, Kres. III., 40.

[27]) Děla Stanka Vraza, II. Gusle i tambura, Věnování.

[28]) Viz autorovy: „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slav. Romantik, I., 9—10.

[29]) Děla l. c. 133—137.

[30]) L. c. Srovnej ještě Fr. Marković, St. Vraz, Izabrane pjesme, III.—IV.

mateřštinu a svůj lid, stýkal se snadno i Miklošič, poněvadž bylo všeobecným studentským zvykem navštěvovati na prázdninových cestách faráře; nejvíce příležitosti však měl u Jaklina v Ljutomeru, který byl sousedem jeho otcovského domu a obzvláště u svého pohostinného strýce v Središči, u něhož pravidelně trávíval největší část svých prázdnin. Je tudíž pochopitelno, že široko daleko znal duchovenstvo a vážil si jeho vlasteneckých snah. Tak poslal zmíněnému Cvetkovi,[31]) který byl krajským děkanem v Ptuji, ještě na počátku padesátých let svá díla (po bratru Aloisovi), poněvadž mu přisuzoval také zásluhu o svá slavistická studia.

Nemohu zjistiti, zda ještě jako gymnasista nebo již jako filosof vzbudil u strýce jednou obzvláštní pozornost děkanovu, protože četl francouzskou knihu; tomu se to tak zalíbilo, že jej vzal s sebou na delší visitační cestu. Rozhodně však tento příběh nemohl se odehráti později, poněvadž strýc zemřel již v roce 1833. Vůbec rozličné náznaky svědčí o tom, že Miklošič začal se brzy učit francouzsky a italsky. Jeho bratři vyprávějí, že projevoval vždy velký zájem o řeči, a že ihned se přidružoval k lidem, kteří ovládali cizí řeč. V Ljutomeru hovoříval francouzsky s jednou paní, ale ta s ním nebyla spokojena, poněvadž její žák o příštích prázdninách hovořil lépe než ona. Italsky hovoříval s Ljutomerčanem chirurgem Rožičem, ale pravděpodobně až v prvých letech universitního studia.

Poněvadž Miklošič, jak sám vypráví, podporoval Vraze v básnění již na gymnasiu, a poněvadž Vraz také později sám ho cenil jako svého mistra v mládí, s nímž četl literární díla všech národů, je nepochybno, že také Miklošič již na gymnasiu pilně se zabýval krásnou literaturou, poněvadž o Vrazovi jeho přítel z mládí Davorin Trstenjak výslovně podotýká,[32]) že se na gymnasiu pilně vzdělával četbou beletristických děl.

---

[31]) Srovnej akrostich, který mu věnoval Modrinjak v roce 1813: Posledním člověkem na světě je ten, který pohrdá svým lidem... Mateřským mlékem se živil, ale hájí svou mámivou macechu a matky si neváží. Nechť se zardí jako Jidáš! Nechť psům u ohrady jest potravou! Mezi Slovince ať nejde nikdo, kdo není pravý Slovinec!" — Že Cvetko měl vskutku i filologické znalosti, ukazuje spor, který s ním měli Vraz a Rus Sreznevskij pro náhledy Kopitarovy (v roce 1841). Vraz, Děla, V., 265.

[32]) Koledarček slovenski z l. 1855, 28.

III. FILOSOFICKÁ A PRÁVNĚ-POLITICKÁ STUDIA A SUPLOVÁNÍ STOLICE FILOSOFIE VE ŠT. HRADCI.

Na podzim roku 1830 Miklošič a Vraz[33]) vstoupili na universitu ve Št. Hradci, poněvadž od jejího znovuzřízení (1827) změnilo se dřívější lyceum v první a druhý rok „filosoficko-historických studií". V podstatě vzato, absolvoval Miklošič takto jen obě nejvyšší třídy dnešního rakouského gymnasia. Spojení s universitou však přece přispívalo k zvýšení úrovně studia a umožnilo také Miklošičovi, že kromě povinných předmětů: náboženství, filosofie (u Jos. Likawce), čisté elementární matematiky (v I. roce), fysiky (v II.) a latinské filologie (u A. v. Muchar), poslouchal také „volnou přednášku o estetice" u A. v. Muchar v roce 1930/31, v následujícím však „volnou přednášku o klasické filologii" a řecké filologii — rovněž u Muchara — dějiny filosofie u Likawce, všeobecné dějiny a numismatiku u Hasslera „velmi pilně" a vždy s výborným úspěchem. Také dílo arcivévody Jana, zasloužilého o blaho alpských zemí přišlo Miklošičovi vhod, protože na Joanneu našel lepší profesory a sbírky, když v prvém roce filosofických studií poslouchal veřejné přednášky o mineralogii (u Jos. Ankera), zoologii (u Dr. C. Wernera) a botanice (u Dr. Malyho), v celku ne obzvláště pilně (jen botaniku „velmi pilně", mineralogii „pilně", u zoologie chybí známka z pilnosti) a se skromným úspěchem (I. třída). Tyto přednášky nenavštěvoval z vlastní vůle, nýbrž z povinnosti jako neplatící posluchač.[34]) Je pozoruhodno, že také z fysiky měl jen dobrou, zatím co z matematiky měl na vysvědčeních výbornou.

O „filosofických" přednáškách, které Miklošič měl poslouchati, nesmíme však míti příliš vysoké mínění, neboť profesoři čtli ponejvíce podle předepsaných knížek. Prameny byly právě tak často bezvýznamné jako učitelé sami; tak na př. všeobecné dějiny byly přednášeny podle Brandových „Všeobecných světových dějin"[35]) (2. vydání ve Vídni 1825, r.

[33]) Nesprávný jest údaj Markovićův (Izabrane pjesme St. Vraza, IV.) jako by byl přišel Vraz do Št. Hradce r. 1833.

[34]) Srovnej J. Macun, l. c. 109.

[35]) Tyto údaje jsou podle tehdejšího Personalstand der k. k. Karl-Franzens-Universität zu Grätz a Ordnung der öffentlichen ordentlichen und außerordentlichen Vorlesungen.

1826 vyšlo dokonce třetí!) docela jednoduché učebnice, která byla jen bezduchým a bezbarvým výčtem rozličných událostí. Samostatněji si počínal při výkladu a hodnocení klasických spisovatelů suplent [od roku 1835 profesor[36])] stolice klasické literatury a estetiky Albert v. Muchar, kapitulár benediktinského kláštera v Admontu, jak o tom svědčí jeho výklad Horáce (Graecii 1835) a četné hotové spisy z jeho pozůstalosti.[37]) Příkladem byl mu profesor klasické literatury a estetiky na vídeňské universitě Franz Ficker, jehož dějinám literatury Řeků a Římanů dostalo se dokonce té cti, že byly přeloženy do francouzštiny. O nějakém historickém zkoumání řeči a o počátcích srovnávacího jazykozpytu neměl ovšem ani zdání, neboť nazývá starou latinu „ještě příliš hrubou"[38]) a připomíná při zmínce na možnou příbuznost indogermánských řečí toliko Antonovu „Geschichte der deutschen Nation"[39]) (1793)! Naproti tomu odpovídá také současným požadavkům jeho učebnice: „Estetika, neboli nauka o krásnu a umění v celém jejich rozsahu" (Vídeň 1830), podle níž přednášel též Muchar; opírá se v ní nejenom o Schillera a Goethea, ale také o Herdera, Friedricha a A. Wilhelma Schlegela.[40]) Toto dílo Fickera, který nechtěl se připojiti k žádnému vládnoucímu systému filosofickému, nechtěl užívati cizích filosofických výrazů a chtěl[41]) zůstati vždy „na vyšším stanovišti spekulace", jest ještě dnes pozoruhodné jako jasný a pregnantní výklad celé estetiky, obzvláště obsáhlý oddíl o básnictví (str. 326—506). Miklošič si tedy přinesl od Muchara důkladné vzdělání estetické a filosofické, především však naučil se u něho užívati případným způsobem klasických autorů jako pramenů pro domácí dějiny, neboť Muchar stal se slavným především velkými dějinami Štyrska (1845—1867); přípravné články a pojednání vycházely jednotlivě již tenkráte, ve znamenité „Steiermärkische Zeitschrift", založené arcivévodou

---

[36]) Srovn. Krones, Geschichte der Karl-Franzens-Universität in Graz, str. 153. Podle Wurzbacha přejímá profesuru již v roce 1825.

[37]) Náboženský duch v řeckých tragediích, hodnocení Vergiliových básní o zemědělství; Překlad a výklad tragedie Sofokleovy a Euripidovy. Wurzbach, Biogr. Lex.

[38]) Einleitung zum Studium der griech. und röm. Klassiker, II., 399.

[39]) Tamtéž, 184—185.

[40]) Srovnej l. c. 505.

[41]) O. c. IV.

Janem. Musíme zdůrazniti, že Muchar byl přísný badatel, jen málo romanticky založený, tím také málo přívětivý[42]) Slovanům, takže na př. reformátorovi chorvatské literatury Lj. Gajovi nedoporučoval napsat dějiny v mateřské řeči, zatím co archivář Josef Wartinger rozhodně jej vybízel, aby napsal pro mládež dějiny vlasti v lidové řeči.[43]) Tento Wartinger pilně podporoval vlastivědu, a tak dokonce autorský honorář za svoje dílo „Kurz gefasste Geschichte der Steiermark" (1815) věnoval jako základní kapitál pro ceny, které ještě dnes se propůjčují žákům na štyrských gymnasiích při zkoušce z nepovinných dějin Štyrska obzvláště se vyznamenávajícím. Také k Miklošičovu kruhu měl Wartinger určité vzahy a Vraz[44]) jej nazýval „ctihodným starcem" (pošteni starac).

Podle našeho názoru bezvýznamný, ale v tehdejší době velmi známý a vážený muž, byl Miklošičův profesor filosofie Josef Calasanz Likawetz, který zasluhuje tím více pozornosti, že Miklošič před svým odchodem do Vídně suploval místo něho. Likavec[45]) se narodil 1733 v Žinkovech v Čechách; nejprve byl úředníkem, v roce 1791, již letitý, vstoupil do řádu zbožných škol (piaristů), byl v roce 1798 vysvěcen na kněze a přišel v roce 1815, když byl před tím působil na rozličných ústavech, jako profesor teoretické a praktické filosofie na štyrskohradecké lyceum, kde teprve v roce 1825 dosáhl filosofického doktorátu; v roce 1828 byl prvým rektorem znovuobnovené university. Likavec právě tak jako Muchar byl pokládán za svobodomyslného člověka a oba působili v duchu profesora dějin Schnellera,[46]) který již v roce 1823 nedosti dobrovolně vyměnil Št. Hradec za Freiburg. Lj. Gaj[47]) výslovně podotýká, že ještě v době jeho příchodu do Št. Hradce v roce 1828 vzpomínka na „slavného" Schnellera nezanikla, ještě všude mnoho jeho duch působil a tak ještě po mnoho let oživoval učitele i žáky štyrskohradecké university. Josef Muršec, pří-

---

[42]) Třebaže Muchar měl slovanské jméno, byl rozhodně Němec, narozený v Lienzi v Tyrolích. Naproti tomu jeho otec byl prý Charvát s Vojenské hranice a zanechal tam bratry. (V. Gaj, Knjižnica Gajeva, XXV.)

[43]) V. Gaj, Knjižnica Gajeva, XXV—XXVII.

[44]) Děla, V, 142.

[45]) Viz Wurzbachův Biogr. Lex.

[46]) Srovnej Allg. Deutsche Biographie, 32, 165.

[47]) O. c. XXVII.

tel Miklošičův a Vrazův z mládí, který opustil Št. Hradec již v roce 1831 a po delší činnosti jako kaplan a vychovatel v Dolním Štyrsku teprve v roce 1845 jako profesor náboženství na vyšší reálné škole znovu se tam vrátil, jmenoval Oblakovi[48]) Likavce, Muchara a Schnellera v jedné řadě jako bývalé kapacity štyrskohradecké university. Likavec se držel vždy přísně své knihy, nikdy volně nepřednášel a také nikdy neužíval příležitosti k projevům liberálních názorů, třebaže byl „svobodný zednář". To souhlasí s tím, co praví Wurzbach, že „ve svém myšlení blahovolný a skrz naskrz loyální" muž své žáky ve svých učebnicích, které byly předepsány jako příručky na všech filosofických vzdělavacích ústavech „německých dědičných zemí", „kojil vždy jen mlékem zbožného smýšlení". To však nijak nevadilo, aby tyto učebnice „po letech" (kdy? Miklošič přednášel podle nich ještě v roce 1838) nebyly zakázány „pro svou náboženskou a politickou tendenci". Ještě dříve však bylo otřeseno jeho úřední postavení, pro něž jeho působení nezůstalo docela „bez následků", jak tvrdí Wurzbach a jak bychom podle Kronesových údajů[49]) museli souditi. Likavec, slavený profesor, který po úřadě rektora zastával ještě čestný úřad zemského inspektora gymnasií (1832), o své vůli nežádal za špatně honorované místo knihovníka[50]) v Lublani (1836), uprázdněné smrtí Čopovou, poněvadž musel se rozloučiti se Št. Hradcem pro štvaní biskupa Zängerle, jak tvrdil[51]) zcela jistě Muršec.

Vezmeme-li do ruky spisy toho muže, který za časů Miklošičových stál na výši svého působení[52]) a také ještě za něho tak upadl, přesvědčujeme se, že byl nejneškodnější a nejnesamostatnější Kantovec. Z předmluvy k jeho hlavnímu dílu,[53]) podle něhož počal Miklošič poslouchati filosofii, se do-

---

[48]) V dopise z 22. května 1895.

[49]) Geschichte der Karl-Franzens-Universität in Graz, 155 (ne do Celovce!) 519.

[50]) Srovnej dopis Čopův Šafaříkovi, uveřejněný autorem v „Ljubljanském Zvonu" 1898, 397.

[51]) Bezprostřední podnět podle Muršce dala ta okolnost, že Likavec a Muchar jednou v pátek v Andritz u Št. Hradce objednali si smažená kuřata.

[52]) Po druhém vydání „Elementa Philosophiae" (4 svazky, Graecii 1818—1820) vyšly: Grundriss der Erkenntnislehre oder Metaphysik (Št. Hradec 1830), Lehrbuch der Philosophie (Vídeň 1835).

[53]) Elementa philosophiae.

vídáme, že především mnohá místa ze systému filosofie W. T. Kruga (viri omnium solidioris philosophiae cultorum laudibus celebratissimi) přenesl do svého dílka (opellam). Podobně i v krátkém nástinu dějin filosofie slaví Kanta nadbytečnými slovy[54]) a vypočítává všechny spisy kantovců, i bezvýznamných; naproti tomu z Fichta a Schellinga ani jediný a Onkena, který měl na své současníky přece veliký vliv svou přírodní filosofií, nejmenuje vůbec. A to bylo: „Editio altera novissimis principiis accomodata" z let 1818 až 1820."

Poněvadž Miklošič brzy po skončení svých právnických studií (1836) vykonal první filosofické rigorosum s tak skvělým úspěchem, že již na základě jeho počínajíc 1. květnem 1937 byl povolán suplovati stolici svého učitele, jistě vznikl v něm onen silný zájem o filosofii již v prvých letech studijních ve Št. Hradci, a také to jistě mělo vliv na celé jeho cítění a myšlení. Přirozeně byl Miklošič za daných okolností jen kantovec, což se jevilo také v jeho zalíbení v Schillerovi (viz doleji). To se ovšem nesrovnávalo s romantickým snažením jeho okolí, které i on sledoval; bylo také v rozporu s jeho obdivem k polskému básnictví, zejména k Mickiewiczowi, největšímu slovanskému básníku romantickému, který si tak málo vážil rozumu a především dával přednost srdci.[55]) Jak uvidíme, byl přece Miklošič již za svých jinošských let střízlivý a chladný vůči svému národu a svému příteli, kterému ještě v pozdějších letech, třebaže mu tento ve svých básních na mnoha místech postavil nejkrásnější pomník věrné příchylnosti a nejhlubší úcty, silně vyčítal, že je snílek a že nedělá zkoušek; přísný byl také vůči svým posluchačům filosofie; požadavkem kategorického imperativu bylo vedeno jeho chování vůči příbuzným a nebylo lze jej odvrátiti od jeho předsevzetí.[56]) Taková přísnost vůči sobě samému a také ostatním lidem, taková mravní opravdovost, která tolik kontrastovala

---

[54]) Tamtéž 51, 52.

[55]) Vraz za vedení Miklošičova, jako jiné polské básně, četl i Mickiewiczovu ódu: „Romantyczność", z níž si závěrečný verš: „Miéj serce i patrzaj w serce!" (měj srdce a hleď do srdce) vzal jako motto ke zlomku své epické básně z mládí (jak svědčí o tom pozůstalost). Děla III, 150.

[56]) Vraz charakterisuje jej již v roce 1837 (na den sv. Jiří) slovy: „tenacissimus propositi". Děla V, 150.

s jeho živostí a jakousi lehkomyslností dřívějších let, byla jistě vytvořena z valné části pronikavým studiem Kantovy filosofie.

Miklošič zvolil si práva jako studium existenční. Studiem „věd právních a politických" v letech 1832/3—1835/6 zabýval se jistě velmi usilovně, neboť ze všech předmětů na výročních vysvědčeních měl z pilnosti známku „velmi pilný". Podle studijního řádu poslouchal v roce 1833: encyklopedický přehled právnicko-politických studií, přirozené právo soukromé, státovědu, mezinárodní (v absolutoriu místo obou posledních je uvedeno právo veřejné) a rakouské právo trestní u řádného profesora Fr. Edlauera, nauku o evropských státech a statistiku rakouského císařství u Gustava Frant. Schreinera; v roce 1834: římské právo občanské a církevní u Fr. Wiesenauera; v roce 1835: rakouské občanské právo u K. Appeltauera; právo lenní, obchodní a směnečné u Josefa Leeba; v roce 1836: politické vědy, nauku o rakouských politických zákonech a těžkých policejních přestupcích u Schreinera; proces civilní, právo nesporné a obchodní sloh u Leeba. Nejenom, že místo v absolutoriu pro mimořádná studia jest prázdné, ale není ani vysvědčení o nich, kromě semestrálních vysvědčení z povinných předmětů.

O nízké úrovni tehdejšího právně-politického studia v Rakousku přesvědčí nás již pohled na uvedené přednášky, které Miklošič poslouchal, neboť na čtyři leta — nehledíme-li k Appeltauerovi, který sám přednášel jeden celý předmět — vskutku byli jen čtyři profesoři, kteří obsažný a rozličný materiál nemohli přece vědecky zpracovati, i kdyby dostali k tomu chuť popudem zvenčí, což však specielně, jak se zdá, ve Št. Hradci nebylo, neboť žádný z těchto profesorů nevynikal ve svém oboru svými spisy. O Schreinerovi se dovídáme z Wurzbachova Biogr. Lexikon, že teprve později byl známým svou publicistickou a veřejnou činností; o Wiesenauerovi, že svou spisovatelskou činnost omezil na několik prací v časopisech; o Appeltauerovi, Edlauerovi a Leebovi se však vůbec nezmiňuje, ačkoliv dva z nich přišli dokonce na universitu vídeňskou[57]) (Edlauer v roce 1850, Leeb v roce 1841). Krones uvádí jen jedno dílo od Edlauera (Erklärung des Strafgesetzes über Gefällsübertretungen, I. díl, Vídeň 1843), od Leeba

[57]) Krones, Geschichte der Karl-Franzens-Universität in Graz, 518.

mi není známo nic.[58]) Z přednášek těchto profesorů nemohl tudíž Miklošič získati nic pro své teoretické vzdělání, které by mu bylo prospělo v jeho pozdějším působení, neboť na příklad o nějakém historickém pojetí práva ve smyslu Savignyho nemohlo být tenkráte v Rakousku vůbec řeči. Je příznačné, že Miklošič, který přece sledoval všechny projevy slovanského lidového ducha v řeči a básnictví, v právech se neřídil svým mistrem Jakubem Grimmem, neboť otiskl znovu jen „Lex Stephani Dušani" (1856) a „Das Recht von Pskov" (1858) podle textu jiných vydavatelů bez věcných poznámek,[59]) a teprve na sklonku svého života (1887) zvolil si alespoň za předmět svého pojednání „krevní mstu u Slovanů" (Denkschriften XXXVI.). Ale i z toho poznáváme již pozdějšího Miklošiče, že takřka ze všech předmětů na základě veřejných semestrálních zkoušek měl I. třídu s vyznamenáním, avšak jen I. třídu z římského civilního práva, ze soudního řízení ve věcech sporných a ze soudního řízení ve věcech nesporných, t. j. ze všech nejdůležitějších předmětů, které tvoří praktického právníka.

Tomu, že Miklošič při nejmenším nespěchal, aby prakticky těžil ze svých právnických studií, svědčí ta okolnost, že se rozhodl nejdříve dosáhnouti filosofického doktorátu. Již dne 2. dubna 1837 nazývá jej Vraz[60]) bakalářem (!) a po vykonání tří rigoros se skvělým výsledkem byl promován dne 23. června 1838 (ne v roce 1837, jak je psáno ve všech životopisech) na doktora „svobodných umění (AA. LL) a filosofie". A přece již počínajíc 1. květnem 1837 pověřilo „ředitelství filosofického studia" university „absolvovaného právníka" Miklošiče suplováním stolice filosofie, uprázdněné odchodem Likavcovým (1836), kterou k tomu ustanovený (29. list. 1836) suplent Dr. Polsterer pro trvalou chorobu nemohl zastávati. Toto opatření vzala zemská správa dne 16. května na vědomí a Miklošičovi jako „zatímnímu suplentovi" poukázala Polste-

[58]) Po napsání této charakteristiky našel jsem jednoho bývalého vídeňského advokáta, který v letech Miklošičových poslouchal tytéž profesory. Podle jeho líčení byli zmínění mužové ještě bezvýznamnější a slabší, nežli jsem si je představoval. Zejména dojmem slabosti působil dobromyslný, ale mnoho vysmívaný Leeb, poloslepý a stařecky slabý Appeltauer, a přísný, těžkopádný Wiesenauer. Edlauer přednášel neobyčejně nabubřele. Ani jeden z těchto pěti profesorů nedovedl si získati sympatie studentů.

[59]) Srovnej Maretić, o. c. 88—89.

[60]) Děla V, 156.

rerův roční plat 480 zlatých rakouské měny.[61]) Miklošič v podstatě neměl nic jiného na práci než přednášeti podle Likavcovy[62]) „Učebnice filosofie“ (Vídeň 1835) teoretickou filosofii a morálku; a jediné dějiny filosofie, které byly vedeny mezi „volnými (vědeckými) předměty“, přednášel po dvou hodinách „podle vlastních poznámek“.[63]) Že pověřili jej vedením vědecké stolice, která byla tak důležitá ve studijním rozvrhu, svědčí o vynikajících a u prvého rigorosa projevených vědomostech[64]) mladého muže, který nebyl ještě ani doktorem filosofie, a o velké důvěře v něho, poněvadž měl také zkoušeti mnoho studentů.[65]) Miklošič skutečně bral své povinnosti velmi vážně, a zejména byl přísným examinátorem. Jeho postavení nebylo lehké, neboť zejména mezi Slovinci byli takoví kandidáti zkoušek, kteří krátce před tím byli ještě jeho kolegy anebo při nejmenším zdržovali se v jeho kroužku.[66]) Takoví posluchači neměli před ním žádný respekt; jiní mu dokonce nabízeli dary; jest tudíž pochopitelno, že Miklošič vyžadoval si ke zkoušce vždy přísedícího. Ba i Miklošičův otec v Ljutomeru byl obléhán studenty (a jejich příbuznými) s prosbami, aby se za ně u syna přimluvil. Ale Miklošič nikomu nic nedaroval, ani ne k fakultě přičleněným teologům, pro které známka z filosofie neměla skutečně tak veliký význam. Velmi drasticky vyjadřuje se o jeho přísnosti Miklošičův současník, ačkoliv patřil k jeho velikým ctitelům, Ferd. Kočevar, který se vrátil v roce 1836 jako doktor mediciny z Vídně do vlasti a působil jako lékař v Podčetrku v Dolním Štyrsku, psal roku 1837 Vrazovi:[67]) „Slyšel jsem, že Miklošič

[61]) Výnos nalezen byl Dr. V. Oblakem v aktech štyrskohradecké university. Ve stavu osob na rok 1838 jest Miklošič titulován: kandidát doktorské hodnosti, suplent teoretické filosofie a mravouky, a dějin filosofie.

[62]) Viz Personalstand der k. k. Karl-Franzens-Universität zu Graz a Ordnung der öff. ordentl. und außerordentl. Vorlesungen pro rok 1838.

[63]) Této zprávě nepřikládám žádný zvláštní význam, neboť Likavec ohlašoval tutéž přednášku rovněž s poznámkou: „podle vlastních poznámek“.

[64]) A. Trstenjak, o. c. 7; zcela nesprávné jest mínění, že Miklošič suploval již vědeckou stolici od měsíce ledna.

[65]) Tak bylo immatrikulováno v listopadu 1836 118 filosofů, Krones, l. c. 521.

[66]) Tak byl učitelem a přítelem Davorina Trstenjaka, který přišel do Št. Hradce teprve v roce 1837. Koledarček za l. 1855, 28.

[67]) Vienac (Záhřeb) 1883, str. 166.

je k svým posluchačům filosofie velmi přísný a dává jim dobré a dostatečné. Mohl by toho nechat, neboť ani Sokrates, Kant, Schelling, Oken, Krug a jiní nezasluhují si výborné z filosofie. Štyrskohradecká filosofie zakazuje svobodné myšlení a tam, kde toho není, nemůže býti ani zdravá logika."

Zatím co Miklošič již filosofii přednášel a zkoušel, sám ještě poslouchal blízkou disciplinu u ředitele historického studia Honoria Widerhofera, který mu 3. července 1838 vydal vysvědčení, že „ze soukromé píle studoval vyšší pedagogiku, a při prvé i druhé pololetní zkoušce obdržel vyznamenání". Tak byl Miklošič Mildeho Pedagogiky dobře znalý (Widerhofer přednášel podle jeho knihy: „Lehrbuch der allgemeinen Erziehungskunde"). V praktickém životě zatím nabyl Miklošič bohaté pedagogické zkušenosti, neboť byl vyhledáván jako výborný domácí učitel, oblíbený i přes svou přísnost. Vypráví se, že učil takto i mladého hraběte Náko. Jeho excelence hrabě Kálmán Náko, jemuž Miklošič v letech 1837—1838 dával jen hodiny, poněvadž hrabě měl zvláštního vychovatele, psal mi však, že mladý sympatický muž získal si plně jeho spokojenosti, ale že by byl šťastnější, kdyby by býval Miklošič sám vedl celou jeho výchovu. Vidíme, že Miklošič připravoval se důkladně již v mládí na své vynikající postavení, které měl v rakouském školství. Ale obzvláště důležité pro jeho vývoj, jak uvidíme, bylo místo domácího učitele u hraběte Ostrowského.

Jako k právům, tak ani k filosofii neměl Miklošič později žádné náklonosti. Jeho první životopisec J. Navratil, který jistě uvádí vlastní Miklošičovy údaje, píše již v roce 1853,[68]) že se Miklošičovi právě nezamlouvalo učitelství filosofie, a proto že odešel do Vídně, aby se stal právním zástupcem. Zmíněný zpravodaj mi vyprávěl, že velký jazykozpytec, který měl smysl jen pro skutečnosti, vyjádřil se takto: „že 2×2 jsou 4, to mohu ověřiti, ale s nadsmyslným to tak nejde." Při nejmenším však Miklošič jistě tak nesmýšlel ještě v roce 1838, neboť se vážně ucházel o učitelskou stolici filosofie. V krátkém „curriculum vitae",[69]) které bylo napsáno jistě brzy po jeho dosažení doktorátu v roce 1838, bylo připsáno

---

[68]) Koledarčik slovenski za l. 1854, 38.

[69]) Nalezeno Dr. V. Oblakem mezi spisy štyrskohradecké university.

jinou, ale stejně starou rukou: „V červenci t. r. podrobil se zkoušce pro učitelství filosofie v Salzburku.“ Tento údaj nemohl mi býti dosud přes pátrání v Salzburku potvrzen, ale jest velmi pravděpodobný. Jest ostatně zcela pochopitelno, že se Miklošič pokoušel státi se nástupcem Gabriela, jenž byl povolán do št. Hradce z Innsbrucku. O místo se skutečně ucházel, ale velké jeho naděje, které, jak ujišťuje jeho bratr Alois, měl, rozpadly se v nic, neboť byl navržen jen jako třetí a místo obdržel Josef Jäger.[70]) Vidíme z toho, jak jest údaj Navratilův a Wurzbachův nesprávný, jakoby odešel Miklošič do Vídně, aby se stal advokátem, poněvadž (prý) našel „v poměrech a okolnostech tehdejšího způsobu vyučování málo radosti“).[71]) Neúspěch v Innsbrucku nevzal si prý zvláště k srdci.

IV. VLASTENECKÉ, LITERÁRNÍ A VĚDECKÉ SNAHY VE ŠT. HRADCI.

V těchto dosud líčených, tak zv. vyšších studiích Miklošičových, která trvala až do konce jeho dvacetipěti let, nenajdeme však žádného podkladu na vysvětlení toho, že se mohl státi slavistou a vůbec jazykozpytcem. V právě zmíněném curriculu vitae z roku 1838 nalézáme svědectví, které nám říká velmi mnoho, třebaže ne vše tam stojí: „Kromě jaz. německého a latinského hovoří též italsky, francouzsky, anglicky, slovinsky a polsky, rozumí ostatním slovanským řečem, starořečtině a novořečtině.“ Nemůžeme ani v nejmenším pochybovati o správnosti těchto údajů; podklad pro to najdeme z největší části, přihlédneme-li k celému jeho cítění a smýšlení mimo universitu. Přirozeně byl Miklošič dítětem svého věku a zejména svého národa, jehož tehdejší postavení povšechně jen málo jest známo a musí tudíž býti zcela krátce objasněno.

Osvícenství 18. století, demokratické ideje francouzské revoluce, následky napoleonských válek — Slovinci tvořili část „illyrských provincií“ světového dobyvatele v letech 1809 až 1813 — a zejména národně-vlastenecké myšlenky německého romantismu s jeho zájmem o národy, nepřešly jistě beze stopy v malém národě Slovinců, rozptýleném ještě ke všemu

---

[70]) Sdělení prof. Dr. A. Cathreina, děkana filosofické fakulty v Innsbrucku.

[71]) Wurzbach, Biograph. Lex. 18, 269.

po různých provinciích. Jejich spisovná řeč byla založena reformací, ale upadla znovu brzy po jejím potlačení. Nehledíc však k podařeným básnickým pokusům V. Vodnika (1758 až 1819), anakreontika v prostonárodním rouše, omezovala se literární díla ponejvíce na náboženské a praktické spisy pro lid a mluvnice, psané německy. Nejvýznačnější Slovinec tehdejší doby, B. Kopitar, dokončiv svoji „Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark" (Lublaň 1808), opustil otčinu a hlásal z Vídně německy romantické snahy všem Slovanům. Snažil se pilně pořádati sbírky národních písní, přísloví, bájí a pohádek, zejména svých rodáků, a sbírati obzvláště poklady lidové mluvy; nenašel však takové výkonné orgány jako byl geniální Vuk Stefanović Karadžić u Srbů. Přece však sláva srbských lidových písní, o jejichž rozšíření měl především zásluhu Kopitar, přinesla zisk i Slovincům. Kult srbských lidových písní v celé Evropě a zejména v Německu, sbírka slovanských lidových písní Čelakovského, literární obrození českého národa, zvláště Kollárova „Slávy dcera" 1824, 1832), Šafaříkova: „Geschichte der slavischen Sprache und Litteratur nach allen Mundarten" (1826) a romantické literatury polská a ruská vedly k tomu, že v roce 1830 začal se najednou v Lublani, v Záhřebu a Št. Hradci nový literární život Slovinců a Charvátů. Přirozeně i tu působil vliv Byronův a Waltera Scotta právě tak jako vliv francouzské romantiky. Přispělo i současné kvašení myslí v Evropě, zejména filhelenismus, červencová revoluce a povstání Poláků, z nichž někteří byli internováni v Št. Hradci a Lublani a šířili přímo polské romantické ideje. Ne nadarmo zdálo se také působení „mladé Italie" povážlivé, jak o tom svědčí zákaz přijímání italských studentů na vnitrozemských rakouských universitách (1831) a přísné policejní předpisy proti rozmáhání se „Giovine Italia" (1833).[72])

Vlastní romantické období v literatuře Slovinců a Charvátů počalo kvésti v Lublani, Záhřebu a Št. Hradci, zčásti též samostatně, poněvadž všude se uplatňovaly tytéž slovanské a západoevropské vlivy — zejména německé — zčásti tato střediska působila na sebe navzájem. Přece však jen Lublaň stála v popředí skutečnými literárními díly. Tam založili knihovníci Matyáš Čop a Michal Kastelic, právní praktikant a od roku

[72]) Krones, l. c. 147, 150.

1832 advokátní koncipient Dr. Frant. Prešeren a statkář A. Smolé almanach „Kranjska čbelica“ (Krajinská včelka), který vyšel v letech 1830—1833 ve čtyřech sešitech; první byl dokonce v roce 1834 znovu vydán. Kruh, k němuž patřili přečetní spolupracovníci, zejména duchovní z rozličných krajů, vedli Čop a Prešeren, pravé děti německého romantismu, zajímající se o světovou literaturu. Čop (1797—1835), který byl jako profesor humanitní ve Rjece, Lvově a Lublani a mnoho cestoval, když se ucházel v roce 1830 o místo prvního kustoda ve vídeňské dvorní knihovně, mohl dokázati, že rozumí devatenácti řečem, většinu že ovládá slovem i písmem (všechny románské, anglickou a slovanské). Poněvadž nebyl literárně nijak ctižádostivý a brzo zemřel (při koupání v Sávě), žije dále jen jako duchovní otec „Kranjske čbelice“ a pisatel slovinského oddílu v Šafaříkových „Geschichte der südslavischen Literatur“. Prešeren, jemuž Anastasius Grün věnoval svou ódu „An meinen Lehrer“, jest nejvýznačnější lyrik a velký epik slovanského jihu. Jako uchvacující pěvec nesouladu mezi ideálem a skutečností připomíná zejména svým zdůrazněním vznešeného a mučednického básníkova povolání Byrona i Mickiewicze, spíše však jde po stopách Petrarky, A. W. Schlegela, Brentana, Uhlanda a Chamissa, Rückerta a Platena. Jeho závislost na německém romantismu ukazuje se nejsilněji v mistrném ovládání všemožných básnických druhů, takže neveliký svazek jeho básní, které uveřejňoval (často s německým překladem) ponejvíce ve „Čbelici“ a v „Illyrisches Blatt“, tvoří skutečnou slovinskou Poetiku (mimo drama), v níž dokonce nechybějí ani nejdokonalejší gazely (první byly tištěny v roce 1833). V bohatství forem předčila tehdy malá slovinská literatura dokonce i všechny slovanské, což je tím nápadnější, že Prešeren neměl ani domácích vzorů. Přece však v svém nejvniternějším bytí, nejenom podle řeči, která právě vzbuzuje náš obdiv, je skrz naskrz národní, a v duchu romantiky ponořil se zcela do duše svého lidu, pro nějž psal jediné z lásky k němu. Ostatní spolupracovníci ovšem nikdy ho nedosáhli, nejenom svým nadáním a svými možnostmi, ale také proto, že sledovali starší vzory jako byl Hölty a Matthisson; psali dokonce pastýřské idyly, což je u mnohých proto vysvětlitelné, že ponejvíce byli ze staré generace. Mimo národní smýšlení spojovalo je s romantiky jen

přeceňování básnictví, neboť všichni chtěli svému národu posloužiti veršotepectvím, čímž vyvolávali posměšné epigramy Prešernovy na způsob A. W. Schlegelových. Jenom některým se podařily skutečné lidové věci. Pozoruhodné jest, že „Čbelica" přinášela také překlady (správněji zpracování) srbských národních písní a ukázky slovinského lidového básnictví, o jehož vyhledávání starali se zejména Prešeren a Smolé.

Když Miklošič přišel v roce 1830 do Št. Hradce, nalezl tam mnoho slovinských studentů ze všech zemí, zejména však ze Štyrska, neboť gymnasisté z Mariboru a Celje a rovněž i štyrští abiturienti charvátských gymnasií snažili se dokončiti svá odborná studia jako posluchači filosofie ve Št. Hradci. Teologové byli zastoupeni hojně, neboť krajina mezi Murou a Dravou, která slovinskému národu dávala nejvíce vzdělanců, patřila ještě k sekovské (štyrskohradecké) diecési. Byl tam také slušný počet Charvátů a Srbů, specielně z Vojenské hranice, jejichž úřednictvo se vybíralo z „chovanců Hraničářské správy", kteří měli ve Št. Hradci zvláštní studijní řád.[73]) Charváté byli jako veselí a „správní chlapci" oblíbenými kamarády, s nimiž se snášeli i Němci velmi pěkně.[74]) Zástupce severních Slovanů přivedlo nešťastné zakončení polského povstání do Št. Hradce. Miklošič stýkal se mnoho s Poláky Ladislavem a Tadeášem Ostrowskými, Kamieńským a Pokrzywnickým, kteří byli ve Št. Hradci internováni.[75]) U hraběte Ladislava Ostrowského, posledního polského maršálka, který přišel do Št. Hradce koncem roku 1831 a po tři desetiletí tam žil ve vyhnanství jako velmi známá osobnost, byl Miklošič vychovatelem (svědectví o tom roku 1835),[76]) začež měl byt, stravu a ještě 200 stříbrných zlatek, takže se mu podle mínění Vraze, který rád hladověl, jen mohl-li si opatřovati knihy, dobře dařilo. V domě hraběte učil se Miklošič polsky a také se ovšem cvičil ve francouzské konversaci, neboť polská šlechta byla silně francouzská a Ostrowski kromě toho sloužil v Napoleonově vojsku. O svém chovanci, který neustále hovořil o svém nešťastném Polsku, ujišťuje v jedné polské větě, že výborně hovoří francouzsky, ale že rozumí i trochu německy.[77]) Otec,

[73]) Krones, l. c. 257.
[74]) Sdělení Dr. Hochenegga.
[75]) A. Trstenjak, 6.
[76]) Vraz, Děla, V, 141, Vienac 1883, 606.
[77]) Vienac, l. c.

který často se procházíval s Miklošičem v ulicích štyrskohradeckých a hovoříval s ním polsky,[78]) byl velkým přítelem umění a věd a byl pozoruhodným překladatelem Ossiana, Byrona, Schillera, Goetha, Salise, Matthissona a jiných.[79]) Miklošič stykem s ním povzbuzoval se též ve svých tehdejších estetických snahách; v roce 1838 šel však s jeho doporučením do Vídně.[80])

Mezi slovinskou mládeží ve Št. Hradci bylo již v roce 1830, když Miklošič a Vraz přišli s ní do styku, národní nadšení. Mnozí mladíci tvořili kroužek, který si vzal za úkol pozdvihnouti slovinskou literaturu ve Štyrsku a scházeli se jednou v týdnu, aby se navzájem poučili a poradili si.[81]) První mezi nimi byl Anton Murko, nadaný, ale nepokojný muž, který se potácel mezi právy a teologií, když byl před tím zanechal pro nedostatek peněz studií mediciny ve Vídni. Poněvadž se objevovala potřeba slovinských příruček, získalo jej Greinerovo knihkupectví k tomu, že z hladu a za bídnou odměnu napsal „Theoretisch-praktische slovenische Grammatik für Deutsche" (1832) a slušně obsažný „Deutsch-slovenisches und slovenisch-deutsches Handwörterbuch" (1833). Obě díla byla na svou dobu důkladné výtvary, takže mluvnice (dožila se roku 1843 druhého vydání) byla přirozeně příručkou i pro Slovince. Díla byla význačná i tím, že Murko nalezl střed mezi dosavadním jednostranným zdůrazňováním krajinského a štyrského dialektu, sjednotil Slovince i podle jména a energicky obhajoval výrazy „Slovenec" a „slovenski", které byly silně zatlačovány v Kraňsku výrazy Krajinci a kraňský (kranjski). S Murkem cestoval Miklošič o prázdninách v roce 1830[82]) nebo 1831[83]) po Krajině; v Lublani se stýkal mnoho s Čopem, Kastelicem a Prešernem. Zůstal potom se všemi ve styku a zejména na Prešerna působil jistě dobrým dojmem, neboť Prešeren ve svých dopisech Vrazovi vždy jej pozdravuje.[84]) Murko přece jen neudržoval se svými mladšími kolegy stejný krok, takže

[78]) Sdělení Dr. Hochenegga.
[79]) Wurzbach, Biogr. Lex.
[80]) Vienac, l. c.
[81]) Davorin Trstenjak, Koledarček za r. 1855, 28.
[82]) Trstenjak, o. c. 7.
[83]) K. Glaser, Zgodovina slov. slovstva, 160.
[84]) Letopis Matice Slovenske za l. 1877, 159, 160.

všichni byli s ním oprávněně nespokojeni,[85]) kdežto on se na ně díval jako na nezralé mladíky.[86]) Také od mnohem staršího Kolomana Quassa, který provisorně zastával „stolici slovinské řeči“,[87]) nemohl se Miklošič mnoho naučiti, mnoho se s ním však stýkal — Vraz dokonce ponejvíce u něho bydlel — a byl nestranně při něm, když při systemisování stolice[88]) duchovenstvo působilo proti němu.[89])

Poněvadž tedy chyběli dobří staří vůdcové, uplatnili se brzy Miklošič i Vraz ve Št. Hradci a i v dolním Štyrsku. Můžeme — hlavně z dopisů Vrazových — spočítati více než tucet mladíků,[90]) z nichž ponejvíce byli kněží, nadšených pro svou řeč a národnost; ale již na jaře 1832 byl Kočevar ve Vídni zpraven o tom, že dva mladí Slovinci, Vraz a Miklošič, jsou „nadějí všech vlastenců“.[91]) Na podzim téhož roku zastihl je oba ve Št. Hradci, uzavřel s nimi bratrské přátelství a oslavoval je od té doby v dithyrambických projevech, protože uklidnili znovu jeho srdce, ukázavše mu, že jeho vlast (správněji domovina) má takové důstojné a nadějné syny.[92])

Jak se cítili tito Slovinci ve Št. Hradci jako doma, ukazuje ta okolnost, že se škádlili v posluchárně na tabuli epigramy. V nekrologu o Miklošičovi sděluje V. Oblak[93]) podle vyprávění Davorina Trstenjaka, který byl důvěrně spřátelen s celým kroužkem: „Mezi chladným a střízlivým Miklošičem a ohnivým básníkem Stankem Vrazem bývaly mnohé tuhé šarvátky. Často se objevovaly v posluchárně před počátkem přednášek verše vztahující se na Miklošiče, na něž nikdy mladý geniální Miklošič nezůstal dlužen odpověď.“ V slovinské části Vrazovy

---

[85]) Vraz, Děla V, 146, 150. Murko se také slovinské literatuře zcela odcizil, což vysvětluje ta okolnost, že působil s počátku jako duchovní v německých krajinách.

[86]) Tamtéž 152.

[87]) Krones, l. c. 520, 139.

[88]) Tamtéž 151.

[89]) Vienac, 1883, str. 606.

[90]) Marković, Izabrane pjesme St. Vraza, VIII. Především je nutno ukázati na Jakuba Košara, s nímž se Miklošič mnoho stýkal; pokusil se také básniti a překládati, zejména Schillera; o jeho vynikajících vlastnostech svědčí to, že kníže biskup Roman, jehož byl kaplanem, miloval jej jako vlastní dítě. (Koledarček za 1. 1855, 28).

[91]) Vienac 1883, 150.

[92]) Tamtéž 163.

[93]) Politik, 1891, č. 112, 24. dubna.

pozůstalosti[94]) našly se tři takové epigramy psané Miklošičem; jsou jistě z roku 1833, neboť ve francouzském dopise ze 14. července 1833 prosil Miklošič Vraze, aby mu prominul jeho vtipy. Opíraje se o Prešerna vypouštěl Miklošič proti Vrazovi své „šípy" (pušica) a slibuje jich celou řadu, neboť je prý „lítý střelec", „metla všech mizerných básníků" a „všech mizerných spisovatelů", kteří „chtějí slovinštinu ubíti nebo, lépe, nadobro zničiti". První si tropí posměch z Vraze, neboť utvořil minulé participium špatnou analogií („objamil" místo objel od slovesa objamem objeti). Druhý jest obzvláště hrubý; nese nadpis: „Slovincům byla slíbena prosodie" a zní: „Osel napíše astronomii, ale Vraz prosodii"; třetí jest přátelská rada: „Uč se raději krásné filosofii a neplácej o filologii."

Důvěrné přátelství mezi nastávajícím básníkem a budoucím filologem bylo podrobeno těmito epigramy tvrdé zkoušce: Miklošič prosil za prominutí ve francouzském dopise[95]) (écrite le 14 juillet 1833 — au soir), v němž ujišťuje, že svých „zlořečených epigramů" již často litoval, a přítele zapřísahá takto: „Vous étiez l'ami de ma jeunesse, vous étiez mon compagnon sur le chemin de ma vie[96]) que j'ai vécu jusqu'à présent, encore plus, Vous étiez mon compagnon sur le chemin du développement de mon âme (!) et vous savez sans que j'ai besoin de Vous faire récorder que nos ésprits se sont enrichis des sciences dans le même temps et avec les mêmes moyens; l'amour pour notre nation, l'amour pour les belles langues slaves nous a conjoints et il a réuni nos cœurs, le même ciel nous a vus naître, et Vous êtes encore en était de me haïr, et de me haïre (!) à cause d'une telle raillerie!" S nejdůkladnějším vysvětlením, že nechtěl svého přítele uraziti, nabízí mu ruku k smíru a doufá, že jako ctitel starých váží si výroku velikého básníka: „Homo sum, nihil humani a me alienum esse puto."

Proti takovým výlevům přátelství, při nichž nebylo možno

---

[94]) Svazek XVII v majetku „Slovenske Matice" v Lublani, který mi prof. K. Štrekelj svěřil.

[95]) V archivu „Matice hrvatske" v Záhřebu. V chorvatském překladu Markovićově vyšel ve Vienci 1888, 607. Časově první známý dopis Miklošičův.

[96]) To je míněno do slova, neboť spolu cestovali z Ljutomeru do Št. Hradce, a dokonce pěšky. Děla Ct. Vraza, V, 129 (v roce 1833 nebo dříve).

přáti si i se strany Miklošičovy více hovornosti a vřelosti, můžeme postaviti více projevů Vrazových, které dokazují, čím Miklošič byl Vrazovi. Již v jedné básni z mládí, kterou napsal (15. února 1834) v předtuše smrti, přeje „bratru, který jej uvedl do předsíně Minerviny", slávu a štěstí.[97]) Nejkrásněji projevil Vraz svou vděčnost věnováním (psáno v dubnu 1839) k epické básni „Babji Klanjac",[98]) v němž oslavoval činy jejich babiček při vpádu maďarských loupeživých hord. Básník ujišťuje, že nikdy nezapomněl na lásku a starostlivost svého přítele, který v jeho „hloupém mládí" byl mu vůdcem a usměrnil touhy jeho nesmělého rozumu, a pokračuje: „Víš, jak jsem s tebou procházel jasné oblasti od Marona a Homéra, Byrona, Alighieriho až k Saavedrovi? Víš, bratře, jak jsme se plavili přes moře k Něvě, Visle, Labi a Dunaji za poklady, ó můj rádče? Milé nám byly procházky v zahradách Hesperidek, bylo příjemné píti z pramenů Pieridek, zbavujících každé starosti. Ale nejmilejší nám byla krajina mezi Murou a Drávou, v níž stály naše kolébky, kde slavík kolébá se v chládku na něžné větévce." Vraz míní tím přirozeně lidovou píseň své otčiny, jíž se plně oddal a ujišťuje, že jeho Musa prodlévá nejraději v ráji, jejž opustili a z něhož „sivému sokolu" — již do Vídně — posílá své pozdravy.

Vidíme z toho, jak můžeme vydatně použíti Vrazových dopisů,[99]) počínajících rokem 1833, pro dobu prožitou Miklošičem ve Št. Hradci, i když v nich Miklošič není jmenován — ostatně děje se tak skoro v každém dopise a dokonce několikráte — neboť měli tenkráte vesměs stejné zájmy.

Celý ten okruh štyrskohradeckých přátel sjednocuje především vřelé a obětavé „vlastenectví". Z roku 1833 známe heslo přátel: Vše pro vlast![100]) Udržovali živé styky s vlastenci v Dolním Štyrsku, jimž též „Miklošič ... a všichni pevní Slovinci" (i sva trda Slovenščina) posílali pozdravy,[101]) též do Kraňska a Korutan; stejně smýšlející druhy měli i ve Vídni, z nich zejména Kočevara a některé „rytířské Kra-

[97]) Děla, II. Prvo lištje, 9.
[98]) Děla III., 115—145.
[99]) Dopisy Vrazovy v „Děla", V. svazek, dopisy Vrazovi ve výtahu „St. Vraza Izabrane pjesme", vydané Fr. Markovićem, obzvláště str. LXXVI—CXII.
[100]) Vraz, Děla V, 130.
[101]) Tamtéž 133.

jince".[102]) Vztahy ty se ještě rozhojnily a upevnily Vrazovými cestami, jež podnikal hojně od roku 1833, aby sbíral slovinské písně a působil pro národní myšlenku svou podmaňující výřečností, šířením slovinských knih, časopisů a novin. Při tom pozorujeme onen demokratický rys, který vyznačuje všude slovanský romantismus i u štyrskohradeckých přátel, neboť pomýšlejí v první řadě na spisovatelství ve vlastním štyrském nářečí;[103]) sám Miklošič přeložil tak dvě povídky Chr. Schmida;[104]) právě o něm se také dovídáme, že v neděli a ve sváteční dny stýkal se mnoho se svými bývalými spolužáky, kteří pracovali ve Št. Hradci jako řemeslníci.[105])

Štyrskohradečtí slovinští romantikové byli velikými nadšenci i pro všechno slovanské. Důvodem pro to nebyla jenom radost z velikosti slovanského světa a z kulturních pokroků ostatních slovanských národů, ale také něco velmi praktického: slovinština se měla pilným studiem ostatních slovanských dialektů povznésti na výši spisovné mluvy.[106]) Slovinci vychovaní zcela v „německých poutech" pociťovali potřebu tuto obzvláště živě. I Prešeren a Vraz dopisovali si německy, a pochopíme to z tohoto Vrazova bolestného výkřiku:[107]) „Slovanské dopisy stojí kapky slovanské krve... neboť po napsání slovanského dopisu jsem jakoby ubit." Vraz své první dopisy píše většinou kyrilicí, učí se však také hlaholici,[108]) s kterou dnes sami slavisté většinou nejsou obeznámeni; míchá do svých slovinských dopisů drobty srbské a církevně slovanské, dává si poslati z domova[109]) do Št. Hradce slavenosrbskou mluvnici, srbské národní písně Vuka Stef. Karadžiće, polskou antologii s glosářem, a vůbec již před rokem 1833 měl mluvnice, slovníky a nejlepší spisovatele v českém, polském, ruském a srbocharvátském znění,[110]) zejména však skoro všecky tehdy známé sbírky slovanských lidových písní.[111])

---

[102]) Tamtéž 142.
[103]) Tamtéž 139—140.
[104]) Tamtéž 141.
[105]) A. Trstenjak, o. c., 6.
[106]) Vraz, Děla, V, 430.
[107]) Tamtéž 171.
[108]) Tamtéž 133.
[109]) Tamtéž 134—135.
[110]) Marković, Izabrane pjesme St. Vraza. VI.
[111]) Tamtéž XXX.

V r. 1835 poslal mu Miklošič[112]) moravské lidové písně, z nichž některé se mu obzvláště líbily, „neboť jsou skutečně lidové a písním ostatních slovanských národů velmi podobné". Vraz sám sděluje Vukovi Karadžići[113]) (v roce 1836), že zvláště kultem srbských lidových písní v Německu staly se tyto písně populárními také ve Št. Hradci. Písně četl nejprve v německém překladě, což mu dalo podnět k slovanským studiím. A když potom přivedl to s Vukovou mluvnicí tak daleko, že je mohl čísti také v originále, což mu jako Slovinci připadalo jistě velmi lehké — četl je časně zrána a večer a dával je pod podušku jako děvče dopis svého milého.

S vůdcem charvátského literárního obrození drem L. J. Gajem se seznámil Vraz již v roce 1833 ve Št. Hradci;[114]) z jara 1834 propagoval jeho záhřebský časopis „Narodne Novine" a jejich literární přílohu „Danica", kterou srovnával[115]) s německým „Intelligenzblatt". Na podzim téhož roku přišel po prvé do Charvátska,[116]) kam jej to potom vždy znovu vábilo, až konečně se přestěhoval do Záhřeba vůbec (1838). Když tam v roce 1835 cestoval, psal mu Miklošič[117]) (6. září): „Až přijdeš v Charvátsku do Záhřeba, pozdravuj všechny pravé syny charvátské matky a řekni jim, že i nám „Danica" (Jitřenka) svítí přátelským světlem a rozjasňuje temnou slovinskou noc! Ty však přece víš vše! Vždyť znáš i vřelá srdce Slovinců! Pošli mi nějaký dopis a piš mi mnoho. Musím se Ti přiznat, že mi mnoho chybíš. Chybí mi srdce, jemuž bych mohl svěřiti všechny své pocity, jež planou v mé hrudi!"

Severoslovanské jazyky těšily se ve Št. Hradci obzvláštní péči. V roce 1835,[118]) když byl Miklošič jako právník ve třetím roce, pohnul Vraz čtyři jinochy, aby se učili u něho rusky, zatím co Miklošič v dalším roce je měl učiti polsky. „Tímto způsobem — pokračuje Vraz[119]) — pomýšleli jsme my dva ve Št. Hradci probuditi Slovince, seznámiti je se všemi slo-

---

[112]) Vienac, 1883, 606.
[113]) Slovinac, 1881, 60.
[114]) Macun, o. c. 100.
[115]) Vraz, Děla, V, 137—138.
[116]) Marković, Izabrane pjesme St. Vraza, XI.
[117]) Vienac, 1883, 606.
[118]) Tak jest zařaditi dopis srovn. Děla V, 148, 152, neboť Miklošič byl právníkem ve třetím roce v letech 1834/5.
[119]) Tamtéž 149.

vanskými jazyky a naučiti je, aby dovedli oceniti krásy a bohatství svého vlastního dialektu, který by se mohl docela dobře postaviti na roveň svým sesterským nářečím, jen kdyby mu bylo zazářilo líbeznější slunce." Brzy nato posílá Vraz[120]) do Lublaně básně „tří akademiků, kteří se učí všem slovanským jazykům". V pozůstalosti Vrazově z prvních let štyrskohradeckých najdeme i překlady a přepracování rusínských lidových písní. Nejvíce se však štyrskohradečtí romantikové stýkali s mladou českou literaturou, která jejich cítění a myšlení byla také nejblíže. Vraz v své pozůstalosti prozrazuje znalost Čelakovského slovanských lidových písní a „Ohlasu písní ruských" (básní rovněž „Odglaski") a jest již od roku 1833 ve styku s Čelakovským; se Šafaříkem od roku 1837.[121]) Šafaříkovy „Slovanské starožitnosti" byly současně známé také ve Št. Hradci, což potvrzuje citát[122]) z tohoto díla, oceňovaného velmi všemi slovanskými vlastenci. Nejvíce vlivu na Vrazovy mladické pokusy mělo však básnické evangelium panslavismu „Slávy dcera". Dcera německého pastora z okolí Jeny, kterou J. Kollár oslavuje[123]) jako dceru bohyně Slávy — ἥρως ἐπώνυμος, jemuž Teuto nebo Tuisco stojí důstojně po boku — nadchla i Vraze, neboť překládá a napodobuje Kollárovy sonety,[124]) vzývá po několikráte tuto matku Slovanů a věnuje přímo Kollárovi dva sonety — ještě netištěné, z nichž jeden začíná: „O Kollar mojga serca Ti reditel!" (živiteli mého srdce). V těchto mladických pokusech najdeme četné bohemismy, jako vlast, vlastenecký (v serdci vlastenskem z vlastenský) a vlastenec. Takové bohemismy najdeme i v jednom ze známých sonetů[125]) filosofa Šamperla, který zemřel ve věku 21 let v roce 1836.

Celý ten kruh přátel, zejména Miklošič a Vraz — kromě klasické a německé literatury — studoval i literaturu italskou, španělskou, francouzskou a anglickou; to nemusí býti po citování Vrazovy epištoly dále zdůrazňováno. Ukáže se to také,

---

[120]) Tamtéž 146.

[121]) Marković, Izabrane pjesme St. Vraza, CIII.

[122]) Vraz, Děla, V. 176.

[123]) Srovnej autorovy: Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Romantik, I, 208—212.

[124]) Jeden přeložený a tři napodobené unikly zapomnění již péčí J. Pajka. Kres, III 43, 45.

[125]) Macun, Književna zgodovina, 90.

pojednáme-li o literárních pokusech ostatních přátel. Zde jen připomeňme, že Miklošič se zdokonalil v italštině stykem s četnými Italy[126]) studujícími na universitě štyrskohradecké, s poitalštěnými Jihoslovany a také na své prvé cestě po Italii v roce 1836[127]) (druhá v roce 1842). V přátelském kroužku byly též známy španělské romance ve vydání Jakuba Grimma, které Vraz srovnával se slovanskými lidovými písněmi, právě tak jako lidové písně novořecké, které byly především známy z novořecké mluvnice Possartovy.[128]) Vraz si přál v roce 1837 Müllerovy, ale milejší by mu byla bývala sbírka Faurielova.[129]) Je tudíž pochopitelné, že Miklošič mohl o sobě říkati již ve Št. Hradci, že rozumí také novořecky.

Představu o životě v tom kroužku podává nám zpráva Davorina Trstenjaka,[130]) který přišel do Št. Hradce v roce 1837 a hned se stýkal s nejvíce vynikajícími členy kroužku a také s Miklošičem. Praví: „Vraz byl můj neúnavný učitel. U něho učil jsem se také všem ostatním slovanským řečem; ukazoval mi a vysvětloval mi také ducha slovanského lidového básnictví. Dny, které jsem s ním prožil, byly z nejšťastnějších z mého života. Živě si ještě vzpomínám, jak mně přehrával každý večer na flétně lidové melodie, a má duše se občerstvovala tajemnou silou. Byl také mým učitelem francštiny a angličtiny a opravoval přísně každý úkol.“ Za vedení hornokrajinského Jakuba Šokliče, který měl pro řeči obzvláštní nadání a stal se potom universitním profesorem ve Lvově, čtli v originále Shakespearea, Byrona a Lamartina. Pro básnické sny druhů bylo přívětivé město na Muře se svým „romantickým okolím“, jak sám Vraz[131]) je nazývá, jakoby stvořeno; ba, mělo v jejich

[126]) Sdělení Dr. Hochenegga. Mezi těmito Italy byli zjevně i mnozí italsky vzdělaní Jihoslované.

[127]) Navratil, Koledarček za l. 1854, 39.

[128]) Vraz, Děla V, 147, 164—165.

[129]) Tamtéž 165.

[130]) Koledarček za l. 1855, 28—29.

[131]) Dne 9. května 1847 psal A. Grünovi, který mu poslal rukopis slovinských lidových písní a tři svazečky svých básní: „Většina vašich básní jest mi známa již ze studentských let, kdy jsem je čítával s velikou radostí, procházeje se romantickým okolím Št. Hradce a s hrdostí jsem myslel na to, že i vy před málo lety na těchže místech jste se procházíval ve společnosti vaší sličné Musy. Alespoň mně jmenovali M(aria) Grün jako vaše oblíbené místečko, které i já jsem shledal poetickým a prosnil jsem tam mnohý letní večer. Ostatně naše sny byly velmi rozličné, a měly také rozličný osud...“ Děla V., 394, 395.

nazírání i zvláštní přednost pro své slovanské jméno (Graz ze slovinského Gradec, zdrobnělé z grad = hrad, zámek), neboť sám Miklošič píše zmíněné epigramy v „Slovenskim gradu". Předčí tím skoro básníka Kollára, kterému slovanská jména kolem Jeny přinášejí bolestnou radost, neboť se zdá, že si chce Št. Hradec v současné době přisvojit. Jest pochopitelno, že také i mnoho fantastického našlo mimo to v kruhu ohlas. Přirozeně i Rukopis Královédvorský těšil se ve Št. Hradci vážnosti.[132]) Vraz dokonce z něho překládal. O tom, jak se mnohdy znalost slovanského světa čerpala z nepřímých pramenů, svědčí ta okolnost, že štyrsko-hradečtí romantikové měli[133]) svůj „Vasilii ostrow", to jest znali německým prostřednictvím petrohradskou učenou čtvrt (Vasiljevskij ostrov).

Literární radost z tvorby u této mládeže byla veliká a byla věnována především básnictví; a ani oba filologové kroužku, Miklošič a Caf,[134]) nebyli výjimkou. Vraz o tom jednou žertuje[134]) (1833), že nadešly „zlaté časy" pro Slovince, neboť i v hlavách ostatní mládeže — jako u Murka — „bouří Minerva". V roce 1837 píše[135]) o devatenáctiletém Slovinci, který má značné vědomosti filologické, estetické, historické a také mnoho lásky pro slovinství; nejenom že pracuje na malých písních, ale sám skládá i originální drama.[136]) Toto psavectví přesídlilo dokonce na mariborské gymnasium, kde synovec držitele štyrskohradecké stolice slovinštiny, Kvas, byl nazýván „slovinským Homerem", poněvadž psal epos. Většina však byla skromnější a pokoušela se hlavně o překlady.

Tato mládež pomýšlela dokonce na svůj vlastní časopis, při čemž Miklošič stál v popředí. Původně chtěli se ovšem vůdcové připojiti[137]) k časopisu lublaňskému „Čbelica", ale přece jen pomýšleli na konkurenční podnik, ještě dříve, nežli se dozvě-

---

[132]) Vraz, Děla, V, 148.

[133]) Tamtéž 168.

[134]) Tamtéž 131.

[135]) Tamtéž 156—157.

[136]) Zřejmě se tím míní Davorin Trstenjak (nar. 1817), který vskutku již v roce 1838 napsal drama: „Nevesta iz otoka Cipros". (K. Glaser, Zgodovina slov. slovstva, III, 137). Všimněme si, že v Lublani slovinská divadelní představení (nehledíc k představením školním z časů reformace, jesuitským a kapucínským hrám) počala se v roce 1789 přepracováním Richterova kusu „Feldmühle" (Županova Micika); brzy však přestala a teprve v roce 1848 tímtéž kusem byla znovu zahájena.

[137]) Srov. Vraz, Děla, V. 145, 146, 149, 158.

děli (5. září 1837), že „včelička", hlavně pro potíže s censurou, již nevyletí.[138]) V roce 1835 líbá Kočevar[139]) z Vídně Vraze a Miklošiče, poněvadž chtěli vydávati „Cvetlice" (Květy) a pateticky volá: „Zlaté myšlenky! Zlaté plány!" Když byl Miklošič jako právník ve třetím roce (1834—35), měl už tolik hotových básní i prosy (v vrstnem in prostem peru), že pomýšlel na uveřejnění v „Kranjské Čbelici" nebo v časopise, který by sám redigoval.[140]) Při nejmenším měli Vraz a Miklošič v roce 1836 pro „prvý sešit" připraveny již „některé z nejvýznačnějších básní nejslavnějších evropských básníků" v slovinském překladě,[141]) a vyprosili si také příspěvky od lublaňských; zejména si přáli překlady z anglického (Prešeren pracoval již o „Parisině"), neboť kromě Byronova „Fare thee well" a Grayova „Church-guard" neměli ještě z tohoto jazyka nic. Z Vídně byly jim slíbeny Vergiliovo Georgicon, Ugolinova smrt a několik španělských romancí. Z Goetha byl přeložen: Erlkönig, Mignon, Fischer a Spinnerin; ze Schillera: Hector und Andromache, die Bürgschaft; z Mickiewicze: Powrót taty; z Lamartina se překládalo: L'isolement, le lac a l'invocation. Kromě toho bylo přeloženo dvanáct sonetů Petrarcových, španělské romance z knihy (J. Grimma): Silva de romances viejos, z novořečtiny několik písní z Possartovy mluvnice. Nejvíce těchto překladů, které vznikly ve štýrskohradeckém kruhu, lze dokazatelně přičísti Vrazovi dík jeho slovinské pozůstalosti; ale i Miklošič se jich rozhodně zúčastnil, neboť Vraz, který sděluje 2. dubna 1837, že se zaměstnává[142]) za Miklošičovy pomoci „sestavováním materiálu pro soupeřící časopis „Čbelice, který s ní usiluje o přízeň květů", píše výslovně po výčtu jednotlivých básnických pokusů ostatních mladíků:[143]) „Miklošič také něco píše, ale nevím názvy těchto květů." Z výrazu „květy", z celé té souvislosti a obsahu „Čbelice", jíž chtěli vytvořiti soka, musíme bezpodmínečně souditi, že i Miklošič se pokusil o překlady básní. Především bych mu připisoval překlady ze Schillera, poněvadž ho měl rád, takže si vzpomíná ještě dnes jeho mladší

[138]) Srov. Letopis Matice Slovenske za 1. 1877, 161.
[139]) Vienac 1883, 163.
[140]) Vraz, Děla, V, 149.
[141]) Tamtéž 147—148.
[142]) Děla V, 156.
[143]) Tamtéž 157.

bratr, jak mu jako krejčovskému tovaryši přednášíval ještě ve Vídni „Bürgschaft" (v. nahoře), „Taucher" a „Gang nach dem Eisenhammer". Také snad i řecké lidové písně od něho pocházejí, zatím co Vraz, jak ukazuje pozůstalost, překládal a upravoval s oblibou „Griechenlieder" (řecké písně W. Müllera). Ostatně toto místo se vztahuje na Vrazovu zprávu[144]) již o tři týdny mladší (na den sv. Jiří 1837), v níž Miklošič jest označován jako původce celého plánu. Den předtím procházeli se tři Slovinci (Miklošič, Vraz, Trstenjak) po Št. Hradci, hovořili o radostném literárním ruchu u Poláků a Rusů, mysleli na horlivost Čechů a Charvátů na poli národní kultury a zesmutněli, když si připomněli svůj národ; nakonec šli všichni tiše, až Miklošič přerušil všeobecné ticho: „Což bychom nemohli, když včelka přestává létat, poslat do našeho vzduchu něco jiného, co by přivábilo dychtivý zrak našich Slovinců?" A tu vzkřikli všichni: „Motýlka" (Metuljček),[145]) miláčka růží s pozlacenými křídly! — „Dobře!" „Motýla" (Metulj)! „Můžeme jej již stvořiti. Dáš mu, praví mi Miklošič, sosák; p. Trstenjak nožky; já ostatní tělo; dr. Prešeren musí zaslati křídla; — jen jedno: nyní jest motýl stvořen; ale kde vezmeme slunce, od něhož bychom mohli zažehnouti pochodeň, jíž bychom mu mohli vdechnouti duši-život; mrtvá křídla nelétají — kde jsou peníze na tisk, vždyť ani Ferstel ani kdo jiný to nevezme do nákladu. Bez peněz se nedá v našich časech nic dělat — to jest to slunce; peníze jsou modlou přítomnosti." Po takovém počátku, právě tak poetickém jako posléze po prosaickém výkladu Miklošičově byli přátelé ihned ochotni k oběti; mohli však přispěti dohromady jedině 30 zlatými, zatím co tisk stál 60 zlatých. Ostatně, mohli také počítati s podporou z dolního Štyrska a ustanovili si již berního kontrolora Dominkuše za pokladníka, ale „Motýl" přece nevyletěl. Musíme se tu spokojiti toliko se zprávou o Miklošičově plánu, který tak krásně a správně rozdělil úlohy a již tenkráte projevil svou solidnost, když si ponechal sám tělo „Motýla".

Štyrskohradečtí romantikové, kteří měli velkou radost ze slovinských lidových písní, chtěli svému národu projeviti svou lásku tím, že uvažovali o jeho literárních potřebách. Tak si

---

[144]) Tamtéž 158, 160.

[145]) Jméno a i zdrobnělý tvar byly přirozeně protějškem k „čbelici".

musíme vysvětliti plán překladu spisů Krištofa Schmida,[146]) který koncem roku 1835 tak pokročil, že se pomýšlelo již na předložení rukopisu censuře. I tu, jak se zdá, byl Miklošič v popředí; při nejmenším jím přeložené povídky „Kanarček" a „Kresnica"[147]) byly by tvořily „pravděpodobně" počátek prvého sešitu, neboť byly již připraveny (3. prosince 1835). Jest velmi pravděpodobné, že tento překlad vyšel, neboť D. Trstenjak[148]) říká, že „několik sešitů" povídek Ch. Schmida, přeložených do slovinštiny, bylo výsledkem snah kroužku. Dosud však jsem nenašel ani jediný sešit po knihovnách ve Št. Hradci, Lublani a ve Vídni. Budiž tu připomenuto, že v témže čase vyšly takové překlady v Lublani, Celovci a dokonce v Radgoně (Radkersburgu). Koncem roku 1837 mluví[149]) se ještě také o utvoření „fondu pro vydávání slovinských knih", ale zdá se, že se myšlenka ta neuskutečnila. V r. 1838 vyšla satyrická báseň „Novi Vedež" od A. Gutmanna na náklad některých vlastenců,[150]) ale Miklošič mezi nimi již nebyl.[151])

Taková literární snaha nemohla však míti žádný zvláštní výsledek, neboť měla příliš místní ráz. Slovinci ze Štyrska, kteří netvoří ani třetinu celého kmene (dnes čítají jen něco málo přes 400.000 duší), byli jistě nejméně schopni, aby sami udrželi krásnou literaturu, vždyť celý slovinský národ — nehledě ovšem k vybraným vzdělancům, kteří se právě sešli ve Št. Hradci — byl dosud v hlubokém spánku. Ostatně štyrskohradečtí romantikové zašli ve svých důsledcích příliš daleko, neboť chtěli dosavadní spisovnou řeč nejenom omladiti domácím nářečím, ale přímo nahraditi. Vraz[152]) na př. při překladu jedné povídky Ch. Schmida dává Muršecovi výslovně pokyn, že nemá psáti krajinsky, ale slovinsky, t. j. tak, jak hovoří dobrý štyrský Slovinec. Bylo jistě přehnáno, když Prešeren a Kastelic nechtěli tisknouti v „Illyrisches Blatt" básnické pokusy Vrazovy, poněvadž pro jejich štyrské nářečí jim „roz-

---

[146]) Vraz, Děla, V, 139—141.

[147]) T. j. „Kanarienvogel" a „Das Johanniskäferchen", které v „Sebraných spisech" (Původní vydání podle poslední úpravy 1841) II. sv. následují také za sebou (str. 3—45, 46—57).

[148]) Koledarček za l. 1855, 28.

[149]) Vraz, Děla, 165.

[150]) Tamtéž 432.

[151]) Srov. Macun, o. c. 78—79.

[152]) Děla, V, 140.

uměli mnohdy jen zpolovice";[153]) přece však takový jazykový individualismus nebyl na místě, neboť spisovná slovinština děkovala za svůj vznik bojovníkům za reformaci a ti všichni byli z Krajiny. Tento základ nebyl opominut ani spisovateli protireformace a byl východiskem mužům obrození koncem minulého a počátkem dnešního století, kteří pochopitelně pocházeli zase v prvé řadě z Krajiny, která tvoří jádro slovinské jazykové oblasti, a jest jedinou výlučně slovinskou zemí (nehledě ke kočevskému jazykovému ostrovu). Ostatně musí se zdůrazniti, že štyrskohradečtí romantikové neměli tolik příležitosti, aby si osvojili dobře tuto spisovnou řeč, takže mohli tím spíše podlehnouti romantické zálibě v nářečí. Na druhé straně však podporovala tato okolnost právě snahy — také vysvětlitelné duchem času — pro sjednocení rozličných kmenů v jeden národ. S tohoto hlediska prokázali štyrští romantikové slovinskému lidu význačné služby, neboť propagovali s úspěchem takové názory, jak je Vraz[154]) projevil ve svém stesku o „omezené myšlence vlastenecké" A. Grünově, když Grün uveřejnil v „Deutscher Musenalmanach" první překlady svých „krajinských lidových písní": „Jako kdyby byli Krajinci nějakou zvláštní lidskou rasou. Již často jsem se o tom vyjádřil ústně i písemně, že národy se liší pouze božským znakem řeči, ne však libovolnými politickými hranicemi." V poměrech, které byly na slovanském jihu, mohla však býti snadno dána při novém učení otázka: co jest řeč, co jest národ? Když pak v Záhřebu byla propagována Gajem a jinými pod ochranou Kollárovou a Šafaříkovou myšlenka literárního a národnostního spojení všech jižních Slovanů pod názvem „Ilyrů", v nichž nacházeli slavné předky, čehož praví romantikové potřebovali, byl právě Vraz první Slovinec, který se k nim připojil a s obzvláštním důrazem trval na tom, aby „Danica" se vzdala „provinciálního" jména „charvátská".[155]) Vraz psal jen v letech 1832—1836 slovinsky,[156]) zanechal však sám těch prvotin, které by musely být ještě studovány, a zpracoval jen některé v záhřebské „ilyrštině". Stal se tedy nejplodnější spisovatel kruhu nevěrný původním snahám a strhl s sebou i většinu ostatních

[153]) Letopis Matice Slovenske za l. 1877, 158.
[154]) Děla, V, 163—164.
[155]) Koncept jednoho dopisu ve slovinské pozůstalosti.
[156]) Děla V, 163.

druhů, takže se, aspoň na nějaký čas, přidali k „Ilyrům; ba dokonce u Miklošiče podařilo se mu to dokonale, ačkoliv Miklošič míval vždycky konservativní sklony, a ještě v roce 1837, když zamýšlel vydávati „Metuljček", obhajoval tvrdohlavě pravopis zavedený prvním slovinským gramatikem Bohoričem (Arcticae horulae, Wittenberg 1584) proti novému českému, který později sám svými díly zavedl v srovnávacím jazykozpytu. Ale již v roce 1839 posílá Miklošič přímo z Vídně Vrazovi pět básní (v. dále), jejichž „ilyrština" nijak nezadala ilyrštině jeho přítele a ostatních Záhřebčanů. Takový obrat byl zvláště lehký pro Slovince z krajiny mezi Murou a Drávou, neboť měli vždy úzké vztahy k Charvátům a mluvili nářečím, které se nijak zvláště nelišilo od nářečí v Provinciálním Charvátsku; proto neobětovali svou individualitu nijak více než četní Charváti, kteří se musili právě tak učiti štokavskému nářečí, jež bylo vytvořeno hlavně dubrovnicko-dalmatskými spisovateli a ze srbských lidových písní.[157])

Štyrskohradecký romantismus — neboť jako o takovém musí se mluviti v literární historii Slovinců a Charvátů — mohl za těchto okolnosti přinésti skutečný užitek teprve tehdy, až když přátelé z mládí zaujali svá postavení. Nejvýznamnější byli však oba vedoucí kruhu. Vraz svá právnická studia nedokončil, přesídlil koncem roku 1838 trvale do Charvátska, v němž našel svou vlast, a stal se nejvýznačnějším básníkem ilyrismu. Jak dalece jest odvislý od německých vzorů — a jeho závislost jest mnohem větší nežli se obyčejně předpokládá — tvoří šťastnou směs Uhlanda a Rückerta. Vyniká však značně Uhland, neboť i u Vraze jako u většiny slovanských romantiků nahrazuje slovanská a domácí složka orientálskou. Jeho obzor se v Záhřebu rozšířil jediné obsáhlým a hlubokým studiem všech slovanských literárních výtvarů, ale přišel tam již jako hotový muž a předčil právě tím své druhy spisovatele. Jako pravý romantik, který správně vystihl podstatu národnosti, bránil se obvyklému přeceňování dubrovnicko-dalmatských spisovatelů, v nichž viděl jen Italy ve slovanském rouše, a poukazoval vždy znovu na lidovou píseň jako na svěží pramen pravé národní poesie.

Jako kritik[158]) a vydavatel časopisu „Kolo" (od roku

[157]) Vraz i Miklošič čerpali zejména z vydání lidových textů a spisů v prose Vuka Karadžiće (v. jeho „Danica"). Srov. Slovinac 1881, 60.

[158]) Srov. M. Šrepel, O Vrazovoj kritici. U Zagrebu 1892. Také jeho

1842), jemuž nedovedli Jihoslované po desetiletí postaviti po bok nic rovnorodého, ukazuje hlavně, že nestudoval nadarmo po boku Miklošičově filologii, třebaže Miklošič, jak dokazuje jeden z jeho epigramů, na to příliš nedržel. Zejména musíme pochváliti předmluvu k jeho slovinským lidovým písním,[159]) z nichž, bohužel, vyšel jen první sešit (1839), ale až na sbírku Štrekeljovu (vychází od r. 1895), jíž byly vydány na světlo ostatní poklady Vrazem zachráněné, zůstala nejlepším vydáním, takže nebyla nadarmo věnována Vuku Karadžićovi.

Pokud se týče Miklošiče, musíme si dáti otázku, zda měl již ve Št. Hradci specielní filologické a jazykové zájmy. Je jisté, že se učil všem slovanským jazykům; jeho zájem o lidovou píseň všech Slovanů jest dosvědčen, pocit převahy v mluvnických znalostech slovinštiny jest v mluvnických epigramech proti Vrazovi prokázán. V přátelském kroužku těšil se Miklošič veliké vážnosti jediné pro své vědění. Když studoval práva ve třetím roce, nazval jej Vraz[160]) „mladíkem zběhlým ve starých klasicích i v moderních význačných dílech". V roce 1838 nazývá Vraz[161]) sám sebe jednoduchým Slovincem ve srovnání s „vysoce, vysoce vzdělaným, známým" Miklošičem. Obzvláště zajímavé jest však vyjádření Kočevarovo, když v roce 1837 píše Vrazovi:[162]) „Dej Bůh, abyste (Vraz i Miklošič) vždy tak zůstali. O tebe a Dominkuše nemám starost; ale Bůh zachraň, aby nás opustil Miklošič. Vykoná pro naši slávu a literaturu mnoho význačného, jen bude-li chtíti. O Miklošiče mám vždy starost, aby jej neodvedla ctižádost od Slovanstva. U Němců nedosáhne přece nikdy takové cti, která jej čeká u Slovanů. Když se proslavil svým věděním, neměl by přece jen zapomenouti na své slovinství (slovanství?)." že tato slova, která zároveň svědčí o tehdejší Miklošičově střízlivosti, i s ostatními důkazy o jeho učenosti, nevztahují se snad jen na jeho filosofické znalosti, ale svědčí v prvé řadě o jeho slovanských studiích, dokazuje již epištola, v níž Vraz jej opěvuje jako svého mistra. Z ně-

---

hodnocení slovinských spisovatelů po stránce jazykové a literárně-historické, jež právě ve svých štyrskohradeckých dopisech uváděl, odpovídá našemu dnešnímu nazírání. Srov. Děla, V, 148, 151.

[159]) Narodne pěsni. I. U Zagrebu. 1839.

[160]) Děla V, 149.

[161]) Tamtéž 167.

[162]) Vienac 1883, 166.

kolika málo přeložených a původních básní Miklošičových měl by Bohem požehnaný a ve svém mládí velmi plodný básník jistě právě tak málo respektu, jako Miklošič zase z jeho filologických hříček. Vraz však jde ještě dále a připisuje Miklošičovi již tehdy všeslovanský úkol. Již v roce 1834 prosí bohyni Slávu, aby jeho přítele ověnčila.[163]) Když potom na podzim roku 1837 dlel ve své otčině a oslavoval ji v II. díle „Djulabijí",[164]) zastavil se též před Miklošičovým domem. „U tří věží" (z lidové písně) zří státi mladou matku, kolébající za zpěvu v pestré kolébce dítě, které bylo zrozeno k věčné slávě. V skotačivém zvuku lidové písně, obzvláště polských krakováčků, v jejichž metrum jsou „Djulabije" oděny, oslovuje hned mladíka: „Rozpínej, rozpínej svá křídla, můj bystrý sokole, k Labi a Visle, k Dunaji a Dněstru! Pospěš si jako včela, která bzučíc létá od květiny ke květině a vij věnce pro chrám bohyně Slavy."[165])

První životopisec Miklošičův, J. Navratil, od něhož též víme, že se Miklošič již jako student věnoval studiu staroslověnštiny,[166]) píše již v roce 1853:[167]) „Obzvláště jazykověda zajímala Miklošiče odjakživa a již dlouho pomýšlel napsati srovnávací mluvnici slovanských řečí." Ačkoliv, jak se zdá, tato slova se vztahují na prvá léta vídeňská právě omezením, že brzy Miklošič poznal potřebu studovati důkladně tak zvané památky církevní slovanštiny, přece jen máme právo vztahovati je již na leta prožitá ve Št. Hradci, neboť nehledíc na svědectví jeho bratří, že jej jazykověda „již odedávna" zajímala, máme od samotného Miklošiče takovouto výpověď:[168]) „Ve Št. Hradci jsem neztratil lásku pro slovanské věci; kuli jsme dalekosáhlé plány, Vraz měl psáti srovnávací slovník, já zase srovnávací mluvnici slovanských řečí. Tyto snahy podporoval styk s Poláky, internovanými ve Št. Hradci."

Ostatně také můžeme se přesvědčiti ze současných projevů,

---

[163]) Děla II, Prvo lištje, 9.

[164]) Děla V, 204.

[165]) Djulabije II, str. 77—78 (Děla I, 109—110). V původním provedení jsou to dvojstrofy 65—66 (Djulabije, U Zagrebu, 1840, str. 105—106).

[166]) Kopitarjeva spomenica, 68.

[167]) Koledarčik za l. 1854, 39.

[168]) Macun, Književna zgodovina slov. štajerja, 115.

že v jeho kruhu byla vskutku pěstována skutečná jazykověda. Vraz píše[169]) 19. listopadu 1837 básníku Prešernovi o svých „jazykových zásadách“: „Začínám pochybovati, že něco z toho k tobě proniklo, poněvadž ponejvíce jsou založeny na analogii a etymologii, a já vím, že jsi zapřisáhlý nepřítel jmen Dobrovský, Kopitar a tak dále. A přece jen naše řeč má nesporně velkou filosofickou stavbu, jejíž mechanismus má znáti každý spisovatel; a tomu můžeme se naučiti právě jen z etymologie. Jest pravda, že jednak nepovolaní, jednak sanguiničtí badatelé zašli často příliš daleko, jako na příklad B. Dankovský, Solarić, kteří chtěli hned z řeků, hned zase z Římanů udělati potomky Slovanů, — ale proto nesmíme se dívati na celý ten díl jazykozpytu jako na prázdné povídání do větru. A kdybys se chtěl namáhat sledovat jeho přirozené stopy, nahlédl bys jeho potřebu, a takto poučen, přisvědčil bys mým základním názorům po stránce jazykové. Dokud se to nestane, zůstane vám vaše vlastní mateřština hádankou, jako jistě zůstane všem ostatním, třeba všeslovansky vzdělaným mužům, kdyby nebyli nikdy v zemi.“ Když básník, který ke všemu Kollára, filologického fantastu označuje za svého duševního otce, dovedl tak oceniti Dobrovského a Kopitara, o nichž od lublaňských nic dobrého neslyšel, a měl tak správné názory o jazykozpytu, jaké výše dosáhl již tenkráte jeho učitel, z něhož brzy nato se stal jazykozpytec!

Miklošič měl ve Št. Hradci dokonce konkurenta, který musí být jmenován přímo jako oběť srovnávací jazykovědy. V roce 1832 přišel Oroslav (Jiří) Caf do Št. Hradce a již v roce 1833 nazývá jej Vraz[170]) výtečným filologem a nadšencem pro vše slovanské, od něhož se mnoho očekávalo. V roce 1838 píše o něm,[171]) že „den ze dne žije ve své etymologii, kterou zpracovává už po pět let. Výsledky jeho badání jsou úžasné a vzrušující“. Vraz myslel vícekráte, že tento mladík jest ztracen kosmicky a slavisticky, ale on se vrátil vždy znovu a vítězně z labyrintu po stopě Slávy. Jeho etymologická badání nebyla tak šarlatánsky stavěna na písku jako badání Dankovského, jen tak podle zvuku, ale byla opřena o pevné a neklamné zákony. Poněvadž dal Vrazovi nahlédnouti „do stavby svého pozorování“, musil Vraz uznati, že je již „velký znalec

[169]) Díla V, 162—163.
[170]) Díla V, 131.
[171]) Tamtéž 175—176.

mluvnice a filolog". Ale jako venkovský duchovní nemohl se Caf přece jen tak rozvinouti, zapadal vždy více do labyrintu etymologisování, přestal být činný, a nebyl asi povolán, aby se stal nástupcem Schleicherovým po jeho odchodu z Prahy (1857), jak si prý představovali Šafařík i Čelakovský (zemřel již 1852) a Hattala.[172]) Vůči Miklošičovi byl tak nedůvěřivý, že nevyšel vstříc jeho dobře míněnému návrhu, aby mu dal své bohaté sbírky slov, a společně s ním vydal slovinsko-německý slovník, a o jeho prvních dílech psal do Prahy tajné[173]) i veřejné (v ČČM. 1852, I. str. 168—176, II. 160 až 178)[173a]) kritiky. Později zaměstnávaly jej etymologické dodatky k Miklošičovu „Lexicon palaeoslovenicum", ale ani v tom se nedostal daleko, takže posléze propadl zcela stihomamu a spáchal nakonec sebevraždu (1873).

Nesmíme přehlédnouti, že v roce 1837 vyšla Kollárova knížka „Über die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation". Toto dílo[174]) poskytuje výtečnou generalisaci a abstrakci všech snah současných slovanských učenců a spisovatelů. Kollár hlásal tam ovšem tak zvaný literární panslavismus, který měl Slovany uzpůsobiti, aby dali základ novému kulturnímu období lidstva, ale v podstatě chtěl vlastně udělati ze všech Slovanů slavisty. Vskutku podařilo se básníkovi, který byl sám ve filologii hudlařem, vytvořiti zdařilým způsobem ideál slavisty, který abstrahoval z činnosti Dobrovského, Kopitarovy a svého přítele Šafaříka. Vlastně jediný Miklošič přiblížil se zcela tomu ideálu; spis četl jistě ke konci roku 1837, neboť spis ten ve Št. Hradci způsobil téměř revoluci. Dne 18. ledna 1838 poslal Vraz[175]) dva výtisky do Ptuje a psal, že jich již více jak dvacet rozšířil, a že další brzy objedná, neboť „Evangelium to ve Št. Hradci rozehřálo krev všech Slovinců".

---

[172]) Macun, o. c. 113. Obšírný životopis napsal B. Raić v Letopise Matice Slovenske za 1. 1878, 72—101.

[173]) Tyto neznámé dopisy jsou uloženy v Museu Království českého. [Vydal Iv. Kunšič: Doneski k zgodovini književne zveze mej Čehi in Slovenci, Zbornik, Na svetlo daje Slovenska Matica v Ljubljani, I. (1899) 157—188: Oroslav Caf in Václav Hanka. K. p.]

[173a]) [Také zde autoři zůstávají anonymní: Od jeho krajana O[roslava Cafa] s doplňky od B[ožidara Raiće]. K. p.]

[174]) Srovnej autorovy: Deutsche Einflüsse I, 238—242.

[175]) Děla V, 169.

Toto národní hnutí, jehož duší v letech 1832—1838 byli Miklošič s Vrazem, trvalo potom ve Št. Hradci a v Dolním Štyrsku ještě déle, a v roce 1848 přijalo přirozeně také politický ráz. Onen „Živkov", který ve Št. Hradci zastupoval publicisticky přání a požadavky Slovinců,[176]) byl Dr. A. Muršec, přítel obou, který se k Miklošičově nevoli[177]) zdržoval příliš dlouho jako duchovní na venku. Týž založil štyrskohradeckou „Sloveniji" (16. dubna), první konstituční spolek ve Štyrsku,[178]) zatím co Miklošič sám dne 20. dubna stal se hlavou spolku stejného jména ve Vídni.[179]) První proklamace vídeňské „Slovenije", která požadovala sjednocení všech Slovinců v jediné „království slovinské", rovnoprávnost ve škole a v úřadě a naproti A. Grünově propagandě pro frankfurtský parlament jen příslušnost k Rakousku, byla napsána Miklošičem,[180]) který se také odebral v čele deputace do Lublaně, a byl poslán dne 29. června od svých rodáků ve Sv. Lenartu v Slovenských Goricích jako zástupce do prvního rakouského říšského sněmu.[181])

Trvalejší výsledek štyrskohradecké činnosti Miklošičovy zůstal však přece jen na duševním poli mezi jeho bližšími krajany. Duch, vedoucí celý kroužek rozšířil se zejména v Dolním Štyrsku mezi duchovenstvem, které zejména bylo osvícené, a učinilo mnoho pro kulturní potřeby svého lidu. Také zájem o slovanskou filologii a dokonce o srovnávací jazykovědu zůstal dlouho živý, takže s mnoha jinými ještě V. Oblak, i já, odnesli jsme si nejpříjemnější dojmy z mnoha farností (na př. od D. Trstenjaka a B. Raiče), kde jsme našli nejen díla Miklošičova a ostatních slavistů, ale i Schleicherovo Compendium a litevskou mluvnici, Kuhnův Zeitschrift atd. Miklošič stal se sice příkladem kabinetního učence, ale kromě vlivu, jímž působila jeho díla až v poslední vesnické škole, působily dlouho v Dolním Štyrsku též vzpomínky na jeho čin-

---

[176]) Krones, o. c. 539.

[177]) Vraz, Děla, V. 167.

[178]) J. Apih, Slovenci in 1848. leto, 123.

[179]) Tamtéž 119 a násled.

[180]) Sdělení vládního rady A. ryt. Globočnika, sekretáře spolku.

[181]) Klamný jest údaj Wurzbachův (18, 270), že říšský sněm opustil, když výstřelky sněmu „zamezily další spolupráci jeho s vládou". Miklošič výslovně mně vysvětlil: „Zůstal jsem tak dlouho, dokud nás nerozehnali.".

nost v Št. Hradci za mládí, což si můžeme hlavně vysvětliti jeho pozdější slávou. Tak také pochopíme, že jeho sedmdesáté narozeniny v Ljutomeru byly slaveny důstojně a s nadšením vším lidem (dne 2. září 1883).

V. PRVÁ LÉTA VE VÍDNI.
(1838—1844.)

Bez přehánění můžeme souditi, že bylo štěstí pro slovanskou filologii, že Miklošič neobdržel místo profesora filosofie v Innsbrucku, neboť tam by byl býval ztratil styk se slovanskými studiemi, a nebyl by se nikdy stal ani Grimmem ani Diezem slovanských řečí. Maje zapotřebí vyvoliti si jiné povolání, rozhodl se státi se advokátem a jíti do Vídně; doufal patrně, že vzhledem ke svým jazykovým znalostem najde tam lepší budoucnost, neboť musel ještě dosáhnouti hodnosti doktora práv, a nemohl ještě počítati ani potom s pevnými příjmy. Doma jej upozorňovali na diplomatickou dráhu, kterou by mu umožnila jeho znalost jazyků, ale nechtěl se jí věnovati, neboť k tomu je zapotřebí, jak sám pravil, mnoho peněz, „při nejmenším tisíc zlatých ročně".

Tak přišel Miklošič v polovici září 1838 do Vídně.[182]) Své první dojmy líčí takto: „Tři dny jsem bloudil tím nesmírným městem aniž jsem potkal známou duši. Tisíce lidí hlučelo v širokých ulicích, ale nepotkal jsem mezi nimi nikoho známého a to mne velmi rmoutilo. Teprve čtvrtého dne jsem se setkal s Dantscherem, jehož společnost mne poněkud potěšila. Doporučující dopis od hraběte Ladislava Ostrowského jsem odevzdal jeho švagrovi dru Malfattimu, lékaři arcivévodkyně Žofie; slíbil mi svou obzvláštní podporu, kdykoliv budu potřebovati. Dosud jsem u něho dvakráte jedl, a jednou jsem byl pozván na ples. Kopitara jsem doma nezastihl. Ruských knih jest ve Vídni jen tak asi deset, za to však lze snadno dostati knihy v ostatních slovanských jazycích, zejména polské a české". Na to prostřednictvím Vrazeovým prosí rodáka Dominkuše, v jehož domě ve Št. Hradci bývali, aby mu laskavě poslal slíbené peníze, ale hned k tomu připojuje: „tento měsíc vydělám si sám sdostatek; mohu dostati mnoho kondic".

Vidíme, že Miklošič nebyl zklamán ve svých nadějích, neboť

[182]) Viz dopis ze dne 26. října 1938 Vrazovi. Vienac 1883, 606.

na doporučení hraběte Ostrowského, který mu mimo to nabízel také peněžité podpory, které však Miklošič odmítl, dostal se ihned do vyšších kruhů, k nimž mu upravoval cestu lékař vysoce vzdělané a vlivné arcivévodkyně Žofie, matky císaře Františka Josefa. Brzy se stal sekretářem v domě hraběte Abensperga-Trauna, otce dnešního vrchního komořího, kde starému osleplému hraběti ponejvíce čítal knihy v cizích řečech, a vyučoval jim i jeho děti.

Zatím dostudoval práva a dosáhl dne 28. prosince 1840 hodnosti doktora práv na vídeňské universitě po výtečných rigorosech a veřejné obhajobě tesí, vzatých ze všech oborů právních (ex omnibus juris speciebus). Jak tuto hodnost zužitkoval, nemohl jsem nijak přesně vyšetřiti, třebaže jsem po tom všemožně pátral. Také není vůbec známo, kdy Miklošič nastoupil do advokátní kanceláře; není také jisto, u koho byl koncipientem.[183]) Ze zprávy Navratilovy,[184]) že „Miklošič se již půl léta skutečně věnoval zaměstnání právního zástupce", dokud jej Kopitar nepřivedl do dvorní knihovny, mohli bychom učiniti ten závěr, že Miklošič teprve roku 1843, když se Kopitarovi nezdařil první pokus připoutati jej k sobě, vstoupil k nějakému advokátovi jako skutečný koncipient, že však před tím byl nanejvýše volontérem; to bylo tenkráte zcela obvyklé, neboť pro dosažení advokátního místa, které záviselo jen na advokátní zkoušce, ale i na jiných okolnostech vzhledem k numeru clausu, neměla prakse obzvláštní význam a nevynášela buď nic, nebo jen zcela málo. S tím by vskutku souhlasilo, že Miklošič i po dosažení právnického doktorátu zůstal v domě hraběte Trauna a jiných šlechticů, na př. hraběte Palffyho jako učitel řečí a dlíval s nimi často a po dlouhou dobu na venkově. Byl tedy koncipientem Dra Fingera, velmi známého advokáta, jak ujišťuje jeho bratr Alois, který přišel do Vídně v roce 1843. Podání však praví, že Miklošič byl v kanceláři[185]) Michaela Bacha, otce ministra, který dal jméno celé éře absolutismu. Tak alespoň vyprávěl Miklošič

---

[183]) Nikde jsem nenašel zápisu o tom, ani v archivu ministerstva spravedlnosti, ani v archivu vrchního zemského soudu, dřívějšího soudu apelačního, jemuž advokáti podléhali. Ostatně prý nebylo zvykem činiti o koncipientech nějaké ohlášení.

[184]) Koledarčik za l. 1854, 38.

[185]) Tam prý byl jeho kolegou Dr. Felder, pozdější starosta města Vídně.

sám svým synům, a také svému nástupci Jagićovi. Poněvadž však Miklošičův bratr, který se s ním často stýkal, zasluhuje plné důvěry, tím spíše, že jeho vzpomínky na mládí Miklošičovo daleko nesahaly, může býti rozpor vysvětlen jen tak, že Miklošič v prvých letech čtyřicátých sloužil dvěma pánům a později vyprávěl jen o známějším. V každém případě jest velmi význačné to, že dokonce oběma svým synům, kteří ještě jako soudcovští úředníci žili po jeho boku, tak kuse vyprávěl o své advokátní praksi, a hlavně, že s nimi málo hovořival o právnických otázkách. Právě tak je pozoruhodné, že se ani slovem nezmínil ve své žádosti za místo amanuensise ve dvorní knihovně o své právnické praksi, která mu přece jen mohla prospěti. Jeho šéf měl jistě pravdu, když mu jednou vysvětloval: „Z vás se nikdy nestane dobrý advokát!" Ovšem v tomto případě odůvodnění jest na prospěch Miklošičovi, jemuž vyčítal, že jednoho sedláka s úspěchem odradil od procesu.[186]) Ještě ve svém stáří překvapil jednoho svého známého, když jej vyhledal jako advokáta, aby si dal od něho napsati svoji krátkou a jednoduchou závěť.

Z Miklošiče se nestal tedy pořádný právník ani ve Vídni. Je to však docela pochopitelné, uvážíme-li, že, nejen se neodřekl slavistických studií, ale ještě je rozšířil a prohloubil; a k tomu našel ve Vídni obzvláště příznivou půdu. Z dopisu Vrazovi, právě zmíněného, vidíme, že se ihned pídil po slovanských knižních pokladech, a vyhledal jejich strážce Kopitara. Přišel k němu také s doporučením od hraběte Ostrowského,[187]) které však nemělo takový výsledek jako u Dr. Malfattiho. Kopitar přijal jej docela obyčejně.[188]) Věnoval mu svou pozornost teprve tehdy, když viděl, že často žádává v dvorní knihovně slavica. O tom, že tato známost nebyla hned srdečnější, svědčí ta okolnost, že Kopitar podle poznámky ve svém deníku,[189]) teprve 14. června 1839 dal výtisk svého Glagolita Clozianus „Dr. Miklovshizh v. Gratz". Kopitar tedy nejenom neznal znění a psaní jména svého budoucího přítele, ale poznamenal si ještě, že je „ze Št. Hradce".

Důležitější však jest to, že Miklošič vůbec nesouhlasil s Ko-

[186]) Srov. Jagić, Wiener Zeitung 1897, č. 151.

[187]) J. Navratil, Kopitarjeva spomenica 68.

[188]) Sdělení Navratilovo.

[189]) Istočniki dlja slavjanskoj filologii (ed. Jagić, Petrohrad 1897), II, 841.

pitarem právě v těch otázkách, které Kopitarovi zrovna ležely na srdci. Zatím co Kopitar posílal do světa své vzteklé výbuchy proti záhřebským Ilyrům a jejich pražským ochráncům v dopisech Kristianovićovi[190]) a veřejně v „Hesychii glossographi discipulus" (Vídeň, 1840) a posmíval se zejména také novému pravopisu — na př. o č, š, ž, psal: muscarum quasi stercoribus inquinant pulchritudinem — byl sám Miklošič svému slovinskému nářečí nevěrný, a psal básně v záhřebské ilyrštině, přirozeně i novým pravopisem, jemuž se původně ve Št. Hradci bránil. Na podzim roku 1839 poslal Vrazovi do Záhřebu pět ze svých básní (iz svojich pjesmica) pro „Ilyrský Almanach", který však nespatřil světlo světa.[191]) Vraz otiskl tudíž dvě: „Ani P. iz Petrograda" a „Slavuj" v „Danici" (1840, č. 40, 42);[192]) zlepšiv překlad ruské básně Karamzinovy „Sivi golub", pojal jej mezi svá díla, Byronovu „Bývalému příteli" a jednu epištolu nechal však ležeti. Miklošič sám své básně ocenil zcela správně tak, že „podle jeho úsudku nejsou ani dobré, ani špatné"; nijak zvlášť však na nich nelpěl a určil je výslovně na spálení, nemají-li již býti k užitku.

Obě dvě známé lyrické básně nepodávají nám nic zvláštního. Zajímavější je epištola Vrazovi,[193]) která je odpovědí na zmíněnou dedikaci epické básně jeho přítele „Babji Klanjac". V plynulém a pěkně znějícím čtyřstopém trochejském verši párem rýmovaném, který jest rozdělen na čtyřřádkové strofy, obrací se „doktor a bývalý učitel filosofie" (mudroznanstva!) na svého „starého přítele" se slovy: „Bratře, nechť tě pozdravují ve jménu matky Slavy básně, které ve Vídni byly zpívány a zaslány na břeh Sávy, kde zástup bujarých mladíků věnčí hlavy slavověncem, kde vyšla jitřenka[194]) a zmizela temná noc. Dcery zeleného máje vydaly se na cestu od modrých vln Dunaje, aby pozdravily milované končiny." Přijdou do Štyrska a k potoku, který obvíjí jeho otčinu jako bílý pás. „Nyní znějí jim v sluch známé libé hlasy; jakou radost jim způsobují ty medově sladké hlasy? A když se jim usmívala vstříc končina, v níž jsme spatřili světlo světa, omámila je

[190]) Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, XII.
[191]) Vienac 1883, 606.
[192]) Znovu otištěno Gj. Gjorgjevićem, Prosvetni Glasnik, XII, (1891), č. 4.
[193]) Otištěno: Vienac 1883, 607.
[194]) Narážka na časopis stejného jména (Danica).

slast tak, že zapomněly na svou cestu." Klopotně dojdou přes břehy „velké královny" (Dráva) do Charvátska a přes příkrou Ivanjčici na břeh jasné, prudké (bistre) Sávy, aby pozdravily svého bratra a zvolaly k němu: „Máš-li něžné srdce, ne tupé a ne ze železa, ukaž jim přívětivou tvář a potěš unavené poutnice."

Miklošič byl tudíž ve Vídni nejméně ještě jeden rok věren svým básnickým sklonům a napodobil svého přítele, jehož úspěchy v Záhřebu, jak se zdá, pobízely jej k tomu i v tom, že lásku k otčině projevoval ve verších naučeného nářečí. Můžeme ovšem říci, že básnila za něho libě znějící řeč Dubrovničanů a srbských lidových písní, ale to jest právě to pozoruhodné, že si tak dobře v tak krátkém čase osvojil tuto řeč i s jejím básnickým aparátem.[195]) Přátelský styk s Vukem Karadžićem přispěl k dalšímu zdokonalení, a jest tudíž pochopitelno, že velký gramatik slovanských řečí, který v běžném hovoru nijak obzvláště daleko nedospěl, mluvil a psal srbocharvátštinou ze všech nejlépe.

Přece však tyto básnické libůstky Miklošičovy skončily se brzy a navždy, vědecké však dostaly nový směr. Kopitar, jenž mnoho a marně se namáhal, aby v Šafaříkovi si získal žáka, nalezl na sklonku svého života žádoucího nástupce v Miklošičovi, mezi příslušníky vlastního národa. Chladné jeho chování bylo zjevně prolomeno dne 14. června 1839 věnováním „Glago-

---

[195]) Jako doklad toho, co jsem řekl, podávám originální znění místa o otčině a konec epištoly:

Dojdu onda do potoka
bistra, modra, ne duboka,
Koga vode domovinu
bjelim pasom mi obvinu.
Glasi sad poznani, mili,
uha su jim udarili;
Koliku jim daje radost
ovih glasa medna sladost!
Kad se jim prismeje strana,
gdje vidismo svjetlost dana:
slasti su je obmamile,
da su svoju put zabile.

Ako imaš srdce nježno,
a ne tupo i željezno:
Kažuć im prijatno lice,
tješi trudne poputnice.

lita Clozianus", z něhož se učený svět učil znáti původní podobu církevněslovanské řeči. A nato se věnoval s vášní vlastní jemu ve všech věcech, láskyplně a zcela svému filologickému žáku právě tak, jako před více než dvaceti lety vytvořil z Vuka Karadžiće sběratele pokladů srbské lidové literatury a zakladatele nové srbské literatury.

Podle Miklošičových vlastních údajů, ukazoval mu Kopitar cestu[196]) „den co den po několik let". Jídávali spolu v témže hostinci a chodívali spolu pak vždy na procházku.[197]) Při tom rozbírali všechny otázky týkající se oblasti slovanské filologie. Miklošič přirozeně měl také své názory, neboť právě svými slavistickými vědomostmi získal si Kopitarovy důvěry; a tak často dal podnět k učitelovu zvolání: „To nemůže být!" To podněcovalo Miklošiče k dalšímu přemýšlení a badání, takže tento vzájemný poměr byl velmi plodný. Tyto peripatetické rozmluvy měly především ten výsledek, že Miklošič, jak jsme již pravili, zatím opustil svůj předchozí hrdý plán, napsati totiž srovnávací mluvnici slovanských řečí, a získával si nejprve potřebné filologické základy. V tom byl mu Kopitar vynikajícím učitelem jsa ve všech filologických kruzích velmi vážený, příkladný vydavatel a bystrý interpret staroslovanských jazykových památek; mohl mu též prospěti bohatým materiálem, neboť měl opisy mnohých památek. Plným právem odmítl Miklošič jako „pošetilosti a lži"[198]) Hankovy pomluvy, že Kopitara pouze plaguje. Není však pochyby, že první jeho díla nebyla by bez Kopitarova materiálu tak obsažná, anebo byla by se uskutečnila teprve po delším čase. Právě tak jest správné, že si přisvojil některé z mnoha odmítaných Kopitarových předpokladů, především onen o původu církevněslovanské řeči v Panonii.[199]) Místní vlastenecký důvod mu snad tyto předpoklady obzvláště zpříjemnil, ale nepostrádá to ani jisté příchuti, když byl i on — jak jest pravděpodobné — ve Št. Hradci trápen podobnými pochybami jako Vraz,[200]) který poznamenal ke tvrzení Murkovu, že v Ljutomeru ještě nyní se tak mluví jako za časů sv. Cyrila a Metoda: „Škoda,

---

[196]) Macun, Književna zgodovina, 115.

[197]) Navratil, Kopitarjeva spomenica, 68.

[198]) Slavische Bibliothek, I. (1851), 267—321.

[199]) Zavedený jím název „staroslověnštiny" (místo starobulharštiny) pochází ostatně z pramenů: slověньskъ.

[200]) Děla V, 150.

že až dosud jsem byl tak hluchý a nevycítil jsem docela nic z této souhlasnosti."

Proto byl vskutku Miklošič Kopitarovým žákem, ale i sám charakterisuje vzájemný ten poměr zcela správně, když jej v „jistém směru" nazývá svým učitelem;[201]) neboť ve znalosti a v chápání slovanských literatur, a ještě více na poli slovanské a srovnávací mluvnice a etymologie slovanských jazyků rozhodně jej již tenkráte předčil. Třebaže Kopitar brzo se stýkal s W. z Humboldtů a Jakubem Grimmem, nikdy se z něho nestal srovnávací gramatik, zatím co Miklošič důkladně studoval Pottova a Boppova díla, takže již v roce 1844 mohl podati obšírnou kritiku[202]) Boppovy srovnávací mluvnice a srovnati především sanskrt a slovanštinu základním způsobem.[203]) Ani první samostatné dílo Miklošičovo „Radices linguae slovenicae veteris dialecti" (1845), v podstatě etymologický slovník slovanských řečí, v němž rovněž často opravoval Boppův sanskritský glossář, Kopitar nikdy by byl nenapsal. Miklošič osvojil si znalost sanskrtu teprve ve Vídni bez jakéhokoliv učitele a ta mu zejména dopomohla při jeho žádosti o místo ve dvorní knihovně. Ze všeho jest více než zřejmo, jak klamné byly různé názory o jeho poměru ke Kopitarovi, na př. také mínění v nekrologu vídeňské Akademie, že styk s Kopitarem „probudil[204]) jeho zájem o linguistické studie, obzvláště o badání v slovanských jazycích".

Miklošičův důvěrný poměr ke Kopitarovi byl rozhodující pro jeho další životní osudy. Kopitar se zabýval myšlenkou učiniti svého miláčka svým duševním dědicem, ale zanechati mu také své postavení. Kopitar, jenž sám po dvě léta (1808—1810) dával vídeňským právnickým profesorům možnost k odhalení, že „nemá k právům nejmenšího nadání",[205]) byl nepřítelem praktických právníků; v jeho spisech nalézáme mnohý ostrý výpad proti „kameralistům" — a tím důrazněji vykládal Miklošičovi:[206]) „Nechte těch cikánů a pojďte k nám, stanete

[201]) Slavische Bibliothek, I., 317.

[202]) Jahrbücher der Litteratur, Bd. 105, 43—70.

[203]) Srov. autorovu studii o těch, kdož první srovnávali sanskrt se slovanskými řečmi v „Radu" Jihoslovanské Akademie v Záhřebu. Sv. CXXXII.

[204]) Bericht der phil. hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften, Vídeň 1891, str. 15.

[205]) B. Kopitarovy Kleinere Schriften, 11.

[206]) Sdělení J. Navratila.

se mým nástupcem.“ U svého přítele měl snadný úspěch, neboť ten — nehledě k filologickým sklonům — musel pomýšleti i na to, že počet advokátů ve Vídni byl stanoven pevně na 70, takže nemohl tak brzy počítati na nějaké místo; ve dvorní knihovně nebyla však půda s dostatek připravena druhým váženým kustodem, neboť za jeho pobytu v Římě propadl Miklošič s první žádostí o místo amanuensise. Prefekt hrabě Moritz Dietrichstein dal ve svém návrhu ze dne 26. ledna 1843, předloženém nejvyššímu hofmistrovskému úřadu, přednost Faustovi Pachlerovi, který byl doporučen Ferd. Wolfem, a získal si jméno potom jako básník a hudební a divadelní kritik,[207]) neboť co se Miklošiče týkalo, musil pochybovati, „že uznaný učenec — právě v tak řídkém a těžkém oboru jako jsou slovanské řeči — mohl by se věnovati menším pracím v dvorní knihovně a setrvati tam při tak zdlouhavém postupu“.[208])

Miklošič tedy byl již začátkem roku 1843 velmi známý — třebaže ještě nic z oboru slovanské filologie nenapsal — přirozeně Kopitarovou chválou tak, že mu bylo na překážku započíti nějakou životní dráhu tomu odpovídající.

Přece však již tenkráte zastupoval Kopitarovo místo, když byl Kopitar v době od 28. října 1842 do 7. května 1843 nepřítomen,[209]) aby založil v Římě v řecko-rusínském kolegiu stolici církevní slovanštiny a aby doplnil slovanský tisk Propagandy:[210]) na Kopitarovo doporučení byl jmenován dvorským censurním úřadem zatímním censorem pro slovanské řeči.[211]) Pravděpodobně chtěl Miklošič Kopitara zastupovati též jako censora řečtiny a svou první žádost do dvorní knihovny tím podporoval, poněvadž se podle vysvědčení z 11. ledna 1843 na řecké národní škole ve Vídni „podrobil soukromé zkoušce z novořečtiny a plně se vyznamenal při ní příznivým prospěchem“. Kromě toho zdědil také od Kopitara zájem o Rumuny a Albánce; Kopitar se ve Vídni stýkal mnoho s příslušníky těchto národů a napsal první rozumné postřehy o jejich řečech. Vskutku byl po Kopitarově smrti jmenován vý-

---

[207]) Wurzbach, Biograph. Lex.

[208]) Tato slova jsou vzata z druhého návrhu ze dne 5. května 1844.

[209]) Na Kopitarovu prosbu usídlil se Miklošič po dobu jeho nepřítomnosti v jeho bytě. Kopitarjeva spomenica, 69.

[210]) Istočniki dlja slavjanskoj filologii, II., 350.

[211]) Miklošičova žádost a její vyřízení v dvorní knihovně.

pomocným censorem slovanských knih a „valašských spisů“ (27. srpna 1844).

Kopitar, který si z Říma přinesl zárodek smrtelné nemoci, přece jen se dožil vyplnění svého největšího přání. Nejvyšším rozhodnutím ze 27. dubna 1844 byl po smrti Moselově povýšen na dvorního radu a prvního kustoda, t. j. ředitele dvorní knihovny. Poněvadž s postupem ostatních úředníků bylo povoleno přibrati třetího amanuensise, pospíšil si Kopitar uvědomiti o tom ihned svého oblíbence. Jak mnoho mu záleželo na tom, aby dostal Miklošiče do dvorní knihovny, vidíme ze spěchu, s nímž pobízel jeho jmenování. Dne 29. dubna bylo připomenuté vynesení sděleno prefektu dvorní knihovny, Miklošičova žádost byla mu však podána již 28. dubna, 5. května navrhl prefekt hrabě Moritz Dietrichstein Miklošiče „jediného a samotného“, 6. května byl návrh nejvyšším dvorním hofmistrovským úřadem vyřízen a dne 8. května 1844 vyhotovil již Kopitar Miklošičovi jmenovací dekret.

Miklošičova žádost jest velmi příznačná, neboť nechal mluviti jen svá vysvědčení s dalšími přílohami (34) a snažil se psáti krátce a věcně, jak to známe z jeho děl a ojedinělých dopisů — psal vlastně jen krátké lístky. Svoji vědeckou kvalifikaci odůvodnil takto: „Týž zná nejen klasické řeči, ale i sanskrt a novořečtinu, hovoří italsky, francouzsky a anglicky a po řadu let snažil se neúnavně, aby získal důkladnou znalost slovanštiny ve všech jejích nářečích.“ Význačné jest vysvětlení na konci, „že jest jeho úmyslem, na ústavě, na němž si přeje působiti, již zůstati a že se ujme pečlivě každé práce, spojené s jeho budoucím místem“. Toto vysvětlení opakoval také ústně hraběti Dietrichsteinovi, aby odstranil jeho známé pochybnosti.

Poněvadž s Miklošičem žádali jen světský kněz Wilhelm Gärtner, deficient, zachvacovaný čas od času chrlením krve, a Julius Krone, který absolvoval toliko jeden rok filosofie, a přes mnohé dobré vlastnosti „nedosáhli mnohostranných předností učeného slavisty v žádném směru“, považoval tudíž prefekt za svou povinnost navrhnouti jen Miklošiče. Zejména v něm vzbuzovala úctu Miklošičova znalost sanskrtu a slovanštiny ve všech jejích dialektech, neboť místa toho se týkající jsou v návrhu dvakráte podškrtnuta. O Miklošičově žádosti praví, že „je právě tak skromná jako žadatel sám“

a že „takové chování mluví o charakteru a zásluhách muže". Také posudek srovnávací mluvnice Boppovy, „který vyplynul nedávno z jeho pera", doporučil jej obzvláště; sám by již postačil, aby mu zajistil čestné místo mezi učenci toho oboru. Odkud pramenila tato chvála, ukazuje tato věta: „Jest však očekávati od něho v brzku ještě jinou velikou práci, která podle vyjádření dvorního rady Kopitara vzbudí pozornost." Přirozeně jsou tím míněny „Radices linguae slovenicae".

Když hrabě Dietrichstein odmítnutí první žádosti Miklošičovy odůvodnil a vyjádřil se o písemném a ústním ujištění Miklošičově, že ve dvorní knihovně zůstane a k a ž d é práci se podvolí, dokončil návrh takto: „Kromě toho vzácnost tak vynikajícího slavisty a možnost nehody dvorního rady Kopitara, přikazují mi pomýšleti vážně na prospěch dvorní knihovny, na zpracování jejích slovanských pokladů a na uspokojení učenců ji navštěvujících a současně se ujistiti tak důkladným znalcem slovanských literatur (a dokonce sanskrtu), jehož pověst se při této příležitosti nejkrásněji potvrzuje také tím: oba doporučení hodní mužové, kteří chtěli žádati ještě za třetí místo amanuensise, dozvěděvše se, že Dr. Miklošič má v úmyslu ucházeti se o vypsané místo, dobrovolně ustoupili a nepodali mi ani žádostí."

Prefekt hrabě Dietrichstein, jemuž tedy také přísluší zásluha, že Miklošič konečně nastoupil dráhu, která jej vábila již od jeho štyrskohradeckých studijních let, měl plnou pravdu, bohužel, ovšem i v tom, že přijetí Miklošičovo do dvorní knihovny bylo skutečně nutné, neboť již 11. srpna téhož roku (1844) ztratila knihovna svého zasloužilého prvního úředníka. Smrt otcovského přítele Miklošiče hluboce dojala, pracoval však potom neúnavně v jeho duchu dále, takže Vídeň zůstala význačným středem slavistiky, jak si to vždy Kopitar přával. Již v roce 1849[212]) dosáhl Miklošič také stolice slovanských řečí a literatur na vídeňské universitě, tedy ještě více než stolice „linguae slavicae antiquissimae communis et ecclesiasticae", jak si ji představoval Kopitar[213]) ve svých „vlasteneckých fantasiích" již v roce 1810.

Velkými oklikami a poměrně pozdě došel tedy Miklošič na správnou cestu svého života, bohatého na vědecké úspěchy,

[212]) Nejvyšší výnos z 30. dubna, dekret ze 16. května.
[213]) Kleinere Schriften, 70.

hodnosti a pocty. Jedině vlivem vůdčí myšlenky byl získán pro jazykovědu, a stal se jednou z jejích největších opor. Jako Jakub Grimm a mnoho jiných učenců, tkví i Miklošič v národně-vlasteneckých idejích romantismu. Byly jeho vůdčí hvězdou ještě na počátku jeho skutečné vědecké činnosti, jak to dokazují dvě místa v jeho prvním spise, která nás nyní přímo překvapují v kritice Boppovy srovnávací mluvnice. Podle Miklošičova tvrzení spisovatel „dobyl si[214]) spravedlivého nároku na nejvřelejší vděčnost každého Slovana, milujícího svou řeč" a i on sám předložil „odlišná mínění v zájmu jazykovědy a z lásky k mateřštině".[215]) Tak mohl i Vraz, který měl již starost o svého přítele z mládí,[216]) míti z něho velikou radost, když se v roce 1845 ve Vídni přesvědčil, že jeho přítel za sedm let odloučení „tolik nového a podivuhodného se přiučil, že člověk se musí udiveně pokřižovati, pomyslí-li na jeho mládí" (32 let),[217]) a doporučil jej co nejvřeleji také jako „vlastenec" (domorodac) svým známým v Charvátsku, kamž chtěl Miklošič, jenž se ihned svými prvními spisy proslavil jako slavista, cestovati na podzim v roce 1845.[218]) Jest to podivuhodné, jak také převzal úlohu slovanského lexikografa, kterou si Vraz ve Št. Hradci přiřkl, a právě na tomto poli vykonal tak veliké věci!

DODATEK K STR. 105.

Že charvátština měla přece jen nějaký význam při vyučování latině a vlastivědě Charvátska a Uher, dokazují tato díla Antona Rosicha, která vyšla právě před příchodem Miklošičovým do Varaždina:[219]) Pervi temelyi diachkoga jezika (Varaždin 1821, 2. vyd. 1835); Kratko naputjenje vu temelyih diachkoga jezika (Budin, 1820, 2. vyd. 1828); Vocabularium iliti rechnik najpotrebneshe rechi vu treh jezikih zaderxavajuchi (Varaždin, 1822); Kratki zavjetek zemelyskoga izpiszavanya horvatzke y vugerzke zemlye (Varaždin, 1823). Již v roce 1781 vyšly v Budíně: Elementa linguae latinae in usum

[214]) Jahrbücher der Litteratur, sv. 105, 45.
[215]) Tamtéž 69.
[216]) Díla V, 326.
[217]) Tamtéž 373.
[218]) Tamtéž 374.
[219]) Podle lístkového katalogu záhřebské universitní knihovny.

scholarum Nationalium per regnum Hungariae et adnexas Provincias. Zachetek navuka diachkoga jezika za potrebnost narodnih skol Vugerzkoga y Horvatzkoga kralyeztva. Názvu odpovídá i názvosloví celé knihy latinské a charvátské, překlad příkladů je však německý.

DODATEK K STR. 139.

„U tří věží" není z národní písně, nýbrž jde o „tři věže" kostela sv. Trojice v Slovenských Goricích, kde se narodil nešťastný filolog O. Caf (v. str. 140), jehož má St. Vraz zde na mysli. Upozornil mne na to † prof. K. Štrekelj. *M. M.*

* *
*

Za zprávy a pomoc při práci jsem zavázán hlubokými díky těmto pánům: Dru Morizi rytíři z Miklošičů, soudnímu sekretáři ve Vídni, Janu Miklošičovi, cvičnému učiteli v pensi v Mariboru, Aloisovi Miklošičovi ve Vídni; jeho Excelenci hraběti Abenspergovi-Traunovi, c. a k. nejvyššímu komořímu, jeho Exc. Kálmánovi hraběti Náko v Nagy Szent Miklós, dvornímu radovi Zeissbergovi, řediteli c. k. dvorní knihovny, Dr. Fr. Simoničovi, kustodu c. k. universitní knihovny, Dr. J. B. Hocheneggovi, advokátu, zemřelému Ivanu Navratilovi, adjunktovi u ředitelství pomocných úřadů nejvyššího soudního a kasačního dvora, Dr. Fr. Vidicovi, redaktorovi říšského zákoníku, vesměs ve Vídni; universitnímu profesoru Dr. A. Cathreinovi v Innsbrucku, Dr. M. Šrepelovi v Záhřebu, zemřelému Dr. V. Oblakovi ve Št. Hradci; gymnasiálním ředitelům Fr. Pongračićovi ve Varaždině a Fäulmannovi v Salcburku; Dr. Jos. Pajkovi, kanovníku v Mariboru; J. Ivančičovi, kontroloru berního úřadu v Ljutomeru; Dr. J. Peiskerovi, skriptoru universitní knihovny ve Št. Hradci; L. Pintarovi, skriptoru studijní knihovny v Lublani.

† FRANC MIKLOŠIČ

(LETOPIS MATICE SLOVENSKÉ ZA L. 1891. STR. 251–268.)
PŘELOŽIL KAREL KREJČÍ.

Tímto skromným jménem se všude podpisoval muž světové slávy. Byl také čestným členem „Matice Slovinské“ od 15. listopadu 1872, jistě nejvýznamnějším, jakého kdy dosud měla. Avšak jeho jméno se již nebude stkvíti mezi jejími živými členy. Neúprosná smrt uchvátila 7. března t. r. i našeho Miklošiče v 78. roce života. Dožil se takto šedin kmetských, viděl ovoce své neúmorné činnosti, byl znám a slaven všude, kde se slyší slovanská řeč, i v celém světě, kde se pěstuje jazykozpyt. V našem mocnářství i v cizině si vážili jeho velikých zásluh, a prostý selský chlapec z ljutomerských vinohradů byl na konci svého života: Jeho cís. a kr. apošt. Veličenstva skutečným tajným radou, členem rakouské panské sněmovny, rytířem rak. cís. řádu železné koruny II. třídy, rak. cís. řádu Leopoldova, majitelem čestného vyznamenání pro vědu a umění, členem král. prus. řádu pour le mérite (odděl. občan.) pro vědu a umění, majitelem cís. ruského řádu Stanislavova II. třídy s hvězdou a cís. rus. řádu sv. Anny II. tř., velikokřižníkem král. srbského řádu Sv. Sávy I. třídy, komthurem řádu Rumunské Hvězdy, rytířem král. bav. řádu Maksmiliánova pro vědu a umění a císařského mexického řádu Marie Panny Guadeloupské, majitelem několika pamětních medailí, c. k. dvorním radou, býv. rektorem a řádným veřejným profesorem vídeňské university n. o., členem cís. akademie věd ve Vídni, akademií v Paříži, Berlíně, Budapešti, Mnichově, Petrohradě, Krakově, Kodani, Bukurešti, Záhřebu, Bělehradě, Římě (obou akademií: dei Quiriti a dei Lincei), Král. české společnosti nauk v Praze, v Gottinkách a mnohých jiných učených spolků a společností v říši i zahranicemi atd. atd.[1])

Tato vyznamenání jistě říkají mnoho, ale věčnou pamět zachovají Miklošičovi jeho díla, jimiž těšil a překvapoval přes 40 let všechny slavisty a učený svět vůbec. Celý pokrok slavistiky v této době je nejúže spojen s jeho jménem, v Miklo-

[1]) Poněkud opraveno podle úmrtního listu, jejž vydali synové a který byl otištěn také v časop. „Ljubljanski Zvon“ 1891, str. 243.

šičovi ctili všichni, kteří se zabývají jazyky a starožitnostmi Slovanů, svého vůdce a učitele. Dráhu mu připravovali Dobrovský, Kopitar, jehož ohromnou zásluhou vždy zůstane, že vedle Vuka také Miklošiče uvedl na správný směr jeho činnosti, Vostokov a Šafařík, ale on je všechny předstihl obsažností svých vědomostí, bohatými plody své činnosti, zvláště pak tím, že vytvořil srovnávací slovanský jazykozpyt, že podle jednotných zásad zpracoval mluvnice všech slovanských jazyků, nevyjímaje ani malé jazyky horno- a dolnolužický: jest otcem srovnávací mluvnice slovanské. Za základ vzal staroslověnštinu, jazyk slovanské bohoslužby, určil jí ovšem nejvíce místa a z jejích zvuků a tvarů vykládal živé jazyky, se zřetelem na ni je srovnával mezi sebou, ale nezanedbával ani jejich dějin. Tím Miklošič postavil mluvnici u všech národů slovanských na nový základ, bez jeho děl si jazykozpytce kteréhokoli slovanského jazyka nebo nářečí již nemůžeme ani mysliti, jeho vliv sahá již dnes až do poslední obecné školy a bude se šířiti ještě více. Miklošičovo hlavní dílo „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen", které připravoval a doplňoval přečetnými rozpravami, nikdy úplně nezastará, nýbrž na tomto pilíři budou stavěti jeho pokračovatelé.[2])

Jako gramatik Miklošič měl nesmírně široký obzor a důkladné znalosti. Jeho srovnávací mluvnice slovanských jazyků se proto tak zdařila, poněvadž se Miklošič držel příkladů, které mu dali Bopp, otec srovnávacího jazykozpytu, J. Grimm a Diez, zakladatelé jazykozpytu germánského a románského. Vedle jejich jmen se vždy také bude vyslovovati jméno Miklošičovo. Miklošič také splatil evropským učencům stonásobně jejich poučení, poněvadž vnesl do srovnávacího jazykozpytu ohromné bohatství všech jazyků slovanských a jejich nářečí; nejedno temné slovo a tvar příbuzných jazyků arijských Miklošič objasnil z jaz. slovanských, pro jiné pak získali jazykozpytci látku téměř jedině z jeho pramenů. K takovému úspěchu mnoho přispívalo i to, že Miklošičova díla vycházela německy a že Mikl. prodlením let uváděl do mluvnice, do svých rozprav a do etymologického slovníku latinskou transkripci pro ty jazyky, které užívají cyrilice. Miklošič vytyčil nové dráhy i v soustavě: skladbu vybudoval na novém a značně prostším

---

[2]) Účelem těchto řádků není kritické ocenění jeho díla, nýbrž jen vzpomínka, přiměřená „Letopisu" Matice.

základě, vymýtil z ní tak řeč. nauku o větě a podle jeho vzoru, byť i poněkud obměněného, se budou psáti budoucí skladby. Rozpravu jako „Subjectlose Sätze" mohl v naší době napsati jedině Miklošič; v ní rozebírá dvoutisícileté nauky gramatiků a filosofů o tak řečených slovesech neosobních a vyvrací příklady z různých jazyků, zejména pak slovanských, tvrzení, že není věty bez podmětu. Avšak Miklošič se odvážil samostatně i na jiné pole: jeho rozpravám o rumunštině se podivují romanisté, rozprav o nářečích cikánských nemohou učenci ještě dnes plně doceniti. Miklošič tedy byl nejen největší slavista, ale vůbec největší filolog naší doby, jak to přiznávali vynikající učenci v rozhovorech (na př. Müllenhoff), a vídeňský romanista prof. Mussafia jmenoval Miklošiče na první přednášce po jeho smrti dokonce největším filologem našeho století.

Vedle srovnávací mluvnice slovanské nemenší důležitost si zachovají Miklošičova díla slovnikářská; zvláště „Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum" (1862—65) a „Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen" (1886) zůstanou dlouho hlavní pomůckou při studiu starých památek a bohatého slovního pokladu všech Slovanů.

Miklošič také vydal mnoho důležitých starých památek slovanských a v nich leccos objasnil. S jinými učenci vydával středověké listiny řecké. Vůbec Miklošič mnoho vykonal i pro staré dějiny slovanské; jeho badání o činnosti sv. Cyrila a Methoda a o vlasti staroslověnštiny, o hlaholici, o křesťanské terminologii atd. budou vždy svědčiti o tom, jak se Miklošič svědomitě snažil, aby důkladně a nestranně rozřešil otázky nejtěžší a tak choulostivé.

Miklošiče nesmírně zajímalo vše, co je ve spojení s ryzí národností slovanskou. Lidová poesie, zvláště srbská, mu byla drahá, a v tom směru zůstal až do smrti věren idealistickým názorům romantiků, že „národní poesii" tvoří celý národ, jako si vytvořil jazyk, víru, obyčeje. Tomuto předmětu je věnována jeho poslední tištěná rozprava „Die Darstellung im slavischen Volksepos", kde slovanskou epiku, již pokládá za starší než lyriku, srovnává s Homérem. Pokud jde o právní obyčeje, potěšil nás ještě v posledních letech rozpravou o krevní mstě u Slovanů. Jeho rozpravy o slovanských jménech jsou sice přísně vědecké a slouží za základ přečetným pracím novějším, zvláště o jménech v krajích poněmčených, ale Miklošič

odkryl v nich také poetické názory Slovanů, jichž jména svou krásou nezadají řeckým.

Vůbec Miklošič způsobem nejvýše vědeckým dokázal kulturnost starých Slovanů; podle něho celá civilisace nebyla výlučným majetkem kteréhokoli národa, nýbrž dílem společného úsilí všech národů a věků. Jeho rozpravy o slovanských prvcích v maďarštině navždy pohřbily vlastenecké sny o svérázné kultuře maďarské, což Maďaři sami přiznávají;[3]) právě tak dokázal ohromný vliv Slovanů na Rumuny a značný na Albánce. Že mu pak šlo vždy jen o pravdu, dokazuje rozprava o slovanských prvcích v novořečtině, v níž zavrhl Fallmerayerovu hypotézu, že Novořekové jsou vlastně Slované. Cizími slovy se zabýval ještě v posledních letech a svědectvím jeho mnohostranné učenosti jsou rozpravy o tureckých prvcích ve všech jihovýchodních jazycích evropských (řeckém, albánském, rumunském, bulharském, srbském, maloruském, velkoruském, polském).

Miklošičova díla, ano i nejmenší rozpravy, nejsou psány pro široké kruhy, nýbrž jen pro učence. U něho je vše tak krátce a jadrně řečeno, že musí i odborník jeho díla studovati, nejen čísti; hlavní věcí jsou mu vždy přečetné a dobře vybrané příklady, které dokazují každé tvrzení. Svou vědeckou činností se Miklošič nemohl státi populárním, k lidu pronikal jeho vliv jen nepřímo. Miklošičovi byli ideálem staří učenci němečtí, kteří se zabývali jen vědou. Zdálo se mu, že i v Německu věda upadá, litoval na př., že mužové jako Mommsen a Virchow se marně zabývají politikou, a „duchaplnost" a mnohoslovnost novodobých učenců, zejména některých literárních historiků, mu byla protivná. Taková byla také jeho povaha. Miklošič byl přes své zásluhy velice skromný a nesmírně šetrný jako hospodář, ale na veřejnosti byl muž hrdý od hlavy k patě, který se před nikým neskláněl, tím méně pak pochleboval. Miklošič neskrýval svých poznámek, když jeho kolegové běhali na ministerstvo a žebronili u úředníků, někdy jen na prospěch svých ústavů. Také nadutost v chrámu vědy mu nebyla po vůli. Když po prvé stoupal na svou katedru v překrásné nové universitě, nemohl potlačiti ironická slova: „herrlich, herrlich, vielleicht zu herrlich!" Muž, jejž všude

[3]) Srv. úvod k rozpravě Die slavischen Elemente im Magyarischen. Zweite Auflage. Von Dr. L. Wagner. Str. 51: „...mit den schönen Zeiten autochthoner Cultur war es in Ungarn zu Ende."

jmenovali hlavní ozdobou vídeňské university[4]) a který byl skutečně nejznamenitější osobností filosofické fakulty, stál svým platem daleko za průměrnými filology. Miklošič za sebe neprosil nikdy a také velmi zřídka za jiné, ale přece vypravují o jeho učitelské laskavosti kandidáti, kteří se pod jeho vedením podrobovali zkouškám, a také chudí studenti, kterým vracel kolejné, což nebývá obvyklé.

Tyto rysy jeho vědecké činnosti a pevného charakteru je třeba míti na mysli, posuzujeme-li jeho chování k národům slovanským. Jako svého času o Kopitarovi, tak i o Miklošičovi vznikla v tomto směru celá legenda,[5]) která se časem rozplyne právě tak jako Kopitarova. Za příklad vezměme jen Čechy.[6]) V. Hanka svého času Miklošičovi vytýkal, že jsou jeho „Radices" dílem Kopitarovým. Miklošič mu vskutku velmi příkře odpověděl,[7]) jak Hanka zasluhoval, ale proto se stal nepřítelem Čechů, zaujatost proti Kopitarovi se přenesla na něho, zvláště když důsledně ignoroval národní svátosti, rukopisy Královédvorský a Zelenohorský. Proto se zdůrazňovalo, že by Miklošič aspoň měl dokázati nepravost rukopisů, když to však učiniti „nemůže", podkládaly se mu tajné úmysly. Avšak

[4]) Když Miklošič r. 1878 se vzdával předsednictví zkušební komise pro školy střední, odevzdali mu všichni její členové adresu, v níž jej jmenují „Cum Austriae totius tum universitatis Vindobonensis lumen et ornamentum." Zlatá medaile a adresa při sedmdesátce byla také věnována „Universitatis Vindobonensis ... et totius Austriae lumini ac decori."

[5]) Vrchol tohoto nesmyslu přinesl charvátský „Vienac" v 11. č. r. 1891. Ani bych se o tom nezmiňoval, kdyby nebylo třeba konstatovati žalostný fakt, že pisatel Miklošičova nekrologu v literárním listě ani neviděl jediného Miklošičova díla! Srv. mou poznámku v „Ljublj. Zvonu", r. 1891, str. 245.

[6]) Skutečné strašidlo si z něho udělali jen Charváti, což je úplně pochopitelné, píší-li o něm lidé, kteří se do jeho děl ani nepodívali. Podle Miklošičovy hypotésy o poměru mezi jazykem charvátským a srbským, které se však již nedrželi ani Daničić ani Jagić, je Charvátem vlastně každý, kdo charvátsky cítí. Miklošič nebyl podporovatelem „srbismu", protože podle zdravé logiky — a té bylo u Miklošiče mnoho — byl by musil jako „rakouský hofrát" šířiti „charvátism", zvláště v době, kdy ve Vídni byli Charvátům nakloněni — z oné doby jest tato hypotésa — a s nimi ještě silně počítali. Po stránce státoprávní Miklošič Charvátům naprosto nic nebral, vždyť jim můžeme povědětí, že budoucí historik najde dokument, v němž Miklošič radí rakouské vládě, aby odstoupila Charvátsku Žumberský kraj, na nějž mělo nárok Kraňsko, přihlédne-li se k národnosti, jazyku a obyčejům.

[7]) V „Slavische Bibliothek" r. 1851.

Miklošič se vskutku vážně připravoval na vyvrácení pravosti rukopisů Královédvorského a Zelenohorského a sestavil si podrobný slovník všech slov i míst, v nichž se vyskytují, ale přesvědčil se, že je ještě vydáno tiskem příliš málo nepochybných starých památek, o něž by se mohl opříti, a proto dílo odložil. Čechové se tehdy příliš starali o své padělané památky, ale nikoliv o pravé, kterých mají tak mnoho, neboť jsou jediný slovanský národ, který má západní středověkou literaturu. Když se spor opět obnovil, ale tehdy se strany učenců českých, Miklošič mi ukázal slovník svůj již sežloutlý. Dnes v Čechách asi již nebude mnoho mužů poněkud vědecky vzdělaných, kteří by se na Miklošiče hněvali pro rukopisy Královédvorský a Zelenohorský. Avšak ještě druhý příklad, který je opravdu podivný. V době, kdy dokonce Šafařík a Palacký myslili, že také Miklošič hájí panonské hypotézy z důvodů katolických, zdálo se některým našim rodákům potřebné vyčítati Miklošičovi, že se důsledně zastával toho, aby na vídeňskou universitu byl povolán protestant H. Bonitz. Nikoliv, v náboženských a národnostních otázkách byla Miklošičovi nestrannost nade vše! Vůbec pak Miklošič tvrdil úplně správně, že na př. otázka o vlasti jazyka staroslověnského, nebo o glagolici a cyrilici nemá nijakého významu pro přítomnost.[8]) Praví vzdělanci všech slovanských národů také spravedlivě oceňovali Miklošičovy čistě vědecké snahy. Právě v Rusku budila jeho panonská hypotéza z důvodů nábožensky-národních stále nejprudší odpor, ale ani to, ani oddělování jazyka maloruského od ruského nepřekáželo nejvyšší vážnosti k našemu učenci. Miklošič měl dva vysoké ruské řády, byl nakonec čestným členem všech ruských universit (mimo derptskou) a k sedmdesátinám mu blahopřáli staří i mladí učenci všech stran. Tak jedná národ vskutku veliký.

[8]) Své přednášky o starožitnostech r. 1882 končil těmito slovy: „über diese dinge wird mit groszer heftigkeit gestritten; wer sie aber einigermassen mit kaltem blute betrachtet, überzeugt sich leicht, dass diese heftigkeit eine ganz überflüssige ist. Die beiden kirchen bestehen neben einander, bekämpfen einander mit waffen, die häufig nicht würdig sind, aber es ist ganz unrichtig zu meinen, von der entscheidung dieser beiden fragen hänge etwas für die gegenwart ab. Es ist eine gelehrte frage, die diejenigen interessirt, welche in der geschichte der slavischen völker aufklärung erhalten wollen; für die gegenwart ist die sache von keiner bedeutung, trotzdem ihr eine bedeutung auch in diesen dingen in der gegenwart zugeschrieben wird. Srv. mou brožuru „Miklošič in Hrvati", Lublaň 1883, str. 23.

Politikou se Miklošič vlastně mnoho nezabýval. Jen bouřlivý rok 1848 i jeho strhl do politických bojů, když byl předsedou vídeňské „Slovenije" a poslancem Sv.-Lenartského kraje[9]) na sněmu kroměřížském. Že tam byl osobností významnou, o tom svědčí mezi jeho papíry list (ze 7. prosince 1848), v němž jej zvou ministři vnitra a spravedlnosti k poradě o osnovách zákonů. V K. Wurzbachově „Biographisches Lexicon" se nesprávně uvádí, že Miklošič opustil sněm, když nabývaly vrchu živly radikální. „Také já jsem zůstal tak dlouho, dokud nás všech nerozehnali," říkal mi sám. Jako člen panské sněmovny (od 9. února 1862) býval častěji zpravodajem o věcech vědeckých a zvláště v posledních letech i o nejrůznějších otázkách jiných, ale mluvil vždy jen věcně a nepouštěl se do debat politických. Byl sice členem „strany střední" (Mittelpartei), ale pravým straníkem nebyl. Nejlépe se označí jeho stanovisko, řekne-li se, že byl starorakouský konservativec s hlubokým citem náboženským, ale také obhájce pravého pokroku. Vídeňská žurnalistika mu byla protivná a pohrdavě mluvíval o „vordenker", jichž je třeba ohromné většině moderních vzdělanců. Jeho list byl „Vaterland", jen svého času, když ve Vídni vycházela velmi potřebná „Tribüne" Skrejšovského, byl také jejím odběratelem; nikdy nezapomenu, s jak hlubokou žalostí mi podával ono číslo, které oznamovalo náhlou smrt nadaného českého publicisty. Rozvoj všech slovanských národů Miklošič ze své vědecké pracovny sledoval a také se jím těšil. Bylo nesmírně zajímavé slyšeti z jeho úst o těchto věcech jeho samostatné názory, nečerpané z novin.

U nás se často vyslovovalo politování nad tím, že se nás Miklošič nezastával, poněvadž by jeho slovo bylo jistě mělo nějakou váhu. Proti tomu jest třeba připomenouti, že byly časy, kdy by nám ani Demosthenes nic nebyl pomohl, a bylo tedy lépe, že se Miklošič zabýval jen vědou a již tím nám i jiným Slovanům dosti pomáhal. Každý podle svého! Bohužel ani naši mužové nehledali styku s ním, což by bylo mělo tu a tam dobrý vzájemný vliv. Nesmíme však zapomenouti, že Miklošič již r. 1854 radil hraběti Lvu Thunovi zřízení ryze slovinských obecných škol, kdežto náš vzorný vlastenec, kníže-

[9]) Byl zvolen 20. června 1848.. Na certifikátu volební komise je mnoho slovinských jmen, která jsou však ještě vesměs psána německým písmem kurentním.

biskup Slomšek, doporučoval školy utrakvistické. Kromě toho r. 1883 poznamenal Miklošič v přísně vědeckých „Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften" k nařízení církevního sněmu v Mohuči r. 813, aby se při vyučování náboženství křesťanskému přihlíželo k jazyku národnímu: „Selbst im neunzehnten Jahrhundert lernten und lernen Tausende von slavischen Kindern den Katechismus deutsch, ohne einen einzigen Satz zu verstehen" (Gesch. der Lautbezeichnung im Bulgarischen, str. 4 pozn.). Když po bitvě u Sadové vyšlo nařízení, že se má dáti národním jazykům více místa i při vyučování na školách středních, představoval si Miklošič hned také naše gymnasia jako utrakvistická.[10]) Vůbec byl utrakvism ve vyšším školství jeho ideál. Hlasoval sice pro rozdělení pražské university na českou a německou, ale jeho řeč[11]) byla namířena přímo proti. Rozhodně se však Miklošič právě tenkrát vyslovil proti resoluci, navrhované německými konservativci, aby se od každého úředníka v Rakousku vyžadovala znalost němčiny. Takový zákon by podle jeho přesvědčení nebylo lze provésti, zvláště ne na jihu: příklad Dalmacie ukazuje, že každý pokus o germanisaci byl bezúspěšný. „Oesterreich ist ein Land, dessen Bewohner auf verschiedenen Culturstufen stehen, ein Land, welches auch in verschiedene Culturkreise hineinragt, und ein Gesetz dieser Art, das von der sächsischen Grenze bis zu den fatalen schwarzen Bergen Geltung hätte, gibt es nicht."[12]) Jak věcně Miklošič o takových věcech soudil, dokazuje i to, že v odboru pro vydání díla následníka trůnu „Oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild" zastával názor, aby se všechno, co se týče národů, rozdělilo podle národů a nikoliv podle království a zemí, ale jen pro nás Slovince, kteří jsme právě příliš rozděleni, dosáhl aspoň zčásti splnění této zásady jediné přirozené.[13]) Ještě na stará leta se nám jeví přívržencem novodobé oživující ideje národnostní muž, který r. 1848 sbíral podpisy žádající sjednocení zemí slovinských.

Na rozvoj našeho literárního jazyka měl Miklošič větší

---

[10]) Podle vypravování p. J. Navratila.

[11]) Sitzungsprotokolle des Herrenhauses, sezení 9. února 1882.

[12]) Sitzungsprotokolle, sezení 10. února 1882.

[13]) Touž důsledností, pokud jde o princip národnostní se vysvětluje i to, že v němčině neužíval historických jmen, „böhmisch, ruthenisch, kroatisch, ungarisch, rumaenisch", ale raději národních „če-

vliv, než se obyčejně myslí. Nějaký čas byl pomocníkem Matevže Dollenze při překladu říšského zákonníka (od 20. května do 1. listopadu 1849) a byl také členem komise pro slovanskou právnickou terminologii (povolán 10. ledna 1849). Jeho „Berila" (čítanky) pro střední školy utvrdily náš pravopis a jeho mluvnice byla vždy nejvyšší instancí v četných gramatických sporech. Miklošičovo rodné, plně, krásně znějící nářečí rozhodlo v našem spisovném jazyku pro mnohé východní formy v boji se západními a tím nás přibližovalo Charvátům a Srbům. Také u našich nejbližších bratří, Charvátů, podporoval ony kruhy, které si přály, aby se psalo jižním jekavským nářečím, nikoliv pak smíšeninou všech nářečí. Vuku Karadžićovi, kolem něhož se soustřeďovali ve Vídni Srbové a Charváti, byl nejlepším přítelem a vydal jeho posmrtnou pozůstalost.

Miklošič svou čistě vědeckou činností ohromně prospíval všemu Slovanstvu. Sílě slovanské vzájemnosti, které zaseli J. Kollár jako pěvec „Slávy dcery" a svou rozpravou o tomto předmětu, Šafařík pak „Národopisem" a „Starožitnostmi", vzrostlo a získalo od Miklošiče v ě d e c k ý podklad, pokud jde o činitele hlavní, t. j. o jazyk; pro faktické sbližování Slovanů učinil až dosud snad nejvíce, poněvadž upevnil zásadu, aby slovanská filologie všude přihlížela ke všem národům, tedy i k nejmenším. Slovanským jazykům, mezi nimiž mnohé byly pronásledovány a jež byly téměř všecky v malé vážnosti, ustanovil náležité místo mezi kulturními jazyky arijskými a tím povznesl všechny národy slovanské. Miklošič již sám o sobě svým duchem a prací byl ke cti Slovincům i všem Slovanům. S universitních stolic ve Vídni, ve vybraných kruzích vídeňských učenců, jimž náš rodák imponoval, a také na jiných místech jste ho slýchali označovati slovy „der grosze Slave", nebo „der berühmte slavische Forscher".

Jako velikého učence Miklošiče ctili a budou ctíti učení mužové všech národů, Slované pak a zvláště my Slovinci, kteří můžeme naň býti hrdi, jsme mu povinni vděčností také za zvláštní zásluhy, jichž si o nás dobyl světlým mečem ducha. Sláva jeho památce!

---

chisch, kleinrussisch, chorwatisch, magyarisch, rumunisch". To se některým nelíbí, ale my bychom se dnes zlobili, kdyby kdo náš jazyk jmenoval „windisch", což je s historického hlediska v němčině úplně správné a budí opravdu pěkné vzpomínky (srovn. Gospasveta, „Windische Mark" atd.).

„Matica Slovenska“ vydala v „Letopisu“ na r. 1882 a 1883 (str. 1—54) i ve zvláštním otisku Miklošičův životopis, který je dosud nejúplnější, a soupis jeho děl od Antona Trstenjaka. Tuto následuje krátké pokračování.

R. 1883 jsme slavili Miklošičovy sedmdesátiny. Náš národ tu především ukázal, že je hoden svého velikého rodáka, a uspořádal 2. září velkolepou národní slavnost v Ljutomeru, kde Miklošič prožil mladá leta. Byly tam zastoupeny různé instituce, za Jihoslovanskou akademii přišel její předseda dr. Fr. Rački ze Záhřeba, připutovali Slovinci ze všech krajů, avšak v největším počtu se zúčastnil onen bystrý a uvědomělý lid, z něhož vzešli přátelé St. Vraz[14]) a Miklošič. Jako obyčejně také tehdy nadchl zesnulý Božidar Raič[15]) všechny posluchače svou řečí, v níž dovedl spojiti vzpomínku na zásluhy Miklošičovy s vylíčením našich snah. Jakým dojmem zprávy o této slavnosti působily i jinde, o tom nechť svědčí slova, jež mi řekl prof. německé literatury Erich Schmidt (nyní v Berlíně): „es ist schön von einer kleinen Nation, dass sie einen Mann der Wissenschaft so ehrt“.

Hlavní slavnost ovšem byla ve Vídni 20. listopadu.[16]) Deputace vídeňské akademie a university složená z 21 členů odevzdala jubilantu velkou zlatou medaili, dílo J. Tautenhayna, s adresou,[17]) na níž jsou vytištěna nejslavnější jména celé Evropy. Večer pak uspořádala slovanská akademická mládež slavnostní akademii s vybraným programem v hustě naplněných dvoranách „Gartenbaugesellschaft“ a při té příležitosti Miklošičovi odevzdala album, v němž bylo 132 fotografií jeho slovanských ctitelů, zvláště jeho nejbližších žáků, a stříbrný vavřínový věnec, který mu věnovaly slovanské aka-

[14]) Srv. článek prof. Markoviće: „Stanko Vraz prama Franji Miklošiću“, Vienac 1883, č. 37. Miklošič byl také jako Davorin Trstenjak Ilyrec a uveřejnil v časop. „Danica Ilirska“ na r. 1840 dvě básničky: Ani P... iz Petrograda v č. 30., Slavuj v č. 42.

[15]) Se zármutkem si vzpomínám, jak se vyplnila slova, která mi řekl Miklošič, když jsem mu vypravoval, že vlastenci našeho volebního okresu chtějí poslati Raiče na říšskou radu. „Lituji každého, kdo sem přijde“ byla jeho slova, o nichž se zmiňuje Raič nepřímo i ve svém volebním provolání. Bohužel, musili jsme se brzy po tom přesvědčiti, jak bylo třeba takového muže jako Raič nechati na jeho místě, kde by snad ještě dnes s úspěchem působil.

[16]) Nejlépe ji popsal Š. (Dr. K. Štrekelj) v časop. „Ljubljanski Zvon“ r. 1883, 12 sv., str. 802—807.

[17]) Text tamtéž, str. 803.

demické spolky ve Vídni, a to: Verein der Slavisten, Slovenija, Akademický spolek Ognisko, Bukovina, Tatran, Syč, Zora: „Slovenija" odevzdala ještě zvláštní diplom svému čestnému členu, kterého při té příležitosti zvolila, právě tak jako štyrskohradecký „Triglav". Přišly také různé jiné deputace, zvláště maloruské ze Lvova, s adresami. Pěkný večer byl zakončen komersem, k němuž došlo 154 telegramů ze všech slovanských zemí.

Oslavenec sám dostal nesčíslná blahopřání ze všech končin. Adresy zaslaly akademie petrohradská,[18]) jihoslovanská[19]) a rumunská, filosofická fakulta v Bonnu, universita varšavská,[20]) diplomy čestného členství university v Petrohradě, Oděse a Kazani; svým čestným členem jej jmenovala také filosofická fakulta v Moskvě, universita sv. Vladimíra v Kyjevě mu poslala diplom čestného členství r. 1884, univ. charkovská pak vzpomněla svého čestného člena (již z r. 1861) telegramem. Car Aleksander III. udělil Miklošičovi řád sv. Stanislava II. třídy s hvězdou, král srbský řád sv. Sávy I. třídy, král rumunský veliký kříž rumunské hvězdy (už 4. ledna 1883 dostal Miklošič od rumunské vlády „medalia Bene Merenti clasa Ia").

K slavnosti vyšly také dva spisy. Veliký romanista Hugo Schuchardt věnoval Miklošičovi k 20. listopadu 1883 svou knihu: Slawo-deutsches und Slawo-italienisches (Št. Hradec 1884), dr. L. Wagner pak znovu vydal Miklošičovu rozpravu „Die slavischen Elemente im Magyarischen" se svým úvodem.

Sedmdesátiny však měly pro Miklošiče také následky nepříjemné. Staroba sama ho netrápila, vždyť byl svěží a duševně čilý, ale rmoutila ho myšlenka, že bude již brzy nucen opustiti místo své třicetipětileté činnosti na universitě. Jak známo, máme zákon, že universitní profesoři odstupují v 70. roce. Miklošič byl v panské sněmovně sám zpravodajem o tomto zákoně, který bývá někdy dobrý, častěji však také odstraňuje síly ještě úplně svěží. Tento zákon byl navržen pro dva profesory právníky (jeden z nich byl Pachmann), jichž se liberální ministerstvo (Bürgerministerium) chtělo

---

[18]) Tekst a Miklošičova krásná odpověď jsou vytištěny ve sborníku „Zapiski Imp. akadem. nauk" T. XLVIII., str. 104—106.

[19]) V „Lj. Zvonu", l. c. str. 802.

[20]) V této adrese se krásně srovnává, co byla slavistika, když se Miklošič narodil, a co je nyní.

zbaviti. Zároveň s tímto zákonem byl předložen druhý o úpravě a zvýšení profesorských platů a vláda prohlásila, že oba zákony tvoří jeden celek. Miklošič se v komisi stavěl proti prvnímu zákonu a měl také velikou většinu na své straně, ale ohled na celý profesorský stav v Rakousku jej nutil ustoupiti vládě a zcela formálně podal zprávu také o prvém zákoně. Když se zákon obracel také proti němu, neskrýval, že své obvyklé činnosti bude postrádati. Vláda mu ovšem navrhla, aby zůstal ještě jeden rok (1884/85), což zákon dovoluje, avšak 31. července 1885 odešel na odpočinek. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 23. července 1885 byl mu udělen řád železné koruny II. třídy „in neuerlicher Anerkennung Ihrer während einer vieljährigen hingebungsvollen Wirksamkeit um das Lehramt, die Wissenschaft sowie das Unterrichtswesen überhaupt erworbenen hervorragenden Verdienste". Filosofická fakulta a ministerstvo kultu si vyžádaly jeho služeb ještě do r. 1886 při zkouškách a v různých komisích, dokud nepřišel jeho nástupce, prof. V. Jagić z Petrohradu. Universitu mu poněkud nahradila panská sněmovna. Mezi vznešenými pány není mnoho pracovníků a tak se dával Miklošič voliti za referenta o nejrůznějších věcech, dokonce i o vojenských, a poslední léta byl hlavním referentem o rozpočtu; prohlédl suchopárné číslice a krátce i věcně pověděl, čeho bylo třeba, dlouhými řečmi však netrápil ani sebe, ani ostatních. Také do delegací jej volila panská sněmovna v posledních letech pravidelně a r. 1886 byl dokonce členem pětičlenné deputace pro rozdělení kvoty mezi Rakouskem a Uherskem; nakonec tam zvítězilo jeho mínění, vyslovené hned s počátku, aby zůstalo při starém. Touto činností si vskutku zasloužil nejvyšší vyznamenání, které může býti dostupné prostému občanu a učenci: 31. dubna 1889 byl povýšen na skutečného tajného radu Jeho Veličenstva.

Také jinak ještě poslední léta přinesla Miklošičovi domácí i cizí vyznamenání. Pařížská akademie ho povýšila r. 1888 z dopisujícího člena (od r. 1867) na „associé étranger", r. 1885 mu byl udělen královský bavorský řád Maximilianův pro vědu a umění, r. 1887 dostal rakouský čestný odznak pro umění a vědu.

Ve své vědecké činnosti Miklošič ovšem pokračoval vskutku horlivě a obdařil nás ještě několika krásnými rozpravami a velmi potřebným etymologickým slovníkem, jímž potěšil sla-

visty i srovnávací jazykozpytce. „Kratkij slovarь šesti slavjanskichъ jazykovъ“ (ruského s církevněslovanským, bulharského, srbského, českého a polského s francouzským a německým překladem), který objednal princ Petr Georgievič Oldenburgskij, nemohl již jeho slávu zvýšiti, on sám jej považoval za „etwas Vorläufiges“, ale slovník mu ukládal mnoho mechanické práce, a jeho část bulharská (jsou k němu připojena také slova církevně-slovanská), pro kterou mu opatřovali slova Bulhaři, je po soudu Bulharů vskutku dobrá. Při všech těchto větších dílech často býval v starostech, že se nedožije jejich dokončení. Tím se vysvětluje veliký počet doplňků v etymologickém slovníku a v rozpravách o tureckých elementech. Za takových okolností také rád vzpomínal na slovinský slovník a stále radil, aby se dílo zatím příliš nerozšiřovalo, ale aby se co nejdříve začalo tisknouti, bude-li jen polovice připravena k tisku. Osud našeho slovníku jej velmi zajímal, tím více, že se v mladších letech chystal sám k témuž dílu za pomoci učeného a nešťastného diletanta J. Cafa, ale ten, bohužel, Miklošičovi nechtěl plně důvěřovati a tak s věci sešlo.

Všechno, co Miklošič zamýšlel, nemohl ovšem dokončiti, a smrt jej zastihla při rozpravě o předložkách, končících na z. Zvláště pak musíme litovati, že se nám nedostalo kulturněhistorické rozpravy o sokolnictví (Falkenjagd) u Slovanů, kterou již po několik let připravoval.

Od r. 1860 Miklošič již nevyjížděl z Vídně, vzduch se mu tam i v létě zdál stejně dobrý jako v okolí, jen v posledních letech jezdíval na radu lékařů do Gasteinu a Karlových Varů. Přečkal několik nemocí, ale loňská jarní zlomila jeho mohutné složení tělesné a nemohl se již po ní úplně zotaviti. Umřel náhle, když se ještě 4. března vracel zdráv z parlamentu. Pohřben byl s náležitou poctou. Pohřbu se zúčastnili mnozí členové panské sněmovny, vyšší úředníci, učenci a akad. mládež. Akademické slovanské spolky nesly své věnce. Rusíni se postarali, aby byl výkrop proveden i podle obřadu řeckokatolického a tak jsme se s ním rozloučili za zvuků toho jazyka, kterému ve vědě ustanovil místo tak význačné.

Bylo zvláštní, jak jej osud ještě v posledních týdnech přivedl k nejbližšímu rodáku. Mladý portretista Fekonja, který jako žák obecné školy r. 1883 nakreslil uhlem Miklošiče podle fotografie na ljutomerské slavnosti, byl mu doporučen od dra Fr. Simoniče, aby se dal od něho portretovati. Miklošič rád

a častěji přicházel k mladému Ljutomerčanu a obnovoval si u něho vzpomínky z mládí; rozmlouvali celé hodiny opravdu „lotmerški" o všech změnách, čí je nyní ten nebo onen dům atd. Miklošič sám byl obrazem, který ještě nebyl úplně dokončen, velmi spokojen a tvrdil, že je to jeho nejlepší podobizna. Bylo by dobře, aby aspoň jedna kopie zůstala také v Slovinsku. Miklošič na této podobizně (dříve jej dalo portretovati ministerstvo kultu od Probsta) není sice již v plných silách, ale vzpomínku na jeho zevnějšek zachová tento obraz vskutku dobře.[21])

Za svého nástupce doporučil Miklošič svého žáka, Vatroslava Jagiće, a vláda také učinila vše, aby získala tuto sílu, Miklošiče důstojnou. Jak nám Jagić ve své řeči,[22]) kterou měl po Miklošičově smrti ve slovanském semináři (v universitní aule věnoval Miklošičovi vzpomínkovou řeč tuto zimu), vyložil, poutalo je od Jagićových universitních let úzké přátelství a Miklošič již koncem 60. let Jagićovi psal, aby se připravoval, že se stane jeho nástupcem. Když byl Jagić po desetiletém působení v Záhřebu — možno snad říci, na své štěstí — propuštěn, připravoval mu Miklošič cestu do Oděsy a do Berlína, pomáhal mu v Berlíně a v Petrohradě při vydávání Zografského a Marianského evangelia a konečně dosáhl toho, že přišel z Petrohradu do Vídně. Tu se také postaral, aby Jagić byl zvolen vedle něho do akademie, a oběma tu plynuly krásné dny přátelského a vědeckého obcování. Vukův kroužek nahradila Miklošičovi na stará léta Jagićova rodina. Miklošič ještě viděl, jak úspěšně působí jeho žák také ve Vídni, a můžeme říci, že se uskutečňuje Kopitarovo přání, aby se Vídeň stala střediskem slavistiky; v díle Slovince Miklošiče pokračuje Charvát Jagić.

OD R. 1883
VYŠLA SAMOSTATNĚ TATO DÍLA MIKLOŠIČOVA.

1. Kratkij slovarь šesti slavjanskich jazykov. (Titul také francouzský: Dictionnaire abrégé de six langues slaves.) Po poručeniju Ego Imperatorskago Vysočestva princa Petra Georgjeviča Olьdenburgskago sostavlennyj pod redakciej professora F. Miklošiča. St. Peterburg i Moskva. Knižnye magaziny tovariščestva M. O. Wolff. Věna. W. Braumüller. 1885. Lex. 955 str.

[21]) Velmi dobrá je mědirytina v Letopisu Matice r. 1883.

[22]) Výtah v pražském „Čase", 1891, č. 13, str. 202—203, od J. K. (Karásek).

2. Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien, W. Braumüller. 1886. Lex. VIII + 547.
3. Acta et diplomata graeca medii aevi, sacra et profana collecta. Ediderunt Fr. Miklosich et J. Müller. Vol. V. Vindobonae 1887. — Vol. VI. 1889.
4. Subjektslose Sätze. Zweite Auflage. Wien, W. Braumüller. 1883. 8°. 76 str.
(Jest tu nově zpracována a rozšířena rozprava „Die Verba impersonalia in den slavischen Sprachen". Denkschriften der kais. Akad. d. Wiss. B. XIV.)
5. Vergleichende Syntax der slavischen Sprachen. Zweiter Abdruck. Wien 1883. W. Braumüller. 8°. 895 str.
6. Die slavischen Elemente im Magyarischen. Zweite Auflage. Von Dr. L. Wagner. Wien und Teschen. K. Prochaska. 1884. 8°. 139 str. (Slovník z této rozpravy byl již dříve otištěn v maďarském filolog. časopise „Magyar Nyelvőr", kn. XI., ale bylo třeba nového vydání celé rozpravy Miklošičovy, k níž připojil L. Wagner delší úvod na str. 1—34.)
Do ruštiny byla přeložena III. kniha díla Vergl. Grammatik:
7. Sravnitelьnaja morfologija slavjanskich jazykov. Perevel Nikolaj Šljakov pod redakciej Romana Brandta. Moskva. 1886—1887. (V 5 částech: Vyňato ze sborníku Izvěstija Istoriko-filologičeskago Instituta knjazja Bezborodko v Něžině.) Část první (Jazyk staroslovenskij) vyšla již znovu v Moskvě r. 1889.

V Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-historische Classe, kde vůbec vyšly hlavnější rozpravy Miklošičovy, jsou obsaženy od r. 1883[23]) tyto (formát fol., vyšly také zvláštní otisky „in Commission bei F. Tempsky", I., Tuchlauben 10):

1. Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen. XXXIV. Bd. 1883. 47 str.
2. Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen. (Griechisch, Albanisch, Rumunisch, Bulgarisch, Serbisch, Kleinrussisch, Großrussisch, Polnisch.)
— XXXIV. Bd. 1884. Erste Hälfte. 102 str.
— XXXV. Bd. 1884. Zweite Hälfte. 90 str.
— XXXVII. Bd. 1888. Nachtrag. Erste Hälfte. 88 str.
— XXXVIII. Bd. 1890. Nachtrag. Zweite Hälfte. 194 str.
3. Die Blutrache bei den Slaven. XXXVI. Bd. 1887. 86 str.
4. Die Darstellung im slavischen Volksepos. XXXVIII. Bd. 1890. 51 str.

V Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Classe, byly otištěny tyto rozpravy, které také vyšly samostatně (formát 8°):

---

[23]) K Trstenjakovu soupisu do r. 1883 jest třeba dodati: Istro- und Macedo-rumunische Sprachdenkmäler. Denkschriften XXXII. 1881. 92 str. (To jsou „Rumunische Untersuchungen", uvedené u Trstenjaka na str. 51.) 2. Abtheilung 1882. 92 str.

1. Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialekte.[24]) Vocalismus, I. 1881. Bd. XCVIII. 34 str. — Vocalismus, II. 1881. Bd. IC. 72 str. — Vocalismus, III. — Consonantismus, I. 1882. Bd. C. 78 str. — Consonantismus, II. 1882. Bd. CI. 94 str. — Lautgruppen. 1883. Bd. CII. 74 str.
2. Die serbischen Dynasten Crnojević. Ein Beitrag zur Geschichte von Montenegro. 1886. Bd. CXII. 66 str.
3. Die slavischen, magyarischen und rumunischen Elemente im türkischen Sprachschatze. 1889. Bd. CXVIII. 26 str.
4. Über die Einwirkung des Türkischen auf die Grammatik der südosteuropäischen Sprachen. 1889. Bd. CXX. 12 str.

Dále ojedinělá stať: Über die Lautverbindung kt in den südeuropäischen Sprachen. Festgruß an Otto von Böhtlingk zum Doctor-Jubiläum, Stuttgart, 1888, p. 88—91.

V Jagićově časop. „Archiv für slavische Philologie" najdeme tyto příspěvky Miklošičovy:

1. Über die altrussischen Kolbjager X. 1—7.
2. Über Fremdwörter. XI. 105—111.
3. Ein neuer Beleg für den altserbischen Ausdruck себрь, XI. 633.
4. Eine Sprachprobe des kroatischen Dialektes von Neuprerau bei Nikolsburg. Prodika na nedilyu vazménu. XII. 311—319.

Kromě toho Jagićovi odevzdal listy Kopitarovy;[25]) některé jsou také otištěny v Archivu, všecky pak jsou v Jagićově vydání: Pisьma Dobrovskago i Kopitara. S. Peterburg 1885. (Sbornik otdělenija russkago jazyka i slovesnosti Imperat. akademii nauk. Tom XXXIX.)

K soupisu Trstenjakovu jest třeba více doplňků. Pokud jsem až dosud postřehl, nejsou tam uvedeny tak důležité recense jako (na str. 9 sice zmíněná) kritika Boppovy „Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Lithauischen, Gothischen und Deutschen" (Jahrbücher der Litteratur, Wien 1844, Bd. 105) a potom „Recension auf Ostromir's Evangelium", herausg. von Vostokov (Jahrbücher, 1847, Bd. 119, p. 1—39). Našly by se ještě snad některé drobnosti. Tak Miklošič posoudil dílo Gj. Daničiće: „Srbska sintaksa" v časop. „Srbske Novine" č. 97, r. 1858 (přetiskla „Sedmica" 1858, č. 35) a Daničićův „Rječnik iz književnih starina srpskih". „Vidovdan" r. 1862, č. 38.[26]) V „Jenaer Literaturzeitung" 1875, č. 24 Miklošič ocenil Krekovo dílo „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte".

[24]) Tyto rozpravy mimo poslední by spadaly ještě do Trstenjakova soupisu. Rozprava uvedená na str. 52 „Über Goethe's Klaggesang von den edlen Frauen des Asan Aga" je otištěna v CIII. knize r. 1883.

[25]) Také II. díl „B. Kopitars Kleinere Schriften" měl Miklošič připravený pro tisk, ale nevydal jich, poněvadž náklad na sv. I. nebyl uhrazen. Podle jeho názoru měla by spisy Kopitarovy vydati nějaká společnost, na př. „Matica". Bylo by si přáti, aby se vydaly také ostatní listy Kopitarovy, v nichž jest tolik zajímavého pro nás i pro ostatní Slovany.

[26]) Obojí posudek přetiskl Gj. Gjorgjević ve sborn. „Prosvetni glasnik ministerstva prosvete in crkvenih poslova kraljevine Srbije". God. XII, 1891 sv. 4 str. 178—180.

Nejvíce pak pohřešujeme Miklošičovy příspěvky ve vydáních „Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“ v Záhřebě:

1. O slovime ѳ, ѕ, ꙁ. Rad IX. 11—16 str.
2. Marija kći Angjelinina i Konstantin Arijanit. Rad XII. 9 str.
3. Trojanska priča. Starine III. 147—188 str.
4. Psaltir s tumačeńem pisan 1346 za Branka Mladenovića. Starine IV. 29—62 str.
5. Izvještaj od god. 1772 o manastirih na Fruškoj gori u Sriemu, podastrt kr. dalm.-hr.-slav. namjestničkomu vieću. Starine VIII, 1—19.
6. Novo nadjeni spomenici iz IX. i XI. vieka za panonsko-moravsku, bugarsku i hrvatsku poviest. Od dra Fr. Miklošiča in dra Fr. Račkoga. Starine XII. 206—223 str.

Z děl Vukových Miklošič nevydal jen „Deutsch-serbisches Wörterbuch“ (srovn. Trstenjak str. 50, ale r. 1872, nikoliv r. 1864), nýbrž v době Vukovy nemoci dozíral na tisk IV. knihy lidových písní. Výbor pro vydávání děl Vukových (Miklošič, dr. Jos. Subotić a Ognjeslav Utješenović Ostrožinski) oznamuje v svém oznámení, že Miklošič provedl podle výslovného přání nebožtíka Vuka (projeveného v této věci ještě za života Vukova) „revisi tisku v duchu jazyka a pravopisu dosavadních knih Vukových“. Tento výbor již vydal: 1. Priprava za istoriju svega svijeta po Šleceru izdao Dim. Vladisavljević a pregledao Vuk (1864); 2. Srpske narodne pjesme, V. knjiga (1865). Na konci jsou mezi opravami tiskových chyb také Miklošičovy poznámky; 3. Srpske narodne pjesme iz Hercegovine (ženske) 1866; 4. Život i običaji naroda srpskoga (1867); 5. Narodne srpske pripovijetke, druhé rozmnožené vydání (1870). Mnoho práce měl Miklošič s „Deutsch-serbisches Wörterbuch“, jejž musil upraviti k tisku, poněvadž Vuk jej zanechal na lístcích. Předseda výboru Utješenović mu děkuje v předmluvě, že za celou svou práci nechtěl „ani haléře“.[27])

Miklošičovy nekrology přinesly mnohé politické i zábavně poučné slovanské listy. Z feuilletonu pražské „Politik“ (1891, č. 112, 24. dubna) jest třeba uvésti, co píše dr. V. Oblak (podle vypravování Davorina Trstenjaka) o štyrsko-hradeckých letech mezi nadšenými rodáky slovinskými: „Da gab es manchen harten Strausz zwischen dem kühlen und nüchternen Miklosich und dem feuerigen Dichter Stanko Vraz. Oft waren im Hörsaale vor dem Beginn der Vorlesung auf Miklosich bezügliche Verse zu lesen, denen jedoch der geniale junge Miklosich niemals eine Antwort schuldig blieb.“ Obšírně mluví o Miklošičově působení Gj. Gjorgjević v časop. „Prosvetni Glasnik“ království Srbského (srovn. str. 170—180), kde jsou Miklošičovy spisy rozděleny podle předmětů, a dr. Jan Bystroń ve varšavském „Ateneu“ (1891, duben, str. 180—191). Oba se opírají o Trstenjakův životopis a můj feuilleton v „Presse“ (1891, č. 75, 17. března). Prof. F. Florinskij neznal Trstenjakova životopisu a proto se vloudily do jeho řeči „Pamjati Miklošiča“ (otisk ze sbor. „Universitetskija Izvěstija“ na r. 1891 v Kyjevě) ně-

[27]) Srovn. uved. „Prosvetni glasnik“ str. 172.

které omyly (na str. 4), ale mluví o Miklošičovi velmi krásně, spravedlivě a uctivě. Čím byl Miklošič také Rusům, pověděl tento povolaný učenec na konci své řeči (str. 13): „Dlja nas, Russkich, imja eto na dolgo ostanetsja dorogim, kak imja velikago učenago Slavjanina, kotoryj ne toljko mnogo potrudilsja dlja izučenija vsego slavjanskago mira, no v častnosti v svojich mnogočislennych sočinenijach otvel ne malo mêsta russkomu slovu, pamjatoval i o greko-slavjanskom mirê, byl têsno svjazan s russkoj naukoj i blizko prinimal k serdcu jeja uspêchy."

VATROSLAV JAGIĆ

(6. VII. 1838–5. VIII. 1923)

(NEUE ÖSTERREICHISCHE BIOGRAPHIE. SV. IV. (1927) STR. 141–155)
PŘELOŽIL JIŘÍ HORÁK

Vatroslav Jagić, jeden z velikých, vůdčích duchů slovanské filologie, narodil se v Charvátsku ve Varaždině na Drávě. Varaždin, staré královské svobodné město, byl až do Marie Terezie střediskem a sídlem šlechty z oné části země, jež se nedostala pod panství turecké a ještě v době Jagićova mládí byl důležitým místem obchodním a průmyslovým se sebevědomým měšťanstvem, přístupným zájmům duchovním. Otec Jagićův byl obuvníkem, ale kromě domku v městě měl i malou usedlost v okolí, takže se budoucí slavista dobře seznámil se zvyky a obyčeji lidovými v severozáp. Charvátsku. Nářečí tohoto kraje souvisí se slovinštinou, což Jagić také uznával, ale zároveň také zdůrazňoval, že „vztahy historické i kulturní, jakož i ideje šťastnější doby nové je přičlenily k celku většímu." Jagić totiž vyrůstal v myšlenkovém ovzduší ilyrismu, zajímavého hnutí rázu romantického, které se od r. 1830 snažilo spojiti duchově a zčásti již také politicky všechny jižní Slovany od Běláku do Varny jako „Ilyry", neboť hrabě Janko Drašković pomýšlel již ve své programové brožuře z r. 1832 na přičlenění Bosny a Hercegoviny jakož i Slovinců k Charvátsku, Dalmacii a Slavonsku. Název Ilyrové, jímž se od stol. XV. označovali nejdříve jižní Slované západní, ale potom stále častěji jižní Slované vůbec, vznikl u humanistů, kteří svým vrstevníkům dávali jména národů, uváděná u klasických spisovatelů a prodlením let tak zevšeobecněl, že jím ve stol. XVIII. označovaly rakouské ústřední úřady také pravoslavné Srby v Uhrách a v Charvátsku. Také Napoleon vytvořil ze zemí rakouských, jež mu připadly, „Provinces Illyriennes" a po vídeňském kongresu vytvořilo dokonce Rakousko království Ilyrské. Když toto hnutí, původně více literární, nabylo v Charvátsku rázu silně politického, namířeného proti Uhrám a zdálo se nebezpečným také Turecku, byl název „ilyrský" r. 1843 zakázán, pozbyl také oprávněnosti, když věda zjistila, že staří Ilyrové nebyli Slovany, ale živořil ještě dále v školních knihách a byl zejména od r. 1848 nahrazen názvem „jihoslovanský". Prakticky mělo hnutí ten důsledek, že hlavní město charvátské a tři severozápadní sto-

lice se vzdaly svého nářečí, jímž byla psána literatura nikoliv nepatrná, a podle rozhodné většiny Charvátů a všech Srbů přijaly nářečí hercegovsko-dubrovnické, jímž spisovatelé dalmatsko-dubrovničtí psali již od stol. 17. Vzorem byla jim také lidová řeč hercegovská čili jižní, kterou Vuk Karadžić od r. 1818 povznesl u Srbů na výši jazyka literárního; prodlením let přešel také Vuk Karadžić, tento zakladatel novosrbského písemnictví, k nářečí „jihozápadnímu", poněvadž také jemu imponovala literatura dubrovnická. Dalším důsledkem bylo: proti Uhrům Charváti a Srbové r. 1848 společně postupovali a jejich nejvýznačnější učenci i spisovatelé v proklamaci r. 1850, datované ve Vídni prohlásili, že Charváti a Srbové jsou národ jeden se dvěma názvy a že proto musí míti literární jazyk jediný. Této ideologii zůstal Jagić po celý život věren a proto měl také od mládí schopnost posuzovati s vyššího hlediska rozmanité jazykové i národní otázky u jiných národů slovanských.

Jagićovi se dostalo v domě otcovském pečlivého vychování podporou matčina bratra, duchovního. Jest příznačné, že studovali také oba jeho mladší bratři, z nichž jeden se stal duchovním, druhý správním úředníkem. Čísti a psáti se Jagić naučil v šestém roce od matky, která mu ve škole normální přibrala také učitele němčiny. U Františkánů, u nichž chodil do školy obecné, dokončil také tři první třídy na gymnasiu, tehdy ještě šestitřídním. Charvátsky čili ilyrsky se učilo jen ve třídě první, avšak i při tom se již užívalo jazyka latinského, který byl tehdy v Charvátsku vůbec ještě silně rozšířen v životě veřejném. Po r. 1845 vznikly ve Varaždině konservativní strana charvátská a pokroková ilyrská, k níž přistoupil také Jagićův otec. R. 1848 viděl desetiletý hoch ve Varaždině soustřeďování vojsk bána Jelačiće a jejich odchod do pole proti Uhrům.

Přání rodičů, aby se nejstarší syn stal knězem, rozhodlo; a proto se Jagić r. 1851 dostal do Záhřeba, do Orfanotrofia (chlapeckého semináře); jeho chovanci chodili do gymnasia přeměněného již na osmitřídní, kdež působilo několik velmi dobrých učitelů.

Jazykem vyučovacím byla až do konce škol. r. 1853/54 charvátština, potom němčina. Národní nadšení však neustoupilo centralisaci a germanisaci údobí Bachova; náš Ignác, jejž spolužáci překřtili na Vatroslava nebo Ognjeslava, po-

nechal si první z obou jmen, horlivě čítal ve škole i soukromě charvátské i srbské spisovatele a naučil se také češtině, takže mohl čísti v jazyce původním Šafaříkovy Slovanské starožitnosti a J. Kollára básnické evangelium panslavismu (Slávy dceru). Jagić však necítil povolání k úřadu duchovnímu, proto po šesté třídě opustil Orfanotrofium a ředitel Premru ho doporučil do rodiny německé majitelky výchovného ústavu Strupiové za učitele pro její syny; tam poznal svou budoucí choť. Na podnět téhož ředitele se ucházel o stipendium a dostal je na studium klasické filologie ve Vídni.

Tam Jagić poslouchal v l. 1856—1860 přednášky a cvičení z jazyka a literatury latinské u Emanuela Hofmanna a Gustava Linkera, z jaz. a liter. řecké u Herm. Bonitze a Joh. Vahlena a dosáhl způsobilosti učitelské z jaz. latinského a řeckého. Od svých učitelů si získal názor na klasickou filologii v duchu Augusta Böckha a zejména jejich způsob zpracování tekstů podle příkladu K. Lachmanna v Berlíně. Zdokonalil u nich také svou znalost latiny, kterou si přinesl z domova, a psal latinsky skvěle. Tak si získal ve Vídni nejlepší základy pro vydávání a výklad četných tekstů slovanských, kteréžto činnosti si vysoce vážil ještě v pozdních letech u svého učitele Miklošiče. U něho poslouchal jednotlivé přednášky ze slovanské filologie jen ze soukromé píle, avšak stýkal se s ním denně, když se důkladně seznámil s jeho názory a metodami a rozšířil své vědomosti hlavně v oboru jazykozpytném. Také s Eitelbergerem, u něhož poslouchal semestr o stavebních slozích řeckých a římských, se blíže seznámil, poněvadž mu na doporučení Miklošičovo po celý měsíc překládal Slovník jihoslovanských umělců I. Kukuljeviće, jehož první historik umění na vídeňské universitě potřeboval pro své studie o umění v Dalmacii.

Důkladně připraven po všech stránkách vrátil se Jagić jako suplent klasické filologie na záhřebské gymnasium, kdež se tak osvědčil, že již po roce byl v ý j i m k o u navržen za skutečného učitele a byl také jmenován, třebaže dříve nesloužil na některém gymnasiu nižšího stupně. Mimo latinu a řečtinu přednášel ve vyšších třídách také jiné předměty, zejména srbocharvátštinu a k tomu ještě církevní slovanštinu. První rok jeho učitelské činnosti přinesl také již jeho první charvátskou vědeckou práci ve výroční zprávě gymnasijní (1861) „Pabirci po cvieću našega narodnoga pjesničtva“,

k níž dala popud slavná přednáška jeho učitele Bonitze „Über den Ursprung der Homerischen Gedichte". Tím se počala jeho velice plodná desetiletá činnost, jež byla věnována hlavně studiu jazyka a literatury Charvátů a Srbů. Jagić přišel se svým mladistvým nadšením a energií právě včas, kdy se po říjnovém diplomu v Charvátsku a v Slavonii mocně rozvíjel nový život; s dějepiscem Račkim a přírodozpytcem Torbarem vydával časopis Književnik (1864—66), aby ukázal, že jazyk srbocharvátský se hodí pro pěstování vědy, sestavil s Račkim podle vzoru vídeňské Akademie stanovy Jihoslovanské akademie věd, zřízené biskupem Strossmayerem (1866), byl jedním z prvních členů Akademie a horlivě vydával v jejích publikacích Rad (rozpravy), Starine (staré památky, t. j. literární), a Stari pisci hrvatski rozpravy, posudky o nových pracích z oboru literatur slovanských, jakož i teksty z literatury starší a z renesanční lit. dalmatsko-dubrovnické. Nové teksty z hlaholské a cyrilské literatury srbocharvátské podal také ve své čítance (Primjeri) pro nejvyšší třídy a ve sbírce Prilozi. Rozpravou „Evangjelije u slovenskom prijevodu" (1863) a úvodem k vydání hlaholského evangelistáře Assemaniova, jež pořídil Rački (1865), počal své práce k filologickému a jazykovému ocenění nejstarších památek jazyka církevněslovanského. Spis „Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga" (1867) líčí základy národní kultury, činnost slovanských apoštolů, vývoj nejstaršího písemnictví u Bulharů a zejména jeho pokračování u Srbů a Charvátů tak zdařile, že jej téměř po šedesáti letech ještě přečteme s užitkem a potěšením. Pohříchu nemohl Jagić své dílo dokončiti, avšak jeho rozprava „Trubaduri i najstariji hrvatski lirici" (Rad IX) a jeho přehled srbocharvátské literatury v Riegrově Slovníku naučném svědčí, že jest nám velice litovati náhlého přervání jeho činnosti ve vlasti.

Po desetileté službě byl Jagić — s ženou a dvěma dětmi — propuštěn bez pense. Tato událost není přesně objasněna. „Národní", t. j. jihoslovansky orientovaní členové sboru učitelského se srazili se svým kolegou Davidem Starčevićem, synovcem zakladatele „krajní charvátské strany práva"; ve vzrušené době po dokončení uhersko-charvátského vyrovnání, proti němuž se právem brojilo, dala uvedená příhoda unionistickému (maďaronskému) bánovi baronu Levinu Rauchovi

možnost zakročiti, takže se obě strany octly na ulici. Jagić měl štěstí v neštěstí. Vážený slavista petrohradský, J. Sreznevskij, právě cestoval po zemích jihoslovanských a dosáhl pro Jagiće, který byl již r. 1868 zvolen dopisujícím členem ruské Akademie, čestného doktorátu slovanské filologie na universitě petrohradské, čímž Jagić nabyl práva na místo profesorské v Rusku. Miklošič ho upozornil, aby nepouštěl se zřetele slavistickou katedru ve Vídni a radil mu, aby v Německu dosáhl doktorátu filosofie, jehož se Jagićovi vskutku dostalo v Lipsku na základě disertace „Das Leben der Wurzel *dê* in den slavischen Sprachen" (1871). Zatímní přijetí profesorského místa v Rusku schvaloval také Miklošič. Poněvadž na větších universitách nebyla žádná slavistická katedra volná, opatřili Jagićovi ruští přátelé místo mimořádného profesora srovnávacího jazykozpytu v Oděse (1871). Poněvadž srovnávací jazykozpytec tehdy především musil učiti sanskritu, dostal Jagić hned studijní dovolenou, aby se tomuto jazyku naučil u Webera v Berlíně. Tam se mnoho stýkal se svým učitelem a jednou se ho otázal, proč Berlín nemá katedry pro slovanskou filologii, jakou ve Vídni má Miklošič. Weber napsal o tom stať do časop. „Spenerische Zeitung" a potom se věci ujal Müllenhoff. Tak se Jagić jen nakrátko již jako řádný profesor vrátil do Oděsy, kdež přednášel o sanskritu, o uvedení do jazykozpytu, o řecké mluvnici a komentář k Homérovi. Avšak práce ho netěšila, poněvadž ho odváděla od jeho oblíbeného studia a proto ochotně užil čestného vyzvání, aby přijal v Berlíně katedru slavistickou, která na jeho podnět byla nově zřízena. Zatím co se jednalo, byl také povolán na nově založenou charvátskou (nikoliv již jihoslovanskou) universitu v Záhřebu (1874), avšak, poněvadž dotaz byl proveden neobratně prostřednictvím příbuzných, poněvadž úřady byly skoupé, pokud šlo o plat, a zejména mu nechtěly dáti zadostučinění za utrpěnou křivdu, t. j. započítati do služební doby deset let na gymnasiu (byrokrat pokládal to za nemožné u profesora propuštěného), Jagić odmítl, což mu vytýkali se mnoha stran, ano i jeho nejlepší přátelé. Jagić by byl nepochybně velice prospěl domácí universitě a vědě a také ze Záhřeba by se byl dostal do Vídně jako nástupce Miklošičův, avšak vyšší cíle a jeho další rozvoj osvědčily, že volba byla správná. Samozřejmě podporoval

dále Jihoslov. Akademii v Záhřebu a Srpsko učeno društvo, později Akademii v Bělehradě.

Učitelská činnost na berlínské universitě nemohla ho uspokojiti pro nedostatek posluchačů (s uznáním však mluvíval o důstojnících, jež na válečné akademii učil ruštině), avšak pruský ministr vyučování mu naznačil, aby jen pracoval a tak plnil svůj úkol. Tu pojal Jagić šťastnou myšlenku založiti Archiv für slavische Philologie, jehož vycházení umožnil Th. Mommsen tím, že podnik doporučil Weidmannovu nakladatelství a pruskému ministerstvu vyučování. Časopisu toho rázu nikde nebylo a proto ústřední orgán Jagićův splnil přání živě projevované a měl ihned veliký úspěch mravní.

Po smrti petrohradského profesora a akademika (Akademie jest v Rusku jen ústav badatelský, avšak její členové mají právo přednášeti na universitě) Sreznevského stal se Jagić jeho nástupcem na universitě (1880—1886) a r. 1881 také v Akademii nauk. Teprve v Petrohradě se octl ve vhodném prostředí. Na universitě měl mnoho posluchačů, vychoval — zčásti i nepřímo — řadu žáků, našel v ruských knihovnách bohatou látku k svému badání, horlivě pracoval v Ruské Akademii nauk, kdež dával podněty k novým podnikům, a stýkal se s vynikajícími učenci, kteří mu byli blízcí; z nich si zachoval nejlepší vzpomínky na Aleksandra N. Veselovského, velikého badatele v oboru srovnávací literatury, a na ruského literárního dějepisce a etnografa A. N. Pypina. S petrohradskou Akademií zůstával ve vztazích velice živých také ve Vídni a pomáhal jí radou i skutky, zejména od té doby, kdy jeho žák Aleksander Šachmatov stanul v čele jejího ruského oddělení. Jest zajímavé, že Jagić chtěl také svůj Archiv přenésti do Petrohradu a chtěl vydávati časopis v různých jazycích slovanských jako dnes vychází Slavia v Praze, avšak pro úzkoprsé nazírání ruské vlády na jazyk polský a maloruský (ukrajinský) bylo provedení záměru nemožné.

Po svém odchodu navrhl Miklošič v souhlase s vídeňskou fakultou jen Jagiće za svého nástupce a vybídl ho, aby vyzvání vyučovací správy přijal. Tato okolnost, jakož i nedostatek ochoty se strany ruské vlády a důvody rodinné způsobily, že se po dlouhém vyjednávání Jagić rozhodl přijmouti katedru vídeňskou, na níž působil po 22 let (1886—1908) s velikým úspěchem. Ve své vstupní přednášce, která podává nejlepší charakteristiku jeho činnosti, uvedl: Slovanská filo-

logie má za úkol studium základu všeho srovnávacího badání o jazycích slovanských, jazyka staroslověnského, podle jeho literárních památek, studium živých jazyků slovanských a jejich nářečí, studium literatury církevněslovanské, jejíž jazyk sjednocoval Slovany jižní a východní právě tak jako na západě latina, studium lidové poesie slovanské a novějších literatur slovanských a konečně pěstění pomocných věd, t. j. etnografie, mytologie, paleologie atd. Proto byla středem jeho přednášek mluvnice staroslověnská se srovnávacími výklady. Mluvnice jaz. ruského, srbocharvátského, českého a polského podával historicky, avšak častěji opakoval jen ruskou, kromě toho však probíral větší oddíly ze srovnávací mluvnice slovanské. Z dějin literárních přednášel jen o písemnictví církevněslovanském a o jeho pokračování, t. j. o literatuře jižních Slovanů až po stol. XVI. Přednášky o ruské literatuře stol. 18. a 19. znamenaly pokrok proti Miklošičovi, který za předmět slov. filologie pokládal ruskou literaturu jen asi do r. 1750, avšak nebyly vlastním oborem Jagićovým, jak svědčí jeho ruská literatura stol. 18. napsaná charvátsky. Naproti tomu stály na výši badání jeho přednášky o lidové poesii slovanské, o starožitnostech, slovanské paleografii, etnografii a o dějinách slovanské filologie.

Pro toto rozsáhlé a všestranné pojetí slovanské filologie Jagiće jistě velice těšilo, měl-li konečně kolem sebe posluchače ze všech zemí slovanských. Ve Vídni mohl také zejména promlouvati k svým Jihoslovanům, poněvadž Slovinci, Charváté a Srbové z mocnářství studovali ve Vídni velice hojně a byli také posluchači ze Srbska a z Bulharska. Ojediněle přicházeli Čechové z Čech a z Moravy, četnější byli posluchači z Haliče a z Bukoviny, zejména Ukrajinci. Rusové se na svých vědeckých cestách zpravidla zastavovali ve Vídni, aby u Jagiće pracovali nebo se s ním aspoň stýkali. Zvláštní zásluhy si dobyl založením a vzorným řízením semináře pro slovanskou filologii, druhého v Rakousku (v Praze jej založil Gebauer již r. 1880), jejž bylo nutno umístiti v nádherné nové budově vídeňské university v bytě pro sluhu, poněvadž Miklošič nenavrhl zřízení semináře, z odporu, který v něm budil „drill“ těchto ústavů, dnes tak důležitých. Cvičení v Jagićově semináři namnoze navštěvovali také starší slavisté, kteří měli vyšší cíle; k nim se řadili také žáci Miklošičovi, Štrekelj, Pastrnek, Vondrák, Rešetar a Murko, kteří se u Jagiće habilitovali.

Jagićův vlastní a nejlepší žák, Vatroslav Oblak, se stal soukromým docentem ve Št. Hradci, avšak zemřel právě před dosažením profesury, jež byla pro něho určena (1896). Jagićovi přísluší také zásluha, že Konstantin Jireček, nejvýznamnější znatel dějin balkánských, byl povolán do Vídně, a nebylo vinou Jagićovou, že tento odborný dějepisec zastával místo druhého slavisty, což se ani jemu nelíbilo ani neprospívalo slovanské filologii. Avšak další potřebné a časové vybudování vídeňské slavistiky nad oblast staré filologie nebylo za Jagiće provedeno a chybí podnes.

Ve vídeňské Akademii byl Jagić důstojným dědicem Miklošičovým, pilně navštěvoval její schůze, podal hojné a cenné příspěvky pro její publikace (Anzeiger, Sitzungsberichte, Denkschriften — v nich po prvé vyšlo jeho vynikající dílo „Zur Entstehungsgeschichte der Kirchenslavischen Sprache" r. 1900) a vydal s její podporou Psalterium Bononiense, jakož i charvátský překlad proroků z doby reformační podle jediného exempláře nalezeného v klášteře v Schlaeglu v Horních Rakousích. Na podnět Jagićův byla zřízena při Akademii balkánská komise (Balkankommission), v jejíchž spisech vyšly práce Olafa Brocha, L. Miletiče a M. Rešetara o srbocharvátských a bulharských nářečích.

Po odchodu na odpočinek (od podzimu 1908) Jagić horlivě pracoval pro svůj Archiv, pro Akademie ve Vídni a v Petrohradě a také, naskytla-li se příležitost, pro Akademie v Záhřebě a v Bělehradě. Petrohradská Akademie svolala již r. 1903 předběžný sjezd slovanských filologů (měl se vlastně konati r. 1904, ale překazila jej rusko-japonská válka), který za předsednictví Jagićova vypracoval plán veliké encyklopedie slovanské filologie, svěřiv redakci její Jagićovi. Mnoho práce a starostí měl s výběrem a se získáváním spolupracovníků, jichž bylo třeba hledati nadmíru mnoho pro příliš podrobné rozvržení oddělení gramatického (plán odděl. ostatních nebyl uveřejněn). K prvním uveřejněným příspěvkům se řadily jeho práce vlastní. R. 1910 vyšla jeho monumentální Istorija slavjanskoj filologii na šedesáti tisk. arších (bylo ustanoveno deset!) lexik. formátu, r. 1911 Grafika u slavjan, kdež podrobně pojednal o domnělých slovanských runách a o písmě hlaholském (také o pís. památkách) i cyrilském. Světová válka přerušila tento podnik a na očekávané pokračování až dosud nedošlo. Jihoslovanská Akade-

mie otiskla r. 1917 jeho dílo „Život i rad Jurja Križanića“, jež za války k lítosti autorově i ve vlasti došlo malé pozornosti, což zavinil zčásti sám autor, poněvadž sice velice pečlivě sebral všecky ruské zprávy o „prvním panslavistovi“ a podrobně rozebral jeho spisy, avšak nedovedl ho zařaditi do dějinného rámce stol. XVII. a nedovedl, ač sám Charvát, ukázati, že takových mužů bylo v oné době mezi Charváty více, ačkoliv ovšem nepřicházeli ze své vůle do Ruska, nebyli pro své myšlenky vypovídáni na Sibiř a nepsali tam děl o Rusku, jimž se Rusové naší doby podivovali.

Ráz vědecké činnosti Jagićovy v jeho mužném a stařeckém věku se měnil málo, avšak jeho pobyt na různých universitách působil, že se vztahovala stále více na všecky Slovany a prohlubovala se. Díly vrcholnými zůstávají vydání nejstarších i pozdějších církevněslovanských textů biblických a liturgických knih a zlomků, přečetných apokryfů, jihoslovanských a ruských traktátů mluvnických (pod latinským názvem „Corpus grammaticorum sloveno-rossicorum“), starosrbského typika z Chilandaru, starocharvátských památek právních, starosrbského Florilegia, sentencí Menandrových a byzantské didaktické básně Spaneas ve zpracování církevněslovanském atd. Jagić se všude přidržuje kritických zásad svých učitelů klasické filologie, podává správné texty, hledá jejich řecké prameny, při čemž vydal také neznámé řecké komentáře k žalmům, podává poznámky gramatické i věcné a často také materiál lexikální. Vzorným zůstává jeho vydání hlaholské památky Codex Marianus s varianty z jiných textů evangelských a vydání žaltáře Boloňského, jež přináší také text žaltáře Pogodinova a četné varianty i scholia z jiných kodexů, kromě toho pak obsahuje Appendices a řecko-církevněslovanský slovník. Pro dějiny starého písemnictví jižních a východních Slovanů a Rumunů, kteří se dlouho účastnili vývoje církevněslovanského písemnictví, mají Jagićovy edice a jejich vydavatelský aparát cenu trvalou právě tak jako pro srovnávací a historickou mluvnici slovanských jazyků. Uvažme jen, jak podstatně se změnily naše představy o nejstarším jazyku církevněslovanském vlivem Jagićových vydání hlaholských evangelií Zografského a Mariánského. Častěji psával Jagić filologické úvody k vydáním jiných badatelů, jako na př. k statutu ostrova Krku, k Missale Glagoliticum Hervojae ducis Spalatensis, k dílu

Strzygowského o starosrbském žaltáři mnichovském, k dílu V. Molè o srbském zpracování díla Kosmy řeč. Indikopleustes, pojednal s hlediska bibliografického a lexikálního o prvních tiscích cetinjských, podával zprávy o nálezech bibliografických, otiskl v Byzantinische Zeitschrift překlad skladby o Moudrém Akyriovi, jejíž řecký tekst nebyl znám, atd. Není nutné zvláště zdůrazňovati cenu těchto příspěvků k slovanským dějinám kulturním i literárním.

Jako výtečný vydavatel tekstů církevněslovanských byl samozřejmě nucen zabývati se velmi důkladně otázkami paleografickými. Jeho vydáním nejstarších hlaholských tekstů evangelií a jeho studiím paleografickým přísluší zásluha, že jeden z největších činů slovanské filologie XIX. věku, důkaz, že sv. Cyrill nevynašel abecedy, jež byla po něm nazvána, nýbrž abecedu hlaholskou, která jest proto starší, došel konečného a téměř všeobecného uznání také v Rusku. Právě tak důkaz Tylorův a Jagićův, že aspoň většina hlaholských písmen pochází z řecké kursivy, nebyl otřesen poznámkami Alfreda Rahlfa a ještě méně pokusem C. Wesselyho vysvětliti písmo hlaholské z pís. latinského. Kdežto v otázce o prioritě písma hlaholského Jagić pomohl zvítěziti názorům, jež hájili Kopitar, Šafařík (na sklonku života) a Miklošič, projevoval v otázce o vlasti jazyka církevněslovanského velmi brzo mínění odchylné od svého učitele Miklošiče. Slovanští apoštolové Cyril a Metod, narození v Soluni, působili na Moravě a v Panonii a našli tam spolu s křesťanstvím také mnoho latinsko-německých názvů, jež přejali do svého jazyka církevního. Opíraje se o tyto „panonismy", reklamoval Kopitar vlast církevněslovanského jazyka dokonce pro korutanské Slovince, kdežto Miklošič ji přisuzoval panonským Slovėnům, většinou vymřelým, a ještě v svém díle „Altslovenische Formenlehre in Paradigmen" (1874) svou teorii o panonském původu jazyka „staroslověnského" skvěle obhajoval důvody jazykovými i historickými. Jagić neprojevil teprve tehdy v Archivu svého nesouhlasu, nýbrž prohlásil již r. 1865 v Književniku (II. 569), že jest v duchu přesvědčen, že „panonismus ve smyslu Kopitarově a Miklošičově nemá bezpečných základů ani s hlediska jazykového a ještě méně s hlediska historického nebo národopisného. Práce Jagićovy a jeho žáků, zejména výzkumy Oblakovy a jiných učenců razily cestu názoru, že slovanští apoštolové přece přinesli svůj jazyk z říše byzantské a že jeho

vlast jest třeba hledati na území dnešní skupiny nářečí makedonských nebo též východnějších nářečí bulharských. Také dalším osudům tohoto jazyka Jagić věnoval velikou pozornost a ukázal ve mnohých rozpravách, že se moravsko-panonské dědictví slovanských apoštolů a jejich žáků dále udržovalo zvláště v Makedonii, kdežto ve východním Bulharsku byly církevní knihy mnohokráte zpracovávány zejména po stránce lexikální. Výsledky vlastní i cizí práce v tomto oboru shrnul v svém nejlepším synthetickém díle „Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache" (2. vyd. 1913). Nepřijal však označení „jazyk starobulharský", nýbrž setrval při názvu „církevněslovanský", poněvadž se lépe srovnává se skutečností. V nejstarších pramenech se jazyk jmenuje vždy „slověnský" (lat. sclavinisca, ve smyslu „slovanský") a byl církevním jazykem u všech pravoslavných Slovanů i u katolických Charvátů při moři Jaderském. Ve smyslu pramenů jest také Miklošičovo označení „altslovenische Sprache" správné, jen nesmíme pokládati s Miklošičem jazyk slovinský („neuslovenisch") za další vývojový stupeň jaz. církevněslovanského.

Za největší zásluhu Jagićovu se pokládá založení časop. Archiv für slavische Philologie, jejž řídil po 45 let a jímž především se stal známým v širších kruzích vědeckých. Oč se Dobrovský pokoušel sborníky Slavín a Slovanka a Miklošič svou „Slavische Bibliothek", co Šafařík již r. 1841 navrhoval pruskému ministerstvu vyučování, podařilo se teprve Jagićovi, t. j. vytvořiti ústřední orgán slavistický, který vycházel v l. 1876—1920 v 37 svazcích po 40 arších. Nejdříve si zajistil spolupráci obou ostatních slavistů na německých universitách, Leskienovu v Lipsku a Nehringovu ve Vratislavi, avšak našel také ve všech slovanských zemích ihned spolupracovníky, jichž prodlením let stále přibývalo, kteří psali německy nebo dávali své příspěvky překládati, poněvadž za tehdejších poměrů se všeobecně připouštělo, že časopis toho druhu může s úspěchem vycházeti jen v jazyku německém. Ovšem Jagić si častěji stěžoval, že mladší slavisté si dobývali ostruh v Archivu, ale později mu nevěnovali pozornosti. R. 1909 byli ovšem také tak staří a vynikající spolupracovníci jako A. Leskien a A. Brückner nuceni rozloučiti se s Archivem.

Jagić sám psal pro svůj časopis velice mnoho. Není možné uváděti a oceňovati byť i jen nejdůležitější z jeho příspěvků

v rozpravách i v oddílech „Kritischer Anzeiger" a „Kleine Mitteilungen". Tu se nejlépe ukazovala Jagićova mnohostrannost. Nijaký obor slovanské filologie mu není cizí, přihlíží ke všem slovanským jazykům a nářečím, k dějinám literatury starší a ve svých kritikách i k literatuře novější, k národopisu, zejména k písním a k pohádkám, k starožitnostem, zejména k mytologii, avšak také k slovanskému právu a slovanskému umění. Jeho recense a referáty nejdou vždy do hloubky, avšak Jagić rychle chápal význam rozmanitých spisů, případně je charakterisuje a často podává důvtipné poznámky a nové podněty. Tu zejména se projevuje ona „neobyčejná síla sugestivní", kterou bělehradský slavista A. Belić chválí ve všech jeho spisech. Kromě toho Jagić si dovedl získati mnohé a většinou zdatné spolupracovníky. Byla tedy zasloužena chvála K. Krumbachera v díle „Geschichte der byzantinischen Literatur" (str. IX): „Archiv für slavische Philologie jest jeden z nejdůkladnějších časopisů evropských, který pevně jde svou cestou, jsa si vědom svého cíle a jsa prost tendencí chauvinistických i učenecké samolibosti." Služby, jež Archiv prokázal evropské vědě, nejlépe osvědčuje dílo Krumbacherovo, které jest většinou závislé na něm, pokud jde o bohatou slovanskou literaturu byzantologickou. Při tom jest však třeba zdůrazniti, že zprávy v Jagićově Archivu nebyly ani soustavné ani úplné a že jediné podle Archivu není ani možné posuzovati stav slavistiky u slovanských národů oné doby.

Některé stránky Jagićovy činnosti v Archivu jest třeba zdůrazniti ještě zvláště. Tam psal příspěvky k církevněslovanské mluvnici, na př. v statích „Studien über das altslovenisch-glagolitische Zographos-Evangelium" nebo k historicky-srovnávací mluvnici, na př. o přehláskách v jazycích slovanských, o příbuzenských vztazích mezi jazyky slovanskými, o klasifikaci slovanského slovesa, o slovanských slovech složených atd. Připojíme-li k tomu ještě jeho „Beiträge zur slavischen Syntax" v Denkschriften, shledáme, že v době, kdy jazykozpyt příliš jednostranně přestával jen na studiu hláskosloví a také ještě tvarosloví, Jagić přihlížel ke všem oborům mluvnickým a v recensích zdůrazňoval důležitost zanedbávané stilistiky. Rozprava „Ein Kapitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen" (Archiv XVII) vzbudila rozruch. Také tu bojuje proti theorii Kopitarově a Miklo-

šičově, kteří se opírali o zprávy Konstantina Porfyrogeneta a přijímali dualismus jazyků jihoslovanských, poněvadž prý Charváti a Srbové pronikli později jako klín mezi Slověny, kteří se nejdříve usídlili na Balkáně a z nichž zůstali dnešní Bulhaři a Slovinci. Jagić ukázal, z části podle podnětu svého žáka Oblaka, s hlediska vlnové theorie Joh. Schmidta, že jazyky jižních Slovanů tvoří řetěz nářečí s pozvolnými přechody, což ovšem mělo význam pro příbuzenské vztahy mezi jižními Slovany a pro jejich cíle politické. K soubornému dílu mluvnickému Jagić nedospěl, nehledíme-li k nástinu „Die slavischen Sprachen" v díle „Kultur der Gegenwart" (I. 9.). O mluvnici jazyka církevněslovanského, kterou počal tisknouti v petrohradské Akademii, není nijakých zpráv.

Již ve své vstupní přednášce v Záhřebské Akademii (6. IV. 1867) a ve svých dějinách literatury srbocharvátské ukazuje Jagić na paralely a prameny srbocharvátských písní a pohádek, vzdaluje se tedy brzy od teorie J. Grimma o jejich čistě národním původu, jež se u Slovanů dlouho pevně udržovala, a přijímá migrační teorii Benfeyovu.

Pokud jde o pohádky, stojí v Archivu úplně na stanovisku Reinholda Köhlera a Felixe Liebrechta a podává již v prvním ročníku, tedy ještě před osobním stykem s Alex. Veselovským, rozpravu tehdy významnou „Die christlich-mythologische Schicht in der russischen Volksepik", jež byla velmi málo po chuti romanticky-mytologickým vykladačům ruských bylin. O lidové poesii slovanské sebral dějinná Svědectví, jež mají cenu trvalou (Rad 37), zejména o lidové epice jihoslovanské před staletími (Archiv IV). Právem vystoupil (tamt. XII.) proti názoru T. Maretiće, že lidová epika jihoslovanská není starší než první zápisy písní.

Obsah Archivu a celá činnost Jagićova také ukazují, jaký obsah vkládal do pojmu slovanské filologie, jejíž „vybudování" mu Miklošič r. 1874 vytkl jako úkol. Jejími dějinami se zabýval již v letech záhřebských, v Archivu otiskoval materialie z tohoto oboru a založil při petrohradské Akademii sbírku „Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii", v níž vydal korespondenci Dobrovského, Kopitarovu a jiných Slovanů jižních i západních. Proto též mohl ve věku 70 let dovršiti své dílo životní dějinami slovanské filologie pro encyklopedii petrohradské Akademie. Právem se litovalo, že Jagić své dílo sice dovedl až do doby nejnovější, avšak vyloučil všecky žijící

slavisty, tedy také sama sebe, takže se v knize vyskytují mnozí žáci vynikajících učitelů, avšak tito chybějí. Kromě toho Jagić velmi málo přihlížel k duchovým proudům evropským, jež prodlením věků silně působily na slovanskou filologii. Tak na př. se zhrozil nad tím, že jsem ve svém díle „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik" Šafaříka nazval romantikem; marně bychom u něho také hledali slova „mladogramatikové", ačkoliv vliv této školy na Slovany byl silný. Chybějí zprávy o založení a o působení slavistických kateder na universitách, o činnosti učených společností a akademií, jejichž práce organisační a systematická často znamená mnohem více, než působení jednotlivců atd. Ačkoliv jest tedy třeba leccos vytknouti prvním dějinám slovanské filologie, zůstávají i ve své formě spíše biograficky-bibliografické přece velikým činem a budou příštím pokolením vytyčovati cesty k novým úkolům. Při tom jest třeba nejvíce zdůrazniti, že Jagić v duchu svých velikých předchůdců vždy hlásal jednotu slovanské filologie; podle jeho definicí jest jejím úkolem probadati celý duchový život všech slovanských národů i nejmenších, jak se projevuje v jejich jazyku, v literatuře psané i ústní a v „životě národním" ve všech jeho formách. Také Jagićovi při všem jeho encyklopedismu bylo samozřejmě jasné, že tento celek se přece skládá z rozmanitých disciplin, jež mají společný úkol hlavní. Mohl si ovšem také častěji stěžovati, že již není slavistů, nýbrž jen bohemisté, polonisté atd. Jest přirozené, že i toto badání o jednotlivých oblastech má své oprávnění z důvodů vědeckých i praktických a bude vytvářeti správné základy pro nové synthese. Při tom jest třeba povšimnouti si toho, že Jagić z oboru slovanské filologie vyloučil dějiny, ačkoliv na Rusi byly katedry s touto kombinací; bylo o ně ostře bojováno ještě v petrohradských poradách o plánu encyklopedie slovanské filologie, avšak Jagićovo pojetí zvítězilo. Právě příklad ruský ho odstrašoval, poněvadž tato kombinace vytvářela slavisty, kteří nebyli ani dobří filologové ani dobří dějepisci.

Takto si Jagić trvale zachoval veliký vliv na vývoj slovanské filologie také na Rusi a svým slavistickým časopisem v celém světě vědeckém. Pokrok své vědy měl vždy na srdci. Tak si stěžoval, přehlížeje dvacet svazků svého Archivu, že ve světě západním a zejména v Německu, které jest „κατ' ἐξοχήν sídlem nauk filologických" se slavistika tak málo roz-

šířila. Po velikých změnách světové války se ovšem dožil také mocného rozmachu slovanské filologie v nových státech slovanských a v západní Evropě. Když četl o vybudování slavistických kateder v Praze a o slovanském semináři s deseti řediteli (kromě oddělení obecně slavistických a oddělení pro jazyk a literaturu československou byla založena také oddělení pro řeči a literatury ruskou, polskou i jižních Slovanů), projevil nadšenými slovy uznání všem rozhodujícím kruhům a „byl by býval šťasten, kdyby to všecko byl ještě mohl spatřiti na vlastní oči". Jen smrt mu překazila splnění tohoto přání.

Jagić, který spatřil mnoho zemí, byl dobrý pozorovatel, avšak v zájmu své vědy se zdržoval veřejných projevů. Byl-li při neurovnaných poměrech mezi jednotlivými národy slovanskými nucen dotknouti se otázek sporných, snažil se zachovati vědeckou nestrannost, avšak nepřihlížel k tomu, že otázky toho rázu jako ukrajinská, makedonská a jihoslovanská vůbec nejsou jen čistě filologické a kulturní, nýbrž také sociální a politické. V rakouské panské sněmovně, v níž se také stal nástupcem Miklošičovým, Jagić nehrál nijaké úlohy na rozdíl od svého předchůdce, který byl dokonce generálním zpravodajem rozpočtovým. Jeho místo nebylo také ve straně středu („Mittelpartei"), nýbrž spíše na pravici právě pro jeho názory federalistické. Příznačná jsou pro něho slova, jež napsal pro svůj Archiv für slav. Phil. (XXXI, 257) v době záhřebského procesu o velezradě 19. července 1909 v nemocnici na Semmeringu, když s četnými osobními vzpomínkami posuzoval dílo Zagorského o charvátském dějepisci a prvním presidentu Jihoslovanské Akademie nauk, Račkém, který byl pravou rukou biskupa Strossmayera: „Nyní nastaly, jak se zdá, opět těžké zkoušky pro Srby i Charváty, avšak odejdu do hrobu s pevným přesvědčením, že vítězně odrazí i nejnovější útok, nechť se to Budapešti a Vídni líbí čili nic." Jagić mohl osobně dávati dobré pokyny baronu Aehrentalovi jako vyslanci v Petrohradě a jako ministru věcí zahraničních, zejména pokud pracoval o dohodu s Ruskem, psal také svědomitě věcné znalecké posudky pro kruhy vládní, avšak v otázkách slovanských, zejména v otázce jihoslovanské, nedovedl sympatisovati s řešením čistě záporným, neproduktivním, ani s opatřeními směřujícími přímo proti svobodnému a modernímu rozvoji národů slovanských.

Proto se za války světové octl v tragické situaci Jagić jako slavista, odříznutý od Ruska, Bulharska a Srbska, ale především a zejména také Jagić jako Jihoslovan. V listech štyrskohradeckému, nyní lublaňskému profesoru Nahtigalovi, jež již byly uveřejněny, se hrozil výjimečných opatření proti rakousko-uherským Jihoslovanům, tázal se, pro koho přinášejí krvavé oběti, avšak 11. května 1916 zvolal: „Jsme zvyklí utrpení. Přečkáme i to, co nás očekává." Když potom převrat a mír v St. Germain vytvořil království Srbů, Charvátů a Slovinců, jež převyšovalo nejsmělejší sny jeho mládí, nenašel cesty do této Jugoslavie, kde by byl svou činnost započatou v záhřebské Akademii mohl skončiti třeba jako její předseda, nepřijal nabízené přiměřené pense, dostal pensi rakouskou na zvláštní prosbu a prožil celou bídu vídeňských pracovníků kulturních, takže se jako jeden z nejvýznačnějších členů vídeňské Akademie věd nakonec stal jejím korektorem pro knihtiskárnu Holzhausenovu. Zůstal věren kruhu učenců, jemuž uvykl, a po svém osmdesátém roce se již nedovedl vpraviti do nových poměrů.

Také na vědeckou práci Jagićovu rušivě působilo, že prodal svou bohatou knihovnu bělehradské vládě pro srbský seminář tamější university. Zato však pilně psal své vzpomínky. První podnět dalo přání vídeňské Akademie, aby starší členové napsali autobiografie a odevzdali je akademickému archivu, aby byla po ruce authentická data pro nekrology. První záznamy Jagić zapsal r. 1897, s přestávkami v nich pokračoval, na nové naléhání Akademie provedl novou redakci r. 1918 a opsal je. Tak vznikl německý text „Erinnerungen aus meinem Leben" pro vídeňskou Akademii; později jej ještě doplnil do 18. dubna 1923, aspoň to jest poslední zapsané datum. Vedle toho však jest mnohem obšírnější srbocharvátský tekst psaný cyrilsky, sahající jen do r. 1895, jež se rozhodl sepsati 16. října 1920 na přímluvy několika mladších přátel, členů Srbské akademie nauk. Podle sdělení svého zetě, profesora Rešetara v Záhřebu (Vijenac 1924), líčí Jagić svůj život do r. 1870 podle svých vzpomínek a podle listů své matky i svého bratra, pozdějšího faráře, pro ostatní dobu však užíval velmi vydatně své obšírné korespondence, vztahující se na všecky země slovanské, jejíž reprodukce na některých místech převládá, ačkoliv autor i tu opatřuje poznámkami a výklady události a otázky, o nichž pojednává. Zvláště zajímavé

jsou oddíly, jež se opírají o listy Račkého a Miklošičovy, poněvadž tu měl po ruce své listy, jež jim psal. Tuto korespondenci, dokumenty a diplomy odkázal záhřebské universitní knihovně, avšak obě své autobiografie ponechal profesoru Rešetarovi na volné užití.

Po nepřítomnosti více než padesátileté vrátil se Jagić mrtvý do své domoviny a 12. srpna r. 1923 byl ve svém rodném městě Varaždině slavnostně pochován na útraty jihoslovanského státu. Lpění na rodné hroudě nebo aspoň přání odpočívati v ní tvoří jeden z povahových rysů obyvatelstva v severozápadním Charvátsku. Také Jagić, který se nikdy nezbavil otcovského dědictví, 4½ jitra půdy, připravil svým rodičům, své choti a sobě samému společnou hrobku na jednom z nejkrásnějších hřbitovů v Jugoslavii.

Slovinci Kopitar a Miklošič a Charvát Jagić tvoří veliké trojhvězdí „vídeňské" čili „rakouské" školy slavistické, jak byla zevšeobecněným označením častěji nazývána v Rusku; po tři pokolení mocně působila na slovanskou filologii, vydatně podporovala rozvoj jazykovědy a kulturních dějin vůbec a skvěle splnila svůj úkol.

BIBLIOGRAFIE.

Bibliografii spisů Jagićových do r. 1907 podává Fr. Pastrnek v jubilejním sborníku Jagićově (Berlín 1908), str. 1—29. Pokračování z let 1908—1918 od M. Rešetara a Fr. Ramovše v Časopise za slovenski jezik, književnost in zgodovino I. (Ljubljana 1918), str. V—XI. (Tam také zdařilá fotografie osmdesátiletého Jagiće.) Od r. 1918—1923 R. Nahtigal Ljubljanski Zvon 1923, str. 465—467. Dodatek od M. Murka, Slavia II. (Praha 1923), 196, pozn. 1, Ljetopis jugoslav. akademije, sv. 38 (1923), str. 107.

Životopisy: Fr. Pastrnek, Ottův Slovník naučný XII (1897); P. Oréškov, Izvěstija na seminara po slavjanska filologija pri universiteta v Sofija III (1911), str. 545—606 (na základě pramenů obšírně a spolehlivě, ale bez samostatného ocenění činnosti Jagićovy). R. Nahtigal, Ljubljanski Zvon 38 (1918), 724—736. Čtyřicetiletou vědeckou činnost Jagićovu ocenili A. S. Archangelskij v Žurn. ministerstva narodnago prosvěščenija 1901 (také ve zvl. otisku v Petrohradě 1901) a B. M. Ljapunov, Kratkij očerk učenoj dějateľnosti akad. J. V. Jagića. Odessa 1901.

Nekrology: A. Belić, Jugoslavenska Njiva VII (1923), 129—131; M. Murko, Slavia II. 193—209; R. Nahtigal, Ljubljanski Zvon XLIII. (1923), 465—475 (s listy Jagićovými

z let 1914—1918); M. Speranskij, Žiznennyj trud i istoriko-literaturnaja dejateľnosť J. V. Jagića, Izvestija otdelenija russkoga jazyka i slovesnosti Rossijskoj akademii nauk t. XXVIII., 339—365; E. F. Karskij, Zaslugi J. V. Jagiča v izučenii staroslavjanskogo i russkogo jazykov, ib. 366 nsl. — Vasiľ Demʼjančuk, Gnat (Vatroslav) Jagić. Kyjev 1924 (se zvláštním zřetelem na vztahy k Ukrajincům). Do čísla záhřebského časopisu Vijenac (Zagreb 1924, 16. VI.), str. 362—394, napsali rozmanité příspěvky o Jagićově životě a činnosti Stj. Bosanac, Fr. Bučar, Velimir Deželić, Fr. Fancev, Stj. Ivšić, P. Karlić, M. Rešetar, A. J. a Krešimir Filić. M. Murko, Vatroslav Jagić's Ruhestätte, „Prager Presse", 4. IX. 1923, č. 243, Na grobu V. Jagića, Ljetopis jugoslavenske akademije za g. 1923, sv. 38, 107—109.

HROB VATROSLAVA JAGIĆE

(PRAGER PRESSE 1923, 4. IX.) – PŘELOŽIL JIŘÍ HORÁK

Když 5. srpna (1923) v 86. roce svého života zemřel ve Vídni nestor slovanské filologie, Vatroslav Jagić, bylo krátce oznámeno, že jeho tělesná schránka bude převezena do jeho rodného města Varaždina v Charvátsku. Tato zpráva překvapila snad i slavisty. V. Jagić přece pocházel z maloměstské rodiny obuvnické, která si nemohla postaviti hrobku, opustil rodné město již jako gymnasista a dokončil vyšší třídy v Záhřebě, získal si jméno jako gymnasijní učitel a mladý člen Jihoslovanské Akademie věd v Záhřebě, založené biskupem Strossmayerem, byl však r. 1870 maďaronskou vládou propuštěn a odešel pak jako universitní profesor do Oděssy, Berlína, do Petrohradu a do Vídně, kde bydlil od r. 1886 v témž bytě a zdálo se, že s Vídní srostl, takže se po převratu nevrátil do Jugoslavie, jež přece skutkem učinila sny jeho mládí. Dokonce i od své dcery, kterou tak miloval, se odloučil, když jeho zeť, prof. Rešetar, odešel do Záhřebu. Dnes jest třeba zvláště litovati, že ho Jagić nenásledoval a nedokončil své požehnané činnosti tam, kde ji tak úspěšně začal. Jihoslovanské akademii věd by se byl právě hodil jako president, byl by jí prospěl svým duševním vůdcovstvím, a byl by ji svou autoritou chránil před hmotným zanedbáváním. Jest třeba podle pravdy uvésti, že ministerský předseda Protić Jagićovi nabízel přiměřenou pensi, ale okolnosti, jež nejsou plně objasněny, způsobily, že Jagić byl nucen podávati zvláštní prosbu o rakouskou pensi a že v posledních letech svého života ve Vídni trpěl nedostatkem.

Teprve mrtvý Jagić se vrátil do vlasti k věčnému spánku po nepřítomnosti více než padesátileté. Toto jeho poslední přání mělo však hluboký důvod. Domnělý kosmopolita a všeslovan, jakých jest jen málo, pevně tkvěl všemi kořeny své bytosti v rodné půdě, nikdy se nechtěl odloučiti od otcovského dědictví, od kousku pole půl páta jitra, ačkoliv mu tento majetek často přinášel více nesnází než užitku; zachoval svým prostým rodičům dětskou úctu až za hrob, připravil jim, sestře a své statečné družce, pocházející ze Záhřebu, která zemřela r. 1914, společný hrob, který ozdobil uměleckým pomníkem — bude pod ním odpočívati také sám. Na udržování tohoto hrobu odkázal městu Varaždinu své otcovské dědictví

a ustanovil, že z přebytků se má podporovati varaždinský student charvátské národnosti.

Nesmíme podceňovati ani Jagićovo rodné město, naopak musíme zdůrazniti, že na ně mohl býti hrd a že mu vděčil za mnohé rysy své duchové bytosti. Musím poctivě doznati, že i mně názorně objasnila minulost a význam tohoto města teprve kulturně historická výstava, která byla pořádána od 15. do 22. července t. r. jako první výstava vůbec v charvátském krajinském městě.

„Královské a svobodné město Varaždin" chová své první privilegium od krále Ondřeje II. z r. 1209 a mnoho památností toho druhu; bylo po staletí důležitým střediskem obchodním a průmyslovým (vedle cechovních knih latinských a německých jest i jedna charvátská již z r. 1561), vyrostlo ve zbylých krajích charvátských, které nebyly dotčeny vpádem tureckým, na jakési hlavní město, takže teprve v stol. 18. za Marie Terezie se stal trvalým střediskem země Záhřeb. Charvátská šlechta, Bedekovićové, Draškovićové, Oršićové, Patačićové, Vojkfyové a jiní měli ve Varaždině své paláce, majitelem zámku byl hrabě Erdödy, dědičný vrchní župan varaždinského komitátu (županije). Tato šlechta vedla rozmařilý život a pozbyla také zájmu na Varaždině, takže paláce přešly do rukou měšťanských, většinou kupeckých. Záhy se utvořil z kruhů obchodnických a živnostenských, v nichž byli velmi silně zastoupeni přistěhovalci, hlavně Němci, bohatý stav patricijský, který měl vyšší zájmy a také smysl umělecký, takže na kulturně historické výstavě, již uvedené, bylo viděti mnoho skvostů, porculánu ze všech možných zemí a celé interiéry v slohu Ludvíka XVI., v slohu empirovém a biedermeierovském, jež všecky pocházely z měšťanských domů, které jsou na venek často zcela nevzhledné. V salonech jednoho z oněch prostých domů byl mi také nápadný veliký počet obrazů předků.

Starý, silný a sebevědomý byl také stav řemeslnický, organisovaný v ceších, které podnes trvají jako spolky podpůrné. Kromě obvyklých cechovních truhlic, pohárů a znaků svědčí o tom nejméně 16 praporů, které jsou uloženy ve farním chrámě a ještě podnes se nosívají při slavnostech. Jeden z nejkrásnějších jest prapor čižmarů (obuvníků), pod kterým jistě chodíval po boku svého otce také malý Jagić. Poněvadž tito řemeslníci byli zároveň i majiteli pozemků, kteří

měli svá pole v širokém okruhu městském, Jagić kořeny své bytosti hluboce tkvěl v půdě zvyků a obyčejů lidu charvátského.

Církevní oddělení na zmíněné výstavě ukazovalo, že ve Varaždinu byl také silně vyvinutý život náboženský. Kapitula v Čazmě jest jedna z nejstarších ve střední Evropě. Obraz města z druhé polovice stol. XVIII., z doby před velikým požárem, překvapí velikým počtem věží kostelních a ještě dnes jest počet kostelů světských a řádových poměrně veliký. Gymnasium, dnes reálné, založené jesuity, jest jedno z nejstarších v Charvátsku a hrálo důležitou úlohu také v duchovním životě štyrských Slovinců, takže tam také Miklošič, Jagićův předchůdce, studoval první dvě třídy. Od r. 1821 má Varaždin opět tiskárnu (jež tam přechodně byla ve stol. XVI. a XVII.) a jest velmi příznačné, že tam r. 1827 Ladislav Ebner, vrchní notář, vydal dílo německé, ale pojaté velice vlastenecky „Historische, statistische, topographische Beschreibung der königlichen Freystadt Varasdin" — dnes se marně pídíme po malém, charvátském průvodci po Varaždinu. Městské divadlo se v svém německém období řadilo mezi nejváženější divadla krajinská, na němž si dobývali prvních vavřínů umělci později proslulí; také Anzengruber byl hercem tohoto divadla a napsal pro ně hru. Významný vídeňský pěvec Udel také pocházel z tohoto charvátského města při Drávě.

Význam Varaždina prodlením posledních desetiletí pohříchu značně poklesl. Bývalé středisko dopravy směřující na Terst, Štyrský Hradec, Vídeň, Bratislavu a někdejší Uhry pozbylo důležitosti rozvojem železnic. Zvláště krutá rána postihla město tím, že uherská větev jižní dráhy nebyla vedena až do Varaždinu podle toku Drávy, jak by bylo přirozené; šosácká úzkoprsost snad také leccos zavinila, avšak mocnější než město byli dva uherští magnáti, kteří měli v moci murský ostrov a potom uherská vláda, která vždy macešsky odbývala právě Charvátsko po stránce dopravní. Také dráha zagorská, která posléze spojila Varaždin se Záhřebem a s Uhrami, byla vybudována jako špatná a pomalá dráha lokální.

Avšak Jagić v svém mládí ještě viděl kvetoucí Varaždin, mohl pozorovati nádheru charvátské šlechty, na př. její čtyřspřežení a mohl poznati život drobné šlechty okolní, tak řeč. „švestkařů" (‚šljivari'; podle jejich švestkových sadů), jež

šandor Gjalski tak zdařile líčil; domy měšťanské mu byly přístupné prostřednictvím spolužáků, se řemeslníky a sedláky ho poutaly důvěrné vztahy prostřednictvím otcovým. Avšak pro budoucího slavistu bylo nejdůležitější národní a vlastenecké smýšlení rodného města. Přes silnou složku německou, která způsobila, že se ještě v posledních desetiletích minulého století městu posměšně říkalo „Frankfurt nad Drávou", Varaždin se vždy s pýchou hlásil mezi města charvátská a zejména v nechuti k Maďarům bylo celé občanstvo zajedno. Záhy se tam ujal ilyrismus, ono hnutí, s nímž těžko lze co srovnati, jež od r. 1835 nebo správněji již od r. 1830 chtělo všecky Jihoslovany sjednotiti duchově i politicky. Vrchol tohoto hnutí viděl desetiletý chlapec r. 1848, kdy ban Jelačić ve Varaždinu soustředil svá vojska a táhl přes Drávu, aby ukázal Maďarům, že žije Charvátsko, jež Košut nemohl najíti na žádné mapě. A ještě jedna věc jest závažná. Nářečí Jagićova rodného města se vlastně řadí ke skupině slovinské. Také Jagić uznával tento názor slavistů, avšak zdůrazňoval, že vztahy dějinné a kulturní jakož i ideje šťastnější doby nové je přičlenily k většímu celku a proto byl a zůstal od svých let studentských plně přesvědčeným stoupencem jazykové a literární jednoty srbocharvátské jakož i bratrské shody mezi Charváty a Srby. Takto byl Jagić již ze své domoviny důkladně připraven na to, aby také jiné otázky slovanské chápal s vyššího hlediska a osvědčoval ve své činnosti vždy úsilí sdružovati, nikoliv rozlučovati.

Toto rodné město, jemuž Jagić vždy a všude zachovával věrnost, ocenilo také význam jeho posledního přání a vystrojilo svému čestnému občanu a největšímu synu doby přítomné důstojný pohřeb; náklad uhradila podle usnesení ministerské rady vláda Království Srbů, Charvátů a Slovinců. Když rakev s tělem zesnulého přibyla 11. srpna do Varaždinu — s přílišným zpožděním — byla vystavena ve foyeru městského divadla, kdež konali čestnou stráž členové občanské gardy ve svých medvědicích, sokolové charvátští i jihoslovanští jakož i jiné spolky. Na schodištích visely přečetné věnce, jež věnovaly mimo jiné akademie a university v Záhřebě a v Bělehradě, profesorský sbor vídeňské university, předsednictvo skupštiny v Bělehradě, delegace republiky Československé a redakce Slavie, pražského časopisu pro slovanskou filologii; na přední straně rakve na čestném místě

ležel věnec pražské university Karlovy, jejímž čestným doktorem byl V. Jagić.

Pohřeb se konal v neděli 12. srpna za krásné, ale žhavé pohody od 11—14 hod. Zúčastnili se ho zástupci vlády ze Záhřebu, zástupci universit, akademií a učených společností ze Záhřebu, Bělehradu, Lublaně a z Prahy, místní úřady státní i obecní, veškeré duchovenstvo a celý sbor důstojnický, jakož i přečetné spolky a občanstvo varaždinské. Tisícové zástupy obyvatelstva z města i z okolí tvořily špalír po ulicích a hlavních třídách městských, jimiž se ubíral průvod za hlaholu zvonů sedmi chrámů. Pohřební průvod vedl arcibiskup záhřebský dr. Ante Bauer, který trpělivě čekal ve Varaždině po tři dni, aby jako protektor a člen Jihoslovanské akademie věd a jako rodák varaždinský vzdal svému sousedu poslední poctu.

S balkonu městského divadla první promluvil profesor Ivšić jménem Jihoslovanské akademie věd, která v Jagićovi ztratila posledního ze svých zakladatelů a jednoho z prvních řádných členů, jakož i jménem university záhřebské, jíž se nedostalo štěstí zařaditi Jagiće mezi své učitele, která se však utěšuje tím, že Jagićovi se ve světě podařilo dosáhnouti cílů vyšších, takže jeho památka potrvá na věky a jeho hrob zůstane svatyní „našeho celého v Tvé lásce nedělitelného národa Charvátů, Srbů a Slovinců, jakož i celého světa slovanského a vědeckého". Zástupce bělehradské Akademie a university A. Belić ocenil věcně, ale vřele Jagićovu osobnost a jeho vědeckou velikost; uvedl, že v řadě velikých slavistů jest Jagić časově poslední, ale první rozsahem svých vědeckých zájmů a prací. Prof. Fr. Pastrnek, zvolený na příští rok rektorem university Karlovy v Praze, jeden z prvních vídeňských žáků Jagićových, ocenil jeho zásluhy o slavistiku a zejména také o jazyk český jménem university, Akademie a Společnosti nauk. Rektor university lublaňské, A. Ušeničnik, projevil poslední pozdrav kulturních pracovníků slovinských. U hrobu, jménem redakce časop. „Slavia", M. Murko, zdůraznil, že Jagić si získal největší zásluhu o slavistiku založením a dlouholetým úspěšným řízením časopisu „Archiv für slavische Philologie". Když Archiv přestal vycházeti, chtěla by se „Slavia", založená pražskými slavisty podporou ministerstva školství a národní osvěty, státi podobným ústředním orgánem ve všech jazycích slovanských i světových a dostalo

se jí také Jagićova požehnání jeho vzpomínkami na Archiv napsanými pro první číslo, poslední vědeckou prací velikého slavisty, kterou tedy lze nazvati jeho závětí. Také nový seminář pro slovanskou filologii na pražské universitě, otevřený v květnu t. r., Jagić pozdravil jako „veliké dílo, významné pro slovanskou vědu" a chtěl seminář ještě navštíviti, avšak splnění tohoto přání nebylo již dopřáno ani jemu, ani pražským slavistům. Murko, jako redaktor „Slavie", soudil, že má právo i povinnost promluviti také jménem oněch Slovanů, kteří nemohli poslati zástupce, a jejich jménem uctíti zásluhy Jagićovy. Zejména v Rusku bude mnoho smutku, poněvadž Jagić vždy zůstával v úzkém styku s petrohradskou Akademií nauk, pro niž posléze zpracoval plán „Encyklopedie slovanské filologie", jejíž vydávání jest sice přerušeno, avšak jistě bude dokončeno. Za Spolek charvátských spisovatelů a za Matici Hrvatskou se s Jagićem rozloučil prof. Bazala, za město Záhřeb dr. Srkulj, za charvátské pedagogicko-literární sdružení dr. Čajkovac, za varaždinskou akademickou mládež Švazel a za Kolo sester srbských, charvátských a slovinských paní Kovačevićová. Posléze vzdal čest věrnému a největšímu synu města Varaždinu starosta V. Podgajski a slíbil, že město bude opatrovati hrob jako vzácný odkaz a že jej odevzdá budoucím pokolením jako slavnou památku.

Tak bylo uloženo k věčnému spánku tělo V. Jagiće v jeho krásné charvátské vlasti. Od jihu, západu a od severu lemují drávskou rovinu charvátské a slovinské vinice; nedaleko na severozápadě pozdravují Jagiće také vinorodé pahorky ljutomerské, kde stála kolébka jeho učitele Miklošiče. Hřbitov sám jest pravou ozdobou, která také svědčí o uměleckém smyslu Jagićova rodného města. V Jugoslavii se může k němu přirovnati jen hřbitov v Lapadu u Dubrovníka, který nad něj vyniká náladovou polohou u moře; veliký a překrásně položený Mirogoj v Záhřebu působí však spíše bohatstvím svých náhrobků historických osobností. Slavisté a jiní ctitelé vědy o Slovanstvu, kteří navštíví hrob Jagićův, odnesou si také vzpomínku na znamenitou památku slovanského jihu.

JOSEF KONSTANTIN JIREČEK[1])

(1854–1918)

(»ÖSTERREICH«, ZEITSCHRIFT FÜR GESCHICHTE ROČ. I. [1918] STR. 537–597) – PŘELOŽIL J. MARHAN

V sedmnáctém roce svého věku uveřejňoval Konstantin Jireček v „Hlídce literatur slovanských" [Časopis musea království Českého[2]) r. 1871] věcné zprávy, jež dobře poučovaly a obsahovaly samostatné kritické poznámky o patnácti spisech z oboru zeměpisu a dějin, jazyka, staré literatury a literárních dějin Bulharů, Srbů a Charvátů a pokračoval v tom v dalších letech pravidelně v obdobném rozsahu (do roku 1878 o 71 spisech). V osmnácti letech vydal první Bibliografii novobulharské literatury od roku 1806—1870, ve dvaceti letech obšírnou literární památku starosrb-

[1]) První větší životopis a přehled důležitějších prací přinesl Ottův „Slovník naučný", díl XIII (1898), 546 a „Doplňky" sv. XXVIII (1909), 712. Krátký životopis s přehledem spisů napsal Jireček nejprve pro Ročenku („Godišnjak") Královské srbské Akademie věd, VIII (1894). Základní prací jest životopis, který přinesla k 50. narozeninám pražská revue „Osvěta" 1904, str. 677—689, 786—796, a jejž napsal R. O.; pod touto šifrou skrývá se sám vydavatel Osvěty Václav Vlček, Jirečkův přítel, jemuž Jireček patrně sám dal své curriculum vitae s mnoha cennými údaji a charakteristikami. Dodatky k tomu srovn. u J. Golla v „Českém časop. histor." (1904), str. 475—476. O Jirečkově činnosti v Bulharsku podává zprávu historik V. J. Zlatarski v „Periodičesko Spisanie" ve sv. LXVI (1905), str. 1—30 na základě všech pramenů, především aktů ministerstva pro národní osvětu. Jako příloha k témuž svazku tohoto časopisu Bulharské Literární společnosti vyšla bibliografie Jirečkových spisů (Trudovetě na profesora Dr. K. J. Jireček) od jeho dalmatských posluchačů Boža Cvjetkoviće a Josefa Nagyho, kteří také užili Jirečkových materiálií a seznamů (také všech příspěvků v časopisech a recensí jeho děl). Při šedesátých narozeninách ocenil Jirečkovu činnost Jaroslav Bidlo, profesor slovanských dějin v Praze v „Časopise musea království Českého", 1914, str. 245—256. Po Jirečkově smrti vyšly až po dnešní dobu tyto pozoruhodné příspěvky: Josef Páta, Konstantin Jireček, „Osvěta" 1918 (číslo 3—5, ale č. 5 mi nebylo přístupné), posmrtná vzpomínka Jaroslava Bidla v „Lidových Novinách", Brno, 17. ledna 1918 (ranní vydání); Ferdo Šišić, Konstantin Jos. Jireček jako historik, „Savremenik", Záhřeb 1918 (č. III), str. 113 až 119; Vatroslav Jagić, Jireček jako člověk, tamtéž, str. 120—122; nekrology od Jirečkových žáků: Dr. Josip Dragutin Nagy (Vídeň), „Hrvatska Njiva", II (Záhřeb 1918), str. 87—89; Aleksa Ivić, „Književni Jug" I (Záhřeb 1918), str. 131—133.

[2]) „Časopis musea království Českého", 1871, passim.

skou (Typikon sv. Sávy pro klášter v Studenici), ve dvaadvaceti letech úplné „Dějiny Bulharů" (1876), které povolaná kritika pochválila jako dílo zdařilé a jež nejsou podnes nahrazeny dílem jiným. Jireček tedy vskutku byl jeden z tak řečených zázračných chlapců.[3]) Lze pochopiti, jsou-li zázračné děti v oblasti umění, ale není to tak snadné ve vědě, zejména nejde-li o geniální nápady, nýbrž o systematické a kritické zpracování bohatého materiálu, velmi roztrouseného a zhusta těžko přístupného, jako tomu bylo právě u Jirečkových Dějin Bulharů. Velice příznivé okolnosti v jeho mládí vysvětlují aspoň z větší části tento nápadný zjev.

Jedním z nejzpůsobilejších mladých úředníků, které hrabě Lev Thun povolal (1850) do ministerstva vyučování, byl Josef Jireček[4]) (1825—1888; nar. ve Vysokém Mýtě v Čechách), právník se spisovatelskými sklony, který si svou pílí získal praktickou znalost všech jazyků mocnářství a tím si dobyl velikých zásluh při vydávání školních učebnic a jako referent pro věci východní církve. Za Hohenwarta r. 1871 byl ministrem kultu a vyučování. Na poli školském a ve věcech východní církve, zejména srbské, rozvinul také horlivou činnost literární německy, česky a srbocharvátsky; zejména plodný byl však jako vydavatel starších českých textů, jako historik literární a kulturní, také jako gramatik a dialektolog. Při tom pietně opatroval duchové dědictví svého tchána Pavla Josefa Šafaříka (1795—1861), jednoho z velkých zakladatelů slovanské filologie, který za mlada působil jako profesor na srbském gymnasiu v Novém Sadě a proto jako dějepisec, filolog a badatel o starožitnostech věnoval Jihoslovanům zvláštní pozornost. Z jeho pozůstalosti Jireček vydal „Geschichte der südslavischen Literatur" (1864—1865), potom sbírku jeho nejdůležitějších spisů (Sebrané spisy ve třech svazcích) a nové vydání Památek dřevního písemnictví Jihoslovanů (Praha 1873).

Do ministerstva vyučování přišel r. 1854 také jeho bratr Hermenegild Jireček, který byl rovněž činný literárně a vědecky a stal se známým hlavně svými díly z dějin českého a slovanského práva a z historické topografie. Bratry, žijící po delší dobu pospolu, častěji navštěvoval Janko Šafařík z Bělehradu, synovec velkého slavisty, původně medik,

[3]) Hans Übersperger „Neue Freie Presse", 12. ledna 1918.
[4]) Srovn. Ottův „Slovník naučný", svazek XIII.

jenž delší čas působil jako profesor dějepisu na tamějším lyceu, založil bělehradské národní museum a národní knihovnu a osvědčil se jako vydavatel listin k jihoslovanským dějinám a zejména jako numismatik.

Tyto příbuzenské vztahy měly převeliký význam pro jediného syna Josefa Jirečka, který spatřil světlo světa 24. července 1854 ve Vídni (na Landstrasse ve Waaggasse, nyní Salesianergasse); vlastně se jmenoval Josef Hermenegild, ale vedle toho užíval stále více — a posléze vůbec — svého biřmovacího jména Konstantin, aby se lišil od svého otce. Ten pracovával ve volném čase velmi mnoho ve své bohaté knihovně a věnoval výchově svého syna i svých tří dcer velikou pozornost. Německy se náš Jireček naučil teprve v sedmém roce. Gymnasium absolvoval v letech 1864—72 na Theresianu; jako své vynikající učitele jmenuje[5]) klasického filologa Vielhabera, botanika Karla Hellera (jemu patrně vděčí za svou velikou znalost květeny, která tak překvapuje v jeho cestopisech) a filosofa Suttnera, výborného znatele románských literatur, který přednášel o německé literatuře, o logice, psychologii a francouzštině a zejména velkou váhu kladl na studium slohu rozmanitých období, národů a spisovatelů, jakož i na cvičení stilistická. Chlapec, který neměl vlastně mládí a silně se přepracoval, byl chatrného zdraví, které se upevnilo teprve později po opětovaném a delším pobytu na jihu, jakož i normální životosprávou. Ve škole vynikal zejména v jazycích klasických, v zeměpise a dějepise. Přátelé otcovi byli by z něho rádi vychovali klasického filologa, a tím lze snadno vysvětliti jeho hlubokou znalost antických spisovatelů.

V otcovském domě působilo na Jirečka mnoho vynikajících mužů. Kromě různých, v širších kruzích méně známých krajanů, kteří měli význam literární a vědecký, pobýval u Jirečků ředitel státní tiskárny Anton J. Beck, otec ministerského předsedy, dále Habětinek, tehdy profesor práva na vídeňské universitě, „veselý a čilý“ historik Gindely, baron Helfert a Josef rytíř v. Fiedler. S Helfertem a Gindelym podnikli všichni tři Jirečkové r. 1868 pěší výlet po Šumavě. Zvláště živé vztahy měli bratři Jirečkové k jihoslovanským učencům, kteří ve Vídni bydleli nebo tam častěji pobývali, jako filolog Gj. Daničić z Bělehradu, historik Mesić a země-

[5]) „Osvěta“ 1904, 681—682.

pisec Matković ze Záhřeba, kteří nejprve studovali v Praze, dále jihoslovanský právní historik B. Bogišić, tehdy úředník dvorní knihovny, kde také I. Kostrenčić, pozdější ředitel záhřebské universitní knihovny, mladému Jirečkovi pomáhal, a Slovinec Zhishman, vynikající znatel byzantského práva. Často bývali u Josefa Jirečka pravoslavní biskupové a archimandrité z Bukoviny a zemí jihoslovanských. Z Poláků je třeba uvésti zvláště Romualda Hube, slavného právního historika z Ruska, specialistu pro právo byzantsko-slovanské, jenž přijíždíval každoročně. Častěji vídával Jireček v domě svého otce kresliče a cestopisce F. Kanitze, který byl původně dopisovatelem obrázkových časopisů a vyrostl v odborníka o Srbsku a Bulharsku. Z vídeňských universitních profesorů náleželi ke kroužku otcových známých zeměpisec Simony a jazykozpytec Friedrich Müller. Živé byly styky s Miklošičem, jež přešly i na syna, neboť oba měli styky v rozmanitých oborech vědeckých. Jireček se již jako gymnasista seznámil s geologem Ami Boué, spisovatelem díla „Turquie d'Europe", jenž o balkánských zemích hovořival s velikým nadšením a jako royalista mluvíval vždy jen o „Bonapartovi", nikdy však o císaři Napoleonovi.

Zvláště důležité byly pro našeho Jirečka známosti s Bulhary. Jmenuje především Vasila Dimitrije Stojanova,[6]) který se právě zabýval zakládáním první Bulharské literární společnosti v Braile v Rumunsku. Stojanov studoval na gymnasiu a na universitě v Praze (1858—67); stýkal se tam s nejvýznačnějšími osobnostmi z kruhů literárních a politických, psal pro Riegrův Slovník naučný a pro pražské noviny a časopisy o Bulharech, mimo jiné vydal také v Časopise musea král. Českého, který Jireček čítal s největší horlivostí, větší článek o novější literatuře bulharské (1866). Jeho vlivem vznikl mezi českou inteligencí veliký kruh, který se pilně učil bulharštině, aby mohl vstoupiti do bulharských služeb. Za bulharského povstání r. 1867 vzniklo také silné romantické hnutí, poněvadž nejhorlivější bulharofilové učili se dokonce šermovati a měli rozdělené úlohy pro výpravu na Balkán. Bulhaři byli tedy v těch dobách u Čechů již velmi populární a proto lépe pochopíme slova, jež Jireček napsal kupcům oděsským[7])

[6]) Srovn. o něm Josef Páta: Několik kapitol z dějin styků česko-bulharských, „Osvěta" 1917, str. 622—624.

[7]) „Periodičesko Spisanie" LXVI, str. 4—5.

dne 21. prosince 1877, když mu v adrese děkovali za jeho Dějiny Bulharů: „Když jsem se před několika lety, podnícen vzpomínkami, příkladem a činností svého nezapomenutelného děda, Pavla Josefa Šafaříka, počal zabývati jazyky a dějinami národů slovanských, věnoval jsem zvláštní pozornost národu bulharskému, ježto byl ostatními nejvíce zanedbáván a nejméně znám. Poněvadž jsem tenkráte žil ve Vídni, seznámil jsem se s bulharskými kupci a od nich jsem slyšel po prvé bulharštinu a po prvé v životě jsem uzřel bulharské knihy a časopisy.“ Mezi těmi bulharskými kupci byl též mladý velkoobchodník B. D. Načovič, vlastně politický emigrant z Turecka, pozdější vynikající státník.

Vědeckou činnost Jirečkovu můžeme sledovati již od 16. roku jeho života, neboť r. 1870 poslal filologovi Gj. Daničićovi opis starosrbského textu proroctví despota Štěpána Lazareviće, který Daničić uveřejnil a uváděl zasilatele do vědeckého života těmito slovy:[8]) „Šafaříkův vnuk J. K. Jireček, jenž, ačkoliv mlád, přece již počíná hluboce pronikati do slovanských starožitností, zejména do srbských...“ Svoje znalosti získal si Jireček pilnou četbou, k níž měl dosti příležitosti v knihovně otcově a ve dvorní knihovně vídeňské. Tak pročetl v mladých letech celý „Časopis musea království Českého“ (vychází od r. 1827), který zejména v starších ročnících přinášel zprávy také o nejdůležitějších vědeckých a literárních dílech ostatních slovanských národů a mezi svými nejvýznačnějšími spolupracovníky měl též Jirečkova děda, otce a strýce. Není divu, že se k nim chtěl brzy přidružiti také náš gymnasista; a vskutku také tam uveřejnil své první práce.[9]) Po literárních zprávách otcových následovaly zprávy synovy — označené kyrilským -č- — o časopise Bulharské literární společnosti v Braile a o čtyřech jiných bulharských spisech, které tenkráte vyšly ve Vídni, potom o všech publikacích Jihoslovanské Akademie věd v Záhřebu, o St. Novakovićově vydání zákoníka Štěpána Dušana, o Přehledu církevních dějin bulharských Marina Drinova atd., tedy vesměs o dílech z oboru, jejž si vyvolil tak záhy. Své sympatie k Bulharsku živě vyjádřil v obšírném obsahu díla Alberta Dumonta: Le Balkan et l'Adriatique,[10]) v němž se vyskytuje mimo jiné toto vý-

[8]) Starine Jihoslovanské Akademie věd (Záhřeb) IV, 81.
[9]) Č. Č. M. 1871, str. 79 a násl.
[10]) Č. Č. M. 1873, str. 421—447.

značné místo:[11]) „Úsudek jeho o Bulharech spravedlivostí a nestranností vysoko vyniká nad úvahy jiných západoevropejských cestovatelův, kteří na turecké Slovany pohlížejí řeckými brejlemi a v každém samorostlém pokroku národním větří hned vliv ruské diplomacie." Nicméně nebyl slepým obdivovatelem francouzského cestovatele, nýbrž zdůraznil, že vylíčení Dalmacie a ostatních Jihoslovanů jest zčásti nezdařené a že o jihoslovanském hnutí mohl říci mnohem více.

Jireček se učil vědecky pracovati nejdříve u svého otce, pro něhož opisoval různé staročeské rukopisy a tisky a také četl korektury. Jím byl též uveden do studia staršího jihoslovanského písemnictví a tak se s ním seznámil, že již ve svých osmnácti letech, když Josef Jireček pořádal druhé vydání P. J. Šafaříkových „Památek dřevního písemnictví Jihoslovanů", mohl sestaviti obšírný index k životopisům Konstantina-Cyrilla a Methoda, k nejstarším srbským legendám, k listinám, k zákoníku cara Dušana a k srbským letopisům; jeho otec výslovně poznamenává, že rejstřík „sestavil Šafaříkův vnuk, J. K. Jireček".[12]) Nemusil však přestávati jen na tom, že následoval příkladu svého děda a studoval jeho tištěná díla, nýbrž mohl čerpati také z jeho pozůstalosti a byl tím povzbuzován, aby pokračoval v jeho nedokončených pracích. Tak chtěl Šafařík v své „Geschichte der südslavischen Literatur" pojednati také o Bulharech, sbíral bulharské knihy a zprávy o nich, musil však zanechati práci nedokončenou jako mnoho jiného pro nepříznivé okolnosti; vnukově „Bibliografii novobulharské literatury" daly nejvíce podnětů „nedokončené sbírky Šafaříkovy", základem byly Šafaříkovy poznámky a pak knižní poklady vídeňské dvorní knihovny a Českého musea.[13]) Také první starosrbská památka, kterou uveřejnil, důležité Typikon (klášterní pravidla) kláštera Studenice[14]) z počátku 13. stol., bylo v rukopisech z pozůstalosti

---

[11]) Uv. m. 426.

[12]) P. J. Šafařík, Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův, vydání druhé 1873, str. IX. Předmluva jest datována 1. lednem 1873, takže Konstantinova práce jest již z r. 1872.

[13]) Knigopis na novoblgarskata knižnina, str. 7—8. Bibliografie vyšla nejen jako příloha časop. „Periodičesko Spisanie", sv. VII a VIII v Braile, ale také samostatně ve Vídni 1872, 8°, 48 str. Na prvním místě stojí tam v nadpise: Bibliographie de la littérature bulgare moderne.

[14]) „Glasnik srpskog učenog društva", sv. XL (1874).

Šafaříkovy v Museu král. Českého a upozornil jej na ně filolog Gj. Daničić.

Na universitní studia byl Jireček poslán do Prahy (1872—1875). Otec zůstal ještě ve Vídni a přesídlil do Prahy s celou rodinou teprve roku 1874,[15]) poněvadž se mu dlouholeté působiště znechutilo útoky se strany liberální vídeňské žurnalistiky; v Praze měl potom význačnou úlohu v duševním životě a ve straně staročeské. Podle Jirečkova úsudku měla filosofická fakulta university tehdy ještě nerozdělené mnohé vynikající síly, jejichž charakteristika[16]) naznačená několika rysy jest pravděpodobně od něho. Pilný a důkladný V. V. Tomek četl rakouské a české dějiny, světa znalý a výmluvný Gindely dějiny doby novější, starý Bavor Hoefler, o nějž jeho krajané vedli stálý spor, je-li klerikálem nebo liberálem, velmi sčetlý a ke studentům vlídný, ve vědě však povrchní, přednášel všeobecné dějiny, Hirschfeld pak jasně a krásně přednášel o dějinách řeckých a římských, Kvíčala měl přednášky o dějepisectví starověkém, důležitém pro historiky, bystrý Loewe a Volkmann čtli o filosofii; u tehdejšího soukromého docenta, městského archiváře Emlera, bylo možno vycvičiti se důkladně v latinské paleografii středověké. Nápadné a příznačné jest, že Jireček mezi svými učiteli nejmenuje ani jednoho zástupce nějakého oboru slovanské filologie. Mimo universitu vedly jej staré rodinné vztahy ke kmetovi Palackému, který jej často nabádal k pilné práci na poli slovanských dějin.

Jireček se živě účastnil čilého života české studující mládeže a navázal užší styky s kruhy literárními. Svými slavistickými studiemi vzbudil brzy pozornost, byl starostou „Slavie", sdružení studentů, kteří se zajímali o slovanskou literaturu, vydávali lidové písně a jiné projevy lidového ducha, a r. 1874 byl Jireček dokonce postaven v čelo velikého českého Akademického čtenářského spolku. Neméně živé než ve Vídni byly i v Praze jeho vztahy k Jihoslovanům; kromě rozličných moderních jazyků naučil se Jireček prakticky také bulharštině, což při tehdejším nedostatku příruček nebylo snadné. Mnoho se stýkal s mladým francouzským profesorem E. Denisem,[17]) který pobyl několik let v Praze za studiem husitství;

[15]) Fr. Šišić nesprávně klade přestěhování do roku 1872.

[16]) „Osvěta" 1904, 682—683.

[17]) Tímto stykem stal se Jireček již r. 1873 také spolupracovníkem

Jireček s ním četl historické spisy a konal výlety na místa historicky památná, takže Jirečkovu zálibu k vědeckým cestám můžeme sledovati již v době studijní. V dobré paměti zachoval též ruského profesora A. Kotljarevského, vynikajícího slovanského archeologa, který tehdy pobyl po delší dobu v Praze.

R. 1874 cestoval Jireček po Srbsku a Charvátsku; měl tedy po prvé možnost prakticky zužitkovati své znalosti srbocharvátštiny a vstoupiti na Balkán, jehož studiu měla býti věnována celá jeho budoucí činnost. Prostřednictvím svého prastrýce Janka Šafaříka mohl přirozeně hlouběji poznati celý život v Bělehradě a také na cestě do srdce Srbska, Šumadije, se mu dostalo vydatné podpory. Jak se při tom zajímal o vše, co bylo historicky pozoruhodné, jak dobře pozoroval přírodu a lidi, ukazují jeho články „Srbsko, země a lid" v pražské revui „Osvěta" (1875), jíž zůstal věrným spolupracovníkem přes všechny změny svého života až do věku nejpozdnějšího. Již z oné studie poznáváme pozdějšího výborného a všestranného cestopisce, jehož rozprava získala zvláštní pochvalu Palackého a vůbec vzbudila velikou pozornost. Tenkráte projevoval Jireček ještě své city se zápalem vpravdě mladistvým, jak o tom svědčí na př. tato slova: „Vstupuji na půdu balkánského poloostrova, na půdu knížectví slovanského, jehož zdárný rozvoj povždy provázeti budou upřímné sympatie národa českého." (Uv. m. str. 323.)

Zatím však upoutali Jirečkovu pozornost i nadále Bulhaři. Jireček sám, nebo aspoň jeho životopisec ujišťují,[18]) že veliký zájem o politické hnutí na Balkáně, povstání v Hercegovině r. 1875 a brzy na to také v Bulharsku (1876!) jej pohnuly, aby napsal své první velké dílo „Dějiny národa bulharského". Není to zcela správné, neboť již r. 1874 uveřejnil v „Časopise českého musea" větší pojednání: „Dobytí Bulharska od Turkův" jako „zlomek většího spisu", avšak zmíněné události jistě měly vliv na rychlejší postup a na ukončení díla. Ze zděděné známosti vydal pražský knihkupec Tempsky, nakladatel Palackého, Šafaříkův a obou bratří Jirečků, bez hono-

---

„Revue de la linguistique et de la philologie comparée" referáty o časopisu Bulharské literární společnosti a o charvátských lidových písních, jež vydal F. Kurelac.

[18]) „Osvěta" 1904, 684.

ráře česky „Dějiny národa bulharského“[19]) (v sešitech od července 1875 do ledna 1876); německy a za honorář v jednom svazku k Novému roku 1876 jako „Geschichte der Bulgaren“.[20]) O vzájemném poměru obou vydání čteme v německé předmluvě: „Toto vydání německé liší se od vydání českého, současně vycházejícího jen užitím některých nových materiálií a tím, že vynechává podrobnosti menšího významu.“ Vnější rozdíl celých padesáti stránek jest vysvětliti tím, že německý text bývá vždy delší než slovanský, zejména dobrý český.

„Dobrým vzorem“ bylo Jirečkovi dílo J. Karla Hopfa „Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit“.[21]) Také Jireček se obrátil proti historickým legendám a proti směšování písní a pověstí lidových s dějinami,[22]) jak bývalo ještě velmi často zvykem v romantickém dějepisectví slovanském; naproti tomu chtěl rekonstruovati dějiny přímo podle spolehlivých pramenů. Právem zdůrazňuje v předmluvě, že zeměpisem bulharských zemí se sice v novější době badání zabývalo ustavičně, naproti tomu však J. Chr. Engel se svým kritickým dílem „Geschichte der Bulgarei“ (1797) nenašel nástupce. Od Šafaříkových pojednání ceny nepomíjející vyšla ovšem ještě jiná četná, stejně cenná, ale chybělo přehledné vylíčení dějin bulharských, které by podle požadavků historické kritiky zužitkovalo bohatý uveřejněný materiál. Mnoho obtíží působily prameny psané rozličnými jazyky, velmi roztroušené a zčásti nepřístupné; mnohých děl v Praze vůbec nesehnal, mohl však často užíti velmi vzácných nepřístupných brožur a časopisů, které vycházely v Orientě.[23]) Později pokládal za nedostatek, že dějinám literatury a historickému zeměpisu věnoval příliš pozornosti, ale to bylo předností v době, kdy dílo vyšlo, a bylo to také tak tehdejší kritikou (v. d.) oceněno. Pokud jde o přednosti díla, ponechávám úsudek soudobé kritice a tuto jen zdůrazňuji vřelý tón a sympatie, jež Jireček projevuje Bulharům přes všechnu objektivnost a vědeckou zdrželivost. Jako důkaz uvá-

[19]) 8°, VIII a 536 stran.
[20]) 8°, XI a 586 stran.
[21]) „Allgemeine Enzyklopädie“, vyd. Ersch a Gruber, díl 85 a 86, Lipsko 1867.
[22]) „Osvěta“ 1904, 684.
[23]) „Osvěta“ uv. m.

dím (str. 562) jen toto místo: „Tato přičinlivost pojící se s obzvláštním nadáním pro sdružování a autonomii upoutala v posledních letech velmi pozornost západních cestovatelů. Všeobecně se prorokuje Bulharům zdárná budoucnost. K tomu jest však především zapotřebí, aby ty krásné země, od přírody bohaté a obydlené tak pracovitým lidem, dostaly se pod vládu lidštější a rozumnější."

Jirečkovo dílo bylo samo o sobě velmi vítáno, avšak v předvečer bulharského povstání a rusko-turecké války jistě vzbudily obzvláště velikou pozornost dějiny Bulharů, které po prvé souvisle líčily jejich slavnou minulost i jejich probuzení po hlubokém spánku. Brzy vyšly dva ruské překlady, jeden bez autorisace a špatný (od V. A. Jakovleva, Varšava 1877), jehož Jireček podivnou náhodou nikdy nespatřil, a překlad autorisovaný, v němž spisovatel připojil mnohé doplňky a změnil celé kapitoly; toto vydání konečné, které tedy podnes jest zvláště významné, přeložili F. K. Brun a V. N. Palauzov nákladem Bulharů oděsských.[24]) Zejména z tohoto ruského překladu poznali dílo Bulhaři; vzbudilo u nich přímo nadšení a proslavilo Jirečka jako „jejich historiografa". Poměrně pozdě vyšel překlad bulharský od N. D. Rajnova a Z. Bojadžieva (Trnovo 1886) na podkladě ruského oděsského překladu a překlad maďarský od R. Mayera (Nagy-Becskerek 1889).

Také kritika věnovala dílu pozornost na dobu tehdejší neobyčejnou, poněvadž vyšlo neméně než 33 kritik, vlastně 35 (počítáme-li posudky Drinovovy český, bulharský a německý každý o sobě) a to v němčině, francouzštině, angličtině, češtině, bulharštině, ruštině a novořečtině. Zmiňuji se jako o nejdůležitějších jen o kritikách mužů, kteří sami pracovali v příslušných oborech a byli zvlášť povoláni podati posudek.[25]) Bulhar Martin Drinov, profesor slovanských dějin v Charkově, který napsal již mnohé a větší průkopnické monografie o bulharských dějinách, byl dílem přímo nadšen.[26]) Chválí především zeměpisný přehled v prvé kapitole, „který lze

[24]) „Istorija Bolgar", Oděsa 1878, 8°, X, 785 stran. Cenu vydání zvyšuje také dějepisná mapa.

[25]) Tuto, i také při dílech, o nichž se budu zmiňovati později, podávám posudky podrobněji proto, poněvadž sám historikem nejsem.

[26]) Posudek jest nejlépe přístupný v německém překladu v „Archiv für slav. Philologie" II, 168—177.

čísti — přes mnohá jména, jež se tam vyskytují — s velikým zájmem jako poutavý cestopis". Pokud šlo o starší dějiny, uvedl Drinov jako odborník mnohé výtky, ale má jen slova uznání pro kapitoly od 12. století, k nimž Jireček nenašel nijakých prací předběžných nebo jen nečetné práce, nebo sám musil teprve sbírati, zkoumati, tříditi a objasňovati látku neúplnou a velice roztroušenou. Turecká okupace (kapitola 23, napsaná již v r. 1874, v. n.) jest „vylíčena s mistrovskou jasností a úplností". Úplně nové bylo vylíčení vnitřních dějin bulharských ve stol. 13. a 14.: „Kdyby byl Jireček nic jiného nenapsal než tuto kapitolu, již tím by byl podal krásný příspěvek k badání o starých dějinách slovanských." Zvláštní zásluhou bylo též vylíčení dějin bulharských pozdějších, od století 14., poněvadž se obyčejně přestávalo se zánikem bulharské říše; v kapitole o bulharském obrození našel Drinov zcela nové věci o dvou spisovatelích, o nichž sám pojednával. Jeho konečný úsudek zní: „Pokud jsou vůbec dějiny bulharské možné na základě pramenů dosud známých, smíme směle tvrditi, že je máme v tomto Jirečkově díle. Jeho kniha zůstane na dlouho východiskem všeho dalšího badání o minulosti Bulharů a množství výsledků, jež jeho dílo obsahuje, zůstane vždy cenným obohacením slovanské vědy."

Z německých kritiků zaslouží zvláštní pozornosti historický geograf Vilém Tomaschek,[27]) podle něhož „dílo to — nehledíc k Miklošičovým vzorným studiím speciálním — může se jistě pokládati za nejvýznačnější práci na poli slovanské archeologie[28]) od vydání Slovanských starožitností Šafaříkových". „Zeměpisný přehled" balkánského poloostrova pokládal — přes všechnu jeho zhuštěnost — za dosti vhodný a zdařilý. Přirozeně měl Tomaschek v tom směru mnohé námitky, připomenul však na konci, „že druhá polovina díla, v níž se pojednává o dějinách a vnitřních poměrech bulharskýh od časů, kdy se počínají literární památky v jazyku slovanském až po dobu nynější, jest zpracována vzorně, takže jen zřídka kdy má kritik podnět k námitkám".

„Mistrovský přehled evropského Turecka jako úvod k dě-

---

[27]) „Zeitschrift für oesterreichische Gymnasien" 28 (1877), 674 až 686.

[28]) Tuto chválu jest ovšem třeba omeziti na díla, jež vyšla německy.

jinám Bulharů" podnítil badatele o Balkánu Ami Bouéa[29]) k některým poznámkám s tímto konečným úsudkem: „Tak stručně dosud nikdo nevypsal takřka vše důležité o onom předmětu." A cestovatel po Balkánu Fr. Kanitz,[30]) spisovatel děl o Srbsku a Bulharsku končí svou pochvalnou zprávu těmito slovy: „Zdá se nám, že zejména je hodna chvály neobyčejná nestrannost úsudku, jasnost líčení a svědomitost, s níž uvádí spisovatel průkopnické práce svých předchůdců, učenců slovanských a německých. Nebývá to právě často, že s uznáním tak plným a radostným můžeme doporučiti německým čtenářům nové dílo o evropském východě."

Ruský historik V. Makušev[31]) byl nespokojen ani ne tak s dílem Jirečkovým jako s nadšenou chválou Drinovovou. Tento učenec, jenž si dobyl o jihoslovanské dějiny zvláštních zásluh probadáním italských archivů, měl mnohé námitky, které ještě dnes zasluhují pozornosti a zdůrazňují zejména větší závislost Jirečkovu na předchůdcích; přece však nazývá kapitolu o starobulharském životě státním a kulturním nejzajímavější a nejsamostatnější. Zvláště nespokojen jest vlastně jen s tím, že Jireček přejal západoslovanské teorie, na př. teorii o tom, že písmo hlaholské jest starší než kyrilské, jíž Šafařík a Miklošič „prokázali slovanskému světu špatné služby",[32]) takže ruská společnost, která by snad příliš důvěřovala úsudku Drinovovu, měla by býti před tím varována.

Nejlepší úsudek o prvním větším díle Jirečkově podává však okolnost, že dosud po více než 40 letech není nahrazeno a to ani Bulhary, kteří přece od r. 1888 mají vysokoškolské profesory dějin a vykonali mnohé výborné práce na probadání své minulosti. Třebaže dílo již dávno před lety bylo

[29]) „Anzeiger der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien", matem.-přírodov. tř. 1876. č. 5, str. 38—39.

[30]) „Illustrierte Zeitung", Lipsko 1877, str. 117.

[31]) „Žurnal ministerstva narodnago prosvěščenija" 1878, duben, 241 až 296, květen 52—109. Srovn. V. Jagić, „Archiv für slav. Philologie", III, 538.

[32]) Úsudky toho druhu podávají názornou představu o tom, jak veliký dosah má ve slovanské filologii objev, že písmo hlaholské, které se dnes udržuje jedině v liturgii katolických Charvátů při moři Jaderském, jest vynálezem Cyrilovým, nikoliv však tak řeč. „cyrilice" pravoslavných národů slovanských. Srovn. o tom V. Jagić, Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache, Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, sv. XLVII (1900), nově opravené a rozšířené vydání, Berlín 1913.

rozebráno, nerozhodl se Jireček zpracovati je nově, protože mu nešlo jen o výrobu knih; věnoval všechen svůj čas vždy nové práci badatelské. Za to uveřejňovali jiní, zejména v posledních letech rozličné spisy, které se více nebo méně opírají o Jirečkovy Dějiny Bulharů a o jeho dílo „Das Fürstentum Bulgarien" a nepřiznávají toho vždy tak poctivě jako W. Ruland.[33])

Poněvadž ještě dnes jsme odkázáni na Jirečkovy Dějiny národa bulharského, chci zdůrazniti, že sám autor ve všech svých dalších pracích podal mnoho oprav a doplňků. Předslovanská doba balkánského poloostrova a osídlení Ilyrika Slovany, o čemž podal právě tolik nesprávných výkladů (podle Šafaříka a jiných badatelů pokládal staré Bulhary za Finy, nikoliv za kmen turecký, a vlivem Drinovovým soudil, že se Slované přistěhovali na Balkán již ve 3. století), jsou dnes již vzorně opraveny v prvním díle jeho práce „Romanen in den Städten Dalmatiens",[34]) a zejména v jeho díle „Geschichte der Serben", jehož také po mnohých stránkách může býti použito v dalších kapitolách, poněvadž styky obou národů v minulosti byly úzké, právě tak jako pro poměry vnitřní lze užíti jeho pojednání: „Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien". Mnoho najdeme v jednotlivých pojednáních a zprávách, avšak všechno důležité z bulharských dějin je obsaženo krátce a hutně v Jirečkových přečetných článcích v Ottově „Slovníku naučném" (v. d.).

Jirečkovy Dějiny národa bulharského byly jeho doktorskou dissertací, jíž se zejména v Rakousku asi málo která mohla postaviti po bok. Menší vědecké články uveřejňoval v Časopise českého musea a od r. 1876 také v Rozpravách Král. české společnosti nauk (česky i německy). Pozornost budí jeho jediné pojednání jazykovědné o starobulharských nosovkách,[35]) v němž se zřetelem na Miklošičovu hypotesu panonsko-slovinskou zjišťuje zbytky nosovek ze starých listin a z novější cestopisné literatury, hlavně z jezerní oblasti v západní Makedonii, a kloní se k názoru, že přece jen jest „větší příbuzenství mezi Slovinci na sever a na jih od Dunaje", nežli soudil Miklošič. V první době pražské Jireček mnoho

[33]) „Geschichte der Bulgaren", Berlín 1911. Předmluva.

[34]) Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, filosof.-hist. třída, sv. XLVIII (1901).

[35]) Č. č. M. 1875, 325—330.

psal pro tamější časopisy jako na příklad pro beletristický „Lumír" a ilustrovaný „Světozor". V „Osvětě" a ve „Světozoru" vyšel popis jeho cesty podniknuté v r. 1877 do Švédska, která jest pozoruhodná pro vývoj Jirečka cestopisce. Ani práci o školních učebnicích se nevyhýbal: tak v r. 1877 „upravil" pro české vydání Gindelyho „Allgemeine Geschichte".

Jako habilitační spis uveřejnil Jireček pojednání: „Die Heerstrasse von Belgrad nad Constantinopel und die Balkanpässe."[36]) Pokusil se tam nejen o to srovnávati „prameny všech dob a jazyků", ale především o to objasniti je pomocí zachovaných památek stavitelských, a se stálým zřetelem na terén. Kromě toho usiloval připojiti[37]) jednotlivosti z dějin vojenských, obchodních a kulturních z archeologie a etnografie. Jireček ukazuje, že všechny tyto obory vědní vskutku důkladně zná. Jako pramenů používá tu i slovanských lidových písní, pověstí a mythů, ovšem kriticky. Jest nápadné, jak málo při tom přináší poznámek linguistických, avšak měl bystrý postřeh pokud šlo o zjišťování starých jmen v současných tvarech. Najdeme množství zajímavých pozorování, oprav cestopisné literatury a rozličných drobných výsledků. Překvapuje názorné vylíčení mnohých krajin bulharských, zejména těch, které ještě dnes mají „divokou krásu", uvážíme-li, že Jireček jich ještě nespatřil a pochopíme, jak velice toužil brzy potom po Bulharsku a jakým kouzlem naň později působilo cestování v tamějších krajinách. Zajímavé jest také studovati podle jeho údajů úpadek Turků na jejich hlavní cestě do Evropy. Většina větších měst jako Niš, Tatar-Pazardžik, Plovdiv byla v 16. stol. téměř úplně turecká; křesťané byli tam pouze trpeni. Pozvolna byli Turci morem a válkami decimováni; jejich prázdné městské čtvrti osazovali křesťané z okolí a z jiných měst, která zůstala křesťanská. Kdežto v době římské, ve středověku a ještě za Solimana bylo možno cestovati z Bělehradu do Cařihradu vozem, nebylo to již možné r. 1837. Ovšem význam staré vojenské silnice také poklesl, zejména zahájením paroplavby na dolním Dunaji a pravidelnou dopravou rakouského Lloydu do Cařihradu, ale

---

[36]) Eine historisch-geographische Studie. Tempsky, Praha 1877, 8°, VI a 172 stran.

[37]) Hned tuto si pospíšil opraviti příliš časné datování příchodu Slovanů na Balkán.

r. 1871 zahájením stavby železnice z Cařihradu do Bělehradu nabyla opět své staré slávy.

Jirečkova historicko-zeměpisná studie se tedy i tu shodovala se současnými zájmy a došla také mnohého uznání. Dostačí snad jen jeden úsudek, ale nejzávažnější, od W. Tomaschka:[38]) „V této pilné práci dokázal znovu učený spisovatel dějin Bulharů, že patří mezi nejlepší vůdce v dějinách a v místopise balkánských zemí, poněvadž podrobil obšírnému a pronikavému badání příslušné prameny všech dob a zároveň plně zužitkoval nejnovější archeologickou a zeměpisnou literaturu. Není nijak lehké vyznati se v materiálu všude roztroušeném a často velmi odlehlém a sloučiti nezáživnou látku v knížku psanou pěkně, a srozumitelnou i neodborníkovi."

R. 1877 se Jireček habilitoval ještě na nerozdělené universitě pražské jen pro „zeměpis a dějiny jihovýchodní Evropy", aby nevzbuzoval soupeřství Němců, jež přibývání českých soukromých docentů naplňovalo velikou starostí.[39]) Přece však se zdá, že také vlastní sklon měl při tom větší vliv: Jireček nezklamal jako zázračné dítě, ale zůstal — ovšem i nadále působením svých životních osudů — na tomto užším poli,[40]) v němž však své znalosti po všech stránkách velice důkladně prohloubil a stal se nejvyšší autoritou. K tomu mu přispělo především badání archivní. Pro středověké dějiny poloostrova balkánského jsou nejdůležitější naleziště na Athosu a v Dubrovníku. Na rozdíl od ruských a jiných badatelů obrátil se Jireček na západ Balkánu, třebaže i tam bylo třeba překonávati velké obtíže. Archivy republiky dubrovnické byly pro řadu krádeží velmi přísně střeženy, přece však přátelské vztahy Jirečkova otce k dalmatskému místodržiteli generálu Rodićovi zjednaly Jirečkovi přístup; a tak pracoval tam od srpna do listopadu 1878, právě za okupace Bosny a Hercegoviny a o prázdninách r. 1879. Při druhém pobytu navštívil také po prvé Boku Kotorskou, Cetinje a Trebinje.

Nový bohatý materiál, jejž sebral, zčásti hned zužitkoval. Tak vyšly r. 1879 jeho „historicko-zeměpisné studie": Die

[38]) „Zeitschrift für oesterreichische Gymnasien" 1878, str. 204.

[39]) „Osvěta", 1904, 685.

[40]) Pro úplnost budiž připomenuto, že od Jirečka máme jen dva příspěvky k dějinám českým, které napsal již tehdy: o pobytu Václava Budovce z Budova v Cařihradě (Č. Č. M. 1877, str. 417 až 437, 580—598) a o Guillaume de Machaut, sekretáři krále Jana Lucemburského (Č. Č. M. 1878, str. 78—93).

Handelstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters.[41]) Pojednání bylo protějškem k studii o vojenské cestě z Bělehradu do Cařihradu, neboť hlavním jeho úkolem bylo „vylíčiti obchodní cesty, které ve středověku spojovaly dalmatské pobřeží s velikou silnicí cařihradskou územím srbským a bosenským a objasniti hornictví těchto zemí, při tom však bylo jednáno i o jiných otázkách středověkého zeměpisu". Pro to pro všecko bylo však jen velmi málo tištěného materiálu po ruce, takže řešení důležitých otázek bylo nutno hledati v četných památkách Dubrovčanů, kteří ve středověku měli většinou ve svých rukách obchod až do Albanie a vnitrozemí. Zvláštní cena této práce, jako vůbec všech Jirečkových děl, tkví v mnohých podrobnostech, které trvale obohacují vědu a v přehledném, jasném vylíčení dějepisných, místopisných a také národopisných poměrů. Tu připomíná (str. 15), že Románi v městech dalmatských, jimž později věnoval samostatné pojednání, mluvili „italským nářečím"; o rumunských kočovných pastýřích západního Balkánu uveřejnil však práci: „Die Wlachen und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa",[42]) která obrátila pozornost romanistů na vymřelé Rumuny na pobřeží jaderském. Pobyt v Dubrovníku přispěl mu rovněž pro slavnostní přednášku „Bosna i Hercegovina za středověku".[43])

Rovněž vztahy Dubrovčanů k Srbům objasnil již po nejedné stránce. Zvláštního významu jest pojednání, uveřejněné teprve po pobytu v Bulharsku: „Srbský cář Uroš, král Vlkašin a Dubrovčané", které uveřejnil se všemi doklady obšírně česky[44]) a německy ve výtahu,[45]) jak to častěji činil. V celé novější literatuře o dějinách srbských všeobecně se mělo za jisté, že poslední vládce z rodu Nemanjova, mladý car Uroš byl r. 1367 úkladně zabit na lovu od mocného šlechtice Vlkašina (novější tvar obvyklý v lidových písních: Vukašin); církev oslavuje slabého a nešťasného syna mocného Dušana jako mučedníka, lidová píseň však proklíná

[41]) Rozpravy Královské české společnosti nauk, Ř. VI, sv. X, třída pro filosofii, dějepis a filologii, č. 2, 4°, 92 stran. Z toho bylo se svolením společnosti a autorovým znovu uspořádáno anastatické vydání. Praha 1916, Taussig & Taussig.

[42]) Věstník Královské české společnosti nauk, roč. 1879, 8°, 16 stran.

[43]) Č. Č. M. 1879, str. 267—288.

[44]) Č. Č. M. 1886, 1—26, 241—276.

[45]) Věstník Královské české společnosti nauk 1885, 30 stran.

vraha. Archimandrit Ilarion Ruvarac, zakladatel kritického dějepisu u Srbů a profesor Lj. Kovačević nabyli však přesvědčení, že Uroš svého domnělého vraha dokonce přežil, a že celá ta historka o vraždě se dostala teprve později z pověstí a písní do historického podání. O tom vznikl veliký spor a otázka nabyla důležitosti zásadní, poněvadž byla předmětem boje mezi romanticko-vlasteneckým a kritickým dějezpytem. V podstatě šlo o rozbor téhož pramenného materiálu, který mohl býti vykládán pro i proti. Jireček však podal dokumentární důkazy, že bezzemek Uroš vybíral daň od Dubrovčanů ještě po smrti krále Vlkašina, jenž padl v bitvě na Marici r. 1371, a že Uroš zemřel dva měsíce po svém domnělém vrahu.[46])

II.

Osvobozené Bulharsko potřebovalo pracovníků a získalo mnohé z ciziny. Již zatímní ruská vláda, v které dějepisec M. Drinov byl ředitelem oddělení pro národní osvětu, zvala Jirečka do země, první bulharské ministerstvo pozvání opakovalo, ale „bulharského historiografa" chtěla také vláda Východní Rumelie. Na Jirečkovo rozhodnutí měla vliv naděje, že bude moci vykonati podrobnější studia v zemi, o níž již tolik napsal.[47]) Odešel tedy do Sofie jako generální sekretář (t. j. státní podtajemník, první sekční šéf) ministerstva pro národní osvětu a uzavřel smlouvu na pět let, v níž se mu zajišťoval roční plat 10.000 franků a osminedělní každoroční dovolená pro cesty „na západ"; při tom mohl zůstati státním příslušníkem rakouským.[48]) Málem by bylo ani na cestu nedošlo, ale Jireček dozvěděl se teprve cestou o pádu prvního ministerstva, které nemělo právě na růžích ustláno. Když počátkem listopadu 1879 dojel do Sofie přes Balkán předčasně zasněžený, nalezl zmatek, jehož se obával a byl by se

[46]) Srovn. nyní K. Jireček, Geschichte der Serben I, 437, 440.

[47]) „Cesty po Bulharsku", str. I. Kromě toho působila na něho bezvýslednost nadějí na akademickou karieru v Rakousku přes všechnu jeho vědeckou práci. Příčina tkvěla v neuspořádaných pražských poměrech, kde na fakultě spolu bojovaly tři strany, totiž Němci zahraniční, rakouští a Češi, a v nechuti k lidem, jejichž jména budila nepříjemné vzpomínky na rok 1871. „Osvěta", 1904, 686.

[48]) O Jirečkově činnosti máme dokumentární zprávu od V. J. Zlatarského v „Periodičesko Spisanje", sv. XLVI (1905).

býval vrátil, kdyby jej nebyla zadržela tuhá zima, zabraňující dopravu po Dunaji a jeho těžce přenosná bedna s knihami. Avšak brzy ho upoutal nový život v nejprimitivnějších poměrech — všechna ministerstva, s výjimkou ministerstva války byla první zimu v dvojpatrovém dřevěném domě — a zajímavá, třebaže velice namáhavá práce, poněvadž Jireček měl nejen plno práce s organisací celého školství, ale byl i živým slovníkem pro ústřední správu a zasedal v rozličných komisích: pro organisaci úřadů, četnictva, pro otázku agrární, dokonce v komisi o vyhlazení lupičství. V Národním shromáždění vysedával na vládní lavici až do čtyř hodin do rána. Vychvalovali ho, že dovede „přes noc" napsati pamětní spis,[49]) zákon nebo vládní nařízení.[50]) Ne nadarmo se zaměstnával kromě studia dějepisného také studiem národního hospodářství a státní správy, ne nadarmo vyrostl — jak bylo výše vylíčeno — v domě vysokého ministerského úředníka a ministra. Při jednání o zásadních otázkách, jež se hned vyskytly, Jireček, který podrobně prostudoval dějiny moderního Řecka a Srbska, zastával mínění, že pro Bulharsko se nehodí zcentralisovaný státní stroj upravený podle francouzského vzoru, nýbrž správa, jež se bude opírati o autonomní, dobře organisované kraje a obce, čili, jak Laveley řekl, něco podle vzoru Norska a Švýcarska. Proto se Jireček s úspěchem bránil proti postátnění obecné školy a to plným právem, poněvadž právě na tomto poli obce mnoho vykonaly za tureckého panství. Teprve po Jirečkově odchodu se stali z učitelů státní úředníci a — agitátoři té které vlády.

Kníže Alexander Battenberg si Jirečka velice vážil. V prvých letech zastupoval často sekretáře knížecí kanceláře Dra. Stoilova, provázel knížete na cestách a byl tlumočníkem u dvora, zejména mezi knížetem a jeho ministerskými předsedy, hlavně biskupem Klimentem a Karavelovem, který zlomyslně říkával: „Není horší věci nežli býti knížetem v zemi,

---

[49]) Z toho jest vydáno tiskem: Sarafov a Jireček, Zpráva komisí vyslaných do küstendilského kraje na prozkoumání stavu sedláků bezzemků. Sofie, 8°, 39 stran (bulharsky), zvláštní otisk z bulharského úředního listu (srovn. Jireček, Das Fürstentum Bulgarien, str. 199 až 200); Generální zpráva pro Jeho Výsost knížete o stavu školství v knížectví bulharském. Sofia 1882, 45 stran (bulharsky).

[50]) Opírám se o velice zajímavá a velmi málo známá sdělení Jirečkova v „Osvětě" 1904, 686—689, 786—789.

jejímuž jazyku nerozumíš.“ Jireček, právě tak jako diplomaté a jiní cizinci v bulharských službách, varoval knížete před změnami ústavy, neboť na zmatcích nemají viny ani ústava ani zákony, nýbrž složení celé politické společnosti, jež není možno změniti přes noc.[51]) Když pak kníže přesto z jara r. 1881 zrušil ústavu, byl Jireček, který od 1. listopadu 1879 do 27. dubna 1881 pracoval u pěti ministrů vyučování, proti své vůli[52]) jmenován správcem ministerstva pro národní osvětu a pak ministrem (do 23. VI./5. VII. 1882). Jireček ovšem byl již dříve duší celé správy vyučovací a získal si velkých zásluh o celou bulharskou osvětu. Při častých změnách ministrů a při prudkých stranických bojích prvních let bulharského státu nebylo nijak snadné upravovati, vybudovati a nově založiti školy obecné a hlavní, učitelské ústavy a školy střední. Snažil se, aby udržel škole osvědčené učitele, jichž nová státní správa potřebovala jinde, kladl velkou váhu na to, aby ústavy učitelské byly otevřeny pokud možno nejdříve a aby se dále vyvíjely, zajišťoval hmotné postavení učitelů obecných škol a mnoho vykonal, pokud šlo o stavby školních budov podle zásad hygienických a pedagogických. Jeho vlivem a spoluprací byly zpracovány osnovy pro gymnasia, reálky a dívčí gymnasia. K své lítosti nemohl zajistiti latině na gymnasiích místo, jež jí náleželo, poněvadž odchovanci ruských škol, kteří měli v zemi velký vliv, působili proti tomu z nechuti ke klasickému vyučování, které bylo v Rusku, kde bylo zamýšleno jako policejní opatření; teprve, když studenti byli odmítáni na evropských universitách, nastal obrat. Aby zajistil záměrné a soustavné působení i jasný směr ve vyučo-

[51]) Knížete Alexandra charakterisuje Jireček ve svých autobiografických zprávách těmito rysy („Osvěta“ 1904, 687): „Kníže Alexandr Battenberský byl přívětivý, dobromyslný, ale nezkušený mladík, vychování čistě vojenského. Jeho neznalost práv a financí od bulharských rádců obratně vykořisťována. Pod vlivem německých krajanů z malých knížectví a některých domácích pohlavárů od samého počátku dychtil po změně ústavy, přijaté za ruské okupace od ústavodárného sněmu v Trnově.“ Tu jest z části řečeno více a jasněji, nežli v jeho „Fürstentum Bulgarien“, str. 323—324, 328—329.

[52]) Srovn. jeho „Fürstentum Bulgarien“, str. 328, I.: Právě jsem se vrátil s cesty do západních okresů a byl jsem nejvýš nepříjemně překvapen převratem, který úplně zvrátil mé plány pracovní, cestovní a studijní. Ztratil jsem tím dvojí léto a jednu zimu a jako náhradou jsem mohl v klidu přímo u pramene studovati ducha politických kroužků sofijských.

vací správě, dosáhl zřízení školní rady. Upozorňoval také na důležitost odborného školství v zemi zemědělské a podporoval rovněž odborné školy pro obchod a živnosti. Měl vždy na zřeteli nutnost založiti záhy universitu, soudě, že je právě tak možná v Sofii jako v Athénách, Bělehradě nebo Bukurešti. Nově zorganisoval statistický úřad připojený k ministerstvu, zvelebil státní tiskárnu rovněž podřízenou ministerstvu, takže úplně dostačila pro všechny státní potřeby, pečoval o povznesení a rozšíření národní knihovny a národního musea, které mělo míti vše, co se v Bulharsku vyskytuje. Vůbec pomýšlel na soustavné probadání země a na ochranu památek; tak si dával referovati od školních inspektorů o památkách v okruhu jejich působení a snažil se získati také učitele pro samostatnou práci a badání. Za velikou zásluhu se mu pokládá obnovení Bulharské literární společnosti, která r. 1878 byla přeložena z Braily do Sofie a v posledních letech byla přeměněna na Akademii věd; její časopis „Periodičesko Spisanie" vycházel pravidelně od r. 1882 v Sofii a Jireček byl jeden z jeho nejhorlivějších spolupracovníků. Mnohé záměry nemohl provésti pro nepříznivé poměry a v době tak krátké, ale položil alespoň pevné základy dalšího vývoje. Rozhodně si však získal veliké a trvalé zásluhy o bulharskou osvětu.[53]) Především se ovšem řídil osvědčenými zásadami a vzory rakouského školství.[54]) Můžeme to zdůrazniti právě tak, jako skutečnost, že Rakousko dalo Bulharsku kromě sil v různých oborech také

[53]) Nic z toho, ba ani Jirečkova jména není vzpomenuto v knize Dr. W. Nikoltschoffa: „Das Bulgarische Bildungswesen." Im Auftrage des Königlichen bulgarischen Unterrichtsministeriums verfaßt von —, Lipsko 1910. Překvapí nás to tím spíše, že o Jirečkově činnosti vyšla dokumentární studie V. J. Zlatarského v bulharském časopisu snadno přístupném a pozdější ministr vyučování Dr. J. Šišmanov již r. 1891 ve sborníku vydávaném ministerstvem národní osvěty („Sbornik za narodni umotvorenija", sv. V., Kritika, str. 10) zdůraznil, že bulharské školství Jirečkovi „vděčí za některé základní reformy a nová zařízení". Právě tak se o Jirečkově činnosti měli alespoň zmíniti: Koïtschewa Maria, Die Entwicklung der Volksschule in Bulgarien, Dissertation. Erlangen 1914. Georg Rilski, Pädagogik und Politik mit Beziehung auf die Entwicklung des Schulwesens in Bulgarien. Ein Versuch die Berührungspunkte der Pädagogik und Politik in einigen Gebieten des bulgarischen Schulwesens vom Standpunkte der Pädagogik zu würdigen. Inauguraldissertation der Universität Jena. Weida i. Th. 1912.

[54]) Tyto vlivy rakouské a s nimi se křížící jiné vlivy západoevropské a ruské v oblasti školství byly by vděčným námětem pro studii a hodily by se též za námět pro dissertaci poněkud úže vymezenou.

mnoho českých a jihoslovanských profesorů středoškolských.

Po svém ministerském úřadě zřekl se Jireček místa generálního sekretáře, velice se vzdaloval také dvora a chtěl se zaměstnávati jen vědeckou prací. Ministerstvo podrželo jej jako poradce, jako byl Francouz E. Queillé v ministerstvu financí a jmenovalo jej předsedou školní rady, která však byla zase zrušena. Podle nové smlouvy (platné od 10. srpna 1883 až do 1. listopadu 1889) zůstal v Bulharsku jako ředitel národní knihovny a musea s ročním platem 9600 franků, takže se mohl věnovati své zálibě vědecké a především cestovati po zemi. Dobrovolně se uvolil dokonce vyučovati dějepisu na gymnasiu v Sofii, jako to činili i jiní vysocí úředníci a zůstal žákům v milé paměti. Po celou dobu svého pobytu v Bulharsku stýkal se Jireček hojně s bulharskými spisovateli a učenci a věnoval každou volnou chvíli studiím, ale nejenom knižním. Již z praktických důvodů pořizoval si poznámky o zvláštnostech bulharštiny, učil se novořecky a turecky jako jazykům v zemi obvyklým, ale i pro účely vědecké; užíval každé možnosti, zejména své dovolené „na západ", aby cestoval po Bulharsku a východní Rumelii, takže znal zemi i obyvatelstvo lépe nežli politikové v Sofii. Velké cesty podnikl za své letní dovolené r. 1883 a 1884, kdy pronikl až do nejodlehlejších pralesů a na nejvyšší vrcholky horské. Pro všestranné poznání dnešního Bulharska a pro historický zeměpis přinesly jeho cesty mnoho výsledků, velmi se však zklamal, pokud šlo o starší bulharské památky literární, nápisy a rukopisy, jež většinou byly zničeny nebo zavlečeny jinam.

Jirečkova literární činnost v Bulharsku nebyla nijak nepatrná. Kromě zmíněných úředních zpráv psal také pro „Periodičesko Spisanie" o posledním bulharském carovi Sracimiru z Vidina, o studiu bulharského zeměpisu (zlomek z jeho pražských přednášek), o bulharském slovníku mnicha Neofita Rilského, o starožitnostech v Sofii a o nekrologiu z Poganova, pojednával v několika ročnících o cestách Bulharskem od 15. do 18. stol. (s překlady cestopisů) a uveřejnil své cestopisné črty o pohořích Sredna Gora a Rhodope, při čemž po prvé uveřejnil lidové písně Pomaků (bulharských mohamedánů). Přesné popisy těchto cest po bulharských horách vzbudily velikou sensaci, některé části z nich byly později pojaty do čítanek. Jeho „Návod k sbírání zeměpisné a archeologické látky" vyšel jako samostatný otisk

z východorumelského školního časopisu; později byl zpracován pro Černou Horu a také pro Bosnu a Hercegovinu od bosenské vlády. Pro vědu vzešly z těchto cest práce: „Beiträge zur antiken Geographie und Epigraphik von Bulgarien und Rumelien“[55] a „Archäologische Fragmente aus Bulgarien“,[56] v nichž podal nejen mnoho nového materiálu, zejména řecké a latinské nápisy, ale i četné příspěvky k antickému zeměpisu z nichž mnohé byly zamýšleny přímo jako dodatky a opravy k jeho pojednání o vojenské cestě z Bělehradu do Cařihradu. Kromě toho sem patří i poznámky o původu jména Rupci (z byzantského Merópi po zániku nepřízvučných slabik na počátku a stať o tajných řečech obvyklých na poloostrově Balkánském.[57]) Pro pražskou „Osvětu“ popsal své první dojmy „Z nového Bulharska“ (1881) a „Rylský klášter“ (1883) a podal obšírné cestopisy „Z Východní Rumelie“ (1882) a „Na makedonských hranicích“ (1886). Tak připravoval obě hlavní díla o Bulharsku, napsaná v Praze.

Třebaže nová smlouva s Jirečkem byl zamýšlena na doživotí a obsahovala také ustanovení o pensi, přece jen brzy (20. února 1884) užil šestiměsíční výpovědi, jež byla smlouvou ustanovena, oznámiv, že jest jmenován profesorem všeobecných dějin v Praze, a že má svou učitelskou činnost zahájiti dnem 1. října 1884; litoval, že po pětileté činnosti se musí loučiti, ale nemohl „déle odmítati závazky, jež každý vlastenec má k své vlasti“. Proti prohlášení tak kategorickému byla marná všechna snaha Jirečka udržeti. Jednání s Prahou a Vídní vedlo se již r. 1883. Po rozdělení pražské university snažila se česká fakulta na podnět V. V. Tomka, aby získala tak vzácnou sílu jako byl Jireček. Měl své důvody, vyhověl-li přes hmotnou škodu naléhání svých rodičů a přátel. Národní knihovna beztak ještě skromná, byla velmi špatně umístěna

---

[55]) „Monatsberichte der Königlichen Akademie der Wissenschaften“, Berlín, valná schůze ze dne 12. května 1881 (posláno Kiepertovi, Mommsenem předloženo).

[56]) I. Dacia mediterranea, II. Alte Bergwerke, III. Römische Straßen, IV. Das Pontusgebiet und der östliche Hämus. „Arch.-epigr. Mitteilungen aus Österreich-Ungarn.“ Vídeň 1886, X, str. 43—104, 129 až 208.

[57]) „Archiv für slavische Philologie“, VIII, 96—99, 99—102.

a nové místnosti, jichž si Jireček přál, nemohly býti tak rychle opatřeny; museum bylo však vůbec teprve v počátcích, takže úřad ředitele nebyl ani významný ani příjemný. K tomu přistupovaly krajně nejisté poměry politické. Jako jiní předvídaví mužové tušil i Jireček, že se blíží bouře, které brzy vypukly. Z vlastního názoru dostatečně poznal východní Rumelii a věděl, že tento umělý výtvar diplomacie se nezbytně dříve či později spojí s Bulharskem nejenom z důvodů národních, ale i hospodářských, což dá podnět k dalším zápletkám. S vůdčími bulharskými politiky měl styky zcela dobré nejenom s konservativci jako byli Stoilov a Gešov, s nimiž ho sbližovalo jeho smýšlení, nýbrž zvláště také s radikálním demokratem Karavelovem; ale celý politický život nelíbil se mu zásadně, jak to dokazuje jeho vlastní líčení zejména toto místo:[58]) „Sofie je vpravdě čarodějnický kotel; kdo měl příležitost prožíti několik let v tamější politické společnosti, toho bude po celý život tlačiti můra vzpomínek na tuto jedovou kuchyň." Poněvadž se stal proti své vůli ministrem v době, kdy byla zrušena ústava, obviňovali ho nevědomí političtí křiklouni a pokoutní noviny z odpovědnosti za zrušení konstituce a Jireček byl vůbec jeden z osočovaných cizinců, jeden z odborníků, s nimiž si Bulhaři nevěděli rady; byl jeden z mužů, kteří přišli do země s upřímnými sympatiemi k mladému státu, ale neobratným jednáním byli vyléčeni z bulharofilství.[59]) Ostatně na této společnosti, kterou měl možnost „v klidu studovati", vykonal sladkou pomstu ve svém deníku, který v budoucnosti bude jeden z nejzajímavějších pramenů o prvních letech nového státu bulharského. Kdo s ním po letech déle hovořival o jeho bulharském pobytu, mohl postřehnouti v něm jakousi zahořklost;[60]) jest také příznačné, že nikdy již bulharsky nepsal, třebaže i nadále živě sledoval duchovní vývoj bulharský. Nesmíme však zapomenouti, že Jireček měl vždy také porozumění a omluvy pro mladistvé slabosti bulharského lidu a státu.[61]) Na druhé straně však za-

[58]) „Das Fürstentum Bulgarien", 297.

[59]) Uv. d. 300—301.

[60]) Dostal-li Jireček, jenž přesně sledoval literaturu o Bulharsku, do ruky spisy jako práce, uvedené výše, jež vydali Nikoltschoff, Koïtschewa a Rilski, byl nezbytně jen utvrzován ve svém mínění, že, jak mi jednou řekl, „svůj čas Bulharům obětoval nadarmo".

[61]) Srovn. mimo jiné klasické vylíčení první zimy a prvního dvorního plesu v Sofii, „Osvěta" 1904, 686—687.

slouží zvláštní pozornosti fakt, že s Jirečkem opustil zemi i plamenný bulharský vlastenec, který dal podnět k tomu, že byl Jireček povolán: při banketu na rozloučenou pořádaném Bulharskou literární společností, byla Jirečkovi, jenž pro své mládí odmítl jmenování čestným členem, podána adresa M. Drinovem, který se potom také vrátil do Charkova k své činnosti vědecké.

III.

Také Jireček — dokončiv třicátý rok — se vrátil na pražskou universitu jako slavný muž, ale doma nenašel ostrova blažených, spíše přišel „z chaosu bulharského do chaosu českého",[62]) který v jednom směru byl pro něho ještě horší, poněvadž v Bulharsku se mohl straniti politické společnosti, kdežto v Praze byly spory právě v kruzích učených a zvláště na filosofické fakultě české university. Když Čechové dosáhli své nejvyšší instituce vzdělavací, počala se kritika dosavadního duchovního a veřejného života, boj proti oblíbeným romantickým názorům, hlavně v realistickém sborníku „Athenaeu", založeném T. G. Masarykem. Předmětem sporu byly především dva klenoty národní, Rukopis Zelenohorský a Královédvorský. Miklošič proti nim ještě nemohl vystoupiti, třebaže sebral materiál; nebylo totiž ještě po ruce dosti pravých památek v dobrých vydáních.[63]) Zatím bylo v Praze mnoho vykonáno i na tomto poli, a tak se Jan Gebauer svými přípravnými pracemi pro velikou historickou mluvnici jazyka českého stal z věřícího nevěřícím a uveřejnil své filologické námitky, které Masaryk, J. Goll a jiní doplnili a zesílili námitkami sociologickými, historickými a literárně historickými. V prudkém boji, který nato vypukl, obě strany, jak to v takových případech bývá, přeháněly a chybovaly, zejména žurnalističtí účastníci, ale v malém a kulturně vysoce vyspělém národě byla do boje stržena celá společnost (srovn. boje o jiné otázky v severských zemích), jíž dnes nemůžeme odepříti svědectví, že v době poměrně krátké počala přeceněné národní „palladium" považovati za padělky a za památky stol. 19.[64])

---

[62]) J. Páta, „Osvěta" 1918, 214.

[63]) To mi vyprávěl při novém oživení sporu a ukázal mi též sežloutlé listy svých materiálií.

[64]) Srovn. nyní důkladné objasnění otázky v „Literatuře české devatenáctého století" I², 829—876 (od J. Hanuše) a na jiných místech,

Jireček, který s Gebauerem r. 1877 uveřejnil příspěvky k vysvětlení Rukopisu Královédvorského, považovaného ještě za pravý,[65]) v duchu celého svého směru kritického nezbytně brzy dospěl téhož přesvědčení, ale tichý učenec, který se vždy stranil polemik, nenašel záliby[66]) v těchto bojích, které byly velmi často zahroceny osobně a přivodily rozštěpení fakulty. Jeho postavení nabylo však rázu téměř tragického proto, poněvadž jeho otec, jenž i se svým bratrem byl dávným literárním obhájcem padělaných Rukopisů, na stará léta nemohl již změniti svůj názor a po ochrnutí těžce stonal po dvě léta (zemřel 25. listopadu 1888); Jireček byl však příliš dobrý syn[67]) a měl také důvody, aby osvědčoval vděčnost svému otci za své vychování a vědecké počátky. Proto ještě po šestnácti letech projevil svůj cit těmito zahořklými slovy:[68]) „Jedovaté novinářské články a tak zvané vědecké polemiky psány proti němu i za této nemoci, ba tištěny, i když ležel již v agonii..." Za takových okolností stranil se Jireček lidí ještě více než v Orientě a staral se jen o své plány a práce. Bydlel daleko od středu města a užíval prázdnin, i menších, k dalekým cestám do dalmatských a italských archivů, do Srbska, Bosny, Francie atd. V literárních spolcích byl jen členem výboru spolku historického.

Jireček jako druhý zástupce stolice všeobecných dějin měl příkaz čísti zvláště o dějinách Slovanů a o dějinách poloostrova Balkánského. Svědomitý jako vždy, věnoval mnoho péče vypracování přednášek o antickém zeměpisu, o zeměpisu a etnografii balkánských zemí, o dějinách byzantských a jihoslovanských a dokonce i překročil svůj obor, poněvadž přednášel také o křižových výpravách, o dějinách tureckých a o dějinách orientální otázky až do století 19. Třebaže neměl semináře, míval časem kroužek posluchačů pro čtení jihoslovanských listin.

---

krátce v díle: J. Jakubec a A. Novák, Geschichte der čechischen Literatur, v I. vyd., str. 145—151.

[65]) „Listy filologické", 1877, str. 243—245.

[66]) V jeho knihovně byla sbírka Mirabilia Pragensia s pododdělením Deliciae philologorum Pragensium. Spravedlnost velí, abychom souhlasili s J. Gollem (Č. Č. H. 1904, 475), že osobní spory měly základ v boji o padělané rukopisy a že tento boj nebyl malicherný.

[67]) Poněvadž jest to pro něho příznačné, připomínám, že se zřekl sňatku s vysoce vzdělanou Charvátkou, aby vyhověl své matce.

[68]) „Osvěta" 1904, 790.

Jirečkova literární činnost v Praze byla velice hojná. Nejprve zpracoval svůj materiál bulharský. Kromě pojednání a cestopisů již uvedených patří sem „Einige Bemerkungen über die Überreste der Petschenegen und Kumanen, sowie über die Völkerschaften der sogenannten Gagauzi und Surguči im heutigen Bulgarien."[69]) Na celém pontském pobřeží od Dunaje až k ústí Kamčije jsou starousedlí, turecky mluvící, v literatuře málo známí k ř e s ť a n é, zvaní Gagauzové, které Jireček ve svých „Dějinách národa bulharského" měl za poturčené řeky. Na svých cestách po Bulharsku se však přesvědčoval, že jest to lid zcela odlišný jak od řeků, tak od Bulharů, kteří se o ně mezi sebou přeli, a že je to bezpochyby zbytek starého tureckého kmene, který se ve středověku usadil na půdě tehdejší bulharské říše, přijal křesťanství dosti dlouho před osmanským vpádem a zůstal mu věren i za vlády mohamedánů jazykově příbuzných. Jireček se domníval, že jest možné pokládati je za zbytky starých Pečeněhů a Kumánů, kdežto bratří Škorpilové je označovali za zbytky tureckých Bulharů. O druhém zajímavém problému pojednává v práci: „Ethnographische Veränderungen in Bulgarien seit Errichtung des Fürstentums".[70]) Jako každá válka na Balkáně, tak i válka rusko-turecká způsobila velké změny v osídlení, které pak zůstávají také za spořádaných poměrů. Jde tu v prvé řadě o silný vzrůst vystěhovalectví u Turků, kdežto Bulhaři se nezadržitelně šíří po celé zemi, ačkoliv v horských krajích tvořili jádro obyvatelstva jen na západě.

Trvalou slávu zajišťují Jirečkovi dvě díla napsaná v Praze: „Cesty po Bulharsku"[71]) a „Das Fürstenthum Bulgarien".[72]) V českém díle podává Jireček svá pozorování a studie o Bulharsku ve formě itinerářů; výňatky z nich najdeme v druhém díle knihy „Das Fürstentum Bulgarien": „Bulgarische Land-

---

[69]) Věstník Královské české společnosti nauk 1889, str. 3—30.

[70]) „Österreichisch-Ungarische Revue" 1890, str. 173—192.

[71]) Vydáno Museem království českého v „Novočeské bibliothéce", č. XXVII, Praha 1888, 8°, XII a 710 str. Bulharský překlad od Stojana Argirova, Plovdiv 1889, XVIII a 943 str.

[72]) Seine Bodengestaltung, Natur, Bevölkerung, wirtschaftliche Zustände, geistige Kultur, Staatsverfassung, Staatsverwaltung und neueste Geschichte. Mit 42 Abbildungen und einer Karte. Praha, Vídeň: T. Tempsky, Lipsko: C. Freytag, 1891, Vel. 8°, XVI a 573 str. Bulharský překlad I. dílu Der Bulgarische Staat od Ek. Karavelova, Plovdiv 1899, VI a 430 str.

schaften" (str. 357—546); ale mnoho látky obsahuje systematický díl prvý: „Der bulgarische Staat". Obě díla tedy mají mnoho společného, avšak v různém zpracování téže látky tkví zvláštní přednosti a půvab. V cestopise Jireček zpracovává své poznámky, jež letem zachytil přímo na místě, často na koni nebo ve voze, své cestovní náčrty psané za zimních nocí bulharsky a česky, své bohaté vědomosti a odborné studie, neboť nechtěl jen uváděti svá pozorování a svěží dojmy, ale zatížil je také svou rozsáhlou a hlubokou učeností; ba dokonce „jeho vlastní studium, historický zeměpis a etnografie"[73]) proniká místy silně s celým aparátem četných citátů. Avšak mistrné líčení Jirečkovo působí, že i tyto oddíly jsou čtenáři nejen poučením, ale i požitkem; potěšíme se, poznáme-li při nějakém pamětihodném místě celé jeho dějiny, jež často vyplňují půltřetího tisíciletí. Jakou historickou cenu a jaký vědecký význam na př. má zmínka o tom, že posvícení na den svaté Mariny na západním okraji náhorní roviny Provadije se slaví na témž místě, kde již v dobách Getů bývalo obětiště, a že se v tamějších nepřístupných jeskyních zdržoval prorok Zamolxis (zmíněný u Strabona), jejž tam sám král navštěvoval.[74]) Při tom Jireček podává nejen zprávy spisovatelů antických, nýbrž jeho hlavní přednost tkví právě ve znalosti rozličných pramenů středověkých; přirozeně se všude pamatuje i na nové události z bulharských bojů za osvobození a z války rusko-turecké.

Na svých potulkách dával Jireček přednost krajinám středního Balkánu, oblasti Sredna Gora a pohoří Rhodope, kde se zachovalo jádro národa bulharského; zvláštní zájem projevil však také o historické krajiny u Černého moře s četným obyvatelstvem mluvícím turecky a s Řeky sice nečetnými, ale vlivnými; naproti tomu však si méně všímal krajin kolem Dunaje, lehce přístupných a proto i známějších. Mnohé zapadlé horské končiny, jako střední Sredna Gora a pomezí Küstendilu, popsal sám po prvé. Bohužel však svých cest neukončil pro nepříznivé poměry a protože Bulharsko opustil. Tyto cesty, jež Jireček podnikal na vlastní náklad o dovolených určených na zájezdy do ciziny, byly provázeny mnohými obtížemi, strádáním a nepříjemnostmi v oblastech Bulharska a Východní Rumelie, jež byly sotva vyproštěny zpod tureckého

[73]) „Cesty" (v dalším užívám značky C, pro Fürstentum zn. F), IX.
[74]) C 638—639, F 541.

panství; ano bylo k tomu třeba i odvahy, neboť ve východních krajích ještě hojně kvetlo lupičství. Jireček však nebezpečí mnoho nedbal, i když mu nemohl býti dán hned doprovod četníků; v tehdejších poměrech na Balkáně mohl mu někdy spíše uškoditi než prospěti. Oporou mu byli jeho slovanští krajané roztroušení po celé zemi, zejména však mu pomáhalo jeho postavení úřední, poněvadž jej podporovali státní i autonomní úředníci, zejména učitelé škol obecných a středních; ale to zároveň bylo i na škodu, poněvadž mnozí politikové nechápali Jirečkova „sportu" slézati hory a potulovati se po vesnicích a tušili v tom agitaci pro nějakou politickou stranu; na mnohých místech zase šlo o to, aby veliký pán ze Sofie neviděl ani neslyšel věcí, které nesnesly denního světla; často ho obyvatelstvo obtěžovalo všelijakými přáními, nebo naň pohlíželo nedůvěřivě. Proto raději cestovával po Východní Rumelii, kde byl prost jakéhokoliv podezření a nemusel dbáti tolika ohledů. Nedůvěra lidu měla důvod zcela zvláštní, neboť kdo se v Bulharsku zajímal o zříceniny a jiná místa poutající lidovou fantasii, upadl snadno v podezření, že hledá poklady a tím se hned stával nebezpečným konkurentem. Byl také přímo varován před delším pobytem v krajinách obývaných fanatickými Turky. Pohostinnost v zemi byla jako v pohádce, avšak někdy také byl Jireček nucen přenocovati v domech, kde utekl z postele a prodřímal zbytek noci venku na židli, nebo dostal od nějakého Cincara účet, v němž bylo započítáno zvláště oškubání a otáčení kuřete na rožni; ve větší společnosti slýchával — jako již Ami Boué v Albanii — jako odůvodnění obrovského účtu: „Kdy pak se zase stane, že k nám takoví lidé zavítají?"

Při líčení krajiny a lidí není vědeckého oboru, který by byl Jirečkovi zcela cizí. Osvědčuje podivuhodnou znalost květeny, upozorňuje na oblasti geologicky dosud neprobadané, zajímá se o lidové názvy geologické a mineralogické, což vyžaduje odborné znalosti věcné, líčí zbytky starých dolů, měří všechny teplé prameny a koná dobrá pozorování meteorologická. Jireček zejména dobře vylíčil tělesné, intelektuální a mravní vlastnosti Bulharů křesťanských a mohamedánských, v tehdejším knížectví nečetných, věnoval však velkou pozornost i ostatním četným národům i zlomkům národním: Řekům, Rumunům, Albáncům, Arménům, Cincarům, Židům, Turkům, Tatarům, Gagauzům a kavkazským Čerkesům. V oborech ná-

rodního hospodářství, duchové kultury a státního života přináší množství cenných pozorování a také souvislých líčení; na př. o bulharské společnosti pojednává v úvodní kapitole „Sofie", o způsobu cestování v kapitole „Ze Sofie do Plovdiva", jinde popisuje vesnici, orbu, řemesla a obchod, chov dobytka atd. Často jsou roztroušeny poznámky o politických událostech, které jej překvapily při cestování nebo při návratu do Sofie. Přímo na místě mohl kritisovati[75]) hranice stanovené u zeleného stolu berlínským kongresem a nabyl přesvědčení, že rychlé sjednocení Bulharska a Východní Rumelie bylo způsobeno hlavně celními nesnázemi.[76]) O četných a obšírných vzpomínkách historických můžeme se tu jen zmíniti; jest třeba však zdůrazniti, že mnohá místa známá z jihoslovanských dějin, o jejichž poloze nebylo ani potuchy, zjistil podle listin. Cenné jsou také odkazy na práce jeho předchůdců, kteří navštívili tatáž místa, jako Ami Boué, Hochstetter, Kanitz, Toula a j.

Jireček výslovně podotýká, že jeho dílo jest zvláště určeno pro potřebu slavistů. Vskutku přináší jemná pozorování dialektická (zaznamenává na př. zbytky rhinesmu) a pokouší se na základě prací jiných o charakteristiku bulharských nářečí; u všech předmětů a zaměstnání se vyptává na domácí názvosloví (je důležité, že na př.: p i s m o znamená posud ještě v lidové řeči to, co jest napsáno i vymalováno, b o ž i č jest Nový rok), podává při tom celé věcné slovníky,[77]) kárá špatně přeložené nebo z ruštiny a češtiny sebrané školní názvosloví, zatím co dobré názvy domácí jsou po ruce, připojuje dobré poznámky o jazyce lidovém i spisovném, často zdařile vykládá jména spíše intuicí a podle tvarů historických nežli z jazykovědy, podává důležité příspěvky k lidovému básnictví s poznámkami o jeho hrdinech a i s jinými pohledy do minulosti (na př. četník, který ho provázel, zpíval v tmavém lese, což je velmi starý obyčej u rozličných národů balkánských),[78]) zaznamenává pověsti, přísloví a pořekadla, podrobně popisuje zvyky a obyčeje, lidovou hudbu, tance, pouti obyčejně velmi veselé,[79]) představy náboženské (zvláštní kult slunce 661) —

[75]) C 378—379.
[76]) C 533.
[77]) Ve věcném rejstříku pod heslem „Názvosloví".
[78]) C 361.
[79]) C 657.

čarodějnictví tak charakteristické pro Bulharsko již ve středověku, takže i sami popové na vesnicích jsou oddáni mnohým pověrám[80]) (na př. podkuřování dobytka)[81]) — jakož se vůbec na tomto poli často stýká křesťanství s mohamedánstvím;[82]) upozorňuje na zbytky zádruhy na západě Bulharska atd. Při tom lze velmi snadno užívati různorodé látky často zcela nové a roztroušené po celém cestopise, poněvadž Jireček se postaral o obšírný a přesný abecední i věcný rejstřík a slovník.

Zvláštní předností díla jsou také četná srovnání s jinými zeměmi, národy a dobami. Tak viděl Jireček nejkrásnější bukové lesy na dánském ostrově Seelandě a na hoře Bratja v pohoří Sredna Gora; rozhled s této hory jest nejenom nejvelkolepější v Bulharsku a na poloostrově Balkánském, ale vůbec v Evropě (protějšek jest Ruj Planina 372); v horách trnských nalézá bulharské Švýcarsko, profil Ljubaše široko daleko viditelné na cestě z Trnu do Brezniku připomíná mu ostrý Tschürgant u Arlbergu nebo Nissen u Tunského jezera (381), soutěska na Strumě u Radomiru Lueg v solnohradských Alpách (389), bystřiny u Küstendilu alspké bystřiny ve Furlansku a Tridentsku, efektní bílé a červené kvádry vnějších zdí kláštera rylského, pestrobarevné fasády na př. katedrály San Lorenzo v Janově, nebo staré radnice v Comu. Kočování pastýřů na Balkáně srovnává s pastýřstvím v Jižní Italii a Španělsku (222), v němž patrně nelze zjistiti vlivy nějakých národů stepních (srov. Peiskerovu teorii), zkrátka častěji najdeme odkazy na stejné nebo podobné poměry v jižní Evropě.

V tomto díle Jireček projevuje své city více než v kterémkoliv jiném. Jest nadšen idylickými končinami Bulharska právě tak, jako jeho velkolepými pralesy a jeho hornatými kraji, často mluví o nádherných výhledech a podává tak poetická líčení, že nebyla nadarmo vzata do bulharských čítanek. Ale právě tu také musíme zdůrazniti, že mnohé z těchto rysů jsou ve výtahu díla „Das Fürstentum Bulgarien" velmi oslabeny nebo vůbec vynechány, zejména všechno osobní a intimní. Jireček se zmiňuje sice i tam „o nádherných pralesích"

[80]) C 367.
[81]) C 634.
[82]) Jeden hrob přisuzují křesťané sv. Nikolovi, Turci Hadži Babovi (C 619).

na Rile Planině (490), ale jejich přesné vylíčení podává pouze v „Cestách" (457), mluví o hrozně rychlé a nebezpečné jízdě bulharské zvláštní pošty (230), ale zamlčuje tu skvělou podrobnost, že jednou ztratila samotného ministra pošt a pak jej kulhajícího znovu nalezla; s velkým uznáním hovoří o hlavní národní zábavě Bulharů, o hodech ve volné přírodě (84), ale názorná vylíčení takové hostiny jsou roztroušena v „Cestách". Zmiňuje se o každoročním putování ženců se svahů Balkánu do roviny (195), nelíčí však jejich slavnostního veselí, při němž jediné zpívají a tančí, ale nikoliv, jsou-li doma při práci nebo sami (C 219—220): suše nás zpravuje o tom, že obyvatelé Anchiala nemají smyslu pro své krásné staré kostely a na nejvyšším místě města staví nový chrám bez jakéhokoliv slohu (529), ale bližší podrobnosti o této stavbě, k níž bylo použito antických mramorových sloupů s jonskými volutami a korintskými akanthy, musíme si přečísti v „Cestách" (589), právě tak jako příklad Jirečkovy novořecké výmluvnosti, jak vzbudil bouři smíchu lidu, když jim na otázku, v jakém slohu jest chrám vystavěn, odpověděl: ἐν ῥυθμῷ βλαχικῷ, a jak se snažil jim objasniti, že by měli věnovati pozornost raději svým starým kostelům. To jest jen několik příkladů, nehledíc ani k tomu, že v německém díle marně hledáme často celé stránky. Zejména litujeme, že chybějí líčení tak poetická, jako na př. obraz krásného zcela jižního dne v Sofii (C 33). Jak názorně naznačují obrovské změny v hlavním městě otázky Turků, vracejících se po několika letech: Kde byl dům Achmedův? kde bydlel Hasan? (C 28) Přirozeně chybějí v německém díle i podrobnosti tak intimní, jako stížnost na bulharskou nectnost pozdě odjížděti, neboť nemůže-li Jireček vždy korektní a plný ohledů dále se svým koněm v lesních houštinách v temné noci, nechá rovněž všech ohledů a dokonce zadrží své spolucestující. Zcela zvláště musíme zdůrazniti, že ve „Fürstentum" chybí mnoho látky slavistické, zejména podrobnosti, na př. o bulharštině a jejích nářečích, údaje o literárních památkách, ba i slovanské listinné doklady a citáty z pramenů, na př. z bulharských spisů tištěných kyrilicí; poznámky se vůbec většinou podávají zkráceně. Čtenářům „Fürstentum" a vědeckých pojednání[83])

[83]) Tak opravuje (C 551) určení místa v „Arch.-epigr. Mitteilungen" X, 157—158.

Jirečkových naléhavě doporučujeme, aby nahlédli také do „Cest" anebo dali nahlédnouti, zejména jde-li o detaily, které jsou u něho vždy velmi důležité. Slavisty nemůžeme však dosti varovati, aby nespoléhali jen na „Fürstentum", které je přístupnější a často se snáze čte.

Pochvalnou zmínku musím také věnovati jazyku jeho cestopisů. Jireček sice vždy pečoval[84]) o stručnost, jasnost a srozumitelnost svého slohu, podivuhodně ovládal jazyky, jimiž psal, zejména i němčinu, ale přece jen nejlépe svou mateřštinu, takže jest jeden z nejlepších českých stilistů.[85]) Ačkoliv dlouho žil v cizině a psal jinými jazyky (bulharsky, srbocharvátsky, německy a francouzsky), v předmluvě projevuje naději, že se snad nikdy nedopustil chyb zaviněných „balkánskou syntaxí" a má v tom směru úplně pravdu. Jsem nucen přiznati, že mne na knize kromě obsahu také často neobyčejně upoutal jazyk, takže jsem ji tentokráte pročetl s velkým požitkem od začátku až do konce. A tento mistrovský český stilista byl — vídeňské dítě.

Jireček se s počátku nemohl odhodlati, aby podal popis Bulharska úplný, rozdělený podle kategorií vědeckých, poněvadž by byl při tom nucen sloučiti vlastní i cizí zkušenosti a zužitkovati rozličný materiál nestejné hodnoty a nestejné úplnosti, byl by musil leccos generalisovati a ze svého oboru zasahovati i do jiných oborů vědeckých. Taková kniha — jak soudil — mohla se podařiti[86]) jen v malém měřítku. Jako častěji, vyhověl Jireček i tentokráte potřebě své doby, neboť „proti rozsáhlé literatuře, která o Bulharsku vznikla po válce srbsko-bulharské a obsahovala množství vymyšlených a chybných dat . . ."[87]) bylo namířeno jeho dílo Das Fürstentum B., jež vyšlo již po třech letech. Nebylo však pojato v malém měřítku, naopak bylo velmi rozsáhlé a přesto se podařilo. Měl to býti[88]) „pokus o všestranný vědecký popis Bulharska" v tehdejších hranicích, které se nezměnily až do válek balkánských, takže kniha má proto zajištěnu trvalou cenu historickou. Obsah cestopisu byl tedy rozšířen a rozmnožen; zato však spisovatel dbal „stručnosti pokud možno největší". Obohacením byla

[84]) „Osvěta" 1904, 794.
[85]) Uv. m. 678.
[86]) C VIII.
[87]) „Osvěta", 1904, 791.
[88]) F III.

také vyobrazení — jediná věc, kterou třeba knize vytknouti, poněvadž ani tehdy již nebyla na výši grafického umění v Rakousku. V jeho soustavném popisu Bulharska po všech stránkách, jejž podává první díl spisu, je kapitola o geologickém složení země od prof. Fr. Touly ve Vídni, botanický nástin od J. Velenovského v Praze, všechno ostatní však pořídil Jireček sám a podal vskutku encyklopedické dílo podivuhodně jednolité, jež vzbudilo podiv Bulharů[89]) a všech znatelů Orientu. Dojem, jímž působilo, nejlépe znázorňuje úsudek W. Tomaschka:[90]) „Dílo, které nejen shrnuje vše, co dosud o Bulharsku bylo známo, ale také přináší ve všech směrech tolik nového, jako žádné jiné, takže se musíme diviti, jak jednotlivec mohl zmoci bohatou látku. Není snad oboru vlastivědného, o němž by kniha nepojednávala zevrubně a velice zdařile slohově, obratně a poutavě; téměř vše je založeno na vlastním názoru."

Snadno pochopíme, že kniha byla přijata neobyčejně příznivě v kruzích diplomatických, jež jen litovaly, že není podobných spolehlivých příruček také o jiných sousedních zemích.[91]) Neměl Jireček nadarmo možnost zúčastniti se nejzajímavějšího a nejdůležitějšího období bulharského národního života a bystře pozorovati všechny politické události, takže zejména oddíly o státní ústavě a správě a přehled nejnovějších dějin nezbytně vzbudily pozornost a uznání. I Bulhaři sami našli v knize mnoho úplně nového, na př. většina se s udivením dozvěděla, že převrat byl docela dílem knížete Alexandra.[92]) Při tom poznáváme Jirečka jako neodvislého a nestranného pozorovatele, který otevřeně ukazoval na dobré i špatné stránky bulharského lidu a jeho inteligence a vždy se snažil, aby je vysvětlil a tím usnadnil porozumění. Přes všechny zkušenosti přece jen pojednával o Bulharech s takovou sympatií, že pokládal za nutné zdůrazniti v předmluvě, že jeho „příručka neobsahuje nijaké publikace poloúřední, vzešlé z podnětu bulharské vlády".

Jirečkovy úsudky politické nemůžeme lépe pochváliti, než připomeneme-li prostě některé, jež byly událostmi skvěle po-

---

[89]) Srovn. obšírnou zprávu prof. Ivana Šišmanova v díle „Sbornik za narodni umotvorenija", sv. V (1891).

[90]) „Deutsche Literaturzeitung" 1891, sloupce 1539—1540.

[91]) „Osvěta" 1904, 791.

[92]) Šišmanov uv. m. II., str. 3.

tvrzeny, na př.:[93]) „Na budoucí záměry Bulharska působí nejbližší vzory; jsou-li Řecko, Rumunsko a Srbsko neodvislá království, proč se Bulharům nemá dostati téhož údělu? V Bulharsku nikdo nepomýšlí na to zmocniti se Cařihradu; politické těžiště národa je v domácích horách. Místo, kde se stýkají zájmy balkánských národů není na Bosporu, nýbrž v Macedonii. Zvláštní zájmy, nároky a soupeření těchto malých národů jsou ještě příliš silné, než aby byl možný nějaký kompromis nebo dokonce spolkový stát. „Balkánská federace", která se vynořila v posledních letech s heslem „Balkánský poloostrov balkánským národům" jako mlhavý záměr, jest aspoň za dnešního stavu těchto zemí jen výtvarem obraznosti."

Stejně pravdivé se ukázalo to, co napsal o Makedonii:[94]) „Vedle Bulharů usilují o Macedonii také Řekové a Srbové, při čemž se svádějí papírové bitvy o jazykové hranice, o tvary nářeční, historické vzpomínky a práva ze středověkých řeckých, bulharských a srbských dějin. Avšak osud těchto zemí stěží bude rozhodnut filologickými disertacemi a jazykovými mapami, nýbrž spíše ve vřavě budoucích bitev."[95])

Vidíme z toho, že Jirečkovo dílo jest časové ještě dnes, třebaže je právě tak jako „Dějiny národa bulharského" opustil a nepořídil nového vydání, jak to jeho bulharský kritik očekával již od r. 1891. Bude sice nahrazeno souborными díly o několika svazcích, napsaných většinou Bulhary samotnými, ale přece jen „Das Fürstentum B." a zejména „Cesty po Bulharsku" nikdy nezastarají, naopak zůstanou navždy věrným obrazem bulharských poměrů a rychlé přeměny v prvních letech po osvobození, jako jím jest kniha Fr. Kanitze „Donau-Bulgarien und der Balkan" (1875—1879) pro období v předvečer osvobození, která — ovšem nehledíc k umělecké úpravě — nedosahuje obou děl Jirečkových. Jireček sám napomínal Bulhary, že jest svrchovaný čas, aby se věnovali studiu svého

[93]) F 301.

[94]) F 477—478.

[95]) Podléhaje vlivu Jirečkovu, jak si musím doznati při opětovném čtení tohoto místa, vyjádřil jsem v podrobnější formulaci totéž mínění ve svém díle „Geschichte der älteren südslavischen Litteraturen" (Lipsko 1908, 12) a doslova jsem je opakoval r. 1913 v mnichovské přednášce (Die Balkanslaven, Veröffentlichungen der Handelshochschule München, III. sešit, Mnichov a Lipsko 1914, str. 37) a r. 1916 ve Vídeňské antropologické společnosti.

lidu v přechodním stadiu, neboť nikoliv nadarmo se již tenkráte říkalo: ještě jedno pokolení a ze starého tradičního bulharství zůstanou na mnoha místech jen slabé stopy.[96])

Z Prahy Jireček znovu navštěvoval častěji dalmatské archivy a rozmnožil především materiál jihoslovanských středověkých listin, nikoliv příliš četný, které uveřejnil[97]) jako „Spomenici srpski". Jsou to většinou soudní listiny a soukromé dopisy století 14. a 15., po prvé uveřejněné ve vzorném vydání, zejména vítaném v poměrech jihoslovanských; Jireček tam také ukázal, jak by měla býti pořízena vydání toho druhu, jež častěji sám ostře posuzoval. Menší stati k srbským, bosenským a dalmatským dějinám[98]) psal rovněž jazykem srbocharvátským, jejž skvěle znal slovem i písmem.[99]) Jiné příspěvky k srbským dějinám a ocenění nově objevené bulharské kroniky uveřejnil však v Jagićově sborníku „Archiv f. slav. Philologie"; jeho pilným a stálým[100]) spolupracovníkem, zejména jako kritik a zpravodaj o dílech dějepisných a národopisných, se stal teprve na konci tohoto období. Ve studii, napsané pro pražskou Akademii „Poselství republiky Dubrovnické k císařovně Kateřině II. v r. 1771—1775"[101]) líčí osudy republiky v době jejího úpadku až do jejího zániku. Ve sborníku „Jahresberichte der Geschichtswissenschaft", kde v ročníku 1878 psal „O Slovanech", podával s delšími přestávkami zprávy až do r. 1900 pouze o Jihoslovanech[102]) s výhradou, že materiál daleko rozptýlený a těžce přístupný, není úplný.

Jireček nebyl pouhým učencem kabinetním, jak dokázal často svými příspěvky k popularisaci vědy. Na tomto poli počal rozvíjeti zvláště plodnou činnost za svého druhého pobytu v Praze. Od roku 1888 vycházela v Praze nákladem Ottovým zevrubná „česká encyklopedie" — jak Jireček sám nazval podnik — vlastně rozsáhlý konversační lexikon, který se skončil r. 1909 28. svazkem. Pro Ottův Slovník naučný psal četné (na př. ve svazcích VI.—IX. napočetl jsem

[96]) „Periodičesko Spisanie" VIII (1884), 3, „Cesty", IX.

[97]) „Spomenik Kral. srpske Akad.", XI (1892), 4°, 117.

[98]) „Glas srpske kralj. akademije" XI, „Glasnik zem. muzeja za Bosnu i Hercegovinu" 1892.

[99]) Srovn. také úsudek F. Šišiće, „Savremenik", 1918, 119.

[100]) Od XIV. sv., dříve jen VIII. a IX.

[101]) „Rozpravy české Akademie", 1893, II a 123 str.

[102]) XV. roč., III, 196—220 pro roky 1888—1892, XV pro 1893/94 atd.

jich 93)[103]) informační články, oplývající velkou učeností, o všech balkánských zemích počínajíc Albanií, hlavně o jejich dějinách, a to pravým slohem slovníkovým, pro nějž měl Jireček bytostný smysl. Sám přikládal těmto článkům význam vědecký a proto připomínal ve svých zprávách o dějinách Jihoslovanů[104]) svůj stručný přehled dějin Černé Hory, právě tak jako články „Dalmacie" a „Dubrovník". Přihlédneme-li blíže, shledáme dokonce, že také vyslovil nové názory v Naučném slovníku po prvé; na př. pod heslem „Makedonie"[105]) zdůrazňuje, že v byzantské říši již v 9. stol. pokřtění Slované sice slyšeli liturgii řeckou, ale že byli poučováni řečí vlastní a měli také některé slovanské kněze a mnichy, takže již velmi brzy vznikly slovanské výrazy i pro výklad pojmů křesťanských. Tím bylo připravováno dílo slovanských apoštolů, kteří přivedli na Moravu jistě druhy a spolupracovníky ze své země; proto také musíme hledati vlast tohoto jazyka u slovanských kmenů v jižní Makedonii na Chalkidice a v Thesalii: velmi správný příspěvek k vysvětlení této spletité otázky, který jinak je možno doložiti teprve z díla Geschichte der Serben.[106]) Avšak články, při nichž tušíme autorství Jirečkovo, nebývají vždy jeho nebo aspoň celé od něho.[107]) Tak na př. se v tomto díle[108]) chválí veliká stať o Makedonii jako jeden z nejlepších článků Jirečkových, avšak ve skutečnosti jsou od něho jen dějiny země ve středověku. Tyto příspěvky, v nichž Jireček uložil většinu výsledků svých badání a prací, jsou ozdobou Ottova Slovníku naučného, dodávají mu zvláštní a trvalé ceny i v budoucnosti a jednou bude možno je prostě přetisknouti s příslušnými opravami a změnami.

Mnoho článků psal v zpracování stručnějším také pro Brockhausův Konversationslexikon (14. vydání), na př. heslo Amselfeld, Bosnien, Bulgarien, Montenegro, Serbien, Walachei, životopisy historických osobností a moderních státníků atd.; při jiných heslech působily Jirečkovy články v Slovníku naučném na Brockhausův konversační lexikon jako pra-

[103]) Ottův „Slovník naučný".
[104]) „Jahresberichte der Geschichtswissenschaft" XVII (1894, III, 167).
[105]) Sv. XVI (1900), 671.
[106]) I, 174—175.
[107]) Jsou označeny šifrou KJk.
[108]) „Slovník naučný", sv. XXVIII, 713.

men, neboť lipský slavista A. Leskien, jeden z vědeckých redaktorů podniku, velmi si vážil pražské encyklopedie, která s jeho pozůstalostí se dostala do universitní knihovny.

Z rozličných článků v revui „Osvěta" zaslouží si zvláštní zmínky „Otázka úžin Cařihradských",[109]) kde Jireček vykládá, že otázce té ubylo velmi mnoho z její dřívější důležitosti. Článek by byl měl býti otištěn také v některém časopise německém a ještě dnes by mohl vzbuditi pozornost.

Z Prahy uchoval si Jireček nejkrásnější vzpomínky na studující mládež.[110]) Snad je příliš zdůrazňoval, aby měl protiklad ke svým zkušenostem v kruzích profesorských nebo snad vskutku byl spokojen málem, neboť jeho žák, profesor Bidlo,[111]) který po mnoha letech zdědil jeho katedru, se domnívá, že jeden z důvodů jeho nespokojenosti s Prahou jest třeba hledati také v tom, že jeho přednášky se netěšily takové oblibě, jak mohl očekávati. Vina byla s části na studentech, s části na Jirečkovi samém. Historiky nezajímala bližší a hlubší znalost jihoslovanského světa, poněvadž k jeho studiu bylo třeba odborných znalostí, jež nedovedlo nahraditi nekritické slovanské nadšení. Jireček si však studenty ani nedovedl získati, poněvadž přednášel příliš tiše a rychle, takže ho nemohli dobře sledovati. Témata také nedovedla upoutati; musíme ovšem doznati, že výklady o dějinách Balkánu od r. 1204 až do 1453 se řadí mezi nejtěžší úlohy v oboru dějepisném. Přesto však mezi jeho přednáškami byly pravé kabinetní kousky, zejména dějiny východní otázky od r. 1683, dějiny výprav křížových nebo dějiny byzantské. Úhrnem však Jireček byl spíše vědeckým badatelem než učitelem.

IV.

Nespokojen s pražskými poměry počal se Jireček brzy ohlížeti po jiném působišti. Několikráte ho Bulhaři zvali na svou vysokou školu a opakovali pozvání, i když již byl ve Vídni. Tam mu upravoval cestu V. Jagić a prokázal tak službu nejen jemu, ale i vědě a vídeňské universitě, pro niž tak vynikající odborník o Balkáně byl jakoby stvořen. V podstatě šlo jen o přenesení pražské historické stolice ad personam do

[109]) „Osvěta" 1892, str. 1—16; 108—118.
[110]) Uv. m. 1904, 790.
[111]) „Lidové noviny", 19. ledna 1918.

Vídně.[112]) Od letního semestru r. 1893 shledáváme se však s Jirečkem ve Vídni jako s profesorem „slovanské filologie a slovanských starožitností". Jeho přednášky byly vždy ohlašovány ve skupině „slovanské filologie", i ještě potom, když byl jmenován ředitelem semináře pro východoevropské dějiny (v srpnu 1907).[113]) Z taktických důvodů stal se druhým slavistou[114]) učenec, který sice měl mnoho vztahů k slovanské filologii, ale sám se vždy považoval za historika a i ve Vídni se řadil k historikům, který se vyslovil proti návrhu Jagićovu,[115]) aby se Bilbasovova knihovna, věnovaná vídeňské universitě knížetem Liechtensteinem, spojila s knihovnou slovanského semináře v jediný veliký historicko-filologický slovanský ústav, učenec, který v duchu celé své minulosti dával přednost semináři pro východoevropské dějiny. Dlouholeté obojaké postavení Jirečka samozřejmě také neuspokojovalo[116]) a hlavně škodilo věci jako každá poloviČatost. Ve Vídni Jireček ani jednou neopakoval svých pražských přednášek o orientální otázce nebo o výpravách křížových, jež by ovšem byly působily podivným dojmem v seznamu přednášek ve skupině „moderní" a zvláště „slovanské filologie", a přestával ještě více na svém speciálním oboru: státy a národy balkánského polostrova ve stol. 13.—15., Jihoslované a Byzantinci, dějiny poloostrova balkánského v 10.—12. stol., dějiny jihoslovanských národů ve středověku, prameny k jihoslovanským dějinám, jihoslovanské a řecké kroniky, historický zeměpis poloostrova balkánského, Dalmacie a Bosna, Srbsko, Makedonie a Albanie ve

---

[112]) „Osvěta" 1904, 792.

[113]) Vlastně mu bylo svěřeno jen „zatímní vedení" a dále nebylo nikdy nic vykonáno v této věci. Profesor M. Rešetar laskavě nahlédl do spisů.

[114]) Pokud se to týče Jagiće, zaslouží pozornosti, že pokládal za nutné odůvodniti přijetí zprávy o Jirečkově Geschichte der Bulgaren do Arch. f. slav. Phil. II, 168, jež měla vskutku pro slavisty význam, zejména pro kapitoly kulturně a literárně dějepisné; do svého díla Istorija slavjanskoj filologii (Petrohrad 1911) dějepisu výslovně nepojal.

[115]) „Savremenik" 1918, 121.

[116]) Nebyl také „ředitelem" nebo „správcem" semináře pro slovanskou filologii nebo semináře „pro slovanské řeči" (!), jak bývalo uváděno v seznamech přednášek, poněvadž jím nikdy nebyl ustanoven (sdělení prof. Rešetara); přesto však byl pověřen vedením semináře pro východoevropské dějiny, „byv zároveň zproštěn svého místa spoluředitele semináře pro slovanskou filologii"!

středověku s hlediska zeměpisného a pod. Pochopitelně nic podstatného již na tom nezměnil, když byl pověřen vedením semináře pro východoevropské dějiny. Nová jednohodinová přednáška o obchodě v Levantě ve středověku, byla z jeho dávného pracovního oboru; „Slovanská jména místní a osobní ve středověku" přinášela patrně také hlavně materiál jihoslovanský. Při tom však je přímo nápadné, že Jireček teprve mimo seminář pro slovanskou filologii koná takovou přednášku spíše filologickou a že jako cvičení kromě Nestorovy staroruské kroniky přímo ohlašuje „Legendy slovanských apoštolů", které dříve zahrnoval také ve „Čtení středověkých písemných památek". Za takových okolností poslouchali jej i slovanští historikové mnohem méně, nežli by se dalo očekávati; tím spíše, poněvadž spojení dějin a slovanské filologie bylo možné teprve po zavedení nového zkušebního řádu. Filologové, hlavně Jihoslované však více těžili z dobroty a shovívavosti[117]) druhého slavisty u rigoros nežli z jeho přednášek. Avšak tyto poměry neobyčejně zdržovaly přirozené a nutné vybudování slovanské filologie ve Vídni, takže první universita v říši s tohoto hlediska zůstávala nejen za Prahou, Krakovem a Lvovem, ale dokonce i za Černovci.

Jireček osvědčil se tedy také ve Vídni především jako badatel; byl váženým členem Akademie věd (řádným od roku 1898), kterou také zastupoval na prvním kongrese Akademií v Paříži r. 1901[118]) a zúčastnil se mnoha organisačních prací archivní rady, při čemž zvláště s účastí pečoval o archivy dalmatské.[119])

Na literární práce Jirečkovy mělo silný vliv jeho nové působení. V „Archiv f. slav. Philologie" neuveřejňoval již jen menší příspěvky a recense, které ovšem často přesahovaly obvyklý rámec, nýbrž i větší pojednání; zprávy psal však též pro „Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung" a pro „Zeitschrift für österreichische Gymnasien", v posledních letech byl též spolupracovníkem obnoveného sborníku „Österreichische Monatschrift für den

---

[117]) Pro „historickou část" (!) rigorosa mnozí kandidáti pročtli si několikráte některý článek Jirečkův v „Slovníku naučném".

[118]) Pro „Osvětu" psal také o svých pařížských dojmech v r. 1901, 592—598.

[119]) Srovn. návrhy v „Mitteilungen der dritten Archivsektion der k. k. Zentralkommission" IV (1897), str. 141—151.

Orient";[120]) historických příspěvků neodřekl ani takovým dílům jako byl R. E. Petermannův „Führer durch Dalmatien" (Vídeň 1899), „Festschrift zur Eröffnung der Eisenbahn von Gabela in die Boche di Cattaro" (1901) a Helfertovo dílo: „An Ehren und Siegen reich, Bilder aus der österreichischen Geschichte" (od Jirečka: „Österreich und der Orient"); pro delší pojednání sloužily mu „Sitzungsberichte" a především Denkschriften vídeňské Akademie. Mimo Vídeň posílal recense a referáty pro Krumbacherův „Byzantinische Zeitschrift", pro pražskou „Osvětu" však zprávy o četných dílech „ze slovanské literatury", jak je psával v mládí pro „Časopis musea král. českého", posléze přispíval do „Glasniku" Srbské zeměpisné společnosti.[121]) Velikou pozornost vzbudila jedna z jeho žurnalistických statí, „Die bulgarische Universität",[122]) když universita byla na čas zavřena.

Zvláštní zmínky a krátkého ocenění zasluhují práce rozsáhlejší a důležitější. Jeho četným badáním v archivech dubrovnických vděčíme za neobyčejně cenné objevy o počátcích skvělé literatury dubrovnické, jejíž první latinské a slovanské básníky skryté v temnotách všeobecných údajů a domněnek dovedl objasniti četnými doklady listinnými, jakož vůbec skvěle vylíčil životem kypící pozadí této literatury humanismu a renesance.[123]) Podle prvních dubrovnických milostných lyriků Šiška Menčetiće a Gjore Držiće, které na rozhraní 15. a 16. století jest nutno ještě počítati podle směru jejich básní k troubadourům, bylo lze souditi, že toto básnictví mělo již delší dějiny a podle údajů splitského básníka Marka Maruliće, kterého dlouho nazývali „otcem charvátské literatury" (jeho epos „Judita" bylo dokončeno r. 1501), jsme věděli, že také tam před ním kromě básníků, jimž byli „poetae" vzorem k napodobování, byli pěvci lidoví (začinjavci), ale teprve Jirečkovi se podařilo vypátrati první dosud známé verše z let 1421—1430 mezi glosami a naškrabanými poznámkami knihy „Liber sta-

---

[120]) Srovn. zejména „Albanien in der Vergangenheit", roč. 1914, č. 1 a 2.

[121]) Z roku 1912 mám po ruce: Skadar a jeho území ve středověku. — Poloha a minulost města Drače.

[122]) „Beilage" k „Münchner Allgemeine Zeitung" 1907, 13. únor, č. 37.

[123]) Der ragusanische Dichter Šiško Menčetić (1457—1527), „Arch. f. slav. Phil.", XIX, 22—89; Beiträge zur ragusanischen Literaturgeschichte XXI, 399—542.

tutorum doane" z Dubrovníka.[124]) Všeobecný význam má pojednání „Die mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner", druhý díl o kanceláři slovanské má však ještě zcela zvláštní význam pro dějiny jazyka staroslověnského u jižních Slovanů a pro dějiny srbocharvátštiny, při čemž přísný historik přinesl mnoho poučení teoretisujícím filologům.

Zralým plodem dlouholetého studia byla Jirečkova slavnostní přednáška v Akademii věd: „Die Bedeutung von Ragusa in der Handelsgeschichte des Mittelalters",[125]) vlastně zhuštěné dějiny republiky z oné doby. K dubrovnickým dějinám patří také článek (psaný srbocharvátsky) o poplatku srbskému klášteru archanděla Michaela v Jerusalémě[126]) — poplatek přejal od Bosny Dubrovník. Se svým starým přítelem V. Bogišićem Jireček uveřejnil dosud netištěný Dubrovnický statut z roku 1272 se svými přídavky a poznámkami,[127]) přirozeně způsobem, který se úplně srovnává s dnešními požadavky; dlouhý úvod jest psán latinsky. Skvělou přípravnou prací pro Jirečkovo dílo o srbských dějinách bylo pojednání: „Das Gesetzbuch des serbischen Zaren Stephan Dušan",[128]) k němuž mu dalo podnět nové vydání nejvýznačnější právní památky jihoslovanské (z roku 1349) pořízené Stojanem Novakovićem. Do mnohých spletitých otázek o vztazích tohoto zákoníku vnesl teprve Jireček jasno důkazem, že mezi středověkým právem řeckým, které Srbové znali z Nomokanonu a z Prochironu tam vsunutého, a mezi právem srbským byly veliké rozdíly zásadní. V křesťanském císařství cařihradském nebylo příkrých třídních rozdílů, naproti tomu však Srbsko bylo státem šlechtickým se stavy pevně rozčleněnými. Právo, jež mělo v zemi platnost, bylo často úplně odlišné od názorů řeckých. Při sestavování srbského zákoníka nebyly patrně vzorem systematicky zpracované nomokanony se světským právem byzantským, jež obsahovaly, nýbrž spíše statuty měst na jaderském pobřeží. Pozoruhodný jest také

---

[124]) Uv. m. XIX, 57—62.

[125]) „Almanach der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften" 49 (1899), str. 365—452 ve zvl. otisku 88 str.

[126]) Jagić's Festschrift, 527—542.

[127]) „Liber statutorum civitatis Ragusii, Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium", vol. IX, Zagrebiae 1904, 8°, LXIX a 466 a 1 str.

[128]) „Archiv für slavische Philologie", XXII, 144—214.

nepatrný počet řeckých právnických termínů. Jireček se snažil zjistiti také prameny zákoníku, líčí starosrbské zřízení soudní, podává vlastní názory o rukopisech a recensích zákoníku a připojuje příspěvky na objasnění textu, při čemž vytyčuje program, který jest ještě třeba vyplniti: Vzorem komentáře k zákoníku cara Dušana bylo by sestavení všech příslušných míst ze srbských listin spolu se všemi paralelami ze zákoníků byzantských, ze statutů dalmatských a italských a ze středověkých právních památek uherských, českých, polských, ruských, skandinávských a starogermánských.

Archivní badání a práce o srbských dějinách přivedly jej také k středověkým dějinám albánským. Vydání „Zwei Urkunden aus Nord-Albanien" společně s L. Thallóczym[129]) opatřil úvodem, v němž objasnil dějiny severoalbánských dynastií ve středověku. V Thallóczyově díle „Illyrisch-albanische Forschungen" uveřejnil dějiny měst Skutari (1914), Drače (1913) a Valony (1916), jejichž minulost není úměrná s jejich dnešním významem. Zúčastnil se též prací o listáři k středověkým dějinám Albanie.[130])

O bulharských dějinách přinášel Jireček již jen recense. Sem patří vlastně také jeho článek „Die cyrillische Inschrift von 993",[131]) o nejstarší přesně datované památce slovanského písemnictví, která byla nalezena na východním břehu Prespanského jezera v Makedonii. Na základě tohoto nápisu prohlásil Jireček oprávněnost hypothese, že bulharská západní říše byla nepřetržitým pokračováním starobulharské říše Simeonovy a Petrovy.

Sté výročí narozenin dědových dalo Jirečkovi podnět k pojednání „P. J. Šafařík mezi Jihoslovany",[132]) k obsažnému příspěvku k dějinám slovanské filologie, v němž zejména vyniká obraz mnišsko-obchodnické společnosti v dvacátých letech 19. století v Novém Sadě, v duševním to středisku Srbů v Uhrách a všech Srbů až do roku 1870. Tam

---

[129]) „Archiv für slavische Philologie", XXI, str. 78—99.

[130]) Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia. Collegerunt et digesserunt Dr. Ludovicus de Thallóczy, Dr. Constantinus Jireček et Dr. Emilianus Sufflay, Volumen I, Vindobonae MCMXIII.

[131]) „Archiv für slavische Philologie", XXI, 543—551.

[132]) „Osvěta" 1895, 389—405; 489—506; 583—600; 691—706; 773 až 800; 869—892; 978—994; 1061—1072, zvl. ot., 8°, I a 144 str. Srovn. moji zprávu v „Arch. f. slav. Phil.", XVIII, 558 a násl.

šafařík jako ředitel a profesor srbského gymnasia počal ony studie a práce, které zčásti dokončil vnuk, a sebral rukopisy, jež zčásti zase vydali teprve jeho zeť a vnuk. Pozoruhodné jest, jak Jireček zdůrazňuje, že příbuzenský vztah mu pro jeho pojednání nepřinesl tolik výhod, jak by bylo lze očekávati, a že přece jen jest vzdálen činnosti Šafaříkovy, poněvadž sám se zabýval jen dějinami staršího středověku, historickou etnografií a zeměpisem: tak důrazně Jireček i tu odmítl, aby byl pokládán za filologa nebo dokonce za linguistu.

Jirečka velmi také zajímala místní jména jako historické svědectví minulosti. Tak sledoval rozšíření jmen svatých jako místních názvů v jednotlivých zemích poloostrova balkánského a shledal, že se ve starých oblastech křesťanských, které byly méně zasaženy immigrací slovanských pohanů, vyskytují častěji, nežli v zemích slovanských, které teprve později přijaly křesťanství. V zemích původně románských (Istrie, Dalmacie), albánských a řeckých jsou tedy častější nežli u Srbů a Bulharů. Z téhož důvodu se vyskytují v hojnějším počtu ve všech pobřežních končinách počínajíc Istrií kolem celého poloostrova až k východnímu konci pohoří Hemosu, nežli ve vnitrozemí, v Bosně, Srbsku nebo Bulharsku. Přechodní místo zaujímá Makedonie. Místní jména toho druhu jsou většinou z určité historické doby, z prvních století křesťanských. Jako druhý fakt zjistil, že jména svatých zvolna pozbývají významu a přizpůsobují se jiným jménům místním. Bohaté doklady k těmto hlavním výsledkům přináší Jirečkovo pojednání „Das christliche Element in der topographischen Nomenklatur der Balkanländer.“[133])

Poněvadž Jireček byl v oboru řeckého listinného badání právě tak znalý jako v latinském, italském a slovanském, byl povolán, aby podal s Karlem Krumbacherem v Mnichově na vyzvání vídeňské Akademie návrh na dílo Sbírka řeckých listin středověkých a novověkých,[134]) který r. 1904 byl přijat v druhém všeobecném zasedání mezinárodní unie Akademií v Londýně.

Výsledky svých dlouholetých studií v dalmatských archi-

[133]) Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie d. Wissenschaften, phil.-hist. Klasse, sv. CXXXVI, rozpr. XI, Vídeň 1897, 8°, 98 str.

[134]) Königliche Bayerische Akademie der Wissenschaften, Mnichov 1903.

vech Jireček uložil také ve větších dílech. Časově stojí na prvním místě rozsáhlá a obsahově bohatá monografie „Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters", jen z vnějších důvodů rozdělená na tři pojednání v Denkschriften vídeňské Akademie věd.[135]) Je to jakési doplnění a pokračování studie „Vlachové a Maurovlachové v památkách Dubrovníka" (srovn. výše str. 212) a je nejlepším příkladem všestranného pokroku Jirečkova prodlením více než dvaceti let. Jako většina jeho prací, podává i tato více, než praví název. Dalmacie jest pojata ve významu tohoto slova v časném období římského císařství, když tato provincie před reformami Diokletianovými sahala od Istrie až po severní Albanii, takže v ní byly zahrnuty i Skadar (Skutari), Drivost, Ulcinj a Bar. V městech a jednotlivých ostrovech zbytku této římské provincie udržely se pod ochranou císařství cařihradského ještě dlouho po příchodu Slovanů také zbytky starého románského a romanisovaného řeckého a illyrského obyvatelstva. Tito Romani, Latini nebo Dalmatini ještě v posledních stoletích středověku mají namnoze jména pozdního římského typu a hovoří zvláštním románským nářečím, kterému, podle svědectví z 15. století, lidé z Toskány jen velmi těžko rozuměli. Toto obyvatelstvo bylo ponenáhlu poslovaněno, na jihu zalbanisováno, a to sňatky se sousedy, obchodem s vnitrozemím poloostrova balkánského, územními výboji jednotlivých měst a zejména přijímáním nových občanů, zejména po velkých morových ranách ve století 14. Jireček se tedy snaží na základě bohatého pramenného materiálu osvětliti středověkou etnografii těchto městských obcí. Důkladně, krátce a obsažně, jak to bylo jeho obyčejem, pojednává především o všech příslušných otázkách: o římské kolonisaci a o rozšíření latiny na Balkáně, o hranici dělící oblast jazyka latinského a řeckého, a o přistěhování Slovanů do Dalmacie. Potom podává historické zprávy o těchto Románech, dále soupis románských jmen místních a pomístných, jež až dosud žijí a zabývá se rozmanitými osobními jmény ve středověku, sestavuje zprávy o tomto starodalmatském nářečí a sleduje pronikání Slovanů v městech dalmat-

[135]) Díl I., Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, phil.-hist. Klasse, sv. XLVIII, Vídeň 1901, 4°, 2 a 104 str. Díl II, sv. XLIX, 1903, 2 a 80 str. Díl III, tamtéž, 1904, 2 a 78 str. Tedy v celku 4°, 6 a 262 str.

ských počínajíc desátým stoletím. Jako doklady pro své vývody Jireček přináší v druhém a třetím díle listiny v tomto dialektu, jejichž úplnou sbírku pořídil, potom seznamy osobních jmen a to románských, řeckých, starokřesťanských a jiných příjmení ze starých měst dalmatských od 9. do 15. století, potom seznam slovanských jmen v 10.—15. stol. a konečně výčet jmen rodinných a přezdívek[136]) bez rozdílu, v letech 1000—1500. Jest neobyčejně zajímavé sledovati podle Jirečkova výkladu a materiálu, jak houževnatě se drží tento nečetný živel v městech dalmatských, takže na př. ještě ve 13. století se v Dubrovníku, ve styku se sousedními knížaty, psalo slovanštinou velmi špatnou, a že dobrá její znalost zevšeobecněla teprve od roku 1350. Ještě r. 1472 usnesl se senát republiky, že se nedovoluje lingua sclava při zasedáních rady, a že se dopouští jen lingua uetus Ragusea aut latina vulgaris (I., 100); avšak doma se ve všech městech v 16. století mluvilo jen slovansky (101), zejména z ohledu na ženy. Této okolnosti vděčíme za vynikající dalmatsko-dubrovnickou básnickou literaturu renesanční. Máme tu jediný příklad pronikání slovanské řeči na západ od dob osídlení Slovanů ve střední Evropě (toho ovšem Jireček nezdůrazňuje!); italština není však bezprostředním pokračováním staré dalmatštiny, nýbrž jest to jazyk importovaný benátským panstvím a potom po dlouhou dobu dále podporovaný Rakouskem.

Jireček také v tomto díle přestává na úkolu dějepiscově a při tekstech na práci vydavatelské (I., 3), přece se však nijak nevyhýbá filologickým exkursím na pole románské a slovanské s oním zvláštním zdravým smyslem, který mu byl vlastní, když na př. sestavuje[137]) cizí slova románská v jihoslovanštině a před M. Bartolim[138]) charakterisuje mluvnicky a lexikálně[139]) starodalmatštinu. Tím více zaujímá jako historik rozhodné stanovisko na př. k otázce vlasti rumunštiny (stře-

[136]) Mimo jiné také „Bucifala“ (III, 11) z latinské listiny z r. 1283 a z listiny slovanské z Charvátského Přímoří z r. 1422 podle válečného oře Alexandra Velikého, na důkaz, jak román o Alexandrovi byl znám i u Jihoslovanů.

[137]) I, 36—37. Chybějí však tak důležitá slova jako je klak z calx a mir z murus, naproti tomu je осьтъ dávné přejetí z germánštiny a kuhinja ze staré hornoněmčiny.

[138]) „Das Dalmatische“. Schriften der Balkankommission der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Ling. Abt. IV, V, Vídeň 1906.

[139]) I, 80—93.

disko „prarumunštiny" bylo tam, kde latinské jazykové území v zemích na dolním Dunaji bylo nejširší, tedy ve Srěmu, v království srbském, v západním podunajském Bulharsku a ve vilajetu kosovském,[140]) k otázce macedonských Rumunů nebo Aromunů,[141]) rumunských kočovných pastýřů (Vlachů nebo Maurovlachů) na pobřeží jaderském[142]) a Albanců jako potomků starých Illyrů.[143])

Dílo působilo nejen na slavisty a romanisty,[144]) nýbrž i na jiné odborníky dojmem hlubokým. Archeolog Fr. Bulić, jeden z nejlepších znatelů staré Dalmacie, označil mi toto dílo za nejlepší práci Jirečkovu a K. Krumbacher, vůdčí byzantolog, psal již o prvním díle:[145]) „Musím přiznati, že znám málo vědeckých prací, které by při rozsahu tak skromném dovedly podati takovou hojnost jednotlivých výsledků a důležitých poznatků všeobecných, a které by tak vynikaly imponujícím věděním, širokým rozhledem a badatelskou bystrostí. Předmět je nanejvýše složitý a klade požadavky, jež by patrně mimo Jirečka nedovedl stejnou měrou splniti žádný druhý historik nebo filolog. Badatel o tomto tématě musil znáti latinskou a řeckou, zejména však byzantskou literaturu a jazyk, ale i jihoslovanské a románské jazyky a nářečí, albánštinu a novořečtinu; musil sebrati o dějinách jihovýchodní Evropy v době pozdní antiky a raného středověku poznatky rozsáhlé, ležící stranou od obvyklých cest badání; musil znáti všechny otázky diplomatiky a právní, hospodářské, obchodní a správní poměry oblasti, na kterou působil jednak vliv latinského západu, jednak řecko-slovanského východu a která poskytovala tudíž obraz velmi se měnící a těžce vysvětlitelný. Práce jest eminentně důležitá pro pozdní římské, byzantské a západní dějiny středověké, pro etnografii, topografii a jazykozpyt balkánského poloostrova, a každý, kdo se těmito obory zabývá, může se z této knihy naučiti mnohému. Zvláště pro naše

---

[140]) Ib. 20.

[141]) Ib. 34.

[142]) Ib. 38—41.

[143]) Ib. 21, 41—44.

[144]) Srovn. „Zeitschrift für romanische Philologie", sv. XXVII, 244 až 248 (J. Jung). Srovn. zejména konečný úsudek: „Lze říci, že spisovatel svou usilovnou prací důsledně konanou po čtvrt století dobyl vědě nové oblasti.

[145]) „Byzantinische Zeitschrift", XI, 262.

studie byzantologické má mnohem větší dosah nežli se může tušiti podle názvu poněkud úzkého."

„Dějinami národa bulharského" vkročil Jireček do vědeckého světa, „D ě j i n y S r b ů" měly býti dovršením jeho díla životního. Také těchto dějin bylo naléhavě třeba: sto let po vydání práce „Geschichte von Serbien und Bosnien" J. Chr. Engela (Halle, 1801) vybídla redakce díla „Allgemeine Staatengeschichte" Jirečka, aby znovu zpracoval „dějiny Srbska, určené zvláště pro čtenáře západoevropské". Ačkoliv Jireček sám k dílu toho druhu sebral tolik staviva a ačkoliv literatura o minulosti Srbska byla mnohem bohatší nežli o Bulharsku, přece jen trvalo deset let, než vyšel první svazek sahající až do roku 1371;[146]) jest to důkaz, jak vážně Jireček pojal svůj úkol a jak — při jeho způsobu práce — bylo dílo provedeno. Jsou tu před námi nejen dějiny prvních srbských státních útvarů a středověkého samostatného státu srbského, ale „dějiny Srbů" vůbec, a při jejich živých vztazích k sousedním státům a národům i velký kus dějin jihoslovanských a balkánských vůbec. V popředí jest ovšem starosrbský stát se svou politickou společností a svými poměry hospodářskými. Práce nebyla nijak lehká, přes to, že pramenného materiálu jest mnohem více nežli při dějinách bulharských, ale látka jest zejména pro raný středověk velmi zlomkovitá a zachovala se nám velmi nestejně. Všechny dosavadní sbírky jsou jen práce přípravné. K srbským dějinám chybí „Codex diplomaticus", Regesta a Fontes, dokonce i rozbor pramenů nebo historická bibliografie.[147]) Vidíme, jak pracně musil Jireček sbírati svůj stavební materiál z pramenů a z četných příslušných děl srbských i ostatních jihoslovanských, z ruských a západoevropských; na to se ovšem můžeme u něho spolehnouti, že neopominul pro své účely zpracovati každou zprávu jen poněkud pozoruhodnou a přístupnou.

Úvodní kapitoly, o povaze země a jejím vlivu na dějiny, o Illyrech, Thrácích, Hellenech, Keltech, o Římanech a o období stěhování národů, přesvědčí jistě i dnes všechny odborníky v těchto oborech, jak Jireček ovládal všechny příslušné práce a jak je dovedl spojiti ve stručný a přehledný obraz.

[146]) „Geschichte der Serben", sv. I., Allgemeine Staatengeschicthe, I. odděl., 38. dílo, Gotha 1911, Friedrich Andreas Perthes A.-G., 8°, XX a 442 str.

[147]) Uv. d. IX.

že tato předslovanská doba má veliký význam také pro pozdější dějiny, vidíme na př. z toho, že rozdělení říše římské na část západní a východní, které šlo „středem Ilyrika od zálivu kotorského do Bělehradu", trvá ve svých důsledcích (str. 48) ještě dnes: „Středověké i novodobé Srbsko zůstává stále na rozhraní mezi východem a západem, mezi církví řeckou a římskou a mezi latinským a řeckým písmem i jejich odvozeninami." Kapitola o Slovanech a jejich přistěhování na Balkán, potom o Srbech 7.—10. stol., o jejich oblastech, knížatech, zřízení kmenovém a rodinném, je skvělým příspěvkem k nauce o slovanských starožitnostech, kde lepší porozumění starých dob usnadňuje i nejnovější materiál z oboru národopisného hojně pěstovaného u Jihoslovanů, na př. v oddílech o rodovém zřízení, o zádruze, o pobratimství, o kmotrovství atd., takže kromě slavistů zvláště i etnologové mohou si odnésti mnohostranné poučení a při tom často najdou samostatná pozorování i úsudky. Jireček na příklad upozorňuje, že slovanské jazyky mají nápadné bohatství společných názvů pro vodstvo a jeho povodí, naproti tomu však nápadně málo obecně slovanských výrazů pro útvary horské (škoda, že nás Jireček také o tom neobdařil pojednáním!), což se tak krásně shoduje s pravlastí Slovanů v bažinách a v povodí řek východního Polska a západního Ruska. Pokud jde o vlastní dějiny srbské, které se počínají nadvládou byzantskou a bojem proti Bulharům v 9. a 10. století, musíme míti na zřeteli, že Jireček považoval za svůj hlavní úkol „prameny ověřené, souvislé, střízlivé vylíčení nejdůležitějších událostí v dějinách těchto krajů. Bylo však třeba vynechati podrobnosti, které jsou bližší domácímu dějepisci a jeho čtenářům".[148]) Pro takové zpracování srbských dějin Jireček nalezl mnoho prací domácích badatelů, mnohými pracemi přispěl sám, a tak tvoří jeho dílo syntesu a vyvrcholení kritických prací dějepisných u Srbů. Není divu, že již za tisku bylo překládáno do srbštiny od Jirečkova žáka Jovana Radoniće na bělehradské universitě.

Jako ve všech svých dílech, tak i v „dějinách srbských" Jireček nepátrá po pohnutkách jednajících osob, nepronáší mravních soudů, nesleduje větších proudů politických ani duchových, ani jejich vzájemné souvislosti, vyhýbá se, pokud možno, „hypothesím a kombinacím, jimž se jinak není možno

[148]) Uv. d. X.

vyhnouti, ubývá-li pramenů",[149]) slovem chybějí mu velké, historiosofické perspektivy, třebaže dobře znal dnešní názor na historický vývoj a třebaže při svých výkladech vždycky přihlíží k analogickým příkladům v západní Evropě.[150]) Častěji si uvědomujeme, že Jireček by mohl býti také v těchto věcech velmi dobrým vůdcem, kdyby chtěl. Vybírám jen jeden příklad. Mezi srbskými knížaty a papeži vždy byly živé přátelské vztahy a mnohdy nevíme, čemu se máme více diviti, zdali zchytralosti těchto panovníků nebo ilusím kurie. Zvláště křiklavý příklad podává král Štěpán, jenž r. 1217 přijal korunu z Říma (odtud „prvověnčani"), avšak po dvou letech přijal od patriarchy (tehdy v Nikei) svého bratra Sávu jako autokefalního arcibiskupa, čímž Srbsko, které po tři století kolísalo mezi Římem a Byzancí (ani toho Jireček nikde výslovně nepraví!), bylo definitivně získáno pro církev pravoslavnou. Že Sáva považoval vypuzení „latinské církve z přímořských zemí" za jeden ze svých nejdůležitějších úkolů, o tom se muž dbající jen faktů jako Jireček ani nezmiňuje. Přáli bychom si bližších výkladů, proč zakladatel dynastie Nemanjićů, který byl pokřtěn podle obřadu katolického, dal se znovu překřtíti na pravoslavného, chtěli bychom se více dozvěděti o unionistických snahách papežů a jsme téměř překvapeni, že Jireček přece jednou poznamenává (370): „Jest podivné, že římská kurie nedovedla pro sebe zužitkovati tehdejší roztržku (za cara Dušana do 1371) mezi církví řeckou a srbskou." Abychom byli k Jirečkovi dějepisci spravedliví, musíme poznati jeho pevné z á s a d y, které častěji doporučoval také svým žákům:[151]) „... čísti častěji a bedlivěji staré prameny, než moderní knihy a články; bedlivě studovati všecko, bez ohledu na rozmanitost jazyků, ve kterých prameny jsou sepsány; pracovati vždy bez předsevzatých konstrukcí a ideí, a čekati výsledku, který sbíráním materiálu a bedlivým srovnáváním různých dat vyplyne sám od sebe; neviděti na věcech nikdy více, nežli se viděti dá, a nebudovati fantastické hypothesy, které se bedlivějším studiem nebo nálezem nových materiálů promění v dým a páru; nemařiti času zbytečnými

[149]) F. Šišić, „Savremenik", 1918, 116. Jest svrchovaně zajímavé srovnati s tohoto hlediska jeho zdařilé „Geschichte der Kroaten" (Záhřeb 1917) s Jirečkovým dílem „Geschichte der Serben".

[150]) J. Bidlo, Č. Č. M. 1914, 254.

[151]) „Osvěta" 1904, 794.

věcmi, jmenovitě ne polemikami ...“ Musíme tedy Jirečka posuzovati podle jeho vlastních jasných názorů a radovati se, že nám snesl tolik bezpečného materiálu z pramenů daleko rozptýlených, že jej roztřídil a kriticky zužitkoval, vylíčil osoby a události na základě pramenů s největší objektivností a střízlivostí a při tom vždy považoval za nezbytné přesné údaje o těchto pramenech, takže jeho kniha je proto nemálo přetížena poznámkami: na tomto jistém podkladě mohou jiní kdykoliv stavěti dále, doplňovati a opravovati jeho dílo.

Na přání redakce díla „Allgemeine Staatengeschichte“ měl Jireček více na zřeteli poměry v n i t ř n í. Při tom však byly mnohé obtíže, poněvadž bylo třeba pojednati o četných temných otázkách, které až dosud byly prozkoumány jen málo nebo zůstaly vůbec nedotčeny.[152]) Jireček však v „Dějinách Srbů“ přestal na tom, že podal výsledky tohoto zkoumání, které uveřejnil samostatně pod názvem „S t a a t u n d G e s e l l s c h a f t i m m i t t e l a l t e r l i c h e n S e r b i e n“.[153]) Na základě mnohých speciálních prací srbských v rozličných oborech a svých vlastních o dějinách obchodu, hornictví a o dějinách právních, jakož i uživ vydatně pramenů, mezi nimiž jsou též mnohé netištěné listiny z archivů dubrovnického, kotorského, zaderského a benátského, podal souvislé výklady, jejichž bohatství naznačují pouhé názvy kapitol: Státní právo a státní správa, panovník a jeho dvůr; obyvatelstvo, zřízení rodové a rodinné, základy majetku, šlechta; církev; města a tržiště; pastevci, sedláci a otroci; vojenství a vojenské zřízení; právo a soud; osídlení, polní hospodářství a živnosti; obchod a peněžnictví; finance srbské říše; hmotná kultura; stavby, lidové kroje, potrava atd.; duševní a společenský život.

O tom o všem pojednává Jireček stejně důkladně a srozumitelně a s přečetnými doklady z pramenů, jejichž slovanská terminologie se uplatňuje měrou vítanou. Mnohé oddíly, jako na příklad o zřízení rodovém a rodinném, k nimž byly též připojeny — na výklad — poznámky o dnešních poměrech, tvoří celá pojednání, ovšem ve formě jak jen možno nejkratší. Z toho důvodu toto dílo přinese pěstitelům rozličných vědních

---

[152]) „Geschichte der Serben“, I, s. IX.

[153]) ... Studien zur Kulturgeschichte des 13. bis 15. Jahrhundertes. Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, fil.-hist. třída, sv. LVI, díl I., Vídeň 1912, 4°, VI + 83 a 1 strana, díl II., 74 a 1 strana, s. LVIII, 2. pojednání, díl III., Vídeň 1914, 76 a 1 str.

oborů vděčnou látku a mnohý podnět k dalšímu badání, ještě spíše nežli „Geschichte der Serben“. V míře u Jirečka neobvyklé najdeme tu i syntese a hodnocení. Zajímavá jest především charakteristika středověkého státu srbského.[154]) Jeho zřízení se ve svých základech neliší od zřízení většiny evropských států v oné době, s převládající mocí privilegovaných stavů šlechty a kleru a s rostoucím útiskem sedláků. Ústava a právo byly s počátku svérázné, bližší poměrům říší středoevropských a severoevropských nežli zřízení Byzantinců. Dokonce i v oblasti církevní, kde byzantský vliv byl přirozeně nejsilnější, poznáváme nápadný fakt, že v Srbsku nebylo klášterů ve velikých skupinách jako v říši byzantské a v Bulharsku, ale převážnou měrou osamocené kláštery s rozsáhlými statky, podobné velikým opatstvím v Uhrách, Italii a Německu;[155]) také v církevním umění pronikají prvky západní. Teprve po dobytí četných provincií řeckého císařství zesiluje se vliv byzantských vzorů ve všech oborech, ale i tehdy západ zůstal vždy konservativnější, autonomističtější a patriarchálnější, zejména v krajích přímořských. Ve vládnoucí rodině byl nemalý počet nadaných, důsledných a prozíravých panovníků, avšak mezi šlechtou jest velmi nápadný nedostatek smyslu pro vytvoření a zachování silného státu. Královská moc právě tak jako v Uhrách a Polsku byla na ústupu proti rostoucí moci šlechty, jenže proces ten postupoval mnohem rychleji. Štěpán Dušan sice povznesl osobní autoritu panovníkovu dobytím téměř celého byzantského západu, přijetím byzantského titulu císařského (1346) a přísnými zákony, ale opuštění staré zděděné základny v rodných horách přineslo srbské říši sice mnoho slávy, celkem však více škody než prospěchu. Téměř současně se smrtí Dušanovou počal se rozkladný proces, krátkozrakým egoismem magnátů byla říše brzy podkopána a stala se kořistí Turků.

Nemohu tu podávati podrobné ocenění díla. Chtěl bych se jen zmíniti, že Jirečkovy vývody o starosrbském jazyce a jeho historickém vývoji (III. 26—28) pramálo uspokojují,[156]) poněvadž Jireček filologům nepodává ani toho, co jako historik mohl vykonati svým listinným materiálem; naproti tomu však

[154]) Srovn. především I. předmluvu.

[155]) I, 49.

[156]) Srovn. moje poznámky v „Časopis za zgodovino in narodopisje“, sv. XII (Maribor 1915), 143, 145, 146, 149—150.

jsou na výši badání krátké údaje o lidovém básnictví a o starší literatuře.

Avšak proti všeobecné charakteristice díla „Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien" a „Geschichte der Serben" musím uvésti námitku zásadně důležitou. Mezi oběma díly jest rozdíl v názvu, ale jen zdánlivý, neboť Jireček přechází stejnou měrou hranice „středověkého Srbska" i „Srbů". Středověké hranice Srbska se sice velmi měnily,[157]) ale jádrem země byl kraj Rašský (odtud latinsky Rascia), v dnešním sandžaku novopazarském, odkud také Nemanjovci pevně vládli západním končinám a šířili své výboje na jihovýchod, především do Makedonie a na severovýchod, při čemž však Bosna a z větší části také dnešní severozápadní Srbsko zůstávaly mimo říši. V zemi vládli „Srbové, jejichž hlavní sídla byla v horách mezi Adrií a Podunajím, nejjihovýchodnější část národa srbocharvátského čili Jihoslovanů".[158]) Podle této terminologie, obvyklé hlavně v Čechách, jsou tedy „Jihoslovany" pouze Srbové a Charváti (zeměpisně, jazykově a etnicky patří k nim také Slovinci a Bulhaři), jež nedovedli navzájem rozlišovati již byzantinští kronikáři — úkol, který ještě více trápí moderní lidi,[159]) pokládají-li v duchu dnešních národnostních teorií za kriterium jazyk a znaky etnografické. Ani Jireček nemohl zjistiti podstatné rozdíly a líčil nám události a poměry více nebo méně vždy také v Bosně, Dubrovníku, Dalmacii, Charvátsku a Slavonii. Že při tom převažuje jméno Srbů, jest u Jirečka také dědictvím rodinným: když mladý Šafařík jako gymnasiální profesor dlel v Novém Sadě a poznal totožnost jazyka svého srbského okolí s „ilyrským, dubrovnickým, dalmatským,[160]) slavonským a bosenským", držel se pochopitelně názvu srbského, jemuž zejména Vuk Karadžić svými srbskými lidovými písněmi a jinými publikacemi razil cestu do vzdělaného světa a zvláště do oblasti vědecké.

Celkem to také není neštěstí, ano jest to vítáno, pojednává-li Jireček v dějinách Srbů i o dějinách zemí sousedních

[157]) Srovn. „Staat und Gesellschaft", I, 1—6.

[158]) Ib. 24.

[159]) Srovn. mé dílo „Geschichte der älteren südslavischen Literaturen", str. 1—16.

[160]) Charvátštinu omezil na „provinciální Charvátsko", jehož nářečí podle většiny znaků by bylo třeba počítati k slovinštině, kamž je také řadili Šafařík, Kopitar, Miklošič a jiní filologové.

a připojuje k líčení srbských poměrů tytéž nebo podobné poměry také z Bosny, Dubrovníku, Dalmacie a Charvátska. Nicméně jest však v zájmu historické pravdy, aby náležitě vynikly také rozdíly. Přes silnou souvislost se západem bylo Srbsko přece jen balkánský stát s převážným vlivem byzantským. Proto si utvoříme klamný obraz o jeho středověké kultuře, provádí-li nás Jireček příliš po krajích západních — hlavně proto, že nám dalmatská města, zejména Dubrovník, uchovala nejvíce pramenů pro jeho dějiny. Tyto prameny dotýkají se však poměrů ve vlastním Srbsku často jen nepřímo nebo nám líčí dokonce jen poměry ve městech dalmatských a jejich okolí s vysoce vyspělou kulturou na románských základech. To platí zejména o Dubrovníku vždy katolickém, který přece nikdy nebyl v rámci srbského státu ani pod jeho svrchovaností. Jako filolog musím zejména zdůrazniti, že také Jirečkův materiál jazykový často jest doložen jen z Dubrovníku, na př. názvy mnohých řemesel,[161]) nadávky,[162]) básnický ideál zlatově plavých krásek[163]) nebo srovnávání jich se sluncem[164]) patří však beztak prvním známým dubrovnickým básníkům, kteří si je vypůjčovali většinou z románských vzorů. Také pokud jde o básnické přípitky,[165]) musím projeviti tytéž pochybnosti, jako pokud jde také o všechny „ženské písně", uveřejněné Vukem Karadžičem, z Dubrovníku, jižní Dalmacie a z nejbližších krajin Hercegoviny, které nám podávají nesprávnou představu o srbské lyrice. Tak je srovnával již Goethe s francouzskými, hlavně Bérangérovými chansonami; divil se, že „polodivoký národ se s národem nejvytříbenějším stýká právě v oblasti lyriky nejlehkomyslnější" a spatřoval v tom také důkaz pro svou „všeobecnou poesii světovou", aniž věděl, jak veliký vliv na tyto písně měla vyspělá kultura dalmatských měst a její renesanční literatura, živená podněty italskými.[166]) Podobně budou slovanští, ještě více však neslovanští historikové a zástupci jiných vědeckých oborů spolu s Jirečkem připisovati středověkému Srbsku leccos,

---

[161]) „Staat und Gesellschaft", II, 41.
[162]) III, 49.
[163]) III, 16.
[164]) III, 48.
[165]) III, 57.
[166]) Srovn. mé poznámky v „Archiv für slavische Philologie", XXVIII, 377—379.

o čem se zmiňuje pro jižní Dalmacii, Dubrovník, Poljici (samostatná obec pod Splitem), Vinodol (na charvátském pobřeží), Istrii, Charvátsko a Bosnu, budou-li se držeti jen názvu obou jeho děl.

Námitek toho rázu nepronáším jen já sám; mnohem rozhodněji je přednesl srbský filolog, historik a státník Stojan Novaković ve svém pozoruhodném článku „Les problèmes serbes",[167]) který byl napsán na podnět Jirečkova díla „Geschichte der Serben". Novaković zdůrazňuje: „La nationalité serbe allait parmi les Slaves jusqu' aux limites de l'État serbe."[168]) Stát byl však vázán na církev a po tureckém vítězství nastoupila církev na místo státu. Také netají ostrých bojů na život a na smrt mezi byzantskou a románskou kulturou a poznamenává, pokud jde o kraje pobřežní: „La nationalité dans les pays maritimes n'était pas tout à fait la même que celle qui s'était formée au nord-est de l'autre côté des montagnes."[169]) Za těchto okolností prohlásil Novaković ovšem také, že starosrbské názory nemohou býti směrodajné pro přítomnost.

Obě díla Jirečkova o středověkém Srbsku sahají pouze k roku 1371, t. j. k bitvě na Marici, jíž se počíná turecké panství nad Jihoslovany. Tuto událost všeobecné důležitosti volí za mezník, nikoliv porážku Srbů na Kosovu poli r. 1389, obestřenou básněmi a pověstmi. Srbský stát zůstal však dále až do r. 1459 pod tureckou a uherskou nadvládou a když byl úplně přičleněn k turecké říši, zachraňovali ještě jeho zdánlivé trvání četní uprchlíci tím, že opět obnovovali hodnost despotů v Uhrách, kde poslední vůdce srbské diaspory Pavel Bakić padl r. 1537 v bitvě u Gorjan (blízko Djakova ve Slavonii), když krátce před svou smrtí byl jmenován od Ferdinanda I. posledním despotou „regni nostri Rasciae". Až do této doby napsal Jireček své „Dějiny Srbů", takže po jeho smrti vyšla první část druhého svazku o osmnácti arších,[170]) jež většinou korigoval ještě Jireček, zčásti však V. Jagić. Po katastrofě na Kosově poli vládli despotové stále ještě zemi,

---

[167]) „Archiv für slavische Philologie", sv. XXXIII (1912) a sv. XXXIV (1913).

[168]) Uv. d. XXXIII, 443.

[169]) Ib. 447.

[170]) Geschichte der Serben. Bd. II. Erste Hälfte (1371—1537), Gotha 1918, 8°, XVI a 288 str.

která nebyla o mnoho menší nežli srbské království 13. stol., a vykonali ještě pro srbskou kulturu mnoho významného, ačkoliv země ovšem netvořila již uzavřeného území, poněvadž Turci měli již po starém Srbsku až do Sarajeva opěrné body — což Jireček zdůrazňuje proti novějším historikům (268). Tyto dějiny, v nichž je tolik změn a tak málo světlých okamžiků, dějiny vyplněné rodinnými boji, vasalstvím tureckým a potom dobou emigrantskou v Uhrách, odkud se opakovaly pokusy o obrození Srbska, líčí Jireček s rostoucím mistrovstvím, snaže se více než jindy také vysvětlovati a oceňovati události, což by se dalo také ovšem odůvodniti tím, že historické prameny pro toto období jsou mnohem hojnější.

Mnoho místa zabírá však v tomto svazku líčení vnitřních poměrů srbských, které bylo zpracováno na zvláštní přání Lamprechtovo, jak se o tom zmiňuje Hermann Oncken v předmluvě (VIII), věnované památce Jirečkově. Obě první kapitoly (str. 3—95) obsahově patří k prvnímu svazku a jsou vlastně výtahem z rozpravy „Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien", pokud ovšem nebyly zužitkovány již tam (krajiny, knížata, zřízení kmenové a rodinné, str. 113 a násl.). Přesné srovnání je velmi zajímavé pro Jirečkovo pojetí věcí důležitějších a pro jeho způsob práce; kratší zpracování bývá mnohdy příliš zhuštěné, někdy však lepší a bývá doplněno novější literaturou, naproti tomu však všelicos chybí úplně. Poslední kapitola pojednává (str. 266—288) o „vnitřních poměrech srbských v posledním století před záborem tureckým" a podává krátký výtah ze zamýšleného, ale bohužel nedokončeného čtvrtého dílu rozpravy „Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien".[171]) Již r. 1917 chtěl uveřejniti i tento díl v Denkschriften (na str. 149 se již toho dovolává), ale poněvadž onemocněl, nebyl již s to, aby jej zpracoval. Zůstaly pouze náčrtky, jichž by dobrý znatel srbských dějin mohl s prospěchem užíti.[172]) Zmíněnou poslední kapitolou byly přece aspoň pro potomstvo zachráněny vůdčí myšlenky a nejdůležitější materiál o období před konečným zánikem Srbska, velmi zajímavém kulturně-historicky, ale obě díla zůstávají torsem ceny nepomíjející. Velice litujeme, že Jirečkovi

[171]) Tento díl měl míti ještě přílohy a rejstřík (srovn. poznámku na konci III. dílu), takže by se bylo mohlo skutečně mluviti o velkém dokončeném díle.

[172]) Podle sdělení V. Jagiće.

nebylo dopřáno dokončiti v podobných rozměrech a podle obdobných zásad také dějiny doby turecké u Srbů, obnovení srbského státu ve stol. 19. a jeho dějiny až po „konečnou úpravu postavení Srbska a Černé Hory po skončení světové války" (IX), přece jen však se tu najde náhrada snáze nežli by to bylo možné pro dobu středověkou, takže si můžeme blahopřáti, že její vylíčení máme z Jirečkova pera. Poněvadž však „Geschichte der Serben" z Jirečkovy ruky jest přece jen uzavřeným celkem a na pokračování bude třeba asi dlouho čekati, měl býti již k poslednímu svazku připojen rejstřík.

Jireček byl v plném smyslu slova badatelem a sběratelem, který také dovedl svůj materiál vesměs velmi nezáživný zpracovati jasně a přehledně a dokonce vylíčiti formou přístupnou širší veřejnosti; jako učitel však, jak jsme se již zmínili, neměl takového úspěchu. Neměl nijak v oblibě dávati s katedry úkoly, ale každému studentu, který se na něho obrátil o radu, všechno vysvětlil, a to velice laskavě a pečlivě; pojednal s ním o tématu po všech stránkách a dokonce mu dával na použití svůj netištěný materiál. Tedy také jako učitel záslužně působil a vychoval řadu důkladných historiků, z nichž na poli jihoslovanských dějin dobyli si jména: Jovan Radonić a Stanoje Stanojević, profesoři na bělehradské universitě, Aleksa Ivić, archivář v Záhřebě, který má pokračovati v díle „Geschichte der Serben", Nikola Radojčić, gymnasiální profesor v Karlovcích, dnes prof. university v Lublani, Božo Cvjetković, profesor na nautické škole v Dubrovníku, Jos. Nagy v archivu společného ministerstva financí ve Vídni, S. Argirov, knihovník v Sofii a jiní. Přirozeně vděčí mu také jihoslovanští filologové a severoslovanští mladí dějepisci za mnohé podněty, které si získali zejména otázkami nebo osobním stykem.[173]) Historikovi, jenž v posledních letech neměl možnosti poslouchati u Jirečka přednášku, vztahující se na jeho téma, se dostalo při jeho práci „Dějiny veřejného mínění v zemích českých" velice horlivé podpory od Jirečka, takže o něm píše: „Byl to můj hlavní učitel a především rádce a přítel, kterého mi nikdo, prostě nikdo nenahradí..."[174]) Právě tak se na něho nikdy neobrátili marně odborníci různých blízkých oborů vědních. To mohu sám nejlépe posouditi

[173]) Z dopisu Dr. Jos. Nagyho ve Vídni.

[174]) Hanuš Sýkora, „Vídeňský Denník", 16. ledna 1918.

z vlastní zkušenosti, neboť když jsem psal své dílo „Geschichte der älteren südslavischen Literaturen“ a snažil se při tom věnovati zvláštní pozornost historickému pozadí, dostalo se mi od něho přečetných objasnění a sdělení, i nejnovějších výsledků jeho badání, zejména v oboru chronologie. Ve svých dopisech se vždy zmiňoval o nejnovějších literárních pracích a posuzoval je. Že Jirečkovi jako dopisovatel byl vítán každý, kdo se poctivě snažil o vědu, dokazuje to, že mladý moravský učitel, Gorazd Jurečka z Kopřivnice, měl[175]) od něho na šedesát dopisů, a že Jireček krok za krokem řídil jeho studie na venkovské samotě, a to s jemným taktem, jímž vždy vynikal: „Nikdy jsem od něho neslyšel: to jest třeba udělati tak nebo tak; vždy největší ohled a úcta k osobnosti i k názoru.“[176])

Tato Jirečkova sdílnost na vědeckém poli jest tím pozoruhodnější, poněvadž při vší vlídnosti byl povaha téměř uzavřená, takže i po delším styku nebylo možno s ním hovořiti o mnohých otázkách, zejména politických a osobních. Mohli bychom se domnívati, že si osvojil v životě jistou zdrženlivost, poněvadž se často pohyboval v prostředí cizím, ale jak jeho sestra Svatava ujišťuje, byla mu tato vlastnost již vrozena. Do jaké míry dovedl ovládati své osobní city, ukazuje zvláště tato příhoda: Když V. Jagić[177]) na pamět stého výročí narozenin Šafaříkových pořádal r. 1895 vzpomínkovou slavnost ve vídeňském semináři pro slovanskou filologii a pozval k ní také hosty, získal Jirečka za slavnostního řečníka a doufal, že od vnuka také něco uslyší o dědovi, a to z vlastních vzpomínek a z rodinné tradice, „Ale trpce nás zklamaly naše naděje a naše napiaté očekávání! Jireček nám vyprávěl se vzornou přesností všechny události ze Šafaříkova veřejného života, vypočítal všechna jeho důležitá díla, ale — nic více. Kdyby se byl narodil na tisíce mil od Šafaříka, kdyby ho nebyl nikdy spatřil nebo nikdy nic o něm neslyšel mimo to, co je v knihách, nebyl by mohl jinak o něm hovořiti. Byla to docela suchá přednáška, jíž jsme od vnuka o dědovi nečekali! Takový byl zesnulý Jireček tehdy a vždy.“ Přirozeně také ve svých přednáškách a cvičeních; při těchto měl jeho „komentář ráz historický nebo kulturně-dějepisný. Každý předmět podával kriticky, ale bez vnitřního tepla, takže týmž způsobem mluvil

[175]) Zemřel 19. prosince 1918.
[176]) Z dopisu ze 6. května 1918.
[177]) „Savremenik“ 1918, 120.

a psal o Dubrovčanu Menčetićovi jako o svém dědovi".[178]) Tento rys charakterisuje také jeho vědecké práce, zejména vysvětluje jejich střízlivost a přísnou nestrannost. Ovšem, tak zcela bez citu ani Jireček nebyl: Bulhary a Srby, jimž věnoval největší část své životní práce, miloval se všemi jejich slabostmi a byl nanejvýše nešťasten, když došlo ke druhé balkánské válce, třebaže ji pro Makedonii právě sám předpověděl (viz str. 30): tehdy v jednom dopise mně adresovaném mu uklouzlo několik slov, plných hlubokého vzrušení.

Jireček neznal touhy po vnějších vyznamenáních a po slávě; „aura popularis" u něho byla ve vážnosti zvláště malé; řídil se podle zásady: Bene vixit qui bene latuit. Při svých padesátých narozeninách prohlásil, že se svými pracemi nebyl vždy spokojen a nepronikl všude tam, kam chtěl.[179]) Jeho ideálem byla rozhodně větší díla historická, jako „Die Romanen in den Städten Dalmatiens", a obě nedokončená díla o Srbsku. Vrstevníci byli však k němu přece jen spravedliví a uznali jeho velké zásluhy. Jireček byl pokládán za nejlepšího znatele minulosti poloostrova balkánského, jeho historického zeměpisu a etnografie a zejména slovanských dějin v oblasti jižně od Sávy a Dunaje, od moře Adriatického až k Černému. Byl řádným členem Akademie vídeňské a pražské, dopisujícím členem Akademií v Záhřebu, Budapešti, Petrohradě, Mnichově, Bělehradě a Sofii, kromě toho členem mnoha učených společností a ruského archeologického ústavu v Cařihradě. Jak jsme viděli, všímala si kritika velmi jeho děl a vysoce si jich vážila.[180]) Chválila jeho vědění všestranné a důkladné, neúnavný zájem badatelský, obsáhlou znalost pramenů tištěných i netištěných, pevné závěry, věcnost a nestrannost, podivuhodný dar pozorovací, neodvislý úsudek, přehledné třídění látky, zdařilou charakteristiku podávanou v několika rysech, jasný a poutavý výklad, zkrátka, kromě obsahu i jeho výtečný sloh. Veliká byla i jeho výkonnost, podporovaná smyslem pro pořádek a rozumným užitím času, neboť jen tak si můžeme vysvětliti značný počet a veliký rozsah jeho děl vždy obsažných, jeho pojednání, vydání pramenů, recensí, literárních zpráv a menších článků. Výbor, ne-li soubor, jeho

[178]) Z dopisu Dr. J. Nagyho ve Vídni ze dne 8. dubna.

[179]) „Osvěta" 1904, 678.

[180]) Kromě uvedených kritik srovn. soupis posudků vyšlých ve zprávách v „Osvětě" 1904, 794—795.

menších spisů byl by velmi vítaný a jako všechna jeho díla nezůstal by bez povšimnutí; bylo by lze jej pořídit v různých jazycích, při čemž by ovšem do německého vydání nezbytně musely býti pojaty také překlady článků ze slovanských originálů.

Nemůžeme potlačiti také přání, pokud jde o Jirečkovu pozůstalost. Jeho bohatá a cenná knihovna měla by zůstati v Rakousku a bude-li možno v jeho posledním působišti, kde asi balkánská studia očekává lepší budoucnost. Zvláště důležitý však jest rukopisný materiál, zejména četné výtahy z pramenů, jež Jireček již sám nestačil zpracovati, jeho deníky a korespondence. Jest třeba velice litovati, že nebyl proveden úmysl Jirečkův věnovati pozůstalost Museu království Českého, neboť tam by byla vedle Šafaříkovy nejlépe uložena. V každém případě má příští majitel pozůstalosti pokládati za čestnou povinnost, aby rukopisný materiál byl v plném rozsahu přístupný svědomitému zkoumání povolaných učenců; ostatní poklady však bude třeba věrně střežiti a nedopustiti, aby se z nich kořistilo předčasně, bez výběru, nebo podle zřetele stranického; to platí zejména o deníku z Bulharska, jehož velkou historickou cenu jsem zdůraznil již dříve.

Život bohatý prací, zásluhami a poctami předčasně ukončila 10. ledna 1918 srdeční choroba, kterou Jireček na štěstí netrpěl tak dlouho, jako jiní členové jeho rodiny; avšak měla na něho vliv již dříve ve svých zárodcích, takže si tím do jisté míry vysvětluji jakousi pasivnost jeho života. Jím vymřela dynastie učenců, v níž vnuk nijak nebyl zastíněn dědem, nýbrž bude dále žíti ve všech oborech historických území jihoslovanského jako P. J. Šafařík ve slovanské filologii.

Konstantin Jireček se všude plně osvědčil, tedy také ve Vídni na universitě, v Akademii věd a v Archivní radě. Touto činností a svými díly psanými německy prokázal významné služby také německé vědě a celému kulturnímu světu. Nemůžeme a nesmíme při tom však zapomínati, čím byl a zůstal. Kdežto v době svého prvního vídeňského a prvního i druhého pobytu pražského uveřejňoval své spisy častěji nejprve ve své mateřštině a potom teprve v němčině, buď zcela nebo jen ve výtahu, pozorujeme, že ve druhém období vídeňském se poměr obrátil, neboť všechno své vědění a hlavní výsledky svých badání i tehdy činil přístupné širším kruhům svého lidu; právě tak patří na vždycky jazykem svých prací vědě a lite-

ratuře Bulharů, Srbů a Charvátů. Důvěrné sloučení slovanské a německé stránky v jeho životě a působení jest příkladem, jak plodně a blahodárně by se mohly vytvářeti německo-slovanské vztahy toho rázu.

Lipsko, v červnu 1918.

FRANTIŠEK PASTRNEK

K JEHO 70. NAROZENINÁM

(PRAGER PRESSE 1923, 4. X.) – PŘELOŽIL JIŘÍ HORÁK

Zasloužilý senior pražských slavistů oslaví 4. října své narozeniny sedmdesáté. Zřídka se stává, že akademický učitel v svém roce jubilejním, kdy podle zákona končí svou činnost učitelskou, zároveň zastává úřad rektorský, nejvyšší hodnost akademickou, jako jest tomu letos na universitě Karlově. Nejlepší důkaz, že jubilant má ještě dobré zdraví tělesné i duševní.

Důsledky světové války způsobily, že jsem opět kolegou Fr. Pastrnka, s nímž jsem v mladých letech studoval ve Vídni slovanskou filologii. R. 1884, když veliký jazykozpytec slovanský Fr. Miklošič stál na konci své akademické dráhy, objevil se v pestrém zástupu jeho slovanských žáků ze severu i z jihu student, který ve vídeňském Josefově na gymnasiu, nazývaném tehdy ještě všeobecně gymnasiem piaristickým, působil již 8 let jako suplent a dávno již měl státní zkoušku z klasické filologie. To nám neobyčejně imponovalo, poněvadž každý ví, co znamená rozdíl věku v letech studentských. Avšak urostlý, statný Čech z východní Moravy si svou přímou, milou povahou hned získal důvěru kolegů; mezi nimi byl Ljubomir Stojanović, nynější generální tajemník Srbské akademie věd, kdysi ministr národní osvěty a dokonce ministerský předseda, dále důvtipný i citově hluboký syn gorického Krasu, Karol Štrekelj, předčasně zemřelý jako profesor slovinského jazyka a literatury ve Štyrském Hradci, Polák Leciejewski a j. Tak měl Pastrnek ještě možnost poslouchati přednášky Miklošičovy, prosté, jasné, rázu spíše dogmatického, poněvadž mistr slavistiky nemiloval podrobných výčtů příslušné literatury, nýbrž krátce poznamenával: Jedni míní, druzí myslí, grammatici certant. Neobyčejný prospěch jsme měli z důkladných cvičení Miklošičových, jež se většinou týkala gramatického výkladu textů církevněslovanských (staroslověnských). Když potom Miklošič ještě rok suploval — v omezeném rozsahu — své místo učitelské, pomohli jsme si tím, že jsme založili „Spolek slavistů", který nám měl nahraditi cvičení seminární. Stanovy, jež jsme zadali, byly doslovně totožné se stanovami spolku germanistů, který se rozešel, poněvadž

v nádherných místnostech vídeňské university byl zřízen seminář pro německou filologii; jen slavisté vyšli při tom naprázdno, poněvadž Miklošič nechtěl ani slyšeti o seminářích, jimž vytýkal bezduché dření a šťárání v maličkostech. Jak jsme byli překvapeni, když stanov, doslovně opsaných od spolku germanistů, dolnorakouské místodržitelství neschválilo! Tam totiž stále ještě pokládali slavisty za panslavisty a revolucionáře jako za časů Metternichových, poněvadž v archivu ministerstva vnitra jsem jednou později viděl na velikém balíku aktů o procesu proti polským revolucionářům nápis „Slavistenprozeß“ (proces se slavisty). V posledním sešitě „Naší Doby“ jsem krátce uvedl, že Miklošič našeho dovolání k ministerstvu vnitra nepodporoval — z učenecké hrdosti, poněvadž nechtěl jednati s úředníky, jichž neznal, a že se neosvědčil ani druhý slavista, který byl v té věci povolán, zpravodaj o rozpočtu ministerstva vyučování ve sněmovně poslanecké, Josef Jireček, který chtěl, aby se slovo „slavista“ nahradilo definicí „studenti vídeňské university, kteří se zabývají studiem slovanských jazyků a literatur“, což znamenalo přece jen povolnost až přílišnou a působilo podivně i po stránce věcné. Teprve místopředseda poslanecké sněmovny baron Gödl-Lanoy, zvolený za slovinského poslance, objasnil ministerstvu vnitra za éry Taaffeovy, že slavisté nejsou panslavisty a byl nucen dokonce se za to zaručiti. Tak se nám dostalo možnosti, abychom se přednáškami a cvičeními navzájem poučovali. Nejen učenci, ale také my, vědečtí učedníci často jsme se ve svých názorech velice rozcházeli. Živě se ještě pamatuji, jak jsme čtli srbské lidové písně a jak jsme vyzvali přítomné Srby, aby nám obtíže srbocharvátského akcentu objasnili označením přízvuků v tekstech, které jsme čtli, ale jak ze tří přítomných každý označoval přízvuk jinak.

R. 1886 Pastrnek dosáhl ještě za Miklošiče doktorátu slovanské filologie. Na podzim však již přišel dychtivě očekávaný nástupce a nejlepší žák Miklošičův, Charvát V. Jagić, z Petrohradu do Vídně, kdež po 22 let učil s úspěchem větším než dříve v Oděse, Berlíně a dokonce v Petrohradě. Nejvíce dosáhl založením semináře pro slovanskou filologii, který nepřestával jen na organisování cvičení, nýbrž ihned dostal bohatou knihovnu. V monumentální budově na náměstí Františkově bylo třeba uprázdniti pro slovanský seminář v přízemí byt pro sluhu, ale již to vzbudilo stížnosti na slovanskou chti-

vost. V těchto místnostech se shromažďovali k Jagićovým cvičením seminárním, vždy podnětným a později také k cvičením u Konstantina Jirečka slavisté z celé Rakousko-uherské monarchie, ze Srbska, z Bulharska, často také mladší učenci ruští, kteří měli „komandirovku" do ciziny, t. j. podnikli studijní cestu na státní útraty. Kromě toho Jagić zvýšil počet svých přednášek o dvě hodiny, poněvadž cvičení konal v semináři a měl širší okruh přednášek než Miklošič, takže na př. kromě mluvnice církevněslovanské četl také o historické mluvnici jazyka ruského, o starší literatuře jižních Slovanů až do stol. 16., o slovanských starožitnostech, o uvedení do slovanské filologie atd. Jagić byl také v semináři velice přístupný a na rozdíl od Miklošiče, který byl již dlouho vdovcem, přijímal spolu se svou chotí často hosty po ruském způsobu, což nám také dávalo možnost stýkati se se slavisty ze všech zemí.

Když se Pastrnek stal r. 1888 soukromým docentem slovanské filologie ve Vídni na základě habilitačního spisu „Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Dialekte in Ungarn", mohl pokračovati ve svých studiích, zůstávaje v podnětných stycích s Miklošičem († 1891) a zejména s Jagićem a s jeho žáky. Jagić se dokonce osvědčil jako velice vítaný vůdce na cestě, když nás v srpnu r. 1887 vzal s sebou na kongres ruských archeologů do Jaroslavě v severním Rusku. Co znamenala tehdy pro Středoevropana jízda rychlíkem z Vídně přes Varšavu a Moskvu od pátku v poledne bez přerušení do pondělí do rána! Tu se nám dostalo příležitosti naráz spatřiti a také slyšeti velikou část ruských zástupců vědeckých oborů humanistických, poněvadž k ruským starožitnostem měli vztahy nejen praehistorikové a archeologové, ale také slavisté, klasičtí filologové, orientalisté, znatelé jazyků finských, historikové, dějepisci umění, národopisci atd. Není divu, že takové kongresy po ruském způsobu, kde se vše šířilo do nekonečna, trvaly po tři neděle. Kromě toho nás kongres v Jaroslavi upoutal podívanou, jmenovitě v oněch dobách zvláštní. Po prvé předsedala na tomto sjezdu hraběnka Praskovja Sergějevna Uvarova, která po svém muži zdědila hodnost presidenta vůdčí archeologické společnosti moskevské a od té doby po desetiletí se zdarem sdružovala učenou obec, která v Rusku jest ještě individualističtější než kde jinde. Dnes žije ctihodná paní ve věku 83 let v Jugoslavii, píše své paměti, ještě má

živý zájem o otázky vědecké a zúčastnila se loni v Dobrně a letos ve Ptuji schůzí jihoslovanských archeologů, kteří připravovali veliký sjezd archeologů ve Splitu na rok 1925.

Ve Vídni Pastrnek nejen horlivě pracoval vědecky, ale osvědčil se také jako organisátor. Jeho redakcí vyšel k stým narozeninám Jana Kollára r. 1893 veliký sborník s cennými příspěvky a v čele dolnorakouského výboru pro národopisnou výstavu v Praze (1895) stál také náš jubilant.

Takto byl Pastrnek v každém směru důkladně připraven, když se r. 1895 jako mimořádný profesor slovanské filologie stal nástupcem Hattalovým v Praze, kde rok nato dostal vedle Jana Gebauera seminární oddělení církevněslovanské, r. 1902 byl jmenován profesorem řádným a po smrti Gebauerově byl pověřen řízením semináře pro slovanskou filologii.

Na tomto místě není lze podrobněji oceňovati jeho činnost v rozmanitých oborech a proto přestanu jen na několika poznámkách všeobecných. Pastrnek se vždy živě účastnil života vědeckého. V Archivu f. slav. Philologie a ve všech vědeckých časopisech své vlasti i v časopisech slovenských uveřejnil řadu rozprav, statí, recensí a referátů, jež vždy vynikají věcností, jasností a svědomitostí. V několika pražských časopisech byl také po nějakou dobu spoluredaktorem. Zajímaly ho rozmanité otázky slovanské filologie, kterou vždy pokládal za jednotný celek, avšak nejvíce pozornosti věnoval studiu jazyka církevněslovanského a činnosti slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda, dále studiu slovenských a moravských nářečí a kromě toho se zabýval slovanskou bibliografií. Zvláštní zmínky zasluhují jeho důkladná vydání památek církevněslovanských, většinou charvátsko-hlaholských (na př. charvátsko-hlaholského zlomku ve Vlasteneckém museu v Olomouci, církevněslovanské legendy o sv. Václavu atd.), jakož i jeho vysoce oceňované dílo o slovanských apoštolích Cyrillu a Methoději, spis poctěný cenou Královské české společnosti nauk (1902). Jeho práce dialektologické byly vždy také příspěvky k důkazu o jazykové jednotě československé a proto byl právě Pastrnek povolán, aby podal správný úsudek o hranicích mezi nářečími slovenskými a maloruskými a aby vědeckými důvody vyvrátil teorii Czambelovu — vytvořenou vlivem politiky hungaristické o užší souvislosti slovenštiny s jihoslovanštinou. Velice záslužná byla jeho práce „Bibliographische Übersicht über die slavische Philologie 1876 —

1891", zároveň také souborný rejstřík k prvním třinácti svazkům Archivu für slavische Philologie (1892), práce, v níž, žel, ani Pastrnek sám, ani jiní soustavně nepokračovali.

Velmi vysoko jest třeba oceniti Pastrnkovu činnost učitelskou. Bylo to vskutku dobrodiní pro československou slavistiku, že po Hattalovi přišel zdatný žák Miklošičův a Jagićův, který velice povznesl studium církevní slovanštiny jako základu všech slovanských studií jazykových a šťastně doplňoval činnost vynikajícího bohemisty Jana Gebauera, takže z české university vzešlo nové pokolení učitelů důkladně vzdělaných po stránce jazykové. Jak jinak by se byl vyvíjel spor o rukopisy a jiné boje jazykové, kdyby již dříve bylo bývalo takové pokolení!

Neméně úspěšná byla Pastrnkova činnost v rozmanitých pražských společnostech vědeckých. V Akademii věd, kde dnes působí jako předseda třídy filologické, byla na jeho návrh již r. 1906 zřízena komise pro sbírání látky k velikému slovníku jazyka československého, jejíž práce za jeho vedení dobře pokračují, v Klubu moderních filologů byl od r. 1911 po deset let předsedou. Pastrnek se odedávna přiznával k zásadě, že učitelé vysokých škol mají také plniti povinnosti sociální a vnášeti vzdělání do širších vrstev lidových — proto od r. 1906 řídí „Svaz osvětový".

S uspokojením může jubilant dnes vzpomínati své činnosti jako badatel, učitel a člověk. Kéž jest jeho podvečer životní šťastný a krásný!

Dr. VATROSLAV OBLAK

KNEZOVA KNJIŽNICA, IZD. »SLOVENSKA MATICA«, VI. 142-313. V LJUBLJANI 1899.
PŘELOŽIL STANISLAV PETÍRA.

Na hřbitově celjského okolí jsme položili 17. dubna 1896 do hrobu muže, který si dobyl v slovanské filologii tak znamenitého a váženého jména, že bylo a bude ke cti celému slovinskému národu.[1]) Zesnulý Vatroslav Oblak jasně dokázal za krátkou dobu své neúmorné činnosti v nepříznivých poměrech — neboť jeho veliký duch byl uzavřen v příliš slabém těle —, že by se byl stal důstojným nástupcem Kopitarovým a Miklošičovým. O tom svědčí také pomník, který letos postavili na jeho hrobě na výzvu prof. Jagiće slovanští filologové ze všech zemí. V našem národě si postavil nebožtík sám nejlepší pomník hojnými menšími a většími, vždy jadrnými a jasnými články a rozpravami v „Ljubljanském Zvonu" i v „Letopisu" naší Matice od r. 1887 dále; slovinština a její dějiny byly vůbec začátkem a středem všech jeho plodných studií. A proto je čestnou povinností „Slovinské matice", aby jeho památku uchovávala v svých spisech. Hlavním účelem těchto řádků je tedy, popsat nebožtíkův život a stručně vysvětlit, co jsme v něm ztratili.[2])

[1]) Oblakův život a působení dosud vylíčili:

V. Jagić, Archiv für slavische Philologie, 18, 631—635.

B. M. Ljapunov, Dr. Vatroslav Oblak, kritiko-biografičeskij očerk, Charkov, 1896. Zvláštní otisk z Charkovsk. Sbornika Istoriko-filologičeskago obščestva 1896 g.

B. M. Ljapunov, Dr. Vatroslav Oblak. 1864—1896. Petrohrad 1896. Zvláštní otisk z Izvěstij Otděleníja russkago jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk, 1 (1896), kn. 4, str. 928—951.

Dr. Fr. Vidic, Ilustrovani narodni koledar, uredil in izdal Dragotin Hribar, roč. 9 (1897), str. 63—73. — Ljublj. Zvon, 1896, 310—312.

Fr. Lekše, Dom in Svet (v Lublani), 1896.

P. St. Škrabec, Cvetje z vrtov sv. Frančiška, roč. 18 (1896), na obálkách 3. a 10. sešitu.

I. Milčetić, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugosl. akademija znanosti i umjetnosti, 1, 364—368.

Velmi sympatické nekrology přinesly ještě: Delo v Bělehradě (roč. 1896, dubnový sešit), Nada (čís. 9) v Sarajevě, Vienac (čís. 19) v Záhřebě, Bъlgarski Prěgled (3, kn. 4) v Sofii, Listy filologické (23 [1896], 380) v Praze atd.

[2]) Za údaje děkuji p. Ignáci Oblakovi (otci), sl. Růženě Oblakové (sestře), p. gymn. řediteli P. Končnikovi v Celji, nebožtíkovým spolužákům pp. Jos. Cerjakovi, kapitulnímu vikáři v Mariboru, Fr. Lekšetovi, faráři v Lučích v saviňském údolí a Ivanu Krančičovi, městskému ka-

I. GYMNASIJNÍ LÉTA V CELJI A V ZÁHŘEBĚ.

Vatroslav (po domácku Nacelj [z Ignác]) Oblak se narodil 15. května 1864 v Celji. Jeho otec se tam přestěhoval jako řemeslný řezbář a sochař v prosinci 1862 z Gorení Vsi na Goreňsku, z farnosti Traty (v polanském údolí) nad Škofí Lokou, odkudž byla také matka. Byli tedy oba z pravého slovinského kořene, takže uchránili v poněmčeném městě národnost sobě i dětem (po Vatroslavovi měli ještě Rafaela a Růženu), které chodily jen do německých škol; poněkud mělo o to zásluhu i otcovo zaměstnání, a zvláště pro našeho Vatroslava bylo s prospěchem, že se otec při své práci stýkal mnoho s vlasteneckými kněžími v Štyrsku a v Korutanech.

Oblak dokončil čtyři třídy obecné školy v Celji a vstoupil r. 1874 na tamější gymnasium. Tam v školním vyučování tak špatně prospíval, že opakoval 1., 2. a 4. třídu. Budoucí filolog míval obyčejně pětku z latiny a ještě docela i v 3. třídě dělal z ní opravnou zkoušku po prázdninách. Ještě méně se mohlo očekávat, že se kdy stane slavistou. Ze slovinštiny dostal v 1. třídě „zcela nedostatečnou" a jako repetent v r. 1875/76 do toho předmětu vůbec nechodil. V pozdějších letech se učil své mateřštině, ale zápasil s ní velice těžce, takže ještě jako repetent 4. třídy (1881) jí mluvil velice kostrbatě. Tak svědčí spolužáci a nebožtíkovy dopisy ještě z páté třídy (z r. 1882) to potvrzují.

Oblak je tedy velice zajímavý příklad a výstraha pro učitele a vychovatele. Jeho rozum se nezačal rozvíjet teprve při opakování 4. třídy, avšak jeho nadání nebylo vhodně vedeno a pěstováno. Otec chtěl z něho mít dobrého kreslíře, neboť si přál, aby se po ukončení nižšího gymnasia učil sochařství.

---

planu v Celji; p. univ. prof. dr. A. Mušićovi v Záhřebě, p. univ. prof. dr. K. Štrekljovi v Štyrském Hradci, p. univ. prof. dr. I. Šišmanovovi v Sofii, p. soukr. docentu B. M. Ljapunovovi v Charkově, p. prof. dr. J. Sketovi v Celovci, p. faráři A. Gabronovi v Skočidole v Korutanech, p. prof. Fr. Ilešičovi v Lublani, p. dr. Fr. Vidicovi ve Vídni. Zvláštní díky vyslovuji p. univ. prof. Janu Baudouinovi de Courtenay v Krakově, který mi odevzdal a zčásti sám přepsal 45 dopisů nebožtíkových psaných od 28. prosince 1881 do 30. prosince 1895 a tím nejvíce přispěl k tomu, že bylo lze objasnit Oblakův vývoj za gymnasijních let. Také mi půjčil Oblakovy dopisy (80) důst. P. St. Škrabec v Gorici. Já sám mám 150 dopisů a lístků, které mi Oblak psal od r. 1890. Kde bude třeba, budu dopisy Baudouinovy, Škrabcovy a své rozlišovat písmeny *B.*, *Š.* a *M.*

S druhé strany pak nějaký setník popletl Vatroslavovi hlavu půjčováním vojenských knih, takže se zajímal jen o vojenství a chtěl se stát vojákem. Při tom se mnoho učil dějepisu, zvláště vojenskému, a jeho miláčkem byl — Napoleon, jeho život a činy znal do nejmenších podrobností. Obsazení Bosny a Hercegoviny nesmírně budilo jeho zájem a vášnivě kreslil a objasňoval svým spolužákům pohyby našich vojsk.

Ve 4. třídě se rozloučil Oblak s kreslením a vojenstvím, věnoval se více učení a přenesl svou váseň rovnou na jazykozpyt. Již tenkrát se učil staroslověnské mluvnici a teprve z ní se naučil, jak sám tvrdil, časovat novoslovinské sloveso a skloňovat podstatná jména. Knihovník celjského gymnasia vyprávěl p. řediteli Končnikovi, který vypůjčoval pro Oblaka ve vyšších třídách knihy ze štyrskohradecké universitní knihovny, že se jejich žák zabývá slavistikou již od 4. třídy. Odkud se vzala taková záliba u žáka, který měl ještě tehdy také jako repetent jen „dostatečně" ze slovinštiny? Celjští filologové neměli podle toho všeho, co se o nich vypravuje, nijakou zásluhu o Oblakovo obrácení, které mi nemohl nikdo objasnit. Také by mi byl zůstal nejasný celý jeho vývoj za gymnasijních let, která jsou nejzajímavější, kdybych se byl nedověděl od jeho spolužáků, že si brzo dopisoval s „nějakým ruským profesorem", kterého mi potom nebylo těžko najít.

Myslím, že nejsem na nesprávné cestě, tvrdím-li toto. Poněvadž se Oblak cítil vždy Slovincem, ale slovinštinu špatně znal, musil ještě více slovinsky číst, než to dělá naše mládež, která v německých školách tím více touží po duševní stravě v svém jazyku. Jeho spolužák, p. Cerjak, najisto tvrdí, že Oblak již ve čtvrté třídě, kdy mluvil slovinsky ještě neobratně, „pročítal velice pilně slovinské knihy". Že z celé naší literatury není těžko se nadchnout pro Slovanstvo, není ovšem třeba zdůrazňovat. V časopisech a v „Letopisech" Matice slovinské nacházel také jazykovědné, národopisné a dějepisné články všeobecně známého a váženého faráře Davorina Trstenjaka, o kterém mu otec již jistě leccos vypravoval. Zajisté mu musil již brzo od něho přinášet různé staré knihy, ačkoliv se tomu Trstenjak smál a doporučoval neznámému mládenci, ať se učí věcem potřebným pro školu. Co ho jistě už tehdy zvláště zajímalo, ukazuje dopis, který psal jako žák 5. třídy (9. května 1882) prof. J. Baudouinovi de Courtenay a v kterém mu ozna-

muje, že půjde o prázdninách do Pohorí „národní bohatství: nár. písně, bajky, přísloví a dialektická slova sbírat". Tam máme také prvou datovanou zprávu, že mu Trstenjak půjčí „několik slov. filologických knih"; o rok později (4. listopadu 1883) se však s ním již „osobně seznámil" a proto se zvláště zajímá o Baudouinovy kritiky jeho spisů.

Především z Trstenjakových recensí se Oblak dověděl již dříve o slovinských dialektických studiích ruského Poláka s francouzským jménem, universitního profesora Jana Baudouina de Courtenay, který má o něho největší zásluhy, neboť mu byl učitelem v letech a v poměrech, v kterých by toho ovšem nikdo nebyl očekával. V Oblakovi vzbuzovala jistě nesmírný podiv ta věc, že ruský profesor zná tak dobře slovinská nářečí; jakou úctu měl k němu a jak vroucí byla jeho láska k vědě, je vidět z toho, že se osmělil jako žák 5. třídy již o vánocích r. 1881 napsat neznámému profesoru do Kazaně nad Volhou tento list:[3])

Vážený pane!

Odpusťte, že se odvažuji obrátit na Vás, vážený pane, a nejuctivěji Vás žádat, abyste mi ráčil poslat darem některou ze svých prací, na př. „15 spisů, zvl. ot. a výstřiž., nejvíce rec. spisů k slov. linguistice",[4]) psanou německy nebo slovinsky; peněžní postavení totiž nedovoluje mně, chudému gymnasijnímu studentovi, opatřit si spisy ani Vaše ani jiných slavistů, na př. Šafaříka, ačkoliv z toho studia mám převelikou radost.

Doufaje, že odpustíte mou smělost,

jsem Váš oddaný služebník

Ignác Oblak,
studující.

Celje 28. prosince 881.
Štyrsko.

Jaký výsledek měl ten krátký a věcný dopis, který je již charakteristický pro pozdějšího Oblaka, vidíme z dopisu druhého, který tu uveřejňuji beze změny jako ukázku jeho tehdejší neobratné slovinštiny.

---

[3]) Psáno německou kurentkou.

[4]) Ty otisky a výstřižky nabízel lipský antikvář Köhler. Viz následující dopis!

Častiti gospod! Celje 30. mar. 1882.

Da ste mi račili odgovoriti mi(!) prav veseli in Vam hitim na Vaše oljudno(!) pismo odgovoriti. Še enkrat povdarjam da ako bi jaz dovolj denarnih pomočkov imel si nekaj slavističnih knjig nakupiti bi Vas gotovo z mojo prošnjo ne bil nadlegoval. Ali jaz nijsem, kakor sploh večina slovenskih dijakov v presrečnih denarnih razmerah zatorej se sem na Vas obrnil. — Vaše knjige mi bodo gotovo za moj poduk prav ustregle in že zdaj Vam za Vašo prijazlivost srčno hvalo izrečem. Vas še prosim mi blagovoliti pri kaki priložnosti naznaniti ktera ruska slovnica je za Slovence najbolj prikladna in kako in s katerimi knjigami bi se dalo precej hitro ruski jezik naučiti; to pozvedeti mi v našem mestu ni lahko ali celo nemogoče. Spis, ki se glasi „15 Schriften Sep. Ab. u. Ausschn. meist Recens. v. Werken z. slav. Linguistik" sem res v katalogu Köhlerja bral.

Z največjim spoštovanjem

sem Vam udani

Vatroslav Oblak.[5])

V přiložené adrese se Oblak nazývá „gymnasista". Teprve v 6. dopise (18. března 1883) se představuje přece blíže: „Za Vaši knihu, kterou jste mi daroval, a za Vaši velikou laskavost, že tak vlídně odpovídáte na dopisy žáka šesté třídy v cizí zemi, prokáži se Vám, jakmile budu moci, vděčným."

Opravdu, všechna čest tomu universitnímu profesorovi! Získal tak také duchovního žáka, jakých měl málo mezi všemi svými posluchači.

[5]) Celje 30. března 1882. — Vážený pane! — Velice mě těší, že jste mi ráčil odpovědět, a spěchám odpovědět na Vaše vlídné psaní. Ještě jednou zdůrazňuji, že, kdybych měl dosti peněz ke koupi několika slavistických knih, nebyl bych Vás jistě svou žádostí obtěžoval. Ale já nejsem jako vůbec většina slovinských studentů v příliš skvělém peněžním postavení a proto jsem se na Vás obrátil. — Vaše knihy zajisté mému poučení dobře vyhovějí a již teď Vám vzdávám za Vaši laskavost srdečný dík. Ještě Vás prosím, abyste mi ráčil, až se Vám to hodí, oznámit, která ruská mluvnice je pro Slovince nejvhodnější a jak a z kterých knih by se dalo dosti rychle naučit ruskému jazyku; to se dovědět v našem městě není snadné, je to docela nemožné. Spis, který se jmenuje „15 spisů, zvl. ot. a výstřiž. nejvíce recens. spisů k slov. linguistice" jsem opravdu četl v katalogu Köhlerově. — S největší úctou jsem Vám oddaný Vatroslav Oblak.

Člověk se opravdu diví, co vše chtěl celjský gymnasista vědět, co mu knihy nemohly vysvětlit. O prázdninách po 5. třídě neví, „jak zní v zendštině ṭ a ē (jak »lautphysiologisch« vznikly) a jak nastala změna hrdelnice v sykavku (lingual).“ Také „guṇas“ mu působí zvláštní trápení a Miklošičova rozprava „über Steigerung und Dehnung der Vocale in den slavischen Sprachen“ probudila v něm zase nové otázky o stupňovaných samohláskách. Avšak brzo se dovede již také mírnit: „já ani sanskrt ani zend [ne]studuji — mám dost potíží se stsl. a s ruským jazykem. Jen jsem ony body v uvedené Schleichrově knize (t. j. Compendium der vergl. Grammatik der indogermanischen Sprachen, 4. vyd.) několikrát četl, abych si zapamatoval hlavní pravidla, v kterých jsou hláskové zákony zaznamenány.“ A jak dovede používat všech vhodných pomůcek, vypráví dále: „Při zendštině jsem také porovnával Geigrovu knihu »Handbuch der Avestasprache«.“

U žáka 6. třídy s podivem pozorujeme, že pilně pročítá „Archiv f. slav. Philologie“ a že se dovolává zcela po způsobu vědeckém Jana Schmidta, Leskiena, Ascoliho atd. Když mu Baudouin radil, aby přestal jen na jednom jazyku, studoval soustavně starou slověnštinu podle Miklošičovy mluvnice a „Formenlehre in Paradigmen“, ale chtěl se při tom také věnovat „fysiologii zvuků“. Znal již všechna příslušná díla podle jména, prostudoval na radu Baudouinovu Brücka a Sieverse a teprve z těchto knih chápal, jak „znamenité dílo o ruské fonetice“ napsal jeho učitel. Pod jeho vlivem se stal vášnivým fonetikem a v různých dotazech přetřásá myšlenku, zda by bylo „lze napsat fonetiku s p i s o v n é h o (literat.) jazyka slovinského jako ruského“. Myslí, „že velice těžko, poněvadž každý prostý člověk docela jinak vyslovuje“, a chce proto studovat „jen nějaký úsek slovinského nářečí“. Poněvadž ještě jeho posmrtnému dílu „Macedonische Studien“ jeden z ruských kritiků[6]) poněkud s právem vytýkal, že správně nevystihl povahu hlásek — to prý je vůbec slabá stránka „školy rakouských slavistů“, kteří se neučili soustavně pozorovat svou řeč nejdříve sami na sobě —, mohu snadno říci, že se Oblak jako gymnasista také o to vynasnažoval. Objevil na př. v celjském okolí „nosovou samohlásku“,

[6]) V. N. Ščepkin, Izvěstija otdělenija russ. jaz. i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk, 2 [1897], kn. 1, str. 218—219.

jako: *kąj* (*konj*), *mę́j*. Nedovedl si ji sice vysvětlit, ale „najisto" tvrdil, „že je tento zvuk nosov. samohl., poněvadž se o tom přesvědčil zrcadlem a poněvadž na zrcadle bylo dosti dechu" (21. srpna 1883). Jako žák 7. třídy odpovídá (4. listopadu 1883): „Které hlásky jsou měkké, to vím, ale to nevím, jak bych to snadno u každého člověka rychle poznal, neboť se sedláka nemohu vyptávat, zda se jazyk k patru přibližuje či ne."

„Fonetika a vůbec dialektologie" ho jako žáka 7. třídy stále více zajímá a chce proto studovat (4. listopadu 1883) knihy: Techmer, Phonetik. Zur vergleichenden Physiologie der Stimme und Sprache, St. Novaković, Fonetika srpskoga jezika a Luc. Malinowski, Beiträge zur slav. Dialektologie (t. j. o polských nářečích). Svému učiteli píše již celé rozpravy o slovinské mluvě různých krajů v Štyrsku a Kraňsku a to dokazuje, že se pilně vyptával svých spolužáků na hlásky a tvary jejich domácí mluvy. Jako nadšený „mladogramatik" objasňuje neobyčejné tvary „analogií", na př. přechod rozkazovacích způsobů u sloves 5. třídy k slovesům 1. třídy: *posluši* || *poslušaj*, *mahi* || *mahaj*, *déli* || *delaj*. Úplně správně soudí, „že *rokèh* (loc. pl.) vzniklo analogií podle nom. pl. *rokè* (*e* je ovšem dlouhé!), ale ne analogií podle *têchъ*" (dodejme: anebo podle *gosẻh*).

Oblak ovšem k takovým studiím potřeboval mnohých a drahých odborných knih. Ty mu opatřoval jeho gymnasijní ředitel p. P. Končnik úředně z Štyrského Hradce; to je hodno vší chvály, neboť Oblak v povinných předmětech nevynikal; přece však nezůstával pozadu a proto ředitel rád podporoval jeho „vedlejší studia, která mu zřejmě působila tolik opravdové radosti". Ze zachovaných potvrzenek lze ještě dosud snadno dokázat, co četl v školním roce 1883/4 jako žák 7. tř.: Jagić, Archiv, 1., 2., 3. sv.; Kuhn, Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung, 2., 3. sv.; Kuhn—Schleicher, Beiträge zur vergl. Sprachforschung, 8. sv.; Schmidt, Zur Gesch. des indogerm. Vocalismus, 2 svazky; Techmer, Phonetik.

V školních předmětech dostával Oblak ve vyšších třídách známku jen dobrou. Obyčejně míval tu známku (befriedigend) z latiny, řečtiny a z němčiny, ze slovinštiny jen v 6. třídě, v 5. a 7. třídě se však kolísal v jednotlivých pololetích mezi „dostatečnou" a „dobrou"; to ovšem nebylo mnoho na

žáka, o němž si spolužáci vypravovali, že „zná všechny slovanské jazyky". Prvá láska nezůstala bez dobrých výsledků: z dějepisu a zeměpisu míval výbornou. Nejlepší byl logik a psycholog, jak tvrdil sám jeho německý učitel, který ho nemohl vidět.[7]) Při jeho opravdu bystrém rozumu se musíme divit, že mu byla matematika zrovna odporná, nicméně je to charakteristické pro pozdějšího filologa, který byl přísný realista.

Oblak si brzo vyvolil své pole a vzdělával je velice pilně; své síly příliš mnoho napínal a dokonce si dával nohy do studené vody, aby při studování neusnul. Na svá gymnasijní léta byl ovšem příliš zralý, ačkoliv jinak nebyl příliš mladý, neboť by byl mohl podle tehdejších předpisů být jako žák 6. a 7. třídy již snadno na universitě. Jinoch s tak pevnou vůlí, s tak hlubokými a obsáhlými vědomostmi se ovšem tím spíše snadno cítil samostatný. Jeho ráznost a upřímnost, kromě toho však nervosnost, která vznikla z přepínání jeho slabého těla, ovšem zavinily, že se octl mnohokrát ve sporu s disciplinárním řádem a předpisy. Jestliže uvážíme, že Oblak čítal mnoho filologických knih, kterých jeho učitelé většinou ani neviděli, snadno si ovšem představíme, jaký kříž s ním měli profesoři a on s nimi. Spolužáci všeobecně myslili, že Oblakovi patří první místo, docela si ho vážili jako prvého. Zvláště ho měli v úctě Slovinci, kterým byl jakýmsi vůdcem. V jeho „Olympu", t. j. v podkrovní světničce, se konaly schůzky a nějaký čas trvalo i jakési sdružení, v kterém byli řádní a mimořádní členové. Řádným členem se stal, kdo s úspěchem vykonal nějakou zkoušku; při ní se požadovalo, aby kandidát znal nejlepší slovanské básníky, dějepisce atd.; aby znal nejdůležitější věci ze slovinského písemnictví; aby věděl, jaká vláda by nejlépe vyhovovala Slovanům v Rakousku — totiž federalistická. Také se mluvilo o víře v duchu tak radikálním, že ta věc a pak strach před ředitelstvím to sdružení brzo pohřbily.

Z jednoho zápisníku v jeho pozůstalosti se ještě snadno můžeme přesvědčit, jak ho zajímaly za gymnasijních let věci národnostní a politické. Zapisoval si vlastenecké výroky z Jurčičova Tugomera, z Jenka a z Gregorčiče, ze spisů Sv. Čecha, Dr. Durdíka a Koubka; odstavce z řečí Dr. Riegra, Žáčka, Clama-Martinice, hraběte Belcrediho, knížete Czartoryského,

[7]) Vidic, 64.

hraběte Dzieduszyckého, knížete Alfreda Liechtensteina; statistiku poslanců podle stran a podle zemí (z let 1879, 1884, 1886), ba i poměry stran ve francouzské sněmovně; slovanské akademické spolky ve Vídni a v Štyrském Hradci, statistiku štyrskohradecké university podle národností za leta 1883/4, slovinské spolky na Goricku, záložny v Slovinsku, české hudebniny a polské noviny, které vycházejí ve Varšavě; názvy politických děl, na př. Fischhof, Österreich und die Bürgschaften seines Bestandes; Sax, Die Nationalitätenfrage in Österreich; Smolka, Polnische Briefe; Csengery, dr. Deak; Al. Liechtenstein, Über Interessenvertretung im Staate; Laveley, Die socialen Parteien der Gegenwart; J. Malý, Naše znovuzrození; Řeči dr. Fr. L. Riegra atd. Že se v jeho hlavě nerodily fantastické myšlenky, ukazuje návrh, aby abiturienti v Štyrském Hradci působili k tomu, aby byly založeny slov. dělnický spolek, Sokol, akad. slovanský pěvecký spolek, slovanský literární spolek a konány výlety na jazykové hranice.

Oblakova studia však brzo přerušila zlá plicní nemoc; už v 7. třídě r. 1883/84 mnoho postonával,[8]) na konci školního roku však tak nebezpečně onemocněl, že mu lékaři prorokovali ještě jen čtrnáct dní života. Zachvátila ho nemoc, která zahubila jeho bratra Rafaela (1890) a později také matku (1890), totiž souchotiny. Matčina starostlivá péče a ona houževnatost, která ho udržovala i v pozdějších letech, ho přece zachránily, ale ztratil celý rok nejen ve škole, nýbrž i v svých studiích, jak dokazuje to, že svému učiteli od 21. ledna 1884 do 26. května 1886 nic nepsal.

Když se vrátil do osmé třídy, stihla ho brzo jiná katastrofa. Na celjském gymnasiu bylo zvykem, že se při školních mších zpívalo postupně jednou německy, jednou latinsky a jednou slovinsky. Na císařovnin svátek 19. listopadu 1885 se mělo zpívat slovinsky. Žáci šli prosit ředitele, aby se tedy také císařská hymna zpívala slovinsky; to jim bylo nejdříve dovoleno, ale po námitkách německého učitele zpěvu zakázáno. Ale Oblak přemluvil zpěváky, třebas sám nebyl zpěvák, aby se naučili dokonale čtyřhlasně slovinské hymně a aby si umínili zpívati proti zákazu přece slovinsky. Aby neztratili odvahu,

[8]) V prvém pololetí scházel 87 hodin, v druhém 61. Baudouinovi oznamuje 7. prosince 1883, že dostal „z přílišného sedění plicní katar", 21. ledna 1884 pak píše: „já ještě stále postonávám, a to mně ve vší práci velice překáží".

šel s nimi také na kůr a povzbuzoval je až do konce. Zpěváci zpívali až do konce slovinsky, ačkoliv učitel Weiss přestal hrát na varhany, a pukaje vzteky, odešel. Že byl Oblak vším tím vinen, dokázalo disciplinární vyšetřování a tak vyprávějí i jeho spolužáci, v rodině se to však vypravuje opačně a to svědčí o tom, že se Oblak necítil aspoň tak vinen, jak se to o něm tvrdilo. Tato zatvrzelost se ještě zvláště považovala za „pohoršující demonstraci"; učitelský sbor vyloučil 26. listopadu 1885 Oblaka ze všech rakouských gymnasií a ministerstvo vyučování to rozhodnutí 20. prosince 1885 potvrdilo, ale dovolilo, že smí jako externista vykonat zkoušku dospělosti na některém rakouském gymnasiu. Ať je tomu jakkoliv, soudili Oblaka příliš přísně, zvláště když ředitelství samo jednalo nedůsledně a tím pobouřilo žáky. I když se císařská hymna nikdy předtím nezpívala slovinsky, nebylo nijak na závadu, aby se nezpívala tenkrát, když se mělo zpívat slovinsky; demonstrací, a to velice nestátnickou, bylo tedy jen nucení k německému zpěvu. Uznat se však musí již zde, že školská správa nečinila Oblakovi v pozdějších letech pro toto vyloučení překážky, ale naopak vydatně ho podporovala.

Dovolení, že může snadno vykonat zkoušku dospělosti doma, Oblak nepoužil, ale odešel jako mnoho krajanů ke konci prvého pololetí do Záhřeba, kde se naučil rychle mluvit a psát charvátsky. Byl to mimo slovinštinu jediný slovanský jazyk, který znal prakticky, a proto je poněkud divné, že ho později neužíval ani v písmě ani v hovoru. V matematice a — v řečtině byl také tam sláb, ale jinak svědčí jeho maturitní vysvědčení o lepším úspěchu. Spolužákům a učitelům (mezi nimi byli Slovinci Musić, Fr. Marn a J. Benigar) zůstal v milé paměti a jemu byl Záhřeb ještě v pozdějších letech městem nejsympatičtějším (*M.* 18. února 1893). Tam měl po prvé také výtečné učitele filologických předmětů, zvláště prof. A. Musiće na řečtinu a prof. Z. Broze na charvátštinu; i s prof. Valjavcem se mnoho stýkal. Musić a Valjavec mu pomáhali v jeho studiích, zvláště půjčováním knih. Broz mu však jako přísný učitel vždy říkal, ať se učí tomu, co je předepsáno pro školu; nicméně si Oblaka vážil jako Oblak jeho. V Záhřebě se Oblak velice zajímal o slovinský přízvuk a prostudoval všechny Valjavcovy rozpravy. Nejvíce se však také zde staral o fonetiku. Středem jeho úvah bylo *ê* (*ѣ*); chtěl vypátrat jeho výslovnost v staré slověnštině a poznat všechny jeho střídnice v charvát-

ském a slovinském jazyce.[9]) Musićovi říkal, že neustane, dokud neprochodí celé charvátské a slovinské území, aby mohl zjistit, kde se ještě starosl. *ê* na konci slov vyslovuje jako *e* (a ne jako *i*). Jeho učenému krajanu se zdálo, že zřídlem takových rozhodnutí je spíše nějaká nervosní horečka než zdravé nadšení. Postonával totiž Oblak také v Záhřebě, byl slabý, kašlal a pil rybí tuk.

Ještě více se dovídáme o jeho studiích v Záhřebě z jediného, ale zato velice obšírného dopisu, který po půldruharočním mlčení psal 26. května 1886 prof. Baudouinovi. Naříká si, že ztratil celý a nejdůležitější, totiž poslední rok na gymnasiu (proč je v Záhřebě, se ani nezmiňuje), a chce to veliké zameškání dohonit, ačkoliv se ještě docela nezotavil. Dále pak praví doslova: „Zabývám se již delší čas vlivem analogie v slovinské nominální deklinaci, přidržuje se oněch principů, které Brugmann vyslovil v úvodě spisu M.(orphologische) U.(ntersuchungen) a v své odpovědi Curtiovi; poněvadž však musím znát historický vývoj tvarů, čtu velice pečlivě spisovatele 16. a 17. století." Z těch slov a z příkladů,[10]) o kterých chce znát mínění svého vzdáleného učitele, s právem můžeme usuzovati, že prvé základy k Oblakově znamenité rozpravě „Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen", která byla otiskována v 11.—13. ročníku (r. 1888—1890) Jagićova Archivu a která vyšla 1890 ve zvláštních otiscích v Lipsku, byly položeny již v Záhřebě a ještě dříve v Celji; a vidíme také, proč v ní analogie zabírá tak mnoho, ba příliš mnoho místa.

A široce vysvětluje Oblak již také v Záhřebě stsl. imperfekta *možaachъ*, *pečaachъ* a imperativy *bijate*; měl tedy již jako žák osmé třídy prvé své články, vyšlé pak v „Archivu f. slav. Philologie" (10. sv.), hotovy.

Ze Záhřeba psal Oblak po prvé (6. května 1886) také P. Stanislavu Škrabcovi, aby mu půjčil několik Trubarových a

[9]) Škrabcovi píše 6. května 1886: Vůbec myslím, že je problém o *ъ* jedna z nejtěžších částí slovan. mluvnice.

[10]) Zvláště mnoho se vyptává P. Škrabce a praví (6. května 1886): „Já se při svých studiích o analog. v slov. jazyku přidržuji názorů Brugmannových a Osthoffových (Morphol. Untg. 17 a KZ [Kuhn'sche Zeitschrift f. vergl. Sprachwissenschaft] 24) také ještě teď, ačkoliv vím, že se G. Curtius postavil proti té škole v knize Zur Kritik etc. Ale musím uznat, že Brugmann v své odpovědi (Zum neuesten Stand etc.) na Curtiovu knihu jeho námitky a pochybnosti vyvrátil."

jiných starých knih pro uvedenou rozpravu o jmenném skloňování, „stran které — píše P. Škrabec[11]) — mi oznámil některé své pochybnosti a nesnáze, a již tehdy jsem se musil divit pronikavosti, obsáhlé jazykové zkušenosti a vzácnému, opravdu vědeckému úmyslu zdatného jinocha". Oblak se tedy obrátil o pomoc také brzo k nejlepšímu znalci dějin našeho jazyka, udržoval s ním čilé písemné styky až do smrti a r. 1889 jej o hlavních prázdninách asi na 10 dní také navštívil.

V živé paměti mi zůstalo, jak jsem já viděl Oblaka po prvé také ještě jako záhřebského abiturienta. Bydlil jsem r. 1886 o prázdninách u faráře Davorina Trstenjaka v Starém Trgu u Slovinského Hradce; tam přišel za několik dní zase také Oblak velice slabý a bledý. Když viděl, že si vypisuji ze starých knih příklady na slovinské enklitiky, poprosil mne, abych mu na noc půjčil Mayrovo evangelium (v Lublani, 1715). Seděl nad ním do dvou hodin v noci a ráno mi je vrátil, řka, že si vše, čeho potřeboval, již vypsal. Z rozhovoru jsem se potom přesvědčil, že má celou Miklošičovu mluvnici, o které jsem mu začal vypravovat, v malíčku. Potom jsem se naň již nedíval s hrdostí mladého doktora, přece však jsem se o jeho výpisech nic nedověděl; neboť Oblak žil svými vědomostmi jen pro sebe, a proto na př. jeho bývalí spolužáci a přátelé jen málo vědí o jeho studiích. V jeho pozůstalosti jsem našel poznámky, které si v oné noci zapsal. Prohlédl prvých sto stran Mayrova evangelia a přesvědčil se, že je to opravený, ale jinak věrný otisk evangelia Hrenova.

Oblak měl tedy ještě před vstoupením na universitu obsáhlé a důkladné jazykové znalosti a zcela vědeckou metodu[12]) tehdejších bouřlivých mladogramatiků. Když jsem ho jednou později upozornil na Paulovy „Prinzipien der Sprachwissenschaft", odpověděl mi (27. prosince 1892): „Metodické knihy jako Paulovy Prinzipien znám již z gymnasia, tenkrát jsem se zabýval takovými věcmi, vždyť jsem plaval v mladogram. vodách, a to ještě velice obratně." Slovanské jazyky studoval ovšem především podle mluvnice Miklošičovy, ale již brzo přestal podléhat jeho autoritě. Největší vliv měl naň Baudouin de Courtenay, jemuž později několikráte děkuje jako svému „prvému učiteli" (20. září 1893), „jedinému učiteli in sla-

[11]) Cvetje 15, 3. seš.

[12]) V tom se mu mezi slavisty podobá petrohradský akademik A. Šachmatov.

vicis" na gymnasiu (25. prosince 1890), který se nad ním již jako nad žákem 5. třídy ustrnul a již tenkrát mu v ledačems ukázal pravou cestu, zatím co ostatní „učenci" krčili jen rameny (22. září 1888). Několikrát chtěl vidět muže, o kterém praví (17. června 1890): „Vy jste byl prvý, který jste se ustrnul nad chudým gymnasistíčkem a který jste ho v jeho sportu slavistickém laskavě podporoval. Třebas jsem dostal později učitele vynikajícího po každé stránce, že si lepšího ani přát nemohu, přece nezapomenu na prvého dobrodince", ale teprve o prázdninách r. 1890 ho celý šťastný viděl jen čtyři hodiny (Š. 17. září 1890) v Celji.

Velice zajímavé a pro tehdejšího Oblaka charakteristické je, jak se vyhýbal svému pozdějšímu učiteli, V. Jagićovi, který se právě na podzim r. 1886 přestěhoval z Petrohradu do Vídně. Každý by myslil, že k němu spěchal s radostí, poslyšme však, jak si hledal učitele, píše Baudouinovi (22. září 1886) toto: „Byl bych Vám velice vděčen, kdybyste mě vysvobodil svou zkušenou radou z rozpaků a ukázal mi pravou cestu v této věci. Letos jdu na universitu studovat slovanské jazyky a srovnávací jazykozpyt. Ale kam se mám obrátit v prvním roce, kterého profesora dříve poslouchat, to nevím. Přeji si poslouchat profesory, kteří budou slovanské jazyky a srovnávací jazykozpyt vykládat podle nejnovějších principů a teorií, tedy ne ty staromódní, kterým není žádné hláskoslovné pravidlo svaté, kteří znají víc nevyložených výjimek než pravidel.

Rozhodl jsem se sice, že prvý rok budu poslouchat v Lipsku Leskiena, Scholvina, Wollnera, Windische, Techmera (jestliže tam ještě je) a Zarnckeho; druhý rok pomýšlím jít do Jurjeva [tam se přestěhoval Baudouin r. 1883] anebo do Petrohradu — do tohoto jen tenkrát, nestane-li se nástupcem Jagićovým Budilovič — pro starou ruštinu a pro polštinu; třetí rok do Prahy, poslouchat Gebauerovu starou češt., Hattalovu stsl. a A. Ludwiga sanskrt.; čtvrtý rok do Vídně Jagiće, Bühlera a Fr. Müllera. Ale to vše je dosud hypothetické: závisí to na mnoha věcech, zvláště na podpoře. Já, jako většina slovinských studentů, se budu musit sám o sebe starat, podpora z domova bude velice nepatrná. Budu se musit poohlédnout

po nějakém stipendiu nebo po hodinách, kde je dostanu, tam musím jít. Prosím Vás, abyste mi v té věci poradil, abych se nevydal snad na nějakou universitu, kde se slavistika a srovnávací jazykozpyt přednášejí podle staré metody."

Potom se vyptává Baudouina podrobně na poměry v Jurjevě, zvláště „zda je nějaká naděje na nějaké stipendium anebo na dobré hodiny, a to hned v zimním běhu". Na to mu ovšem nemohl Baudouin uspokojivě odpovědět stejně jako trochu předtím ani z Lipska Brugmann, kterého se na to původně ptal.[13]) Tak musil zůstat doma a vybral si ovšem vídeňskou universitu.

II. VE VÍDNI A NA CESTÁCH PO SLOVANSKÉM JIHU.

Dne 6. října 1886 přišel Oblak do Vídně, kde mu při prvých krocích pomáhal na doporučení D. Trstenjaka dvorní rada prof. Zhishman, který rád pro své krajany něco dobrého udělal. Ačkoliv byl vyloučen ze všech rakouských gymnasií, neměl nepříjemnosti při zápise a dostal od akademického senátu již v prvním běhu (6. února 1887) malé stipendium (Kühlberovo-Villinovo pro filosofy z Štyrska, 100 zl.; 2. května 1889 pak ještě Goldbergovo, 200 zl., od r. 1888/9, obě do ukončení studií a doktorátu). Vůbec mu nebylo líto, že přijel do Vídně, neboť už 1. listopadu píše Baudouinovi: „S universitními poměry jsem spokojen, zvláště se mi líbí přednášky Jagiće, který nám také soukromě leccos vysvětlí. Dostali jsme také slovanský seminář... Ale přece zůstanu při svém starém úmyslu a pomýšlím odejít na jeden rok na nějakou ruskou universitu a na německé, ne-li již pro něco jiného, již pro samy knihovny." S těmi musil být opravdu nespokojen, neboť v nich tehdy nenašel spisy Sreznevského, Kolosova, Potebni ani „Ruský filologický věstník" a nevěděl, „má-li se zlobit či naříkat nad našimi poměry, pro které na naší prvé universitě nemají ani tak znamenité a potřebné knihy — poněvadž jsou ruské!" Nevěděl, že jsou tím také Slované vinni, především Miklošič, který jich nežádal, poněvadž je dostával sám, a který nechtěl mít vlastní seminář, neboť byl vůbec proti takovým „Drillanstaltům", kde na př.

[13]) Brugmann to říkal Musićovi a mně.

dostane dějepisec úlohu o „Regulově sudu (das Fass des Regulus)", zabývá se jí jeden anebo docela dva semestry, a při tom nečte veliké dějepisce, ani Polybia, ani Thukydida, ani nové jako Rankeho. To stanovisko má ovšem také něco do sebe, ale nikoliv přece za našich časů, kdy je posluchači třeba vedení, zvláště metodického, a pak příruční odborné knihovny, kde mu jsou knihy rychle a vždy přístupny. Po té stránce napravil Jagić brzo veliké nedostatky, neboť aspoň seminární knihovna dostala téměř všechna důležitější linguistická a filologická díla a sám ledacos půjčoval posluchačům. Oblak se sice i dále obracel s vědeckými dotazy na Baudouina, ale již po prvém pololetí mu píše (28. dubna 1887): „Pravda je, že tu mám výtečného učence, který zná dobře nejen svou věc a pěkně přednáší, nýbrž který se také živě o své žáky stará a pomáhá jim v studiích, co může, a když jsme leniví — a to se bohužel stává velice často —, hodně nás vyhubuje; zkrátka, s prof. Jagićem [jsme] všichni velice spokojeni."

Prvé dojmy nám objasňují Oblakův další vývoj. Jagićovy učenecké, učitelské a osobní vlastnosti přivedly Oblaka k tomu, že se ještě více soustředil na slavistiku a tam rozšiřoval svůj obzor. Šel „na universitu studovat slovanské jazyky a srovnávací jazykozpyt". Jazykozpytem se však mnoho nezabýval. V prvém běhu, kdy byl ještě proň nadšen, „bohužel" nikdo nepřednášel litevštinu ani gotštinu (*B.* 1. listopadu 1886). A Bühler vyučoval sanskrtu jen prakticky; to se ovšem Oblakovi, který se nemohl na gymnasiu spřáteliti ani s řečtinou, nelíbilo. V druhém pololetí poslouchal u Brücka „Physiologie der Stimme", ale vím z vlastní zkušenosti, že na těch jednohodinových přednáškách viděl jen lidské hrdlo, jinak však z nich nemohl mít mnoho užitku. Že Fr. Müller, znamenitý znalec všech národů a jejich jazyků, nebyl srovnávacím jazykozpytcem podle jeho chuti, je vidět z toho, že se teprve v sedmém semestru, kdy již věděl, že ho také bude zkoušet při rigorosu, zapsal u něho na dvouhodinovou přednášku „Vergleichende Grammatik". Nejbližší mu byl docent R. Meringer, k němuž chodil na litevská cvičení (dvakrát) a u něhož poslouchal srovnávací mluvnici indoevropských jazyků, řeckou mluvnici a o řeckých nářečních nápisech. U germanisty R. Heinzla neposlouchal německou mluvnici[14]) (historickou,

[14]) To se nesprávně tvrdí ve zprávě komise o jeho habilitaci v Štýrském Hradci.

která by mu bývala jistě vhod a s prospěchem), nýbrž jen staroseverskou (jednou také cvičení) a výklady o písni o Nibelunzích. Latinskou mluvnici si zapsal u W. Hartla. Nicméně všechny tyto přednášky nezanechaly u Oblaka zvláštních stop, poslouchal-li je všechny vůbec; ostatně to nebylo dobře ani možno, neboť často pro churavost později přijížděl a dříve odjížděl,[15]) a ani ve Vídni mu dost času nezbývalo, neboť jinak by nebyl mohl zvláště při svém slabém zdraví tolik pracovat a tolik dobrých a obsáhlých studií napsat. Jak se dovedl moudře omezovat, dokazuje již prvý běh, kdy si zapsal jen jedenáct hodin přednášek. A mimo to nenašel nějakého Brugmanna a tak se tím snáze zpronevěřil srovnávacímu jazykozpytu, ačkoliv si stále všímal jeho vývoje, a měl podklad k svým pozdějším přísným úsudkům o jeho novějších proudech.

Oblak se tedy zcela věnoval slavistice. Poslouchal po devět běhů všechny přednášky u Jagiće, mnoho také u docentů Leciejewského, Štreklje a Pastrnka, zvláště pilně se účastnil Jagićových seminárních cvičení, která ho musila nejvíce zajímati, neboť zvláště tam se nejlépe jevily svrchu chválené vlastnosti jeho učitele, který rozněcoval žáky k práci, dával vhodné úlohy, přednášky posluchačů bystře a poučně posuzoval a při svých zajímavých vysvětlivkách leccos pověděl, o čem posluchač, jako Oblak, musil dále přemýšleti, zvláště když mohl snadno kdykoliv k němu zajít, aby myšlenku dále rozvíjel anebo naopak zamítal, nenaskytla-li se k tomu příležitost již v samém semináři.

Že si Oblak již s sebou přinesl smysl pro mluvnici živých slovanských jazyků a pro jejich historický vývoj, to nám dokazují zvláště jeho studie o slovinštině. Po té stránce tedy své znalosti u Jagiće jen rozšířil a více upevnil, poslouchaje staroslověnskou mluvnici (dvakrát), ruské (dvakrát), srbocharvátské (dvakrát) a staročeské hláskosloví, přednášky o slovanské syntaxi a polskou mluvnici. Ani ve výkladech jazy-

[15]) Tak oznamuje Baudouinovi 26. května 1888: „Již celý letní běh postonávám a nemohu nijak pořádně pracovat, musím odpočívat; proto jsem odešel ještě před koncem semestru domů, abych se trochu zotavil.“ 22. května 1889 oznamuje, že je již „tři měsíce doma pro churavost“, 15. ledna 1890, že je již od 15. listopadu doma, a 25. prosince 1890, že půjde do Vídně, kde již od začátku června nebyl, teprve po Novém roce dělat doktorát.

kových zjevů nebyl Jagić tak staromódní, jak si ho Oblak na gymnasiu představoval, ale ovšem častokrát s úspěchem potíral příliš smělé a neodůvodněné teorie srovnávacích jazykozpytců,[16]) kterým schází především znalost historického vývoje slovanských jazyků. Učil se tedy větší opatrnosti a vssál do sebe od svého učitele také trochu nechuti k novějšímu jazykozpytu; jsa celým svým myšlením realista, přidržoval se ponenáhlu stále více a více jen skutečných jazykových zjevů, na různé dobře nebo špatně vymýšlené tvary s hvězdičkami se díval velice nedůvěřivě.

Hlavní zásluha Jagićova je v tom, že z Oblaka, pouhého linguisty, udělal také filologa. To nebylo tak snadné. Když Jagić hned na začátku zdůrazňoval, že požaduje u zkoušek také literární dějiny, šel k němu Oblak protestovat proti tomu tak energicky, že ho Jagić pokáral, ať tedy jde dělat doktorát do Lipska. Přece však brzo jej Jagić přemohl svým příkladem jako filolog, neboť právě ve vydávání a ve vykládání jazykových památek je jeho přednost stejně jako také ve veliké obsáhlosti jeho slavistických vědomostí. Oblak sám se mohl přesvědčit, že k výkladu jazykových tvarů je třeba mít dobré texty a ty dobře tlumočit. Jeho obzor tedy zvláště rozšiřovala seminární cvičení a tyto přednášky: úvod do slovanské filologie, dějiny literatur jižních Slovanů (do 16. století, dvakrát), slovanské starožitnosti, slovanská paleografie, dějiny ruské literatury (jen jednu hodinu), slovanský národopis, výklad staroruských letopisů. S novějšími slovanskými literaturami se nemohl Oblak ani teď ještě spřátelit. To pochopíme, jestliže řeknu, že nemohl přečíst třicet stran z Turgeneva. Po své těžké práci nechtěl číst spisovatele, při kterém by musil ještě myslit, nýbrž hledal s mým bratrem zábavu ponejvíce — v románech Marlittové o zlatovlasých Elsách. Teprve v Štyrském Hradci, když musil přednášeti také dějiny slovinské literatury, se seznámil rychle a dosti pod mým vlivem s hlavními německými literárními dějepisci.

Oblak sám píše Baudouinovi (22. září 1888), jak Jagić rozšiřoval jeho obzor: „Nezabývám se jen gramatikou, nýbrž

[16]) Tak praví v „Ljubljanském Zvonu", 1887, 306: „Také prof. Jagić se rázně a pevně vyslovil proti Brugmannovu výkladu (stsl. *berątъ* a *berątъ*) a musím říci zcela upřímně, že mě právě ta slova mého váženého učitele povzbudila, abych začal přemýšleti o té věci; jinak bych byl ještě stále přisahal na výklad Brugmannův."

také ostatními filologickými věcmi. To je, jak hned poznáte, vliv Jagićův. Nemohu Vám říci, jak jsem rád, že mám tak výtečného a laskavého učitele a že se tedy mohu snadno naučit něčemu pořádnému." Tak se opravdu stále více a více přibližoval svému učiteli ve filologických názorech, ačkoliv chránil dále své samostatnosti a ačkoliv několikrát také převedl učitele na svou stranu, na př. o příbuznosti jihoslovanských jazyků (viz níže). A jak hluboko se vcítil do povahy svého učitele, ukazuje také ta věc, že se mu na konci svých studií přibližoval také pěkným a zřetelným okrouhlým písmem, ačkoliv psal dříve podlouhle, drobně a stlačeně. Poněvadž mám také mezi svými německými druhy přítele, jehož písmo nedovedu na první pohled rozeznati od písma našeho společného učitele Heinzla, nezdálo se mi to divné a u Oblaka je mi to zvláště zcela jasné, neboť jeho záhřebský spolužák prof. Jamnicky, který mu pomáhal při matematice, mi vyprávěl, že Oblak dovedl v jeho začaté německé školní úloze tak pokračovat, že se různý rukopis nepoznal.

A tak se mezi učitelem a žákem vyvinul brzo opravdu přátelský poměr; nicméně zůstával při tom Oblak stále velice jemný a vyhýbal se všemu, co by se mohlo špatně vykládat. Z mnoha příkladů, které bych mohl snadno uvést z jeho dopisů anebo také z vlastní paměti, nechť stačí jen jeden, který nám také ukazuje, jak brzo a navždy si Oblak zvolil své povolání. Prvý rok neposlouchal přednášky pro gymnasijní učitele, přece však píše o prázdninách Baudouinovi (17. srpna 1887): „Ale letos se musím dříve, než se dám zapsat, rozhodnout, co mám studovat a čím se mám stát, zda se mám rozhodnout pro vyučování na gymnasiu či pro něco jiného. K onomu nemám nejmenší chuti, ztratil bych při tom, kdybych studoval gymnasijní přednášky, mnoho drahého času a ještě později, až bych dosáhl místa na nějakém gymnasiu, bych měl jen velice málo času, abych se mohl zabývat slavistikou, neboť bych měl týdně jistě 18—20 hodin v škole a doma bych musil ještě opravovat sešity! Snadno se tedy pochopí, že bych rád zůstal jen při slavistice (a při srovnávacím jazykozpytě, pokud je to zapotřebí). Ale poněvadž já nejsem majetný a poněvadž u mne nemůže být slavistika jen „sportem", bojím se, že to zůstane jen pium desiderium. Vím, že není tak hrozně těžké někde se habilitovat, ale co potom jako docent? — třít nouzi!, neboť

nemám dosti prostředků, abych mohl být živ bez platu. A Bůh ví, kolik let bych musil ještě zůstat docentem. A pro nouzi se opravdu také nemohu nadchnout, zvláště proto ne, že jsem ještě stále churav. Velice pěkně Vás tedy prosím, abyste mi ráčil co nejdříve oznámit, je-li za nynějších poměrů nějaká naděje (s jistotou se to ovšem nedá prorokovat), že bych mohl někde v Evropě (snad v Německu nebo ve Francii), až skončím studia, dostat nějaké místo slavistiky, kde bych hned na začátku měl trochu platu (tolik, abych nemusil třít nouzi), ale jen abych aspoň příliš dlouho nebyl bezplatným docentem. To vše se ovšem může stát jen tehdy, budu-li v svých studiích dobře pokračovat a budu-li pilný. Já sice nejsem takový člověk, který je sám do sebe zamilován, přece však myslím, že je možno se neúmornou pracovitostí něčemu naučit a něčeho dosíci, jen má-li člověk k té věci lásku. Vy znáte po této stránce poměry v celé Evropě a budete mi moci snadno poradit, mám-li se dát teď zapsat také do gymnasijních předmětů (do dějin), či mám-li zůstat při své slavistice. — Vím, že bych se mohl snadno s tím dotazem obrátit také na p. prof. Jagiće, že bych se také od něho dověděl toho, čeho potřebuji, ale poněvadž on je mým učitelem, mohl by se ten dotaz vykládat snad jako tichá prosba za pomoc a podporu. Takové dvojsmyslnosti se však rád vyhnu, zvláště poněvadž jsem přesvědčen, že vyhovíte mé prosbě také nyní." Teprve potom, když mu Baudouin radil, aby se obrátil také na Jagiće, to učinil. Oba učitelé byli „téhož mínění", jak můžeme soudit ze slov: „Zůstanu tedy při své slavistice" (28. prosince 1887). Zajímavé je, že Oblak pak ani jedné dějepisné přednášky neposlouchal. A přece byl dějepis jeho prvá láska!

Nejlépe se nám jeví ovoce Oblakových universitních let v jeho doktorské disertaci. Zcela dobře mohl předložit svou velikou již tištěnou rozpravu „Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen", kterou se potom v štyrském Hradci habilitoval. Zcela dobře mohl použít k menší německé rozpravě materiálu ze svých prací „Starejši slovenski teksti" a „Doneski k historični slovenski dialektologiji"; zcela dobře mohl již tehdy předložit zajímavou rozpravu „Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal" (Archiv, 14, 192—235);

k ní prosil Baudouina o údaje o benátském nářečí a také jich hodně dostal (22. září 1888);[17]) přes to však se jeho disertace, která byla původně určena pro Vídeňskou akademii věd (*B.* 22. května 1889), ale která vyšla v „Archivu" (13, 321—361), jmenuje „Die kirchenslavische Übersetzung der Apokalypse". Tuto důkladnou rozpravu psal Oblak nejen s pomocí Jagićovou, za niž v úvodě děkuje, nýbrž nejspíše také na jeho přání, neboť Jagić rád dával posluchačům úlohy o věcech, kterými se méně zabývali, aby lépe znali celý svůj obor. Poutala ovšem také Oblaka literární činnost slovanských apoštolů a chtěl apokalypsu tak posoudit, jako Šafařík, Nevostrujev, Sreznevskij, Jagić a Valjavec zkoumali překlad evangelia a žalmů. Jazyk v apokalypse jistě není lehký, a přece Oblak, někdejší špatný řek na gymnasiu, znamenitě srovnával řecká slova a věty se staroslověnskými a zevrubně dokázal, že je také apokalypsa přeložena z řeckého pramene byzantské redakce, a to, co je ještě důležitější, již v starší „panonské" době, neboť jazykový podklad a vzácné tvary připomínají překlady nejpotřebnějších a také nejstarších knih, t. j. evangelia a žalmů. Ten výsledek je tím cennější, protože nejstarší texty apokalypsy máme teprve ze 13. a 14. století a i z nich se mnoho zachovalo jen ve zlomcích. Je tedy vidět, jak dobře použil Oblak všech pomůcek filologické metody.

K doktorátu se připravoval v smutné době. Na jaře r. 1889 (30. dubna) mu umřel bratr Rafael, nadaný oktaván, na podzim (27. listopadu 1890) také matka. Jak těžká to byla pro něho ztráta, vysvitne z toho, když povím, že si nedovedu pomyslit něžnějšího a oddanějšího bratra a syna, než byl Oblak. Ačkoliv sám byl stále churav, přece s největší péčí a obětavostí obsluhoval bratra a matku, od níž se nechtěl ani tehdy ani na dva dni odloučit, když mohl snadno odcestovat ze Šoštaně, kde s matkou bydlil, do Celje, aby uviděl svého prvého učitele, Baudouina (27. července 1890). Po smrti své matky, která dlouho stonala, byl „vůbec neschopen k jakémukoliv psaní". Mně si tenkrát v každém dopise stěžoval, že nemůže docela nic pracovat, a před odchodem do Vídně kreslí svůj stav takto (*M.* 6. prosince 1890): „Nevím, jak budu moci něco pra-

[17]) Obsah toho dopisu se shoduje s poznámkou na str. 195 uvedené rozpravy. Na začátku Oblak sám praví, že ten benátský rukopis dostal již přede dvěma lety.

covat, velice jsem unaven, sklíčen a beze vší energie. Nejvíce se však bojím dlouhých zimních večerů. To bude hrozný život ve Vídni." Chuť do práce se mu přece vracela, ale nemohl jí použít podle své vůle, neboť píše Baudouinovi, jak musí počítat s každou chvilkou (25. prosince 1890): „Teprve po Novém roce půjdu zase do Vídně, kde jsem již od začátku června nebyl. Nejdříve chci dokončit svůj doktorát a tím docela ztratím asi pět týdnů, snadno je bez okolků vyškrtnu ze svého života, potom se však zase pilně pustím do práce, abych aspoň trochu dohonil to, co jsem ztratil a oč jsem zůstal pozadu." Hlavní rigorosum ovšem dělal ze slavistiky, jako vedlejší předmět měl srovnávací jazykozpyt (16. února 1891, všemi hlasy s vyznamenáním). K malému rigorosu si vybral psychologii, ale bývalý znamenitý psycholog neměl v ní již zálibu a s velikou veselostí doporučoval mou Zimmermannovu knihu, která prý i jemu přinese štěstí (9. března 1891, většinou hlasů).[18]) Na začátku března (11.) „se dožil přece" promoce, z které se opravdu velice radoval, neboť píše Baudouinovi (22. května 1891): „Před zkouškami jsem těžce onemocněl a již jsem časem myslil, že se bez doktorátu odstěhuji na onen svět. No, unikl jsem však ještě nyní." Opravdu, unikl ještě nyní jako již před tím a ještě potom několikrát! To ukazuje, za jakých poměrů Oblak pracoval.

Brzo se dočkal Oblak ještě jiné veliké radosti: dostal (30. května) největší cestovní stipendium vídeňské university[19]) (ne od ministerstva), Ludvíka sv. p. z Linsberga, v částce 1500 zl. na školní rok 1891/92. Chtěl ho použít k cestě do Ruska, aby se seznámil s rukopisnými poklady jeho knihoven, s jeho jazykem a se slavistickými studii. S toho ho však musil každý, kdo znal jeho špatné zdraví, silně zrazovat. Že se pro něho Petrohrad nehodí, dal si ještě vysvětlit, ale Moskvy s jejím suchým podnebím se nechtěl dlouho odříci. Snil dokonce o tom, jak bude pilně pracovat v knihovně Čudovského kláštera; to jsem zavrhoval a vyprávěl jsem mu o jednom z moskevských

[18]) Sr., co píše P. Škrabcovi (12. března): „Při filosofickém rigorosu mě tak trápili, že jsem byl dva dni úplně zdrcen a zničen. Celá filosofie mi vstoupila do nohou, v hlavě jsem beztoho ani před rigorosem neměl nic."

[19]) Ke cti vídeňské filosofické fakulty budiž řečeno, že jsme v krátké době dostali dva Slovinci taková vzácná stipendia, neboť já jsem dostal stipendium Todescovo na r. 1887/88 k cestě do Ruska.

slavistů, který tam při práci pro vlhkost a zimu měl na druhé židli nohy zavinuty do plédu. Jagićově autoritě a přátelským radám musili na konec přispět ku pomoci i lékaři, takže se rozhodl k cestě na jih. Mohl jít, kam by chtěl, jen aby se léčil. Hned od začátku však nestál ani o břehy Jaderského moře, kde se mohl zabývat dialektickými studii, nýbrž ho to lákalo jen do Makedonie, do vlasti slovanských apoštolů sv. Cyrila a Metoděje, do Soluně, kde chtěl zůstat aspoň přes zimu „pro zdraví", pak odejít na Svatou Horu (Athos) a do vnitřní Makedonie.

Oblak se tak bezděky vrátil k dialektologii, ke které mu radil Baudouin, když se ho Oblak r. 1890 v Celji ptal, do jaké vědecké práce se má pustit (*B.* 6. ledna 1892). Kdyby byl odcestoval do Ruska, byly by ho potom jistě několik let tak úplně zajímaly filologické problémy, jak ho zajímaly jazykozpytné. Dříve však, než s ním půjdeme na jih, rozhlédněme se po jeho vědecké činnosti za universitních let.

Na gymnasiu Oblak nic neuveřejnil, ale na universitě se již v prvém roce recense a rozpravy z jeho pera jen sypaly. Nejprve si ovšem troufal, obrátit se do „Ljubljanského Zvonu", kterému již 12. listopadu 1886[20]) poslal posudky o těchto knihách: *A. Leskien,* Handbuch der altbulgarischen Sprache (2. vydání); *J. Leciejewski,* Der Lautwerth der Nasalvocale im Altpolnischen; *Fr. Miklosich,* Die serbischen Dynasten Crnojević; *M. Šrepel,* Akcenat i metar junačkih narodnih pjesama; *Vondrák,* Zur Kritik der altslovenischen Denkmäler. Již z toho je vidět, jak obsáhlé vědomosti si Oblak přinesl, když snadno psal o tak rozličných a obtížných věcech. A ještě více se divíme, vidíme-li, že nenapsal jen zprávy, nýbrž opravdu posudky, v nichž projevuje široké vědomosti a samostatné myšlení. Nebyla to maličkost, posuzovat Leskienovu knihu v době, kdy se drobilo monumentální dílo Schleichrovy srovnávací mluvnice, zvláště jeho vokalismus, na kterém bylo založeno také Miklošičovo hláskosloví. Oblak zná všechny novější výzkumy, ale chválí spisovatele, že nepřejal příliš mnoho těch nových teorií a že se především snažil, aby napsal staroslověnskou mluvnici, která přihlíží ke

[20]) Viz „Lj. Zvon", 1887, str. 253. Tam jsou tyto posudky vytištěny v prvých číslech, ale aspoň vytištěno jich nebylo šest, ačkoliv toto číslo má poslední posudek.

skutečným poměrům. O leckteré podrobnosti leccos dobrého poznamenává. Tak proti Miklošičovi chválí, že Leskien hledá vlasti staré slověnštiny u Bulharů, jen by chtěl vědět, „v kterém kraji bulharské země: zda ve východním (dnešním Bulharsku) či v západním, v Makedonii; neboť rozdíl mezi oním a tímto nářečím je mostem, který vede od bulharského (v užším smyslu) jazyka k srbocharvátskému a slovinskému".[21]) Tedy Oblak již zde se staví také proti Miklošičovu rozdělování jihoslovanských plemen a jazyků, neboť bulharština mu není nejbližší nové slovinštině! Také v kritice Vondrákovy rozpravy, proti které částečně má dobré námitky se stanoviska metodického a věcného, nacházíme myšlenku, kterou potom častěji rozvíjel, totiž „že je možno také v staré slověnštině pomýšlet a priori na malé dialektické rozdíly; neboť ani stsl. jazyk nebyl jako žádný jiný jazyk zcela jednotný, beze všech místních rozdílů".[22])

Oblak již dříve v svých prvých posudcích přísně odborných, pro „Ljubljanski Zvon" příliš učených, pěkně dokázal, že jest opravdu slavista, který má vlastní názor i o tak spletitém problému, jako jsou polské nosovky. Avšak přímo diviti se musíme jeho prvé rozpravě o slovinštině, říkám rozpravě, neboť rozpravou je jeho slovinský posudek Štrekljova díla „Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes".[23]) Na začátku si přeje, aby ten spis byl „začátkem nové doby u nás, abychom se také my chopili s touž láskou a pracovitostí dialektického zkoumání našeho jazyka jako Poláci. Mluvíme mnoho o lásce k našemu jazyku, ale pracujeme málo. Ta indiferentnost způsobila, že dosud nejsou prozkoumána severní a východní nářečí, v kterých je leccos zajímavého". Po tom programu chválí spisovatele, „že si všímal, kde to jen bylo možno, staré slověnštiny a že nechal na pokoji nešťastný sanskrt a nevolal na pomoc ani indoevropský prajazyk, jak to lze najít v některých dialektických výzkumech, aby prý spis vypadal učeněji", a že zevrubně vylíčil mluvený jazyk. Zmiňuje se o několika dobře vyložených zvláštnostech středokraského nářečí, ale potom přechází k „svůdným" výkladům některých tvarů, k výkladům, s kterými se neshoduje historický vývoj

[21]) „Lj. Zvon", 1887, 116.
[22]) „Lj. Zvon", 1887, 253.
[23]) Tamtéž, 430—436, 497—501, 565—571, 624—627.

těch tvarů. Nejprve dokazuje, že koncovka *-am* v dat. pl. a v instr. sg. podstatných jmen mužských a středních, stejně jako loc. pl. na *-ah*, jak h o v o ř í ohromná většina slovinského národa, nevznikly analogií podle podstatných jmen ženských, nýbrž že pocházejí od nom. (acc. a voc.) pl. podstatných jmen středních, neboť u nich se vyskytují již o celých 150 let dříve než u mužských; a severovýchodní nářečí v Štyrsku, Uhrách a v Charvátsku zachovávají ten rozdíl ještě dnes, na př. mest*am*, vrat*am*, ale proti tomu brat*om*, val*om*. Oblak se při tom opíral také o novější výklady ruských a polských koncovek *-am*, *-ach*, *-ami* a zároveň podpíral jejich správnost jasnými důkazy ze slovinštiny, neboť se dovolává bohatého materiálu z tištěných a psaných památek od začátku naší písemnosti (t. j. od 16. století, neboť Frisinských památek si nevšímá pro jejich smíšený jazyk) a živé řeči všech krajů. Podobně vysvětluje acc. pl. *sini*, *listi* jako zbytky *u*-kmenů. Méně přesvědčivě potírá Miklošičův a Škrabcův výklad slovinského složeného skloňování přídavných jmen, u nichž vykládá několik pádů analogií podle skloňování zájmenného, na to máme „nepochybné příklady v různých slovanských jazycích". Proti různým filologům brání také ostatními slovanskými jazyky výkladu koncovky *-m* v 1. osobě slovinských sloves, ta koncovka vznikla napodobením „podle známých pěti (?) sloves" (t. j. *vím*, *dám*, *jím*, *jsem*); dokazuje, že se také v slovinštině teprve časem rozšířila, neboť v nejstarších památkách je ještě dosti tvarů na *-o* (*hočo* [*chci*], *nečo* [*nechci*]). Zkrátka, Oblak již zde uveřejnil část své rozpravy o slovinském jmenném skloňování.

Na konci r. 1887 podával Oblak v „Lj. Zvonu" (str. 747 až 757) po prvé zprávu o Jagićově „Archivu für slavische Philologie" (9, 3. a 4. seš., 10, 1. a 2. seš.), kde se již dobře mohl dovolávat toho, že s ním Jagić a Brückner v lecčems souhlasí v jeho posudcích Vondrákova, Wiedemannova a Leskienova díla, u spisu Leciejowského že si odporují, a proto se Oblak, který přiznává, že ho ruština a poněkud i čeština zavedly na špatnou cestu, znova vrací k té věci, o které se toho už tolik nauvažovalo, a přidržuje se názoru Baudouina de Courtenay a Miklošiče.

V „Lj. Zvonu" nemohl ovšem Oblak mluviti ke všem slovanským filologům a také ne tak, jak by si byl přál, neboť

náš „beletristický“ („leposlovni“) list byl sice také „vědecký“, avšak přece ne filologický. Musil tedy hledat také přísně vědeckého časopisu. Je zajímavé, že chtěl prvou čistě odbornou kritiku napsat pro polské „Prace filologiczne“ ve Varšavě. Nabízel totiž Baudouinovi (28. dubna 1887) již hotový posudek uvedeného Štrekljova díla o středokraském nářečí „s historického stanoviska“ a ptal se ho, bude-li posudek přijat, „když je od universitního posluchače“; ale domníval se sám, že „to není tak veliká závada, vždyť i prof. Jagić uveřejní ode mne malý příspěvek v příštím sešitě Archivu“, t. j. „Ein Beitrag zum slavischen Imperativ“; tam pronáší Oblak obšírněji, než mohl v „Lj. Zvonu“ (1887, 121), mínění, že staroslověnské rozkazovací způsoby *bijate, koljate* nejsou optativy, jako jsou *bijte* a pod., nýbrž že to jsou zbytky starého konjunktivu. Jagić ho povzbuzoval brzo také tím, že mu otevřel svůj „Archiv“, jehož se stal Oblak jedním z nejpilnějších a nejlepších spolupracovníků. V čele velikého počtu jeho recensí vždy jasně psaných a jadrných stojí v něm posudek Štrekljova díla, určený původně pro „Prace filologiczne“. Ukázal jej Jagićovi (*B.* 7. května 1887), aby se dověděl jeho mínění o některých věcech; a Jagić posudek přijal pro „Archiv“, aby doplňoval s historického stanoviska stanovisko Baudouina, který si všímal více hláskoslovných věcí, o kterých se Oblak nezmiňoval, poněvadž neměl „potřebných vědomostí“. Bál se proto nelibosti obou učitelů, neboť Jagić by si mohl myslit, že ho chce „nějak přinutit“, aby uveřejnil jeho posudek, a uvažoval dokonce o tom, má-li jej vůbec uveřejnit, aby se vyhnul „jakémukoli nesprávnému výkladu svého jednání“. To je také jeden z příkladů jeho jemnosti.

Podobně napsal Oblak do r. 1891 několik recensí, některé zároveň pro „Lj. Zvon“ a pro „Archiv“, jiné jen pro „Lj. Zvon“, ale většinou jen pro „Archiv“, podle toho, jak se mu to zdálo vhodné pro ten nebo onen časopis. Posuzoval nové spisy o staré slověnštině a o jejich památkách, o sv. Cyrilu a Metoději, Brandtův překlad Miklošičova hláskosloví (zvláště pokud šlo o slovinštinu), polské „Prace filologiczne“, mluvnice staroslověnského anebo církevněslovanského jazyka, ruského a ukrajinského, spisy o charvátských a makedonských nářečích, o členu v bulharštině, o zvláštnostech češtiny v starých moravských rukopisích, Brandlovy životopisy Šafaříkův a

Erbenův, zvláště však všechny důležitější knihy a články o slovinském jazyku a písemnictví;[24]) sem musíme připočíst také posudky německých dějepisných spisů o našich krajích, jako je posudek Kronesova spisu o osídlení východních alpských zemí; tam ho ovšem zvláště zajímala stará slovanská jména v německých krajích, která si vůbec pečlivě sbíral z různých pramenů, jak o tom svědčí jeho pozůstalost, arci jako pomůcku pro dějiny slovinského jazyka. Chtěl těmito jmény zachovanými v listinách objasnit v „Letopise" některé partie z hláskosloví, ale na konec došel k přesvědčení, že celý ten materiál — kterého beztoho není mnoho — není spolehlivý a že při zapisování slovinských jmen silně působila německá (bavorská) grafika a fonetika[25]) (*Š.* 11. července 1889). Ohlásil také starší knihu v korutanském nářečí a z knih XVI. století uveřejnil stará svědectví o koledě a o pověře u Slovinců.

Oblak tedy zahrnoval v svých recensích celý slovanský svět, přes to však prvé větší rozpravy psal jen o slovinštině. Jako „Lj. Zvon", přinesl i Matiční „Letopis" již r. 1887 od něho článek „Trije slovenski rokopisi iz prve polovice XVII. stoletja". Tam vydal přísahy z vídeňské universitní knihovny, překlad štyrského horního řádu (z r. 1644) a slovinský dlužní list z r. 1630, vše s podrobnou analysou jejich písma a jazyka. Zdůrazňoval, jak je třeba pro poznávání našeho jazyka a jeho historického vývoje zkoumat a studovat všechny slovinské památky a prameny. Sbíral dále látku k takovým studiím a v r. 1889 v „Letopisu" vydal tři památky pod názvem „Starejši slovenski teksti", t. j. celý lublaňský rukopis ze začátku XV. století, z kterého již Miklošič otiskl „veřejnou zpověď", potom překlady viničného (horního) zákona z r. 1582 a 1683, chované v lublaňském zemském museu. Při analyse těch památek sebral Oblak vše, co našel důležitého nejen pro hláskosloví a tvarosloví, nýbrž také pro skladbu a slovník.

---

[24]) Své příspěvky o slovinštině („Slovenica") posuzuje sám takto (*Š.* 27. července 1889): „Taková zpráva není s vědeckého hlediska docela nic důležitého, přece se však tu může Slovincům říci pravda sumárně, třebas ne v slohu Levstikově nebo Mahničově."

[25]) Taková rozprava by byla nicméně velice užitečná. Je ovšem třeba znát dobře také starší němčinu, a pak lze leccos dokázat. Ani materiálu není tak málo, použije-li se v š e c h pramenů (na př. také Todtenbücher).

Leckteré hlásky a tvary také důkladně vykládá se vší svou znalostí slovinského jazyka a ostatních slovanských jazyků. Úplně podobnou analysu jazyka větších památek nacházíme v jeho práci „Doneski k historični slovenski dialektologiji". V ní r. 1890 (v „Letopisu" a ve zvláštních otiscích) prostudoval celý Skalarův rukopis z r. 1643; ten rukopis je zvláště důležitý pro poznání pravé lidové mluvy z prvé poloviny 17. století, neboť „Skalar píše veskrze svým domácím nářečím a vyniká po té stránce nejen nade všechny knihy z té doby, nýbrž docela překonává téměř všechny rukopisy, kde se jazyk přece dost volně pohybuje a překračuje hranice spisovného jazyka". Oblak zde začíná uveřejňovat „trochu materiálu k poznávání slovinských nářečí v minulých stoletích". Po té stránce jsou důležité jeho teoretické názory o lidové řeči a o jazyku spisovném.

Oblak se nejprve dovolává té dokázané pravdy, že slovanská dávná nářečí byla již na počátku slovanského písemnictví a literární činnosti v hlavních rysech vyvinuta. Přes to však u těch národů, kteří užívali církevního jazyka, jako u Rusů, trvala dlouho dvojatost mezi lidovým a literárním jazykem. Poněkud jinak tomu bylo v první době literatury u národů, kde se hned prvé literární pokusy objevily v domácím jazyku. U těch se psalo v lidovém jazyku, a to v tom nářečí, kterým mluvil písař; rozdíly mezi řečí lidovou a mezi jazykem literárním se začaly objevovat teprve za dalšího rozvoje. První pokusy slovinského písemnictví, Frisinské památky (nicméně u nich Oblak připouštěl jazykovou míchaninu), lublaňská conf. gen., celovský a benátský rukopis, jsou psány lidovou řečí, a to v různých nářečích. Také nejstarší tisky protestantských spisovatelů jsou psány ještě národním jazykem. Ale na konci 16. a na začátku 17. století nebyly již literární jazyk a lidová řeč jednoho kraje jedno a totéž, mezi oběma již byl rozdíl. Literárním jazykem, který byl již v druhé polovici 16. století více méně ustálen, se řídily knihy celého 17. a ještě docela i 18. století. Mnoho zvláštností a zjevů, které v řeči 17. století již zanikly, se zachovávalo v písmě stále důsledně a svědomitě, a najdeme-li nějakou odchylku v té anebo v oné knize, vloudila se tam proti vůli spisovatelově. Příkladem může snadno být jen naše bývalé tvrdé *l*.

Hlavní slovinská nářečí byla vyvinuta již ve velmi staré době, ačkoliv ještě neměla tehdy všechny nynější znaky a

zvláštnosti. Již Frisinské památky z 10. stol. dokazují, že se v té staré době lišilo jihozápadní nářečí (korutanské) od ostatních, že mělo nejrůznější znaky, které je oddělují až dodnes od sousedních, tak *vy* místo *iz*, skupinu *dl* také tam, kde mají všechna ostatní nářečí jen *l*. Z lublaňské conf. gen. a z celovského rukopisu, které jsou oba z prvé polovice 15. stol., vidíme, že v té době byly již vyvinuty doleňština a goreňština, ale jistě ještě ne na dnešním stupni vývoje. Stará kajkavština (u Charvátů) se již v 16. stol. téměř tak patrně lišila od kraňských nářečí jako dnes, a přihlédneme-li ještě k slovinským jménům v latinských listinách z oblasti téhož nářečí, je nám zřejmo, že tak tomu bylo již v 13. stol. Pro benátské nářečí máme památku z konce 15. stol. a ta zase dosvědčuje, že se to nářečí již tehdy lišilo od sousedních. Nelze pochybovat o tom, že byla hlavní slovinská nářečí vyvinuta již dávno před 15. a 16. stol., že již ani v 10. stol. nebyla společná, t. j. jednotná slovinská mluva. Ty rozdíly se časem zostřovaly a zvětšovaly a přibývaly k nim ještě jiné a novější. Těžko je však stanovit, kdy se objevily v živé řeči, neboť leckterý novější hláskový zjev a leckterý novější tvar považovali spisovatelé za barbarism a proto je neuvedli do literárního jazyka. Shodně s novějším učením Oblak také tvrdí, že jazykové zjevy nebyly vždy v staré době rozšířeny zeměpisně tak jako dnešního dne, třebas lze s právem říci, že hranice nářečí byly obyčejně již v staré době téměř stejné jako za nynějších časů, tam, kde nenastala nějaká pozdější přestěhování anebo jiné více vnější změny. Skupina *dl* v některých slovech (na př. *modliti*) mimo partic. praet. II. je dnes omezena na Korutany a některá sousední štyrská nářečí, za staré doby však ta zvláštnost musela být mnohem více rozšířena a zabírala nejspíše celé severní území slovinského jazyka, tedy nářečí, která byla zeměpisně nejbližší českým krajům a zcela sousedila s Čechy. Tak musíme soudit z krajového jména *Dudleipa* u uherských Slovinců.

V 2. svazku díla „Doneski k historični slovenski dialektologiji" (Letopis 1891) pojednává Oblak o knížce důležité pro poznání gorícko-benátského nářečí, o dílku Gregoria Alasia da S o m m a r i p a, Vocabulario Italiano e Schiavo, vydaném ve Vidmu r. 1607. Při analyse jazyka přichází Oblak brzo k závěru, že střídnice nosovky *ę* jasně dokazuje, že Sommaripa nepsal benátským, nýbrž děvínským, t. j. gorícko-kraským nářečím. Poněvadž je ta kniha, které si dříve nikdo ne-

všiml, důležitá pro dialektologické zkoumání, otiskl její nejdůležitější oddíly, a to zajímavou předmluvu, mluvnické vzory, kostelní písně a modlitby a ze slovníku všechna ta slova, která jsou důležitá pro svou vzácnost anebo zajímavá tvarem.

Při zkoumání historického vývoje slovinského jazyka byla ovšem Oblakovi vítána každá maličkost. Tak zde uveřejnil a analysoval oznámení brixenského biskupa jeho bledským poddaným z r. 1642. V dodatku pak pojednává o důležitosti Trubarova „Katekizma z dvema izlagama" z r. 1575 — na tu velice vzácnou knihu upozornil prof. G. Krek — pro kulturní dějiny slovinské, neboť se z ní dovídáme nových údajů o nejstarší slovinské bibliografii, několik podrobností o Trubarovi a jeho příbuzných, avšak zvláště nám ten spis objasňuje veliký kontrast mezi oběma náboženskými stranami. Tam našel Oblak také nejstarší, již uvedenou, zprávu o koledě u Slovinců a leccos o apokryfických povídkách. Z předmluvy té knihy jsme se také dověděli, že se katolické písemnictví nezačíná teprve Hrenem, nýbrž že mniši již v prvé době reformace vydali, ne-li dvě, jistě aspoň jednu slovinskou knihu namířenou proti reformační činnosti, neboť již roku 1574 vyšel „nový jesuitský katechismus" Leonharda Pacheneckra. Jazykový význam té knihy, která nepodává texty evangelií a jeví mnoho cizího vlivu, Oblak jen zdůrazňuje a uvádí jen něco ze slovníkového bohatství.

V dubnu roku 1891 dokončil Oblak a vydal ve 14. svazku „Archivu für slav. Philol." rozpravu „Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal". Pomocí našeho benátského spisovatele p. Trinka dostal z majetku zesnulého videmského obhájce Podreky pergamenový rukopis, který obsahuje zápisky o nadacích bratrstva sv. Marie v Črnjevu, ve vsi nedaleko Tarčenta v Benátsku. Po latinských zápisech jdou krátké slovinské výpisky, které jsou tedy svým stářím čtvrtým slovinským rukopisem, jenž má tím větší význam, poněvadž je mezi všemi datovanými slovinskými texty nejstarší a poněvadž je psán málo známým nářečím benátských Slovinců. Největší a nejstarší část slovinských zápisků pochází z r. 1497, menší je z r. 1502 a 1508 anebo z pozdějších let. Ta památka dokazuje, že se také v Benátsku mluvilo již v 15. století nářečím velmi podobným dnešnímu, stejně jako se na Doleňsku (lublaňská veřejná zpověď) a na Goreňsku (celovský rukopis) hovořilo již asi padesát let předtím dnešní doleňštinou a goreňštinou.

Veliké bohatství z těch zápisků, které se velmi často opakují, sice nebylo lze sebrat, přece však, co se našlo, bylo velice důležité pro mluvnici a slovník. Oblak po svém obyčeji prozkoumal celou tu památku a připsal ji z větší části terskému (Tarčento) nářečí, kterým se mluví kolem Črnjeva. Jazyk různých pisatelů nemohl být ovšem jednotný, nicméně vlivy čakavské, na které Oblak také pomýšlí, v naší památce nejsou, jak dokázal přesvědčivě K. Štrekelj,[26]) který jako lepší znalec tohoto kraje, goricko-benátských nářečí a italského a furlanského jazyka opravil také v lecčems jiném vydavatele a doplnil ho, zvláště ve výkladu místních a křestních jmen a jiných slov. Je třeba také podotknout, že zakladateli nebyli šlechtici, nýbrž většinou obyčejní sedláci. Musím přiznat, že je to jedna ze slabších rozprav Oblakových, byť vyšla v „Archivu"; nejspíše ji Oblak napsal ve velikém spěchu, aby s ní již byl jednou hotov; připravoval ji již r. 1888 (*B.* 26. května a 22. září), přes to ji však nepřivedl ani k takovému konci, aby mohl použít látky toho rukopisu pro svou rozpravu o jmenném skloňování.

Všechny uvedené Oblakovy příspěvky k dějinám slovinského jazyka a k poznávání jeho nářečí mají trvalou cenu. Zvláště však mu je ke cti jeho obšírná rozprava „Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen", která vycházela v 11.—13. ročníku „Archivu" a která vyšla r. 1890 také v nemnoha otiscích (8⁰, 247 str.). Základy k ní položil již na gymnasiu a ve Vídni ji začal ihned vypracovávat. Již 5. června 1887 oznamuje Baudouinovi, že skládá spis o historickém vývoji slovinského jmenného skloňování stejný s Daničićovou knihou „Istorija oblika"; využitkoval k tomu všech spisovatelů od 16. do druhé poloviny 18. stol., a je jich pěkná řádka, a kromě toho také rukopisů, jako lublaňské veřejné zpovědi a Skalara — ty vydal potom sám — a Stapletonova rukopisu, který brzo potom vydal A. Raič. Spis bude založen stejně jako rozprava o dat. pl. *-am* při posudku knihy Štrekljovy. A naříká, že má příliš málo dialektického materiálu, „neboť my nestudujeme svá nářečí s touž pilností a dbalostí jako Poláci v posledním desítiletí". Dostal ostatně mnoho materiálu od známých a od žáků, na které se jistě obracel s týmiž 33 otázkami, které klade Baudouinovi, neboť živě po-

[26]) „Ljubljanski Zvon", 1892, str. 369, 434, 505, 635.

třeboval ještě údajů o mnohých nářečích, zvláště o notraňských. 7. srpna 1887 děkuje svému učiteli za cenné poznámky a zvláště si váží jeho veliké přívětivosti a důvěry, že „osobně neznámému studentovi" (a „studenti aspoň u nás nemají mnoho »kreditu«") půjčil tak podrobné a svědomité poznámky, jakých ještě nedostal s žádné strany". 29. září si stěžuje, že jeho dílko není ještě dosud hotovo a píše: „Vždycky přijde něco do toho, někdy čekám na nějaké dialektické příspěvky, jindy jsou zase jiné překážky; ale materiál je už sebrán a já jsem už začal ten spis skládat." Mnoho se trápil, neboť se mu zdálo, že je třeba „pátrat po vývoji tvarů v jednotlivých nářečích, jinak nebudu moci podat skutečný obraz historického vývoje slovinské nominální deklinace a moje dílko bude mít stejnou vadu, jaká se kárá na Daničićově »Istoriji«, ale ne stejné dobré vlastnosti". Nestačilo mu, jestliže o dat. pl. řekne, že masc. od 15.—17. stol. mají stále koncovku *-om* a že u neuter již v 15. století nastupuje *-am* a na začátku 17. stol. také již u masc. a že *-am* v polovině 18. stol. již úplně proniklo, ale pokládal za potřebné rozlišovat různá nářečí, vždyť se ještě dnes v některých nářečích vyslovuje jen *-om*. Proto je třeba vývoj tvarů sledovat v každém nářečí zvláště. Tu však vznikaly otázky, „pokud je třeba, všímat si jednotlivých nářečí a jak? a kolik nářečí mám rozlišovat v celé rozpravě?" Na ty otázky nedovedl uspokojivě odpovědět. Bylo mu jasné, že musí nářečí prekmurskému a východním štyrským nářečím dát zvláštní místo a odděliti je od ostatních štyrských nářečí. Avšak u kraňských nářečí se mu to „skoro" nezdálo pro „historický vývoj" potřebné. Někdy je těžko určit, jakým nářečím píše spisovatel, a kromě toho jsou u goreňštiny a doleňštiny veliké mezery ve starších stoletích, takže se starší památky goreňské a doleňské navzájem doplňují. Své myšlenky o nářečích pověděl ještě podrobněji P. Škrabcovi (30. září 1887) a tázal se ho na radu v dopise, jehož začátek je také významný pro vývoj Oblakova největšího (rozsahem) díla: „Skoro mi je hanba říci, že má rozprava o slovins. nom. dekl. není ještě hotova, že je teprve sotva začata a že ještě i to chci přepracovat. Čekal jsem dlouho na dialektické příspěvky a měl jsem ještě jiné překážky. A ve dvanácté hodině se objevily ještě jiné potíže, které mě mnoho trápí. — V své rozpravě, která bude vlastně jen krátký náčrt histor. vývoje naší dekl., musím si stále všímat nářečí, abych nespáchal touž

chybu jako Daničić v své »Istoriji« — a nyní, kdyby se to opakovalo, byl by to ještě větší hřích —, abych nezobrazil slovinské skloňování v jedné livreji, jako by nebyla nářečí."

O prázdninách r. 1888 svou rozpravu dokončil a 1. září psal Baudouinovi, že první „porce" vyjde v prvých sešitech „Archivu". Její korekturu vykonal už před 22. zářím, takže již nemohl pro tu část použít údajů z benátského nářečí a z rezijanských tekstů, které mu Baudouin poslal pro „dávno připravovanou druhou rozpravu" (1. září 1888) o uvedeném benátském rukopise, který však nikdy nejmenuje; teprve v druhém díle (4. seš., 11. ročn. Archivu) použil toho bohatého materiálu, podle něhož by „některé části" jeho rozpravy „byly dopadly jinak" (22. září). Rozprava byla mnohem obšírnější (očekával 10 archů), než si myslil, a „příliš stejně uspořádána jako Kalinova Histor.(ja) jęz"(yka polskiego). A ponenáhlu ještě vzrostla na 16 archů, poněvadž ji doplňoval a opravoval, takže ani v 12. ročníku „Archivu" nemohla úplně vyjít (22. května 1889).

Z „dílka o vlivu analogie v slovinské nominální deklinaci" (*B.* 22. září 1887), které mělo mít 70—80 stran (*Š.* 7. března 1890), vznikla tedy veliká rozprava, která nám podává úplný obraz vývoje našeho skloňování od 15. století do našich dní a ve všech nářečích. Všude vychází ze staroslověnských skutečných, ne vymyšlených tvarů a uvádí a vysvětluje všechny tak zvané „novotvary" (Neubildungen). Tvary se neměnily jen proto, že se mění hlásky, ale i v slovinštině pozorujeme jako ve všech slovanských jazycích snahu po zjednodušování a vyrovnávání rozličných tvarů vlivem analogie. Přihlížel proto bedlivě k paralelním jevům v slovanských jazycích, poněvadž vysvětlují leccos v slovinštině anebo aspoň ukazují, že i slovinština má stejnou náchylnost (Inclination). Z 15.—17. století použil všech psaných a tištěných pramenů, z dalších století pak jen těch, které jsou psány lidovým jazykem. Při národních písních, které by bývaly mohly poskytovat mnoho materiálu, nemohla mu proto vyhovovat ani Korytkova ani Ahaclova sbírka a ani Vrazova mu nebyla zcela spolehlivá. Nářečí charvátských Kajkavců a Mezimuřanů užil jen zčásti, aby dokázal a potvrdil leckterý zjev anebo aby upozornil na veliký konservatism toho nářečí proti ostatním slovinským nářečím. Jinak si však všímal všech nářečí, pokud jen mohl; kromě materiálu tištěného měl také mnoho materiálu psaného od

dopisovatelů v různých krajích a mnoho sám slyšel od žáků; všech zpravodajů, z nichž někteří mu dodali látku z různých nářečí, počítá dvacet.

Dobře se může tvrdit, že překonal Daničiće a Kalinu, kteří mu byli vzorem; tvarosloví není ani v jednom slovanském jazyku tak podrobně a důkladně prozkoumáno s historického a dialektického hlediska, jako Oblak prozkoumal slovinské skloňování.[27]) Naším jazykem se sice mluví na poměrně malém prostranství a jeho literatura není stará ani bohatá, ale přece zásluha Oblakova není malá. Právem se také může namítat, že použil různorodého, ne vždy stejně a přesně zapsaného materiálu, že si dost nevšímal přízvuku, že přeceňoval vliv analogie, že se leckterý tvar musí vykládat jinak, ale to vše neboří jeho velikou a pevně stavěnou budovu. Její architektura není ovšem nejlepší, rozprava totiž není zrovna přehledná; to se poněkud vysvětluje tím, že vycházela v několika svazcích vědeckého časopisu. Ani vývoj tvarů v různých nářečích nemohl sledovat tak, jak si sám přál, neboť slovinská dialektologie je příliš málo zpracována, takže ani neznáme různé dialekty ani jejich hranice a docela ani nevíme, kolik hlavních nářečí máme.

Oblak arci v své rozpravě neučil, jak se má psát, ale spisovatelé a zvláště učitelé slovinského jazyka a praktičtí gramatikové se lecčemus z ní mohou učit. Kolik prázdné slámy se u nás namlátilo, protože naše „gens philologica" neměla filologů, kteří by znali historický vývoj našeho jazyka a kteří by vůbec věděli, co to jazyk je! Kolik obtíží měli učitelé a žáci při školním vyučování, že se v šestém pádě mužského a středního rodu musí psát *u* v tvrdých, *i* v měkkých koncovkách! Materiál sebraný Oblakem jasně ukazuje, že se koncovka *u*, přejatá z *u*-kmenů, nejdříve začala šířit po m ě k k ý c h souhláskách stejně jako také v polštině a v staré češtině a že tvar na *i* je nejen všude historicky oprávněn, nýbrž že je také obvyklý skoro ve všech nářečích.

Druhý poučný příklad jsou dativy množného čísla mužského a středního rodu na *-om (-em)*, lokály na *-ih*, které gramatikové zavedli vlivem staré slověnštiny, ačkoliv skoro celý náš národ užívá tvarů na *-am*, *-ah*, které jsou v polštině a v ruštině také spisovné, jako byly dříve i u nás. Náš jazyk

[27]) Sr. můj posudek v „Ljubljanském Zvonu", 1891, 1, str. 46—50.

docela dobře přispívá k důkazu, jak vznikly tyto koncovky u Rusů a Poláků, totiž analogií ne podle ženských podstatných jmen, nýbrž podle středních. A jistě by se nestalo žádné neštěstí, kdybychom i my měli dnes v množném čísle zcela zjednodušené skloňování a kdybychom psali tak, jak ještě psal Prešeren. Pro starou slověnštinu a pro Charváty, kteří také hledali v ní pravidla pro svůj spisovný jazyk, vzdálili jsme se od Rusů a Poláků, a k Charvátům jsme se přece nepřiblížili, neboť u nich na konec zvítězily správné pojmy o jazyku, takže používají ijekavské koncovky *-ima* v dativu a v lokále.

Tím ukončujeme přehled Oblakových rozprav věnovaných jen slovinštině. Před odchodem do Makedonie napsal ještě pro „Archiv" (14, 347—360) malou polemiku proti P. St. Škrabcovi. Oblak si velice vážil toho našeho učeného poustevníka a stále litoval, že tak málo píše a ještě to skrývá na obálkách „Cvetja z vrtov sv. Frančiška". Každý jeho příspěvek k poznávání našeho jazyka, byť i v „Kvítí", ho těšil a ještě více na Škrabcovi vyzvídal v dopisech, zvláště chtěl-li vědět něco o ribnickém nářečí, neboť naň marně naléhal, aby se pustil do „ribnické dialektologie".[28]) Jejich názory se ovšem často různily, ale hájili každý svých většinou ve velmi zajímavých dopisech.[29]) Oblak jako pilný spolupracovník „Archivu" se ho přece tu a tam také veřejně dotkl a na některé poznámky v 12. ročníku odpověděl Škrabec článkem „Ueber einige schwierigere Fragen der slovenischen Laut- und Formenlehre" (Archiv, 14, 321—347); hájí tam svého výkladu o složeném skloňování přídavných jmen *(-iga, -imu* z **ěga, *ěmu)*, uherskoslovinských mužských nominativů množného čísla na *-ke (vucke* a *vucje)* a zájmena *kaj*. Oblak zase s ním nesouhlasil a hájil zvláště svého výkladu o skloňování přídavných jmen; nechce v tom slovinštinu oddělovat od polštiny a češtiny a myslí, že z *-ajego* vzniklo *-ego* a to *e* bylo vytlačeno *i* z nominativu jednotného čísla a z pádů množného čísla. Oblakův výklad a jeho pochybnosti o etymologii *kaj* (z *čьga-čga-čka-ka-kaj)* mne více přesvědčují. O správ-

[28]) Cvetje, 15, seš. 3. Po prvé již 30. května 1887, potom několikrát a ještě 12. března 1896, tedy měsíc před smrtí.

[29]) Oblak píše jednou (*Š.* 3. března 1889): „S některými věcmi nebudete souhlasit, to mohu dobře říci již teď, však já jsem velice tvrdošíjný — třeba nemocný — hříšník."

nosti Škrabcova výkladu tvarů jako *vucke*, namířenému proti R. Brandtovi (*vucke* vzniklo kontaminací *vucje* a *vuki*), se však Oblak r. 1894 sám přesvědčil v Uhrách, neboť objevil, že tam z *tj* vzniklo *tk*. Zvítězil tedy také jeden ze Škrabcových „tvrdošíjně" hájených názorů.[30]) Mýlí se však P. Škrabec, když připisuje Oblakovi vinu, že jeho druhá odpověď nevyšla v Archivu.

Z Oblakova vídeňského studentského života je zajímavé, že někdejšího vůdce Slovinců na celjském gymnasiu marně hledáme mezi členy akademického spolku „Slovenija". Zajímal se sice pořád o veřejný život a soudil často velmi bystře o politických událostech, nicméně podle různých známek soudím, že již po celjské katastrofě velice vystřízlivěl. Časně musil také dávat pozor na své slabé zdraví, kterému ovšem škodily začouzené studentské hospody. Jednou z hlavních příčin — a neskrýval ji — bylo přesvědčení, že v společnosti svých mladých a bujných druhů nebude moci zaujímat přiměřené místo. A zajisté bylo pro něho a pro náš národ lépe, že své myšlenky zjevoval slovanským filologům všech zemí a že posuzoval vynikající učence, než aby byl poslouchal hovory, pro které byl už příliš zralý, a aby polemisoval se studentskými mluvky. Ale rád se stýkal s některými přáteli a nejvíce s kolegy slavisty. Nejmilejší mu však byl slovanský seminář. Tak mi psal 7. listopadu 1890: „Slyšel jsem, že je letos velice živo v semináři; je mi velmi líto, že se nemohu účastnit těch večerů." Otázky, co se děje v semináři, jsem dostával častokrát a musil jsem podávat zprávy o obsahu přednášek.

Brzo začal Oblak cestovat za dialektickými studii. Již o prvých prázdninách r. 1887 byl „nějaký čas mezi Bělokrajinci", aby poznal jejich nářečí, a našel leccos zajímavého, ačkoliv nemohl všechno, co chtěl, vyzvědět, poněvadž mu došly peníze. A vypravuje ještě o jiné příčině: „A také nedůvěřivost lidí (sedláků) mi mnoho vadila; jednou aspoň myslili docela, že jsem poslán od soudu" (*B.* 29. září 1887, obšírněji *Š.* 30. září). V srpnu téhož roku chodil také do Solčavy své zdraví „restituovat". R. 1890 byl s nemocnou matkou v Remšniku nad Marenberkem a v horách nad Šoštaněm. Od osmé gymnasijní třídy chodil k faráři Davorinu Trstenjakovi do Starého Trgu u Slovinského Hradce. Trstenjak mu zaopatřo-

[30]) Cvetje 15, 3. seš. *Š.* 2. října 1894.

val leckterou starou knihu, když Oblak lezl za nimi po horách, a také mu daroval Dalmatinovu bibli. Oblak rád poslouchal velebného starce, který byl „ještě pořád plný humoru". Rozprávěli mnoho o starých dějinách slovanských, o Venetech, Panoňanech atd. S jeho studiemi o slovanských elementech ve venetštině, které chtěl Trstenjak vydat také německy,[31]) ovšem nebyl spokojen, neboť nemohl souhlasit ani s jeho názory ani s jeho metodou (B 22. září 1888). Truchlel však velmi nad tím „šlechetným" mužem, neboť „jeho povahy si musil každý, kdo ho znal, vážit, nyní jsou takoví mužové mezi námi vzácní" (*B.* 17. června 1890). A v dopisu P. Škrabcovi (17. února 1890) zdůrazňuje: „Naši lidé nevědí, co ztratili v Trstenjakovi. Takové povahy jako on teď už nejsou."

Je zajímavé, že Oblak chtěl cestovat o prázdninách r. 1889 na Fruškou Goru, kde je v srbských pravoslavných klášteřích mnoho církevněslovanských rukopisů a tisků. Byl by tam šel rád, aby tam studoval rukopisy a trochu si odpočinul, ale mniši neměli zrovna velikou radost z toho plánu, ačkoliv se o to Jagić zasazoval. Výrazů „jinověrec, Krajinec" se nebál, ale pravou příčinu viděl v tom, že je v oněch klášteřích veliký nepořádek (ani jedna knihovna není uspořádána, sami nevědí, jaké knihy mají), který nechtí cizincům ukazovat (*Š.* 11. července 1889).

Po Trstenjakově smrti chodil Oblak k vlasteneckému faráři A. Gabronovi v Korutanech (do Štebnu a Škočidolu), kde měl pro své zdraví „příjemnější vzduch" (*Š.* 17. července 1891) a mimo tělesnou stravu také stravu duševní, neboť bývalý filolog rád s ním rozprávěl a podporoval ho v jeho studiích. Chtěl už v roce 1890 odcestovat do území nářečí junského a potom snad i do ziljského údolí (*Š.* 27. května 1890), ale matčina nemoc ho zadržela. Ta myšlenka ho však neopustila, neboť již 25. prosince 1890 psal zase našemu pilnému dialektologovi Baudouinovi: „Kéž by nám někdo podal ještě[32]) popis ziljského a junského (korutanského) nářečí." K tomu úkolu se Oblak sám připravoval od r. 1891 do smrti, ale nemohl jej bohužel vykonat. Po prvé byl v Korutanech celých sedm neděl (do 23. září). Již po prvých třech nedělích mi

[31]) Prof. Sketovi psal Oblak, že vydá Trstenjakovu pozůstalost o venetské slovinštině, ale nedostal se k tomu.

[32]) Myslí při tom ovšem na rozpravu J. Scheinigga, Obraz r o ž a n s k e g a razrečja na Koroškem, Kres 1 a 2.

psal z „Štefana (Štebna) u Pliberku“ (26. srpna): „Nářečí [junské] velice zajímavé, mnoho nosových samohlásek, které se jako v polštině vyslovují ę, ǫ a ą; přízvuk hudební: ˋ, ´, ^ a myslím, že také ˋ· ѣ někde ˊa, l epenth. není, tedy *oblubjen, pripravjen*, ale *kral, zömla*. Silnější nejsem ještě téměř ani trochu.“ To mu však nevadilo, aby nekonal delší výlety. Výsledek svého pobytu popisuje sám takto (*M.* 3. října 1891): „Procestoval jsem celé z i l j s k é údolí, byl jsem v poslední slovinské vsi na západě a viděl také onen dřevěný plot, který odděluje slovinské teritorium od německého. Zapisoval jsem si dialektické zvláštnosti v ziljském údolí v pěti vsích. Nářečí je opravdu zajímavé a nasbíral jsem pěkný materiál. Byl jsem také v kanalském údolí, které sousedí na jihu se ziljským. Tam je také ziljské nářečí, ale přibližuje se poněkud nářečí goricko-benátskému, vždyť je také docela na italských (rezijanských) hranicích. Ještě více materiálu jsem nasbíral pro junské nářečí, stanovil jsem také nějaké hranice proti rožanskému nářečí. Byl jsem ve dvou západních vsích junského nářečí, v prvé bylo ještě skrz naskrz junské nářečí, jenom změna *h* ⥤ *g* připomínala rožanské nářečí, v druhé vsi sotva půl hodiny vzdálené bylo již rožanské nářečí s mnoha podstatnými rozdíly od prvého! U Podkloštru (Arnol[d]steinu) v kanalském údolí jsem vypátral mezi slovinskými protestanty [dva rukopisy]. Prvý vel. 4⁰, 400 listů, je slovins. překlad Spangenbergovy postily, letní díl, a jak jsem se tyto dni přesvědčil, přesný opis lublaňské postily z r. 1578.[33]) Druhý rukopis obsahuje jen 44 listů, je pěkně psán, obsah: evangelium s výkladem na důležitější svátky. Nevím, které knihy je to přepis, pomýšlel jsem se začátku na Trubarův „Ta drugi del tiga noviga testamenta“. K prvému rukopisu jsou připojeny nějaké modlitby, je v nich vliv korutanského nářečí; oba rukopisy jsou z konce 16. anebo ze začátku 17. stol.[34]) Je tam také druhý výtisk Kreljovy postily[35]) a několik Trubarových spisů. Měl jsem v rukou také skutečný slovinský

[33]) Viz Letopis Slovenske Matice, 1894, 205.

[34]) O nich podal Oblak zprávu v Archivu f. slav. Phil., 15, 459—468.

[35]) Ten výtisk obsahuje všechny tři díly a je úplný, lublaňský je vadný. Oblak jej koupil r. 1894 za 20 zl. a určil jej vídeňskému slovanskému semináři. Dva úředníci štyrskohradecké universitní knihovny ho upozornili na velikou cenu toho unika a pokoušeli se, aby bylo koupeno za zvláštní podporu 200 zl. pro Štyrský Hradec. Oblak se s počátku takovému obchodu bránil (*M.* 10. července 1894), na konec však přece

Osterspiel (tedy divadel. hru) z r. 1818, překlad z němčiny, psaný nářečím rožanským.[36]) Ten druh literárních děl byl u nás dosud zcela neznám. Získal jsem také slovinská kázání z minulého století, psaná nářečím junským. Jsem proto s výsledkem cestování docela spokojen."

Dříve než Oblak odcestoval do vlasti sv. Cyrila a Metoděje, chtěl ještě také vidět slovinské kraje, v kterých působili. Pro Kopitarovu-Miklošičovu domněnku, že se staroslověnským církevním jazykem mluvilo v Panonii, zajímaly ho již na gymnasiu zbytky panonských Slovinců v Uhrách; již tehdy, kdy ještě zcela neuměle psal staroslověnskou cyrilicí, dělal si zápisky o prekmurštině (v pozůstalosti). Přece však ještě ani nyní nemohl jít do Uher, poněvadž se příliš pozdě vrátil z Korutan a poněvadž pro deštivé dni bylo už příliš chladno.

K své cestě do Makedonie se tedy Oblak připravoval již v Korutanech; vůbec dost o tom přemýšlel a tázal se o radu také Baudouina (22. května 1891) jako zkušeného dialektologa, jak má mluvit s lidmi a jak má zapisovat. Domníval se, že bude třeba najmout v každém kraji nějaké starce nebo pastýře, aby mu to nebo ono vyprávěli a s ním pomalu mluvili. Jeho plán zabíral i kraje sousedící s Makedonií: Staré Srbsko, Athos, Rumelii, a bude-li možno, i Bulharsko, takže mu zahraniční ministerstvo na žádost ministerstva vyučování dalo (21. srpna 1891) veřejné doporučení pro konsuláty v Sofii, Plovdivě, Bitolji, Sěru, Soluni, Skoplji a v Prizrenu. Přes Vídeň a Bělehrad se dostal do Soluně 17. listopadu 1891. Dne 24. listopadu se nastěhoval do soukromého bytu a začal se učit bulharštině také prakticky.

Jak se mu v Soluni vedlo a co tam dělal do začátku března, víme z jeho již otištěných dopisů, které psal prof. Jagićovi.[37])

tu knihu prodal za 300 zl. Britskému museu v Londýně (*M.* 1. května 1895).

[36]) Začátek toho rukopisu si Oblak sám přepsal, ale pak dal celý rukopis přepsat, nejspíše r. 1894, kdy připravoval rozpravu o takových slovinských hrách. Přepis se chová v pozůstalosti. Název zní: Komedija od zeliga grenkiga terplenja ino ſmerti Jezuſa Kriſtuſa naſhiga ljubiga Goſpoda. Popiſano od Andrea Draboſniaka eniga pavra v Korantane, iz nemſhkiga v koroſhko ſhpraho v rajme napravlano v letu 1818. Není to však originál, nýbrž přepis „od Anton Unikerja eniga kaiſhlarja St. Ruprati per Zilovzi v lete 1854". 4°, 148 str. O Drabosnjakovi viz Kres, 5, 424—426.

[37]) V. Oblak, Macedonische Studien, Vídeň 1896 ze Sitzungberichte der. kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-histori-

Tu a tam se dovolávám také dopisů, které psal mně. Takto líčí své prvé dojmy (*M.* 4. prosince 1891): „Tady je nesnesitelný život. Všechno se žene jako vzteklé po výdělku. Křik jako na drahách už od časného rána. Zdejší „homo" se nám nepodobá, to je dvounohá, umazaná a křičící bestie. Zdá se mi, že jsem ve veliké menažerii. Neočekával jsem sice v Soluni olympských příjemností, třebas jsem věděl, že se budu každý den dívat na řecký Olymp, ale takového psího života jsem se nenadál. Ani v noci není klid. Kolem tří hodin se začne již křik, po ulicích se prodává salep, a tu se křičí z plných hrdel, a ještě jiné nepopsatelné zvuky, které by zničily i nejpevnější fonograf. Podnebí je silně nezdravé, poněvadž je velice vlhké, aspoň na podzim. Máme tu teď zlou influenzu, a ta chytila již před několika dny i mne. Teď jen trochu třeštím, pracovat nemohu. Voda je nezdravá, nemohu ji pít, a přece mám věčnou žízeň. Strava v hotelu pro psa, pokazil jsem si již radikálně žaludek." A zakončuje dopis takto: „Studovat makedonská nářečí je trochu těžší, než se myslí ve Vídni, hlavní nejsou při tom filologické vědomosti, nýbrž dobrý žaludek a pevné zdraví. Tady to je docela jiné než v Korutanech, je třeba zacházet s člověkem jako s medvědem." Na svůj žaludek a na celkovou slabost si několikrát naříká a před Novým rokem ještě měl „zlou zimnici" (Wechselfieber). Bál se již, že se k tomu snad připojí i nějaká jiná nemoc a že bude musit proto hned odejít domů (*M.* 2. ledna 1892). Přece se však takového „slavného konce" svého cestování nedočkal, ale zvykl si také těm poměrům[38]) tak, že chtěl přese všechny potíže procestovat na jaře celou Makedonii. Musím však připomenout, že Oblak jako nemocný člověk jistě

---

sche Classe, sv. 134. Dopisy v dodatku („Anhang") na str. 128—156. Slovinský výňatek z nich vydal dr. Fr. Vidic v „Ljublj. Zvonu" 1897, str. 16—20, 85—88, 143—145.

[38]) Klasicky popisuje P. Škrabcovi Soluň (21. prosince 1891): „Tady nejsou evropské poměry, špína, smrad, nečistota je velikánská, snad dokonce větší než tenkrát, když sv. Pavel kázal zdejším smradlavým umazancům. Město má kolem 40.000 obyvatelů a 80.000 židů, rozličných plemen a fysiognomií, ale stejné špíny. A teď tu ještě máme sibiřský mráz. Sníh není a bylo by to dobré, jen kdyby nebyl ten ostrý severák, který vnikne do každé skuliny. Topím a topím, protopil jsem již polovinu stipendia, ale přece mrznu, neboť je všechno marné, když tu nejsou dvojitá okna a kamna jsou taková, že by je snadno odnesl v kapse."

přeháněl a že vůbec neměl smyslu pro čilý a pestrý východní život, který se mnohým Evropanům velice líbí.

Ani jinak nebyl Oblak v Soluni spokojen, neboť zvláště podle vídeňských názorů přišel na duševní poušť; vždyť nemohl dostat ani takové publikace, jako je „Sbornik" bulharského ministerstva osvěty anebo „Periodičesko spisanie".

Bulharské gymnasium, poněvadž bylo reální, nemělo filology, nebylo tedy člověka, s kterým by mohl mluvit o vědeckých otázkách.[39]) Ovšem ruský generální konsul Jastrebov, který dobře znal celou Makedonii, mu leccos zajímavého vypravoval a leccos dobrého radil, dobře mu bylo také u srbského konsula (*M.* 4. prosince 1891), přes to však ani tito dva muži nemohli být vhod tak přísnému učenci, jako byl Oblak. Jastrebov je totiž jeden z mála Rusů, který připisuje celou Makedonii po stránce jazykové a národopisné Srbům, a srbský konsul ovšem již pro své úřední postavení musil mít stejný názor. Vzdělaní Bulhaři mu již dokonce nedali pokoj a snažili se ho získat pro své názory. A tak rozumíme jeho žalobě (*M.* 16. prosince 1891): „Tady jsem sám, slyším mluvit jen o makedonské otázce, ne vědecky, nýbrž politicky,[40]) o řeckém patriarchovi a o bulharském exarchovi." Všichni takoví vlastenci byli Oblakovi odporní. Jemu šlo jen o jazyk, pátral po jeho charakteristických vlastnostech a ptal se, kam jej většina těchto znaků řadí, zda do skupiny bulharských či srbocharvátských nářečí. „Zda se cítí obyvatelé Bulhary či Srby, to ať sami rozhodnou, není úkolem slovanské filologie, aby to zkoumala."[41])

Jaké názory musil poslouchati, o tom svědčí na př. tyto řádky (*M.* 4. prosince 1891): „Zde jsem objevil u srbské inteligence podivné názory o srbském a o bulharském jazyku a o makedonských nářečích. Jsou kuriosní, škoda že se slavistika ještě nepovznesla do humoristického časopisu. Staroslověnský jazyk je starý srbský jazyk. Bulharský jazyk byl před příchodem finského plemene „Bulharů" vlastně srbský jazyk, ten cizí národ jej jen pokazil, takže se stal takový, jaký je dnes. To jsou these Radosavljeviće-Bdina, v kterého někteří srbští patrioti věří jako v srbského Luthera. Vždyť

[39]) Macedon. Studien, 132.

[40]) Sr. tamtéž, 138: Nejvíce pociťuji nyní nedostatek jakéhokoliv vědeckého styku, tady se může člověk hádat nejvýše o makedonské otázce, ale jako politik, ne jako slavista.

[41]) Macedon. Studien, 4.

víte, že má hloupost vždy nejvíce přívrženců." Když vyšla v Bělehradě „Karta srpskih zemalja" (mapa srbských zemí), vydaná s delším „historicko-jazykovým úvodem" vysokoškolskou „Omladinou", kde se připisuje Srbům celá Makedonie, západní Bulharsko se Sofií a docela i kus Kraňska a jižního Štyrska, vtipkoval Oblak, že klidně může hned odejít domů, neboť makedonský problém je rozřešen a on se dověděl, že sušské nářečí v okolí Soluně, které již prozkoumal, není bulharské. Litoval Srbů, že mají takovou vysokoškolskou mládež, která se ničemu neučí a nic neví.[42]) Zato však měl radost z toho, když se přesvědčil, že má St. Novaković pravdu o *ć* a *đ* (*đ*) v prilepském nářečí (*M.* 16. prosince 1891),[43]) a to tím spíše, poněvadž ho Jastrebov docela varoval před texty tohoto srbského učence a státníka.[44]) Zábavné je vypravování, jak se Bulhaři namáhali, aby mu správně vyslovili vlastenecké makedonskobulharské *k'* a ne srbské *ć*, to však někdy při nejlepší vůli nešlo.[45])

Oblak se ovšem nestaral ani o bulharskou ani o srbskou propagandu, ale stal se hned na začátku velice opatrným, neboť mi již 16. prosince psal: „Makedonci nesmíte věřit, to musí být zde první a hlavní přikázání." Při tom se nejen bál vlasteneckých mystifikací, nýbrž se také přesvědčil, že ani zcela nevzdělaní lidé nejsou spolehliví, neboť pobývali za výdělkem již v různých a vzdálených krajích dříve, než přišli do Soluně; a proto jejich jazyk nebyl čistý (*B.* 6. ledna 1892, podle starého st.). Tak mu na př. nějaký člověk ze vsi jménem Oboki v krajině debrské říkal za staroslověnské *št* a *žd* všechny možné hlásky (za *št* — *k'*, *k*, *št* a docela *ć*). Uvážíme-li, jaký význam mají tyto dvě hlásky pro starou slověnštinu, nebudeme se ovšem nijak divit Oblakovu nářku, že si málem zoufal nad svým Obočanem. Ale brzo se ukázalo, že ten muž opravdu sice přišel teprve před měsícem z Debry, ale že byl v dřívějších letech celé měsíce v Soluni, což však prvý den zapřel; proto ovšem snadno mluvil jazykovou míchaninou.[46])

Avšak Oblakův strach, že v Soluni nasbírá „mnohem více

[42]) Macedon. Stud., 148.
[43]) Sr. tamtéž, 135, 145.
[44]) Tamtéž, 131.
[45]) Tamtéž, 131, 135.
[46]) Macedon. Stud. 141, 143, 145.

smutných zkušeností než dialektického materiálu",[47]) netrval dlouho; již 16. prosince mi totiž psal: „Teď mám přece již trochu naděje, že mé cestování nebude docela marné." Proč ne, to oznamoval nedlouho před tím Jagićovi:[48]) „Doufám, že má cesta přece jen nebude úplně bez účelu a výsledku, poněvadž já to n e c h c i." K studiu různých nářečí hledal především „čerstvého" člověka, t. j. „který je nyní po prvé v Soluni", a pak se pokoušel jeho údaje kontrolovat v tom kraji, kde se tím nářečím mluví; to se mu však pro předčasný odchod z Makedonie ne vždy poštěstilo.

Nejdříve prostudoval Oblak u jednoho mladšího řemeslníka, který neuměl ani číst ani psát ani nebyl zkažen spisovným jazykem, řeč vsi S u c h o, která leží 8 hodin od Soluně směrem k Sěru.[49]) Divil se, že v tom nářečí, kde se nosovky tak dobře zachovaly, není zbytků skloňování více než v obyčejném spisovném bulharském jazyku (*M.* 16. prosince 1891). Potom se pustil do vzdálenějších debrských nářečí na sever od Ochridu, která pro bližší sousedství se Srbskem byla zvláště zajímavá. Z G a l i č n i k a našel „sedláka a majitele stád"[50]) (v zápisníku ho nazývá „sýrařem"), který přezimoval se svými stády v nejbližším okolí soluňském. Oblak šel s ním také k jeho pastýřům a přesvědčil se u ohně v jejich chalupě, že jejich pán mluví svým nářečím ještě čistě. Ze vsi K l e n j e měl v prvé třídě obecné školy 9—10letého chlapce, který právě tehdy přišel ze svého rodiště. Co se týče vsi Obok, vyslýchal uvedeného již dělníka, který ho sice svou neupřímností velice popudil, ale jehož údaje byly nicméně celkem pravdivé.[51]) Různé dvojí tvary a nedůslednosti bylo třeba vysvětlovat tím, že se již 17 let potloukal po rozličných makedonských krajích; jeho řeč byla tedy zajímavá jako příklad dialektické míchanice, jaká se často nachází.[52]) Zprávy o severozápadních makedonských nářečích získával ještě z jiných krajů, na př. z Prilepa, Resna (na jihovýchod od Ochridu) a ze Štipu (na jihovýchod od Skoplje),[53]) ale jen

[47]) Macedon. Stud., 130.
[48]) Tamtéž, 138.
[49]) S tím byl hotov již 24. prosince 1891, Maced. Stud., 139.
[50]) Macedon. Stud., 4.
[51]) Tamtéž, 145.
[52]) Tamtéž, 5.
[53]) Macedon. Stud., 145.

od Bulharů více méně vzdělaných, kterým nevěřil tolik, aby jejich nářečí úplně popsal. Tak měl z Resna (osada Carodvor) zprávy od nějakého učitele, který však již dost dávno byl opustil své rodiště (podle zápisníku). Tak se dověděl, jak daleko je rozšířena výslovnost srbského *ć* a *đ*, ačkoliv je také zde mnoho přechodů ke *k'* a *g'*, které závisí na větší nebo menší energii při mluvení,[54]) ale které jsou také zcela všeobecně rozšířeny u některých tvarů, zvláště u *k'ъ*, *k'e* (pro futurum) a *će*. Při zapisování takových zvuků ani sám sobě zcela nedůvěřoval a prorokoval, že jeho nástupce bude musit s sebou na cestách mít velikou zásobu fonografů. Všechna jeho dřívější fysiologická studia ho nemohla vyvést z obtíží a marně čítal zase Sieversovu fonetiku.[55]) Mimo to však ještě nacházel *št*, *žd* a docela *šč*. Zvláštní potíže mu dělaly *št* (*šč*) *žd* vedle *k'*, *g'* anebo *ć*, *đ* v témž nářečí. Vlivem církve anebo spisovné bulharštiny, jak myslil Masing, to jistě není, poněvadž se ta skupina vyskytuje v každodenních slovech; snad je tedy v makedonských nářečích několik vrstev (Schichten), ale jakých[56]) (*B.* 6. ledna 1892).

Jak svědomitý byl Oblak při své práci, dokazuje to, že Jagićovi nedovolil v „Archivu" otisknout dialektické úryvky ze svých zajímavých dopisů. Přál si, aby se mu nemohla dokázat ani nejmenší nepřesnost, poněvadž by škodil již předem také svému dílu o makedonských nářečích, neboť by se našli „srbští a bulharští (patriotičtí) starověrci". Zato však chtěl krátce vylíčit důležitější zjevy v makedonských nářečích, až svůj materiál zkontroluje v příslušných krajích. Tak chtěl dělat vhodnou reklamu svému většímu dílu.[57]) Prvý příspěvek doufal poslat již ze Sěra do 25. března.[58])

Hledal Oblak v Makedonii ovšem i rukopisů, ale ty jsou vzácné a jinak bez zvláštní ceny pro filologa, třebas domácí lidé soudí jinak: „zdejší inteligentní Bulhaři se hrozně podivují každému rukopisu a váží si ho, jako by jim jej dal sám Cyril. Třebas to je obyčejné evangelium z 15. stol. na pergamenu — je to poklad!" (*M.* 16. prosince 1892.)[59]) Přes to

[54]) Tamtéž, 143, 145.
[55]) Tamtéž, 152.
[56]) Sr. tamtéž. 143.
[57]) Maced. Stud., 145—146.
[58]) Tamtéž, 152.
[59]) Srovn. Maced. Stud., 138, 144.

však doufal, že se ani jako filolog nevrátí s prázdnýma rukama z Makedonie, jestliže půjde na Sv. Horu (Athos).

Hned prvý den po velikonocích se tam chtěl odebrat; v zimě by tam nemohl být, poněvadž nemají kamen; na začátku jara však také ne, poněvadž jsou veliké posty[60]) (*Š.* 21. prosince 1891).

Před příchodem jara se Oblak v Soluni již nesmírně nudil[61]) a nemohl se dočkat cestování po celé Makedonii, ke kterému si chtěl vyžádat od ministerstva vyučování ještě zvláštní podporu. O tom, co dále zamýšlel, vypravuje sám takto (*M.* 2. února 1892): „Teď mnoho přemýšlím o své cestě do nitra země a nemám z ní příliš velikou radost. Budu musit jezdit na koni, ale jaké to bude, když jsem ještě nikdy neseděl na takovém čtvernohém zvířeti! Ale to mi nedělá mnoho starostí, velice zlé však to se mnou bude v těch vzdálených vsích, poněvadž nemám k nikomu doporučení, kde není ani bulharský učitel ani pop. Jak se tam, ať se obrátím po prvé na kohokoliv, všechno bude na mne plaše dívat a mně jako cizinci nedůvěřivě podivovat! Na to je třeba pomýšlet. Přikládám Vám dopis Weiganda, docenta v Lipsku, který loni tudy cestoval. Z něho můžete snadno pochopit, že tu nežijeme jako v ráji... Podle toho, jak mi on radí,[62]) budu cestovat jenom tam, kam nemám doporučení. Tím se ztratí mnoho času a také to mnoho stojí a já mám na to beztoho dost málo peněz. V těch vsích, kde jsou učitelé anebo popové, jim docela stručně vyložím svůj cíl a začnu hned in medias res zapisovat, jinak tu musím zůstat kolik let a ne měsíců. Koně si koupit nemohu, třebas mi to Kančev, ředitel v Sěru, který procestoval celou Makedonii,[63]) radí a také Jastrebov, na to nemám dost peněz, ještě méně však mohu mít sluhu, poněvadž to mnoho stojí. Cestování je vůbec velice drahé, neboť kromě všeobecných výloh na koně a na toho, kdo koně povede, budu musit platit nebo

[60]) Sr. tamtéž, 136—137.

[61]) Tamtéž, 151.

[62]) Weigand studoval rumunská nářečí a měl u rumunských pastýřů již samo sebou snadnější postavení, neboť ti nejsou Turecku nebezpečni jako Bulhaři; mimo to sbíral jakékoliv rumunské texty. Oblak však chtěl studovat jazyk soustavně. Pokud si vzpomínám, radil mu Weigand, aby se nevyptával přímo, aby raději dělal cestovatele, který se o něco zajímá, kupuje starožitnosti, rozmlouvá s lidmi, žádá je, aby mu zpívali písně, a proto aby s sebou nosil také dary, zvláště pro děvčata.

[63]) Ten ho chtěl v sěrském okolí také doprovázet (*M.* 20. února 1892).

dávat odměnu těm lidem, kteří mi budou pomáhat při mých dialektických pracích, jen tak je možno, zapsat toho brzo mnoho. Budu potřebovat nejméně 200 zl. měsíčně, bakšiš na všechny strany. Nedovedete si představit, jak tu stále člověka podvádějí při placení. Nejdříve, když proměňuji rakouské peníze za napoleondory, ztrácím již něco a musím dát za napoleondor 9·42 zl., když pak proměním napol. na drobné, dostanu jen 8·80 zl., musím-li však něco platit, na př. v hospodě, počítá se mi zase napoleondor za 9·40 zl. a ne za 8·80 zl., takže přijde člověk vždy zkrátka! A tomu se nemůže člověk vyhnout. Jakmile bude dost teplo, odejdu (bude-li možno, již 1. března) odtud do Sěra; cestou se podívám do mnoha bulharských vsí, kde je zajímavá mluva. Ze Sěra půjdu do Melnika a Nevrokopa, tedy do Rodop, odtamtud do Strumice a potom do Dojranu, Kukuše a zase do Soluně. Tato cesta velice lopotná bude trvat 5—6 týdnů, téměř pořád jen po vsích. Ministerstvo bude musit sáhnout hodně hluboko do kapsy a poslat mi tučnou podporu, mám-li vykonat to, co zamýšlím, a procestovat celou Makedonii."[64])

Musím se divit Oblakově statečnosti, že se nebál žádných potíží a nebezpečí. Znal je dost, třebas nebylo všude tak nebezpečno jako v debrském okolí. Jastrebov mu říkal, že tam člověk snadno přijde o hlavu. On sám, ačkoliv měl za průvodce vůdce lupičů, byl by býval málem zastřelen. Nějaký lupič, který zabil 17 lidí, je doprovázel jako „poctivý člověk".[65]) Také to mu Jastrebov říkal, že v krajích, které sousedí s Albanií neb které jsou Albánci prostoupeny, je nebezpečno dělat si poznámky, poněvadž má člověk snadno nepříjemnosti jako vyzvědač; aspoň on sám si nemohl kolikrát něco zapsat, byli-li lidé přítomni.[66]) Již tři týdny před svým odchodem ze Soluně se Oblak také dověděl, že mu doporučení ministerstva zahraničních věcí mnoho nepomůže, poněvadž místokonsul (konsul tehdy nebyl v Soluni) jako nováček v tu-

---

[64]) Sr. Macedon. Stud., 149—150.

[65]) Macedon. Stud., 129. Proto Oblak vyškrtl ze svého programu Debru, nicméně píše 24. prosince zase (144): „Dnes se dovídám, že prý lupiči unesli v neděli v Debře (v městě) ředitele obecné školy za bílého dne, když šel z kostela. Pěkné pořádky! A přece bude jednou třeba, zkontrolovat dialektický materiál na místě samém.

[66]) Tamtéž, 136.

reckých poměrech mu nedovedl od generálního gubernátora (valije) vymoci veliké veřejné doporučení („bajrundu") pro všechny turecké úřady, které mu jinak, zvláště v menších krajích, nebudou důvěřovat. Paša mu chtěl dát jen nějaké obyčejné doporučení, které by bylo bývalo bez ceny, takže Oblak již zamýšlel, vzdát se cesty do uvedených jihovýchodních makedonských krajů a jít do Bitolje, aby od tamějšího paši dostal „bajrundu".[67]) Po dlouhých výkladech, když Oblak místokonsulovi, dragomanovi a tureckým úřadům podrobně oznámil svůj plán a vysvětlil, že bude cestovat také po vsích, dostal doporučující dopisy pro guvernéra v Sěru a pro starostu v Dramě a měl je při příchodu odevzdat.[68]) Když ho povolané osoby ubezpečily, že to stačí, oznámil Oblak 27. února Jagićovi, že je pro jeho cestu vše připraveno,[69]) a již dříve, než zamýšlel, byl na cestě k Sěru ve vsích na sever od Soluně. Jako pomůcku si vzal s sebou rozpravu Draganovovu o nasalismu v makedonských nářečích, rozpravu L. Miletiče o zbytcích bulharského skloňování, Dm. Matova o zjevech bulharského skloňování (otištěna ve výroční zprávě soluňského gymnasia za r. 1889), sešit slov, s velikou námahou sebraných, nutných ke zkoumání dialektických zvláštností, a mapu oněch krajů, kterými chtěl cestovat, kterou si sám nakreslil podle rakouské generální mapy. Bulharský knihkupec mu dal doporučení (na navštívenkách) pro učitele a napomenul ho, aby cestoval podle rozkazu vídeňské university a s dovolením tureckých úřadů.

Podle zápisníku byl 28.—29. února v Novém Sele, kde nasbíral zvláště mnoho látky (přes pět drobně a hustě bez přerušení psaných stránek), 1. března v Grdaboře a v Bugarievě, 3. ve Vatilьku a ve Vardarovcích. Vyptával se obyčejně žen, zvláště starších, jež neopouštějí svou ves.[70]) Ale už pátého dne nastal konec jeho cestě začaté s pěkným úspěchem. Již v okolí soluňském ho pokládaly úřady za vyzvědače, neboť jedl a přenocoval většinou u kněží a u učitelů, a ti jsou vůdci národního hnutí v Makedonii.[71]) Tušil také, že ho řekové

[67]) Tamtéž, 150—151.

[68]) Podle těsnopisného zápisu obhajovacího spisu, který Oblak napsal pro konsulární oddělení ministerstva zahraničních věcí (v pozůstalosti).

[69]) Maced. Stud., 152.

[70]) Sr. tamtéž, 6—9.

[71]) Vidic, 68.

očernili, byl totiž v neděli v graecomanské (ještě řeckému patriarchovi poddané) vsi zároveň s řeckým metropolitou, který ho viděl. Když se vyptával 3. března ve Vardarovcích u krbu v popově domě, sedě po tureckém způsobu na zemi, stařenky, zatmělo se v světničce a Oblak zahlédl, jak se k němu žene turecký důstojník s revolverem, a za ním viděl šest suvarijů (četníků) s namířenými puškami. Důstojník se naň zle podíval, sebral mu zápisník, dopisy, potom vyhnal všechny domáci lidi, prohledával sluhu, který vodil Oblakovi koně, potom i Oblaka a vzal mu vše mimo peníze a hodinky. Marně mu Oblak ukazoval svůj cestovní průkaz a doporučení valijovo. Důstojník se na ně ani nepodíval a strčil je do kapsy. Všechno protestování, že je rakouský příslušník, z „Vieny", mu nebylo nic platno; lecčemus Turci nerozuměli a o jeho státní příslušnost se nestarali. Vezli ho nejdříve k vesnickému tureckému soudci, potom s nimi jel dvanáct hodin v dešti a v ostrém větru přes všechny vsi, v kterých již byl. Promoklý až na kůži a celý zmrzlý ztrávil noc na policejním ředitelství, kde ho v jednu hodinu vyslýchali. Jsa nezvyklou jízdou utrmácen, nemohl druhý den ani sedět ani stát.[72]) Nový konsul, který byl sotva tři dni v Soluni, ho hned druhý den vysvobodil, jeho sluha a s ním i ostatní Bulhaři, kteří se s Oblakem stýkali, si však ještě dlouho ve vězení poseděli.[73]) Nejvíce se Oblak strachoval o svůj zápisník, ale dostal zase všechno zpět, jen jeden nějak zvláště umělecký nůž si vzali od něho Turci na památku. Ale na další cestování nebylo ani pomyšlení a konsul mu nechtěl dát cestovní list ani na Athos, kde prý bude mít co dělat s tureckou policií, sotva vystoupí z lodi, a vymlouval se, že ho Turci zase zavrou. Rádi věříme, že byl Oblak turecké policii, která neuměla číst jeho zápisky a která ho obviňovala, že si zapisoval statistiku Bulharů, podezřelý jako „špion", zvláště když se dověděla, že bydlil u Jastrebova. Ale bylo podivné, že ho rakouský konsul dost nebránil; naopak, sám ho vyháněl co nejrychleji domů, hrozil mu, že ho nebude dále bránit, a vyčítal mu, že konsulát kompromitoval, poněvadž nepoužil doporučení, jak mu bylo nařízeno (?); ale tak by byl musil jít nejdříve do Sěra asi 20 hodin

[72]) Maced. Stud., 152—153.

[73]) Dopisy o tom, jak ho pronásledovali, chová prof. M. Drinov v Charkově.

a potom zase zpět do vsí vzdálených 2—3 hodiny od Soluně.[74]) Konsul sám se zkrátka domníval, že má Oblak nějaké politické poslání.[75]) Poněkud si to musíme vysvětlovat tím, že naši zástupcové v duchu rakouského systému nejednali v takových věcech tak rázně jako ruští a angličtí; nový konsul také nechtěl mít hned nepříjemnosti s tureckými úřady, zvláště ne pro člověka, kterého neznal ani sám ani místokonsul, který tam byl také nováčkem.[76]) Oblak byl tím sám vinen, poněvadž se o „byrokraty" nestaral. Najisto také konsul v něm větřil „panslavistického agitátora", neboť tak ho neoznačovaly jen „Pester Lloyd" a „Times", nýbrž také úřady měly různé námitky proti jeho počínání; to naplňovalo Oblaka spravedlivým hněvem.[77])

Tvrzení, že mluvil rozličné věci, vyvracel jako zcela nepravdivé. „Nikdy jsem nezapomněl, že jsem v Turecku a vůbec jsem nerozmlouval rád o politice, a když už jsem se tomu nemohl vyhnout, mluvil jsem opatrně, jako nějaké delfské orakulum." (*M.* 27. prosince 1892.) A ještě méně připouštěl, že si zapisoval nemístné věci. (*M.* 12. prosince 1892.) Jak vidíme, měl Oblak již dlouho nepříjemnosti pro jistě nepřesné a nesprávné zprávy konsulovy, dokud se ho prof. Jagić v ministerstvu školství a v ministerstvu zahraničním neujal v dopisech, které se čtou v „Macedonische Studien", a zvláště ještě prof. Šuklje u ministra Gautsche, jehož mínění bylo pro Oblaka velice důležité, poněvadž již delší dobu doufal, že dostane lektorát slovinštiny v Štyrském Hradci. A že nechyběla ani tragikomika v Oblakově neštěstí, toho byl příčinou ruský „Svět", který v něm viděl rakouského politického agitátora. Novinářských útoků ho nezbavila ani „Neue Freie Presse", jejíž spolupracovník ironicky vylíčil takového položivého „agenta", když ho spatřil vlastníma očima.

Zcela zničen duševně a tělesně se vrátil Oblak do Vídně již v prvé polovině března, a ne v červenci anebo v srpnu, jak za-

[74]) Podle těsnopiseckého zápisu jeho obhajovacího spisu.

[75]) Macedon. Stud., 155.

[76]) Když Oblak přišel do Soluně, přijali ho opravdu pěkně tehdejší generální konsul Viscovich a jeho náměstek Pogatscher. Tento ho sám upozornil na Jastrebova jako na dobrého znalce Makedonie a Starého Srbska a dal mu kavase (policejn. strážníka), aby ho k němu dovedl. (Těsnopisný zápis obhajovacího spisu.)

[77]) Rázně se hájil také v uvedené zprávě o své aféře, kterou napsal pro ministerstvo zahraničních věcí.

myšlel. Když jsem přispěchal k němu do hostince, nemohl ani vstát, aby mi podal ruku. Viděl jsem ho často slabého, ale takového nikdy. Byly tím ovšem vinny nehody a dlouhá cesta,[78]) ale Oblak, o němž dobrý lékař o rok později nevěděl, čím dýchá, se vůbec nehodil k cestování v takové zemi, jako je Makedonie. Kéž požehná Allah všem Turkům, kteří jej vyhnali, neboť tím jej zachránili vědě ještě čtyři roky. Tak mohl Oblak zpracovat pěkný materiál, který s sebou přinesl, zkoumat ještě charvátská a slovinská nářečí a napsat ještě mnoho výtečných rozprav.

Smutně opustil Oblak Makedonii. Bylo mu líto velikých příprav k cestování, ale ještě více toho, že se mu všechny pěkné naděje na bohatou dialektickou žeň zhatily. Avšak sám se přesvědčil, že Makedonie není ještě země pro takové zevrubné dialektické studie. Kdyby byl cestoval město od města a jen sem tam se podíval do vsí, nebyl by vzbudil podezření, poněvadž měl vládní doporučení, ale cestovat ves ode vsi, do toho ať se ještě nikdo nepouští! Oblak si nevedl lehkomyslně, neboť ho Jastrebov ujistil, že má právo jít s vydaným doporučením také do uvedených vsí, které jsou docela na cestě ze Soluně do Sěra. Ovšem dialektolog, který chce zkoumat vztahy rozličných dialektů, nemůže napřed najisto říci, jak bude cestovat. Chce-li jít za nějakým zajímavým zjevem, snadno sejde zcela s cesty. Takové cestování je v Makedonii ještě nemožné.[79]) Nejlépe se to ukázalo brzo potom, když také švédský profesor Lundell z Upsaly musil opustit Turecko. Když jsme ho varovali a dávali mu Oblaka za příklad, žertoval, že on není z takové země, která by mohla být Turecku nebezpečná, ale ani to mu nic nepomohlo.

Přes to přese všechno měl Oblakův pobyt v Soluni veliký význam pro něho i pro vědu. Jako dříve slovinština, byla potom bulharština středem jeho studií. Také pro názor, že Cyril a Metoděj přinesli jazyk své vlasti na Moravu a do Panonie, nasbíral v soluňském okolí nové důkazy, ačkoliv musil sám patheticky zvolat: „Po jazyku Cyrilově a Metodějově není již ani stopy.“[80]) Makedonských dialektických zku-

[78]) Když byl již čtrnáct dní doma v Celji, naříkal, že se nastudil „silně v Bělehradě a snad později i ve Vídni“ (*S.* 3. dubna 1892).

[79]) Maced. Stud., 155.

[80]) Maced. Stud., 141.

šeností využil potom v Dalmácii, na Krku, v Uhrách a v Korutanech, kde mohl cestovat, jak se mu zdálo nutné.

Ve Vídni zůstal Oblak jen devět dní, aby mohl přednášet v Jagićově semináři, který mu byl nade vše milý a drahý, o výsledcích svého cestování. Všechna slabost mu nepřekážela, aby neukázal svému učiteli a svým druhům, že přece jen nebyl nadarmo v Makedonii. Zdůrazňoval,[81]) že o žádném slovanském jazykovém území nemáme tak málo a tak nepřesných zpráv jako o Makedonii. V novější době se sebralo sice dost materiálu o oněch nářečích, ale materiálu nespolehlivého. Chtěl tedy: 1. získat přesné zprávy o hláskách *k'*, *g'* (*ć*, *ǵ*) a o jejich střídnicích; 2. určit, zda se nosovky, které jsou zachovány na srbských hranicích na západě a také na východě, udržely také v středním jižním pásu; 3. prozkoumat všechna makedonská nářečí, ves ode vsi a sestavit tak veliký počet dialektických monografií o nářečích různých vsí a spojit potom ta nářečí ve větší skupiny. Takovým způsobem by se také určil poměr těchto nářečí k bulharštině a k srbštině. Když uvedl hlavní zvláštnosti z hláskosloví a z tvarosloví a dotkl se také přízvuku, skončil těmito slovy: „A jaké poučení plyne z té bajky? Myslím totiž, jaké místo mají makedonská nářečí. To vyplývá pro každého samo sebou.“ Nemohu říci, že byl Oblakův názor všem posluchačům tak jasný jako jemu, že totiž přednášel o nářečích, která váže většina charakteristických znaků s bulharštinou.

Z Vídně odcestoval Oblak do Celje, aby se zotavil k cestě na Krk, na který hned po neštěstí v Soluni myslil, třebas tam neočekával podobné „dialektické Kalifornie“. Byl však velice sláb, chodil jen velmi namáhavě, a to ještě velice málo (*M.* 3. dubna 1892). Nějakou dobu se jeho zdraví ještě zhoršovalo. Měl zase veliké bolesti, takže nemohl ani pokašlávat a docela ani v noci spát. Proto se začal — nemýlím-li se, po prvé — „systematicky léčit, poněvadž teď je to již nebezpečné. Jinak však ještě pořád doufám v své pevné kosti, které již leccos přestály a přetrpěly“ (*M.* 10. dubna 1892).

A opravdu se nemýlil, neboť již 9. května odcestoval na ostrovy Jaderského moře přes Záhřeb, aby se v něm poradil s Ljubićem (Dalmatincem) a s Budmanim, „který jistě dobře

---

[81]) Těsnopisný nástin té přednášky pod názvem „Macedonisch“ jsem našel v jeho pozůstalosti.

zná dialektické poměry na jižních ostrovech" (*M.* 8. května). Jeho pevným úmyslem bylo, studovat charvátské čakavské nářečí. V Trsatu u Rjeky našel v archivu mnoho starých listin psaných bosenčicí a v Splitu hledal rukopisy, ale našel jen několik hlaholských a bosenských tisků. Jen u dominikánů objevil veliký rukopis „života svatých" z 18. stol. v čakavštině, a vypsal si z něho začátek života sv. Kateřiny.[82]) Hlavní věcí však pro něho bylo, že dostal pěkný počet doporučení k farářům a učitelům. Zvláště hojně mu pomáhali gymn. ředitel Bulić a říšský poslanec J. Biankini.

Dne 21. května odplul Oblak ze Splitu do Starého Gradu na ostrově Hvaru, který do 16. června prochodil a projel ves ode vsi.[83]) Podobně potom bez oddechu putoval na ostrovy Vis, Lastovo, Korčulu a Brač a vrátil se odtud 25. července „zase do Evropy", t. j. do Splitu. Přisvědčoval nářkům poslance Biankiniho, že jsou cesty v Dalmácii, aspoň na Hvaru, opravdu horší než v Turecku; chybělo mu leckteré pohodlí, nešla mu k duhu italská kuchyně, těžko se mu jezdilo po horách na koních a mezcích, často žil jako na poušti, neexistoval pro něho více svět ani čas (našel docela faráře, jehož znalost tohoto světa sahala do rusko-turecké války), přece se však smířil i s těmi poměry, neboť byl se svými úspěchy stále spokojen; našel leccos zajímavého v nářečích, třebas ne bůhvíjak důležitého, vždyť Dalmácie není Makedonie. Chválil inteligenci, zvláště faráře, že ho všude vlídně přijímají a podporují, co mohou. Také s lidem byl spokojen. Našel „sice mnohdy podivně ostýchavé lidi, kteří se nejprve, když jsem se jich začal vyptávat, pokřižovali, přece však jsem nikde nebyl marně" (*M.* 25. července), ani tam ne, kde lidé s počátku myslili, že je poslán od „guberna".[84])

Jedno z nejzajímavějších nářečí, co jich kdy Oblak vůbec studoval, našel na ostrově Lastovu, který leží daleko na jihu, skoro proti Dubrovníku a daleko od břehu. Popsal je potom v Archivu (16.), neboť mimo čakavské zvláštnosti jevilo již také mnoho štokavských, mezi jinými *o* za *l*, za dlouhé *r* pak *ur* a *ri* (*B.* 27. října 1892, *Š.* 20. července). Do zápisníku si

---

[82]) Byl uveřejněn v „Archivu f. slav. Phil.", 20, 157—160. Jinou legendu, ve verších, našel ve františkánském klášteře na Hvaru, psanou r. 1701 v Trogiru. Sr. tamtéž, str. 153 a nn.

[83]) Mnoho krajů a dní lze podle zápisníku určit.

[84]) Sr. Milčetić, Zbornik, 365.

o něm napsal údajů plných osm stran. Bylo však při tom také trochu náhodnosti; tak mi psal 4. července 1892 z Korčuly: „Bez oddechu putuji po světě jako Ahasver. Byl jsem docela u antipodů, v říši much; počet jich je legion! To bylo na Lastovu, a přece jsem tam ztrávil celý týden, aspoň jsem nemohl dříve utéci, poněvadž tam nebyl parník. Ale zajímavé je nářečí těch kanibalů a dost jsem si tam toho poznamenal, třebas s velikými obtížemi. Na celém ostrově je jen jedna ves a ostrov sám je zcela isolován. Proto se tam zachovaly ještě leckteré staré zvyky. Viděl jsem tam mečový tanec, který tančí o masopustním úterý; také zapalovali svatojanské ohně, a to večer 23. a 24. června. Zapálili celou řadu ohníčků a potom v divokém běhu skákali jeden za druhým přes ně. Z dálky to vypadalo jako válečný tanec Indiánů. Teď jsem mezi lidmi trochu civilisovanějšími.“ Z tohoto popisu vidíme, že Oblak byl pouhý linguista, ale ne také folklorista, neboť by docela jinak mluvil o takových starých zvycích. Ani se nepamatuji, že by si byl Oblak kdy zapsal nějakou národní píseň anebo aspoň národní báchorku, která bývá po stránce jazykové spolehlivější, než jsou národní písně. V jeho zápiscích nacházíme většinou jen slova, která jsou důležitá pro hláskosloví a tvarosloví anebo pro slovník.

Na Korčule zůstal poněkud déle, než zamýšlel (*M.* 4. července), neboť se mu naskytla příležitost, aby se ukázal také jako filolog. Píše o tom Škrabcovi (20. července): „Na Korčule jsem opsal fragment bosenského evangelia, vlastně přesněji bosenské redakce z konce 13. anebo ze začátku 14. století, obsahující 32 listů. Velice důležitý je po stránce grafické, neboť v něm ještě není důsledně vyvinuta srbská grafika, t. j. má ještě dvě ѧ. To nacházíme jediné ještě v Miroslavově evangeliu na Svaté Hoře, které ještě není vydáno.[85]) Překlad se shoduje přesně s Nikolským evangeliem, jsou jen malé rozdíly. V rukopise je také *жаль*, to známe dosud jen ze dvou rukopisů. Starých aoristů je mnoho.“ (Psáno v Postirách na Brači.) Z toho je vidět, jak dobře znal Oblak staré památky, neboť pomůcky neměl patrně při ruce žádné.

[85]) Mezitím je vydal Ljub. Stojanović velice krásně nákladem krále Alexandra (ve Vídni 1897), kterému je athoští mniši darovali. Již r. 1893 napsal o něm Stojanović prvou rozpravu (Spomenik kr. srpske akademije, 20). Oblak musil míti od Stojanoviće již dříve zprávy, jinak však text byl již znám. Viz Maced. Stud., 137.

Když Oblak prostudoval čakavské nářečí jižních ostrovů, chtěl procestovat také severní, ale byl jenom na Krku, kam přišel 1. srpna. Jak dlouho tam zůstal, nemohu určit (poslední datum v zápisníku zní: Poljica 19. VIII.); to však vím, že mnoho trpěl náramným parnem a stálým ježděním, a proto trochu zkrátil své cestování. Přece však procestoval celý ostrov a našel také leccos zajímavého v jazyku, ale starších rukopisů hledal marně. Nejstarobylejší jazyk slyšel ve Vrbniku, jehož nářečí jako dobriňské připomíná již slovinštinu: za polohlásky ъ a ь se vyslovuje totiž jen v dlouhých slabikách *a*, v krátkých však *e*, na př. *dan*, ale *denès*, *semèń*, ale gen. plur. *semań* atd. V mnohých krajích našel také opravdové slabikotvorné *l̥* (ne *el*), kterého si Milčetić nepovšiml, poněvadž snad náhodou nebyl v oněch krajích. Vůbec si tam nasbíral mnoho materiálu pro svou práci „Zum silbenbildenden l im Slavischen" (Archiv f. slav. Phil., 16, viz zvláště str. 199—202) a také pro jiné zvláštnosti (*Š.* 18. září 1892, *B.* 27. října). Tak oznamuje mezi jinými zprávami Škrabcovi: „Podivné jsou nom. pl. *zelī, polī, kamenī (zelje, polje)*, gen. *zelâ, polâ*, instr. s. *zelîn, polîn, kamenîn*. Připomínají nám ty tvary stejné tvary v staropolských památkách a v některých dnešních pols. nářečích, ale trochu je jich možno najít také v starších charv. textech. Podivná monstra jsem slyšel v jiném kraji, totiž 1. sgl. *hojahi*, 2. sgl. *hojašeš*, to jsou imperfekta! Ještě jeden eklatantní důkaz o veliké konsekvenci v jazyku, o které ještě stále naši filologi domestici blouzní, slyšel jsem *tri lepi sela nove*!!" Když mu to nechtěl Škrabec věřit, odpovídá (22. října) „*lepe sela naši* se opravdu mluví na Krku, to není lapsus (jak jsem se také já domníval), neboť jsem našel mnoho příkladů, když jsem se začal o to trochu zajímat".

Když se vracel domů, zastavil se zase v Rjece, kde navštívil také prof. I. Milčetiće; ten nám ho velmi dobře vymaloval:[86]) „Tehdy jsem ho po prvé a naposled viděl, a přesvědčil jsem se, jak bylo oprávněno tušení Jagićovo, že ten nadaný mladý člověk nebude dlouho žít. Měl jsem radost z jeho příchodu — dopisoval jsem si s ním již mnoho let —; hleděl jsem proň najít nějakou zábavu, ukázat mu zajímavosti Rjeky a nejbližšího okolí. Oblak se o to o všechno staral i nestaral: chtěl se

[86]) Zbornik, 365.

mnou mluvit jen o charvátské dialektologii! Později jsem no několikrát zval k sobě do Varaždina — býval často nablízku; ale on sotva odpovídal na taková pozvání a vyprávěl mi jen o tom, s jakým výsledkem cestuje, a ptával se mne často na některé zjevy nářečí čakavského a kajkavského."

Stipendia vídeňské university tedy Oblak svědomitě využil; lépe než vnější příběhy svědčí o tom všechny jeho větší články následujících let a hojné recense, věnované jihoslovanským jazykům a národopisným balkánským poměrům, o které se od té doby zvláště zajímal (na př. posuzoval v „Archivu" G. Meyera turecké, albánské, novořecké studie, D. Matova řecko-slovanské, I. Psichariho novořecké, W. Tomaschka o starých Thrácích, Weiganda o makedonských Rumunech, Hasdeua o genealogii balkánských národů). Ale na jih již necestoval, zato putoval o každých prázdninách po slovinských krajích. Na rok 1894 sice dostal na doporučení prof. Jagiće od ministerstva vyučování podporu k nové cestě na dalmatské ostrovy (rozhodnutím ze dne 13. října 1893), poněvadž se v žádosti zmínil, že půjde do Dalmácie a mezi Prekmurce, ale již předem si řekl, že do Dalmácie nijak nepůjde, poněvadž tam nemá co dělat, neboť „nejzajímavější věci jsem již beztoho sebral, a život tam není zvláště příjemný, strava je špatná a je tam hrozně draho" (*M.* 12. a 18. února 1893). Nemyslil však jen na zilské údolí a na Prekmurce, kam opravdu šel, nýbrž na rubu rozhodnutí si též napsal, „bylo by snad dobře, žádat o větší podporu, abych mohl cestovat ještě do Bulharska". Snadno chápeme, že ho to tam pořád lákalo, neboť po pobytu v Makedonii studoval nejvíc bulharská nářečí, ale této cesty se již nedočkal.

Jakmile se Oblak vrátil do Celje, pustil se hned do svého makedonského materiálu, ale přece ovoce jeho studií dozrálo až v Štyrském Hradci. Již z předmakedonské doby pochází jeho plán „normální" slovinské mluvnice pod redakcí prof. J. Lendovška, ale také o tom si pohovoříme, až budeme souvisle probírat Oblakovy názory o slovinském jazyku, o jeho mluvnici a pravopise.

III. ŠTYRSKOHRADECKÁ LÉTA.

Po skončení studií potřeboval Oblak vhodné místo, kde by měl ihned nějaký příjem, aby mohl snadno bez starostí žít své vědě. Taková příležitost se naskytla jakoby schválně

v Štyrském Hradci. Tam byla někdejší tak zvaná stolice pro slovinský jazyk, založená r. 1812 na návrh štyrských zemských stavů (r. 1810), změněna na stolici pro slovanskou filologii, kterou má prof. Gr. Krek od r. 1867. Oblak svého učeného krajana navštěvoval po každé, když cestoval skrz Štyrský Hradec, a Krek mu slíbil, že ho bude podporovat, bude-li se ucházet o slovinský lektorát, o kterém se začalo na začátku roku 1890 mluvit. Nemýlím-li se, chtěl štyrský místodržitel baron Kübeck opatřit Němcům, aby potom mohli sloužit v slovinských krajích, bezplatného učitele slovinštiny na štyrskohradecké universitě. Ministerstvo vyučování se otázalo opravdu již 6. března 1890 filosofické fakulty, zda má být ustanoven lektor slovinštiny. Profesorský sbor ho nechtěl navrhnout. Ale tím věc neusnula a v rozpočtovém výboru říšské rady dne 31. května 1891 šel prof. Fr. Šuklje ještě dále a stěžoval si, že je slovinština jediný jazyk v Rakousku, který se nepěstuje na žádné universitě, a žádal zvláštní stolici pro slovinský jazyk a literaturu. Ministr Gautsch v odpovědi upozorňoval na rozdíl mezi praktickými potřebami a vědeckými studii, nicméně však uznával, že i těch slovinština potřebuje, a po poznámce, že při stolici pro slovanskou filologii není habilitován ani jeden docent pro slovinský jazyk a literaturu, dodal tato slova: „Jakmile se však vyskytne osoba opravdu vhodná a dosáhne veniae legendi, může tento docent spoléhati na blahovolnou podporu vyučovací správy.“[87]) Gautschův projev musil ovšem dodat Oblakovi mnoho naděje a odvahy, neboť Oblak byl jako stvořen pro takové místo. Se „smradlavou“ Vídní (*M.* 27. května 1893) se snadno loučil, neboť nevyhovovala jeho slabému zdraví, takže o něm stále platilo to, co psal již 11. července 1889 Škrabcovi: „Velice se těším z toho, že jsem mohl již odejít z nesnesitelné Vídně.“ Mimo to tam byli již tři docenti s Oblakovým oborem, čtvrtý, V. Vondrák, kterého si Oblak velice vážil, se připravoval k habilitaci. Také prof. Jagić se zřekl přání, udržet svého nejmilejšího žáka u sebe, poněvadž také on přihlížel k jeho zdraví a k jeho praktickým potřebám;[88]) vždyť Oblak mohl ještě vždy jako „vnuk Miklošičův“ snadno přijít zase do Vídně.

Ministerstvo vyučování spojilo dohromady svůj úmysl a

---

[87]) Wiener Zeitung, 1891, č. 115, 22. května.
[88]) Archiv 18, 633.

přání slovinských říšských poslanců a oznámilo 20. ledna 1892 štyrskohradecké fakultě, že systemisovalo místo lektorské s platem 600 zl., a upozornilo na Oblaka. Tak se Oblak v Soluni domýšlel, že bude již před květnem jmenován (*M.* 9. února 1892) a že bude musit žádat o dovolenou (*M.* 20. února). Bohužel všechny naděje Oblakovy se z různých, ne vědeckých důvodů rozplynuly. Fakulta ho vůbec ani nenavrhla. Otázka lektorátu se stále více a více zamotávala a protahovala a tak se rozhodl Oblak ihned pro habilitaci, s kterou ho nebylo lze tak snadno bez opravdové příčiny odmítnout (*B.* 19. března 1893). Teď si také sám lépe cestu připravoval a předem se seznámil s některými vlivnými profesory, kterým se musil svými vědomostmi a znalostmi zalíbit. Přes to i „habilitační odyssea" (*M.* 31. května 1893) byla bouřlivá a trvala dlouho. Rozličné názory o jeho oboru se křižovaly a na sebe narážely. Třebas byl Oblak znamenitý slavista s nejširším rozhledem, přece žádal proti své vůli dne 12. března 1893 filosofickou fakultu, aby mu dala veniam legendi pro slovinský jazyk a literaturu; nicméně neměl s tím štěstí u většiny rozhodujících míst, takže v novém podání dne 27. března rozšířil svůj obor aspoň na jihoslovanskou filologii. Jako habilitační práci přiložil své dílo o slovinském jmenném skloňování. Pro překážky, kterých nikdy nečekal, konal 23. června „celý nervosní" a „velmi rozčilen" (*B.* 13. září 1893) habilitační kolokvium, 28. června přednášel na zkoušku o charvátské hlaholici velice jasně a obratně, 4. července ho profesorský sbor navrhl jednomyslně ministerstvu vyučování, aby ho potvrdilo jako soukromého docenta pro jihoslovanskou filologii. Ale s tímto titulem nebylo ministerstvo spokojeno a navrhovalo fakultě, aby jej změnila v název „pro slovanskou filologii se zvláštním zřetelem k jihoslovanským jazykům". Tak došlo k tomu, co chtěl sám Oblak (*M.* 19. září 1893). S počátku ještě vhodněji myslil na slavistiku se zvláštním zřetelem k slovinštině (*M.* 27. září 1892); k tomu však došlo teprve tenkrát, když byl navržen za mimořádného profesora. Novou kombinaci schválila fakulta 27. října a její rozhodnutí potvrdil také ministr vyučování již 8. listopadu. Přednášky však Oblak, který přišel už 18. listopadu na trvalo do Štyrského Hradce, nemohl hned začít, poněvadž musil v posledním okamžiku podat přednášky nové a čekat na schválení jich z Vídně. Avšak brzo byly překonány poslední překážky a

Oblak začal přece již v zimním běhu 1893/94 přednášet „úvod do staroslověnské mluvnice“ (2 hodiny) a „přehled slovanského jazykového světa“ (1 hodinu). Na mysli měl Šafaříkův „Národopis“ se stručnými historickými údaji s hlavním zřetelem k jižním Slovanům (*M.* 23. září 1893). Posluchačů měl hned pěkný počet (8 a 10), takže byl sám velice spokojen, zvláště když začal „skoro teprve v polovině semestru“ (*M.* 23. září 1893).

Také se zdravím byl Oblak hned na začátku „relativně velmi spokojen“. Bydlil pohodlně blízko university a ne příliš vysoko. To bylo proň velice důležité, neboť ve Vídni přišel si již po tak krátké cestě, jako je z university do Lange Gasse, ke mně odpočinout, zvláště jestliže nesl knihy. Když se v štyrském Hradci představoval profesorům, byla to pro něho v deštivém počasí, „křížová cesta, zvláště když jich mnoho bydlilo v třetím poschodí“. Časem si opatřil také stravu doma, aby se nemusil potloukat po zakouřených hospodách. Profesoři ho rádi přijímali a nezklamal se v naději, že mu budou „ti pánové, kteří jsou přece svou disciplinou poněkud ve styku se slavistikou, skutečně pomáhat“. Zvláště si chválil romanistu H. Schuchardta, s kterým se nejraději stýkal, srovnávacího jazykozpytce G. Meyera a anglistu Luicka. Dříve než bylo lze očekávat, začal dostávat také trvalou peněžitou podporu od ministerstva vyučování. Oblak sice nebyl přítelem koalice a prorokoval jí velice správně brzký konec (*M.* 12. listopadu 1893), přece však zcela jasně chápal, jakou důležitost má pro ni slovinská sedmička; myslil docela na to, aby slovinští poslanci použili, dokud něco váží na politických vahách, svého vlivu ke zřízení slovinské stolice podle slibů Gautschových. Poslanec prof. Šuklje pokračoval v svém pěkně začatém díle a kanovník Klun se jako nejstarší ze slovinských poslanců k němu připojil. Profesury ovšem nebylo možno tak rychle dosíci, poněvadž se nemohlo očekávat tak brzo souhlasu fakulty, přece však již 1. března uložil ministr Madeyski Oblakovi „přednášky a cvičení ze slovinského jazyka v rozsahu universitních potřeb“ od 1. dubna 1894 a slíbil, že za to bude dostávat na konci každého pololetí 300 zl.

Takový příkaz byl pro něho ovšem mnohem více než lektorát, který mu působil tolik starostí, neboť nyní měl pěstovat slovinštinu jen vědecky a ne více prakticky, co mu vždy bylo odporné. Poněvadž „bez staroslověnského základu není možno

v příštích pololetích úspěšně pracovat" (*M.* 4. března 1894), přednášel již v letním pololetí 1894 staroslověnskou mluvnici (3 hodiny) a kromě toho ještě slovinskou mluvnici (2 hodiny). V zimním běhu 1894/95 zahájil také „slovinská cvičení" (2 hodiny), která vedl po slovinsku tak obratně, že se posluchači divili vybroušenosti jeho vědecké slovinštiny. Vůbec se ta cvičení posluchačům velice líbila, neboť Oblak přinesl jimi do Štyrského Hradce dobré tradice Jagićova vídeňského semináře; dával úlohy, o kterých se právě přednášelo, často o věcech zcela nových, na př. o Sketově čítance a Glaserových dějinách slovinského písemnictví, a jinak se debatovalo o různých věcech. Při tom se Oblak jevil nejlépe jako pravý vysokoškolský učitel, který se svými žáky hledá pravdy. Rád s nimi také chodil na procházky, rozněcoval v nich lásku k slavistice, mluvil s nimi o vědeckých a také o veřejných věcech. Myslil také na potřeby všech krajanů a v letním běhu 1895 přednášel „úvod do slovinštiny" (2 hodiny) pro posluchače všech fakult (prakticky, *S.* 1. května 1895). Studenty ze všech slovinských krajů zval k sobě, aby poslouchal a zaznamenával si dialektické zvláštnosti. Zajímal se ovšem také o jiné slovanské studenty. Nějaký Bulhar vypravuje v „Bъlgarském Prěgledu" (3, kn. 12, 164—166), jak také jeho Oblak k sobě zval, když se o něm dověděl, a že se ho vyptával na jeho nářečí s takovou znalostí, že se musil skromnému filologovi velmi divit. Zvláště šťasten byl ten Bulhar, když mu Oblak na jeho otázku odpověděl, že má bulharština v Makedonii nejlepší základy: „i mé srdce i má duše tonuly v nevýslovném blahu".

Oblak ovšem v Štyrském Hradci nezanedbával ani všeobecné slavistiky. V zimním běhu 1894/5 přednášel „úvod k slovanským starožitnostem", v letním 1895 „vybrané kapitoly ze srovnávací mluvnice slovanských jazyků", na letní běh 1896 ohlásil přednášku „Miklošič a slovanská filologie". Je zajímavé, jak se z Oblaka stal v krátké době také literární dějepisec. Přednáškám „Jihoslovanské literární dějiny do 14. století" (v zimním běhu 1895/96) a „Dějiny slovinského písemnictví do 16. století" se nebudeme divit, neboť jsou více rázu filologického, avšak již v letním pololetí 1895 přednášel také o „romantice v slovinském písemnictví", jistě dobře, jak soudím z poznámek, které mi psal o mých článcích o Kollá-

rovi,[89]) z dotazů o pomůckách, kterých má použít, aby se seznámil zvláště s novější literaturou rakouských Němců, a ze zápisků v pozůstalosti, z kterých vidím, že mimo dílo Kulakovského o ilyrismu pilně a s úspěchem pročítal literárně historická díla J. Schmidta, W. Scherera a R. Gottschalla. A zvláště se mu líbil pruský historiograf Treitschke, kterého četl „s rozkoší stále větší" (*M.* 24. března 1895). Škoda, že nenapsal nic o dějinách našeho novějšího písemnictví, nicméně již v svých recensích Sketových čítanek,[90]) zvláště však Glaserových dějin literatury,[91]) znamenitě ukázal, jak dobré a jasné má pojmy o úloze literárního historika. Ani článek o slovinských pašijových hrách, který připravoval pro „Matici" (*M.* 4. března 1894) nenapsal, ačkoliv s pomocí prof. Sketa a na své cestě po Korutanech o prázdninách r. 1894 nasbíral k němu mnoho nového materiálu.

V krátké době svého štyrskohradeckého působení měl Oblak již veliký a blahodárný vliv na mladé slavisty, zvláště na své slovinské krajany; ctili skromného a vážného učence, který byl zlým nepřítelem všech frází, všichni slovinští posluchači. Sám sice naříkal, že Štyrský Hradec není Vídeň, že studenti myslí příliš mnoho jen na zkoušky, že Srbové a Charváti dávají pozor jen na to, kolikrát použije výrazu „srbský" a kolikrát „charvátský", že si může příliš málo pohovořit o slavistice a že má příliš málo vědeckých pomůcek, zvláště v semináři, ale byl přece spokojen s počtem svých posluchačů a přednášky a zvláště cvičení mu působily jistě také mnoho radosti, když viděl, že se nenamáhá nadarmo; však se Oblak namáhal s přednáškami nemálo, neboť konal každou práci svědomitě.

---

[89]) Chtěl na př. ukázat, že se celé slovinské obrození „zakládá nepřímo nebo přímo na podobných zjevech v německé literatuře a v německém duševním životě. Prvý, u kterého jsem našel vliv Herdrových (a anglických) názorů, je Linhart, po něm Cojz a ovšem Vodnik. Nového ovšem nic říkat nebudu, ale budu vykládat celý literární ruch s toho hlediska, s jakého Ty nám vysvětluješ Kollára. Hlavní věc je, aby nabyli naši gymnasijní učitelé nových názorů o vnitřních příčinách a silách, které vzkřísily naše písemnictví" (*M.* 22. května 1895).

[90]) Archiv f. slav. Phil., 16, 477—481, 17, 601—606. Ljubljanski Zvon 1894, 633.

[91]) Lj. Zvon, 1895, 237—244, 306—317, 772. Archiv f. slav. Phil., 18, 235—240.

O prázdninách sbíral Oblak stále materiál pro slovinskou dialektologii. V druhé polovině srpna a v prvé polovině září r. 1893 byl zase u faráře Gabrona v Škočidole u Podravel. Chválí si sice takový pobyt v krajině blízko smrkových lesů, pobyt, který opravdu vyhovuje jeho zdraví „a je prospěšný také hrdlu“ (*Š.* 30. srpna 1893), ale to nebyla jediná výhoda, třebas nemohl mnoho pracovat, neboť ho trápila nejistota, co bude s jeho štyrskohradeckou habilitací (*M.* 19. září). Jak dovedl přes svou stonavost využít času, o tom jsem se přesvědčil sám zvláště v r. 1894. Psal mi 5. července ze Štyrského Hradce: „Jsa jaksi zlomen a zničen, vegetuji beze vší radosti. Skoro bych řekl, že dřímu s otevřenýma očima. To je výsledek slabosti. Veliký vliv má na mne jako na každého nemocného člověka počasí. Mokré a vlhké, zatažené počasí a vedro mě úplně ničí, takže nejsem schopen práce, suché horko dobře snáším.“ Byl by proto rád šel na několik dní k prof. Jagićovi do Opatie, kde by byl rozmluvou o slavistických věcech také pookřál, ale netroufal si mu „přijít na oči“ pro — lenost, poněvadž mu nemohl přinést „několik rozprav“. Chtěl proto své zdraví napravovat před cestou k Prekmurcům v Lučích u Solčavy, dosti vysoko v horách (*M.* 2. a 7. července). Ale vrátil se brzo s nepodařené výpravy, neboť nenašel vhodný byt ani stravu (*M.* 1. srpna). Pozval jsem ho tenkrát, aby šel do Korutan přes Bled. S prof. Milivojem Šreplem ze Záhřeba jsme mu chtěli udělat trochu radosti a vedli jsme ho k radovinskému vodopádu. Již po rovině na té krátké cestě musil několikrát odpočívat, přes kopec u Svaté Kateřiny a zpět na Bled překrásnou soutěskou sotva došel. Netroufali jsme si mu již navrhovat ani nejmenší výlet, on sám pak hned odcestoval do Korutan, „toulal“ se tam tři týdny, byl „jaksi v srdci zilského údolí, a to v odlehlé vsi, která měla až dosud málo styků s ostatním světem. Prostudoval jsem dosti dobře to nářečí a jsem úplně spokojen s výsledkem svého pobytu“ (*M.* 2. října). Ale na tom ještě neměl dosti, šel přece jednou „mezi uherské Slovince hledat církevní slověnštiny“ (*B.* 10. září). Byl to ovšem jen žert, neboť ze Sebeščan, když vězel „uprostřed Prekmurců, na jednom z nejvyšších kopců mezi uherskými Slovinci“ (*M.* 2. října), psal P. Škrabcovi (2. října): „Z klasické půdy (pro nás slavisty) Kocelovy říše, kde hledám s patriotickým zápalem kolébky

staré slověnštiny[92]) několik řádek: Dosud se mi nepodařilo najít stopy církevního jazyka v prekmurském nářečí. Zcela jinak je tomu v okolí soluňském. Jinak však je v tom nářečí mnoho zajímavých věcí, ačkoliv všechny hlavní zvláštnosti už známe z prekmurských knih a formulářů. Poněvadž jsem přišel rovnou ze zilského údolí mezi Prekmurce, zní mi ta mluva tím cizeji. Mne více zajímala zilská mluva a musím říci, že jsem zde očekával skoro více zajímavých zjevů, než jich opravdu nacházím. Jediné po stránce lexikální má prekmurské nářečí mnoho starobylosti, v tom překonává podle všeho všechna ostatní nářečí."

Roku 1894 chtěl Oblak zůstat delší dobu jen v jedné vsi, v Sebeščanech, aby se dokonale seznámil s tím nářečím. Nevím, mohl-li ještě „vstrčit nos do nějaké vsi nablízku sv. Gottharda", kde prý je nějaké jiné nářečí (*M.* 2. října). Ačkoliv nemohl „nijak pochopit", jak mohli někteří učenci klást kolébku staré slověnštiny do těch krajin mezi Prekmurce, a ačkoliv se mu v blažených Uhrách nelíbilo, neboť nesměl na př. s farářem mluviti slovinsky, aby nebyl podezřelý, přece již v r. 1895 byl tam zase. Použil svých skrovných prostředků raději k této cestě, než aby se podíval na českou národopisnou výstavu, ačkoliv mi psal (14. srpna 1895): „Viděl bych jednou rád vlastníma očima, jak národ nepraktických politiků je praktický v svém životě." Studování slovanských národů si nechával na pozdější lepší léta, teď zkoumal „jen jednotlivá individua".

R. 1895 se odebral Oblak mezi j i ž n í Prekmurce. Na cestě navštívil ves Cezanjevce u Ljutomera, neboť v městečku samém lze pozorovat již příliš mnoho vliv školy, on však chtěl ovšem srovnávat čisté nářečí s nářečím prekmurským a mezimurským.[93]) Tam nenašel (*M.* 26. srpna) nic „zvláštního" (to lze snadno pochopit, znal to nářečí z Danjkovy mluvnice a z různých textů, zvláště Freuensfeldových v „Kresu")

[92]) Je zajímavé, že s podobnou ironií mluvil o vlasti staré slověnštiny již — Miklošičův spolužák St. Vraz. Když A. J. Murko vydal r. 1836 „Pesme in fabule" L. Volkmera a tvrdil, že v ljutomerském okolí „ještě i nyní mluví stejně jako za času sv. Cyrila a Metoděje", poznamenal St. Vraz (Děla, 5, 150): „škoda, že já jsem byl dosud tak hluchý a necítil ani trochu té stejnosti. Vím, že ani Vy nebudete to moci tak šťastně a vtipně potvrdit podle tohoto lístku, který je psán zcela mým rodným nářečím..."

[93]) Viz Z b o r n i k za narodni život i običaje južnih Slavena, 1, 44.

a v Črenšovcích a ještě v nějaké jiné vsi se brzo přesvědčil, „že se u jižních Prekmurců mluví týmž nářečím jako u severních; jediný rozdíl je ve změně *j* → *gj*“. Ta zvláštnost však ho přivedla ještě do Mezimuří, kde za několik hodin sebral materiál, podle kterého popsal to nářečí v posmrtném článku „Nešto o megjumurskom narječju“;[94]) to nářečí pokládal vůbec za důležité pro poměr mezi prekmurskými, východoštyrskými a charvátskými kajkavskými nářečími. Našel také tu jedno z přechodních nářečí, která ho tolik zajímala, a divil se, že je přece jen dost veliký rozdíl mezi tím nářečím a nářečím prekmurským, ačkoliv je odděluje jen Mura. Mně však se zdá, že příčinou nejsou jen nepatrné obchodní styky mezi obyvateli na té i na oné straně Mury, neboť řeky po této stránce nebývají zvláště důležitými hranicemi, nýbrž historické, kulturní a politické poměry, za kterých se vyvíjelo Mezimuří; církevně aspoň patří ještě dnes k arcibiskupství záhřebskému.

Jistě by byl šel tenkrát Oblak ještě dále mezi Kajkavce, ale dostal zimnici a zápal pohrudnice, takže nemohl dlouho užívat arpádovského pohostinství, „které chce zcela nemocného člověka utopit ve víně“ (*M.* 4. října 1895). Ani do Haloz (pod Ptujem na charvátských hranicích) ani do Trubarova rodného kraje nepřišel podle svého programu (*M.* 14. srpna). Zato se však ještě v pravý čas tak zotavil, že byl po dialektických studiích v celjském okolí prvé dni října ještě ve vipavském údolí.

Jaký význam má studium živého jazyka, ukazuje nám zvláště jasně tato cesta, poslední v Oblakově životě. Z našich protestantských spisovatelů nejvíce nad jiné vyniká S. Krelj plynným a velice čistým jazykem. Zato se však jeho překlad prvého dílu Spangenbergovy postily (1567) nelíbil již Jiřímu Jurišičovi, vydavateli druhého vydání (1578), a proto jej přepsal „do správného slovinského jazyka“; novější učenci, počínaje Kopitarem, pátrali u něho po charvátských vlivech, neboť na př. píše: *sam, kada, skadanj, razločak* místo: *sem, kedaj, skedenj, razloček.*[95]) Také Oblakovi dělal Kreljův jazyk mnoho potíží. Jednou tvrdí,[96]) že je těžko určit, kterým

[94]) Tamtéž, str. 44—62.

[95]) J. Sket, Slov. slovstvena čitanka, 46. Kopitar (Gram., 426) nazývá tvary: *edan, liubesan, konaz, sarshen* „novodalmatské“.

[96]) Doneski k historični slovenski dialektologiji 2, 1.

nářečím psal, jinde však přímo praví, že jeho jazyk „není ani bez charvátských vlivů“,[97]) a ještě 1. května 1895 psal Škrabcovi, že Krelje k jeho *a* za polohlásku „nejspíše charvátština přivedla“. Sotva však byl na začátku října několik dní ve Vipavě, oznamoval mi hned celý šťastný (10. října 1895) toto: „Našel jsem leccos zajímavého, co mi vysvětluje leckterý dosud temný zjev slovinského hláskosloví. V tom nářečí jsou d v ě polohlásky; v slabikách s n o v o u délkou přešla polohláska v *ä* — zcela nová věc pro nás. Krelj je z Vipavy; proč za *ъ* píše *a*, teď už vím!“ Škrabcovi popisuje (29. října 1895) ty dvě polohlásky takto: „jedna je jakýsi temný zvuk, který se poněkud blíží *a*, tedy polohláska s *a*- basis, druhá pak má naši obyčejnou výslovnost. Prvá polohláska je tam mnohem více rozšířena, a tu označuje Krelj písmenem *a*. Kreljovo psaní se tedy zakládá na živé mluvě — jenže on také za naše obyčejné *ъ* (= *ę*) psal často *a*, vždyť rozdíl mezi oběma polohláskami není veliký.“ Zmizel tedy hlavní důkaz charvátského vlivu a podle nového vyšetření zbylo „jen několik stop“, zvláště v grafice.[98]) Našel však ještě „některé zvláštnosti charakteristické“ pro Kreljův jazyk ve vipavském nářečí, ale jinak tomu bylo v Sv. Križi na Goricku: „Dnešní mluva toho starého »města« se však liší od jazyka Jana Svatokrižského, a to v takových věcech, které se nevyvinuly teprve později.“ *(Š.)* A ještě jedno pěkné ponaučení zanechal po sobě Oblak jazykozpytcům na svém posledním cestování: „Znova jsem se přesvědčil, že historická mluvnice má budoucnost jen tehdy, budeme-li chodit mezi lid ... Naše historická znalost jazyka je velice fragmentární a přece obyčejně připisujeme nějakou zvláštnost starého jazyka hned c e l é m u jazyku a ne jen tomu nářečí, kterým je psán text. Bude třeba mluvit vždy jen o různých nářečích a o jejich vývoji, vše, co nad to je, jsou naše abstrakce bez reálného života.“ *(M.)*

Oblakova s p i s o v a t e l s k á činnost se po jeho cestách v Makedonii, po Dalmácii a po slovinských krajích silně změnila. Všechen jeho zájem se soustředil na jihoslovanská nářečí a na jejich historický vývoj; jim jsou věnovány — kromě malých výjimek — všechny články a všechny recense. Ostatně však také pravých recensí Oblak od r. 1893 (v r. 1892 vůbec

[97]) Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen, 3. Podobná tvrzení viz v Letopise Slov. Mat. 1894, 210 a v Lj. Zvonu 1895, 314.
[98]) Archiv f. slav. Phil., 19, 333—338.

jen sbíral materiál) jen málo napsal; většinou jen stručně a jadrně pověděl svůj názor v „bibliografických zprávách" v Jagićově „Archivu" a ještě stručněji jej tu a tam opakoval v „Ljubljanském Zvonu" o spisech, které se týkaly Slovinců anebo které mohly také naše obecenstvo zajímat. Jen u Glaserových literárních dějin udělal výjimku, neboť o nich obšírněji promluvil v „Ljubljanském Zvonu" (r. 1895), a jeho se potom dovolával v „Archivu" (18, 249), když nechtěl opakovat všechny důkazy proti teorii o moravsko-panonské vlasti staré slověnštiny. Přednášky a práce o větších spisech mu nedovolovaly, aby rozptyloval své síly. Tak mi na př. sám psal (24. března 1895): „Do »Zvonu« nebudu mnoho psát; různými maličkostmi ztratí člověk mnoho času a skutečný užitek z toho přece není."

Větší rozpravu, a to pro vídeňskou akademii věd, chtěl Oblak nejdříve napsat ovšem o makedonských nářečích, a to již proto, aby ukázal pánům v ministerstvu vyučování, že nebyl „politický agent" (*Š.* 30. prosince 1892). Ale nepustil se do práce tak, jak jsme většinou očekávali. Přinesl s sebou tolik zajímavého materiálu, že bylo třeba jen jej uspořádat a vydat. Takto však si nevedl ani s makedonskými, ani s charvátskými, ani se slovinskými nářečími. K takovým rozpravičkám, jaké čítal o charvátsko-srbských nářečích dokonce i v „Archivu", měl materiálu „plné kapsy z rozličných stran slovanského světa" (*M.* 6. května 1895), ale takové mu nebyly vhod. Nebyl již spokojen s jazykozpytem, který přestává na tom, že „obyčejně jen konstatujeme fakta" (*Š.* 2. října 1894). Požadoval systematických studií o různých zjevech a zvláště požadoval jich výkladu. Tak vznikly jeho pěkné rozpravy „Die Halbvocale und ihre Schicksale in den südslavischen Sprachen" a pak „Zum silbenbildenden l im Slavischen" (Archiv, 16, r. 1894). Lastovské nářečí (tamtéž) popsal proto, že bylo důležité pro jeho teorii, že jsou jazyky a nářečí příbuzny podle své polohy a že mezi nimi nejsou nikde ostré hranice, nýbrž že nářečí přecházejí jen ponenáhlu jedno do druhého. Na Lastovu si všímal, jak přechází čakavština do štokavštiny. Proto popsal také mezimurské nářečí v Sv. Martině, poněvadž je na přechodu od čistě slovinských nářečí k charvátskému kajkavskému, třebas je studoval jen „několik hodin".[99]) Rád

[99]) Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, 1, 44.

uznávám, že je právě to posmrtné Oblakovo dílko velice neúplné, ale jinak nemohu přisvědčit P. St. Škrabcovi, který myslí, že z jeho ukvapené práce pochází „ovšem také táž obšírnost, totéž časem spíše mechanické sestavování než opravdu vědecké dílo“.[100]) Naopak, Oblak v posledních letech mnoho přemýšlel o některých jazykových zjevech a chtěl příliš mnoho vysvětlit, až se přesvědčil, že to není ještě možné. Nejlépe nám to dokazují jeho studie o bulharštině.

Když se Oblak vrátil s velikého svého cestování, začal si nejdříve vypisovat všechny prameny, v kterých jsou bulharská nářečí více méně zachována, ačkoliv se brzo přesvědčil, že se nedá jimi dobře operovat, neboť „téměř žádné ty písně a povídky nejsou docela přesně zapsány“ (*B.* 27. října 1892). Svou práci popisuje nejlépe sám, takto (*B.* 25. prosince 1892): „Teď jsem excerpoval všechen dosud vydaný dialektický bulharský materiál, je ho již mnoho a námaha je s tím dosti veliká, ale zisk je velice nepatrný. Skoro ani jednomu dialektickému textu se nemůže věřit, zcela důvěřuji jen Novakovićovi. Musil jsem se do té práce pustit, abych mohl vysvětlit některé zjevy v makedonských nářečích.“ Také Škrabce ujišťoval (22. října 1892), že je třeba všechen materiál přehlédnout, „neboť jen pak mohu leckteré zjevy těch nářečí, která sám znám, vysvětlit, jestliže vím také něco o ostatních“. Toho materiálu o Bulharech se již opravdu velice mnoho nasbíralo. V Oblakově pozůstalosti nacházíme 27 sešitů s dialektickými výpisky z různých bulharských krajů, 6 sešitů „Bulgarica“ ze středobulharských a novějších památek, dále 3 sešity materiálu zapsaného v Makedonii (tedy celkem 36 sešitů) a na konec mezi dialektickým materiálem slovinským ještě dva sešity bulharského. Nejdříve jsou střídnice starých polohlásek (*ь*, *ъ*), pak nosovek (*ѧ*, *ѫ*); po samohláskách *o*, *ě*, *a*, *i*, *e*, *u* jdou zase nejdříve nejzajímavější souhlásky *γ*, *l̥* a *št*, *žd*. Po skupinách ostatních souhlásek přicházejí příklady asimilace a vypadení samohlásek a souhlásek, potom zvláštnosti skloňování a časování a na konec člen. Aby doplnil svůj materiál, odešel na začátku r. 1893 do Vídně, musil se však brzo vrátit do Celje, neboť nebezpečně onemocněl; před koncem r. 1894 však nemohl přijít, poněvadž mu to finance nedovolovaly, a proto bylo třeba, poslat mu z Vídně vše, co se dalo najít (*M.* 29. října 1894).

[100]) Cvetje, 15, 10. seš.

Poněvadž si Oblak tak svůj program rozšířil, nemohl ovšem dlouho při své důkladnosti vydat velmi očekávaná „Macedonica". Přátelských rad, aby se nemořil přespříliš vysvětlováním svého materiálu, s počátku neposlouchal. Na štěstí ho zlákali Bulhaři, kteří se o jeho studie zvláště zajímali, pěknými nabídkami,[101]) že zase napsal[102]) pro jejich „Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižnina" svůj „Prinos kъm bъlgarskata gramatika". Začal tu rozpravu už v Celji (*M.* 3. listopadu 1893) a v štyrském Hradci již skončil 22. února 1894 prvou třetinu (*M.*), nicméně vyšla teprve v 11. knize r. 1895. Tam jsou Oblakovy „Macedonische Studien" v prvé podobě. S historického a srovnávacího hlediska chtěl přehlédnout „nejzajímavější a nejdůležitější části bulharské fonetiky a morfologie", ale dokončil jen kapitolu o nosovkách, polohláskách a o *r*, *l*. Polohlásky již nedlouho před tím zpracoval v „Archivu" (16, r. 1894) v rozpravách „Die Halbvocale und ihre Schicksale in den südslavischen Sprachen" a „Zum silbenbildenden l im Slavischen". Snad ho právě bulharština přiměla k tomu, že se pustil do těchto rozprav, pro které měl také mnoho zajímavého a nového slovinského a charvátského materiálu, neboť sám praví: „Mně působí vývoj střídnic za polohlásky v bulharských nářečích veliké potíže" (*Š.* 20. března 1893). Pokračování „Příspěvku k bulharské mluvnici" a další vývoj prvotních „Macedonische Studien" máme zase v „Archivu" (17) v rozpravě „Einige Capitel aus der bulgarischen Grammatik"; v ní Oblak velmi pěkně posoudil, opravil a doplnil veliké dílo lvovského profesora A. Kaliny „Studyja nad historyją języka bułgarskiego". Oblak uvažuje o všech hlavních zvláštnostech bulharského jazyka a jeho nářečí. Netvrdí nic na plano, nýbrž všude uvádí důkazy; musíme se divit velikému množství jeho příkladů, sesbíraných soustavně ze všech krajů. Zvláště tato rozprava — ostatně však i všechny dříve jmenované — ukazuje jasně, že užitek vyplynuvší z přehlédnutí celého dialektického materiálu nebyl přece tak nepatrný, jak Oblak sám tvrdil. Jenom tak si připravil pevný základ k své znalosti historického vývoje bulharských nářečí a leccos, co by byl uvedl v 2. díle práce „Macedonische Studien", nacházíme aspoň v za-

---

[101]) „Sbornik" platí za arch 200 lvů (= franků).
[102]) Německy; rozprava byla přeložena v Sofii.

čátcích již ve všech dosud uváděných rozpravách, jichž souvislost s 1. dílem „Macedonských studií" již pěkně objasnil prof. Miletič.[103]) Přece však Oblak nebyl spokojen s rozpravami ve „Sborníku" a v „Archivu" (*M.* 22. května 1895). O první pověděl svůj názor těmito slovy (*M.* 6. května 1895): „Hlavní věc je výklad — a ten není všude správný. V leckterých věcech mám teď jiné názory; těžko je proniknout ve věcech tak spletitých hned napoprvé k pravdě, nicméně se nesmíme bát ani omylů, sice by nastala ve vědě stagnace. Kolik se toho už napsalo o bulharských nosových vokálech, Miklošič, Jagić, Leskien, Kalina etc., a přece je to všechno nesprávně — errando discimus."

K svému posmrtnému dílu se tedy Oblak důkladně připravoval a dal mu na konec onu podobu, která byla vhodnější. Koncem r. 1894 (29. prosince) mi psal: „Můj makedonský materiál musí přece jednou na světlo boží u vídeňské akademie,[104]) jinak jej najdou ještě v mé pozůstalosti. Pustil jsem se nyní energicky v Štyrském Hradci do přetvořování té práce, co se mi zdá příliš problematické (ve výkladech), to vše ať zůstane ještě pod klíčem." Ještě podrobněji však nám vysvětluje svůj plán po dokončení I. dílu (*M.* 17. prosince 1895): „V mých Macedonica I. je jen materiál a ty výklady drobných zjevů a zvláštností, které se nedají snadno připomenout v 2. díle. V tom díle budou vyloženy všechny důležitější zjevy, na př. redukce nepřízvučných vokálů; *ŗ ļ, ć đ, l* epenth.; nosovky, polohlásky. Toto rozdělení bylo nutné již pro nedostatek místa.[105]) Ale také z jiného důvodu je docela na místě. Bulharské hláskosloví je ještě úplně nezpracováno, to se týká výkladu samého; těžkosti jsou tím větší, že my v Evropě známe velice špatně východní nářečí. V druhém díle bude tedy mnoho problematického, mnoho pokusů; proto jsem chtěl věci positivní, t. j. materiál, oddělit od hypothetických teorií a leckterých Dunstgebilde. Někteří recensenti mají ten pěkný zvyk — a Bulhaři jsou v té věci jako nejmladší evropský národ ještě velice bar-

[103]) Archiv für slav. Phil. 20, 578—604, zvláště na str. 579.

[104]) Mnoho ho k tomu přemlouval prof. Jagić (Archiv, 18, 634).

[105]) Vídeňská akademie má totiž pravidlo, že rozpravy nečlenů nesmějí přesahovat pět archů.

barští — že odsuzují bez okolků in Bausch und Bogen celé dílo, nelíbí-li se jim některé teorie."

Rozprava mu působila mnoho trápení a námahy, poněvadž se při zapisování svého materiálu v Makedonii neřídil jednotným pravopisem (*Š.* 25. listopadu 1895), ale používal různých znaků pro touž hlásku, a proto v plné míře poznal všechny ty příjemnosti, které tak živě vylíčil Baudouin v předmluvě svých „Materialov dlja južnoslovjanskoj dialektologii" o rezijanských textech[106]) (*B.* 30. prosince 1895). Zvláštní potíže mu dělaly také určení a popis různých hlásek. Sieversova „Phonetik" a podobné knihy a rozpravy mu mnoho nepomáhaly, poněvadž „z knih se učit fysiologii hlásek je jako tancovat podle knihy" (*M.* 24. března 1895); jít k Sieversovi by bylo málo platné, poněvadž by u něho nenašel Slovany, aspoň různé ne. Obrátil se tedy k norskému slavistovi Olafu Brochovi, který tenkrát pobýval ve Vídni, aby mu u bulharských a slovinských studentů určil některé makedonské a slovinské samohlásky (*M.* 29. prosince 1894, 22. ledna 1895). Jinak však byl „dosti skeptický k výsledkům neslovanských fonetiků u slovanských hlásek, byť byli sebe znamenitějšími fonetiky". Tak se jen divil, že dokonce ani Storm (Engl. Philol. I[2]) nedovedl v srbštině rozeznat více než dva přízvuky a že ani ty správně neuhodl;[107]) docela nehudební Srbové však velmi dobře rozeznávají všechny čtyři. On sám se často přesvědčil, „že docela nepatrné nuance vždy nejlépe rozeznávají lidé domácí. Často jsme byli s jedním Ziljanem (bohoslovcem) různého mínění o té nebo oné hlásce a na konec jsem se vždy přesvědčil, že on měl pravdu" (*M.* 29. prosince 1894).

Ačkoliv se Oblakovo zdraví na podzim r. 1895 zase zhoršovalo a nohy mu silně otékaly a docela i prsty na jedné ruce (*M.* 8. a 28. listopadu), přece „nelidsky" psal, takže již 2. prosince odevzdal vídeňské akademii věd své „Macedonische Studien", které byly pro něho „již dlouho palčivou literární ranou" (*B.* 30. prosince 1895). Tištěno své dílo, které by mu bylo jistě způsobilo opravdovou radost, však již neviděl, ani vypilovat je nemohl v posledním okamžiku; korekturu opra-

[106]) Sr. Archiv f. slav. Phil. 18, 620—623, Lj. Zvon 1896, 121—122.

[107]) Snad však slyšel Storm mluvit jen takové posluchače (na př. z jihovýchodního Srbska), kteří vůbec nemají musikální přízvuk, neboť ani u Srbů, jako u nás, není přízvuk jednotný.

voval již prof. Jagić, kterému dělal rukopis dosti potíží.[108]) Otisk této rozpravy, která vyšla ve 134. svazku „Sitzungsberichte" vídeňské akademie, byl vydán (26. října 1896) skoro již půl roku po jeho smrti. Tak přece se dostal na světlo boží pěkný materiál pro fonetiku makedonských nářečí, o kterém praví na konci své kritiky V. N. Ščepkin: „K těm pečlivým, živým, nestranným pozorováním se budou slavisté obraceti s nejrůznějšími jazykovými otázkami."[109]) Podrobně a přehledně popsal Oblak nářečí vsi jménem Sucho, nářečí severního okolí soluňského a severozápadní debrské nářečí. Zvláště důležitý je zcela nový materiál o uvedených jihomakedonských nářečích. Ostatně však Oblak již v 1. díle svých „Studií" leckterý zjev objasňoval a srovnával s jinými bulharskými a sousedními slovanskými nářečími. Nemůže být zde mou úlohou, abych posuzoval Oblakovo posmrtné dílo: upozorňuji ještě jen na článek prof. Lj. Miletiče[110]) „Bemerkungen zu Oblaks Macedonischen Studien", kde je ukázáno, co trvalé ceny mají ty „studie" a všechny jeho články z posledních let pro poznání bulharských nářečí a pro bulharskou historickou mluvnici, především však také pro problém o vlasti staré slověnštiny. V Makedonii ji hledal už Šafařík, ale k důkazu mu chyběly zprávy o nynějších makedonských nářečích, a na konci svého vědeckého působení ji také on přenesl do Panonie. Po třech desítiletích přišel zase slavista ze západu a postavil tu věc na nový základ a proto se s právem Oblakovo cestování po Makedonii nazývá „epochemachend".[111]) Je to veliká škoda pro slovanskou filologii, že nám Oblak nemohl svůj materiál sám objasnit. Mimo výklad nejdůležitějších zjevů (viz výše) měl obsahovat druhý díl ještě pojednání o poměru nářečí, o kterých je zde řeč, k ostatním makedonským nářečím a vztahy těchto k bulharské a srbocharvátské skupině dialektů.[112])

Pěkné ovoce svého makedonského cestování Oblak již neviděl, zato mu však na sklonku jeho krátkého žití zasvitla na-

[108]) Maced. Stud., 128.

[109]) Извѣстія Отдѣленія русск. яз. и словесности Императорской академіи наукъ, 2 (1897), kn. 1, str. 216—231.

[110]) Archiv f. slav. Phil., 20, 578—604. Jiný bulharský posudek od prof. B. Coneva srovn. „Bălgarski Prĕgled", roč. 3, kn. 12, str. 135 až 141.

[111]) Tamtéž, 579.

[112]) Maced. Stud., 8.

děje, že se brzo vyplní jeho nejvroucnější přání, a celý měsíc před smrtí ho blažilo vědomí, že nic nepřekáží jeho jmenování mimořádným profesorem, za kterého ho štyrskohradecká universita navrhla. Dějiny nové slavistické, především slovinskému jazyku a písemnictví určené stolice v Štyrském Hradci by byly velice zajímavé, ale není ještě čas na ně, ačkoliv je úplně znám, poněvadž jsem poslední léta řídil příslušné jednání slovinských říšských poslanců. Musí proto stačit hlavní údaje. V rozpočtovém výboru podal v době koalice dne 5. března 1894 zase p. prof. Šuklje resoluci, aby vláda vážně uvažovala o zřízení stolice pro slovinský jazyk a písemnictví v Štyrském Hradci, a poslanecká sněmovna to přijala 26. dubna. V rozpočtovém výboru hnul dne 8. června 1895 tímto požadavkem p. kanovník Klun, který však z taktických důvodů pro některé sliby vzal svůj návrh zpět, aby se ministru Madeyskému akce usnadnila, neboť také prof. Beer, zpravodaj o rozpočtu ministerstva školství, který pro pokrok vyššího školství rád něco udělal, byl získán prof. Jagićem pro slovinskou stolici. Avšak všechny sliby a dobrá vůle všech rozhodujících faktorů ve Vídni i v Štyrském Hradci by nebyly Oblakovi pomohly, aby dosáhl brzo svého cíle, třebas byl v čele ministerstva vyučování zase baron Gautsch, když na podzim r. 1895 přednášeli slovinští poslanci znova svůj požadavek, a to tak, že zakročovali na různých místech. Resoluce se ovšem příjemně ohlašují, ale co je to platno, zůstanou-li pouhými dobrými přáními? Tehdy se poslanci Klun a Robič obrátili přímo na hraběte K. Badeniho, s kterým se dalo lépe mluvit, aby dal Slovincům něco podobného jako Rusínům, neboť on zřídil docela v Krakově stolici pro ukrajinštinu a do Lvova povolal docela z Kyjeva profesora dějin východní Evropy s ukrajinským jazykem. Slovinské hlasy měly také význam pro Badeniho volební reformu a tak zakročení samého ministerského předsedy způsobilo, že ministerstvo školství požádalo již 26. ledna štyrskohradeckou fakultu o příslušný návrh na slovinskou stolici. Profesoři, kteří o tom rozhodovali, byli ihned ochotni navrhnout Oblaka za mimořádného profesora, ale za profesora všeobecné slovanské filologie, a k tomu ještě jen s oním omezeným oborem, s kterým byl habilitován. Oblak sám by si byl podle všech svých názorů přál širšího oboru, ale chápal poměry, a podařilo se mu získati rozhodující profesory, kteří si ho velice vážili, že ho navrhli za mimořádného

profesora slovanské filologie se zvláštním zřetelem k slovinštině. Ten návrh byl 12. března 1896 všemi hlasy proti třem přijat, třebas bylo některým členům „poněkud krušné hlasovat pro uvedený dodatek, ale poddali se“ (*M.* 14. března 1896). Ministerstvo se potom také hned otázalo na názor štyrskohradeckého místodržitelství (*M.* 26. března), pokud šlo ovšem o osobu kandidátovu, a bylo by tedy jistě jmenovalo Oblaka v krátkém čase mimořádným profesorem s normálním platem, jak profesorský sbor také navrhoval. Ale Oblak neměl štěstí, aby ještě sám mohl užívat svého úspěchu, z něhož se ovšem velice těšil, zvláště však proto, že dosáhl dodatku „se zvláštním zřetelem k slovinštině“, neboť jinak by se mu bylo mohlo vyčítat, že využitkoval poslanců jen pro svou osobu (*M.* 26. března 1896). Byl to tedy také malý politický úspěch, kterým si polský státník zachoval trochu dobré paměti také u Slovinců. Že hrabě K. Badeni sám o té věci tak soudil, o tom svědčí jeho přání, aby poslanec Klun promluvil o té profesuře v říšské radě; to se Oblakovi nijak nelíbilo (*M.* 23. prosince 1895): profesorský sbor v své zprávě také opravdu proti tomu protestoval, aby poslanci navrhovali profesory, poněvadž vždy nemají tak vhodné kandidáty. 25. února 1896 uvedl totiž p. kanovník Klun v říšské radě[113]) ještě jednou všechny důvody k zřízení nové slavistické stolice v Štyrském Hradci se zvláštním zřetelem k slovinštině a také k charvátštině. Ministr baron Gautsch mohl dobře podle hořejších dat odpovědět[114]): „Vyskytnou-li se však takové [t. j. vhodné] osoby, pokládá vyučovací správa za svou povinnost, ujmout se té věci a spravedlivým přáním co možná nejvíce vyhovět. Proto se také nyní jedná o zřízení uvedené stolice na universitě v Štyrském Hradci a uvažuje se o tom, jmenovat, bude-li třeba, takovou zcela schopnou osobu nejdříve mimořádným profesorem.“ Oblakovou zásluhou však zůstane vždy, že slovinštině vybojoval první vědeckou stolici, neboť se ministerstvo po Oblakově smrti znova dotazovalo fakulty, zda nechce na novou stolici navrhnout redaktora slovinského říšského zákoníka K. Štreklje, který se ve Vídni habilitoval již u Miklošiče. Nový mimořádný pro-

[113]) Stenographisches Protokoll. Haus der Abgeordneten. XI. Session, 455. Sitzung. 25. února 1896, str. 22.820—22.823.

[114]) Tamtéž, str. 22.825.

fesor byl jmenován císařským rozhodnutím ze dne 4. října 1896. Obor má týž, jaký byl určen Oblakovi; zvláště se žádá, aby četl každý rok jednu hlavní přednášku o slovinském jazyku a o slovinském písemnictví v rozsahu 3—4 hodin týdně, kromě toho pak přednášky o jiných oblastech slovanské filologie, jako o staré slověnštině a o srbocharvátském jazyku a písemnictví. Tímto trvalým ziskem ukázal Oblak také cestu, jak opravdové vědomosti překonávají všechny překážky také za těžkých časů. Kéž se brzo splní jeho názor, „že je ta stolice prvým krokem k právnickým přednáškám“ (*M.* 25. dubna 1894), jaké byly v Štyrském Hradci již před padesáti lety a jaké byly před třiceti zase do rozpočtu zařaděny!

Kdo Oblaka blíže znal, musí ho nazývat šťastným, že ještě mohl aspoň nahlédnout do své zaslíbené země. Po těžké prvé nemoci v sedmé gymnasijní třídě r. 1883/4, když se po prvé ukázaly jeho souchotiny, nebyl nikdy již zcela zdráv. Nemoc se několikrát zhoršovala, vždy, když se nastudil anebo si jinak ublížil; plicní katary, zápal pohrudnice a zimnice ho často trápily a k celkové slabosti se připojovaly ještě jiné nemoci, zvláště žaludeční a ledvinové. Lékaři ho několikrát posílali na onen svět, ale jeho jinak zdravé a pevné tělo vzdorovalo jejich proroctvím. Své přirozenosti pomáhal Oblak také sám tím, že žil velice střídmě a opatrně; a mnoho k tomu přispívala matčina a sestřina vzorná obsluha, které vždy hledal, když se mu špatně vedlo ve Vídni anebo v Štyrském Hradci. Jako důkaz toho všeho uvádím jen jeden příklad. V lednu 1893 přišel na několik neděl do Vídně, aby si tam vypisoval bulharský materiál z různých vydání, ale brzo onemocněl. Jednoho dne přijde ke mně znamenitý slovinský lékař, který praktikoval na vídeňských klinikách, a povídá mi, že z rozmluvy s Oblakem poznal, že mám naň vliv; ať ho tedy jdu přemluvit, aby odcestoval ihned domů do Celje, aby aspoň poslední týdny žil při lepší domácí obsluze, neboť na jaře klidně usne, vždyť již nemá ani kouska plic. Krátce před šestou hodinou jsem přišel k Oblakovi, a ten se dal brzo přemluvit, takže již o půl osmé odjel na Jižní nádraží. Domácí celjský lékař také prohlásil jednomu známému, že musí Oblakovi každou chvíli očekávat, že půjde „přednášet do poslední Translajtanie“ a ne do Štyrského Hradce. A přece mi psal již v únoru obšírné dopisy a 1. března mi s uvedenou novinou také oznámil, že „pracoval skoro 7 hodin, tedy mě přece jen

ještě nemá ďábel zcela v pazourech". S podobným humorem či sarkasmem se několikrát vyjadřoval o své nemoci, na př.: „Měl jsem co dělat s koalicí prsou, žaludku a břicha" (*M.* 22. února 1894). Ještě několik dní před smrtí povídal celjskému lékaři dru Šukljetovi: „Co pak, pane doktore, pro mne je škoda, že nejsem v nějaké veliké nemocnici; byl bych znamenitým objektem, poněvadž mám všechny nemoci; jenom ještě na mozek má dojít a potom bude konec."[115]) Ale o svém stavu neměl nikdy pravé tušení; obyčejně připisoval všechny své obtíže „hrdlu", kritisoval lékaře, kteří se již tolikrát zmýlili a „v své moudrosti" myslili, že jsou vším vinny jeho plíce, a doufal v lepší budoucnost. Se zimou r. 1894/95 byl v Štyrském Hradci „neobyčejně spokojen" (*M.* 14. srpna 1895), ačkoliv také tehdy chodil na kliniku. Na podzim mu již nohy a ruce otékaly a 16. prosince v Celji na cestě asi desítiminutové „musil se přes hlemýždí chůzi jistě desetkrát zastavit". Po vánocích však přece ještě šel do Štyrského Hradce přednášet, ačkoliv musil „skoro každých deset kroků" odpočívat (*M.* 22. ledna 1896). Tehdy to však již dále nešlo. Posluchači sice již od počátku zvykli jeho slabému hlasu, kterým nemohl dvě hodiny za sebou přednášet, a smutně pozorovali, jak mu vždy víc a více dochází dech a jak pro chrapot čím dál tím častěji nekoná přednášky. Ani radostné zprávy, že se mu připravuje lepší budoucnost, nedovedly ho více udržet a 9. února byl již zase doma, poněvadž mu krk otékal a poněvadž měl akutní zápal ledvin. Tenkrát mi po prvé psal slova, jakých jsem v těžkém jeho mučednickém žití nikdy od něho neslyšel ani nečetl: „Řeknu Ti, že jsem se již nabažil ustavičných obtíží a opravdového psího života." Zvláště ho zlobilo, že nemůže nic pracovat, a odebral se ještě jednou do Štyrského Hradce, kde se rozhodovalo o jeho osudu. Poslední měsíc ztrávil doma a celý utrápený myslil na to, že v letním běhu nebude asi moci číst; bál se dokonce, že ztratí svých 300 zl., kterých chtěl v létě použít na Goreňsku.[116]) Tři dni před smrtí mi ještě psal: „Jen kdybych byl do Nového roku jmenován, v březnu bych si vzal pak dovolenou, šel na jih a v létě na hory." Ještě dříve mohl s právem očekávat své jmenování a pak by se byl jistě začal „soustavně léčit", jak již několikrát

[115]) Vidic, Nar. kol., 70—71.

[116]) To myslil na své zdraví; jinak chtěl jít na Doleňsko, aby studoval tamější nářečí (*Š.* 12. března 1896).

zamýšlel. Ale jaro ho zbavilo všech pozemských obtíží. Poslední dni se mu velice zle vedlo, ale neležel, nýbrž raději sedával v své lenošce. Poslední noc se ještě ukázala celá jeho energie a po těžkém zápase vydechl 16. dubna 1896 o čtvrté hodině ráno svou šlechetnou duši v sestřině náručí.

Novina o Oblakově smrti otřásla všemi jeho přáteli a známými. Báli jsme se sice o něho vždy, ale on se přece po těžkých akutních nemocech tolikrát zase zotavil, a proto jsme nemyslili, že tak brzo budeme truchlet nad jeho hrobem. Dne 17. dubna odpoledne jsme ho doprovodili přes město na hřbitov celjského okolí (obyčejně „slovinský" zvaný). Ačkoliv byl nebožtík skromným učencem, který žil pro sebe a pro svou vědu, přece ho všichni celjští Slovinci znali, vážili si ho a vystrojili mu důstojný pohřeb. Přišli však také vzdálenější jeho ctitelé. Jménem štyrskohradecké university přinesl věnec sám děkan filosofické fakulty prof. Bauer, Oblakovi posluchači a členové akademického spolku „Triglav" přišli se svým praporem černě zastřeným; z Vídně přispěchal nebožtíkův zamilovaný učitel prof. V. Jagić a mně, jeho staršímu příteli, připadla úloha, abych pronesl pohřební řeč mladšímu; jménem akademické mládeže štyrskohradecké promluvil o nebožtíkovi jeho žák Vadnjal. Ba i Korutany, které svými nářečími tak přirostly Oblakovi k srdci, měly zástupce na jeho pohřbu: p. farář Gabron přišel se totiž také rozloučit se svým vždy milým hostem. Před domem a na hrobě zazpíval „Celjský pěvecký spolek" po jedné dojemné žalostné písni: milé hlasy, které nebožtík s takovou láskou a vytrvalostí zkoušel, zněly ještě na jeho počest, když byl ukládán k věčnému odpočinku po boku svého bratra v rodinné hrobce u západní hřbitovní zdi.

S Oblakem jsme příliš brzo položili do hrobu mnoho pěkných nadějí slovanské filologie a našeho národa. Již seznam jeho rozprav a článků ukazuje, jak rozsáhlé měl znalosti, jak byl pilný a plodný. Jeho jméno sice bude stále žít v dějinách slovanské filologie, přes to však musíme litovat, že mu nebylo možno napsat ještě nějaké větší dílo, ke kterému byl po svých důkladných studiích zcela připraven. Kolik ještě mohl prospět našemu národu svou ocelovou povahou, svou učeností a pracovitostí! Písemné i ústní zprávy jeho žáků mi dosvědčují, že zvláště akademická mládež v něm ztratila vynikajícího učitele: dovedl ji bez frází povzbuzovat k opravdovému myšlení a k práci, které jediné mají trvalou cenu.

Jako člověk byl Oblak „anima candida", jak zcela správně postřehl prof. Jagić.[117]) Co řekl nebo napsal, to bylo jeho pevné přesvědčení; neskrýval nic, snažil se však o to, aby zmiňoval svůj úsudek obsahem i formou, jestliže byl určen veřejnosti; nikomu se nelichotil, ale domýšlivý nebyl ani trochu. Vlastní názor nikomu neměl za zlé, však sám praví (*Š.* 2. listopadu 1889): „Já jsem tak tolerantní, že si vážím cizího mínění, něco jiného ovšem je, zda s ním souhlasím." A právě P. Škrabcovi, s kterým se tolikrát přel, také napsal toto významné blahopřání (21. prosince 1889): „Na konec Vám přeji velice šťastný nový rok a hodně zdraví, abyste mě mohl na obálce ještě několikrát chytit za vlasy." Jeho upřímnost a prostota se pěkně shodovaly s jeho zevnějškem: přes svou churavost chodil Oblak, který byl dosti veliký, zpříma a zvláště pěkně držel svou podlouhlou, výraznou hlavu s vysokým a širokým čelem, zpod něhož důvěřivě hleděly do světa jeho bystré tmavohnědé oči.[118])

Jasné a výrazné jako jeho tvář byly i jeho spisy. O jeho pilnosti, neúmorné pracovitosti a nekonečné lásce k svému předmětu není třeba mluvit. Vytýkat by se mu mohlo jen příliš veliké přepínání slabých tělesných sil. Ale i to nám vysvětluje jeho churavost. Je známo, že souchotináři, jako by cítili krátkost svého života, často velice vášnivě užívají spočítaných jim dní („Poesie der Tuberculose" tomu říkají lékaři). Oblak však měl jen jednu vášeň — svou vědu, které zasvětil všechny své síly.

Jakou úctu si Oblak v krátkém čase v naší době národnostně rozčilené získal mezi německými učenci v Štyrském Hradci, to nám mohou dosvědčit řádky, kterými naň vzpomíná rektor L. v. Graff[119]) v své zprávě za r. 1895/96: „Mezi změnami v učitelském sboru musím se bohužel zmínit především o ztrátě, kterou způsobila nelítostná smrt filosofické fakultě. Dr. Vatroslav Oblak, zdatný mladý účenec, skromný a milý člověk, byl nám 16. dubna vyrván ... působil od podzimu 1893 (min. vynes. z 8. listopadu 1893, č. 24.954) v Štyrském Hradci jako soukromý docent slovanské filologie se zvláštním zřetelem k jihoslovanským řečem a věnoval se svědomitě přes

[117]) Archiv, 18, 635.

[118]) Vlasy měl černé, vousy spíše tmavožluté.

[119]) Bericht über das Studienjahr 1895/96, erstattet von dem zurücktretenden Rector Prof. Dr. Ludwig v. Graff, 45.

svou těžkou nemoc svému učitelskému povolání a opětovným vědeckým cestám. Profesorským sborem filosofické fakulty byl v posledním zimním běhu navržen za mimořádného profesora, a tu jej stihl tragický osud, že zemřel v svém rodném městě v květu let a přímo před svým nastávajícím jmenováním."

Jako viditelná známka Oblakovy slávy v učeném světě zůstane v naší vlasti pomník, který na jeho hrobě postavili pěstitelé a přátelé slovanské filologie. K výzvě prof. Jagiće[120]) se sešly příspěvky ze všech států a skoro ze všech měst v Evropě, kde se pěstuje slovanská filologie. Seznam těch dárců, připojený na konci,[121]) mluví více než dlouhá rozprava o Oblakových zásluhách. Takový pomník nemá nikdo na slovinské půdě a ani žádný jiný slovanský filolog. Tu práci svěřil prof. Jagić lublaňskému sochaři F. Tomanovi; ten krásně zhotovil pomník z černozeleného sienitu pod dohledem prof. Fr. Levce. Medaillon modeloval a vydlabal nadějný žák vídeňské akademie (z 2. třídy) výtvarných umění Franc Berneker, který jako bývalý žák Oblakova otce dobře znal nebožtíka. Je zajímavé, že se Fr. Berneker, pravý Pohořan, velice podobá našemu Oblakovi. Krátký nápis na pomníku zní:

Dr. VATROSLAV OBLAK
r. 15. V. 1864 in u. 15. IV. 1896
V CELJU.

ДОСТОИНЪ БЫСТЪ ОТЪВРѢСТИ КЪНИГЫ.

Svojemu prijatelju
slovanski filologi v spomin.

Staroslověnské úsloví „Dostoinъ bystъ otъvrěsti (otevřít) kъnigy" vzal prof. Jagić s malou změnou z 5. kapitoly apokalypsy z toho důvodu, že o ní napsal Oblak doktorskou disertaci; a dále proto, že opravdu mnohokrát ne marně otvíral starocírkevněslovanský a slovinský překlad sv. Písma.[122])

Pomník byl již k třetímu výročí smrti Oblakovy postaven na hrobě. Poněvadž však otec chtěl zřídit pro pomníky obou bratří společný rámec a mříži, byl hrob upraven teprve kon-

[120]) Archiv, 18, 635.
[121]) Viz Archiv 19, 320, 643; 21, 320.
[122]) Archiv f. slav. Phil. 21, 320.

cem června, kdy se již blížily školní prázdniny. Bylo tedy zcela přirozené, jestliže jsme radili, prof. Jagić a já, Celjanům, kteří chtěli pomník poněkud slavnostně odhalit, aby dali slavnosti akademický ráz. Poněvadž se naše mládež o prázdninách často schází, bylo zcela vhodné, aby se sešla na hrobě muže, který byl s ní spojen již svým povoláním. Myslím, že není možno jí stavět lepšího muže za vzor než zemřelého Oblaka. V normálních časech by se ani nikdo nemohl pohoršovat nad tím, že čeští vysokoškolští studenti, kteří chtěli oplatit návštěvu slovinským, rozšířili svou cestu na Štyrsko, aby se mohli účastnit slavnosti svých akademických přátel, slavnosti hodné vší chvály. A přece došlo 9. srpna 1899 v Celji k neuvěřitelným skandálům a na hrobě nemohl Dr. F r. V i d i c, c. k. redaktor říšského zákoníka, jménem slavistů ani mluvit! Jinak však byl pomník pod stráží četníků (!) již přece klidně odhalen církevním požehnáním a zpěvem. A tak Oblak, kterého světové (!) noviny jako „Neue Freie Presse" nazvaly „bezvýznamný slovinský gymnasijní učitel", ještě po druhé, a to dokonce po smrti, zcela nevinně znepokojoval evropské časopisy. Tehdejší celjské události zůstanou nesmírně smutným příkladem národnostní psychopathologie! Domácí a do Celje schválně svolaní Němci a lidé, kteří se tak nazývají, špatně prospěli německému jménu. Je smutné, že musíme v době, která se tolik chlubí svou vzdělaností a pokrokem vědy, skončit prosbou: odpusť jim, ó Pane, neboť nevěděli, co činili. Každé jiné městečko jako Celje by s právem bylo hrdo, že se v jeho zdech narodil muž jako Oblak, který ani po krátkou dobu svého života marně nežil. V dějinách slovanské filologie si postavil sám nejlepší a trvalý pomník a zvláště ctěno bude jeho jméno vždy v dějinách našeho jazyka a staršího písemnictví.

IV. POHLED NA OBLAKOVU ČINNOST

A NA JEHO NÁZORY O SROVNÁVACÍM JAZYKOZPYTU, O PŘÍBUZNOSTI JAZYKŮ SLOVANSKÝCH, ZVLÁŠTĚ JIŽNÍCH, O VLASTI STARÉ SLOVĚNŠTINY, O SLOVINSKÉM JAZYKU A O JEHO MLUVNICI. POZŮSTALOST.

V úvodě k poznámkám o Oblakových „Macedonische Studien" řekl prof. Lj. Miletič[123]) velice pěkně: „Podrobné po-

[123]) Archiv f. slav. Phil., 20, 578.

souzení vědecké činnosti Oblakovy by bylo nejtrvanlivějším pomníkem, který by mohla slavistika zbudovat tomuto časně zemřelému badateli." Tu úlohu musím však ponechat povolanějším mužům a pozdější době, až bude lze také z jiných dopisů lépe určit, co přijal od svých předchůdců a učitelů, v čem pokračoval a co více rozvíjel, co konečně sám objevil a vyzpytoval. Já zde podávám jen charakteristiku jeho činnosti a popisuji podrobněji jeho spisy a názory, které mají zvláštní cenu také pro širší slovinské obecenstvo.

Myslím, že Oblaka posoudím nejlépe tím, řeknu-li, že byl zástupcem opravdového slovanského realismu ve vědě. Hledal všude nejdříve všech fakt v nynějších nářečích a v památkách z minulosti. Že však nebyl suchopárný materialista, který jen sbírá a hromadí jazykozpytný materiál, to ukázal zvláště svými studiemi o bulharštině. Také on se pokoušel vdechnout duši svému bohatému materiálu, ale byl při své práci velice opatrný a kritický. Oblak, nadšený mladogramatik z gymnasijních let, silně vystřízlivěl a soudil velice ostře o novějším jazykozpytu, jehož vývoj také dále pilně pozoroval. Již ze Soluně mi psal (4. prosince 1891), že se mu v Meringrově rozpravě „Beiträge zur Geschichte der indogermanischen Declination" (Sitzungsberichte der Akad. d. Wissenschaften, phil. hist. Cl., sv. 125) líbí „princip, zvláště to, že hledá pro různé tvary různé prameny, že nevykládá jeden tvar z druhého, na př. *devętь* = *novem*. Jinak jsou však »vergleichři« divní lidé; poněvadž se jejich kombinace nedají historicky kontrolovat, jednají velice fantasticky s tvary. Tvar **a** byl podkladem tvaru **b**, ten zase tvaru **c**, a přece nedokázali, že vůbec kdy byly tvary **a** a **b**. Oni zacházejí s jazykem v nejstarší době tak jako někteří církevní spisovatelé (Otcové) při popisování věčnosti a života po smrti". Když na jaře 1894 čítal nejnovější literaturu srovnávacího jazykozpytu, aby byly jeho přednášky o staroslověnské mluvnici „na výši doby", vyjádřil se o něm takto (*M.* 3. dubna): „Hypothesa stíhá hypothesu, jakási nervosnost se zmocnila v posledních letech té disciplíny a způsobila, že jsou nejobyčejnější rozpravy sice důmyslné a plné nových myšlenek, ale bez skutečných důkazů, řekl bych skoro, že v tom oboru nastala doba, kterou bych nejraději nazval Bazar von Eintagsgedanken." Brzo mi docela psal (2. května), že mu je moderní srovnávací jazykozpyt „strašně odporný". Jen pro přednášku sedal ještě časem na „linguistic-

kého Pegasa", ale v jakém duchu, to ukazuje zvolání: „Chvála Bohu, že máme v slavistice pevnou půdu pod nohama." A svému prvému učiteli, kterému se jistě nemohlo vyčítat, že zůstává pozadu, si stěžoval již dříve (19. března 1893), že jazykozpyt strašně mnoho teoretických věcí vyrábí — a z toho on nemá radost — že „tím se podstatně liší od staršího jazykozpytu, že umí všechno vyložit; hromadí se hypothesy na hypothesy bez skutečných důkazů a potom se hned operuje těmi hypothesami jako »Gesetz«. Nevím, zda to je pravý pokrok a zda to je vědě ku prospěchu. Teď se již na jazykozpytci téměř požaduje, aby měl jako básník bujnou fantasii, neboť, jak jsem viděl v »Indogermanische Forschungen«, někteří mnoho fantasirují". Docela ani s Brugmannem nebyl již spokojen a s velikým zájmem četl knihu Jana Schmidta „Kritik der Sonantentheorie" namířenou proti Brugmannovi, nicméně obrací se také proti Schmidtovi (*B.* 30. prosince 1895): „Musím říci, že mezi jeho *er* a Brugmannovým *ŗ* není veliký rozdíl. Nás slavisty ta věc málo rmoutí, my pěkně vystačíme s *ьr*, *ъr*, lit. *ir*, *ur*. Dokud nám Schmidt neřekne, jak z jednoho *er* (anebo z *ŗ*) vznikla v slovanských jazycích dubleta *ьr* a *ъr*, je nám také jeho *r* málo platno. Však už byl také svrchovaný čas, že se Schmidt postavil proti nejnovějšímu proudu mladých »sprachvergleichrů«; s právem praví, že je leckterý »Lautgesetz« jen »privilegium« a mluví »o přísném a střízlivém badání«, kterého však vidím velice málo u mladších, kteří píší na př. do »Indogermanische Forschungen«." (Podobně Škrabcovi 31. prosince 1895.) Jako příklad, jak „pracuje" mladá generace, uváděl „tlustou knihu" H. Hirta „Der indogermanische Accent", zvláště proto, že spisovatel v úvodu uznával velikou důležitost slovanských jazyků pro tuto věc, ale mezi Srby odešel teprve potom, když kniha vyšla, aby se poučil o srbském přízvuku (*M.* 23. prosince 1895). Zajímavý je po té stránce jeho úsudek o díle jednoho z prvých nynějších jazykozpytců. A Šachmatova Изслѣдованія въ области русской фонетики jsou mu „jemná práce", ačkoliv jsou první dvě kapitoly „kuriosní, fantastické, pro mne zcela nepochopitelné; ale jen v těch dvou kapitolách se posadil na jazykozpytného Pegasa, ostatní kapitoly mají naveskrz jinou tvářnost a věcný základ".

S toho stanoviska se také s právem může říci, že Oblak brzo dobře ocenil Miklošiče, jehož hlavní domněnky jinak po-

tíral. Když jednou P. Škrabec „příliš ostře" posuzoval jeho „Vergleichende Lautlehre der slav. Sprachen", odpověděl Oblak takto: „To dílo bude mít vždy svou cenu a zůstane monumentální pro nahromaděný materiál. Hlavní věc je staroslověnská partie, vše ostatní jsou jen jakési filologické »Spaziergaenge«, nicméně musíme uznat, že najdeme i tam mnoho dobrého a leckterou zvláštnost a leckterý zjev, který je sotva znám jiným učencům." Také k slovinštině nám položil „spolehlivý základ svými důležitými rozpravami o staré slověnštině" (*Š.* 25. října 1889). Při srovnávacích a historických mluvnických studiích vycházel Oblak vždy ze staré slověnštiny a proto také chválil[124]) „Lekcii po slavjanskomu jazykoznaniju" T. Florinského; ovšem staroslověnské hlásky nejsou praslovanské, „ale tím se získává mnohem solidnější základ, než mlhavými útvary praslovanskými".

Své realistické pojmy o jazyku a o jeho změnách si Oblak zvláště rozšířil a upevnil na cestách po slovanském jihu. Často se divil, jak se jazyk vyvíjí proti všem obvyklým teoriím. Když potom v „Macedonische Studien" konstatoval pro severní okolí soluňské *št* vedle *šč* za praslovanské *tj* a slovinské *č*, připojil tuto poznámku, důležitou pro jeho názory: „Vím, že by se mi mohlo namítnout, že není podobno pravdě, aby bylo možno slyšet v řeči téže vesnice vedle *št* také *šč*. Mně samému by se byla zdála, dříve než jsem měl možnost, konat v různých krajích jihoslovanského jazykového území dialektická studia ves ode vsi, taková bezzákonnost hrozná. Myslím, že se jazyková fakta nemají upravovat podle naší teorie, nýbrž že teorie se mají přizpůsobovat faktům, byť i se snad fakta příčila sebe více naší touze po systematičnosti. Řeč je výtvor sociální a s tím spojený způsob rozšiřování novějších jazykových zjevů přináší často fakta, která nebývají zrovna ve shodě se zásadou, že tak zvané hláskové zákony jsou bez výjimek. Poukazuji jenom na to, že jsem ve Vardarovcích slyšel *šč* od starší, *št* od mladší generace."[125]) Jak vidíme, nevěřil již mladogramatikům, že jsou hlásková pravidla bez výjimky, ale právě pro ten příklad přisvědčoval Paulovi, „že jazykové změny jsou jen součtem nepatrných rozdílů, které vlastně vznikají v době, kdy se dítě učí mluvit, tedy tehdy,

---

[124]) Archiv f. slav. Phil., 18, 248.
[125]) Macedonische Studien, 59—60.

kdy se řeč přenáší s jedné generace na druhou".[126]) Při svých dialektických studiích však nehledal různých zajímavostí, nýbrž se domníval, že si musíme „vždy a všude všímat nejdřív charakteristických znaků. Odpadlo-li nějaké *b* či se zachovalo, to je maličkost pro charakteristiku nářečí. Takové věci jsou zajímavé pro fysiologa, nejsou však důležité pro jazykozpytce. Všechny takové zvláštnosti není beztoho možno pochytat v krátké době jednoho týdne, leckteré takové věci musíme ponechat lidem domácím anebo takovým (na př. učitelům), kteří delší dobu pobývají v těch krajích (*M.* 2. října 1894, ze Sebeščan v Uhrách).

Proto je jistě zajímavé vědět, jak si představoval Oblak novou opravdu srovnávací (ne paralelní, jako je Miklošičova) mluvnici slovanských jazyků. Když pro známou sbírku indoevropských mluvnic Leskien odmítl napsat slovanskou (Oblakovi se zdálo, že „proto, že ještě nepřišel čas k úspěšnému podniknutí takové práce"), nabízel Jagić tu práci, kterou ani on nechtěl na sebe vzít, Oblakovi, ale ten se o tom takto vyjádřil (*M.* 2. května 1894): „Jagić by nejspíše mohl složit takovou mluvnici, poněvadž beztoho přednáší o historické mluvnici ruského, polského, českého a charvátského jazyka. Bylo by jen třeba, dát to dohromady. To by bylo práce na několik let a nevím, zda by bylo dobré, aby se pustil do takové práce člověk, který živoří jen den ode dne. Mnoho při tom záleží na tom, do jaké doby má sahat ta mluvnice. Podle mých názorů jen do té, kdy se slovanské jazyky právě rozpadly ve dnešní nářečí, a snad do té, kdy se ještě nerozdělené (?) slovanské jazyky odlučovaly od litevštiny. Základem by tedy byl praslovanský jazyk nejmladší doby, t. j. té doby, po níž hned nastalo rozpadnutí ve dnešní jazyky. Bylo by ovšem třeba, všímat si občas i litevštiny a ostatních indoevropských jazyků, ale to jen výjimečně."

Je z toho vidět, že měl Oblak ihned velice jasnou představu o takové úloze, ačkoliv mi potom zase psal (2. července 1894): „O srovnávací slovanské mluvnici jsem ještě nepřemýšlel. To je práce pro zdravého a silného člověka, ne pro takového, kterému se stále prorokuje krátký život. Hlavní věc v takové mluvnici je výklad a to působí veliké potíže téměř u každého důležitějšího zjevu; slovanské jazyky v tom jdou každý jinou

[126]) Tamtéž, 62.

cestou, ani naše jazyky nebyly menší separatisté než slovanské národy."

Když čteme hořejší nárys nové slovanské srovnávací mluvnice, která má podávat novější výsledky studií o historickém vývoji slovanských jazyků a povšechný přehled jejich zvláštností, musíme zvláště litovat, že Oblak není více mezi živými, poněvadž by se on byl pomalu jistě pustil do takové práce a byl by ji také nejlépe vykonal. Stejně by slovanská filologie potřebovala kompendia, v kterém by byly sebrány a stručně uvedeny dosavadní výsledky naší vědy, tedy nějakého „Grundrissu" anebo „Handbuchu". Když prof. Jagić vystoupil s tou myšlenkou, měl Oblak z toho velikou radost a vřele ji podporoval. Důležité části (o staré slověnštině a slovinská mluvnice) byly ovšem také pro něho určeny. Kdyby byl ještě žil a burcoval k tomu dílu, bylo by asi také šlo to dílo lépe od ruky než nyní. Všechny moderní filologie, také indická a docela i íránská, mají již podobné sborníky, jen slovanská, která má dnes již přece tolik pěstitelů v Rusku, v Rakousku, v jihoslovanských zemích a také v Německu, také v tom zůstává pozadu! Kromě jiných je jednou z hlavních příčin to, že je mezi slovanskými filology málo takových, kteří by měli podobný rozhled po celém slovanském světě, jako měl Oblak po slovanských jazycích. Politické děti stále žvaní o panslavismu anebo se ho bojí, ve skutečnosti však ani ve vědě již není, ačkoliv nám velicí slovanští předchůdcové ukázali a také ostatní vědy nám stále ukazují, že bez srovnávání všech příbuzných zjevů není pokroku. Velmi vtipně si Oblak sice povšiml, že jsou také slovanské jazyky velicí separatisté jako slovanské národy, ale to ho nemýlilo, přihlížel' vždy k celku a byl slavistou v pravém smyslu toho slova již za gymnasijních let. „Slovinistika", zvláště pro praktické účely, pro prvého universitního učitele slovinštiny neexistovala (*Š.* 27. září 1889) a podobné -istiky také nemohou existovat, dokud chceme kterýkoliv slovanský jazyk vědecky vykládat.

Také všeobecný orgán slavistů „Archiv für slavische Philologie" těžce pohřešoval Oblakových článků a vědeckých zpráv. Kromě redaktora prof. Jagiće byl Oblak nejpilnější spolupracovník a více než kdokoliv jiný si zasloužil on, že ho Jagić zařadil od 16. ročníku na titulním listě mezi ony učence, s jejichž pomocí vydává svůj časopis. Nicméně povšechné mínění o něm projevil ještě krátce před smrtí (*M.* 15. ledna 1896):

„Archiv je opravdu třeba zreformovat. Bibliografický přehled nijak nevyhovuje.“ U takového časopisu, zvláště když se vydává německy, nejsou tak důležité články — pro ty se snadno najde dost místa u akademií, u učených společností a v jiných publikacích — jako včasné, systematické a pokud možno úplné zprávy o roztroušené slavistické literatuře, která zůstává tím spíše, že nemáme nějaké „Jahresberichte“, neznáma slavistům samým a ještě více jiným učencům. Přehled literatury se všude nejvíce a nejrychleji čte. Jeho slabost již dávno cítí sám redaktor. Když jsme měli o tom u něho poradu na Nový rok 1892, psal mi Oblak ze Soluně (2. února 1892), že nebylo třeba se o tom radit, ale že se mělo krátce říci: „Vy si vezmete na starost to a to, Vy pak to..., zkrátka ať každý slíbí, že bude podávat zprávy o určitém oboru. Vůbec se mi zdá, aby krátké zprávy (jako kdysi v Jagićových »Mittheilungen«) psaly jen známé autority, abychom se tedy my mladší jich neúčastnili. Nám ať zůstávají posudky, kde můžeme vždy snadno uvést také důvody pro svůj názor, v »Kl. Mitthlg.«, však na to není místa. »Pouhému slovu« však u nikoho mladého... nevěřím, ostatně ani známým autoritám ne, ale ty mají přece více praxe, mnohem širší obzor a více vědomostí.“ V tom duchu psal Oblak své posudky, přes to v posledních letech také sám nejraději vyslovoval svůj názor v krátkých zprávách, avšak jeho názor byl vždy odůvodněn; Oblak psal jen o věcech, o kterých sám mnoho přemýšlel. Ostatně u takových zpráv není tak důležitý názor zpravodaje, hlavní věc je krátký, ale přesný přehled obsahu.

Především se zajímal Oblak o příbuznost slovanských jazyků a pověděl o tom mnoho nového, co má trvalou cenu. Již r. 1888 chtěl rázně potírat starou domněnku Dobrovského o dvou skupinách slovanských jazyků (jihovýchodní a severozápadní), poněvadž jí prof. G. Krek ještě v druhém vydání své „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ hájil (*B.* 26. května). Ještě dříve se vyslovil také proti dualismu u jazyků jihoslovanských,[127]) který se zakládá na zprávách byzantských dějepisců, že se Srbové a Charváti později přistěhovali a tak takořka roztrhli prvotnější „Slověny“, které Miklošič[128]) rozděloval na podunajské (nynější Bulhary),

[127]) Lj. Zvon, 1887, 116.
[128]) Vgl. Grammatik, 1^2, 33.

norické (Slovince), panonské a dácké. Tu domněnku vždy rozhodně potíral, kdykoliv se dotkl jihoslovanských jazykových poměrů. S tím souvisí také jeho odpor proti domněnce, že Charváti a Srbové měli nejméně dva jazyky, proti domněnce, které také ještě Miklošič více teoreticky než prakticky hájil,[129]) omezuje Charváty přespříliš jen na Čakavce.

Všechna ta různá mínění vyplývají z nestejného základního názoru o příbuznosti indoevropských jazyků. Starší filologové ji přirovnávali k stromu, který vyhnal různé větve. To je teorie rodoslovného stromu (Stammbaumtheorie), které dal klasickou podobu A. Schleicher. A tak se dělily na různé delší a kratší větve a větvičky indoevropské a podobně i slovanské jazyky. Ale jako každé přirovnání kulhalo i toto již samo sebou. Ty větve a větvičky rozdělovaly leccos, co patřilo k sobě, a spojovaly leccos, co se od sebe lišilo, takže je někteří učenci podle své chuti přiřezávali, lámali a nastavovali. Když rodoslovná teorie již neuspokojovala, vymyslil Jan Schmidt novou, t. zv. „teorii vln" (Wellentheorie). Hodíme-li do vody kaménky, dělají se kruhy, které se protínají a potom tu a tam vzrůstají ve vlny. Podobně se šíří různé jazykové zjevy s různých míst. Té Schmidtovy teorie, upravené poněkud Leskienem, se držel Oblak zuby nehty, poněvadž myslil, že ji nejlépe potvrzují slovanské jazyky.[130]) Jeho heslo bylo: „Žádný rodoslovný strom, nýbrž zeměpisná příbuznost. Větší blízkost nářečí souhlasí s jejich bližší příbuzností."[131]) Co říká Oblak o nářečích, to platí také pro jazyky. Vzpomínám si, že nás také Miklošič učil, jak jsou si jazyky příbuzny podle polohy a že jsou výjimky jen tam, kde se národy později stěhovaly. Důsledků však z toho nevyvozoval ani u slovinštiny ani u charvátštiny, poněvadž měl větší starost o byzantské dějepisce než o jazykové zjevy, které přece tak jasně mluví proti jeho

---

[129]) Tamtéž, 391—392. Miklošič říká „serbisch und chorvatisch"; název „jazyk srbský *anebo* charvátský" (jezik srbski *ili* hrvatski) se mu zdá nesprávný, avšak v své mluvnici fakticky málo zachovává toto rozdělování. Docela v různých částech své mluvnice má rozličné mínění. Miletič, uv. m. 107—108.

[130]) Sr. recensi Glaserových dějin slovinské literatury (Archiv, 18, 238): „Také teorie rodoslovného stromu, ať v té, ať v oné podobě, nás mohl ušetřit, neboť nikde se jí jazykové skutečnosti nevysmívají tak jako v slovanštině."

[131]) Archiv, 17, 604.

teoretickému i praktickému[132]) tvrzení, že je slovinština bližší bulharštině.

Všechny Oblakovy názory o tom jsou jadrně vyjádřeny v polemice[133]) proti Dm. Matovovi, bulharskému učenci rovněž příliš brzo zemřelému, který v své brožuře o srbsko-bulharském sporu o Makedonii nechtěl uznávat nijaké srbské znaky v macedonských nářečích. Oblak zdůrazňuje, že téměř všichni učenci počítali ta nářečí k bulharským a že ani dnes není opravdu ani jediného učence, který by tomu odporoval, ale ostře se obrací proti bulharskému patriotismu, že nechce uznat, že mají ta nářečí také *ć* a *đ*, a praví: „Podle zkušeností, které máme ze všech slovanských jazykových území, n e j s o u m e z i s l o v a n s k ý m i j a z y k o v ý m i ú z e m í m i p ř e s n é h r a n i c e, n ý b r ž p o n e n á h l é s p l ý v á n í, p o s t u p n ý p ř e c h o d o d j e d n o h o t y p u k d r u h é m u, a zrovna makedonská nářečí by měla být výjimkou a nemíti znaky, k t e r é b y j e s p o j o v a l y s e s r b o c h a r v á t š t i n o u a d á l e s e s l o v i n š t i n o u!“

Neexistují tedy zcela ostré hranice mezi slovanskými jazyky ani mezi jejich nářečími. Několikrát Oblak dokazoval,

[132]) V svých mluvnických dílech klade za starou slověnštinu novou slovinštinu a bulharštinu, potom teprve srbocharvátštinu.

[133]) Archiv f. slav. Phil., 16, 313—315. Jako zajímavý doklad tu uvádím z dopisu Oblakova kritiku „vlastenecké brožury“ Matovovy (*M.* 27. prosince 1893): „Divím se, že nelitoval času, aby napsal svým krajanům patriotischen Quark. Bulhaři jsou beztoho všichni o tom přesvědčeni, že v Makedonii není Srba, to je u nich již „náboženství“. Ale divím se tomu, že Matov jaksi podezírá Novakoviće, že nám neřekl jména těch lidí, kteří mu potvrdili, že se opravdu mluví v Prilepu tak, jak si zapsal. To je naivní! Aby nám povídal o každém, kde se narodil, jak je stár etc.!! O mně říká, že se mýlím, myslím-li, že jsem slyšel *ć*, *đ*!! Pro Pánaboha, já jsem přece neslyšel ty hlásky skrz okna vagonu, avšak od osob, které seděly přede mnou, které bůhví kolikrát opakovaly taková slova s *ć*. Ani to nejde Bulharům do hlavy, proč Jagić zdůrazňuje, že bude třeba takových dialektických studií, jako jsou Novakovićovy, — přece máme takového materiálu už dost v Sborniku, říkají. Ti lidé ovšem zapomínají, že je mezi makedonskými vesnickými učiteli a různými patrioty a mezi Novakovićem ukrutný rozdíl, pokud jde o dialektický materiál! Materiálu máme opravdu mnoho, ale leccos v něm je nepřesné, makedonští šulmajstři nejsou schopni, aby vše věrně a přesně zapsali, jejich grafika je také příliš nedostatečná, ale hlavní věc je to, že ti vesničtí a také sofijští patrioti nejsou vůbec spolehlivý pramen. To chci říci také Matovovi a Šišmanovovi a ještě připojit, že od nynějška budu používat Sborniku poněkud skeptičtěji (t. j. dialekt. materiálu), když docela ani takoví lidé jako Matov nejsou bez patriotických excesů.“

že severní slovinská nářečí, zvláště však ziljské, přecházejí v češtinu.[134]) Skupina *dl* je v nářečí ziljském zcela normální místo slovinského (a všeobecně jihoslovanského) *l*, tedy *šidlo* (vyslovuje se *šidwo*), *motovidlo* (*matavidwo*); dříve byla tato výslovnost ještě více rozšířena, jak dokazují jména *Jedlonig* na severozápad od Mariboru, *Edlach*, *Edla* a *Dudleipa* docela u Blatenského jezera v Uhrách; *modliti* je slyšet ještě v mnoha krajích v Štyrsku; *vy-* místo *z-* se rozprostírá od Korutan až do charvátského Přímoří a na ostrov Krk a jistě bylo dříve v slovinštině také více rozšířeno. Jako čeština stahuje i ziljské nářečí tvary zájmena *moj*, na př. *mo* = *mojo*. Mostem k češtině je také náhrada obou polohlásek samohláskou *e* v ziljském a rožanském nářečí v Korutanech, v severních a ve východních nářečích v Štyrsku. Tyto společné znaky nejsou náhodné a bylo by jich ještě mnohem více, kdyby nebyly v alpských zemích vyrvány mnohé spojovací členy mezi slovinštinou a češtinou se slovenštinou. Jinak ovšem spojují češtinu se všemi jihoslovanskými jazyky ještě dva hlavní znaky: *ra, la (zlato*, rusky *zoloto*, polsky *złoto)* a *rě, lě (breg*, rusky *bereg)*, a to zcela jistě odporuje dělení Dobrovského. S druhé strany nacházel Oblak podobné společné rysy také mezi východní bulharštinou a ruštinou[135]) a ještě dále než on šel L. Miletič.[136])

U severních slovanských národů nemohl Oblak sám pátrat po takových přechodech, zato se však po nich pídil se zvláštním zájmem mezi jižními Slovany. Tak dokazoval,[137]) že severozápadní slovinská nářečí přecházejí ponenáhlu v čakavsko-charvátská, která mají ještě na př. specifickou slovinskou zvláštnost, t. j. *j* za charvátskosrbské *đ* (starosl. *žd*, na př. *meja, rojen)* a docela polohlásky nahrazují jako slovinština samohláskou *a* a *e* (ve Vrbniku, Omišlji a Dobrini na ostrově Krku), že mezimurské v Uhrách a severní kajkavské nářečí v Charvátsku jsou mostem mezi východními štyrskými a prekmurskými, že jihokajkavské nářečí spojuje slovinštinu se

---

[134]) Viz Archiv, 16, 156, 163; 19, 321—328; 17, 595; 18, 238—239; Lj. Zvon 1895, 240—241; Letopis Matice Slovenske 1890, 184. (Doneski k hist. slov. dialektologiji, 5.)

[135]) Archiv, 16, 156, 187.

[136]) Archiv, 20, 598.

[137]) Archiv, 16, 172—175, 311, 494; 17, 289, 597; 18, 230, 234; Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, 1, 60—61.

štokavskými a čakavskými nářečími. Severokajkavské nářečí se velikou většinou svých znaků druží k slovinštině, třebas se lid nazývá charvátský, a spojuje ji se štokavštinou; jihokajkavské nářečí (pokud je známe z Prigorí podle rozpravy Rožićovy) je však již bližší sousední čakavštině než slovinštině. Jak je z toho vidět, není ani kajkavské nářečí jednotné a čisté. Vůbec, čistá nářečí (unverfälschte Dialekte) nejsou, to dokazoval Oblak zvláště pro nářečí charvátsko-srbská, čakavská a štokavská nářečím lastovským. Nemůže se tedy mluvit o samostatném životě nějakého nářečí, není-li úplně obklíčeno cizími živly,[137a]) a o hranicích nějakého nářečí, nýbrž jen o hranicích těch anebo oněch jazykových znaků velice rozmanitého zeměpisného rozšíření a velice různého stáří, můžeme se tedy jen tázat, kdy se začínaly objevovat jednotlivé dialektické zvláštnosti a v které době se vyvíjely.[138]) Ovšem to vše platí také o hranicích mezi srbskými a bulharskými nářečími: nářečí Jižního Srbska a Starého Srbska mají nejbližší příbuzné

[137a]) Zbornik, 1, 61.

[138]) Ke konci svého života si Oblak dopisoval o takových věcech s Baudouinem. Uvádím několik teoreticky důležitých projevů. Nejobtížnější je při příbuznosti slovanských jazyků stanovit, co stejného se v příbuzných slovanských jazycích společně vyvinulo. Mnohým zjevům jsou společné jen zárodky a embryonální počátky, další rozvoj je však samostatný. Na př. rozvoj středního *i* z *ы* v češtině (ne ve všech českých nářečích), v jihoslovanských jazycích a v mnohých ukrajinských nářečích je jistě samostatný v každé z uvedených mluv, ale náchylnost k němu pochází z pramene společného všem. Naproti tomu se však musí přísně lišit slovinské *o* (=ѫ) od debrského a rodopského *o* (=ѫ); u nás se vyvinulo přímo z *ǫ*, v bulh. nářečích ze staršího *ъ* (ѫ - ъ - *o*). Dále uvádí skupinu *tl*, *dl* v ziljském a v jiných slovinských nářečích, v kterých byla dříve jistě více rozšířena (*B.* 11. srpna 1895). Potom pochybuje s Baudouinem, zda se stejné jazykové zjevy společně vyvinuly: „Nezdá se mi podobné pravdě, že se mohl týž zjev objevit samostatně v různých krajích, že při tom působily nějaké přírodní zákony (Naturgesetze) a že se vůbec mohou jazyková pravidla srovnávat s přírodními zákony. [Proti mladogramatikům. Spisovatel.] Mnohdy se nějaký zjev šířil nářečí od nářečí z jednoho střediska [teorie vln! Spisov.]. Jinak tomu bylo u takových zjevů, které se rozprostírají po rozsáhlém teritoriu, jako je na př. změna guturál v palatály. Tu se patrně z nepatrných počátků vyvinul týž postup v několika střediscích, nevznikl-li snad také tu v praslovanské vlasti v jednom středisku ten zjev v hlavních rysech; ovšem později mohl z toho počátku vývoj snadno pokračovat v témž smyslu všude samostatně." (*B.* 30. prosince 1895.)

v severomakedonských, východosrbská však organicky pokračují v západobulharských.[139])

Ty názory nejsou důležité jen pro jazykozpytné, nýbrž také pro historické a národopolitické problémy. Oblak sám praví[140]): „Proti těmto blízkým vztahům příbuzných dialektických území jsou historické a politické výrazy *slovinský, charvátský, srbský* a *bulharský* příliš pregnantní, nehledíme-li ani k tomu, že obsahově měly v různých dobách různý rozsah. Shoda v zeměpisném rozšíření slovanských dialektů a jazyků ukazuje k tomu, že se pronikání slovanských kmenů a osidlování území, která ještě dnes zaujímají, dálo pozvolna a postupně, v tom pořadí, jak v pravlasti bydlily a že nebylo klínovité vnikání jednotlivých slovanských národních kmenů; jinak by bylo možno pozorovat ve dnešním jazykovém rozčlenění trhliny a spáry."

Ljapunov[141]) myslí, že byl Oblak příliš nadšen Schmidtovou teorií, a mluví proti tomu, aby se dělaly historické závěry ze dnešní příbuznosti, poněvadž ta se mohla snadno vyvinout během času, kdy rozličná plemena žila v sousedství. Jak se slovanská plemena právě na Balkáně stěhovala a křížila, dokázal prof. M. Drinov v svém díle „Zaselenie Balkanskago poluostrova Slavjanami". Připomínám, že Oblak to dílo dobře znal a ovšem také o tom přemýšlel, jak štokavská plemena pronikala pro turecká násilí na západ a na sever a jak se Čakavci rozptýlili daleko na sever přes Uhry do Dolních Rakous a na Moravu. Jsem přesvědčen také o tom, že se najdou „trhliny a spáry", až budou jihoslovanská nářečí lépe prozkoumána, a k tomu Oblak stále povzbuzoval; avšak v hlavních rysech se mi zdají Oblakovy názory o příbuznosti jihoslovanských nářečí a ovšem i jazyků nevývratné.

S hlediska národnostního jsou však Oblakova tvrzení a důkazy, že ani na slovanském jihu nejsou čistá nářečí a že přecházejí ponenáhlu jedno do druhého, opravdovým štěstím; věděli jsme ovšem také dříve, že jsou na př. Kajkavci v Charvátsku jen mostem k Slovincům, a nikdo je nereklamoval pro náš národ. St. Vraz, který jistě neměl nijaký odpor proti Charvátům, nesoudil[142]) o nich jinak než Kopitar, Šafařík a

[139]) Archiv, 18, 230.
[140]) Archiv, 17, 289.
[141]) Viz v charkovském spise str. 7—8, v petrohradském 11.
[142]) Děla, 5, 332.

Miklošič. Své domněnce, že jsou čakavci Charváti, štokavci však Srbové, nebyl Miklošič věrný a porážel ji tím, že svou charvátštinu zvláště neuváděl a že citátem o koloniích Charvátů a Srbů[143]) ponechával každému dosti na vůli, aby si myslil, co chce; a ještě méně mohli najít nějaké opravdové hranice jeho žáci a ctitelé, takže měl Oblak právo k výrazu poněkud ostrému „copaté pojetí",[144]) když tu domněnku našel ještě v Sketově staroslověnské čítance. Stejně důležité je, že Oblak ukázal na nesprávný teoretický základ, na kterém byly budovány takové teorie. Poněvadž byzantští dějepisci mluví o Srbech a Charvátech a poněvadž máme dvě národnosti, proto hledali také jazykozpytci, majíce před očima rodoslovný strom s větvemi a větvičkami, s velikým úsilím to, co není. V smutném sporu mezi Srby a Charváty bylo té teorie přes Miklošičovu výstrahu[145]) („ovšem, nesmí se tento názor vykládat jako pokus, chtít oběma národům ukazovat cesty v politice: potřebují jeden druhého") mnoho zneužíváno; rád uznávám, že se tím stala křivda Charvátům, ačkoliv jinak nemusím odvolati ani slůvka v své brožuře „Miklošič in Hrvati".

Z toho ze všeho arci vyplývá, co jsme ovšem již také dříve věděli, že jen a jen jazyk není známkou národnosti; na to se v době národnostních bojů příliš mnoho zapomíná. Národy vznikaly z různých plemen podle různých státních, náboženských, kulturních a vůbec historických vztahů. Poněvadž tedy neexistují ostře ohraničené národnosti, mají city větší význam než všechny jazykové znaky. Proto nerad mluvil Oblak o národnosti Makedonců, ačkoliv všechna nářečí, která studoval, počítal podle většiny jejich znaků ke skupině bulharské. To však by Bulharům tolik nepomáhalo, kdyby nebylo v Makedonii bulharských tradic a kdyby si byli sami nevybojovali církevní samostatnosti v exarchátu, kdyby tolik neobětovali pro své školy, zkrátka, kdyby byli již dávno a s úspěchem nešířili svou propagandu; to začali Srbové teprve v posledních desítiletích. Tak to také Oblak myslil, když řekl jednomu bulharskému studentu,[146]) že „Makedonie je nejlepší půda" pro

[143]) Vergl. Gram., 1², 391—392. Zdá se mi, že Miklošiče zavedli Šafařík a zvláště Vuk Karadžić, kdežto Kopitar měl o poměru mezi Charváty a Srby dosti správné ponětí.

[144]) Archiv, 17, 606.

[145]) Vgl. Gram., 1², 392.

[146]) Bъlgarski Prěgled, 3, kn. 12, 166.

bulharštinu, a když dodal: „jen i dále tak pracujte jako dosud".

Proti slovinsko-bulharskému a srbsko-charvátskému dualismu, který se opírá o zprávy byzantských dějepisců, se zároveň ozval v znamenitém článku „Ein Capitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen" také prof. Jagić,[147]) který dokázal, co ovšem již Rački a jiní tvrdili, že se Srbové a Charváti nepřistěhovali později a že neroztrhli jako klín Slovince a Bulhary, jak by se mohlo zdát ze zprávy Konstantina Porfyrogeneta.[148]) Ten článek (ukončený v Opatii 31. července 1894) je současný s Oblakovými recensemi o spisu B. Ljapunova „Kratkij obzor glavnějšich javlenij slověnskoj (chorutanskoj) literatury" (Štyrský Hradec, v červnu 1894) a o rozpravě Rožićově „Kajkavaški dijalekat u Prigorju" (13. srpna 1894). Učitel a žák hájí tu stejné myšlenky, Oblak se však s právem dovolává již dřívějších svých tvrzení[149]) (Archiv 14, 298—299; 16, 481, a byl by mohl k tomu dodat ještě str. 311). Na druhé straně však také Jagić již činil podobné poznámky (zvláště k článku M. Rešetara „Die čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen" v Archivu 13). Proto se Ljapunov[150]) ne bez příčiny ptal, zda učitel měl vliv na žáka či žák na učitele, ačkoliv připouštěl, že mohli oba samostatně dojít k stejnému závěru.

Tu snadno mohu odpovědět citováním Oblakových dopisů. O Jagićově článku píše Oblak Baudouinovi (11. srpna 1895): „Měl jsem velikou radost, když jsem viděl, že teď také on upustil od názoru (vyslovil jej na př. v Archivu VI, 148 při zprávě o spisu Florinského o Konst. Porfyrogen.), že jsou bulharština a slovinština v bližším příbuzenství než slovinština a srbocharvátština. Tu teorii jsem již před mnoha lety ve vídeňském slovanském semináři velice ostře potíral, nestaraje se o zprávu Konst. Porphyrog. a o Prokopiovy a Jor-

147) Archiv, 17, 47—87.

148) Podle něho se také určují hranice mezi Srby a Charváty. Jak je to směšné, přesvědčil jsem se už r. 1892, když jsem pobýval podle Neretvy. Více než mluví velké rozpravy a knihy, mi pověděl potom v Dubrovníce prostý rybář, když jsem se ho ptal, jakým jazykem mluví: „Pane, my mluvíme, jak nás matka naučila, a je-li to jazyk srbský či charvátský, o tom ať se páni hádají."

149) Archiv, 17, 598.

150) Srovn. charkovský „kritiko-biografičeskij očerk", 9, petrohradský 11—12.

nandovy „Sclaveny", a později jsem se proti ní velice energicky vyslovil v Archivu. Proto mě tím více těší, že ty názory stále více pronikají. O poměru mezi jihoslovanskými jazyky a o našem úsudku o příbuznosti jihoslovanských jazyků nemohou přece rozhodovat zprávy byzant. historiků, nýbrž jen typ a charakter těch jazyků." Podobně také mně již dříve (10. dubna 1895) psal a tvrdil, že se také Jagić „ze Šavla stal Pavlem". Také v „Archivu" (18, 224—234) naznačil Oblak své stanovisko v doplňcích k Jagićovu článku a dovolával se svých dřívějších tvrzení (233). Jagićovou hlavní zásluhou však zůstane bystrá kritika byzantských zpráv samých.

Čtyři kmeny „Slovenů" na slovanském jihu a Srby a Charváty dělil tedy Oblak podle rozhodujících jazykových znaků na tři veliké skupiny, které jsou: 1. slovinská nářečí a mezi nimi také uherské a přechodné kajkavské; 2. srbocharvátská; 3. bulharská s bývalým sedmihradským.[151])

Bez přehánění mohu říci, že Oblak jako gramatik předstihl své učitele i současníky; nikdo nestudoval sám tolik živých mluv a tak soustavně jako Oblak v slovinských, charvátskosrbských a makedonskobulharských nářečích; nikdo jejich zjevy tak mnoho a tak dobře nevysvětloval s historického a srovnávacího stanoviska v souvislosti se staršími památkami téhož jazyka a s ostatními slovanskými jazyky. Tu byl Oblak nejsamostatnější a nejpůvodnější, tu měl před sebou opravdu velikou budoucnost jako nový srovnávací gramatik slovanský.

Závislejší byl Oblak na svých předchůdcích a zvláště na svém učiteli Jagićovi ve filologických otázkách o staroslověnských památkách a o jejich vlasti. Ale i tady se již brzo snažil, aby všude dosáhl samostatného názoru a aby jej odůvodnil. Tak na př. nacházím v jeho pozůstalosti výpisky ze Suprasl-ského rukopisu, datované 10. listopadu 1886, a podobná „Slavica", zvláště o Savině knize, ze dne 26. ledna 1887, tedy z prvých měsíců jeho pobytu na universitě. Vlivem Jagićovým se změnil za nějaký čas zcela ve filologa a napsal svou pěknou doktorskou disertaci o apokalypse. Také o mnoha jiných důležitých staroslověnských památkách říkal Oblak své mínění v „Archivu", zvláště v článku „Zur Würdigung des Altslovenischen" (Archiv 15), který napsal před odchodem

[151]) Lj. Zvon, 1895, 310.

do Makedonie (ve Vídni 10. listopadu 1891) a v kterém kritisuje Vondrákovy „Altslovenische Studien", které podle něho zůstávají „záslužným dílem... třebas je jejich výsledek chybný" (*M.* 15. ledna 1896), a rozpravu o Supraslském rukopisu. Tam mluví o kodexu Supraslském, Glagolitovi Clozianu, Savině knize, o Pražských a Kyjevských zlomcích, o některých domnělých latinismech a na konec o vlasti staré slověnštiny. Stručně zopakoval své názory také v slovinské recensi[152]) a v bulharském článku „Několko běležki vъrchu staroslověnskitě pametnici",[153]) v kterém sestavuje nový kánon staroslověnských hlaholských a cyrilských památek, děle oboje na panonské a nepanonské, tyto zase na moravsko-slovenské, bulharské, ruské a srbocharvátské. Od Miklošičova rozdělování ve „Formenlehre in Paradigmen" se liší tím, že přidal oddíl moravsko-slovenský, kterého bylo potřebí pro „vzácné" Kyjevské zlomky, které se přidružily k Pražským, známým již dříve; srbské a charvátské pak spojil dohromady. U panonských památek ukazuje, že jejich jazyk není tak jednotný, jak by se mohlo snad zdát. Pro zařadění do tohoto oddělení se požaduje nejméně: 1. správné rozlišování nosovek; 2. co možná správné užívání obou polohlásek a 3. skupina *št, žd.* Potom mluví v bulharské rozpravě podrobně jen o rukop. Supraslském a Clozově. K oběma moravsko-slovenským památkám se vrátil ještě jednou před smrtí v článku „Zur Provenienz der Kijewer und Prager Fragmente",[154]) poněvadž prof. Pastrnek hledal jejich vlast v Čechách. V těch článcích rád pátrá Oblak po písařských školách v grafice — Ljapunov to zvláště zdůrazňuje,[155]) je to však vliv Jagićův —, po dualismu v slovech a tvarech mezi staršími panonskými (třebas odjinud přepsanými) a pozdějšími bulharskými památkami, po stopách živé mluvy opisovačů, po stáří a vlasti památek. Tak se ostře postavil proti mínění V. Vondráka, že byly Supraslský rukopis a Savina kniha přepsány v Rusku, a kladl je někam do staré Dacie a do severních přikarpatských krajů. Přes to však něco většího a původnějšího tu po sobě nezanechal; většinou posuzoval, opravoval a doplňoval názory

---

[152]) Ljublj. Zvon, 1893, 51—54, 112—116.
[153]) Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, 9, 3—20.
[154]) Archiv, 18, 106—112.
[155]) V charkovském životopise, str. 12—13.

jiných autorů.[156]) Leckterý problém zůstane ještě nerozřešen. Tak musil již Jagić hájit[157]) Oblakovy moravsko-slovenské skupiny proti jeho životopisci Ljapunovovi, neboť ten se přidržuje Miklošiče, Fortunatova, Geitlera a Kaliny, kteří nechtí oddělovat Kyjevské zlomky pro jejich *c, z* místo *št, žd* od ostatních staroslověnských památek; proti Jagićovi však vystoupil zase Ščepkin v úvodě k své práci „Razsuždenie o jazykě Savvinoj knigi" (Petrohrad, 1899, str.XVIII—XX). Vítězně postupuje Oblak jen tam, kde může jako důkaz uvést jazykové zvláštnosti, na př. když potírá[158]) Geitlera a Kalinu, kteří vlast Kyjevských zlomků hledali v Makedonii. Za zvláštní zásluhu musí se Oblakovi počítat, že byl znamenitý paleograf; zvláště dobře znal jemnosti hlaholice a proto s velkým zájmem podával zprávu[159]) o Jagićových nových objevech (Glagolitica I, II), které spojují okrouhlou staroslověnskou hlaholici s hranatou charvátskou a hlaholášskou církevní literaturu s bulharskou, která přišla přes Bosnu.

Také problém o vlasti staroslověnského jazyka posunul Oblak kupředu tím, že si nejvíce všímal jazykových znaků, a ještě více svými studiemi o bulharském jazyku. Poněvadž tato věc Slovince zvláště zajímá, je třeba napřed krátkého úvodu.

Po vlasti jazyka, do něhož překládali sv. Cyril a Metoděj hlavní knihy Písma svatého a jímž zakládali slovanskou bohoslužbu, pátrali již starší historikové — mezi nimi náš Schoenleben ukazoval na soluňské kraje — a první slavisté.[160]) Dobrovský, který neznal ještě ani jedné památky s opravdovým „cyrilským" jazykem, pomýšlel nejdříve na Srby, ale to mu Kopitar, který již dobře znal srbský jazyk, vyhnal z hlavy, takže Dobrovský mluvil na konec o „starém, ještě nesmíšeném srbsko-bulharsko-makedonském dialektě". Už to byl ovšem po-

---

[156]) Je třeba ještě připojit recensi: Vondrák's Neue Ausgabe des Glagolita Clozianus, Archiv, 15, 588—594.

[157]) Archiv, 20, 1—13.

[158]) Archiv, 15, 359—361.

[159]) Lj. Zvon, 1890, 564—569, 630—635; (Glag. II.) Archiv, 16, 459 až 469; Lj. Zvon, 1894, 254—255.

[160]) Přehlednou studii o tom napsal L. Miletič: Др. Францъ Миклошичъ и славянската филология. Sofia 1891. Otisk z 5. knihy časopisu „Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина". — Zvláště pro bibliografické údaje je důležité ještě dílo V. Jagiće Вопросъ о Кириллѣ и Мефодіи въ славянской филологіи. Petrohrad 1886.

krok proti všeobecnému mínění, že církevní slovanština je matka všech slovanských jazyků. Velice zajímavý je Rus Kalajdovič, který nás seznámil s prvým bulharským spisovatelem doby Symeonovy, s „Janem exarchem bulharským", a podle historických fakt soudil, že je vlast církevního jazyka tam, kde povstala slovanská bohoslužba, to je v staré Moravě. Ale nepřesvědčil ani Dobrovského ani Kopitara ani Vostokova. Tento časně poruštěný Němec napsal již r. 1820 krátké, ale znamenité „Razsuždenie o slavjanskom jazykě", kde prvý objevil jazykové rozdíly již v cyrilské době a správně určil nosovou výslovnost písmen ѫ (ǫ) a ѧ (ę). Ačkoliv v čele starých památek kladl „Ostromirovo evangelium" napsané v Rusku, přece hledal vlast jeho jazyka tam, kde byly o 200 let před Ostrom. přeloženy církevní knihy, na Moravě, anebo jak jiní myslí, v Bulharsku. Vostokov tedy zde ještě nepronesl určitě své mínění, ačkoliv již brzo potom přemýšlel o veliké podobnosti církevní slovanštiny se starou bulharštinou.[161]) Při své střízlivosti zůstal také nadále opatrný v svých tvrzeních a proto se ho mohl Miklošič snadno dovolávat, že na konec z Bulharska „utekl" do Makedonie. Zato však tím jistěji tvrdil Kopitar, který ještě neměl ani ponětí o bulharském jazyku, že je církevní jazyk bližší naší slovinštině než srbštině; dějepisné zprávy a mnohá latinsko-německá slova mu také dokazovaly, že sv. Cyril a Metoděj psali jazykem staré Panonie. Vostokova si Kopitar sice velice vážil, ale snadno si můžeme domyslit, že mu Vostokovova tvrzení, založená hlavně na Ostromirově evangeliu, nemohla již tak imponovat, když studoval a překrásně vydal (1836) „Glagolitu Cloziana", prvou starou hlaholskou památku. Tam v znamenitém úvodě vyslovil a odůvodnil svou panonskou domněnku. Nerozlišoval správně panonské, norické a korutanské Slovince, činnost slovanských apoštolů kladl příliš jen do říše Kocelovy při Blatenském jezeru a tak jsme my Slovinci přišli ke cti, že slovanští věrozvěsti našli jazyk pro překlad sv. Písma u našich předků. Kopitara neuváděly do rozpaků Frisinské památky, v kterých je vyvinuta již taková charakteristická známka slovinštiny, jako je *j* místo staroslověnského *žd*, ale pro slovinštinu nechtěl věřit Vostokovovým nosovkám. Ve sporu s pražskými a jinými učenci hájil Kopitar vášnivě své domněnky a vyslovil ji na-

[161]) Sr. Miletič, Fr. Miklošič, 18.

posled v úvodě k vydání Remešského evangelia. A stalo se něco podivného. Nejkompetentnější mezi Kopitarovými odpůrci byl Šafařík, který v svých „Slovanských starožitnostech" (1836—1837) odhodlaně obhajoval bulharské, a to makedonské, hypothesy a brzo potom psal Vostokovovi, že s Kopitarovým názorem, zvláště s jeho míněním, že je hlaholice starší než cyrilice, nemůže souhlasit, „pokud budu mít zdravý rozum a budu vědět, co to je historie".[162]) A přece ten Šafařík přestoupil po objevení hlaholských „zlomků Pražských" (roku 1855), jejichž stáří přeceňoval, úplně k názorům Kopitarovým a v svém díle „Ueber den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus" (1858) hájil také panonské hypothesy.

Avšak Šafaříkovo obrácení neupevnilo Kopitarovu panonskou hypothesu navždy. Je zajímavé, že se ani Miklošič v svém prvém díle „Radices" nejeví jako její přívrženec, neboť praví, že se jeho prameny dělí na bulharské, ruské a srbské a k bulharským počítá Clozův, Assemanův a Supraslský rukopis, na konec také Ostromirovo evangelium. Je třeba dávat také pozor na výraz „lingua slovenica veteris dialecti", kterého používá v svém „Lexiconu" (1850). V němčině však zavedl téhož roku výraz „altslovenische Sprache" (Lautlehre der —, Formenlehre der —) a r. 1851 vydal pod tím jménem také „Monumenta linguae p a l a e o s l o v e n i c a e e codice Suprasliensi", o kterém teď praví, že nebyl napsán ani v Srbsku ani v Rusku, „nýbrž v samé vlasti jazyka palaeoslovenského". Ve všech svých pozdějších pracích se Miklošič přidržoval své panonskoslovinské hypothesy, avšak ta přes jeho jméno nenacházela přívržence, takže r. 1874 pověděl v své práci „Altslovenische Formenlehre in Paradigmen" o bulharské hypothese (str. IV): „Tato je několik let tak všeobecně přijata, že já tu jsem, pokud vím, mezi žijícími slavisty jediný se svým protestem." Ačkoliv sliboval, že ji brzo obšírně vyvrátí, přece to neudělal, ale již tu se ujímal své panonské hypothesy sice stručně, avšak „energicky a skvěle", jak se vyslovil Oblak již r. 1895.[163]) Ukazovaly se ovšem již také malé rozdíly mezi Miklošičem a jeho předchůdci Kopitarem a Šafaříkem. Pro nás je nejdůležitější to, že Miklošič[164]) rozšířil svou Panonii také na Mo-

[162]) Viz Miletič, 66.
[163]) Ljublj. Zvon, 1895, 243.
[164]) Formenlehre, III—IV.

ravu, na levý břeh Dunaje, a že dovolával se toho, že Slováci svůj jazyk ještě dnes nazývají „slovenský“ (mimo to mají také výrazy Slovenka a Slovensko), že tedy také oni patřili mezi „Slověny“, podle nichž se jazyk nazývá v starých památkách „slověnský“. Miklošič jej nazval „staroslovinský“, aby se nepletl s naší slovinštinou,[165]) kterou nepokládá již za skutečnou nástupkyni církevní slověnštiny, poněvadž ta už v době Cyrilově šla svou cestou jako bulharština; proti Kopitarovi odděluje Miklošič jasně panonskou slovinštinu od nové slovinštiny, třebas jsou Frisinské památky nepochybně nejbližší panonským.[166])

Proti „naprostému panonismu“ se vyslovil ihned zase Jagić[167]) v posudku o „Altslov. Formenlehre in Paradigmen“. Slovanská bohoslužba vznikla ovšem v Panonii, ale dobře si můžeme představit, že Cyril a Metoděj přinesli svůj slovanský jazyk s sebou, ačkoliv máme stopy panonské slověnštiny také v starých památkách. Již pro Jagiće je to věc čistě gramatická. Oblak se ovšem již na gymnasiu seznámil s těmito a podobnými názory. A jistě právě proto se již tenkrát zvláště zajímal o prekmurské čili uherské nářečí (viz výše). Také v své prvé recensi, totiž v „zprávě o knihách“ o „Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache“ A. Leskiena, musil se Oblak[168]) pustit do toho problému; uvádí Leskienovy důvody, že používá výrazy „bulharský“, který ovšem není historický, proto, že nemohl dojít přesvědčení, že církevní jazyk je panonsko-slověnský, a že mu je jasno, že pochází z vlasti nářečí, která dnes nazýváme bulharskými; potom však Oblak přidává: „Jen škoda, že nám spisovatel neříká, v které krajině bulharské země hledá vlasti staroslověnského jazyka: zda ve východní (v nynějším Bulharsku) či v západní, v Makedonii; neboť rozdíl mezi oním i tímto nářečím je velice značný ...“ Jak samostatný a skeptický byl Oblak ke všem teoriím, dokazuje jeho prvý vídeňský dopis Baudouinovi (1. listopadu 1886!), v kterém praví: „Snad Vás bude zajímat zpráva, jak nyní soudí prof. Jagić o vlasti »staroslověnského« jazyka — není-li Vám to již známo. Podle jeho názoru mluvilo se kdysi jazykem nejstarších památek v Makedonii, kde se

[165]) Tamtéž, I—II.
[166]) Tamtéž, VII.
[167]) Archiv, 1, 442—453.
[168]) Lj. Zvon, 1887, 116.

ještě dnes vyslovuje stsl. ѫ jako *ô* a kde je *dz* (stsl. ꙁ na př. ꙁѫꙁѣ).[169]) Nazývá ten jazyk staroslověnský, poněvadž nazývá obyvatele Panonie (ke kterým připočítává také Moravu) Slověnci a od nich vylučuje obyvatele dnešního východního Bulharska; tedy ten národ, který žil v 9. stol. v dnešním Bulharsku (Donaubulgarien) nemluvil »językъ slověньskъ«."

Jako universitní posluchač studoval Oblak pilně všechny staroslověnské památky, takže mohl snadno mít o vlasti jejich jazyka svůj odůvodněný názor. Jeho názory jsou zvláště zajímavé, poněvadž je vyslovil[170]) krátce před odchodem do Makedonie; svědčí nám tedy o tom, k jakým závěrům došel během svých studií a co ho lákalo do Soluně a do Makedonie.

Oblak nejdříve zdůrazňuje, že se leccos změnilo od té doby, kdy Miklošič v úvodu již jmenovaném „tak skvěle" obhajoval svou panonskou hypothesu. Převzácné zlomky Kyjevské silně podepřely důvody Pražských ke škodě panonské teorie, takže se ta otázka aspoň v záporném smyslu přibližovala k rozřešení. Šafaříkův rozhodný požadavek, aby se historické údaje shodovaly s jazykovými, nedokazuje to, čeho si přejeme. Dějiny dosvědčují, že církevněslovanské písemnictví bylo založeno v Panonii a v sousední Veliké Moravě, a o tom nikdo nepochybuje; že však se tam jazykem toho písemnictví také mluvilo, pro to nemáme historické důkazy. Opravdu nic nesvědčí o církevním používání slovanštiny v Bulharsku, jak to Miklošič zdůrazňuje, ale to nám nic nepomůže. Vlast slovanské liturgie nemusí ještě být vlastí jejího jazyka, neboť její zakladatelé přišli z jiných krajů. Stran jazyka se dovolává Šafařík nejvíce dosti značného množství latinskoněmeckých slov, zvláště v křesťanské terminologii;[171]) to však jen dokazuje, že se staroslověnské písemnictví vyvinulo v zemích, které byly pod německým vlivem.

Oblak tedy myslí, že nikdo nebude nic namítat proti tomu, jestliže tvrdí, že v té věci rozhodují „jazykové a jen jazykové

---

[169]) Právě tyto dva důkazy jsou nicotné. Jak Oblak potom dokazoval, vyvinulo se bulharské *o* z nosovky ǫ přes ꙋ; tedy by *ô* mluvilo právě pro naši slovinštinu; *dz* se však vyslovuje také ještě dnes v západních a východních bulharských nářečích a také v Panonii na levém břehu Dunaje, mezi Slováky a zčásti docela na Moravě.

[170]) Archiv, 15, 363—370.

[171]) Jsou to slova, jako: oltář, kříž, papež, mnich a j., která nejsou přejata rovnou z latiny, nýbrž z němčiny.

důvody". Historická svědectví — ale ta neexistují — by mohla jen potvrdit výsledky získané z jazyka.

Pro hlavní znak církevního jazyka *št* a *žd* za původní *tj* a *dj* a za naše slovinské *č* a *j* (na př. *noč, sveča, veči, vračam, meja, rojen*) není místo v staré Panonii mezi Dunajem a Drávou, v říši Kocelově. Maďarská cizí slova s hláskami *št* a *žd* byla přejata na levém břehu Dunaje z bulharštiny, v Panonii se vyslovovalo *č*, jak dokazují jiná maďarská přejatá slova (na př. *lencse*, stsl. *lęšta*, slovins. *leča*) a pak několik jmen z říše Kocelovy. Ve Veliké Moravě se však vyslovovaly hlásky *c* a *z*, jak dokazují Kyjevské a Pražské zlomky; Pražské zlomky je nutno klást do severních slovenských krajů pod Karpaty, kde se mohl udržet východní obřad a kam ještě mohla proniknout bulharská oprava staroslověnských textů. Také některé moravismy v jiných památkách nám ukazují na moravsko-slovenské kraje. Třeba také upozornit na to, že naše slovinština měla již v desátém století jen jednu polohlásku, jak dokazují Frisinské památky a psaní slovinských jmen v starých listinách; církevní slověnština však rozlišovala dvě polohlásky. „Lexikální panonismy" (latinskoněmecká slova) jsou sice vážným důkazem, ale svědčí jen o tom, že sv. Cyril a Metoděj již našli u panonských a velikomoravských Slovénů církevní terminologii a že ji ponechali, aby nenastal zmatek a aby nebylo ohroženo dílo pokřtívání, které se již před nimi začalo.

Církevněslověnskou literaturu založili soluňští bratří ve Veliké Moravě a v Panonii. Poněvadž se tím jazykem nemluvilo v oněch krajích, zbývá nám proň jen rodiště obou bratří a jeho okolí (v jihovýchodní Makedonii). Ale s Makedonií jsou potíže. Miklošič zdůrazňoval, že se dnešní bulharština příliš mnoho liší od staré slověnštiny. Avšak zánik skloňování nesahá do tak starých dob; v makedonských nářečích zůstalo ještě dodnes tolik zbytků skloňování, že můžeme snadno sestavit téměř celé skloňování. Také o tamějších nosovkách máme dnes úplně spolehlivé důkazy (Miklošičovi[172]) se zdálo, že to je mystifikace nějakého „patriota"). Liší-li se středobulharské památky silně od staroslověnských, musíme mít na mysli, že jsou o tři sta let mladší a že nejspíše ani jedna bulharská památka nebyla napsána ani přepsána ve vlasti staré

[172]) Altslovenische Formenlehre in Paradigmen, XXIII.

slověnštiny. Tak daleko na jih (t. j. do Soluně) se slovanské písemnictví ovšem nedostalo, když se dostalo z Panonie na bulharskou a charvátskou půdu; aspoň střediska literární činnosti nebyla nikdy tam.

Oblak tedy již před svou cestou do Makedonie hledal vlasti staré slověnštiny v okolí soluňském a snadno si pomyslíme, jak toužil po oněch krajích, kde by se mohly ještě najít její stopy. Našel je opravdu, třebaže se při své opatrnosti varoval předčasných závěrů a ještě r. 1893 v bulharském „Sborníku" (kn. 9, str. 3) v poznámce upozornil, že výrazem „staroslověnský jazyk", jehož používá, poněvadž je všeobecný, nechce luštit otázku o jeho vlasti; panonská hypothesa se sice nedá již hájit, ale ukazují se obtíže, „do kterého kouta veliké bulharsko-makedonské oblasti máme klást ten jazyk". Z toho ze všeho je vidět, jak nesprávně informuje prof. Conev,[173]) že Oblak byl do své cesty do Makedonie „přísným (!) přívržencem" panonské hypothesy, které se prý naučil u svého profesora (!) a krajana, totiž u Miklošiče. A rád věřím, že se Oblak s Conevem ve Vídni často přel, poněvadž tu věc neposuzoval se stanoviska bulharského vlastenectví, jak dělají všichni Bulhaři, a hájil asi také výrazu „staroslověnský jazyk", neboť ten se opírá o staré památky samy.[174])

Jako se svými makedonskými studiemi, čekal Oblak také dlouho se svým názorem, kde mezi Bulhary si myslí, že je vlast staré slověnštiny. V rozpravě o polohláskách v jihoslovanských jazycích praví jen, že slovanská liturgie byla založena („jak se podobá pravdě") v nějakém jižním makedonském nářečí,[175]) a většinu staroslověnských památek klade do východních[176]) bulharských krajů. Také v bulharské rozpravě „Příspěvek k bulharské mluvnici" mluví Oblak stále o staroslověnském jazyku, že pro určení jeho vlasti jsou zvláště důležité nosovky, a jen mimochodem praví, že jsou jihomakedonská nářečí se svou silně zachovanou nosovostí „v přímé blízkosti vlasti staroslověnského jazyka".[177]) Několikrát[178]) a přesněji se o tom vyslovil v rozpravě „Einige

---

[173]) Български Прѣгледъ, roč. 3, kn. 12, 140.
[174]) Viz Miklosich, Lex. palaeoslov., slova: словѣньскъ, словѣньскъı.
[175]) Archiv, 16, 154, 199.
[176]) Tamtéž, 189—191.
[177]) Сборникъ. 11 (1895), 538.
[178]) Miletič připomenul jen Archiv, 17, 459.

Capitel aus der bulgarischen Grammatik" (Archiv, 17). Při nosovkách praví,[178a]) že je třeba hledat vlasti staré slověnštiny v jižní Makedonii, avšak ne v okolí samé Soluně, nýbrž v oněch nářečích, jichž střediskem je Sucho anebo Kostur. Rozdíly v užívání nosovek v „panonských" a středobulharských památkách nejsou časové, nýbrž dialektické.[179]) Při hláskách za staroslověnské *ě* ukazuje[180]) na nářečí na východ od Soluně (která mají *ʲa*, *ᵉa*), a to zase na nářečí sušské a na některá rodopská nářečí. Do východního soluňského okolí lze s právem klásti také hlaholské ⰰ, za které má cyrilice ѣ a ꙗ, která jsou přizpůsobena pro nějaké východobulharské anebo snad pro nějaké severomakedonské nářečí.[181]) Pro *št* a *žd* lze pomýšlet jen na nějaké nářečí „nejzazšího jihu, v přímém sousedství Soluně".[182]) Obtíže, které působí ztráta t. zv. epenthetického *l* (*l* po měkkých retnicích) (*zemja* — *zemlja*), pokouší se Oblak odstranit;[183]) zdá se mu, že se ztrácelo v makedonských nářečích a tedy také v „staroslověnském" pomaleji než ve východobulharských.

Všechny důkazy proti panonské hypothese[184]) vyložil Oblak ještě jednou velice stručně a jadrně r. 1895 v Ljubljanském Zvonu při posudku Glaserových dějin slovinského písemnictví.[185]) Tam také s největší rázností obhajoval makedonské hypothesy[186]) a jasně se vyslovil, že hledá vlasti staré slověnštiny „v nářečí východního soluňského okolí (na př. Sucho), tedy ve vlasti soluňských bratří Cyrila a Metoděje". Oblak sám se potom v Archivu[187]) dovolával svého slovinského článku a tak budou musit dělat všichni, kdo budou chtít poznat poslední formulování jeho názorů o vlasti staré slověnštiny.

Jistěji nežli předtím tvrdí Oblak ke konci, že o panonské vlasti církevního jazyka nemůže být ani řeči, nýbrž jen o mo-

---

[178a]) Tamtéž, 133.
[179]) Tamtéž, 477.
[180]) Tamtéž, 158.
[181]) Tamtéž, 161.
[182]) Tamtéž, 454. Podobně také na str. 599.
[183]) Tamtéž, 457—461.
[184]) Vyslovil se proti ní ještě několikrát v recensích v Archivu, viz zvláště 16, 480 (proti Sketovi) a 17, 599.
[185]) Lj. Zvon, 1895, 243—246.
[186]) Tamtéž, 306—309.
[187]) 18, 249.

ravské,[188]) poněvadž sv. Cyril a Metoděj byli povoláni ke knížeti Rastislavovi a teprve na cestě do Říma pobývali nějaký čas v Panonii, v říši Kocelově. To Miklošič sám věděl a proto rozšířil panonské Slovince také do moravských krajin, dovolávaje se Dümmlera, který se však pro slovinský původ starých Moravanů[189]) vyslovil jen proto, že byl sveden Miklošičovou teorií o panonské vlasti staré slověnštiny. Ani jméno moravského knížete Svętopluka nás nemůže více mýlit, poněvadž je dokázáno, že stará čeština nosové samohlásky znala. Důvod, že panonské památky jsou psány panonským nářečím, neboť v nich není ani ruský, ani bulharský, ani srbský vliv, by byl jediné tenkrát oprávněn, kdyby bulharština byla jednotný jazyk. Mezi bulharskými nářečími, zvláště východními a západními, jsou však velice značné rozdíly, které sahají do starodávných dob. Z těch krajin, v kterých je vlast staré slověnštiny — z okolí soluňského — nemáme v pozdější době žádné památky, střediskem pozdější církevní literatury na půdě bulharské byly západní Makedonie (Ochrid) a východní Bulharsko. Stará slověnština byla na Moravě jazykem cizím a proto nacházíme ojediněle *c (z), roz-, vy-*, t. zvané moravismy, v nejstarších památkách a v Pražských a trochu také v Kyjevských zlomcích.[190]) že

[188]) Tak také Archiv, 17, 599.

[189]) To však Dümmler ani netvrdil, nýbrž zcela správně praví (Geschichte des ostfränkischen Reiches I, 2 [1862], 624—25), že jsou Moravané a Slováci nejbližší příbuzní Čechů a že se jejich jazyk jen dialekticky odlišuje od českého. Ze všech dalších zkroucených vět je vidět, že ho jen Miklošičova stará slověnština, pro kterou se dovolává jen latinskoněmeckých slov, svedla k tomu, že se mu zdálo hodnověrné, že se jí mluvilo na obou stranách a že jí „Moravané právě tak mluvili jako řečtí(!) Slované". Vůbec ho mýlí také Miklošičova „veliká rodina" slovinská „od starobavorských hranic až k Peloponesu". Poněvadž však nechce tvrdit, že Češi a Slovinci nebyli již tehdy různého kmene, myslí si, že čeština okolo 10. stol. podrývala slovinštinu tak, „jak se ještě dnes šíří srbský národ na újmu téhož slovinského kmene". V druhém vydání (Lipsko 1887) svého díla opakuje Dümmler své názory (II, 184—185), které nebyly všeobecně přijaty, a připojuje: „také Miklošič přistoupil k mému názoru" (totiž ve „Formenlehre"). Jak se takové nelogické teorie dějepisců, kteří nemohou o jazyku soudit, dále vyvíjejí, ukazuje výtečné dílo A. Haucka „Kirchengeschichte Deutschlands" (2., Lipsko 1890, 637), kde se podle Dümmlera vypravuje: „Čechové, Moravané... třebas patřili k jedné národnosti, byli jazykem rozděleni, a Moravané byli stejným nářečím spojeni s Jihoslovany, se Slovinci."

[190]) Jak je vidět, nepřipisuje již Oblak těm zlomkům s jejich *c* a *z* pro tu věc takovou důležitost jako 1891 v „Archivu".

nebyla jazykem panonských Slovinců, to dokazují slovinská cizí slova v maďarštině s *č* (místo *št* v slovech přejatých od dackých Bulharů) zároveň s *en* (*ę*) a slovinská jména v listinách. Panonské nářečí v Miklošičově smyslu vůbec nebylo, ale panonské nářečí bylo slovinské (ve dnešním smyslu) a z něho se vyvinulo nynější (slovinské) uherské nářečí. To dokazují zase slovinská jména v latinských listinách; zvláště důležitý a nový je při tom důkaz, že se v Kocelově říši za staroslověnské *ѣ* vyslovovalo *é*, ne však *ea* anebo *ä* jako v Makedonii již tenkrát — o tom svědčí slovanská jména s α, εα v řeckých listinách — a ještě dnes.

Miklošičovy námitky proti bulharštině, zvláště proti makedonské bulharštině,[191]) mohl teď ovšem Oblak snadno vyvrátit. Sám našel velice silný nasalism a důsledné rozlišování obou starých nosovek *ę* a *ǫ*. Seznámil se také lépe se zbytky skloňování v některých západních a středních bulharských nářečích a zcela dobře si povšiml: jestliže se bulharština ztrátou skloňování značně liší od staré slověnštiny, liší se od ní ne méně také naše slovinština ztrátou aoristu a imperfekta, které se zase v bulharštině velice dobře zachovaly; ale ani jedna ani druhá ztráta nesahá do staré doby a je proto při luštění tohoto problému bez významu. Staré polohlásky *ъ* a *ь* nerozlišovala uherská slovinština, ale zato bulharština, která jediná z jihoslovanských nářečí je nahrazuje samohláskami *o* a *e*, avšak v nářečích soluňského okolí a jihovýchodní Makedonie jen zřídka, to se dobře shoduje s nejstaršími stsl. památkami. Staroslověnské skupiny *št* a *žd* je možno najít jen v bulharštině, a to z makedonských nářečí právě v těch, jimiž se mluví v nejbližším (východním) okolí soluňském. V těch nářečích nejsou, anebo téměř vůbec nejsou, novější hlásky *ć*, *đ* *(dj)* anebo změkčené *k*, *g*, které jsou skoro ve všech ostatních makedonských nářečích v e d l e staršího *šč* (*št*) a *žd* (*ždž*). Staroslověnskou výslovnost *ѣ* jako *'ä* (*'ᵉa*) anebo *'a* (to se shoduje s hlaholským znakem pro *ѣ* a *ja* a to dokazují řecké

[191]) V poznámce (str. 306) praví: M a k e d o n s k á h y p o t h e s a j e o v š e m t a k é b u l h a r s k á, p o n ě v a d ž j s o u j i ž n í m a k e d o n s k á n á ř e č í, k e k t e r ý m j e t ř e b a p ř i t o m p ř i h l í ž e t i, z c e l a j i s t ě b u l h a r s k á n á ř e č í, ale nesmí se přehlížet, že jsou mezi některými maced. a bulh. nářečími důležité rozdíly, které sahají již do doby velice staré, jak se na př. také slovinské nářečí Frisinských památek a ziljské již v 10. stol. značně liší od ostatních slovinských.

listiny) je možno najít zase ze všech makedonských nářečí právě v uvedených a severovýchodních makedonských nářečích, v ostatních se vyslovuje dnes *e* za *ѣ*.

Oblak nezatajuje, že jednotlivé zvláštnosti samy o sobě nemohou rozhodovat, ale je přece zvláštní, „že jsou v š e c h n y významné hláskoslovné rysy staré slověnštiny s l o u č e n y zrovna v nářečí východního soluňského okolí (na př. v Suchu), že v ostatních makedonských nářečích však vůbec nejsou anebo aspoň ne všechny. Nosovost, *ѣ* = *'ä ('a)*, *št*, *žd*, vzácné vyskytování *o*, *e* za *ъ*, *ь*, všechny ty zvláštnosti pohromadě lze najít dnes v Makedonii jenom v tom nářečí. To je ten souhlas historických (oba bratří jsou ze Soluně a Soluňané znají podle panonské legendy „slověnsky") a jazykových údajů, který tak zdůrazňovali Šafařík a Miklošič, jenže jej nemůžeme najít na severu v Panonii, nýbrž v jižní Makedonii, v soluňském okolí". A pro ony Slovince, kteří snad budou litovat ztráty tak znamenitých předků, jako jsou Cyril a Metoděj, v naší literatuře, uzavírá Oblak takto: „Nehledejme tedy vlasti staré slověnštiny ani snad staroslověnského písemnictví u někdejších uherských Slovinců, ani u československých Moravanů. Taková panonská slovinština, která by nebyla předchůdkyní dnešního uherského nářečí, nýbrž samostatný, třebas naší slovinštině nejpříbuznější jazyk, je pouhý fantom. Památku našeho velikého Miklošiče uctíme nejlépe tím, pohlédneme-li pravdě chladně do tváře. Starou slověnštinu ponechme makedonským Bulharům, zato však nyní můžeme snadno s elegickou hrdostí zdůraznit, že slovanská bohoslužba a s ní i církevní písemnictví kvetlo u jedné části našich předků, u skutečných a pravých Slovinců Kocelovy říše, a tím je i pro 9. stol. jaksi zachráněn „der nationale Besitzstand", který si u nás většina vybájila v své obrazotvornosti."

V „Macedonische Studien" se Oblak nedotýkal[192]) teorie o vlasti staré slověnštiny, neboť chtěl v 1. díle podat jen holý dialektický materiál. Výrazům jako „starobulharské" polohlásky se nesmí připisovat příliš mnoho důležitosti, poněvadž Oblak ovšem chtěl makedonská nářečí, která pokládal za jistě bulharská, srovnávat se starým bulharským jazykem; jinak však mluví několikrát také o „staré slověnštině" a o „staro-

[192]) Jenom jednou praví (str. 115), že obecný bulharský tvar aoristu 3. os. mn. č. na *-chъ* byl cizí „onomu jihomakedonskému dialektu, v kterém bylo založeno v 9. století církevně slovanské písemnictví".

slověnských" památkách, ačkoliv tu a tam dává do závorek také „stará bulharština" a „starobulharský"; jen jednou (str. 99) mluví zřetelně „již v tak zvaných panonských památkách staré bulharštiny".

S právem se může říci, že Oblak panonskou hypothesu, která měla již tolik odpůrců, navždy pohřbil[193]) svými jazykovými důvody; k tomu mu pomáhala jeho znamenitá znalost slovinštiny a bulharštiny. Jen bude ještě třeba doplnit důkazy pro tvrzení, že panonští Slověné nevymřeli, nýbrž že mají nástupce ve dnešních uherských Slovincích, jak to také Jagić zdůrazňuje.[194]) Abychom si potvrdili jazykové výsledky, musíme si lépe všimnout ještě také historických zpráv. Tu máme jasné důkazy, že Cyril a Metoděj začali své dílo na Moravě a že se u Slovinců u Blatenského jezera teprve potom zdržovali. Ne méně důležité jsou zprávy, že Soluňané hovoří slověnsky, že Metoděj byl vládcem nějakého slovanského knížetství, že Cyril vynašel svou abecedu již v Cařihradě, že oba bratří způsobili knížeti Rastislavovi a jeho lidu hned při příchodu radost slovanskou řečí. Jistě nepřišli s prázdnýma rukama, třebas není hodnověrná zpráva, že přinesli s sebou už evangelium. Na Moravě by se byli mohli bratří naučit jen staré češtině. Vůbec však není možno věřit tomu, že se kromě svého úřadu mohli v čase nesmírně krátkém tak dobře naučit jakémukoliv slovanskému nářečí, takže již za tři a půl roku mohli přijít s nemalým počtem knih ke Kocelovi a do Říma. Slovanští věrozvěstové jistě přinesli své slovanské nářečí s sebou na Moravu, musíme se jen ptát, kde a kdy a od koho se mu naučili; také v Soluni a v Cařihradě mohli snadno mít učitele z různých slovanských krajů byzantského císařství. Zcela jistě byl však jejich „slověnský" jazyk jedním z nářečí, která dnes nazýváme bulharská. Mluvilo-li se tím nářečím v jižní Makedonii, a to speciálně ve východním soluňském okolí, jak si myslil na konec Oblak, není však ještě vyzkoumáno. Prof. Miletičovi se také podle studií Oblakových zdá, že různé zjevy ukazují na východní Bulharsko.[195]) Také V. Ščepkin, který psal svou práci o Savině knize zvláště pod

[193]) Obrana maďarského učence Wolfa (viz Lj. Zvon, 1899, 775—776) nemá význam; jen pro slovinská jména v maďarštině by mohla prospět lepším filologům.

[194]) Archiv 20, 7—9.

[195]) Archiv, 20, 598.

vlivem Oblakovým,[196]) myslí na „nejtěsnější svazek s východobulharským nářečím".[197]) Ovšem také Oblak sám spojuje svá jihomakedonská nářečí, zvláště nářečí sušské, těsněji s východobulharskými a thráckými než se západomakedonskými a severomakedonskými.[198]) Prof. Jagić, který se několikrát vyslovil pro nějaké severomakedonské nářečí, bližší srbštině,[199]) byl by nyní ochoten pomýšlet na nějaké východobulharské nářečí, kdyby se dalo dokázat pro cařihradské okolí. Ljapunov[200]) však zase docela myslí na podunajskou skupinu staroslověnských nářečí; tím se však nevracíme k „panonismu" Miklošičovu, nýbrž jen uznáváme „dialektickou rozmanitost staroslověnského jazyka, jehož rozšíření nemůžeme dosud přesně stanovit; můžeme si jen velice opatrně myslit, že nástupcové jižnějších nářečí staroslověnského jazyka žijí nyní v některých bulharských nářečích, severnější že však zanikli; ale přece ještě dosud nemáme pevné opory, abychom mohli aspoň část staroslověnských nářečí ztotožňovat s jakýmkoliv dosud živým bulharským nářečím." Protože se Ljapunovovi zdá, že také Oblak při staroslověnském jazyku myslil příliš mnoho jen na jedno nářečí, zmiňuji se jenom o tom, že se Oblak proti tomu často bránil v teorii i v praksi; nicméně však se musíme ptát, kterým zcela přesně určeným nářečím položili sv. Cyril a Metoděj základ k staroslověnskému písemnictví, neboť tak se začíná každý spisovný jazyk. Ty prvky v jazyku soluňských bratří je třeba, pokud je možno, vyzkoumat přísným filologickým badáním a potom jimi operovat. Pochyb a práce zůstává tedy ještě dost; přece však zůstane Oblakovou zásluhou stále, že také tuto věc uvedl do nových kolejí, jimiž se více blížíme pravdě, pokud to je při neúplnosti všeho dějepisného poznání možno.

Oblak neměl rád různé prajazykové tvary, které si srovnávací jazykozpytci více vymýšlejí v své obraznosti, než sestrojují podle skutečných důkazů; při svých studiích tedy vycházel stále ze skutečných staroslověnských tvarů, třebaže ani starou slověnštinu nepřeceňoval. Jazyk, v kterém bylo vytvořeno

---

[196]) Разсужденіе о языкѣ Саввиной книги, XX.
[197]) Tamtéž, XVII, XX.
[198]) Macedon. Stud., 43, 86.
[199]) Sr. Archiv, 20, 36, 38.
[200]) V charkovském životopise Oblakově, str. 12.

staroslověnské písemnictví, nepokládá za jazyk praslovanských hlásek a tvarů, nýbrž jen za nějaké jihoslovanské, a to jihomakedonské, nářečí, které má před ostatními slovanskými jazyky jen tu výhodu, že se jím začalo o dvě stě let dříve psát.[201]) Velikého vlivu staré slověnštiny na jazyk Slovanů východního obřadu přímo litoval, poněvadž překážel pravidelnému vývoji těchto jazyků a jejich národnímu písemnictví.[202]) Že však snad stará slověnština měla veliký vliv na starou češtinu, tomu nevěřil (*M.* 3. listopadu 1893) a pokládal Vondrákovu rozpravu o tom za jeho „nejslabší práci", ačkoliv ani s kritikou Flajšhansovou a Polívkovou nesouhlasil. Vondrák opravdu napočítal mnoho výrazů jako staroslověnských, ačkoliv byly kdysi zcela jistě českým majetkem; ale tu nejde jen o slova, nýbrž ještě důležitější je „stejný překlad míst v evangeliích. Výrazy mohou být všechny sice domácí, nicméně se překlad jistého místa může opírat o církevní originál, pokud jde o konstrukce a celé fráze anebo pokud jde o řeckou redakci, která se liší od latinské". Polívkovy dedukce pokládal za nesprávné, poněvadž Polívka úplně přehlédl, že se lexikální zvláštnosti staroruských evangelií 11.—12. stol. vyvinuly již na slovanském jihu (*M.* 15. ledna 1896).

Při tom musíme litovat, že se Oblak nikdy jasně nevyslovil o vlivu staré slověnštiny na naše Frisinské památky. V rozpravě o slovinském jmenném skloňování si jich nevšímal, „poněvadž není ještě pevně zjištěno, zda je jejich jazyk bez církevněslovanského vlivu".[203]) Této zásady se přidržoval také v ostatních rozpravách; máme tedy aspoň negativní důkaz, že takový vliv neodmítal; to po mém názoru také není možné.[204]) V posledních letech čekal, že Vondrák vydá ty památky znova, ale již je neviděl. Chválil velice jeho pěkný objev, že jsou některé části hlaholského Sinajského euchologia, které se shodují s třetí Frisinskou památkou, přeloženy ze staroněmeckého[205]) pramene, známého ovšem již dříve

[201]) Archiv, 16, 154, 199.

[202]) Doneski k historični slovenski dialektologiji, 1, 1—2.

[203]) Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen, 2.

[204]) Sr. stran těchto řádek moje poznámky v Ottově „Slovníku naučném", 13, 393—394 (citát o ziljském nářečí však není správný, Oblak o něm mluvil ne v 15. — to je tiskařský omyl na otiscích —, nýbrž v 16. sv. „Archivu").

[205]) Archiv 15, 124; Frisinské památky, 14—16.

(*M.* 15. ledna 1896), ale jistě by nebyl přisvědčil tak veliké závislosti prvních slovinských památek na církevněslovanských, zvláště však ne Vondrákovu názoru, že jsou v nich také vlivy češtiny. Když se dověděl o Vondrákových názorech již z dopisů přátel, vyslovil se již r. 1894 (*M.* 2. května): „slovacismy nejsou jasné, zdá se mi, že to jsou karantanismy", a to tvrdil pevně také veřejně.[206]) Oblak se totiž již brzo přidal k názoru, že jsou Frisinské památky psány korutanským nářečím,[207]) a později jasně řekl, že myslí na nářečí ziljské anebo na nějaké podobné západní, které na severu od Drávy již zaniklo.[208]) Není nahodilé, že ještě později zvláště pátral v tom nářečí po *dl* za jihoslovanské *l* a po *bъ* (= *vy*) za *iz*.[209]) Vondrák si měl mnohem více všímat názoru Oblakova, který znal, když hledal ve Frisinských památkách česká slova a slovinské lexikální vlivy nazýval nepatrné.[210]) Proti bohemismům se vyslovil také Jagić,[211]) který by byl jinak rád položil Frisinské památky do Panonie. O tom také Oblak přemýšlel,[212]) ale u něho rozhodovalo to, že v š e c h n y jejich zvláštnosti jsou v nejzápadnějším koutu slovinského jazyka v Korutanech.

Slovinský jazyk zajímal Oblaka od začátku jeho slavistických studií na celjském gymnasiu až do smrti.[213]) Jen ve

[206]) Archiv, 18, 238—239.

[207]) Doneski k historični slovenski dialektologiji (Letopis Matice Slovenske za l. 1890), 1, 4.

[208]) Archiv, 16, 156—163; 18, 238; Ljubljanski Zvon, 1895, 310.

[209]) Archiv, 19, 321—328.

[210]) Frisinské památky, 18—20.

[211]) Archiv, 18, 600. Slova *obeti* a *krilatcem* opravdu nestačí na důkaz českého vlivu; slova: *obetati, obeti* atd. by mohla mít v slovinštině ještě dnes význam *obětování* (= po slovinsku *žrtvovanje*) (sr. *obljubiti, obljubiti se*), anděly pak mohl Slovinec 10. století stejně tak nazývati *krilatce* jako dekadentní básník O. Zupančič (Čaša opojnosti, 44, 49) na konci 19. stol.

[212]) Archiv, 18, 238—239.

[213]) Poslední datovaný (štyrský Hradec, 12. března 1896) příspěvek v „Archivu" (19, 321—328) jedná o slovinském *dl* a o slovinském a charvátském *vy-* za *iz-*. Z téže doby je jistě také článeček o Kreljově jazyku (tamtéž, 333—338). S ním nejspíše souvisí pro „Archiv" určená rozprava, v které chtěl ukázat, že je ъ kratší než kterákoliv krátce přízvukovaná (ˋ) anebo nepřízvučná samohláska (*S.* 25. listopadu 1895). Proto se Škrabce tázal, není-li v jeho nářečí „slabika s ъ v slovech dъž, kъsam se, pъs, stъza, cvъte, mъgla, stъblo etc. o trochu, ale ne o mnoho, kratší než krátké samohlásky v slovech měč, vsě, oslě, cvьtě, žgě, pěč, rěč (inf.), měst, snŏp etc."

Vídni se poslední rok „in slovenicis docela odrodil“ (Š. 27. května 1890), ale docela v Soluni musil pro slovinštinu sestavovat 40 vět, podle kterých se měly dít dotazy o dialektických zvláštnostech našeho jazyka k popsání všech rakouských nářečí pro veliký podnik „Oesterreichische Dialektforschung“, pro který byla podle říšskoněmeckého vzoru ustavena ministerstvem vyučování ve Vídni zvláštní komise za předsednictví Jagićova. Oblak sice od takového podniku mnoho neočekával, již proto ne, že budou zapisovat velice různí lidé a že jejich zápisy nebudou spolehlivé. 40 vět také nestačí, z těch zase jsou některé pro jedno nářečí důležité, pro druhé však beze všeho významu. Proto je třeba na př. pro slovinštinu, rozdělit ty věty na několik skupin, z kterých jedny jsou určeny zvláště těm nářečím, druhé oněm (Š. 28. ledna 1892). Ten podnik se z národnostních důvodů nezdařil, ale veliká škoda z toho nebyla, poněvadž neměl správný základ, bylo by však to stálo mnoho a nijak zvláště neprospělo. Oblak měl s takovými zápisy mnoho zkušeností, aspoň o ně prosil stále na všechny strany. Proto se nejraději sám vyptával a sám si zapisoval, ale také vybízel jazykově vzdělané lidi, aby se chopili té práce. Zvláště P. Škrabce stále povzbuzoval vážně i žertovně, aby popsal své domácí ribnické nářečí. Proč, pověděl mu ještě na své poslední dopisnici (Š. 12. března 1896): „Kolikrát jsem se již zlobil, že ještě pořád nemáme monografii o nějakém doleňském nářečí. To pak si může člověk lámat hlavu Trubarovým jazykem, jestliže mu je dnešní doleňština téměř neznáma!“ Chtěl tedy v létě sám na Doleňsko, jako byl minulý podzim na Notraňsku. Jeho přání se nevyplnilo! Proto tím více klademe na srdce příliš tichému goricckému učenci závěť Oblakovu. P. St. Škrabec by mohl podle mého názoru také použít Oblakova hojného a překrásného materiálu pro junské a ziljské nářečí v Korutanech; nejvíce si s ním o dialektických věcech dopisoval a proto poznal jeho názory a úmysly.[214]) Převeliká škoda pro dialektologii našeho jazyka a pro slavistiku vůbec je Oblakova předčasná smrt, neboť Oblak nemohl popsat obě ještě neznámá korutanská nářečí, jako popsal makedonská.

Již víme, jak Oblak vydával starší texty a příspěvky k historické dialektologii slovinské. Uveřejnil materiál jazyko-

[214]) Oblakovu krátkou charakteristiku j u n s k é h o nářečí viz v Ljub. Zvonu 1895, 312, pozn. 1.

zpytcům dosud úplně neznámý anebo jen málo známý, materiál, který vždy znamenitě vykládal k jazykověhistorickým účelům. Na důkaz toho, jak při tom stále a již brzo myslil na všechna nářečí, připomínám, že chtěl vydat také Vramcovu kroniku (kajkavskou) s přiměřeným úvodem (*B.* 26. května 1888). Znal důkladně vše, co se dosud psalo o našem jazyku. Zvláště to ukázal v svých znamenitých dějinách slovinského jmenného skloňování (viz prameny na začátku té rozpravy v „Archivu", 11). Všechny ty rozpravy však napsal před svými cestami. V Štyrském Hradci o slovinštině jen mnoho přednášel a podával učenému světu zprávy o všech důležitých zjevech naší jazykovědné literatury. Pro Matiční „Letopis" ještě napsal dva drobné články o starším slovinském písemnictví. Svých dialektických sbírek však použil jen v některých článcích, z nichž je velice důležitá rozprava o polohláskách v jihoslovanských jazycích, kde je slovinštině věnováno mnoho místa.[215]) Ukázal, že slovinština měla v 10. století za ъ i ь polohlásku ъ, která se však ne bez pravidla anebo různě podle krajů vyvinula v *a* a *e*, jak učí Miklošič,[216]) jenž praví, že *a* převládá na západě, *e* na východě. Již Škrabec[217]) viděl ve vokalisaci polohlásky v *a* a v *e* vliv dlouhého přízvuku, Oblak pak ještě více objasnil tu věc a učil: v krátkých slabikách, přízvučných i nepřízvučných, zůstává polohláska ъ (kterou píšeme obyčejně polohlasným *e*), v dlouhých slabikách se z ní však vyvinulo *a*; ty délky jsou ovšem jen slovinské a proto se mnohdy neshodují s charvátskosrbskými (sr. *oddáhnem — oddъhníti, gánem — genîti, pásji — pьs, dân — dъnьs, mâh, lân, vâs* (vicus), *vьs* (totus), *dьžď mъglà, tъma*; tak je tomu také v sufixech, na př. *lъgâk* a *lâhъk, tъnâk* a *tънък, sladâk* a *slâdъk*). Ale ten rozvoj není všeobecný. Slovinská nářečí se v tom dělí na dvě skupiny. V severním a východním pruhu slovinského jazyka vzniklo z ъ v dlouhých slabikách *e*, v krátkých se na západě ъ udrželo, na východě však rovněž vokalisovalo v *e*. Sem patří nářečí ziljské a rožanské, která mají v krátkých slabikách ještě ъ,

---

[215]) Archiv 16, 160—170. Krátce vyslovil tytéž názory již v práci „Doneski k historični slov. dialektologiji", 1, 8 (Letopis Slov. Matice, 1890, 187).

[216]) Vgl. Gram., 1², 322, 325.

[217]) O glasu in naglasu našego knjižnega jezika (výr. zpráva novomestského gymnasia za r. 1870), 17.

potom severní a východní štyrská, uherská a charvátská kajkavská, která mají všude *e*. Jihozápadní pruh s *a* v dlouhých slabikách, z něhož vznikl spisovný jazyk, zahrnuje všechna nářečí kraňská, přímořská a junské nářečí v Korutanech, potom benátská, která mají *a* také v krátkých slabikách jako některá gorická. Avšak tu Oblak[218]) odporuje Baudouinovi, který počítá některá benátská nářečí k charvátským čakavským, ačkoliv jinak s ním zcela souhlasil a ještě 30. prosince 1895 se ho ptal, jak byl spokojen se svou cestou mezi „italské Charváty". Podle Oblakovy teorie o příbuznosti slovanských nářečí jsou ovšem benátská[219]) nářečí mostem k nářečím čakavskocharvátským, s kterými mají vůbec leckteré věci společné.

Dělení slovinských nářečí na dvě veliké skupiny podle vývoje polohlásky pokládal Oblak za mnohem vhodnější než dělení Miklošiče,[220]) který dělí slovinštinu podle střídnic starého *ě* (*ѣ*) na východní a západní pruh. Oblakovo dělení je jistě charakterističtější a jednotnější, neboť pro *ě* máme mnoho dialektických rozdílů *(é — ej — ie — i — aj — ja)*.[221]) Miklošič také zde při svém východu (*O.* = Osten) měl příliš mnoho na mysli své rodiště (a nejbližší nářečí), jímž se řídil také při přízvuku a kvantitě,[222]) tedy při nejdůležitějších kapitolách slovinského hláskosloví. Musím však uznat, že mají obě korutanská nářečí, která podle dělení Oblakova patří k štyrsko-uhersko-charvátským, jinak leccos společného se západními, a že je vůbec těžko dělit jazyk podle j e d n o h o znaku, ať je ten znak sebe důležitější. Vše to cítil Oblak sám a řekl v své kritice[223]) kapitoly o slovinských nářečích v Glaserových dějinách literatury, která se mu zdála nejchybnější z celé knihy, přímo: „dokud nebudeme lépe poučeni o vývoji rozličných zjevů v jednotlivých nářečích, je nejlépe, vyhneme-li se jakémukoliv dělení slovinských nářečí a stanovíme-li jen jednotlivá dnešní nářečí podle jejich charakteristických

---

[218]) Archiv, 16, 164.

[219]) Ani jejich slabě vyvinutou „samohláskovou harmonii" nijak nechtěl s Baudouinem připisovat „turanskému vlivu", poněvadž na cestě k ní je také rožanské nářečí v Korutanech. Archiv, 18, 623.

[220]) Vgl. Gram., 1², 310—311.

[221]) Oblak, Starejši slov. teksti, 12; Ljub. Zvon 1895, 311.

[222]) Vgl. Gram., 1², 304.

[223]) Ljub. Zvon, 1895, 310—312.

znaků". Porozumíme proto tomu, proč Oblak vítal s takovou radostí každý příspěvek k poznávání vývoje slovinského jazyka a jeho nářečí. Tak na př. vyšla rozprava o jazyce v Kastelcově spise „Bukvice sv. roženkranca" (ve výroční zprávě celjského gymnasia za r. 1890) poněvadž se Oblakovi podařilo, přemluvit nového celjského profesora slovinštiny, M. Zavadlala, dnešního zemského školního inspektora v Dalmácii, aby se pustil do té práce (*Š.* 14. listopadu 1890). Nejvíce však přemlouval P. St. Škrabce, aby napsal také slovinské hláskosloví a pak slovinskou akcentologii, poněvadž ve Valjavcových studiích o slovinském přízvuku je „mnoho materiálu, ale pravý Urwald" (*Š.* 12. května 1893). Tu měl větší štěstí než s voláním po rozpravě o ribnickém nářečí, poněvadž chtěl mít od P. Škrabce základ pro — novou slovinskou mluvnici.

Nepochybuji, že by byl Oblak časem napsal vynikající historickou mluvnici slovinského jazyka, zvláště podle štyrskohradeckých přednášek. Ale bylo k ní ještě velice daleko, „poněvadž nevíme, zda se jí my dva ještě dožijeme" (*M.* 15. dubna 1892). Ovšem napsáním historické mluvnice by ještě nebylo vše vykonáno pro školní a praktickou mluvnici, poněvadž pro ni leccos nelze doporučit, „co je historické a vyzkoumané"; zdálo se mu docela, že by každý gymnasijní profesor nedovedl historické mluvnice použít s úspěchem. Proto usilovně podporoval běláckého profesora Jos. Lendovška, který přišel na myšlenku „normální" mluvnice, když se r. 1891 uviděli v Korutanech (*M.* 3. října). Myslil sice s počátku sám, že taková mluvnice „nebude mít úspěch" (*Š.* 13. září 1891), ale mně naopak již po několika týdnech tvrdil, že je ovšem „normální" mluvnice ještě nemožná, „ale jinak dobrá mluvnice může snadno velice prospět a velice přispět k tomu, aby se náš spisovný jazyk více ustálil". Brzo se pro tu myšlenku velice nadchl, navrhl Lendovškovi, který vzal na sebe redakci s praktického a hlavně s didaktického stanoviska, spolupracovníky a byl vůbec duší celého podniku. Nejdůležitější část, hláskosloví spolu s přízvukem, přidělil P. St. Škrabcovi, jehož menší rozpravy na obálkách „Cvetja z vrtov sv. Frančiška" vždy čítal s velikým zájmem. Se Škrabcovými studiemi nebyl ovšem po každé spokojen, bylyť mu příliš radikální anebo příliš málo jasné. Píše mu (13. září 1891) sám: „nesmíme se přece ve všech věcech dovolávat 16. století, jazyk

přece od té doby také nějak žil a k tomu zvláště spisovný jazyk se během doby na lecčems ustálil, co snad není zrovna krásné anebo co nesouhlasí s naší teorií, ale co je nicméně již všeobecně přijato. Já bych tedy vždy shrnoval všechno rozumování a navrhoval: tady zůstaňme při starém, třebaže to snad není vědecky oprávněno, tady zase pišme takto". Také mu radil, že ani hláskosloví, které by nejspíše mohlo být jedinou vědeckou částí mluvnice, nesmí být příliš vědecké, neboť za každou školní knihou stojí jako strašidlo ministerstvo. Doufal však, že bude tu věc probírat s historického stanoviska (29. října 1891). Oblak byl s Lendovškem přesvědčen, že bude vše, co Škrabec napíše, výtečné a že toho bude lze dobře upotřebit, ale na jeho otázky o jeho pravopisných reformách ani mnoho neodpovídal;[224]) praví však: „jestliže si myslí, že by se všechny takové nemožné reformy mohly uvést do praktického a každodenního pravopisu a do všech knih bez výjimky, je to ovšem klášterní fantasie!" (*M.* 7. června 1892). Doporučel mu však, aby nečekal, až se dorozumí s ostatními spolupracovníky, ale ať složí podle svých názorů hláskosloví, které bude základem pro ostatní části. Otázky o pravopisu (na př. *ȧr* = *ŗ*, *ȧ* = *ż*) nejsou nutné, neboť tu nemohou rozhodovat vědecké důvody, ale obecný zvyk (*Š.* 15. června 1892). Tak také v této věci rozhodně tvrdil: „náš pravopis je dobrý; písmena nám úplně vyhovují, není potřebí nových ohyzd a ‚kaněk'! Jenom mluvnici je třeba pro spisovný jazyk trochu opravit" (*M.* 4. srpna 1892).

Jak energicky agitoval Oblak pro novou mluvnici, zkusil jsem sám na sobě, neboť jsem si různými námitkami vysloužil výtku, že jsem kolísavý, „co se týče mluvnice, jako sv. Petr". Mezi jinými věcmi se se mnou Oblak shodoval v tom, že je Janežičova mluvnice dobrá (po mém názoru jedna z nejlepších, co jich kdy bylo napsáno podle vyučovacích osnov pro rakouská gymnasia), poněvadž však je našim domácím slavistům již zastaralá, přál si také on nové. Ovšem ani tou se jim úplně nevyhoví, neboť nepatří do mluvnice leccos, co by

---

[224]) Zajímavé je, co přece tu a tam odpovídal, na př. 22. října 1891: „S praktickými radami v pravopise je kříž, veliký kříž. Já se zásadně do takových věcí nebudu nikdy plést, jestliže nejabsurdnější tvar prorazí a všeobecně se ujme, budu jej psát také já. Je otázka, co je v jazyce »nesprávné«. Vždyť se mnohdy stane všeobecná chyba pravidlem."

v ní oni rádi našli. A končí potom: „Můj názor tedy je, že dobře složená mluvnice může snadno v lecčems velice prospět zdravému rozvoji našeho spisovného jazyka, že snad potom bude konec věčnému upravování. Teď je to jako v nějaké Hexenküche, kde vše vře. Že však nějakou »normální« mluvnici ukují, o tom ovšem nemůže nikdo blouznit. Zásady bezpochyby znáte: 1. chceme mluvnici domácího slovinského jazyka a ne mixtum compositum, 2. církevní slověnština nás nezajímá, 3. stejně tak ne charvátština" (*M.* 15. dubna 1892).

To byly hlavní názory slavisty, který znal soustavu všech slovanských jazyků jako málokdo a o slovinštině mimo to ještě zvláště mnoho přemýšlel. Bylo jich také již opravdu potřebí, neboť nikde se filologický diletantism tak dlouho nenafukoval jako u Slovinců, kteří byli tu a tam ještě hrdi na svou zlomyslnou přezdívku „gens philologica". Zvláštní neštěstí ještě tomu chtělo, že básník a spisovatel, který velice krásně psal svým jazykem a k tomu pocházel z kraje, z kterého máme základ k svému spisovnému jazyku, chtěl být také filologem, a ještě větší neštěstí bylo, že lidé v takového filologa věřili, takže „levstikování" překáželo po desítiletí pravidelnému rozvoji spisovné slovinštiny. Mistr sám, slovinský příklad slovanského mystika, který na konec sám ničí své dílo, dospěl tak daleko, že používal v knize pro mládež dativu absolutního,[225]) o kterém se filologové prou, vyrostl-li vůbec v staré slověnštině z domácí půdy. Naši spisovatelé a zvláště novináři, kteří obyčejně jen přičichli k nějakému slovanskému jazyku anebo při lepší jeho znalosti zapomněli, že je slovinština samostatný jazyk, šířili také opravdu „strakatý a žíhaný" pravopis, který zavrhoval J. Stritar[226]) příléhavými epigramy. Taková reakce musila tedy vyjít od pravých filologů a je třeba jen litovat, že se stal Oblak již brzo příliš akademickým vědcem a že se nesnažil o to, aby své názory řekl také veřejně. Podle jeho mínění ještě nepřišel čas, aby se daly filologické znalosti pře-

[225]) Levstik, Zbrani spisi, 3, 216: Sréčavšima se obéma polkoma (dativ absol.) sune s kopjem Svetoslav na Drevljane (Když se srazily oba pluky, mrští Svetoslav kopím na Drevljany) ... Podobnými konstrukcemi a obraty se zrovna hemží Levstikovy překlady z Nestorovy kroniky, které vycházely ve „Vrtci" (v časopise pro děti!) od r. 1875—1880.

[226]) Drobiž (Vídeň, 1891), str. 36—40.

nést do praktického života jako znalosti přírodopisné, fysika, chemie atd. „Ať si píší *srce, serce, sarce, sŗce, ljubiti* či *ļubiti*, ať napíše Cimperman na každé slovo dva nebo tři přízvuky, já se o to nebudu starat; nechme každému svůj sport! U našich lidí je všechno Glaubenssache a toho si musíme vážit" (*Š.* 27. září 1889). Tak ovšem nemohl mít pravou důvěru ani ve filologičtější časopis „Slovenska beseda", který chtěla r. 1890 „Matica" vydávat: „pánové by tam byli troubili na staroslověnský = církevněslovanský roh: to je v stsl. tak, ergo... ! dějin jazyka by si byli asi málo všímali" (*Š.* 17. února 1890).[227])

Oblak však vůbec neměl rád jakékoliv polemiky na veřejnosti, zvláště pak ne „abecední války", jak nazýval mluvnické spory v našich časopisech. Když se tedy pustil do mluvnice, chtěl jen svou prací ukázat, čeho je třeba, o odpůrce a různé „autority" se však nestaral (*M.* 21. dubna 1892). Historické a dialektické poznámky, které měly podle Lendovškova názoru být ku prospěchu učitelům a pak žákům vyšších tříd, byl by on sám psal pod čáru (jako jsou na př. v Curtiově řecké mluvnici) a připojil jako d o d a t e k přehled dějin našeho literárního jazyka, vývoj grafiky, něco o nářečích (*M.* 27. prosince 1893). Mně uložil skloňování, M. Zavadlalovi časování, K. Štrekljovi kmenosloví, L. Hrovatovi a V. Bežkovi skladbu (nauku o pádech, časech a způsobech). Také „slovníček germanismů" jsem si měl vzít já anebo Štrekelj na starost, neboť „u nás je v takových věcech jakási puristická manie a proto se nemůže taková práce svěřit každému, zvláště ne Lublaňanům" (*M.* 3. října 1891). Lendovšek chtěl požádat všechny středoškolské profesory slovinštiny, aby sbírali slovníček cizích slov a já a Štrekelj jsme jej měli potom uspořádat. Spolupracovníků bylo jistě příliš mnoho a konečná redakce byla by způsobila jistě více obtíží, než Oblak očekával. Nejvíce jsem byl pod jeho vlivem já a ztratil jsem více než půl roku svého drahého času svým úkolem. Poněvadž se potom rukopis docela ztratil, připomínám, že jsem skloňování vypracoval co možná stručně, prostě a prakticky: mužská a střední podstatná jména, která se skloňují téměř úplně stejně, jsem dal na začátek a velice sjednotil; vzorů bylo vůbec málo, neboť vím na př. z ruských

[227]) Není pravda! *Fr. Levec.*

mluvnic, jak se jimi žáci zbytečně straší; v užívání různých tvarů obvyklých mezi lidem jsem ponechával mnoho volnosti; tak zvané výjimky jsem na konci v dodatku, který byl určen pro vyšší třídy, vykládal jako zbytky z různých skloňování, která měly slovanské jazyky stejně jako řečtina a latina, a jako analogická tvoření. Svou práci skončili také Zavadlal a Hrovat, u druhých pracovníků se nezdálo Oblakovi Lendovškovo vedení dosti „energické" (*M.* 22. října 1894). Nicméně mi Štrekelj píše o tematologii: „Začal jsem několikrát psát tu věc, ale nedokončil jsem ji, poněvadž mi nevyhovovala žádná metoda, jak takovou nauku populárně podat, a poněvadž se mi nezdálo vhodné učit naše lidi, jak mají kout nová slova, kterých je beztoho již příliš mnoho, a lid to dovede mnohem lépe." Viditelný výsledek Oblakova povzbuzování máme proto jen v hláskosloví a v nauce o přízvuku,[228]) které P. St. Škrabec k veliké radosti Oblakově uveřejnil na obálkách „Cvetja z vrtov sv. Frančiška" („Nekoliko slovenske slovnice za poskušnjo", roč. 12, 13 a 14, č. 1—5, o přízvuku ještě zvláště 14, 7—10, 12; 15, 1).

Prof. Lendovšek k zármutku Oblaka[229]) a všech vlastenců zemřel také předčasně (20. září 1895).[230]) O tom, jak se oba starali o slovinštinu, ať svědčí tedy také tento pokus, který slibuje potomkům leccos prospěšného, chopí-li se podobné práce.

---

[228]) Oblak sám soudil, že slovinština má všude hudební přízvuk, nicméně praví (Archiv, 18, 256): „přes to však je rozdíl mezi ' a ^ poněkud menší než v srbštině, oba tyto přízvuky nejsou tak ostře vyznačeny. Ani není na celém slovinském území stejný druh přízvuku, přízvuk je svou kvalitou ve východoštyrských nářečích zcela zřetelně jiného druhu než v nářečích západních, zvláště kraňských. To může být také příčinou toho, že Miklošič, pocházející z východního Štyrska, nevyciťoval musikální přízvuk ve slovinštině." Já sám jsem stále ještě s Miklošičem, s Raičem a s j. toho názoru, že je u nás (t. j. aspoň mezi Murou a Drávou) přízvuk jen expiratorní. Ve vídeňském semináři jsem jednou předříkával charvátskému filologu S. Radićovi slova z Valjavcových rozprav o přízvuku a přesvědčil jsem se, že nedovedl mé délky nijak rozlišovat. Důležitý je Oblakův objev, že v ziljském nářečí je jako v některých čakavských nářečích v jednom slově dvojí přízvuk: *kózà, rósà*.

[229]) Sr. jeho slova: Lendovškova smrt je krutá rána pro korutanské Slovince. Vážil jsem si ho pro jeho výtečnou povahu a opravdu mladické nadšení, které nebývá u našich šulmistrů" (*M.* 4. října 1895).

[230]) Krátký životopis je otištěn za Oblakovým srovn. „Ilustrov. narodni koledar" z r. 1897, str. 74—78.

Oblakovy dobře promyšlené názory o našem pravopise a o vyučování slovinštině je třeba ještě doplnit. Leccos pověděl St. Škrabcovi spíše oklikou při kritice Pleteršnikova slovníku. Když se v Postirách na Brači dověděl, že je vytištěn prvý arch s mnoha novými znaky a znameními, schvaloval to u slovníku zcela vědeckého, ale ne u praktického, poněvadž se obyčejní lidé snadno polekají „labyrintu písmen". Ví sice, že Pleteršnik nechce svou grafiku spisovnému jazyku vnucovat, ale uvádí dále toto: „Já jsem ještě pořád toho názoru, že stačí našemu obyčejnému a každodennímu psaní naše nynější grafika, neříkám pravopis. Ten je ovšem poněkud nedůsledný a nedostatečný. Myslím, že je úplně jedno, píšeme-li za naše ъ nynější *e* či *a*, *à*, ani jeden z prvých dvou znaků nevystihuje přesně hlásku. A řeknu-li žákovi anebo vůbec tomu, koho mám učit našemu jazyku: *à* se tak a tak vyslovuje, totiž jako ъ, potom je úplně jedno, píši-li *e* a řeknu-li: kde vyslovuješ temný zvuk a vidíš *e*, nesmíš to *e* vyslovovat čistě a plně. Nejlepší grafika je málo platna, učí-li jí špatní učitelé. Teď se jediné tím mnoho chybuje, že se čte, jak je vytištěno, tím jsou vinni učitelé a ne pravopis. Aby po jakémkoli sebe dokonalejším pravopise vyslovovali v š i c h n i vzdělanci stejně a jednakým způsobem, toho není možno dosáhnout, to ani u Němců, ani u Rusů a ani u Charvátů jsem nenašel. Každý vyslovuje poněkud podle svého způsobu. Jinak by musili do školních mluvnic zavést Edisonův fonograf. My filologové vůbec nejsme na světě proto, abychom ztrpčovali spisovatelům život rozličnými znaky, takže by se člověk musil skoro při každé větě dívat do mluvnice nebo do slovníku, má-li psát *è* či *ê* či *é* či bůhvíco ještě. Dejme našemu jazyku čistě lidovou podobu, odstraňme cizí syntaktické vlivy, ustalme jej a nelámejme si hlavu takovými vnějšnostmi, jako je grafika." Škrabcovu reformu vítal pro dialektické a některé vědecké rozpravy, ale v školní knize není pro ni místo, poněvadž by to mohl leckdos vykládat jako pokus, aby se uvedla také do spisovného pravopisu, a poněvadž by ministerstvo neschválilo mluvnici s novým pravopisem, který ještě nemá většinu v praxi; ještě tak v hláskosloví by byla zvláštní grafika možná, poněvadž to je oddíl vědečtější a nemá praktické cíle (*Š.* 20. července 1892).[231])

[231]) Musím připomenout, že neschvaluji docela Oblakovy názory. Pro tak odchylné a všeobecné zvuky, jako je naše ъ, stálo by již za to mít zvláštní znaky (ovšem ne tak nepraktické, jako jsou Škrabcovy). V škol-

U slovníku nebyl spokojen s povrchním použitím starých knih, ale to by mu prominul, poněvadž ten slovník není historický; ale nelíbilo se mu, že si tak málo všímá nářečí kajkavského a uherského, ani Kuzmiče nenašel mezi prameny (*Š.* 20. února 1893). Viděl, že chybí v slovníku také mnoho slov, a ještě více káral eklektické přejímání spisovných slov; u mnoha nově utvořených slov, která nezdomácněla, mu nebyly Cigale a Levstik takovými autoritami, aby se zcela nekriticky přepisovala (*Š.* 2. března 1893). Podobné názory hlásal také veřejně a tu je velmi zajímavé, co praví o nových znacích:[232]) „... tím ovšem znamenitě stoupl význam tohoto slovníku jako vědecké pomůcky; myslí-li však vydavatel, že tím dosáhne také praktických výsledků, zvláště „správné" výslovnosti spisovného jazyka, je to plané domnění. Ti, jejichž rodný dialekt tyto jemnosti nezná, se jim jistě nenaučí, to není tak lehká věc, a nikdy nemáme na mluvících lidech příliš toho chtít, tím se jim mateřská řeč jen zošklivuje."

Oblak jako znamenitý filolog vůbec vždy varoval před přílišným filologisováním v školách. Po kritice Sketovy staroslověnské čítanky mi docela psal (22. října 1894): „Já jsem již mnohokrát říkal středoškolským profesorům, že bude nejlépe, jestliže se na gymn. upustí od staré slověnštiny; nevtloukejme žákům do hlavy příliš mnoho mluvnice. Dobré čítanky z novějších spisovatelů je nám třeba. Ať naši poslanci vymohou slovinštině na gymn. tři hodiny, aby byla rovnoprávná s němčinou."[233]) Je opravdu podivné, že Oblak,

---

ních knihách, a to v mluvnicích a v čítankách, by se také snadno více mohlo působiti na společnou výslovnost, ovšem podle nářečí spisovného, t. j. doleňského. V Charvátsku je na př. třeba, učit mládež akcentovanými texty štokavskému přízvuku. Ve všeobecném psaní je ovšem třeba zbavit se co nejvíce různých značek. Zavádět nový pravopis ve školách u menších národů není nijak tak těžké, jak se zdálo Oblakovi. Fonetický pravopis na př. v posledních letech zavedly vlády u Rusínů, v Bosně (kde se vůbec nejlépe píše podle návodu Vuka Karadžiče) a v Charvátsku.

[232]) Archiv, 15, 600.

[233]) Skoro tak, jak si přál Oblak, je upraveno vyučování slovinštině na lublaňské reálce již od r. 1882 a dále. V 1. a 2. třídě se učí slovinskému jazyku po 4, v 3. a ve 4. po 2, v 5., 6. a 7. třídě po 3 hodinách týdně. Staré slověnštině se neučí, neboť několikaletá zkušenost ukázala, že se jí dosáhne velice nepatrného vyučovacího úspěchu; místo ní se čtou v 6. třídě několik měsíců srbské národní písně a žáci se učí cyri-

který se na gymnasiu naučil slovinštině dobře teprve podle staré slověnštiny, navrhoval jako universitní docent, aby se odstranila. Avšak tak zle to nemyslil, neboť v současné veřejné kritice mluví[234]) o „pěkném zvyku" (schöner Usus), že se na gymnasiích vyučování mateřštině zakončuje starou slověnštinou. A již před čtyřmi lety, když prohlížel[235]) staroslověnskou čítanku, z které měl velikou radost, radil Sketovi, „aby na konci stsl. mluvnice přidal krátký dodatek a aby v něm vyložil na základě staré slověnštiny tvary naší slovinštiny. Zároveň aby tam řekl zcela stručně také něco málo o novoslovinském hláskosloví. Jen tak má vyučování staré slověnštině na gymnasiu smysl a jen tak je opravdu prospěšné; pouhé akademické znalosti a prosté vtloukání staré slověnštiny do hlav žákům osmé třídy nepřinášejí nijaký užitek a vše jim zase rychle vypadne z paměti. Něco jiného je, použije-li se staré slověnštiny proto, aby se jim tvary mateřského jazyka objasnily" (*Š.* 14. listopadu 1890). Bohužel Sket již nemohl dodat výklady slovinských tvarů, protože ministerstvo rukopis již schválilo. Avšak se Sketovou námitkou, že každý profesor, který má zkoušku ze slovinštiny, dovede a umí vyložit, čeho je potřebí, nebyl spokojen, poněvadž mnoho tvarů bude většině jich nejasných (*Š.* 8. prosince 1890). Vskutku může být vyučování staré slověnštině velice prospěšné tím, že žáci budou lépe rozumět své mateřštině a snáze se učit jiným slovanským jazykům — a na to se musí také

---

l i c í číst a jí psát. Mimoto se dávají žákům vyšších tříd za d o m á c í četbu novější básníci a povídkáři. Pro tuto změnu osnov vyučovacího jazyka jsme nepotřebovali docela nic „našich poslanců", nýbrž ministerstvo vyučování ji zavedlo bez otálení na návrh profesorského sboru. Proto myslím, že by se i na jiných našich středních školách dalo bez zvláštní obtíž vymoci pro slovinštinu trochu víc hodin týdně. *Fr. Levec.*

[234]) Archiv, 17, 601.

[235]) Oblakovi se Sketova stsl. čítanka zdála tehdy „obsahem i rozdělením zcela znamenitou knihou pro střední školy", ačkoliv si přál, „aby bylo o některých věcech jinak pojednáno, více podle nynějších vědomostí" (*Š.* 14. listopadu 1890). Potom v „Archivu" (17, 601—606) ji (říjen 1894) skutečně přísněji posuzoval, neboť se v té době jeho názory, namířené proti Miklošičovým teoriím a proti romantisování staroslovanské minulosti, samostatně vyvinuly a upevnily. Mohu však říci, že mi Oblak napsal obšírnou obranu, poněvadž můj úsudek o některých částech úvodu, který i jemu byl „zastaralý", byl „poněkud příliš přísný" (22. října 1894). Sr. také krátký posudek v „Lj. Zvonu" 1894, 633.

myslit —, ale to vše vyžaduje lepší metody a více znalostí, než se obyčejně myslí!

Co pokládal Oblak za dobrou čítanku z novějších spisovatelů, jasně pověděl při posudku Sketovy „literární čítanky"; kárał,[236]) že jsou naše čítanky příliš pod vlivem německých, které podávají literaturu po Goethově smrti jen jako přílepek, a žádal více básní Levstikových, pěkných Jurčičových obrázků z lidového života, článků Erjavcových (z něho nenašel vůbec ani ukázky) a již docela více básní Aškercových. Zkrátka, Oblak chtěl mít v škole více života a zvláště si chválil naše zdravé realisty. Pro celé své smýšlení ovšem také rád souhlasil s novějšími učenci, kteří bořili slovanský Olymp (zvláště Brücknerovy „Mythologische Studien" v „Archivu" se mu líbily), zavrhovali přeceňování jazykové paleontologie, která chce z jazyka samého vykládat příliš mnoho minulosti, a ničili idylický obraz starých Slovanů.[237]) Oblak sám nasbíral dosti důkazů, jak „mírní" byli naši předkové a co to byla ta jejich „demokracie" (u Prokopia). Krásnou tu „anarchii" (abych užil s ním — mluvě podle Müllenhoffa — pravého výrazu), tu hrdost vlastenců 19. století, komentoval na konci 6. století Mauritius: „oni jsou bez pána a nenávidí jeden druhého... když nejsou stejného názoru, nedohodnou se mezi sebou anebo menšina hned poruší uzavřenou dohodu, neboť, mají-li rozličné názory, neustoupí jeden druhému." A docela dobře připojuje Oblak: „Ta idylická »demokracie« zavinila, že slovanští národové nedovedli téměř nikde založit trvalé státní organismy, to také hlavně zavinilo, že se Slované objevili aktuálně teprve tak pozdě v dějinách, že jim chybí jakákoliv iniciativa a veliká minulost." Opravdu, učinili jsme již dosti veliký pokrok, „že již nepotřebujeme, jako za národního obrození, rozněcovat se naší největší chybou, která nám způsobila tolik zla". Žít pro přítomnost a zápasit za budoucnost je jistě vlasteneč tější než blouznit o minulosti. Kdo pak si přeje, aby se naše mládež naučila něčemu pro život z dějin, a netroufá si při tom dotýkat se dějin novějších, ať sáhne jen hodně daleko

---

[236]) Archiv, 16, 478.

[237]) Sr. zvláště Archiv, 17, 602—603; Ljubj. Zvon, 1895, 239—240. Nejsystematičněji se romantickému líčení starých Slovanů opřel ruský profesor Soběstjanskij v knize, o které jsem podal zprávu v „Archivu" 16, 254—268. Oblak znal ty názory nejlépe odtud a pak z mých článků o Kollárovi.

dozadu a ať se dovolává Mauriciova komentáře a podobných zpráv. Je na př. možné nakreslit dnešní poměry u Slovinců, Charvátů, Srbů a Bulharů lépe, než to udělal Mauricius již v 6. století?

Jako o Slovanech starých, měl Oblak realistické názory i o novějších. Nenaskytlo se mu, aby je veřejně pronášel, ale mohu říci, že se mu zvláště líbily mé „Misli s češke razstave" (Myšlenky z české výstavy)[238]) (*Š.* 25. ledna 1892, *M.* 2. února 1892) a pak článek o Janu Kollárovi ve vídeňském „Sborníku", který vydaly pod redakcí prof. Fr. Pastrnka akademické spolky „Akademický spolek" a „Tatran" r. 1893, a článek v „Letopise" Slovinské Matice za rok 1894. Český článek o Kollárově slovanské vzájemnosti v „Sborníku", kde jsem ke konci mluvil také o tom, že nějaký všeobecný slovanský jazyk není již možný, že však se může ruština stát světovým jazykem také pro Slovany, jak je již dnes na Kavkaze a v Asii, mu vnukl tyto myšlenky (*M.* 19. září 1893): „Zvláště se mi líbil konec, který leckterého z našich idealistů silně opaří. V té věci mám úplně stejné názory jako Ty. O tom není nejmenší pochybnosti, že bude při všeobecném pokroku fata morgana nějakého všeobecného jazyka stále více mizet. Vzdělanost nivelisuje jazyky, ty jsou jen prostředkem vzdělanosti, ale prostředkem, bez kterého není ani pokroku ani vzdělanosti, a o té pracujeme všichni společně, neohlížejíce se na jazykové rozdíly. U naší inteligence ještě nepronikly dosti realistické názory, ona se ještě nedovedla emancipovat od romantické školy v politice a v názorech na slovanství." Jakou důležitost připisoval ruštině, dokazuje také to, že se jí snažil i prakticky naučit; posílal jsem mu totiž r. 1893 a 1894 Asbothovu „Kleine russische Grammatik". Poněvadž se všude a vždy staral jen o vědu a o pravdu, neměl nikdy nějaké nepříjemnosti v národnostních věcech, ačkoliv se musil dotýkat nejchoulostivějších, jako je poměr charvátsko-srbský a srbsko-bulharský.

Pozůstalost věnoval otec vídeňskému semináři pro slovanskou filologii. Tam jsou tedy chovány jeho zápisníky, mnoho sešitů a lístků a dopisů, které dostával. Do vlastnictví vídeňského semináře přijdou také starší kajkavskocharvátské a

[238]) Ljublj. Zvon, 1892, 12—19, 75—84.

slovinské knihy, které nebožtík nashromáždil, většinou dosti poškozené.[239]) V sešitech a na lístcích nacházíme Oblakův materiál pro různé rozpravy, často také jich hustě stenografované koncepty. Mimo bulharský materiál již popsaný je tam velice hojný také podobný materiál slovinský podle spisovatelů a nářečí a podle předmětů, na př. materiál pro rozpravu o jmenném skloňování. V zápisnících jsou slova, která nasbíral pro makedonské, čakavskocharvátské a korutanské dialektické studie. Ty zápisky by snadno také jiným učencům, kteří znají Oblakovy názory, velmi mohly prospět, zvláště by bylo třeba, použít překrásného materiálu pro junské a ziljské nářečí v Korutanech. V knížce, kde měl příklady k přednáškám o slovinské mluvnici, jsem našel také návod k slovinské dialektologii, který si zaslouží, aby byl mezi přílohami otištěn jako zajímavý výsledek Oblakových dialektologických studií. To je však vše, co stojí za to, aby bylo vydáno z jeho pozůstalosti. Mimo to by bylo možno napsat podle materiálu, který sebral, pěkný článek o slovinských pašijových hrách, nebylo-li by lépe, vydat Drabosnjakovy texty v celku.

Mezi dopisy je mnoho takových, v kterých mu podávají slovinští kněží a učitelé zprávy o dialektických zvláštnostech svého kraje. Zvláště mnoho dopisů je od slavistů všech národností, zastoupeni však jsou také jiní učenci. Oblak silně pociťoval potřebu ústní nebo písemné rozmluvy o různých vědeckých problémech a obracel se s nimi bez rozpaků k učencům, kteří se jimi zabývali. Nepodivíme se tedy, najdeme-li u našeho slavisty dopisy bohoslovců Th. Elzeho a J. Friedricha (v Mnichově) anebo byzantinologa H. Moritze (v Mnichově). Avšak zachovala se jen část těch dopisů. Jako příklad mohu uvést Škrabcovy, kterých je jen deset úplných, Oblakových u Škrabce je však osmdesát; některé s sebou nosil na svých cestách po slovinských krajích, neboť se uchovaly jich zlomky v zápisnících. Ty dopisy jsem neprohlížel, poněvadž bych to bez svolení žijících dopisovatelů neudělal, a vůbec se mi to nezdálo pro tento čas ani potřebné.

---

[239]) Jeho pěkná slavistická knihovna byla určena štyrskohradeckému semináři pro slovanskou filologii. Ministerstvo vyučování ji chtělo koupit za oněch 300 zl., které ušetřilo Oblakovou smrtí. Ale psaly se o tom tak moudré zprávy, že ty peníze, poněvadž jich nebylo v tom rozpočtovém roce použito, propadly. A tak se dostane knihovna k některému německému antikváři, jestliže jí odborníci, dokud je čas, nerozkoupí (u otce).

Dopisy, které Oblak psal, se tak hned nenajdou dnes ani mezi učenci; tak vynikají věcností, bohatým obsahem a také obsažností. Leckdos by dnes místo takových dopisů psal malé rozpravy anebo aspoň „malé příspěvky" pro nějaký časopis. Nejlepším toho příkladem jsou dopisy, které uveřejnil prof. Jagić v „Macedonische Studien". Podobných pěkných příspěvků k dějinám slovanské filologie za posledních let Oblakových musí být ještě více v jeho dopisech V. Jagićovi. Mnohé citáty, které jsem uváděl z Oblakových dopisů Baudouinovi, Škrabcovi a mně, také dosvědčují, jak důležitý je obsah těch dopisů. Dobře je charakterisuje také to, že mi Baudouin i Škrabec mohli beze všeho dát dopisy jim psané bez nejmenšího rozmýšlení. B. Ljapunov a I. Šišmanov mi oznamují, že by se mohly Oblakovy dopisy, které mají, ihned vydat, a toho by podle mého názoru také zasluhovaly. Pěkný počet jich musí být také v pozůstalosti Dm. Matova (v Sofii) a u V. Vondráka (ve Vídni). Nejvíce dopisů a dopisnic[240]) mám jistě já (za této práce jsem našel ještě 3, je tedy všech 153), ale ty by se nejméně hodily teď pro veřejnost, zato však budou nesmírně zajímavé pro Oblaka jako člověka, pro jeho sociální a politické názory, pro naše veřejné a literární poměry, pro dějiny prvé slovinské stolice v Štyrském Hradci a pro různé zjevy v slovanské filologii. Mně nejvíce o takových věcech psal, neboť jsem se již zvláště nezajímal o jeho linguistiku a o starou filologii (on sám mě často napomínal, že je nám třeba literárních historiků); a cítil také potřebu, povídat někomu své bystré úsudky o různých událostech, a rád se ptával na radu o lecčems. Mimo jeho spisy budou mu tedy také jeho dopisy uchovávat pěknou a trvalou památku!

---

[241]) Dopisnice psal obyčejně srbskou cyrilicí, jistě proto, aby je nemohl kdokoliv číst.

PŘÍLOHY

I. OBLAKŮV NÁVOD K SLOVINSKÉ DIALEKTOLOGII

1. reflex stsl. *ь*, *ъ* a) v (dlouhých) přízvučných slabikách, b) v nepřízv. a krátce přízvuč.; zvláště důležité jsou ty případy a příklady, kde není a, nýbrž *e*, *ẽ* anebo *õ*, na př. *pẽs*, ale *pasji* (snad i *pẽsji*), *stèblo*, *stèza*, *tèmno*, *dèž*, *mègla*; ta hláska (*ẽ* etc.) ať se zapíše přesně podle výslovnosti; říká se také *izešla* m. *izšla* etc.; *čast*, *čestít*, *čestí* atd. Ještě důležitější jsou příklady, kde je o anebo snad dokonce u, i za polohlásku, n. př. *lohko*, *loži* (kompar.); *dons*, *poper*, *so* (= *sъ*) *vsem*, *respohni* (imper.); i na př. *vsakïteri*; — *mlin* či *máln*?

2. jakou hlásku dalo stsl. *vъ*, *vь*, zda vždy *u* či *vu* či *vě*, *vŏ*, na př. *vun* (hinaus), *vunkaj*, *vus* (omnis), *uš*, *dveri*—*duri*.

3. přízvučné *ą* vždy *o* či také *u*, *uo* (kdy) či nějaká jiná hláska? nepřízvučné *ą*; vypadení nepřízv. *ą* je *ą* také *a* (nepřízvučné); *ą* = *vo*, na př. *voglje*, *vozek* (angustus).

4. *ę* (*ѧ*) přízvučné, nepřízvučné; vypadení, na př. *mesc*, *zajc*; zachoval se v nějakém slově rhinesmus u *ѧ* a *ѫ* (*ą*), na př. *mesenc*, *zvenk*, *brenkati* etc.

5. e a) přízvučné, b) nepřízv., c) co je s e před *v* a *ł*, na př. *kletev*, *molitev*, *cerkev*, *padel*, č) *a* místo nepřízvučného e, na př. zápor *na* (*non*), *nasreča*, *navarnost*; *aden*, *an*, *anajst* etc., *lesketati* ale *lasket* — d) vypadení, na př. *štiri*, *briči*, *morš*, *hočmo*, *nočte* etc.; *prajme* či *prejme*, *objame* či *objeme* etc.; e) *kamen* gen. dat. etc. s *e* či bez *e* či nějaká jiná hláska; *kamenje* či jak, *znamenje*, *perjatelj* gen. dat. etc. *perjatla* či jak, *postelja* gen. dat. etc., f) *e* před *r*, na př. *katiri*, *ker* (*quia*), g) skupina je, na př. *kjer*, *kje* = *kir*, *ki*; *ej* = *i*, na př. *vselej*.

6. *ь* (*ĕ*) a) přízvuč., b) nepřízv. a krátce přízv., c) rozdíl mezi *e*, *ѧ* a *ь*, č) vypadení *ь*, na př. *djal*, *hotli*, *vidla*, d) *ь* před *r*, na př. *mera*, *vera*, *verjeti*, *zmerom* atd. *rь*, na př. *drĕvo*, *potrebujemo*, *trĕbuh*, *žrebe* gen. dat., *treska* etc. f) *nisem* či *nesem*, *nimamo*, *ni* (*non est*), g) *črě*, na př. *črevelj* (či *če*— *čere*—), *črešnja*, *črez*, *črepinja*, *čreda*.

7. i (stsl. *i* a *ы*) a) přízvuč., b) nepřízv. a krátce přízv., c) vypadení *i*, na př. *kolko*, *tolko* (*kelko*), *mladenč* etc., *ì* na začátku slabik, na př. *jègra*, *jème* etc., č) *ri*, *li*, na př. *pri* (*per*), *notri* (*notrě*), *trije*. *deklica*; d) *mladenič*, *tovariš*, *varih* gen.

dat. etc. *tovarištvo, štirideset* etc., e) *sirota, sorota, mimo, divjati*; f) *i* před *r*, na př. *pastir, zbirati, prepirati* etc.; *strijc* vůbec *í* = *ij*.

8. **u** a) přízvuč., b) nepřízvuč. a krátce přízv. (*ù, ŏ, å* (to je hláska mezi *a* a *o*), *ĕ*, vypadení), c) *u* na začátku slov a slabik *u* či *vu*, na př. *vupanje, vuk, navumen*; č) je rozdíl mezi *u* (etymolog.) a mezi reflexem stsl. *vъ, vь*, které dává nyní také *u* (*vun, uš, duri*); d) vyslovuje se *ü* a v kterých příkladech (slabika dlouhá či krátká); e) *u* v dat. sgl., f) odpadení na začátku slabiky, na př. *bog* m. *ubog*, g) *ru*, na př. *drugač, družina, družba* etc., h) *ju*, na př. *licki* (*lěcki*) = *ljudski* etc.

9. **o** a) přízvuč. (*u, uo*), b) nepřízv. anebo krátce přízv. (*o, a*), zvláště důležité je *a* > *o*, na př. *gospud*, c) vypadení, na př. *blje, rožje, vervati, zdihvati* etc., č) *o* = *oj*, na př. *ojster, gojzd, ojgn, bojha* (*bolha*), d) *ov* = asi *u*, na př. *bratovščina*, gen. pl., *domu* či *domov*, e) *proč* — *preč*, *prorok* etc., f) *oj* = *ej* *pojdi* (*pejd*) etc., g) *or*, na př. *kamor, kamer, kamr*), h) *tvoj, svoj* (*tuj*); i) na začátku slov **vo**: *vogen* atd.

10. **a** a) přízv., b) nepřízv. krátce p. c) *a* = *e*, na př. prepos. *na* (*auf*), *da* (*de*), *nešli, najde, dalje, daleč, perzenese, čes* (*tempus*) etc., č) *rà* = *rè*: *raz* et composita, *mraz* etc., d) *aj* = *ej*, na př. imperat. *daj, prodaj, kaj, zakaj, objeme, krejl* (*rex*), *komaj, skupaj* etc. e) *a* = *o*, na př. *šotor, butora, oli, kako, tako, kakor*, f) *la*, na př. *glova, glosnó*, g) *av* = *ov*: *delovci, prav, ravnati* etc., h) *ča, ža, ša, ja* — *če* (*čä*) atd., na př. *tje* (*tja*), *tjakaj, jaz, duša, odpuščamo* etc., i) *napk, notranji*.

11. vypadení, přísunutí, kontrakce vok., na př. *vojevoda, za eno samo reč* = *zano samo* etc., *za eniga samiga* = *z'enga* atd., *preobrne* = *prebrne, na en dan* = *n'en* etc.

12. asimilace vok., na př. *hudičev, kraljevati, pričovati* etc.

13. *ŗ*; jak se vyslovuje, jako srbské *ŗ* či *ᵉr, ⁱr, ᵃr, ar* či dokonce *er, ēr*; *krivavi*, (= krvavi), *rumem, rudeč, rjuti* etc.

14. *l̥* je vždy *ow* či někdy také **u**, **o** či snad docela odpadá, na př. *jabuka, bòha, pòh* (*polh*) — *dolg, poln, čoln, kolnem* etc.

15. Konsonan. *g, k, h*: a) mění se *g* v *h*, na př. *hospod, nihdar, trh, kreh, dowh* etc., b) přechod v sibilanty (*c, z, s*), na př. *tacga, velicim, velicih, vbozih*; přechod (sekundární) v *č, ž, š* anebo dokonce *g* v *j*, na př. *muši* (muhi); č) odpadení *h*, na př. *češ, otel*.

16. *c, z, s*: *sliši* či *šliši, služit* — *šlužit, službe, poslušat* etc.

17. *č, ž, š, j*: *šč* či *š*, na př. *pokorščina, iščejo, odpuščanje, puščavnik*, etc., b) *eden, en* či *jeden, jen*; *majhen, možgane, hiša — hiža* etc.

18. *t, d*: a) *dl, tl*, na př. *padla, snedli, kradli, posedli, dopadlo, pletla, modliti, oradlo* etc., b) *tj* (*ť*) = *k*, na př. *ťeden, ke* (*tje*), *treki*; *tl* = *kl*: *potli, kikla, peklat* (*betteln*) etc.; *vzdignit, ozdravit.*

19. *p, b, v, m*: *plj, vlj, mlj*, na př. *zgubljen* či *zgubjen, obljubljen, preskrbljen*; **ml**: *zlomnen* etc., *ljubliša*; *mn*: *vnogo, spovnite* (*spmn* —); *pt*: *ptica, tujec*, **p**šenica; *bv*: *obari, obeseli*; *živenje, sv—sf*: *sveča, razsvetiti*; *čbela—čvela, zembla, zgon.*

20. *l, n, r.* Jak se vyslovuje změkčené *n* (*nj*), zda jako *jn* či jako měkké *ń* (pol. *ń*, srb. *њ*) či jako *nj* anebo v některých (kterých) příkladech jen jako *j*, na př. *svija, koj, kameje, znamenje*, b) jak se říká *topljen l* (*l̂ь*) či měkké *l* (pols. *l*, srb. *љ*) či *jl* (*krajl. olje*) či střední (německé) *l*; c) je rozdíl mezi *lj* = stsl. *l̂ь, ĵь* a *lj* = stsl. *lьje*, na př. *veselje* a *zgubljen* není slyšet v tomto případě měkké *l* anebo střední (něm.), v onom však *lj* = *l*+*j*; č) jak se vyslovuje *l* (*l*) uprostřed slov, zda jako *w*, na př. *delala*; *prijatel*, jak je gen. pl. na př. *igel, misel* etc.; *el, il, al, ul* etc., na př. *hvalil, terpel, umel, pisal, bal, klal* etc.

21. vypadení, přidání konson.: *en, an* (*eden*), *noben, čem, češ* etc., *do* (*gdo, kdo*); *pole* (*poglej*); *nes* (*dnes*); *s*+*s* = *s*: *priženi seboj* atd.; *v*+*v* = *v*: *najde vseh rečeh* atd. **no***grad*; *vi* (*vy*) či *iz*, na př. *vigred, vignati.*

asimil. souhl.: *človeški, nebeški* či *-ski*; *kmečki*; *hč* = *šč*: *ščere, ščemu* (*h čemu*), *nišče, nihče*; *h* = *kъ*, na př. *h timu* (před kterými konson.); *ž nj* = *znj* (*ž njim*); *hkati, hkavec* etc.

22. osobní zájmeno: *jaz, jest* etc. a deklinac., zvláště instr. sgl. a celý duál (gen. loc. du. *naju, vaju*).

23. pronomin. dekl. a) které pronom. je vůbec v nářečí a v kterém tvaru (a smyslu); zvláště zajímavá jsou novější pron. poss.: *njegov* 3, *njen* 3, *njun* 3, *najin* 3, *vajin* 3, *čigav* 3, *čijega, njihov* 3, *onegav* 3, *čigaver* 3, potom *kakoršen, takoršen, kakšen, takšen, kakover* 3, *kogar, komur, česar* etc., *tolikajn*, b) jak se skloňují ta pronom., c) *moj, tvoj, svoj* má v nějakém pádě delší tvar, na př. *svojeh, tvojim* či jen *mojmu*; skloňování *-iga, -imu* etc., zvláště duál (gen.); mění se guturály, na př. *tacga, vbozih*; č) zachovala se starší skloňování číslovek *oba, dva*, zvláště *obeju* či již *obeh* etc., d) říká se

v acc. neutr. *je* m. *ga*; acc. pl. *je* m. *jih*; e) *nihče, obeden, kdo, kar, kir* (*qui*), *kteri*, zvláště deklin. *kž* — *kogar* etc. *čigar* etc.

24. složen. deklin. (adject.): *-iga, -imu* (*ěga, ěmu, ga, mu*); duál; guturály.

25. sloveso: a) zachovala se ještě 1. sgl. *čo* = *čem, nečo*; b) 2. du. a pl. na *sta, ste* m. *ta, te*, na př. *delasta, pojdesta*; c) 3. pl. *aje, jeje* etc. m. *ajo, jejo*, na př. *pišeje, gozdevaje, koljeje* etc., č) kratší tvary 3. pl. u sloves 1., 2., 6. třídy, na př. *pojo, prineso, začno, reko, obleko, mogo, verujo*; jak se mají tyto krátké tvary k delšímu (*pridejo*) etc., které mají převahu etc., je nějaké pravidlo o tom?

26. kratší a delší tvary 3 pl. u sloves 3, 2 a 4. tř. *učé, govoré* etc. poměr, pravidlo.

27. a) duál, užívá se ho vůbec anebo jej již nahrazuje pl., kdy duál (ve spojení s *oba, dva* etc.); kolik se zachovalo ještě starších slovesných tvoření (t. j. 1. tř. místo 3., 5., 6.), na př. *globsti m. globiti, kladą* — *klasti* (*legen*); *živoč* — *žiti* m. *živeti*; c) u sloves 3, 1. *-ejem* m. obyčejného *-em*, na př. *umejem* a *umem, letéjem, letéješ, letéje* etc., *želéjem, želéješ* etc., *slabéjem, slabeješ* etc., *hitéti-hitéjem* etc., *bogatéjem* etc., *živejem* etc. č) *rastem* (*rasem*), *zrašen, zrasten* (*zrastel*).

28. rozdíl mezi infin. a sup., b) inf. sloves 6. třídy (*uvati?*) c) vliv praes. tvaru na infin. a naopak, na př. *razpnet, pojti, najdel* (*našel*); č) inf. *čti: rečt, spečt* etc., *vmrěti, zapréti* vůbec 1, 6 (*ě*), mají v inf. *ě* či *ȩ*: *zaprt* (inf.) etc., d) praes. *vmrem* etc., či *vmerjem*; *cvesti-cvedem, cvode, plede* etc.

29. imperat. a) jakou koncovku (*i, ě* či bez koncovky), na př. *hvalte* či naopak docela *pletete, hvalete* (jako v kajkavšt. a v malorušt.), b) guturály (1, 4) *teci* či *teč, peč* etc., c) imper. u sloves 5. a 6. tř. *aj* (*ej*) či již *i* (*ě*) *deli, pomagi, posluši* etc., zvláště *glej, poglej, pogledi, pogledaj*; *vari, varujte, vervi*; — je *verovati, vervati* — *verjamem, verujem* etc.

30. Jak se časuje *grem* a *bom* a jak se mají k sobě delší (*gredem, bodem*) a kratší tvary (*bom, grem*), říká se vůbec *gredem* — *gredejo, gredo*.

31. part. praes. act. na **e**, na př. *grede, vede, molče, kupuje* atd., b) part. praes. na *oč, eč*, zvláště však *oč* místo *eč* (u sloves 3, 2 a 4): *sedeč-sedoč, dopadeč* etc., c) part. na **eoč, ioč**: *videoč, speoč, misleoč* etc.

32. part. praet. I. *ši, ša, še* (*vši* etc.), b) part. praet. pass. zvláště u sloves 1, 7, na př. *bijen* či jen *bit* (*ubijen*), *skriven*

-skrit, rezodiven-det, sošteven-štet; zatrl či *zatrel, rezodenil-rezodel*; c) part. pret. pass. u sloves 3, 2 a 4: mění se *t, d* a také *p, b, v, m*; výjimky, t. j. v kterých případech znova zavedeno (z ostatních tvarů) staré *t, d*, na př. *razsvetlen, poterden, začuden, čuten, neten, voden* (*voditi*) *napotiti, usmrten, iznenaden, zavihten* etc. (Na konci jsou ještě dole zaznamenána slova: *zamujen, potrjen, utrujen, rojen, pokajeno, obsojen.*

33. part. praet. pass. u sloves 2. tř. *dvignen* či *dvignjen* (*-ńen*) etc.

34. *dam, vem, jem* — časování, zvláště 3. pl. *dado-dade, dajo, vedo, vejo, jedo, jejo* etc. a 2. du. a pl. *dasta, data, veta, vete* etc., b) rozšířilo se *do* v 3. pl. také k jiným slovesům, na př. *govorido, hvalido, delado* etc., c) rozdíl mezi *dihati, dišem* a *dišati, dišem.*

Příklady na jednotlivé vokály (ѣ, ѧ, ѫ, *i*, *u* etc.) jsou v Šumanově mluvn. (podle Miklos.) a v Miklos. Vergl. Gram. 1². Příklady na slovesa má každá mluvnice, ale zvláště dobré je používat Miklos. Vgl. Gr. 3 při tvarosloví. Při konsonantismu doporoučím také Miklos. 1², tam bude mnoho příkladů a ještě mnoho nových a zajímavých věcí, které jsem nepřipomenul; také na obálkách „Cvetja“ je leccos.

II. BIBLIOGRAFIE OBLAKOVÝCH SPISŮ[241])

LETOPIS MATICE SLOVENSKE (v Lublani) uveřejnil tyto Oblakovy rozpravy, které vyšly také v otiscích:

1887:

1. TRIJE SLOVENSKI ROKOPISI IZ PRVE POLOVICE XVII. STOLETJA. Str. 259—315, otisk 1—57 str. Tam je uveřejněno a jazykově vyloženo 16 (17) slovinských přísah z vídeňské universitní knihovny (sig. Manusc. III, 35), slovinský překlad štyrského horního zákona z r. 1644 (v lublaňské lycejní knihovně, sig. 191) a slovinský dlužní list z r. 1630 z pozůstalosti Ferd. Kočevara.

1889:

2. STAREJŠI SLOVENSKI TEKSTI. Str. 122—202, otisk 1—81 str. — a) Veřejná zpověď, která je na posledních listech latinsk. sborníku lublaňské lycejní knihovny, sig. Nr. 141; b) slovinský překlad horního zákona v kodexu někdejšího d o l s k é h o archivu, nyní v lublaňském zemském museu, z r. 1582; c) rukopis viničného zákona z r. 1683.

1890:

3. DONESKI K HISTORIČNI SLOVENSKI DIALEKTOLOGIJI I. Str. 180—236, otisk 1—57 str. Obsah: Škalarův rukopis z r. 1643.

1891:

DONESKI K HISTORIČNI SLOVENSKI DIALEKTOLOGIJI, II., III. Str. 66—153, otisk II. svazek, 1—88 str. Obsah: 1. Italsko-slovinský slovník, který složil Gregorio Alasia da Sommaripa a vydal r. 1607 ve Vidmu. 2. Oznámení brixenských biskupů poddaným bledského okresu z r. 1642. (List je chován v lublaňském zemském museu). 3. Dodatek (135—153): „Trubarjev katekizem z dvema izlagama od. l. 1575."

1892:

POPRAVKI IN DOSTAVKI SPISU „DONESKI K HISTORIČNI SLOVENSKI DIALEKTOLOGIJI" II. Str. 222—223.

1894:

4. PROTESTANTSKE POSTILE V SLOVENSKEM PREVODU. Str. 202—219, otisk 1—18 str. Slovinský překlad v třech knihách Spangenbergovy postily, vytištěný v Lublani 1578 u J. Mandelce.

---

[241]) Pro větší přehlednost a pro krátkost Oblakova působení jsem nepokládal za nutné, rozdělovat Oblakovy články podle let; zato jsem připojil datum všude, kde je Oblak vytiskl. Chronologického pořadí, pokud to bylo možné, se přidržuje v obou svých životopisech Ljapunov, který však neznal mnoho článků v „Ljubljanském Zvonu". U týchž článků, které vyšly v různých jazycích, ukazují čísla, s kterými se více méně shodují. Za pomoc při sestavování této bibliografie děkuji pp. stud. phil. Nik. Omersovi a J. Šlebingrovi ve Vídni.

1895:

5. Drobiž iz starejše književnosti slovenske. Str. 234—246, otisk 1—13 str. Sr. 48.

Jagićův „ARCHIV FÜR SLAVISCHE PHILOLOGIE“ (Berlín) obsahuje tyto Oblakovy příspěvky (*A.* = Abhandlungen, *KA.* = Kritischer Anzeiger, *KM.* = Kleine Mittheilungen, *B.* = Bibliographisches, *BB.* = Bibliographischer Bericht):

10. (1887):

6. *A.* Ein Beitrag zum slavischen Imperativ. Str. 143—151. (Vídeň, březen 1887).
7. *KA.* Morphologie des Görzer Mittelkarstdialectes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse, von Dr. Karl Štrekelj (Vídeň 1887). 615—626 (Vídeň, březen 1887). Sr. 107.
8. *KM.* Das altslovenische Imperfect—pečaahъ 354—355.

11. (1888):

9. *A.* Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen. 395—423, 523—561. Viz ročník 12. a 13.
10. *KA.* V. Brandl: *a)* Život Pavla Jos. Šafaříka. (V Brně 1887). *b)* Život Karla Jaromíra Erbena. (V Brně 1887). 149—153. (Vídeň, 21. ledna 1888). Sr. 111.
11. — Stapleton. Neznanega prelagatelja evangelija preložena po Stapletonu v XVII. veku. Objavil Ant. Raić. (V Lublani 1888). 259—264, 582—589. (Celje, 2. 8. 1888). Sr. 116.
12. — Über das „Euchologium Sinaiticum“, von Dr. Roman Jarosiewicz (Kolomyje). Prokop Lang, Jazykovědecký rozbor Euchologia Sinajského. I. Pravopis a hláskosloví. (V Příbrami 1888). 590—594. Sr. 117.
13. — R. Strohal, Osebine današnjega stativskoga narječja. (Záhřeb 1887—1888). 594—596. Sr. 112.
14. *KM.* (Přehled obsahu filologických časopisů a periodicky vycházejících děl): Prace filologiczne wydawane przez J. Baudouina de Courtenay, J. Karłowicza, A. A. Kryńskiego i L. Malinowskiego. (Varšava 1887—1888, sv. 2, seš. 1, 2). 319—320. Sr. 114.

12. (1890):

9. *A.* (pokračování): Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen. 1—47, 358—450.
15. *KA.* Святые Кириллъ и Меѳодій первоучители славянскіе. Сочиненіе Ив. Малышевскаго (Kyjev 1886). 216—221.
16. — Slovenica. 499—525. (Vídeň, 2. XII. 1888). (Pod tímto názvem podává zprávy o těchto slovinských knihách a rozpravách: Šuman, Slovenska slovnica za srednje šole (v Celovci 1884); Jakob Sket, A. Janežičeva slovenska slovnica. Šesta predelana izdaja (v Celovci 1889); V. Bežek, Jezik v Mat. Ravnikarja „Sgodbah ſvetiga piſma sa mlade ljudi“ (Novo Mesto 1889); M. Valjavec, Kako je rabila riječca „črez“ (novoj) slovenskoj

knizi do prije 50 godina (v Záhřebě 1888); St. Škrabec (obálky 7. ročn. „Cvetja z vrtov sv. Frančiška"); Fr. Lekše, Recimo katero o našem pravorečju (Dom in svet [1890], č. 5, 8, 9—11); Josip Pajek, Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev (v Lublani 1884); Fr. Kocbek, Pregovori, prilike in reki (v Lublani 1887): L. Štepišnik, Ženitne ali svatbine navade in napitnice z godčevim katekizmom iz slovenbistriške okolice na Štajerskem (Maribor 1884); Iv. Macun, Književna zgodovina slovenskega štajerja (v Štyrském Hradci 1883); J. Marn, Jezičnik XXI—XXV (v Lublani 1883—1887); Th. Elze, Die slovenischen protestantischen Gesangsbücher des XVI. Jahrh. a Primus Truber und die Reformation in Krain; J. Pajek, Leopold Volkmer, veseli pesnik Slov. goric (Maribor 1885); J. Meško in Dr. F. Simonič, Dr. Gregor Jožef Plohel imeniten humanist ali dobrotnik slovenski... (ve Vídni 1888); A. Fekonja, Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj... (v Lublani 1887); J. Sket, Slov. berilo za peti in šesti razred srednjih šol (v Celovci 1886); D. Trstenjak, Pannonica (1887) a Werian de Graz (1884); A. Mell, Die historische u. territoriale Entwicklung Krains vom X.—XIII. Jahrhundert (Štyrský Hradec 1888); Schumi, Archiv für Heimatkunde I.—II. (Lublaň 1882—84); J. Orožen, Das Bisthum Lavant und die Diöcese Lavant...; A. Koblar, Zgodovina farâ Ljubljanske škofije. 1—5 kn. (Lublaň 1884—1887); J. Lapajne, Politična in kulturna zgodovina štaj. Slovencev (v Lublani 1884); Letopisi Mat. Slov. 1884—1888; Kres 1884—1886; Ljubljanski Zvon 1884—1888).

17. — Ћ и Ѣ у македонским народним дијалектима од Стојана Новаковића (Глас, č. 12. — V Bělehradě 1889). 571—574.

18. — Очеркъ литературной исторіи малорусскаго наръчія. Часть первая П. Житецкаго (Kyjev 1889). 575—580. (Vídeň, v červnu 1889.)

19. — Jeremias Homberger. Ein Beitrag zur Geschichte Innerösterreichs im XVI. Jahrh. Von Dr. F. M. Mayer (Vídeň 1889). 580—581. (Celje, 5. X. 1889).

20. — Die deutsche Besiedlung der östlichen Alpenländer, insbesondere Steiermarks, Kärntens u. Krains... von Dr. Fr. v. Krones (Stuttgart 1889). 581—584. (Vídeň, 25. X. 1889).

21. — Граматика рускога языка для шкôлъ середнихъ. Написавъ Дръ Омелянъ Огоновскій (Lvov 1889). 284—286.

22. — Звуки церковно-славянскаго языка. А. Соболевскаго (1888). 587—589.

23. — Обще-славянскія измѣненія звуковъ. А. Соболевскаго (1889). 589—592.

24. — O članu u bugarskom jeziku. Napisao Lj. Miletić (Záhřeb 1889). 592—594.

13. (1891):

9. *A.* (Konec): Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen 25—68. (Vídeň, červenec 1888).

Celá rozprava o jmenném skloňování vyšla také samostatně: Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen. Von V. Oblak. Separatabdruck aus dem Archiv für slavische Philologie, Bd. XI—XIII. Lipsko. Druck von Breitkopf & Härtel. 1890. 8°. Str. 247.

25. *A.* Die kirchenslavische uebersetzung der Apokalypse. 321—361. (Vídeň).

26. *KA.* M. Valjavec, Trnovsko tetrajevandjelije. (Záhřeb 1889 — Starine 20—21). 241—248.

27. — А. Лескинъ, Грамматика старославянскаго языка (Moskva 1890). 248—253.

28. — Dr. Ivan Broz, Oblici jezika staroga slovenskog s dodatkom o postanju oblika jezika hrvatskoga ili srbskoga za VII. i VIII. razred gimnasija (v Záhřebě 1889). 281—285.

29. — Johann Košan, Slovenischer ABC-Streit mit besonderer Berücksichtigung des Danjko'schen Alphabetes (Maribor, 1890). 603—605.

30. — Fr. Wiesthaler, Valentina Vodnika izbrani spisi (v Lublani 1890). 605—606. (Vídeň, 17. 1. 1891).

31. — M. Valjavec, Adverbi na ski, ske, ke, ce, ice u Kajkavaca (v Záhřebě 1890 — Rad 101). 606—609. (Celje, v říjnu 1890).

32. *KM.* Ein altes Zeugniss über „Koleda" bei den Slovenen. 153—156. (Vídeň).

33. — Ein Beitrag zum Volksglauben der Slovenen aus dem XVI. Jahrh. 157. (Vídeň).

34. — Einige Neubildungen der Conjugation. 471—475.

14. (1892):

35. *A.* Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal. 192—235. (Vídeň, duben 1891.) — Slovinské poznámky z benátského rukopisu videmského advokáta Podreky z let 1492, 1497, 1502, 1508 a d.

36. — Poznámky k rozpravě P. St. Škrabce „Ueber einige schwierigere Fragen der slovenischen Laut- und Formenlehre". (321—347 str.): Einige Bemerkungen zur vorausgehenden Abhandlung. 347—360.

37. *KA.* Л. Милетичъ, Старото склонение въ днешнитъ български наръчия (Сборникъ, 2, 226—268). 294—299. (Vídeň, 30. května 1891.)

38. — А. И. Соболевскій, Лекціи по исторіи русскаго языка. Изданіе второе съ измѣненіями и дополненіями (Petrohrad 1891). 428—445. (Celje 30. září 1891.)

39. — M. Zavadlal, Die Sprache in Kastelec' „Bratovske Bvqvice S. Roshenkranza" (Celje 1891). 445—451. (Celje, 3. 8. 1891.) Sr. 122.

40. *KM.* Zwei slovenische Schwurformeln aus dem XVII. Jahrh. 472—477.

15. (1893):

41. *A.* Zur Würdigung des Altslovenischen. 338—370. (Vídeň, 10. listopadu 1891.) Sr. 123, 126, 137.

42. *KA.* Книжици за прочитъ. Съ беллетристическо, техническо, научно и забавително съдържание. Първа годишина, книжка I—X (Soluň, 1889—1891). 74—77. (Soluň, 3. I. 1892.)
43. — А. И. Соболевскій, Древній церковно-славянскій языкъ. Фонетика (Moskva 1891). 77—81.
44. — Љуб. Стојановић, Граматика старога словенскога језика за V. и VI. разред гимназије по А. Лескину (Bělehrad 1892). 298—299.
45. — За источнобългарския вокализъмъ. Отъ Б. Цоневъ (1891). 300—308.
46. — Glagolita Clozův. Vydal Dr. Václav Vondrák. Se třemi světlotiskovými přílohami (v Praze 1893). 588—594. Sr. 128.
47. — Slovensko-nemški slovar izdan na troške rajnega knezoškofa ljubljanskega A. A. Wolfa. Uredil M. Pleteršnik. 1. a 2. sešit (Lublaň 1893). 594—601. (Celje, 27. února 1893.)
48. *KM.* Bibliographische Seltenheiten und ältere Texte bei den slovenischen Protestanten Kärntens. 459—468. Sr. 5.
49. — Dat. und loc. sgl. njej — nji. 468—470.
50. — Ein verschollenes Gedicht P. Hektorović's. 475—477. (Opatie 30. července 1892.) — Překlad Ovidiovy básně „De remedio amoris", který našel O. v Starém Gradě (Civittavecchia) u dr. A. Spalatina.
51. — Zwei vlacho-bulgarische Märchen aus Macedonien. 477—478.

16. (1894):

52. *A.* Die Halbvocale und ihre Schicksale in den südslavischen Sprachen. 153—197.
53. — Zum silbenbildenden l im Slavischen. 198—209.
54. — Der Dialect von Lastovo. 426—450.
55. *KA.* Glagolitica II. Gršković ev odlomak glagolskog apostola. Izdao i ocijenio prof. V. Jagić... (v Záhřebě 1893). 459—469. (Štyrský Hradec, 15. I. 1894.) Sr. 127.
56. — I. Tertnik, O jeziku Prešernovem (Maribor 1892). 469—471.
57. — A. Janežič — Fr. Hubad, Slovensko-nemški slovar. Tretji natis (v Celovci 1893.) 471—472.
58. — Очеркъ грамматики западно-болгарскаго наръчія по сборнику болгарскихъ пѣсенъ В. В. Качановскаго. Н. Тихова (Kazaň 1891). 472—477.
59. — I. Sket, Slovenska slovstvena čitanka za sedmi in osmi razred srednjih šol (ve Vídni 1893). 477—481. (Celje, 19. července 1893.)
60. — Обзоръ звуковыхъ и формальныхъ особенностей болгарскаго языка. Составилъ П. А. Лавровъ (Moskva 1893). 481—492. (Štyrský Hradec, 5. dubna 1894.)
61. — Единъ български ржкописъ отъ XVII вѣкъ въ Пражкия музей. Разглежда С. Аргировъ (Srědec 1894). 492—493.
62. — *a)* Дръ Францъ Миклошичъ и славянската филология отъ Л. Милетичъ (Sofia 1891).

b) ŽIVOT I KNIŽEVNI RAD FRAŇA MIKLOŠIĆA. Napisao Dr. T. Maretić (v Záhřebě 1892). 494—497.

63. *B.* Гръцко-български студии. Отъ Д. Матовъ (Sofia 1893). 304—307.

64. — М. Дриновъ, О болгарскомъ словарѣ А. Л. Дювернуа (Petrohrad 1892). 307.

65. — Gustav Meyer, TÜRKISCHE STUDIEN I. Die griechischen und romanischen Bestandtheile im Wortschatze des Osmanisch-Türkischen (Vídeň 1893). 307—308.

66. — Gustav Meyer, ALBANESISCHE STUDIEN III. Lautlehre der indogermanischen Bestandtheile des Albanesischen (Vídeň 1892). 308—309.

67. — Jean Psichari, ÉTUDES DE PHILOLOGIE NÉO-GRECQUES (Paříž 1892). 309—310.

68. — B. P. Hasdeu, STRAT SI SUBSTRAT. Genealogia popórelor balcanice (Bukurešť 1892). 310—311.

69. — Wilhelm Tomaschek, DIE ALTEN THRAKER. Eine ethnologische Untersuchung I. (Vídeň 1893). 311—312.

70. — Дръ Ив. Д. Шишмановъ. Приносъ къмъ българската етимология (Sofia 1893). 312—313.

71. — Сръбско-българската етнографска прѣпирия прѣдъ науката, отъ Д. М. (Матовъ) (Sofia 1893). 313—315.

72. *KM.* DER BULGARISCHE IMPERATIV VIZD. 610—611.

17. (1895):

73. *A.* EINIGE CAPITEL AUS DER BULGARISCHEN GRAMMATIK. 129—185, 430—477. Sr. 138.

74. *KA.* М. Ивановъ, Приносъ къмъ изучване българскитѣ диалекти (Srědec 1894). 282—285.

75. — V. Rožić, KAJKAVAČKI DIJALEKAT U PRIGORJU (v Záhřebě 1894). 286—289. (Celje, 13. srpna 1894.) Sr. 129.

76. *B.* O JĘZYKU GRECKIM PISARZY BIZANTYŃSKICH W OGÓLNOŚCI I O ICH SPOSOBIE WYRAŻANIA IMION SŁOWIAŃSKICH W SZCZEGÓLNOŚCI przez I. Kristyniackiego (ve Lvově 1890). 316—317.

77. — Краткая фонетика и морфологія польскаго языка. Лекціи... Романа Брандта (Moskva 1894). 317—318.

78. — И. Бодуэнъ-де-Куртенэ, Два вопроса изъ ученія о „смягченіи" или палатализаціи въ словянскихъ языкахъ (Jurjev 1893). 318—320.

79. — Gustav Meyer, NEUGRIECHISCHE STUDIEN I. Versuch einer Bibliographie der neugriechischen Mundartenforschung (Vídeň 1894). II. Die slavischen, albanischen und rumänischen Lehnworte im Neugriechischen (Vídeň 1894). 592—595.

80. — Б. М. Ляпуновъ, Краткій обзоръ главнѣйшихъ явленій словѣнской (хорутанской) литературы вмѣстѣ съ введеніемъ объ отношеніи словѣнскаго языка къ старо-словянскому и другимъ словянскимъ (Charkov 1893). 595—601. (Štyrský Hradec, červen 1894).

81. — Dr. J. Sket, Staroslovenska čitanka za višje razrede srednjih šol. (Ve Vídni 1894). 601—606 (Celje, říjen 1894.) Sr. 130.

18. (1896):

82. *A.* Zur Provenienz der Kijewer und Prager Fragmente. 106—112.
83. — Eine Bemerkung zur ältesten südslavischen Geschichte. 228—234. (Štyrský Hradec, 2. listopadu 1895.)
84. *KA.* Dr. K. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva I. del (v Lublani 1894). 235—240. (Štyrský Hradec, 25. 3. 1895.) Sr. 133.
85. — J. Milčetić, Čakavština kvarnerskih otoka (v Záhřebě 1895). 240—247. (Celje, 30. září 1895.)
86. — Лекции по славянскому языкознанію Тимоѳея Флоринскаго. Часть первая. I. Введеніе. II. Юго-западные славянскіе языки (Kyjev 1895). 247—258. (Štyrský Hradec, 24. 10. 1895). Sr. 136.
87. *BB.* Zpráva o studijní cestě do klášterů fruškogorských a do Bělehradu, kterou ... podnikl Dr. Jiří Polívka. 274—276.
88. — Сборникъ отъ български народни умотворения. Випускъ I Битови пѣсни. Събиратель-издатель А. П. Стоиловъ (Sofia 1894). 296—297.
89. — Der Lenorenstoff in der bulgarischen Volkspoesie von Dr. J. D. Schischmanov (Štrasburk 1894). 297.
90. — Писма о књижевности у Словенаца. Написао проф. Андра Гавриловић (v Bělehradě 1895). 305—306.
91. — R. Strohal, Osobine današnjega riječkoga narječja (v Záhřebě 1895). 588—591. (Štyrský Hradec, 19. I. 1896.)
92. — И. А. Бодуэнъ-де-Куртенэ, Матеріалы для южнославянской діалектологіи и этнографіи. I. Резьянскіе тексты собралъ въ 1872, 1873 и 1877 гг. (Petrohrad 1895.) 620-623. Sr. 135.
93. — G. Weigand, Die Aromunen. Ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-Romanen oder Zinzaren. Sv. I—II (Lipsko 1895, 1894). 623—626. (Štyrský Hradec, 10. 12. 1895.)
94. *KM.* Zur Verbreitung des Kirchenslavischen im mittleren Dalmatien am Ausgange des XVII. Jahrh. 315—317.
95. — Ein altes kroatisches Vocabularium. 317—318.

19. (1897):

96. *A.* Kleine grammatische Beiträge: 1. Slovenisches *dl* und südslavisches *vy;* (Štyrský Hradec, 12. 3. 1896). 2. Altsloven. *za ustra* und macedonisches *dzastra;* 3. Südslav. *od,* altslov. *otъ* und slov. *med;* 4. Neueres *ja* für urslav. *ję;* 5. Zur Sprache Krell's. 321—338.
97. *BB.* Љуб. Стојановић, Приступна академска беседа (Глас 52. Bělehrad 1893). 274—275. (V. Jagić uveřejňuje v svém posudku této nástupní řeči Oblakův posudek z dopisu ze dne 26. března 1896.)

98. — A. Соболевскій, Замѣтки по славянской грамматикѣ. 278–280

20. (1898):

99. *KM.* Ein Beitrag zur Katharina-Legende in der älteren kroatischen Literatur. 153—160. Poznámka prof. Jagiće: „To je bohužel poslední příspěvek našeho nezapomenutelného spolupracovníka, který ještě sám opravoval; pro nedostatek místa nemohl však být dosud vytištěn“ (str. 153).

22. (1900):

99a) *KM.* Eine Notiz zur kroatischen Glagolica. 617—618.

„LJUBLJANSKI ZVON“ (leposloven in znanstven list v Lublani) přinesl tyto rozpravy a zprávy o knihách:

7. (1887):

100. Doslej neznana knjiga slovenska. Str. 692—694. (Catechismus.... zhastitega patra Petra Canisiusa... V'Celouzu. Per Deidizhih Joannesa Friderica Kleinmayr 1762, 12°, 192 str.)

Zprávy o knihách:

101. A. Leskien, Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Zweite völlig umgearbeitete Auflage (Výmar 1886). Str. 115—121.

102. Dr. J. Leciejewski, Der Lautwerth der Nasalvocale im Altpolnischen (Vídeň 1886). Str. 176—178.

103. Fr. Miklosich, Die serbischen Dynasten Crnojević. Str. 178.

104. M. Šrepel, Akcenat i metar junačkih narodnih pjesama (Záhřeb 1886). Str. 178—180.

105. Dr. W. Vondrák, Zur Kritik der altslovenischen Denkmäler. Str. 251—253. (Ve Vídni, 12. listopadu 1886).

106. Oskar Wiedemann, Beiträge zur altbulgarischen Conjugation (Petrohrad 1886). Str. 304—309.

107. Dr. K. Štrekelj, Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse (Vídeň 1887). Str. 430—436, 497—501, 565—571, 624—627. Sr. 7.

108. „Archiv für slavische Philologie.“ Roč. 9, 3, 4, 10, 1, 2. Str. 747—757.

8. (1888):

109. Čakavski drobec z l. 1554. Str. 52—55.

110. O kraljedvorskem rokopisu. Str. 447—448.

Zprávy o knihách:

111. V. Brandl *a)* Život Pavla Jos. Šafaříka. *b)* Život Karla Jaromíra Erbena. (v Brně 1887). 49—52. Sr. 10.

112. R. Strohal, Osebine današnjega stativskoga narječja. Str. 118. — Tamtéž doporučuje: Hrvatskih narodnih pripoviedaka knjiga I: narodne pripoviedke iz sela Stativa. Sabrao prof. R. Strohal. Sr. 13.

113. Сравнительная морфологія славянскихъ языковъ. Сочиненіе Ф. Миклошича, перевелъ Н. Шляковъ подъ редакціей Р. Брандта. Выпускъ II. Языки словенскій, болгарскій и сербскій. Str. 118—122. 172—176.

114. Prace filologiczne wydawane przez J. Baudouina de Courtenay, J. Karłowicza, A. A. Kryńskiego i L. Malinowskiego. Sv. I.—II.,1. (Varšava 1885—1886). Str. 241—246. Sr. 14.

115. Исторія литературы русской. Написавъ Омелянъ Огоновскій. Часть I. (Lvov 1887). 298—301.

116. A. Raić, Neznanega prelagatelja evangelija preložena po Stapletonu v XVII. veku (v Lublani 1888). Str. 631—635, 693—697. Sr. 11.

9. (1889): Zprávy o knihách:

117. Dr. R. Jarosiewicz, über das Euchologium Sinaiticum. (Kolomyje 1888) a Prokop Lang, Jazykovědecký rozbor Euchologia Sinajského. I. Pravopis a hláskosloví (v Příbrami). Str. 114—118. Sr. 12.

118. J. Jireček, O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských (v Praze 1888). Str. 247—250, 369—372. (Ve-Vídni, 15. XI. 1888.)

10. (1890): Zpráva o knize:

119. V. Jagić, Glagolitica. Würdigung neuentdeckter Fragmente. Mit zehn Tafeln (Vídeň 1890). Str. 564—569, 630—635. (V šoštani dne 6. září 1890.)

11. (1891):

120. † Fr. Miklosich. Str. 243—244.

121. Miklosichev večer v slovanskem seminaru na Dunaji. Str. 244—245.

Zprávy o knihách:

122. M. Zavadlal, Die Sprache in Kastelec' „Bratovske Bvqvice S. Roshenkranza". Str. 618—626. Sr. 39.

123. W. Vondrák, ueber einige orthographische und lexicalische Eigenthümlichkeiten des Codex Suprasliensis im Verhältniss zu den anderen altslovenischen Denkmälern. Str. 681—687. Sr. 41, 126, 137.

124. Leonhard Masing, Zur Laut- und Akzentlehre der Macedoslavischen Dialekte. Str. 742—747.

125. M. Murko, Zur Erklärung einiger grammatischer Formen im Neuslovenischen. Str. 747—749.

13. (1893): Zpráva o knize:

126. W. Vondrák, Altslovenische Studien (Vídeň 1890). Str. 51—54 a 112—116. Sr. 41, 123, 137.

14. (1894): Zprávy o knihách:

127. V. Jagić, Glagolitica II. Grškovićev odlomak glagolskog apostola. Str. 254—255. Sr. 55.

128. V. Vondrák, Glagolita Clozův. Str. 318—319. Sr. 46.
129. V. Rožić, Kajkavački dijalekat u Prigorju. Str. 573—574. Sr. 75.
130. Dr. J. Sket, Staroslovenska čitanka za višje razrede srednjih šol. Str. 633. Sr. 81.
131. J. Pustaj, Krscsánszko katholicsánszke cerkvene peszmi. Str. 703.

15. (1895): Zprávy o knihách:

132. Fried. Ahn, Bibliographische Seltenheiten der Truber-literatur. Str. 190.
133. Dr. K. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva. I. del. Str. 237—246, 306—317. (V Štyrském Hradci, 15. března 1895). Sr. 84.
134. Nekaj opazk k dr. Glaserja „Odgovoru". Str. 772—774.

16. (1896): Zprávy o knihách:

135. J. Baudouin de Courtenay, Materialien zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie. I. Resianische Texte (Petrohrad 1895, 8°, 67+708 str.). Str. 121—122. Sr. 92.
136. Lekcii po slavjanskomu jazykoznaniju Timofea Florinskago, častь pervaja. I. Vvedenje, II. Jugo-zapadnyje slavjanskie jazyki. Str. 127—128. Sr. 86.
Na obálce 5. sešitu je Oblakův dopis o novém směru „Zvonu".

Bulharský СБОРНИКЪ ЗА НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ, НАУКА И КНИЖНИНА, Издава министерството на народното просвѣщение, Sofia, přinesl tyto Oblakovy rozpravy:

Kniha 9. (1893):

137. Нѣколко бѣлѣжки върху старословѣнскитѣ паметници. Str. 3—20, otisk 1—18 str. Sr. 41, 123, 126.

Kniha 11. (1894):

138. Приносъ къмъ българската граматика. Str. 517—581. Sr. 73.
139. Критика: Historická mluvnice jazyka českého. Napsal Jan Gebauer. Díl I. Hláskosolví. (V Praze a ve Vídni 1894). 3—12. (V Štyrském Hradci, 24. června 1894).

POLITIK (Praha, 24. dubna 1891, č. 112, str. 1—3) přinesla jako feuilleton nekrolog:[242])

140. Franz Miklosich.

SITZUNGSBERICHTE DER PHILOSOPHISCH-HISTORISCHEN CLASSE der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 134. sv. (Vídeň 1896) přinesly po jeho smrti jako 8. pojednání:

---

[242]) Objednala jej podle prof. V. Jagiće vídeňská „Neue Freie Presse", ale nepoužila ho.

141. MACEDONISCHE STUDIEN. Von Dr. Vatroslav Oblak. Die slavischen Dialecte des südlichen und nordwestlichen Macedoniens. 8°, 156 str. (V. Jagić obstaral korekturu a připojil dopisy (str. 128—156), které mu psal Oblak z Makedonie.) Táž práce vyšla jako otisk: Macedonische Studien. Von Dr. Vatroslav Oblak. Nach dem Tode des Verfassers im Drucke besorgt und mit einem Anhange versehen vom W. M. V. Jagić. Vídeň 1896. In Commission bei Carl Gerold's Sohn. Ausgegeben am 26. October 1896.

Ohlášení té rozpravy od Oblaka samého přinesl:

ANZEIGER der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Classe, XXXII., 1895 (Vídeň 1896), Sitzung vom 4. December, 118—120: Macedonische Studien. I. Die slavischen Dialekte des südlichen und nordwestlichen Macedoniens.

ZBORNIK ZA NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE JUŽNIH SLAVENA, Na svijet izdaje Jugoslav. akademija znanosti i umjetnosti, sv. 1. (v Záhřebě 1896) přinesl Oblakovu posmrtnou rozpravu:

142. NEŠTO O MEGJUMURSKOM NARJEČJU. Str. 44—62.

DOPLŇKY

K str. 262. Jméno má slovinsky přízvuk správně na poslední slabice; to nebožtík sám několikrát naznačil podpisem OBLÁK.

K str. 270. Oblák jako oktaván navrhoval sjezd všech slovinských abiturientů a všeslovinskou studentskou zábavu. Měla být přijata resoluce s těmito požadavky: 1. slovinské paralelky na všech slovinských středních školách; 2. slovinské právnické stolice na štyrskohradecké universitě; 3. vyučování slovinskému těsnopisu mimo německý. Oblakovi záleželo zvláště na tom, aby bylo důstojně zastoupeno všechno slovinské studentstvo. Viz jeho zajímavé provolání ze dne 20. listopadu 1885 v celjské „Domovině", r. 1898, č. 17.

K str. 270. Vidic (str. 65) oznamuje, že slovinské zpívání císařské hymny bylo zakázáno „pro teror německých studentů". Má zpráva je od spolužáků.

K str. 275. Jako Baudouina vyptával se Oblak skutečně i Brugmanna, který byl tehdy ještě ve Freiberce, A. Leskiena v Lipsku a J. Schmidta v Berlíně; ti mu koncem září odpověděli (viz pozůstalost), že u nich nemůže doufat v stipendium ani ve vyučování.

K str. 283, pozn. 20. Oblak také napsal jen pět zpráv, prvá totiž není jeho.

K str. 285. Oblak mluví pravidelně o pěti slovesech na *-m;* je třeba připojit ještě *imam.*

K str. 287, pozn. 25. K Todtenbücher přidej ještě Verbrüderungsbücher.

K str. 296. U Trstenjaka pobýval Oblak ještě dříve, než byl v 8. třídě, později chodil k němu na delší dobu.

K str. 299. Měl také soukromá doporučení od gen. konsula Rehna rakousko-uherským konsulům (v pozůstalosti se zachovaly navštívenky konsulům v Prizrenu, Plovdivu a v Skoplji) a od St. Novakoviće srbským konsulům (v pozůstalosti konsulům v Skoplji a v Bitolji).

K str. 307. Některá taková bulharská doporučení se zachovala v pozůstalosti.

K str. 329. Toho bohoslovce Ziljana se Oblak dovolává také v Archivu f. slav. Phil. 18, 621.

OBSAH

Úvod 262

I. Gymnasijní léta v Celji a v Záhřebě . . 263—275

Domov a škola 263. Oblak žákem prof. Jana Baudouina de Courtenay 265. Postup a smýšlení ve vyšších třídách 268. Zakončení gymnasijních studií v Záhřebě, začátky prvých slavistických rozprav, výběr university 271.

II. Ve Vídni a na cestách po slovanském jihu . . . . . 275—315

Opouští srovnávací jazykozpyt a věnuje se zcela slavistice jako žák Jagićův, zvláště ve filologii 275. Doktorát 280. S cestovním stipendiem vídeňské university chce se vydat do Ruska, musí však pro zdraví na jih, vybere si Makedonii 282. Recense a rozpravy z universitních let, věnované zvláště slovinštině 283. Studentský život ve Vídni 296. Cesty za dialektickými studii do Bílého Kraňska a do Korutan do junského a zilského údolí 296. V Soluni v zimě 1891—1892 299. V soluňském okolí a rychlé ukončení cest po Makedonii 305. Ve Vídni a doma v Celji 311. Cestování po dalmatských ostrovech a na Krku, aby studoval charvátská čakavská nářečí 311. Pohled na jeho pobyt na slovanském jihu 315.

III. Štyrskohradecká léta . . . . . 315—338

Oblak má naději na lektorát slovinského jazyka na štyrskohradecké universitě a habilituje se jako docent slovanské filologie se zvláštním zřetelem na jihoslovanské jazyky, pilně pracuje a dále se vzdělává 315. Cestuje do Korutan zase r. 1893 a 1894, potom mezi uherské Slovince r. 1894 a 1895, do Vipavy v říjnu 1895 321. Spisovatelská činnost v Štyrském Hradci je věnována jihoslovanským nářečím a jejich historickému vývoji 324. Studie o makedonských a jiných bulharských nářečích 326. Oblak vybojuje v Štyrském Hradci novou stolici pro slovanskou filologii se zvláštním zřetelem na slovinštinu 330. Poslední dni, smrt, povaha, pomník na hrobě 333.

IV. Pohled na Oblakovu činnost a na jeho názory o srovnávacím jazykozpytě, o příbuznosti jazyků slovanských, zvláště jižních, o vlasti staré slověnštiny, o slovinském jazyku a o jeho mluvnici. Pozůstalost . . . . . 338—383

Bývalý mladogramatik odsuzuje novější jazykozpyt a je přísný realista v slovanské mluvnici 338. Co ztratila v Oblakovi slovanská filologie 343. Oblak je v posuzování příbuznosti slovanských jazyků velikým odpůrcem teorie o rodoslovném stromě a bystrým přívržencem teorie vln 344. Potírá Miklo-

šičovu teorii o čtverých „Slovenech“ na slovanském jihu, nepřipisuje jenom čakavštinu Charvátům a nestará se o zprávy byzantských dějepisců, že prý se Charváti a Srbové později přistěhovali a vnikli jako klín mezi dnešní Slovince a Bulhary 346. Oblak posuzuje staroslověnské památky 352. O otázce o vlasti staroslověnského jazyka uvažuje podle jazykových znaků a hájí makedonsko-bulharské hypothesy, zvláště po svém pobytu v Makedonii, a potírá ostře Miklošičovu hypothesu panonskoslovinskou 354. Nepřeceňuje starou slověnštinu 366. Názor o Frisinských památkách 367. Studie o slovinském jazyce 368. Názory o nové slovinské mluvnici a o slovinském pravopise 372. Varuje před filologisováním v školách a žádá lepší čítanky 378. Realistické názory o starých a novějších Slovanech 380. Pozůstalost 381.

Přílohy . . . . . 384—399

I. Oblakův návod k slovinské dialektologii . . . . . 384—388

II. Bibliografie Oblakových spisů . . . . . 389—399

Doplňky 400

Obsah . . . . . 401—402

MILIVOJ ŠREPEL

(LJUBLJANSKI ZVON ROČ. XXV (1905). STR. 282–289; 330–335; 426–431).
PŘELOŽIL JIŘÍ HORÁK.

Velice předčasně, sotva v 43. roce věku svého zemřel v Záhřebu 23. února dr. Milivoj Šrepel, universitní profesor filologie staroklasické (jaz. a liter. latinské), řádný člen „Jugoslavenske Akademie znanosti i umjetnosti" a předseda její třídy historicko-filologické. Nad hrobem vynikajícího učence netruchlily jen akademie a universita, za něž se překrásným proslovem rozloučil se zesnulým jeho nejbližší kolega, náš krajan, profesor A. Musić; netruchlila jen akademická mládež, která ztratila vzorného učitele a přítele; k nim se přidružil celý spisovatelský svět charvátský, za nějž jeho duchový vůdce, Ljuba Babić-Gjalski, vylíčil slovy básnickými, čím byl jeho přítel charvátskému písemnictví;[1]) všechny listy psaly souhlasně a obšírně v krásných článcích plných hlubokého citu o zasloužilém a významném vlastenci a projevovaly vskutku žal celého národa charvátského.[2]) Těchto projevů neobyčejné úcty a obecné přízně se dostalo klasickému filologu, který stál sotva na prahu nejlepších mužných let a nemohl dokončiti své mnohé a veliké záměry.

Avšak Milivoj Šrepel nezakopal bohatých pokladů, jež mu sudičky daly do vínku. Pracovitý jako včela sbíral med s květů po domácích i cizích hájích a přinášel jej do písemnictví své domoviny; plodná a úspěšná byla neúmorná činnost spisovatele a učence, muže básnického nadání, veliké vnímavosti, jemného vkusu, čistého a něžného srdce slovanského, širokého rozhledu po světě a důkladného vědění v různých oborech. Radost je čísti jeho knihy, rozpravy a různá pojednání, jichž napsal za 20 let celou knihovnu. Také nám Slovincům Milivoj Šrepel slouží zejména jako příklad obětavého učence, který dovede slučovati práci pro vědu i pro blaho svého malého národa a nadto ještě poznáváme, jak se vyvíjela literatura a nauka našich nejbližších bratří.

Milivoj Šrepel se narodil 8. listopadu r. 1862 v Karlovci, kdež studoval na nižším gymnasiu a na vyšším v Záhřebu,

[1]) Všecky proslovy srovn. „Obzor" 27. února nebo „Pokret" 26. února 1905.

[2]) Srovn. zvláště „Obzor", „Narodne Novine", „Hrvatstvo" a „Novi List" (ve Rjece) ze dne 24. února, „Pokret" ze dne 26. února.

stále jako nejlepší žák, jímž byli spolužáci tak nadšeni, že ho téměř zbožňovali. Na universitě záhřebské (1881—1884) se věnoval filologii slovanské a klasické, ale zejména dobře se seznámil s filosofií, jak svědčí jeho mnohé literárně-historické spisy; ještě jeho poslední článek v časop. „Nastavni Vjesnik" (za r. 1904) o knize Fr. šl. Markoviće „Razvoj i sustav obćenite estetike" ukazuje, že si žádný učitel nemůže přáti lepšího a rozumnějšího ocenění od svého žáka. Na základě disertace „Akcenat i metar junačkih narodnih pjesama" (1886) se stal doktorem slavistiky. Po tříletém působení na záhřebském gymnasiu (1884/5—1886/7) dostal dovolenou (1887/8), aby se připravil na profesuru universitní. Nejdéle zůstal v Lipsku, kde poslouchal Brugmanna a Leskiena, krátký čas v Berlíně a ještě kratší dobu v Mnichově. Zvláštním vlivem naň nepůsobil nikdo.[3]) Na podzim r. 1888 se habilitoval na záhřebské universitě pro filologii latinskou a byl r. 1889 jmenován mimořádným, r. 1892 řádným profesorem. Na r. 1896/7 byl děkanem filosofické fakulty, na r. 1899/1900 byl zvolen rektorem, ale vláda jeho volby nepotvrdila. Již r. 1890 ho zvolila „Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti" za člena dopisujícího a r. 1893 za člena řádného; od r. 1901 byl předsedou její třídy historicko-filologické.

V tomto rámci rozvíjel Šrepel svou mnohostrannou činnost literární i badatelskou. Již r. 1882 ho nalézáme mezi spolupracovníky časop. „Vienac", který byl po celých 35 let (1869—1903) předním orgánem charvátské literatury. Tam nejdříve uveřejnil překlady z Horatia, Apuleja a z našeho Gregorčiče a také v pozdějších letech častokráte ukázal překlady z latinských básníků (na př. v knize „Rimska satira"), že sám měl nadání básnické. V časop. „Vienac" jest nepřehledný počet jeho črt, článků a literárních listů i překladů z literatury francouzské a ruské; mnohé posudky a krátké zprávy také vyšly bez jeho jména nebo začátečního písmene. Po dvě leta byl Šrepel dokonce tajným redaktorem „Vience", po celých deset let byl jeho duševním vůdcem (do r. 1895), o čemž veřejnost také nevěděla. Tak skromný a obětavý byl tento učenec ještě jako universitní profesor.

V časop. „Vienac" Šrepel usiloval o to, aby seznámil své

[3]) Za tyto i některé jiné údaje děkuji prof. A. Musićovi.

krajany s novějšími hlavními spisovateli a kritiky evropskými (mezi nimi jsou Turgeněv, Tolstoj, Hercen, Danilevskij, Saltykov-Ščedrin, Daudet, Coppée, Taine, Brandes, Ibsen, Schopenhauer, Baudelaire a j.) a aby zavedl do Charvátska proud zdravého ruského realismu, který tam ještě byl málo znám. Jeho přání bylo, aby se charvátská literatura zbavila šablony, vodnatého a mlhavého romantismu, který spolu s vlasteneckými frázemi dlouho trval také u Charvátů. Šrepel razil cestu živé pravdě života lidového, která však nemá býti pouhou fotografií a ještě méně špinavým, bezduchým obrazem lidského bahna. Jakou povídku a sociální novelu měl na mysli, sám nejlépe pověděl ve Vienci r. 1887, když posuzoval nejnovější povídkáře srbské: „Povídka jest uprostřed mezi přísnou vědou a čistou poesií, mohli bychom říci, že to jest spojení vědy s poesií. Odtud všecky ty veliké obtíže pro moderní povídkáře, jimž je třeba téměř současně býti básníky i kritiky. Pokud nám povídkáři kreslí typy a příběhy ze života, očišťují je svým nadáním, poněvadž nedostačí, má-li povídkář jen — zdravé oči. Jest třeba také nadání, jest třeba genia, abys postihl vztahy poměrů společenských často tajemné, abys našel řešení psychologických hádanek. Silou koncentrace dovede umělec zachytiti několika rysy celou postavu, silou organisace může z několika barev vytvořiti skutečný obraz pravdy a života. Pravda jest principem novodobé beletrie, poněvadž poznávání pravdy jest první podmínka lepší budoucnosti.

Jedině spisovatel, který jest přesvědčen, že korunou jeho celé práce jest pravda, který se neponižuje, aby byl maître de plaisir starých panen, může říci s hrdostí, že pracuje na prospěch svého národa.

Čím dříve se odvážíme dívati se pravdě do očí, tím lépe, je-li ta pravda pro nás smutná a žalostná, dříve se jí zbavíme, poněvadž nejhorší je nebezpečenství, které tě zastihne nepřipravena."

Maje takové názory náš kritik snadno první objasnil realism Gjalského a Kozarcův, ukázal vážnost Iva Vojnoviće a Silvije Strahimira Kranjčeviće, upozornil na talent Leskovarův, ocenil básnická díla knížete Nikoly Černohorského. Jak Šrepel již ve „Vienci" přešel v obor vědeckých dějin literárních, o tom svědčí jeho články „O Vrazovoj kritici",[4])

[4]) Vienac, r. 1888, č. 33—41; nově zpracovaný otisk vyšel v Zagrebu 1902.

kdež mocně zdůraznil význam našeho ilyrského básníka, který byl zároveň také prvý a vynikající kritik charvátský, jakého nebylo v pozdějších desetiletích. Tak se St. Vrazovi vedle J. Mažuraniće a Preradoviće opět dostalo místa, jež mu právem náleží v dějinách literatury charvátské, poněvadž jeho význam básnický prodlením let značně poklesl pro nedokonalost jeho jazyka.

Již ve Vienci si Šrepel dobyl takového místa, že všichni mladí spisovatelé, totiž dnešní pokolení středních let, hledali u něho rady a opory. Svou činnost věnovanou prospěchu a pokroku charvátské literatury nadto ještě zejména rozvíjel v „Matici Hrvatské", když byl členem výboru v letech 1887 až 1898. To byl pravý vůdce, za něhož Matice dosáhla mnohých úspěchů; dával návrhy na vydávání různých děl, sám pročítal nejvíce rukopisů a stále byl v nejužších vztazích s různými spisovateli, kteří také zneužívali jeho dobrodušnosti.

Avšak Šrepel sám podal nejlepší vzor, jak by měla Matice šířiti osvětu v národě charvátském a jak by mu měla vydávati jeho spisovatele. Počal vydávati sbírku „Slike iz svjetske književnosti", kde v I. svazku (r. 1891) vylíčil z velikých básníků XIX. století Byrona, Mickiewicze, Kollára, Heinea, Leopardiho a Puškina. Ve sv. II. vyšli jeho „Ruski pripovjedači" (Zagreb 1894). Nejširším kruhům národa charvátského vyložil, proč jest ruský román prvým velikým dílem slovanského genia na oltáři společné osvěty evropské, poněvadž přinesl Evropě skutečné obrození literatury románové. Právem přiznal největší úspěch Turgeněvovi, avšak dobře ocenil také Lva Tolstého, v němž dosáhla vrcholu ona veliká láska ruských romanopisců k nepatrnému člověku, ona ideální láska, o níž snili také různí jiní slovanští básníci a spisovatelé, že obrodí celý svět, poněvadž se vskutku vyskytuje také v lidovém písemnictví různých plemen slovanských. Šrepel chtěl své krajany poučiti, nadchnouti a naplniti ušlechtilou hrdostí, když jim objasnil dějiny ruského realismu a jeho hlavní představitele Gogola, Gončarova, Turgeněva, Dostojevského, Saltykova-Ščedrina, Vsevoloda Garšina a Tolstého. Při tom však také myslil, „aby kniha byla aspoň na čas pomůckou k zdravému rozvoji charvátské beletristiky". Tím si dobyl veliké zásluhy o literaturu charvátskou, poněvadž ruský realism mnohem dříve poznali a ocenili Francouzi a Němci než národové slovanští. Šrepel si ovšem přál, aby spisovatelé char-

vátští pravdivě zobrazovali svůj národ, aby nám dávali nahlédnouti do jeho duše, ale aby nenapodobovali Rusy tak, že by psali črty, ba i celá dramata ze života ruského, jež se nikdy nemohou zdařiti, nebo aby následovali Rusů jedině v tom, že si vybírají ruská jména, což se zejména u nás stalo módou.

Krásné knihy odborné Šrepel vydal v edici Matice „Knjižnica za klasičnu starinu". V knize II. se Charvátům dostalo krásného dílka „Rimska satira" (Zagreb 1894). Z celé římské literatury Šrepel vybral ony básníky a díla, kteří jsou pro národ římský nejcharakterističtější: v satiře Řím a Italie nenapodobovali Řeků, v satiře jsou prvé sledy italského ducha, který je k ní snad po dnešní den nejnadanější; svou satirou Řím také měl největší vliv na všecky novější literatury. A jak jemně a jasně Šrepel nakreslil hlavní představitele římské satiry: Lucilia, Horatia, Persia a Juvenala, jak krásně při každém ukázal, že jest syn své doby. Tuto knížku lze doporučiti jako vzor snad všem literárním dějepiscům.

„Rimska književnost i latinski jezik" (knj. III. Zagreb 1898) jest zpracována podle populárních dějin literatury římské T. Birta (Marburg 1894) a podle charakteristiky jazyka latinského O. Weise (Lipsko 1891). Tu Šrepel vybral správná díla a vhodně je upravil pro kruhy charvátské. Avšak osvědčil také samostatný úsudek, poněvadž naprosto nesouhlasí s Mommsenem a s jeho školou, kteří příliš ostře soudili o uměleckém nadání latinského plemene a o některých spisovatelích, zejména o Ciceronovi vtipkovali a posmívali se mu. Šrepel nenásledoval slepě německých učenců, jichž si ovšem velice vážil, znal také badatele francouzské, kteří ho chránili před jednostranností. Škoda, že nemohl vydati „větší vědecké dílo o dějinách literatury římské, bez níž se nemůže správně rozuměti ani minulosti literatury charvátské."

„Klasična filologija" (Uvedení do jednotlivých oborů klasické filologie, v téže knihovně kn. IV. Zagreb 1899) jest krátká, ale úplná encyklopedie řecké a latinské filologie klasické v souvislosti s dějinami, politikou, filosofií, estetikou a srovnávacím jazykozpytem. S velikou láskou se Šrepel ujal tohoto díla, aby vzbudil mezi svými krajany zájem o klasický starověk a lásku k němu, „neboť zabývají-li se i největší národové tolik klasickou filologií, jistě to nebude na škodu ani nám". Kniha zároveň také podává znamenitý úvod a přehled pro klasické filology, v němž Šrepel krásně vykládá o jednot-

livých oborech a bystře soudí o hlavních dílech všech národů na poli klasické filologie.

Všecky tyto spisy, ale zejména prvý a třetí, snadno mohou prospěti také filologům slovinským, kteří by se z nich zejména měli učiti, jak jest třeba pěstovati klasickou filologii, aby nebyla jen mukou pro žáky a aby se národu zbytečně nemařil čas. Také jazykem a slohem, jimiž bychom měli psáti o klasickém starověku, podávají Šrepelovy knihy zvláště dobrý vzor našim spisovatelům, jimž bude ještě třeba vzdělávati úhor.

Jako klasický filolog Šrepel zpracoval také pro studenty Boyesenovy „Římské starožitnosti" (Zagreb 1893). Jak potřebná to byla kniha, vidíme z toho, že vyšla již v druhém vydání (1900). Také pro právníky měl na vyzvání vládní přeložiti Baronovy „Instituce římského práva". Pro sbírku Matice Hrv. „Prievodi grčkih i rimskih klasika" přeložil s úvodem a poznámkami Tacitova „Manja djela: Razgovor o govornicima, Agricola, Germania" (Zagreb 1899) a Caesarovy spisy „Galski i gradjanski rat" (Zagreb 1897). Také pro školy střední pořídil vydání Vergilia, Caesara a Tacita. Krásné články také napsal pro dílo „Pedagoška enciklopedija" a v časop. „Hrvatski učitelj", „Pobratim" a „Nastavni Vjesnik".

Když Šrepel ukázal v knihách vydaných Maticí svým krajanům, že si nemůžeme představiti ani objasniti celou naši kulturu bez vzdělanosti řecké a římské, vybral si ještě „Preporod v Italiji v XV. i XVI. stoljeću". (Slike iz svjetske književnosti, VI. Zagreb 1899.) Tu vyložil, jak klasický starověk úplně obnovil nejen umění a vědy, nýbrž celou kulturu italskou v stol. XV. a XVI. a že toto „obrození" (renesance), jest „počátkem moderního světa v politice, ve vědě, v umění i v životě společenském". Podle nejlepších děl vylíčil jedno z nejkrásnějších období evropských dějin, první paprsky „onoho slunce, které ozářilo Evropu v stol. XIX." Ohledy na rozsah, na rychlé vytištění a na smýšlení mnohých členů Matice — život vysokého duchovenstva a leccos jiného v době renesanční jsou choulostivé předměty v naší době — omezovaly Šrepla samého, leccos pak mu ještě škrtl výbor, ale také tato kniha, která se mnoho kritisovala, čestně splnila a ještě bude plniti svůj úkol, zejména proto, poněvadž italská renesance jest nesmírně důležitá pro rozvoj charvátského a také srb-

ského národa; skvělá dalmatsko-dubrovnická literatura jest s ní ve vztazích nejužších a Charváti první nejen ze Slovanů, ale i ze všech národů jiných, poznali a napodobovali slavná díla italských latinistů a spisovatelů v jazyce národním a celou kulturu renesanční vštípili ve svou půdu. V Dalmacii i na ostrovech spatříme v nějakém vesnickém farním kostele (na př. ve Vrboském na Hvaru) malířská díla velikých mistrů.

Prostřednictvím „Matice Hrvatske" Šrepel také šířil poznávání a chápání novějších básníků charvátských. Vydal „Izabrane pjesme" Petra Preradoviće s překrásným úvodem, v němž zobrazuje život i činnost této veliké básnické osobnosti a leccos po prvé objasňuje na základě jeho dopisů. Dále sebral „Pjesnička djela Mirka Bogovića" a v úvodě k svazku 3. (Zagreb 1895) vylíčil nejen Bogoviće, ale i vskutku mistrně celou charvátskou literaturu v době absolutismu Bachova. Také „Izabrana djela Antuna Nemčića" (Zagreb 1898) mají podobný úvod o tomto sympatickém, méně významném ilyrském básníku, nejlepším žáku St. Vraze.

Stoupenci ilyrismu byli zejména drazí srdci Šrepelovu a leckterý rys jejich mu byl sourodý. V dějinách celého romantismu slovanského jest ilyrismus zjev vskutku zvláště sympatický a milý. Tato krásná, čistě poetická doba mladistvého nadšení pro národní byt, domovinu a Slovanstvo se také zrcadlí ve mnohých představitelích, ideálních a cudných — tuto cudnost Šrepel dobře postihl; nepřinesla nám sdružení všech jižních Slovanů v jeden kulturní celek, avšak přece je sblížila, a dala Charvátům a Srbům aspoň jediný spisovný jazyk a v těžkých dobách také společný ideál, za který junácky bojovali proti Maďarům; ilyrism jest tedy též základem celého dnešního života v Charvátsku, duševního i veřejného. Proto jest veliká škoda, že se nám nedostalo od Šrepela „Ilyrské anthologie", která byla pro Matici r. 1903 téměř úplně připravena, ale tehdy nemohla vyjíti. Avšak zejména litujeme, že nám nevylíčil životopisů i činnosti méně významných básníků ilyrských: Kukuljeviće, P. Stoose, Rakovce, Vukotinoviće, Topaloviće, Blažka a j., ačkoliv k tomu sebral mnoho látky. Nejvíce ho zajímal Rakovac, ale ani o něm nemohl dokončiti svou stať, ačkoliv si toho přál již r. 1903. Svým velikým věděním literárně dějepisným i svým smyslem básnickým byl Šrepel povolán, aby nám krásně a po zásluze ocenil illyrism a jeho veliký dosah básnický a literární vůbec,

a aby mu také určil pravé místo v obecných dějinách kulturních i literárních: s jeho hlediska by ilyrism nebyl jen boj proti Maďarům, jak jej pojali Rus Kulakovskij a Charvát Šurmin, kteří v tom smyslu píší především jen jeho dějiny vnější, kdežto Polák Zdziechowski v něm příliš pátrá po svých myšlenkách theosofických. U Šrepela by byli Charváti vstoupili do období svého „obrození" bez Maďarů jako také my Slovinci, poněvadž toto celé hnutí souvisí s romantickým obdobím u Čechů, Poláků a také u Rusů. Šrepel se také již dávno srovnával se mnou v tom, že v básnictví illyrském „přece jen nejsilnější jest — složka německá" (9. II. 1893).

Chtěje seznámiti své krajany s nejlepším novějším básníkem srbským Šrepel pořídil výbor z básní Zmaje Jovana Jovanoviće („Odabrane pjesme". Zagreb 1887) s úvodem. Od širokých kruhů charvátského obecenstva není možné žádati, aby kupovalo a čítalo všecka díla Zmajova. Přes literární jednotu Charvátů a Srbů přece ještě dnes neobyčejně vadí různé abecedy, poněvadž ještě nejsme tak daleko, aby se latinky a cyrilice užívalo tak jako u Němců latinky a fraktury čili tak řečeného písma „německého". Šrepel tedy našel správnou cestu, jak popularisovati mezi Charváty Zmajovy básně a srbskou literaturu. Napsal také úvod k výboru z Puškina („Odobrana Puškinova djela"), když je „Matica Hrvatska" vydala k stému výročí básníkovu (1899).

Nepřekvapí nás, že muž, který dovedl oceňovati pravé básnictví jako málokdo, se nadchl také dílem našeho Prešerna. Osvědčil to v článku „Prešernov utjecaj na Stanka Vraza",[5]) v jehož závěru vykládá slovy básnickými, čím jest a zůstane Prešeren také Charvátům; uvádím je tu také jako ukázku Šreplova slohu: „Prešernův rodný dům ve Vrbě a jeho hrob v Kranji jsou i pro nás Charváty dvě místa posvátná, jež navštěvujeme a jichž vzpomínáme s úctou, poněvadž nám ukazují východ i západ onoho jasného slunce, jež plamennými paprsky hřálo kraje slovinské! Svěží pramen poesie Prešernovy posílil již mnoho duší charvátských a Charváti se jím budou těšiti i v budoucnosti. Na křídlech hudby obletuje

---

[5]) Spomen-cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava. U vienac savila „Matica Hrvatska" (na počest J. J. Strossmayera). Zagreb 1900. Ve znění nijak šťastně zkráceném přinesl tento článek také „Prešernov album", Ljubljanski Zvon, 1900, prosinec, str. 818—826.

Prešernova drahá píseň také domy charvátské, blaží nás i unáší..."

K stému výročí narozenin básníka slovanské vzájemnosti (1893) Šrepel napsal článek „Jan Kollár i Hrvati",[6]) jehož obsah případně označil větou: „Čechové jsou učiteli Charvátů v době obrození, Kollár byl illyrismu kmotrem." Tu byl Šrepel ve svém živlu: nikdo nedovedl tak krátce a jadrně objasniti vliv Kollárův na spisovatele a jmenovitě na básníky směru illyrského.

Z přečetných spisů, jež jsme uvedli, vysvítá, že Šrepel byl vynikající popularisátor latinské literatury římské i renesanční, kromě toho také domácí literatury charvátské a srbské a že také své vědecky založené stati o charvátské literatuře většinou psal pro široké kruhy. To bylo správné a užitečné. V naší demokratické době ani přísně akademičtí učenci nesmějí trčeti v svých pracovnách a hrdě seděti na svých universitních katedrách; s knihou, s časopisem, s novinami a také se živými slovy mají přicházeti k národu, který potřebuje a přeje si osvěty. Tím vážnější však jest tato činnost u národů malých. Avšak to, co konal Šrepel, daleko přesahovalo meze obvyklých a také vlasteneckých povinností. Často si mi stěžoval, že „je zahrnut přerozmanitými pracemi často anonymními", poněvadž také v Matici a v Akademii bylo málo lidí, kteří by byli chtěli pracovati a tak se navalilo na jeho bedra příliš mnoho práce. Teprve v posledních letech se zbavil prací příliš různorodých a zasvětil všecky své síly na prvém místě Akademii.

Leckdo si patrně již myslí: Ale kde jsou přísně vědecké spisy tohoto slaveného učence, zejména rozpravy z jeho úředního oboru? Tu jest Šrepel syn své doby a svého národa. Pozorujeme také u Čechů a Poláků, že jejich akademie a jiné vědecké společnosti s počátku pěstují každou vědu tak, že především přihlížejí k své vlasti; tím spíše se to rozumí u jižních Slovanů. Šrepel svědomitě sledoval filologii a linguistiku, jež se ho týkaly; to dokazují všecky jeho spisy, ačkoliv psal o tom jen málo, ale také tam osvědčil svůj široký obzor. V článku „Iz latinskoga jezikoslovja" (ve výroční zprávě záhřebského gymnasia za r. 1888) první seznámil

[6]) Jan Kollár. Sborník statí ..... redakcí Františka Pastrnka. Ve Vídni 1893.

Charváty s výsledky „školy mladogramatické“ a v jejím duchu napsal dvě rozpravy: „Analogija u sintaksi gramatičnih padeža latinskoga i hrvatskoga jezika“[7]) a „O postanju latinskoga b-imperfekta i b-futura“.[8]) V rozpravě „O najstarijoj lirskoj poeziji latinskoj s komparativnoga gledišta“[9]) hájil starých Římanů proti Mommsenovi, dokazuje, že také měli národní básnictví (zbytky jsou písně bratří arvalských a saliů).

Svých velikých znalostí z klasické filologie Šrepel užil na prospěch vědy a k slávě národa charvátského v svých rozpravách o charvátských latinistech, na něž ho zvláště upozornil Rački, v jehož duchu Šrepel vůbec působil. Všecky kraje při moři Jaderském od Istrie do Kotoru byly v nejužších vztazích s Italií; proto se zúčastnily jejího duchového rozvoje a seznámily se záhy s jejím humanismem a renesancí, z nichž vzešla slavná dalmatsko-dubrovnická literatura; ale také dávaly Italii znamenité učence, spisovatele, básníky, malíře a stavitele. Mezi nimi byli mužové světové pověsti, jejichž latinská díla byla rozšířena po celé Evropě ve znění původním nebo v překladech do různých jazyků. Přes tehdejší kosmopolitism tito spisovatelé rádi vzpomínali své „slovanské“ nebo „illyrské“ domoviny nebo i sami také psávali charvátsky jako italští humanisté psávali také vlašsky. Nejlepším příkladem jest nám sám Marko Marulić, který se nazývá „otcem charvátského básnictví“ pro svou velikou epickou báseň „Judita“ (napsána byla 1501, tiskem po prvé vyšla r. 1521), ačkoliv byli umělci-básníci při moři Jaderském i před ním. Dobře postihl Šrepel, že Marulić byl „l'uomo universale“, pravý syn renesance, který se zabýval vědou a různými uměními. Jeho vědecká činnost jest neobyčejně veliká a mnohostranná, poněvadž napsal mnoho děl bohosloveckých, filosofických, dějepisných, starožitnických a básnických v jazyku latinském vedle básní a rozprav charvátských. Největší slávy v Evropě dosáhl svým dílem bohoslovecky-filosofickým „De institutione bene beateque vivendi“, pravou to encyklopedií všech věd morálních, jež byla po prvé vytištěna r. 1511, potom

---

[7]) „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“, kn. CII. Zagreb 1890.

[8]) Tamt. kn. CIII. (1891.)

[9]) Tamt. kn. CIII. (1891.)

ještě devětkrát a byla přeložena do němčiny, francouzštiny, vlaštiny, španělštiny a češtiny.

Pro dějiny duchového rozvoje a pro charakteristiku charvátských spisovatelů jsou proto velice důležitá i jejich díla latinská; charvátské (a srbské) literární dějiny nesmějí zanedbávati ani čistých latinistů, zejména takových, kteří pracovali doma a vytvářeli onu kulturu, která jest základem literatury psané a ústní. Na krásné srbsko-charvátské lidové básnictví není ani pomyšlení bez všelikých vztahů se světem románským. Slované jako jiní národové jsou právem také hrdi na své humanisty. Co by byla na př. německá literatura bez latinistů XVI. století? U nás se mnoho chybovalo a ještě se chybuje, že se zabýváme jen spisy v jazyce národním, jež často bývají obsahem úplně bezvýznamné, ale zanedbáváme veliká díla latinská, německá a vlašská, jež byla ve své době směrodajná. Šrepel nebyl tak úzkoprsý. Horlivě sbíral látku o charvátském latinismu, který přežil stol. XV. a XVI., poněvadž zejména v stol. XVIII. nalézáme v Dubrovníku široký kruh vynikajících latinistů. Budil také zájem svých žáků o tuto práci, říkaje: ponechme filologům německým a jiným, kteří mají dostatek pracovních sil, různé drobné otázky z klasické filologie a držme se svého latinismu pramálo známého. Byl přesvědčen, „že by charvátští vlastenci s radostí přijali i knihu, v níž by byla jako na ukázku přeložena hlavní díla našich latinistů". K tomu ještě dodám, že by učené dílo o charvátském latinismu bylo nesmírně vítáno světové vědě a sloužilo by Charvátům ke cti. Doufám, že vědecké kruhy charvátské budou pokračovati v díle Šrepelem započatém; své doby se akademie měla ujmouti vydávání sborníku „Scriptores latini Slavorum meridionalium", jak jej měl na mysli Šrepel.

Z četných latinistů nám Šrepel sám vylíčil z každé doby několik zvláště významných. Humanista Šižgorić[10]) vedle jiných snad již v XV. stol. vštípil humanism na půdu charvátskou v Šibeniku. Tento latinský spisovatel nám představuje krásné sloučení vlastenectví a úcty ke klasickému starověku; v rozpravě „De situ Illyriae et civitate Sibenici"[11]) se nadchl charvátskými lidovými příslovími, písněmi, tanci a obyčeji;

---

[10]) Rad jugosl. akad. kn. 138. (Zagreb 1899.)

[11]) Šrepel ji uveřejnil v „Gragja za povjest književnosti hrvatske", kn. II. 1—12.

přísloví dokonce přeložil do jazyka latinského, jako koncem stol. XVIII. Ferić, ale pohříchu se nám nezachovala. Ivan Bolica Kotoran[12]) jest jeden ze slavných básníků z Boky Kotorské, kteří žili v krásných dnech Mediceů a papeže Lva; jeho „illyrské musy" podle Vergilia velikolepě opěvaly Boku Kotorskou. Junij Resti[13]) vynikal v kruhu dubrovnických latinistů XVIII. věku zejména jako satirik, který sloučil Horatiův příjemný vtip s Juvenalovou pravdivostí; v době francouzských encyklopedistů mu byli milejší Angličané Addison a Sterne než satirikové francouzští. S Lucretiem se měřil Stay,[14]) který zbásnil filosofii Descartesovu a Newtonovu.

Učenec Patricij[15]) v polovici XVI. věku v latinských a vlašských dílech psal o literární historii řecké a latinské a jmenovitě se proslavil svou poetikou, poněvadž v době, kdy byl Aristoteles na vrcholu své slávy, se opíral také o Platona a přidržoval se metody induktivní, jíž v lecčems správně vyvracel slavenou poetiku Scaligerovu a blížil se pravdám, jimž učí teprve doba nejnovější. Charvát Fortunij[16]) (Srića, Srićić? Latinisté svá jména upravovali podle latiny nebo je překládali do latiny) napsal první gramatiku jazyka vlašského, jako Jan Pannonij, Charvát z Kešinců v Slavonii napsal prvou mluvnici maďarskou; to nám vysvětluje, proč Šrepel dlouho sbíral látku také o tomto slavném latinistovi. Správně také ocenil první charvátskou mluvnici jesuity Bartola Kašiće[17]) (sám se psal Cassius!), mladší (1604) a také lepší než naše Bohoričova (1854); jest zajímavé, jak také tento plodný spisovatel charvátský z ostrova Krku hledal podle příkladu Dalmatinců nejlepší jazyk — v Bosně.

O latinském a charvátském spisovateli a básníku M. Marulićovi napsal Šrepel[18]) nejlepší a nejdůkladnější charakteristiku. Ukázal i dokázal, že Marulić v době renesanční ještě tkvěl ve druhé polovici středověku, ve mnišském scholasticismu, proti němuž se obracel jako mystik. Mysticism najdeme sice již před ním také jinde jako protiváhu proti sucho-

[12]) Rad kn. CXVIII. (1894.)
[13]) O latinskoj poeziji Junija Restija, Rad kn. CXIV. (1893.)
[14]) Stay prema Lukreciju, Rad. kn. CXXIV. (1895.)
[15]) O Patricijevoj poetici, Rad kn. CVIII. (1892.)
[16]) Hrvat, prvi gramatik talijanskoga jezika, Rad kn. 140. (1899.)
[17]) Latinski izvor i ocjena Kašićeve gramatike, Rad. kn. CII. (1890.)
[18]) O Maruliću. O 400 godišnjici Marulićeve „Judite". Rad. kn. 146. (1911.)

párné scholastice, avšak jest zajímavé, že ani v Dalmácii se již tehdy Slovan nemohl oddávati neplodnému hloubání a hledal štěstí v lidském srdci. Toto myšlení a cítění dodávalo spisům Marulićovým, jež jsou plny křesťanské morální tendence, všude obliby také v době humanistické. Šrepel nám také objasnil, že Marulić ve svých charvátských písních napodoboval i římské básníky, zejména Vergilia a Ovidia a kromě toho také již italský marinism a jeho antithese a hříčky slovní.

Dubrovnickému písemnictví se velice často jen slepě podivovali. Šrepel zdůrazňoval, že jest také třeba srovnávati je s literaturou klasickou a italskou. Krásná jest jeho rozprava,[19]) v níž dokázal, že veselohra „Skup" dubrovnického básníka Marina Držiće (hráli ji po prvé r. 1555) absolutní cenou nedosahuje Plautovy „Aulularie", avšak že čestně soutěží s Gelliovou komedií „La Sporta", která jí však nebyla vzorem, jak Šrepel neprávem soudil. Jest to rozhodně ctí slovanského jihu, že má po Italii z celé Evropy první zpracování Plautovy komedie a to — podle úsudku Jagićova — jedno z nejlepších ve stol. šestnáctém. Také pro Gundulićův duchovní epos[20]) „Suze sina razmetnoga" (podobenství o ztraceném synu), který za naší doby vedle dramatu „Dubravka" a vedle slavného eposu „Osman" došel největší obliby charvátského obecenstva, Šrepel našel vlašský vzor u básníka Luigi Tansillo (Le lagrime di San Pietro) a myslil také na Tassovo dílo „Le sette giornate". Básnická cena některého díla se samozřejmě nezmenší, ukáže-li se, v jakém ovzduší vzniklo, „poněvadž by to bylo vskutku neštěstí, kdyby se naše písemnictví a umění vůbec ohradilo čínskou zdí na obranu před cizí kulturou. Kdyby Dubrovník nebyl býval v těsných vztazích s pokročilou Italií, byli bychom se dočkali „Osmana"? Proč ostatní oblasti charvátské nezasahují v oné době také takto do literatury?"[21]) Šrepel také ještě v oné rozpravě ukázal, že menší básně Gundulićovy „Na smrt Marije Kalandrice" a „Ferdinandu II. knezu Toskanskomu" jsou duchově velmi sourodé s lyrikou Torquata Tassa a že skladba „Ljubovnik

[19]) „Skup" Marina Držića prema Plautovoj „Aululariji". Rad. kn. XCIX. (1890.)

[20]) O Gundulićevim Suzam sina razmetnoga. Rad. kn. CXXVII. (1896.)

[21]) Tamt. str. 22.

sramežljiv" jest jen překlad básně „L'Amante timido" bolognského básníka G. Pretiho.

Krásný příspěvek k charvátským dějinám literárním podává Šreplova rozprava „Sigetski junak u povjesti hrvatskoga pjesništva",[22]) v níž ukázal, jak Mikuláše Zrinjského opěvují stará lidová píseň, v stol. XVI. zaderský básník Karnarutić, v XVII. Peter Zrinjski a Minčetić, ke konci stol. XVII. Vitezović, v XVIII. Kačić, v XIX. Marjanović, Trnski, Vežić, Preradović, Dežman, Badalić, Ban, Dragošić, Štafić, každý v duchu své doby a podle své osobitosti. Podobného rázu jest rozprava „Puškin i hrvatska književnost".[23]) Nejdříve ukázal, jak Puškin napodobil a překládal některé pravé srbskocharvátské lidové písně a kromě toho mnohé mystifikace Prospera Mérimée. Důležitější jest díl druhý, který vykládá o poznávání děl Puškinových a o jejich překladech u Charvátů. Pod názvem „A. S. Puškin v chorvatskoj literaturě" vyšel tento oddíl — poněkud obměněný a rozšířený — také rusky v pěkném překladu Jagićově.[24])

Srbskému filologu Peru Gjorgjevićovi, který byl Šrepelovi podoben svou mnohotvárnou činností, svou laskavostí a skromností, křehkostí svého zdraví a předčasnou smrtí,[25]) nikdo nemohl napsati nekrolog tak procítěný.[26]) Na ně na oba se vztahují slova nekrologu, „že (Gjorgjević) nebyl jen důkladným odborníkem filologem, nýbrž že byl také schopným pracovníkem na poli všeobecné osvěty národní a za dnešních kulturních okolností, jež nalézáme jak u Charvátů tak i u Srbů, se právě tím zvyšuje jeho zásluha i sláva. Takových pilných lidí jest nám právě třeba jako promrzlému slunce".

Avšak Šrepel poznal také, že jest třeba vydávati materialie k dějinám charvátské literatury. „Na podnět svého člena p. Vatroslava Jagiće" založila „Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti" „Gragja za povjest književnosti hrvatske", novou publikaci přiměřenou požadavkům doby podle návrhu

[22]) Rad kn. 148. (1902.)

[23]) Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 13. sv. (Zagreb 1899), str. 118—140.

[24]) J. V. Jagić, A. C. Пушкин в южнославянских литературах. Сборник Отделения русскаго языка и словесности Имп. Акад. наук. T. XLX Spb. 1901.

[25]) Srovn. Ljubljanski Zvon 1903, str. 126—127.

[26]) Ljetopis jugosl. akad. za god. 1902, 17. svazek (1903), str. 159 až 164.

Šrepela, který byl také sám prvým redaktorem. Od r. 1897 až 1901 pravidelně vycházelo každého druhého roku po jedné knize, ale čtvrtá, kterou podle něho uspořádal A. Musić, vyšla teprve tohoto roku, poněvadž akademie nemá dosti prostředků[27]) na publikace staré a dvě nové — druhá také potřebná jest „Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena"; poněkud to zavinila také Šrepelova nemoc; přes to ještě den před smrtí diktoval úvod k Marulićově Davidijadě. Sbírce „Gragja" Šrepel výrazně vtiskl pečeť svého ducha a většinou ji také sám vyplňoval: II. kniha přináší látku, kterou všecku sebral jen sám. Nic nepokládal za nepatrné, co může býti důležité pro dějiny charvátského písemnictví a kultury, poněvadž rozvoj různých věd mu podával důkazy, že se dnes největší a nejznamenitější úkazy vyvozují z přečetných malých příčin. Proto usiloval, aby se listy a jiné památky po význačnějších mužích neztrácely, a sbírkou „Gragja" přímo chtěl také vybízeti k tomu, aby se sbíraly v akademickém archivu, aby se zachraňovaly pro vědu a vydávaly se v letech pozdějších. Především pomýšlel na materialie z doby ilyrismu, avšak ukázalo se, že ještě není vhodná doba, aby se uveřejňovaly všecky listy do r. 1860, často pak také ještě pozdější listy oněch spisovatelů, kteří přežili onen rok. Takto byl Šrepel nucen přihlížeti více, než si přál, k poesii a prose starších období novověkých od zavedení knihtisku (pro materialie starší jsou určeny akademické „Starine"). Mohu říci, že to nebylo na škodu vědecké publikace, jež přísluší akademii.

Ve sbírce „Gragja" Šrepel sám uveřejnil latinské a charvátské básně a drobnější spisy různých spisovatelů stol. XV. až XVII., příspěvky k slavonskému písemnictví stol. XVIII., kajkavský zpěvník ze stol. XVIII., tři kajkavské veselohry, německé básně Preradovićovy, listy P. Preradoviće, Janka Draškoviće a Šulekovy Gajovi; potom listy z pozůstalosti Dragojly Jarnićové, A. Vakanoviće a Dragutina Rakovce (mezi nimi listy Vrazovy Rakovcovi). Neodmítal ani drobností z doby ilyrismu: „Iz spomenice Mirka Bogovića", ilyr-

[27]) Celý roční rozpočet Jugoslavenske akademie nedosahuje výše 40.000 Kč, jež České akademii v Praze a polské v Krakově dává pravidelně na rok jen stát, a s ním se srovnávají výší příspěvku království České a Haličské; vláda charvátská však nedává vůbec nijaké podpory akademii, která přináší čest Charvátům před světem. Komentáře není třeba!

ské taneční pořádky z let 1840—1843, různá příležitostná a také novoroční přání roznašeče „Národních Novin" v l. 1841—1847. O některých listech a drobnostech (zejména o uvedených blahopřáních) by mohl býti spor, jsou-li důležité aspoň pro dějiny kulturní a je-li třeba všecko to uveřejňovati, poněvadž touž cenu mají na př. také různé latinské ódy a jiné básně z konce stol. XVIII. a z počátku stol. XIX., řeči při restauracích (županských volbách) a jiné brožurky, v hojném počtu chované v záhřebských knihovnách, ale velice málo známé a dostupné; nemáme totiž bibliografie „Croatik", jež nevyšla v jazyce národním. Avšak kdo kdy může rozhodnouti, co by se v budoucnosti hodilo některému badateli? Proto se obyčejně žádává, aby každá sbírka listů byla pokud možno úplná. Známo jest dále, že na př. Taine psal své slavné dějiny současné Francie také na základě různých lístků, jež mají znáti historikové literární i ostatní a ti jsou vděčni, nejsou-li nuceni sami sbírati všechen materiál toho druhu.

Mezi hojnými příspěvky Šrepelovými v „Gragji" tvoří listy nesmírně bohatý pramen pro dějiny charvátského obrození. Jak jsou cenné, naznačuje Šrepel sám jasným příkladem (srovn. Pripomenak ke knize I.): „Mně aspoň poesie Preradovićova zazářila ve své živosti teprve tehdy, když jsem pročetl jeho listy, ano některým básním nebo motivům vůbec nemůžeš ani porozuměti, nevíš-li, co básníkovi dalo podnět." Listy nám také potvrzují jasnou, avšak ještě ne dosti oceněnou pravdu, že Charváti nebojovali jen proti maďarisaci, nýbrž že bylo třeba, aby setřásli také duševní okovy německé. J. Trnski v listech Dragojle Jarnićové připojuje k nejobvyklejším slovům v závorkách překlady německé a její básně jí kritisuje přímo německy. Známo je, že někteří spisovatelé — také Kukuljević a Preradović — nejdříve psali německy. Proto jsme vděčni Šrepelovi, že nám učinil přístupnými také Preradovićovy básně německé z doby jeho mladosti a německé překlady některých básní charvátských, jež byly určeny jeho druhé ženě. S velikým zájmem a také s potěšením si bez obtíží pročte materialie z doby obrození každý, kdo chce poznati jedno z nejkrásnějších období v dějinách všech literatur slovanských. Nechybí mu ani zábavy. Censoři se na př. všude dopouštěli velikých pošetilostí, avšak zvláštní slávy si zasloužil záhřebský Mačik, který báseň již vysázenou Dragojly Jarnićové „Moj sanak" v časop. „Danica" r. 1843 úplně vyškrtal

pro slovo „čar", v němž se podle jeho mínění skrýval ruský — car (abychom byli spravedliví, musíme připomenouti, že se „Czar" v německých novinách ještě podnes tu a tam takto vyslovuje). Rádi věříme Trnskému (kn. III. 207): „Nám hodili na krk censory Maďary, úmyslně, aby nás týrali." Avšak jako spisovatelé různých jiných národů, dovedli si také spisovatelé charvátští pomáhati v takových nesnázích: báseň vyšla v karloveckém časop. „Pilger"! Posléze r. 1845 také dosáhli, že Mačik „pozbyl úřadu censorského — a od nynější doby nikdo nebude, ani nemůže býti censorem, kdo není velmi dobře znalý jazyka illyrského". Censor, který aspoň rozumí spisům, to byla tehdy již pro Charváty milost.

Za zvláštní zásluhu Šrepelovu pokládám, že si ve sborníku „Gragja" přiměřeně všímal také kajkavských Charvátů. Podivný jest jejich osud v dějinách charvátského písemnictví. Filologové je prohlašovali za Slovince a jejich nářečí se většinou svých zvláštností vskutku řadí do skupiny nářečí slovinských, avšak přes to zůstávají Charváty, poněvadž národnosti netvoří jen jazyk nebo dokonce nějaké nářečí, nýbrž celá historická, státní i kulturní minulost. A přece přes svou krásnou lexikografii kajkavci nebyli pojati do akademického díla „Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika". Dějiny literární je přezíraly, aby se ve světle tím zářivějším mohlo ukázati ilyrské obrození, které zobrazovali tak, jako by bylo spadlo s nebe. Když potom nevědomí srbští šovinisté Charvátům odpírali právo na štokavštinu, tu v Záhřebu i jinde neradi mluvili o kajkavcích a čakavcích. Avšak všecko to jest nesmírně nesprávné a nevědecké. „Provinciální" Charvátsko (županství záhřebské, varaždinské a belovarské) udrželo charvátskou státoprávní kontinuitu ve zlých dobách, když po krajích srbských se dostala také většina krajů charvátských, jež kdysi byly jádrem charvátského státu, pod panství turecké a benátské. Tyto zbytky (charvátští stavové se sami nazývali, „reliquiae reliquiarum"), měly slušný život kulturní a zejména koncem stol. XVIII. a na počátku XIX. kajkavští spisovatelé nebyli tak nepatrní ani počtem ani cenou, jako se obyčejně myslívá. Proto byla tím větší oběť provinciálních Charvátů, kteří se na prospěch národní a kulturní jednoty zřekli svého jazyka spisovného, neboť jest to samo o sobě něco neobvyklého, aby se středisko státního i kulturního života podrobilo jiným krajům. Charvátské kajkavce jest tedy

třeba v dějinách literatury vynášeti do nebe, a nikoliv je snižovati. Šrepel tu byl na správné cestě; jako v jiných choulostivých otázkách osvědčila i v této na něm svou moc pravda „Bildung macht frei". V posledních letech ho kajkavci poutali stále více a když ode mne zvěděl, jak se ruská akademie zajímá o čakavská nářečí, jejichž přízvuk jest neobyčejně podoben ruskému, ihned byl toho mínění, že by bylo povinností jihoslovanské akademie prozkoumati také nářečí v Zagorju a Prigorju.

Šrepelova „Gragja" přinášela čest akademii, poněvadž dějiny literární do doby nejnovější nabývají všude stále většího významu a věda se zejména u malých národů nemůže úplně odlučovati od života. Materiál se ovšem nemůže jen uveřejňovati do nekonečna. Jest také třeba jej vybírati a zpracovávati. Již Šrepel vkládal do indexu a v čelo listů také jejich obsah, avšak dobře by se hodily také delší úvody a kritická ocenění, na konci pak rejstříky jmenné i věcné. Dobře by také bylo, kdyby se vždy vydávala korespondence, která jest ve vnitřním vztahu. Zejména jest důležité, aby se listy velikých spisovatelů vydávaly úplně, ovšem také s listy, jež dostávali. Vší chvály hodná jest na př. V. kniha Vrazových „Spisů", v níž „Matica Hrvatska" (v Zagrebu 1877) vydala vedle dodatků a prósy také listy Stanka Vraze, avšak tu velice pohřešujeme listy, jež Vraz dostal z různých slovanských krajů od mužů většinou slavných, kteří měli veliký vliv na něho i na jiné charvátské spisovatele. Z krásného úvodu Fr. Markoviće k Vrazovým spisům („Izabrana Djela") víme, kolik takového důležitého materiálu se chová v Záhřebu, mimo jiné i pro naše literární dějiny. Takové vydání by bylo důstojné Akademie také proto, poněvadž by jí učinila vděk celému učenému světu slovanskému a tím by se také na poli dějin charvátské literatury vymanila z těsných hranic kmenových. Musím říci, že mne po té stránce neuspokojil ani program „Gragje", ačkoliv přihlížím k slovům Šrepelovým (v předmluvě k I. knize): „Ježto Srbové mají svou Akademii v Bělehradu, soudili jsme, že jest naší povinností tuto v Záhřebu, abychom uveřejňovali jen materiál k písemnictví charvátskému; nečiníme toho snad ze separatismu, nýbrž proto, poněvadž si přejeme, abychom rozdělili práci a také jsme nuceni hmotnými poměry naší akademie, jíž sotva dostačují prostředky na vydávání těch jejích literárních podniků, které již byly zahájeny". Jest velikou

ctí Charvátů, že v různých dobách měli v rozmanité formě před očima jihoslovanskou kulturní jednotu nebo aspoň vzájemnost a že se také jejich akademie přidržela této zásady. Mají-li Charváti a Srbové jeden spisovný jazyk, nesmíme nic opominouti, aby hráz mezi oběma literaturami nerostla, nýbrž aby mizela.

Podle celé činnosti Šrepelovy si snadno představíme, co nekrolog v časop. „Hrvatstvo" přímo potvrzuje, že připravoval kritické dějiny nové literatury charvátské, jež by byla dílem, jaké by dnes nemohl napsati nikdo jiný. Viděli jsme, jak mu byla známa všecka období kulturního života charvátského od stol. XV., při tom pak také všecky literatury, které měly vliv na písemnictví charvátské, t. j. klasická, vlašská, německá, francouzská a literatury slovanské. Jeho úsudek by nebyl býval jednostranný, nýbrž byl by se přidržoval onoho zlatého středu, do něhož se musí povznésti charvátská, srbská a také slovinská literatura, nechť se tam na domácí půdě blahodárně kříží rozmanité vlivy zeměpisné, kulturní i literární. Zejména u Slovinců jest třeba to zdůrazňovati, abychom se nestali příliš závislí jen na jednom sousedu. Šrepelovo dílo by bylo mělo vpravdě vědecký základ, po stránce estetické by bylo stálo na vrcholku, bylo by vážné, ale bylo by psáno s půvabem a nadšením, jež by nadchlo čtenáře.

Předčasně osud vyrval Šrepelovi péro z rukou. Tak se mu nevyplnil „nejkrásnější sen mého života" (z listu dne 7. prosince 1898), aby byl přešel na katedru literatury charvátské, která se uprázdnila, když se profesor A. Pavić stal odborovým přednostou kultu a vyučování. Fakulta filosofická ho navrhla jednohlasně, po druhé r. 1902 již většinou hlasů, ale hrabě Khuen-Hedervary věděl, jakého profesora charvátské literatury není třeba... Musím připomenouti, že se Šrepel nikdy nedral na veřejnost, že se nevměšoval do malicherných stranických sporů, že byl povahy mírné a ušlechtilé a vyhýbal se všelikému boji. Nebezpečni ovšem nejsou vlastenečtí křiklouni, nýbrž mužové pevné povahy! Nic mu na tom nezáleželo, že ho vláda nepotvrdila za rektora, ale bylo mu nesmírně líto, že prvý návrh, aby se mu udělila stolice charvátské literatury, vrátila za osm dní.

Takto Šrepel zůstal při klasické filologii a tím více se zabýval charvátskými latinisty, jimiž své žáky dokonce až příliš zaměstnával v disertacích a úkolech. Jistě by se byl brzy sám

přesvědčil, že ve vědě není správné vytvářeti příliš přesně vymezené „školy", nýbrž že jest třeba podporovati rozvoj různých individualit, jež najdeme. Sám měl také příliš vysoké ponětí o důležitosti klasické filologie pro národ charvátský, než aby si nebyl přál, aby se jeho žáci také v ní osvědčili. Stěžoval si mi, že není „na pravém místě", nicméně také na stolici pro latinu mohl býti spokojen se svou činností a se svými úspěchy. Do svých výkladů vléval život a poesii, v krásném výkladu živě a plasticky zobrazoval různá období a hrdiny římské literatury, svým širokým rozhledem objasňoval krásy římských klasiků, takže pro posluchače bylo vskutku potěšením poslouchati takového profesora, který byl i v osobním styku ochota a dobrota sama. Blaze Charvátům, splní-li se slova, jež pronesl u jeho hrobu zástupce akademické mládeže: „Půjdeme po Tvých stopách. Duch Tvůj bude pronikati všecky naše práce dotud, dokud nás nepokryje též hrouda, jíž pokrýváme i my Tebe..."

Požehnané bylo jeho dílo v charvátské vědě i literatuře, v nichž žil jeho duch. Jeho zásluhy se uznávaly také v učeném světě slovanském, jak ukázala ruská akademie věd, která ho přede dvěma lety zvolila svým členem dopisujícím.

Zasloužené štěstí našel také v životě rodinném, poněvadž jeho choť Zdenka, rozená baronesa Rukavina, mu byla nejlepší družkou ve dnech šťastných a pravým andělem v dlouhé, zlé nemoci; zanechal jí synka Vladimíra a dcerušku Vandu.

Jen jednoho, ale hlavního štěstí Milivoj neužil mnoho let. Zachvátila ho malarie r. 1896, když se v Záhřebě doplňovala kanalisace a kdy hnízda miasmů byla proto po delší dobu odkrytá. Šrepel, který byl stále v práci, se tehdy ještě příliš nestaral o svou nemoc, poněvadž se musil na podzim ujmouti práce děkanské. Takto neprovedl v pravý čas změnu vzduchu a také v pozdějších letech býval o prázdninách za svými studiemi v Přímoří, v Dalmacii a Benátkách, kde jest v mnohých krajích malarie endemická. Ta „černá příšera" ho stále pronásledovala, mnohokráte ho trápila zlá horečka a posléze mu různé orgány vypověděly službu. Příliš pozdě si vyžádal dovolenou r. 1903/4, aby se zotavil nejdříve v okolí štyrskohradeckém, potom na Gorenjsku, odkudž ho loni v srpnu přivezli položivého domů, ale jeho organism přetrval ještě téměř celou zimu, duch jeho pak zůstal jasný do posledního dne.

Za takových okolností se musíme tím více diviti, že Šrepel mohl tak pilně pracovati a napsati tolik krásných knih a rozprav. Jakási melancholie se zrcadlila na jeho sympatickém obličeji, který připomínal nešťastného ruského spisovatele Vsevoloda Garšina — to jest správná poznámka v nekrologu časop. „Hrvat. Pravo“ —, avšak nikdy se Milivoj neoddal pessimismu, vždy jasně hleděl do budoucnosti své i svého národa, jehož jména důstojně chránil bez jakéhokoliv šovinismu. Jen zřídka si mi tak trpce postěžoval, jako tehdy (28. I. 1903), když umíral „Vienac“, který se nepřeměnil v revui — stalo se dokonce něco nepravděpodobného, že Charváti r. 1904 zůstali bez jakéhokoliv většího literárního listu! —: »A bylo by nám nade všecko třeba „revue“. V tom nás všichni ostatní jižní Slované předstihují. Těžký politický útisk jako by nám nedával důvěry v sebe samy. Poklesli jsme. Svou energii vyčerpáváme v malicherných stranických hádkách. A bylo by nám třeba tolik světla!« Jak pravdivá jsou tato slova!

Šrepela také nikdy nermoutily žalostné poměry mezi Srby a Charváty, s důvěrou čekal lepší doby a také se jich vskutku dožil. Velice ho těšívalo, přišel-li kdo ze Srbska do hlavního města charvátského a přál si, aby Charváti, zejména spisovatelé, přicházeli častěji do Bělehradu, poněvadž by „zcela jistě zmizelo mnoho hloupostí a pohoršení“. Když „Matice Hrvatska“ vydala na pamět padesátiletého působení J. J. Strossmayera v hodnosti biskupské „Spomen-cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava“, Šrepel právem litoval, že nebyli k spolupráci pozváni také Srbové a Bulhaři, „poněvadž i pro ty i pro ony biskup dosti učinil, zejména v době, kdy ještě nebylo fondů národních“.

Velikého přítele a ctitele jsme však v Milivoji Šrepelovi měli my Slovinci. Měl rád naše kraje, zejména Gorenjsko, na Bledu, když mohl, hledal zotavení. Pokaždé pak také putoval k Prešernovu domu; vážil si našich básníků a spisovatelů, jako téměř všem Charvátům zněla mu naše píseň jako rodná; neobyčejně sympatická mu byla myšlenka, aby členové Matice charvátské i slovinské dostávali navzájem všecky knihy; Jihoslovanská Akademie na jeho návrh obnovila „skvělou“ myšlenku, aby se přijímaly také rozpravy slovinské, čehož, bohužel, — sám se také biji v prsa — málo užíváme. A proto nechť jménem naší domoviny zalétne můj poslední pozdrav

drahému příteli na záhřebský Mirogoj, kde odpočívá podle svých Ilyrů, jejichž hroby musí býti posvátné také Slovincům, zejména poněvadž máme mezi nimi Stanka Vraze, který je podle Šenoovy krásné básně náš i váš. Jejich duch oživoval Milivoje Šrepela — a ten nechť najde více nástupců.

† KAREL ŠTREKELJ

(VEDA. ROČ. II. (1912). STR. 529–542). PŘELOŽIL KAREL KREJČÍ.

Příliš brzy pro vědu i pro náš národ zemřel 7. července 1912 v štyrském Hradci řádný profesor slovanské filologie dr. Karel Štrekelj, teprve ve věku 53 let. K věčnému odpočinku jej doprovodil 10. července na hřbitov sv. Lenarta vskutku velký počet universitních profesorů, mnoho rodáků a akademická mládež, která se rozloučila jednou z našich dojemných písní pohřebních se svým učitelem a dlouholetým obětavým tajemníkem „Podpornega društva za slovenske visokoškolce v Gradcu".

Poněvadž se opravdu kulturní dílo u nás ještě velmi málo cení, naše veřejnost si ani dosti neuvědomila, že jsme ztratili vynikajícího a o nás zasloužilého jazykozpytce a vydavatele slovinských národních písní, zvláště pak se málo zdůrazňovalo (v době, kdy se tolik mluví o slovinské universitě), že ulehl do hrobu první universitní profesor slovinského jazyka a literatury, který také první opět přednášel slovinsky v onom Hradci, kde slovinská slova zněla na právnické fakultě v letech 1849—1853.

K. Štrekelj se narodil 24. února 1859 v Gorjansku na gorickém Krasu a pravým synem Krasu zůstal do konce svého života. Do vyšších tříd obecné školy v Gorici se dostal skoro náhodou. Když jeho starší bratr, František, již byl připraven na cestu, aby po prázdninách šel opět do školy, ptali se Karla, nechtěl-li by jíti také on, ale dlouho se nemohl odloučiti od svých milovaných ovec. V gorickém gymnasiu (1870—1878) zvláště naň působil profesor Fr. Levec svými přednáškami o slovinském jazyku a literatuře; o tomto učiteli vždy mluvíval se zvláštní úctou, slzy pak mu vstupovaly do očí, když v mladších letech vzpomínal na svého přítele, básníka Krilana (Jos. Pagliaruzzi). Zájem o lidové nářečí na Krasu a v Benátsku budil v něm zvláště ruskopolský slavista Jan Baudouin de Courtenay, osobně s ním známý, který psal v l. 1872 a 1873 své „Opazke" v časop. „Soča", později pak vědecké rozpravy o nářečí v Reziji a v Cirknu. Pro Štrekeljovu vědeckou činnost bylo důležité také to, že se v Gorici vedle italštiny naučil i furlanštině.

Ve Vídni studoval od r. 1878 filologii slovanskou a klasickou a srovnávací jazykozpyt; r. 1884 dosáhl hodnosti doktora

filosofie. Mezi posledními žáky Miklošičovými byl svému učiteli nejvíce podoben. Jako gramatik byl stejně věcný, úsečný, nebyl nakloněn teoretisování a byl poněkud konservativní, ačkoli sledoval a znal novější rozvoj slovanského a srovnávacího jazykozpytu, při výčtu a překladu staroslověnských památek se držel jeho filologické metody, vedle živého jazyka národního jej zvláště zajímala etymologie a pak celá ústní slovesnost.

V duchu svého velkého učitele zůstal také vždy skutečným slavistou, který nepřestával na svém jazyku. Užil každé příležitosti, aby se i prakticky naučil slovanským jazykům, na př. polštině a maloruštině jako jednoroční dobrovolník v jednom haličském pluku. U Miklošiče se také již r. 1886 ve Vídni habilitoval rukopisnou disertací, což bylo tehdy ještě možné, od něho také dostal nezpracované sbírky slovinských lidových slov a písní.

V studentských kruzích Štrekelj nebyl v popředí, nedal se přinutiti ani k nejobyčejnějšímu proslovu, ale dovedl se strhujícím citem zazpívati některou národní píseň, ač zpěvákem nebyl.

Brzy se chopil pera, byl spolupracovníkem „Ljubljanského Zvonu" od jeho prvního ročníku. Podával v něm zprávy hlavně o literárních zjevech u Slovanů, zvláště o velkých spisovatelích ruských. Spisovatelství a docentura ho ovšem nemohly uživiti a proto odešel na nějaký čas jako učitel do domu hraběnky Colloredo-Mannsfeldové, vdovy po bývalém ministru. S její rodinou přišel do Čech a takto měl možnost naučiti se také češtině. R. 1890 se mu poštěstilo, že se stal Cigaletovým nástupcem v redakci slovinského vydání říšského zákoníka. Tento důležitý a nesnadný úřad, který mu teprve poskytl možnost klidné vědecké činnosti, se shodoval s jeho tužbami. Byl sice samotář v životě i ve vědě, ale nechtěl býti jen teoretickým gramatikem a omezovati se na svá badání mezi čtyřmi stěnami: jeho přáním bylo přenášeti vědecké pravdy i v život, ryzost a správnost našeho jazyka měl vždy na péči. Rád se učil od prvního a hlavního tvůrce jazyka, od lidu samého, a proto sám sbíral slova v lidu a získával obsáhlé sbírky s různých stran, mnoho z tohoto bohatství uveřejnil v rozpravách „Iz besednega zaklada narodovega" v Letopisu Matice Slovenske, mnoho se také ještě chová v jeho pozůstalosti. Nová potřebná mu slova tedy hledal nejprve v lidu,

přejímal je také od jiných Slovanů, ale dovedl je vybírati a přizpůsobovati našemu jazyku, tvořil je konečně také sám, ale v duchu jazyka slovinského a jiných jazyků slovanských. Po té stránce tedy říšský zákonník nemohl míti lepšího redaktora. Pochopíme ovšem také, že právníci s ním nebyli vždy spokojeni, poněvadž přesné právnické termíny nebývá vždy lze pověděti po domácku nebo opsati a jest také třeba znáti jejich přesný význam, který ovšem i nejsvědomitějšímu filologovi nebývá vždy dostupný. Ideálním redaktorem říšského zákonníka by byl právník, který by byl zároveň dobrý spisovatel s filologickým vzděláním, anebo filolog se vzděláním právnickým. O hodnotě Štrekljových překladů by se mohl již dnes vysloviti nestranný odborný úsudek, pro nějž se chová v pozůstalosti zvláště zajímavý materiál, totiž četné korektury k civilně-procesnímu řádu od zemského presidenta v. v. bar. Winklera.

Štreklja pak čekala ještě větší a jeho schopnostem přiměřenější úloha. Slovinští poslanci a Vatroslav Oblak dosáhli toho, že na universitě štyrskohradecké byla zřízena nová stolice „pro slovanskou filologii se zvláštním zřetelem na slovinský jazyk a literaturu".[1]) Když pak Oblak zemřel před jmenováním mimořádným profesorem pro tuto stolici, dostal důstojného nástupce v K. Štrekljovi, který byl jmenován císařským rozhodnutím ze dne 4. října r. 1896 a nastoupil službu 1. dubna 1897. Okruh působení mu byl ustanoven ve jmenovacím dekretu, zvláště pak se žádalo, aby čítal každého roku jednu hlavní přednášku o slovinském jazyku a literatuře v rozsahu 3—4 hodin týdně, kromě toho pak přednášky o jiných předmětech slovanské filologie, jako o staroslověnštině a o srbocharvátském jazyku a literatuře. V tomto okruhu také svědomitě a úspěšně působil jako učenec i učitel. O slovinském jazyku a literatuře sám počal přednášeti slovinsky podle příkladu profesora jazyka a literatury italské a svoje přednášky také slovinsky oznamoval. Jeho postavení v Hradci však nebylo příjemné. Prof. Krek jej sice sám navrhl unico loco, ale přijal jej tak nelaskavě, že by se byl Štrekelj nejraději vrátil do Vídně. Dva rodáci a jediní představitelé slovinské vědy

[1]) V. Oblak se nehabilitoval pro „starou a novou slovinštinu" a ani Štrekelj nedosáhl takové stolice. Srv. můj spis V. Oblak, Knezova knjižnica sv. VI., str. 224—227. Srovn. zde str. 317.

v cizím městě se již nesblížili, což bylo ovšem oběma samotářům na škodu. Nebyl bych toho připomínal, kdyby se to nebylo stalo již s jiné strany a kdyby nebyl loni jeden z našich deníků napadal a snižoval prof. Kreka, aby povznesl prof. Štreklja. Toho zesnulý nepotřeboval. Co se pak týče prof. Kreka, smím, poněvadž ani mně nebyl nakloněn, tím spíše přiznati, že se s různých stran zbytečně a netaktně útočilo na jeho sebelásku — jeho popudlivost pak byla již předzvěstí nemoci, na niž brzy po svém odchodu na odpočinek zemřel. Zvláště pak se nesmějí snižovati jeho zásluhy: jako první profesor slovanské filologie ve Štyr. Hradci byl své doby úplně mužem na svém místě a dílo, jako jeho „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte", by mohlo býti ke cti každému učenci: poznámky pod čarou ještě podnes nezastaraly, poněvadž přinášejí důkladnou bibliografii všeho, co se do r. 1887 psalo o starých Slovanech, jejich kultuře i dnešní ústní slovesnosti; v své době pak dílo mělo zvláště v prvním vydání (r. 1874) ohromný vliv, jemuž podléhala většina dějepisů literatur slovanských, zvláště pak všechny jihoslovanské.

Štrekelj přetrpěl trpké zkoušky, poněvadž dlouho nemohl dosáhnouti řádné profesury, ač si ji svým dílem čestně zasloužil. Všude v učeném světě[2]) a také mezi svými štyrskohradeckými kolegy požíval vážnosti, jen na fakultě bránily spravedlnosti předsudky národnostní a ještě jiné příčiny, které se kryly národnostním pláštěm. Jeho stolice od počátku leckomu nebyla sympatická pro svůj původ a jméno, pokládala se za nutné zlo a proto se zdůrazňovala zásada, že v Štyr. Hradci nemohou býti dvě řádné stolice pro slovanskou filologii, ačkoliv slavistika na všech rakouských universitách organisována tak, že vedle stolice pro slovanskou filologii je ještě druhá pro příslušný jazyk zemský, na př. Lvov má ještě polskou a dokonce dvě pro maloruštinu, v Černovcích pak kromě stolice slavistické a maloruské je dokonce pro 200.000 rakouských Rumunů zvláštní stolice pro rumunštinu vedle stolice pro románskou filologii. Avšak za dnešních poměrů tyto ani jiné důvody nepronikly. Dlouhé boje se nejprve skončily tím, že fakulta navrhla (26. října 1903) pro Štreklja

[2]) Dopisujícím členem jej zvolila „Společnost národopisného musea československého" v Praze (1900), Císařská akademie věd v Petrohradě (1902) a Král. srbská akademie v Bělehradě (1910).

osobní přídavek 2000 korun, který mu ministerstvo povolilo teprve od 1. října 1905. Téhož roku se stal členem zkušební komise pro střední školy a r. 1906 také ředitelem semináře pro slovanskou filologii. R. 1907 jej fakulta navrhla do VI. třídy (ale nikoliv za řádného profesora) a potom projevila také přání, aby jí zůstal zachován, když jej bulharské ministerstvo osvěty pozvalo do Sofie. Důsledek toho všeho byl, že Štrekelj za ministra Marcheta přece dosáhl řádné profesury r. 1908.

Když se dnes ohlížím na tu dobu i pro mne velmi těžkou, přichází mi na mysl jedna světlá vzpomínka: nikdy jsem neslyšel slova, jež by snižovala jeho vědecké nebo učitelské zásluhy, nebo snad obsahovala námitky proti jeho osobě. Z „Landsmannprofessur", za niž se zprvu pokládala jeho stolice, Štrekelj vytvořil svým věděním, vytrvalou prací a pevnou povahou plnoprávnou stolici pro slovinštinu, poněvadž to je po své podstatě druhá stolice pro slovanskou filologii v Štyrském Hradci. Na tuto jeho zásluhu se nesmí zapomenouti, a nechť je vzorem všem, kteří stejně trpí!

Bohužel Štrekljovi nebylo souzeno, aby ještě dlouho bez starosti a spokojen pracoval pro svou vědu. Pro nás je škoda tím větší, že se v poslední době se zvláštní horlivostí vrátil k domácím předmětům, které po nějakou dobu nechával více stranou, poněvadž spory o slovinském pravopisu a rozpravami obdobnými nemohl proniknouti v širokém světě vědeckém. Zvláště se chápal díla, které měl vždy před očima jako poslední a nejvyšší cíl, totiž historické mluvnice jazyka slovinského. Proto vybral a ještě doplnil své staré články „O Levčevem slovenskem pravopisu in njega kritikah" (1911) a napsal o tom své odůvodněné mínění ministerstvu vyučování (byl mu je dlužen již nějakých deset let), k čemuž jej vedly kromě uvedeného ještě i jiné důvody. Články, jež také sem spadají, „O nekaterih pobijanih pravilih slovenske pisave" v „Ljubljanském Zvonu", již nemohl dokončiti. Z nemoci, která již několik let podkopávala jeho organismus, se vyvinula vodnatelnost, a ta jej uvrhla v polovici června minulého roku na smrtelné lože. Vstával ještě, když se mu lékařskou pomocí ulevilo, a tehdy pořádal své „Slovenske narodne pesmi" a ostatní pozůstalost. Bylo žalostné viděti, jak trpělivě snášel utrpení, z něhož jej vysvobodila smrt.

Nemohu tuto vypočítávati ani oceňovati všechny Štrekljo-

vy spisy,[3]) uvedu jen díla hlavní a jejich charakteristiku. Po prvé Štrekelj vystoupil na veřejnost posudkem Šumanovy slovinské mluvnice pro střední školy v „Ljublj. Zvonu" r. 1885, působil tedy na poli vědeckém celých 25 let. Již tam osvědčil obsáhlou a důkladnou znalost jazykozpytu slovanského a srovnávacího. Zajímavé jest také jeho pedagogické stanoviště: výsledkům srovnávacího jazykozpytu se právě tak jako výsledkům badání přírodovědeckého nesmí zavírati cesta do škol,[4]) ale vždy nechť platí pravidlo: Est modus in rebus. Prvním jeho samostatným dílem byl popis tvarosloví nářečí jeho rodného kraje a území sousedních (Morphologie des Görzer Mittelkarstsdialektes, 1887, v Sitzungsberichte vídeňské akademie věd). Tu se snad nepřidržuje historického rozdělení svého učitele Miklošiče, nýbrž vychází ze živého jazyka a zvláště přihlíží k přízvuku, na němž tvarosloví také závisí. Vedle tohoto pokrokového hlediska jest třeba ještě pochváliti hojnost příkladů a dobrý výklad různých tvarů a také slov. Dále pak uveřejňoval články jazykozpytné, literárně historické a národopisné v Jagićově Archiv f. slavische Philologie (od XI. ročníku), Lj. Zvonu, Letopisu a Zborniku Matice Slovenske, a v mariborském Časopisu za Zgodovino in Narodopisje, jehož redaktor má zásluhu, že na něm vyloudil mnoho vynikajících článků. Největší a také nejvýznamnější jeho rozpravu Zur slavischen Lehnwörterkunde přinesly r. 1904 Denkschriften vídeňské akademie věd (Phil. hist. Klasse v kn. L), článek Käser, Kosch, Zeitschrift für deutsche Wortforschung, roč. V., článeček Etymologisches pak přinesl Zbornik u slavu Vatroslava Jagića.

Mnoho slovanských příspěvků Štrekelj vytěžil z živého jazyka lidového (LMS 1892, 1894), které, pokud mohl, jazykozpytně a také věcně objasnil. Sem náleží také Prinos k poznavanju tujih besed v slovenščini (LMS 1896). Rozbory mnohých cizích slov v slovinštině najdeme také v jiných rozpravách, které přihlížejí ke všem jazykům slovanským, zvláště k západním, jež mu byly nejbližší a nejvíce přejímaly z němčiny, italštiny, furlanštiny a maďarštiny (Archiv fsl. Ph. XII, Denkschriften L.), některé také v Slavische Wortdeu-

[3]) Viz jejich soupis v Godišnjaku srpske kralj. akademije XXIII (1909), str. 465—469.

[4]) Lj. Zvon V. 116. Oblak byl mínění opačného; viz můj spis V. Oblak (Knezova knj. VI.), 216. Srovn. zde str. 378.

tungen (Arch. XXVII) a Vermischte Beiträge zum slavischen Etymologischen Wörterbuch (tamt. XXVIII.), kde se většinou zabývá původními slovy slovanskými. Štrekelj si také všímal našich sousedů, co mají od nás Furlanci (Arch. XII.), Italové (tamtéž XXVI.) a Němci (Ztschr. f. d. Wortforschung V.), zvláště štyrští (ČZN. V. a VI.), kteří od nás mnohem více přejali, než by se mohlo mysliti; sbíral také látku k obdobné rozpravě o korutanské a pruské němčině. Tak Štrekelj velmi obohatil etymologický slovník jazyků slovanských a uvedených jaz. sousedních, poněvadž vyložil na sta domácích i cizích slov úplně nově, nebo zase staré výklady opravil, doplnil a lépe utvořil. Jen rozprava Zur slavischen Lehnwörterkunde ve vídeňských Denkschriften čítá 353 hesel a je vůbec největší po Miklošičových Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen a po Matzenauerově knize Cizí slova ve slovanských řečech. Jest pak třeba věděti, jak svědomitě Štrekelj každý příspěvek po dlouhá léta připravoval, jak si vážil díla svých předchůdců, studoval historickou gramatiku příslušných jazyků a staral se i o věcný rozbor svých slov. Zvláštní pozornost věnoval jejich dialektickým formám; tak na př. nejedno slovinské nebo srbocharvátské slovo nedovedeme vyložiti ze spisovné italštiny, nýbrž z benátského nebo isterského nářečí, nebo i z furlanštiny. Právě tak je tomu ovšem i se slovanskými slovy v jazycích sousedních. Tato metoda, která Štrekljovi přinesla mnoho úspěchů, zdá se leckomu samozřejmá, ale není tak obvyklá, poněvadž vyžaduje mnoho vědomostí a studia. Vůbec se musíme všude diviti Štrekljově obsáhlé a hluboké učenosti, kritičnosti, obzíravosti a nestrannosti. Proto si Štrekljových etymologií, v nichž máme vrchol jeho vědeckého působení, vysoce vážili nejen slavisté, ale i romanisté (jako Schuchardt, Meyer-Lübke, Cornu, Ive, Gartner, Vollmöller) a germanisté.

Kdo byl tak pevný v svém oboru, mohl se vydati i na nejnebezpečnější pole etymologické a odvážiti se výkladu jmen místních. Štrekljovy rozpravy o některých jménech v německém (ČZN I) i slovinském Štyrsku jsou vzorné a při tom zajímavé pro každého. Kdo by si pomyslil, že je Admont Vodomot (kraňský Udmat), Aussee Osoje, Fehring Borovnik, Grundelsee Kroglo (první ‚o' bylo nosové) jezero, Irdning Jelnik atd. A jak zkomolena jsou některá slovinská jména vlivem německým jako Bučečovci za Volčičevci, Činžat ze Seno-

žet, Zajčki klošter z Žiče, nebo vlivem dialektickým, na př. Okoslavci za Volko-, Vukoslavci! Abychom došli takových závěrů, nesmíme ovšem srovnávati nazdařbůh jména jakž takž podobná, nýbrž je třeba sledovati, jak se psala od nejstarších dob, znáti jazykozpytná pravidla a vůbec míti smysl pro historický rozvoj příslušných jazyků. Tak nás učí na př. jména Irdning a Edlach, že místo „jela" (jedle, něm. Tanne) říkali vymřelí Slovinci v alpských krajích „jedla", a měli tedy severozápadněslovanskou skupinu dl, která ještě dnes žije vZiljské dolině a řadí se k zvláštnostem, tvořícím most od slovinštiny k češtině.

Štrekljovy rozbory našich a sousedních cizích slov i místních jmen jsou také důležitým materiálem pro dějiny našeho osídlení v zemích alpských, pro dějiny styků s našimi sousedy, pro náš kulturní i sociální rozvoj. Škoda, že Štrekelj sám nevyvodil důsledků ze svých bohatých pokladů a že nám na př. neukázal, co jsme přinesli s sebou ze zákarpatské praslovanské domoviny, co jsme přijali od sousedů v nynějších sídlech hned a co prodlením století, v jaké věcné skupiny lze seřaditi cizí slova u nás atd. Zajímavá jest také otázka, co, kdy a proč Němci přejali od nás.

Avšak ani Štrekljovi etymologie samy o sobě nebyly cílem: nejen že se při nich opíral o mluvnici, nýbrž vyvozoval z nich také gramatická pravidla. Jest nespravedlivé dovolávati se jen jeho spisu „O Levčevem pravopisu" na důkaz, „dass Štrekelj auch grammatische Fragen nicht ferne lagen",[5]) když přece o tom svědčí každá jeho etymologická rozprava. Za příklad vezměme jen jeho spis Zur slavischen Lehnwörterkunde, kde v rejstříku (str. 88—89) sebral své četné příspěvky k fonologii, morfologii, tematologii, syntaxi a semasiologii slovanských jazyků. Mnohý učenec by z jeho poznámek o parasitickém n a m a o podobných zjevech ve slovanských jazycích sestavil celé rozpravy, Štrekelj je však pojal do svých etymologií, a napsal-li přece také nějakou rozpravu, byla nesmírně krátká (srv. Arch. f. sl. Ph. XXV, 564—569 o ztrátě predikativního instrumentálu v slovinštině a v srbštině, a XXVI 569—570), což mu jest v naší době zvláště ke cti. A kolik slovinské mluvnice tkví v jeho vzorném rozboru takové drobnosti, jako je „Slovensko cesarsko odločilo iz l.

[5]) V. Jagić, Archiv f. sl. Ph. XXXIV, 320.

1675“ (ČZN I.)! V obraně Levcova pravopisu pak najdeme celé gramatické kapitoly, jen o *l* téměř monografii. Jeho znalosti našich živých nářečí i celých dějin našeho jazyka spisovného, nebo zdařilým důkazům z jiných slovanských jazyků a ze srovnávacího jazykozpytu nemůže odepříti uznání ani ten, kdo se s ním nesrovnává. Kdyby byli bývali Levcovi protivníci a všichni spisovatelé, proti nimž se obracel, na téže výši, nebylo by se o našem pravopisu vyplýtvalo tolik inkoustu nadarmo. Úhrnem pak musíme litovati, že psal tak obšírnou obranu, uveřejňoval ji v denníku, před závěrem ji přerušil a teprve po deseti letech ji vydal o sobě. Takové otázky náleží do statí psaných odborně pro odborné kruhy a listy (bohužel, listů vpravdě takových nemáme); poněvadž se však i odborníci zřídka shodnou, musí býti někdo, kdo vždy na konec na nějaký čas rozhodne, a to nechť je usus tyranus, neboť ve většině případů má pravdu jen jeden. Že je to i u nás úkolem vyučovací správy, netřeba ani zdůrazňovati. Štrekelj pak by byl svým vědeckým názorům pomohl získati mnohem více uznání, kdyby byl napsal tak toužebně očekávanou a potřebnou historickou mluvnici jazyka slovinského, která by se byla stala základem všem mluvnicím školním. Avšak toho všeho mu nedovolovala jeho vědecká poctivost. Znalecký posudek, který po něm žádalo ministerstvo, chtěl také veřejně odůvodniti, ale pro mluvnici nikdy neměl dosti příprav z rukou vlastních ani cizích.

Pro převelikou důkladnost Štrekljovu jeho slovinská mluvnice, jež se nám slibovala pro „Sammlung slavischer Lehr- und Handbücher“, kterou vydávají A. Leskien a E. Berneker nákladem C. Wintra v Heidelbergu, a pro dílo „Enciklopedija slavjanskoj filologii“, vydávanou ruskou akademií za redakce V. Jagiće, nevyšla ani nebyla dokončena. Ve skutečnosti ji Štrekelj ještě nepsal ani pro jednu, ani pro druhou sbírku, neboť v jeho pozůstalosti se našly obšírné zlomky mluvnice, psané slovinsky, která i svým obsahem a formou byla nepochybně určena jeho žákům a slovinské veřejnosti, a teprve ze slovinského originálu by byl pořídil pro obě sbírky výtahy s potřebným aparátem vědeckým. Pro tisk jsou úplně připraveny úvodní kapitoly o dějinách slovinské mluvnice, o grafice a pravopisu; vedle obšírně zpracovaného hláskosloví (jen o přízvuku 100 str. in 4°), chybějí podrobnosti z konsonantismu; v tvarosloví je ukončeno celé skloňování, kromě

číslovek, u slovesa jen dějiny slovinské konjugace. Tento rukopis by se měl ovšem pokud možno nejdříve vydati s přehledem Štrekljovy gramatické činnosti, aby si mohli čtenáři mluvnici doplniti pokud možno z jeho ostatních spisů. Vhodné by snad byly i některé dodatky z jeho přednášek a ostatní pozůstalost. Štrekljova historická a srovnávací slovinská mluvnice, byť i nedokončená, byla by nesmírně vítána nejen domácím, ale i všem slavistům i jiným linguistům, jeho přímí i nepřímí žáci tak budou moci na jeho základě stavěti dále, aby se nám jednou dostalo celé vědecké mluvnice našeho jazyka, jež by byla důstojná Pleteršnikova slovníku.

Nejvíce slávy však přinášejí a budou přinášeti Štrekljovu jménu „Slovenske narodne pesmi", které jsou zároveň největším a nejznamenitějším dílem, jež dosud vydala Matica Slovenska. R. 1887 Štrekelj uveřejnil v „Ljublj. Zvonu" a v „Slovanu" výzvu veřejnosti, aby mu doplnila materiál, který mu odevzdala Matice, novými sbírkami, jichž vskutku získal na sta, r. 1895 vyšel první svazek, do r. 1911 jsme dostali tři silné svazky, ze čtvrtého pak ještě 480 stran. Připraven a většinou uspořádán je i ostatní materiál. Ve IV. knize bude ještě konec písní stavovských, pak jsou na řadě žertovné a zábavné, V. kniha je určena obšírným dodatkům (zesnulý jich počítal na 20 archů, ale bude jich více), písním znárodnělým, které budou vytištěny drobným písmem, o p r a v á m a p o z n á m k á m, l i t e r á r n ě h i s t o r i c k é m u p ř e h l e d u s l o v. n á r o d n í c h p í s n í a j e j i c h p r a m e n ů m, s l o v n í č k u m é n ě z n á m ý c h s l o v a t v a r ů a r ů z n ý m u k a z a t e l ů m. Nový redaktor by měl nejvíce práce, aby doplnil podle Štrekljova náčrtku a pokud možno v jeho duchu vše, co je tuto podtrženo, také pro to se najde dosti pomůcek v jeho pozůstalosti, avšak této úlohy se smí a musí chopiti muž, který by na ni stačil a mohl se jí po nějaký čas plně věnovati.

O Štrekljových lidových písních se vyslovili s největšími pochvalami nejpovolanější soudcové, jako V. Jagić a K. Jireček (ve Vídni), A. Brückner (v Berlíně), † W. Nehring (ve Vratislavi), J. Polívka (v Praze), G. A. Iljinskij (v Petrohradě) a j. A skutečně, slovanští národové mají mnoho a velikých sbírek lidových písní, ale žádnou takovou, jako je Štrekljova, jež přináší všechen materiál až dosud tištěný i zapsaný materiál, uspořádaný podle vědeckých zásad. O těch se

nebudu šířiti, neboť je Štrekelj sám podle svého zvyku krátce a jadrně vyložil v Předmluvách prvých tří knih. Tam nechť si je ještě jednou přečtou také ti kritikové, kteří by chtěli Štrekljovo vydání stále ještě měřiti „estetickým měřítkem". Takového materiálu, který si nezaslouží názvu básně, je plno ve sbírkách všech národů, vždyť i o junáckých písních srbocharvátských tak slavných, jichž máme celou knihovnu, praví T. Maretić,[6]) že je mezi nimi dobrých nanejvýš na tři knihy a „da je jedva jedna trećina od svih dosad štampanih junačkih naš pjesama vrijedna i dostojna, da se čita i proučava!" Štrekelj sám nechtěl vydati „krásnou knihu", nýbrž „toliko kritický příspěvek k psychologii slovinského lidu, smíme-li tak mluviti, příspěvek k slovinskému folkloru, t. j. k vědě o slovinském lidu, jak se nám jeví ve svých písních". Takový příspěvek je důležitý nejen pro vědu, ale pro každého, kdo se s lidem stýká, zvláště i pro uražené moralisty. Bohužel sbírka ani tak není tou měrou úplná, jako by mohla a měla býti, poněvadž v pozůstalosti jest celý svazek s nápisem „Pohoršlivé", které nesměly býti zařaděny do I. svazku. Co to znamená, nechť ukáže jen jeden příklad. Dr. Radojčić, nyní profesor v Karlovcích, před lety studoval lidové písně o lásce mezi bratrem a sestrou, která se mění také v lásku hříšnou. Všude našel pro ni příklady, jen v našich písních nikoliv. Když jsem to říkal Štrekljovi, odpověděl mi, že měl čtyři doklady, ale výbor mu je škrtl. Takto zmizel ze sbírky dokonce jeden motiv, jakých je konečně v lidovém i umělém básnictví všech národů tak málo! Což nenapadlo profesory, jichž je přece dosti ve výboru, že by podle toho bylo třeba vyloučiti z literatury nebo aspoň ze škol krále Oidipa a mnoho jiných básnických děl s incestem? Po takových zkušenostech a tuhých bojích, jež byly vedeny pro jeho Slov. nar. pesmi, byl později sám opatrný a leckterou píseň zbytečně zařadil do velkého svazku „Robate in kosmate", (hrubé odrhovačky), které chtěl jednou vydati, ale nikoliv pro veřejnost.

Štrekelj při své dlouholeté práci nabyl zvláštního smyslu pro rozlišování písní pravých, znárodnělých i umělých, jichž bývá vždy plno v různých sbírkách. Umělé písně neznámých básníků dílem uváděl v dodatcích, mnohým tak nalezl původce z různých zpěvníků, modliteb, „Drobtinic" a jiných knih;

[6]) Naša narodna epika, 4.

sbírka jedněch i druhých v pozůstalosti je velmi rozsáhlá. Jeho národopisné působení však nepřestávalo na lidových písních, sbíral také pohádky, bajky, přísloví a pořekadla, hádanky, zaklínání, nadávky, pověry a lidové podání toho druhu, které se nesmí ztratiti.

Když ministerstvo kultu a vyučování zakládalo velký podnik „Lidová píseň v Rakousku", byl Štrekelj ovšem postaven v čelo slovinského pracovního výboru, který obratně organisoval a úspěšně vedl, takže my Slovinci jsme značně pokročili v soustavném sbírání lidových písní, při nichž je hlavní věcí nápěv. Více než obsah, který však také není tak slabý, jak se časem tvrdívá, proslaví jednou naše krásné lidové písně melodie, až vyjdou ve zmíněné sbírce rakouských národů. Obšírný návod „Navodila in vprašanja za zbiranje in zapisovanje narodnih pesmi, narodne godbe, narodnih plesov in šeg ki se nanašajo na to" (v Lublani 1906), zpracoval většinou Štrekelj sám a jeho slova se dbalo i v ústředním výboru ve Vídni.

O slovinské literatuře Štrekelj mnoho nepsal. Chci se zmíniti o nedostatečně oceněné rozpravě „Prešeren in narodna pesen" (Sbornik Mat. Slov. III), k jejímuž závěru by se mělo přihlížeti, že totiž lidové písně redigované Prešernem je třeba přijmouti aspoň jako dodatek k jeho básním. Zajímavý materiál pro poznání našich malicherných a žalostných dřívějších poměrů přinášejí „Pisma in zapiski iz Cafove ostaline" (ZMS II.), příspěvky k Simoničově „Slovinské bibliografii" (ČZN III.) pak ukazují, jak Štrekelj sám pečlivě sbíral slovinské knihy a tisky. Sledoval i nejnovější slovinskou literaturu se zájmem, i když se mu vždy nelíbila, přednášel pak o celé naší literatuře od Frisinských zlomků po Gregorčiče podle slovinského rukopisu svědomitě zpracovaného. Z těchto přednášek, v nichž se silně jeví Levcův vliv zvláště v obšírných životopisech, dalo by se vybrati nejedno zrno, poněvadž Štrekelj měl také v otázkách literárních zdravý úsudek a svého mínění neskrýval. Za vzor — také i jeho jazyka — ať slouží tyto zlomky o slovinských protestantech:

„Toda pri vseh napakah in nedostatkih delovanja slovenskih protestantov ne smemo pozabiti, da so oni položili temelj naši književnosti: oni so prvi s knjigami začeli delovati na duševno življenje narodovo. Pisalo se je sicer slovensko tudi pred protestanti. Toda kako! Brez vzajemnosti, osamelo, brez

vpliva na narod; to so le drobna zrnca, ki so slučajno pala na neizorano zemljo in so ostala brez rasti, cveta in ploda. V narodnem oziru ni bilo Slovencem ž njimi pomagano nič...

Mnogi katoliški pisatelji radi zanikujejo znamenitost protestantovske dobe tudi kar se tiče slovenskega slovstva. Recimo, da so naši reformatorji ali protestanti XVI. stol. namerjali s slovenskim pisanjem samo in edino le to, da pridobé slovensko ljudstvo za luteranstvo, potem smemo prašati, kaj so storili slovenski duhovniki pred protestantovsko dobo v slovenskem jeziku in s slovensko knjigo v prospeh katoliške vere, kjer je bilo vendar še marsičesa želeti? Saj nam je vendar znano, da takrat mnogi Slovenci niso znali deset zapovedi, apostolske vere in očenaša. Pa tudi potem, iz dobe reformacije, ko bi bili vendar morali izbijati klin s klinom, in iz dobe protireformacije, koliko spisov imamo od katoliških slovenskih pisateljev?...

Namesto da bi uporabili tisek za svoje namene in svrhe, so tiskarja — izpodili iz dežele, da so ga vnovič v deželo dobili čez sto let!"

Tak učil mládež pravověrný katolík s hlubokým náboženským přesvědčením, který však nebyl a jako učenec ani nemohl býti slepým straníkem a ostře odsuzoval leccos, co se na Slovinsku děje ve jménu jeho zásad. Jeho slova v řeči i písmě sice bývala někdy snad poněkud prudká, ale pocházela od šlechetného člověka a upřímného vlastence.

Kromě materiálu a spisů již uvedených jest v Štrekljově pozůstalosti dávno ukončený rukopis Lautlehre des Görzer Mittelkarstdialektes, tedy pokračování jeho první vědecké rozpravy. Mnoho látky sebral i o nářečí v Cirknu, neboť nebyl spokojen s jeho popisem, který uveřejnil J. Baudouin de Courtenay v Archiv. f. slav. Phil. (VII. a VIII.), ale se svým nedošel mnohem dále, byl by ho ani neuveřejnil, protože nechtěl „zarmoutiti" zasloužilého slavistu. To je rys příznačný pro Štreklja, poněvadž Baudouin de Courtenay sám miluje pravdu a nebyl by to ani jemu vykládal ve zlé. Zanechal ještě jiný dialektický materiál, zvláště bohatá pak jest látka „ze živého pokladu lidového" z různých krajů, někdy po skupinách, jako názvosloví zednicko-tesařské nebo názvy různého ovoce, nebo jména místní. Nesčíslné jsou lístky s materiálem pro slovanskou etymologii (také pro „lidovou") a výklad místních jmen. Zastoupeny jsou také všechny části slovanské

mluvnice, zvláště tak dobře můžeme sledovati Štrekljovy důkladné přípravy pro různé kapitoly jeho slovinské mluvnice. Pro ni si také vypisoval větší výňatky ze starších slovinských spisovatelů. Škoda, že jen sebral látku a nemohl již napsati rozpravu o jazyku ukázkového listu („Probeblatt") k Dalmatinově bibli, který z pozůstalosti Th. Elzea věnoval dvorní rada prof. Luschin štyrskohradecké universitní knihovně, neboť z této rozpravy by se byli dozvěděli, jak pracovala lublaňská komise, jež přehlížela největší dílo protestanské doby. Také národní písně jej lákaly k studiu; sbíral slovinské paralely k evropským baladám, zvláště k Modrovousovi, a rukopis „Eine Incestballade als Kinderspiellied" je připraven pro tisk. Mezi jeho přednáškami jsou pak pro nás zvláště důležité slovinsky psané přednášky „O slovenski narodni pesmi".

Celá tato rukopisná pozůstalost náleží do jedné nebo několika lublaňských knihoven, aby z ní mohli při příležitosti čerpati naši badatelé. Totéž přání mám také, pokud jde o Štrekljovu bohatou knihovnu, aby se nám zachovaly, pokud možno, všechny jeho slovinské knihy, mezi nimiž jsou i unika.

NOVÝ SEMINÁŘ PRO SLOVANSKOU FILOLOGII NA KARLOVĚ UNIVERSITĚ[1])

(NAŠE DOBA, ROČ. XXX. (1923) STR. NA. 581–593).

Začátkem druhého semestru školního roku 1922—23 přestěhovaly se Ústav a semináře pro dějiny umění a Seminář pro slovanskou filologii Karlovy university do nádherné novostavby Úřadu pro zahraniční obchod v Břehové a Sanytrové ulici (za bývalým Akademickým gymnasiem), kde byla 3. května letošního roku slavnostně zahájena činnost filosofické fakulty v nových místnostech. Byl to významný den pro fakultu a pro Karlovu universitu, poněvadž celá budova, vystavěná architektem dr. Sakařem, má v nedaleké době býti přikázána filosofické fakultě a představuje začátek novostaveb pro českou universitu. Filosofické fakultě dostane se hlavní budovy podle návrhů architekta dr. Sakaře na Smetanově náměstí, pro fakultu právnickou a theologickou a pro ústřední úřady universitní vystavějí se budovy podle návrhů † architekta Kotěry u Čechova mostu, takže budou všechny duchovědné odbory universitní seskupeny kolem nynějšího parlamentu. Z filologických a filosoficko-pedagogických seminářů dostalo se nových místností nejdříve Slovanskému semináři, poněvadž jich nejvíce potřeboval a má zvláštní význam pro kulturní život Československé republiky a pro její postavení ve světě vědeckém.

Abychom mohli lépe oceniti tento fakt a význam takového ústavu, musíme se krátce seznámiti se vznikem a účelem universitních seminářů. Jména seminář z lat. seminarium, t. j. semeniště, užívalo se ve středověku pro ústavy při chrámových školách, kde se dostávalo kněžím předběžného vzdělání. Není tedy správné tvrzení (La Grande encyclopédie 29, 958), že jsou semináře poměrně mladé instituce, zřízené v 23. zasedání Tridentského koncilu (c. XVIII.); ale od této doby (1563) měly semináře pro kleriky novou a pevnou organisaci a musily býti zřizovány v každém biskupství, ačkoli to nešlo rychle, takže na začátku byly semináře zpravidla spojovány

[1]) Rozšířená a změněná řeč, která byla pronesena při zahájení činnosti v nových místnostech; v původním znění otištěna s mezerami v Národních Listech 6. a 9. května 1923, úplně v německém překladu v Prager Presse 6. května.

s jesuitskými kolejemi. Po vzoru ústavů pro výchovu kněží byly zřizovány také ústavy učitelské téhož jména nejvíce ve Francii a v Německu.

Na universitách bylo prvé seminarium philologicum zřízeno roku 1734 a posvěceno 1737 v Gotinkách.[2]) Řídil je Joh. Math. Gesner, jemuž universita v Gotinkách děkuje za to, že se stala nejdůležitějším sídlem nového humanismu. Směr tento nechtěl dále napodobovati řeckých a latinských klasiků, nýbrž měl za úkol hledati estetický požitek ze staré literatury a na jejím podkladě vybudovati moderní vzdělání. Avšak nešlo o výchovu učených filologů, nýbrž učitelů pro vyšší školy, kterými byli také u protestantů nejdříve theologové. Teprve F. A. Wolf, jeden ze zakladatelů moderní klasické filologie, hlásal ve svém semináři, založeném 1787 v Halle,[3]) oddělení filologie od theologie. On konal 2 až 3 hodiny týdně cvičení, na kterých se vykládali řečtí a latinští spisovatelé, vypracovávala pojednání o předmětech školního vyučování a o staré literatuře a dokonce se tu konaly i disputace o pedagogických otázkách a p.[4])

Po Gotinkách byly zřízeny podobné filologické semináře nejdříve v Erlangách, Helmstedtu, Halle a Heidelberku. Lipsku,[5]) jež se dnes může chlubiti svými semináři a ústavy, dostalo se filologického semináře r. 1809, ale jeho „leges" opakovaly jen „leges et instituta" filologické společnosti (Societas philologica), kterou tam založil Ch. D. Beck r. 1784. V tomto semináři bylo stanoveno číslo řádných členů na 12, ale číslo mimořádných bylo neomezeno, což zůstalo dlouho vzorem pro stanovy klasických a jiných seminářů. R. 1834 dostalo se tomuto semináři dvou oddělení, jednoho pro řeckou, druhého pro latinskou literaturu. R. 1873 byl v Lipsku založen dokonce ruský filologický seminář, jehož členové — mezi nimi bylo také mnoho Čechů a Jihoslovanů — se vychovávali pro učitele klasických jazyků na Rusi.

Podivné je, že takové semináře neměly dlouho opravdových knihoven. V Lipsku byla zřízena teprve 1874. Avšak zvláštní

---

[2]) Fr. Paulsen, Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten (Leipzig, 1885), 435.

[3]) Paulsen, o. c. 543.

[4]) Paulsen, 546.

[5]) Festschrift zur Feier des 500jährigen Bestehens der Universität Leipzig (1909), 4. Bd., 1. Teil.

knihovny nemohl přece míti každý profesor se svým seminářem, a tak byl v Lipsku r. 1879 zřízen „Filologický ústav" (Philologisches Institut, dnes se mu říká Klassisch-philologisches I.). Ředitelé semináře pro klasickou filologii byli zároveň řediteli tohoto ústavu. Tento dualismus v hodnosti ředitelské, jemuž leckdy nerozumějí ani nejvyšší úředníci ministerstva kultu a vyučování v Drážďanech, přešel obyčejně také na jiné obory, na př. na germánský seminář (zřízený r. 1873, v něm oddělení pro novou německou literaturu 1899), anglický a románský (1891). Slovanské filologii s profesorem Leskienem dostalo se 1898—99 útočiště v „Indogermánském institutu", jehož řediteli byli ještě Brugmann pro srovnávací jazykozpyt (avšak do této doby vedl Brugmann Sprachwissenschaftliche Gesellschaft, založenou E. Curtiem 1867) a E. Windisch pro sanskrt. V Lipsku mají tyto vědy dnes jen společné místnosti, ale v Berlíně se podobný „Indogermánský ústav" ještě udržel.

Veškeren tento vývoj seminářů, společností a ústavů opakoval se v starém Rakousku a také v Praze. Rakouské university zůstaly sice i po reformách Marie Teresie a Josefa II. na nízké úrovni, ale po velké školní reformě Lva Thuna (1849) učinily najednou veliké pokroky, zvláště filosofické fakulty, které se teprve po této reformě staly opět skutečnými fakultami.[6]) V Praze byl hned r. 1849 zřízen filologický seminář,[7]) jehož prvým ředitelem byl E. Curtius, a dostal r. 1857 přípravné oddělení (proseminář), jehož vedení bylo svěřeno J. Kvíčalovi, který byl i ředitelem semináře od 1861 do 1882, kdy přešel na českou universitu. Historický seminář byl zřízen 1873, pro německou filologii ve dvou odděleních 1874 a pro románskou a anglickou 1875. Avšak už od r. 1871—72 do 1876—77 Praha měla Séminaire pour la langue et la littérature française, více praktického rázu.[8]) Toho úkolu bylo dbáno i v stanovách románsko-anglického semináře, ve kterém jedno oddělení mělo pěstovati vědecké studium románských jazyků a druhé především praktická jazyková cvičení.

Tak dosáhla Praha německého semináře v stejnou dobu a románsko-anglického i dříve nežli Lipsko a obou seminářů

[6]) V. Novotný, Universita Karlova v minulosti, 71.

[7]) Die deutsche Karl-Ferdinands Universität in Prag unter der Regierung Franz Josef I. (Prag 1899), 453.

[8]) Tam 454, 438, 459, 462.

dříve než Vídeň, kde se arci čekalo na novostavbu university a proto se ledacos odkládalo. Docela správně podotýkají slavnostní dílo o německé universitě a Jaroslav Goll ve spise „Rozdělení pražské university“,[9]) že v sedmdesátých letech minulého století měla pražská universita semináře a nové instituty, které byly její chloubou a sloužily ke cti ministerstvu (ministrem byl Stremayer a jeho pomocníkem Lemayer), za kterého byly založeny.

Jen slovanská filologie zůstala popelkou. Posluchači pociťovali těžce nedostatek českého semináře universitního, kde by se mohli vědecky vzdělávati a vycvičovati, jak měli k tomu příležitost klasičtí filologové, germanisté a romanisté.[10]) Sáhli k svépomoci. Fr. Bílý a Jos. Zubatý vymohli 1876 v Jednotě českých filologů zřízení české sekce, jejímž vedoucím duchem se stal Jan Gebauer, tehdy jen mimořádný profesor s titulem a charakterem, ačkoli se dlouho zdráhal, aby neroztrpčil Hattaly. Gebauer vybral mladým češtinářům několik úkolů z českého jazykozpytu a literární historie, ale toho jim bylo málo; ještě citelněji pohřešovali cvičení z oboru staroslověnštiny a slavistiky vůbec a chtěli míti z české sekce opravdový československý seminář. S těžkým srdcem šel Fr. Bílý k Hattalovi a prosil, aby jim četl a rozebíral text starobulharského evangelia sv. Matouše. Každý profesor, kterému záleží na rozkvětu vědy a prospěchu žáků, použil by aspoň této příležitosti, aby žádal po vzoru ostatních seminářů také o zřízení slovanského semináře, ale Hattala neměl porozumění ani pro takové cvičení. Tento muž, jehož doporučili z nedostatku jiných kandidátů Šafařík a Miklosich, je typickým dokladem, jakým neštěstím pro celou generaci jest špatné obsazení stolice a zvláště tak důležité, jako byla tehdy jediná slavistická stolice v národě československém. Proto přednášel mladým slavistům Zubatý o staroslověnské mluvnici a Gebauer četl s nimi teksty. Ale už roku 1877, kdy odešli z university nadšenci jako Fr. Bílý, nebylo více toho zájmu a česká sekce splynula s ostatní činností Jednoty českých filologů. Jest velkou zásluhou Jana Gebauera, že nedopustil, aby myšlenka slovanského semináře zanikla; už r. 1880, kdy byl 20. ledna jmenován skutečným mimořádným profesorem, dostalo se mu také „semináře pro

[9]) Str. 40; Die deutsche Karl-Ferdinands Universität, 386.
[10]) Fr. Bílý, Naše Řeč III. 170.

slovanskou filologii". Ve Vídni utvořil seminář stejného jména Jagić r. 1886, v Krakově Lucián Malinowski 1887, v Štyrském Hradci Gr. Krek 1892. Podle stanov pražského semináře měli studující býti vedeni k vědecké práci z oboru slovanské filologie „a zvláště z oboru jazyka českého a literatury české". Podobně bylo postaráno v Krakově o potřeby Poláků a v Štyrském Hradci o potřeby Jihoslovanů; jen Vídeň byla pro všechny Slovany a jen tam se mohly také konati zkoušky ze všech slovanských jazyků pro učitelství na středních školách.

Podivné je, že Vídeň přišla teprve po Praze, ačkoli tam učil velmistr slovanské filologie Miklošič na nejstarší stolici slovanských jazyků v bývalém Rakousku, jenž mimo své vědecké postavení měl velký vliv také jako generální rozpočtový referent panské sněmovny. Mohl dosáhnouti v imposantní novostavbě vídeňské university nejlepšího semináře, ale nechtěl ho vůbec, protože vytýkal seminářům, že se v nich provádí drill a pěstuje drobnůstkářství. Za doklad uvedl mi jednou toto: „historik dostane za úkol ‚sud Regulův' (das Faß des Regulus), pracuje na něm celý zimní semestr, a poněvadž nebyl hotov, také letní, ale při tom nečte žádného velkého historika. Kde máte dnes studenta-historika, který by byl četl Thukydida, Polybia atd.?" Proto jsme hledali také ve Vídni výpomoc ve „Spolku slavistů", kterého jsme zvláště potřebovali, poněvadž r. 1885 Miklosich pro své stáří přestal přednášeti, a opsali jsme d o s l o v n ě stanovy spolku germanistů (Verein der Germanisten), jenž právě zanikl pro založení germánského semináře. Velmi jsem byl překvapen, když nám takový spolek nebyl dolnorakouským místodržitelstvím povolen, a usnesli jsme se rekurovati k ministerstvu vnitra. Abychom zase špatně nepochodili, hledal jsem zastánce, nám blízkého a vlivného. Rozumí se, že jsem požádal o pomoc nejdříve Miklošiče, jenž ji slíbil jen pro případ, že referent bude mu znám, jinak však nechtěl míti co činiti s ministerskými úředníky. Nejbližší pomoc tak opravdu ztroskotala na učenecké hrdosti Miklošičově. Potom jsem vyhledal Josefa Jirečka, jenž byl rozpočtovým referentem pro školství v poslanecké sněmovně. Podíval se na mne svým pátravým zrakem a prosil o týden na rozmyšlenou. Když jsem přišel zase, navrhl mi asi toto znění prvního paragrafu stanov: „Zweck des Vereines ist gegenseitige Förderung d e r j e n i g e n S t u d i e r e n d e n d e r W i e n e r U n i v e r s i t ä t, w e l c h e s i c h

mit dem Studium der slawischen Sprachen und Litteraturen befassen (Slawisten)." Byl jsem skromný student, ale stanov, v kterých bych musil vysvětlovati, co jsou slavisté, nechtěl jsem podepsati. Když selhali slavisté, musil jsem hledati vlivného politika. Druhým místopředsedou poslanecké sněmovny byl slovinský poslanec baron Goedl-Lanoy, jenž ministersvtu úspěšně vylíčil, že slavisté nejsou panslavisté, a také se za nás zaručil.

V názoru o seminářích nesrovnávali se s Miklošičem už tenkráte jeho žák Jagić, jenž se stal jeho nástupcem na podzim 1886, a jeho velký ctitel J. Gebauer. Zato se v Praze neuvěřitelně dlouho udržel jiný názor Miklošičův, velmi rozšířený v jeho době a závislý na pojmech klasické filologie, že totiž dějiny nové literatury nejsou vědou, aspoň ne beze spojení s jazykozpytem a starou literaturou. Tak mi jednou Miklošič vykládal, že na př. dějiny ruské literatury jsou pro filologa asi do r. 1750, pozdější už jen pro estetiky a kritiky. Ani v Německu nebylo jinak, kde na př. nejdůležitější díla o Herderovi a německém romantismu napsal filosof R. Haym. I v Praze konal cvičení o dílech českých a jiných slovanských básníků a spisovatelů nejdříve T. G. Masaryk ve svém semináři.

Podle stanov pražského slovanského semináře z roku 1880, které byly jen málo změněny v letech 1897 a 1909 a které platí vlastně až podnes, poněvadž ministerstvo nových ještě nepotvrdilo, nesměla by se ani dnes kupovati krásná literatura anebo, jak se říkalo „beletrie". A když už se dostaly spisy nějakého novějšího básníka nebo spisovatele československého a jinoslovanského do semináře pro slovanskou filologii, musily býti zařazeny mezi „teksty" vedle staroslověnského kodexu Zografského, staročeské Alexandreidy atd.[11])

Nejvíce mne překvapilo, když jsem na podzim 1920 přišel do Prahy, že pro tuto tradici a také z jiných příčin žádný historik české literatury nebyl členem zkušební komise pro střední školy, ačkoli středoškolský profesor češtiny potřebuje (buďme upřímní) nejvíce dobré znalosti literatury. Ve Vídni už v devadesátých letech minulého století zkoušeli němčinu

[11]) Takových textů se kupovaly celé desítky pro cvičení, ačkoliv by se k tomu mnohem lépe hodily krátké chrestomatie, formátem a cenou přístupné také studujícím. Na potřebu takových dobře upravených chrestomatií, laciných vydání a učebnic se ještě dnes příliš málo myslí.

spolu starofilolog a literární historik, v semináři byli oba rovnoprávní od začátku (1884), jakož v Praze už od r. 1874,[12]) a ze slovanských universit dostala krakovská už roku 1888 „oddział literacki" (oddělení literární) slovanského semináře.

Zvláštním úkolem pražského semináře měla býti příprava pro učitelství češtiny na středních školách. Gebauer sám konal nejen cvičení z českého jazyka a literatury, nýbrž také ze staroslověnštiny jako základu vědeckého studia každého slovanského jazyka, až tento druhý úkol převzal r. 1895—96 profesor Pastrnek, žák Miklošičův a Jagićův. Tak se naskytla nové generaci českých filologů příležitost k důkladnému jazykovědeckému vzdělání a Gebauer stvořil při malých prostředcích celou školu dobrých češtinářů a slavistů vůbec. Tato dobrá tradice musí býti zachována. Nedlouho potom bylo zřízeno oddělení pro nové slovanské řeči a literatury a svěřeno profesorovi J. Polívkovi a po jeho resignaci (r. 1913) prof. J. Máchalovi. Avšak pražský seminář byl 18 let jenom organisací cvičení a neměl svých místností a opravdové knihovny, jakých bylo popřáno vídeňskému a štyrskohradeckému slovanskému semináři od začátku. Je to trpká pravda, že rozdělení pražské university žádalo od českého národa velikých obětí, poněvadž se zrovna semináře a instituty staly majetkem německé university a pro českou nebylo prostředků. Teprve roku 1898 byly najaty pro semináře české filosofické fakulty místnosti ve Veleslavínově ulici, kde zůstal seminář pro slovanskou filologii ve dvou domech a různých poschodích až do letošního roku.

Když se Jaroslav Vlček habilitoval pro dějiny literatury české (1898) a dostal titul mimořádného profesora (1901), poznal záhy, že je nezbytně třeba také seminárního oddělení pro novější literaturu českou i pro novější literatury slovanské. Chtěl podati s prof. Máchalem návrh, jak by se oddělení ta měla zříditi, ale věc se v té formě nepodařila. Koncedovalo se jim toliko, aby část svých čtení upravili na způsob metodických výkladů a tím podávali jaksi náhražku seminárních cvičení. Tento stav trval do školního roku 1906—07, kdy si profesor Vlček vymohl „oddělení české literárně-historické" jako část semináře pro slovanskou filologii. Toto oddělení bylo r. 1913—14 přeloženo do zvláštních místností Kaulichova domu

[12]) Die deutsche Karl-Ferdinands Universität, 459.

na Karlově náměstí. Tak se stal slovanský seminář v Praze na svou dobu již velikým, ale měl na knihy a jiné vědecké pomůcky skrovnou řádnou dotaci, stanovenou po různých kolísáních r. 1908 na ročních celých 500 korun. Někteří profesoři měli v semináři s v é knihy a také je půjčovali posluchačům, ale tento stav se už proto nedoporučuje, že po odchodu profesorově anebo už dříve knihy nezůstanou v semináři a jejich nedostatek se potom těžce pociťuje a často se ani nedá nahraditi.

Z různých důvodů se proto slovanský seminář nemohl vyvíjeti, jak bylo žádoucno, a zvláště tomu bránil nedostatek součinnosti různých oddělení. S jejich roztříštěností počítalo dokonce ministerstvo školství tou měrou, že nabídlo mi roku 1920 pro nové jihoslovanské oddělení místnosti na Hradčanech, kde jsem měl dostati byt v kapucínském klášteře. Za takové pohodlí jsem se však okamžitě poděkoval, poněvadž se to příčilo všemu mému přesvědčení o nutné j e d n o t ě slovanské filologie. Kromě ideálních důvodů mluví pro ni již důvody praktické, neboť přece nemůžeme na různých místech kupovati tytéž drahé časopisy, encyklopedie, slovníky, gramatiky a jiná v š e m slavistům potřebná díla. Takový jednotný veliký seminář má také právo na asistenty a výpomocné síly, aby se mohlo pracovati v něm celý den a nejen několik hodin v určitých dnech, kdy má k tomu čas knihovník, který obyčejně platu nedostává. Konečně se může při tom v době bytové nouze uspořiti také na místnostech, kterých má nyní 9 ředitelů zrovna tolik, kolik jich měli za starých poměrů čtyři.

Zmínka o 9 ředitelích už ukazuje, že se po převratu staly veliké změny také v našem semináři. Prof. Vlček, jenž vstoupil do služby ministerstva školství a národní osvěty, ponechal si jen slovenské oddělení semináře; oddělení české literárněhistorické převzal prof. Jakubec, a názory o literární historii se změnily tou měrou, že bylo pro nově jmenovaného mimoř. profesora dějin české literatury M. Hýska zřízeno oddělení pro nejnovější literaturu českou a vědeckou kritiku (1922). Filosofická fakulta a všichni povolaní činitelé přáli si dále, aby se Praha stala v duchu slavných tradicí národa československého střediskem slovanských studií, a tak bylo vedle jihoslovanského oddělení (1920), do kterého náleží kromě srbocharvátštiny a slovinštiny také bulharština, zřízeno oddělení ruské, jehož řediteli byli jmenováni roku 1922 profesoři

Vl. A. Francev a E. A. Ljackij. Oddělení pro jazyk a literaturu polskou bylo také vzato do programu od začátku a bude uskutečněno v blízké budoucnosti, protože byl právě jmenován profesorem pol. řeči a lit. na naší universitě prof. Szyjkowski z Krakova.

Úspěšná činnost semináře tak zvětšeného byla možná jen v nových místnostech, ve kterých by se soustřeďovala všechna oddělení. Po různých plánech našel se šťastný východ tím, že bylo slovanskému semináři postoupeno 7 místností (bez malé a velké posluchárny, společných s ústavem pro dějiny umění) v budově vystavěné Úřadem pro zahraniční obchod, ale jen prozatímně, pokud nepřijde do novostavby filosofické fakulty na Smetanově náměstí. S povděkem musíme uznati, že všichni povolaní činitelé, universitní i ministerští, prokázali mnoho smyslu pro důležitost velikého a jednotného Slovanského semináře. Podotknouti musím také, že někteří ředitelé tím ztratili své samostatné pracovny.

Zařízení slovanského semináře věnovaly ministerstvo školství a zemská správa politická zvláštní péči a vypravily jej lépe, než žádali sami ředitelé. Při místním jednání 12. července minulého roku bylo zástupci ministerstva školství a zemské politické správy pod vedením p. sekčního šéfa Mlčocha rozhodnuto, že seminář pro slovanskou filologii má býti representační a úplně nově zařízen. Na to nebylo úvěrů ani řádných ani mimořádných, ministerstvo je musilo hledati a povolovati v částkách, v technickém oddělení zemské politické správy vystřídali se ve školních prázdninách tři referenti, vyskytly se také jiné byrokratické překážky, tytéž práce, na př. skříně se musily zadávati různým řemeslníkům, staly se proto chyby, které musily býti opravovány, ale přes to všechno mohl se seminář přestěhovati už koncem prvního semestru, tedy po půl roce. Nábytek je účelný a jednoduchý, ale do ředitelen dostaly se i klubovky a koberce, práce žen Podkarpatské Rusi, takže návštěvník semináře uvidí také kousek slovanského národopisu. Vůbec se musí vděčně uznávati, že ministerstvo školství dbá důstojnosti vědy a jejich zástupců v Praze a na nových universitách. Tak jsou v Brně podobně zařízeny filologické semináře a s nimi slovanský, jen že tam má každý ředitel svou pracovnu, třeba malou, v Praze pak jsou ředitelé po dvou nebo dokonce po třech v jedné.

Výzdoba semináře není ještě ukončena, poněvadž patří do

něho obrazy vynikajících slavistů, velkých spisovatelů a významných kulturních středisek slovanských. Knihovna, jež je ovšem hlavní věcí, má ještě různé a velké mezery, které musí býti systematicky vyplňovány. Přes to se může s klidným vědomím prohlásiti, že seminář pro slovanskou filologii v Praze je teď největší a nejlepší na světě. Má devět ředitelů, s Polákem bude jich deset, takže tvoří dohromady opravdový slavistický štáb; ředitelé a jiní profesoři a docenti přednášejí o všech slovanských jazycích a literaturách, konají se vědecká cvičení z oboru celé slovanské filologie, pro všechny slovanské jazyky jsou ustanoveni lektoři, pro některé je jich dokonce více.

Tak veliký seminář se svými vědeckými pomůckami mohl by se nazývati „ústav"; dnes už v Praze neplatí, co napsal svou dobou Jaroslav Goll:[13]) „Zakládá-li se nějaký nový ústav, je radno, když již to nemůže býti institut, zvoliti nějaký jiný název, a bude nejspíše povoleno více na počátku a vyšší dotace roční pro budoucnost." Zachovali jsme tradiční jméno, poněvadž rozdílu mezi seminářem a ústavem není dobře rozuměti a v Praze by to vedlo dokonce k zmatkům, protože je už přijat zákon o založení „Slovanského ústavu" pro badání o slovanském světě s kulturního a národohospodářského hlediska.

V nových poměrech má slovanský seminář také nové úlohy a žádá se v něm zvýšená práce od profesorů i studentů.

Do slovanské filologie v širším smyslu toho slova počítáme dnes podle definice Jagićovy[14]) linguistiku, literární historii, starožitnosti a národopis a můžeme dodati ještě starší a kulturní dějiny, pokud souvisí s disciplinami filologickými. Na jednotu této slovanské filologie a na rovnoprávnost všech jejích oborů klademe největší důraz z vědeckých a praktických důvodů. Opravdové studium slovanských jazyků, starožitností i národopisu nemůžeme si vůbec představovati bez stálého srovnávání, ale také studium slovanských literatur, potřebné už samo sebou, bude míti z toho zisk. Zvláště nemůže dnes býti sporu mezi linguistikou a literární historií. Při vědecké práci je specialisace sice užitečná, a u universitních profesorů také nutná, ale také zde operuje linguista s jazykem i nejnovějších básníků a spisovatelů. Víme, jak studium živých

[13]) Rozdělení pražské university, 40.
[14]) Istorija slavjanskoj filologii, 1.

jazyků a jejich nářečí prospělo jazykozpytu, a podobně musíme přenášeti i metody novější literární historie do staré literatury, kde nemáme hledati jen rukopisy a jejich filiace, nejen dějiny liter, nýbrž také ducha. Literární historik potřebuje zase k ocenění jazyka i nejmodernějšího spisovatele základních linguistických pojmů, jinak jest jen diletantem, byť i sebe geniálnějším. Na střední škole pak jest dělení jazyka a literatury vůbec nemožné a proto budiž vzdělání jejích učitelů harmonické.

Čeština a vůbec každý slovanský jazyk má se stávati více a více základem a střediskem středoškolského vzdělání a proto také studium slovanských jazyků a literatur musí býti rozšířeno a prohloubeno. S toho stanoviska doporučuje se v nových seminárních stanovách každému slavistovi, aby vedle mateřštiny studoval podrobně aspoň ještě jeden slovanský jazyk a literaturu. Zvláště myslíme při tom na ruštinu, polštinu a srbocharvátštinu, poněvadž všichni slavisté a celá filosofická fakulta trvají na tom, aby bylo vyučování aspoň jednoho z těchto jazyků zavedeno všude do středních škol podle různých okolností a potřeb.

Slovanský seminář však není určen jen pro kandidáty učitelství na vysokých a středních školách, nýbrž také pro posluchače, kteří půjdou do knihoven a do museí, anebo se věnují žurnalistice a jiným povoláním. Pojem „universitas litterarum" patří sice pro posluchače už dávno do minulosti, ale doufejmež, že aspoň studium slovanských jazyků, literatur a slovanského národopisu přivábí ledakdy do posluchárен a dokonce i do semináře také jiné posluchače, nejenom slavisty-filology. Vždycky musíme pamatovati, že slavistika patří k moderní filologii, ačkoliv si i my vážíme filologie klasické jako matky každé filologie, a potřebujeme zvláště řečtiny pro studium církevněslovanského jazyka a staré literatury východních a jižních Slovanů. Zrovna tak musíme si kromě minulosti slovanských jazyků a slovanské kultury všímati i přítomnosti a věnovati největší pozornost i soudobému kulturnímu životu slovanských národů.

Podle nových stanov má seminář za účel vedení studujících nejen k vědecké práci, nýbrž také k studiu, poněvadž se nemůže z každého posluchače státi učenec, a je žádoucno, aby všichni posluchači co nejvíce užívali seminární knihovny, která je přístupná každému, kdo je zapsán do cvičení někte-

rého seminárního oddělení. Vůbec jsou studium a vědecká práce studentům a také profesorům, kteří nejsou seminárními řediteli, docentům, lektorům a hostům, pokud možná, usnadněny. Nejlepší a nejsvětlejší místnost je studovna pro studenty; v ní neshledáme více maličké a zavřené(!) skříňky s nejpotřebnějšími knihami, která se nazývala příručkou a hodila by se jako památka do nějakého musea starožitností; dnes vidíme všude regály s knihami, které si návštěvníci vybírají sami, a vyloženy jsou také běžné časopisy a revue, které nejsou omezeny na přísnou vědu. Studovna pro studenty a pracovna pro jiné návštěvníky budou otevřeny od osmi hodin ráno do osmi hodin večer, ale zato se knihy nebudou půjčovati a roznášeti, poněvadž jsou stále potřebným aparátem pro přednášky, cvičení, studium a práci profesorů i žáků. Slyšeli jsme varovná slova, že taková volnost u českých anebo slovanských studentů vůbec není možná! Ale doufáme, že se osvědčí také u nás, co se osvědčilo jinde, že si studentstvo bude vážiti důvěry svých učitelů a bude vždy pamatovati, že s většími právy jsou všude spojeny také větší povinnosti. Přejeme si dále, aby posluchači užívali každé volné chvíle k návštěvě semináře, žili mezi knihami a časopisy, odnášeli si do života cit pro jejich potřebu a pro nezbytnost dalšího vzdělávání a nestali se jen řemeslníky ve svém vznešeném povolání na středních školách.

Za novou dobu slovanského semináře máme děkovati Úřadu pro zahraniční obchod. Zdálo by se, že mezi obchodníky i průmyslníky a slovanskými filology jinak není mnoho společného. Jako všichni občané mají sice také tyto kruhy zájem o to, aby se na středních školách vyučovalo dobře češtině a slovanským jazykům a aby se znalost slovanského světa šířila v celém národě, ale podle mého názoru můžeme jíti ještě dále. Nejlépe to vysvětlím na drobném, ale charakteristickém příkladě. Hned, jakmile se otevřely po míru v Brestu Litevském ruské hranice, přišli ruští Němci na university v Německu. V Lipsku měl jsem také já nejpilnější posluchače mezi národohospodáři, kteří tam patří k filosofické fakultě. Byl jsem tím překvapen a ptal jsem se takového pruského příslušníka, narozeného a vychovaného v Moskvě, jenž chodil na každou přednášku a každé cvičení, jak přichází k tomu on. Odpověděl: Mne to velmi zajímá; já jsem se v Rusku ledačemu, co jsem pozoroval, divil, ale

teď tomu rozumím. Rozvažte si, jak je ten Němec připraven pro vynikající úlohu v nějakém velkopodniku na Rusi! Kolik dostaneme my takových Čechů z Ruska do Prahy, a přijde-li vůbec nějaký posluchač právnické fakulty, na níž se u nás studuje národohospodářství, k slavistům? A přece je ve slovanském světě toho tolik, čemu nerozumíme, čeho neznalost nám škodí a co se nám nelíbí. V Německu se dnes na universitách a v různých samosprávných ústavech věnuje velká pozornost jazykům, kulturnímu, právnímu a hospodářskému životu Ruska a jiných slovanských zemí. Toho potřebuje i Československá republika. Proto její obchodní a průmyslový svět nesmí mysliti jen na to, jaké látky a jaké stroje bude prodávati do slovanských zemí; k tomu jsou potřebni také lidé, zvláště na vůdčích místech, kteří znají důkladněji to velké a tak různorodé Slovanstvo.

Doufejme, že nová doba slovanského semináře v Praze bude šťastná v dějinách slovanských studií v národě československém, v slovanském a ostatním světě.

ŘEČ PŘI ZAHÁJENÍ I. SJEZDU SLOVANSKÝCH FILOLOGŮ

6. X. 1929 V PRAZE

(SLAVIA, ROČ. VIII, (1929–1930) STR. 840–849.)

Věda a poesie nesnášejí se vždy nejlépe, ale slovanským filologům formuloval program nadšený pěvec „Slávy dcery" Jan Kollár, přihlížeje k činnosti tehdejších slavistů. Ve svém znamenitém spisu „O literarnéj vzájemnosti mezi kmeny a nářečími slavskými" zabývá se také prostředky pro dosažení této vzájemnosti a navrhuje v slovenském časopise „Hronka" už r. 1836 „i učené a vzájemné schůzky slavistov ze všech nářečí, každoročně v městě jiného kmene, na způsob schůzek německých zpytatelov přírody."[1]) Skoro sto let minulo, než se i tato slova Kollárova splnila dnešním zahájením I. Sjezdu slov. filologů. Dlouho nebylo dosti opravdových slavistů a ani poměry nedovolovaly, aby se scházeli. K slovanským sjezdům nejvíce povolaní učenci zdáli se nebezpečnými, slavisté se pokládali hned za panslavisty; v archivu vídeňského ministerstva vnitra viděl jsem dokonce fascikle s nadpisem „Slavistenprocess" a k svému úžasu spatřil, že byli těmito slavisty polští revolucionáři třicátých let minulého století. Nebudeme se proto diviti, že rakouská vláda nedovolila Sjezd slovanských filologů na r. 1901 v Praze, který

[1]) Jan Kollár, Rozpravy o slovanské vzájemnosti, vyd. Miloš Weingart, v Praze 1929, str. 154. — Versammlung deutscher Naturforscher und Ärzte konala se po prvé r. 1822 v Lipsku, kde byly přijaty i stanovy, a dále ročně v Halle, Würzburgu, Frankfurtu n. M., Drážďanech, Mnichově, Berlíně, Heidelberce, Hamburku, ve Vídni (r. 1832, roku před tím se sjezd pro choleru nekonal), ve Vratislavi, Stuttgartu, Bonnu, Jeně (r. 1836), a roku 1837 v Praze, kde byli „Geschäftführer" hrabě K. Sternberg a prof. V. Krombholz; sjezdu se zúčastnilo 392 členů. Hrabě Sternberg měl vůbec vynikající úlohu na sjezdech, čehož bylo vzpomenuto při zahajující schůzi v Berlíně r. 1828 slovy: „der seit mehreren Jahren dieser Gesellschaft eine so auszeichnende Theilnahme zugewendet, und dessen Gegenwart für die diesjährige Versammlung so allgemein ersehnt worden, der aber plötzlich von einer bedenklichen Krankheit ergriffen den Entschluß zu erscheinen, jetzt gänzlich habe aufgeben müssen". Amtlicher Bericht über die Versammlung deutscher Naturforscher und Ärzte in Berlin im September 1828 von A. v. Humboldt und H. Lichtenstein. Berlin 1829. Str. 17.

navrhli čeští učenci na Archaeologickém sjezdu v Kyjevě r. 1899. Nato svolala Ruská akademie věd roku 1903 do Petrohradu „Predvariteľnyj (předběžný) sjezd russkich filologov", kterého se zúčastnili také jiní slovanští a cizí učenci, především tenkráte ve Vídni působící Vatroslav Jagić.[2]) Hlavně pod jeho vedením byly toho a následujícího roku konány přípravy pro I. Sjezd slovanských filologů na podzim r. 1904 v Petrohradě, ale rusko-japonská válka zmařila všechny dobře promyšlené plány. Skutkem se stal jen jeden: r. 1908 začala v Ruské akademii vycházeti velká „Enciklopedija slavjanskoj filologii", ale i tato byla ruskou revolucí až podnes přerušena. Nicméně musíme vděčně vzpomínati svých ruských předchůdců, zvláště proto, že po velkých bojích oddělili slovanskou filologii od historie slovanských národů, pro které měly ruské university po jedné stolici, což nebylo štěstím pro obě tyto vědy. Zato byly tehdy ruskému ministerstvu národní osvěty předloženy tyto žádosti: za prvé, aby každá universita měla jednu řádnou stolici historie a starožitností slovanských, dvě stolice slovanské filologie, jednu pro jazyk, druhou pro literaturu, dále, aby byly na právnických fakultách obnoveny stolice slovanských práv, konečně, aby každá historicko-filologická fakulta měla dva až čtyři lektory živých slovanských jazyků (nářečí!). Tyto podněty zůstanou aktuální pro všechny slovanské země a také náš sjezd se bude zabývati návrhy, aby byly na každé universitě dvě stolice všeobecné slovanské filologie, linguistická a literárně-historická.

Pokračujíce v duchu předběžného petrohradského sjezdu zachovali jsme také krátké, ale proto ne bezvadné jméno Sjezd slovanských filologů. V smyslu řecké alexandrijské školy jsme milovníci slova (φιλεῖν, λόγος) a zkoumáme, jak se projevuje v jazycích, lidových podáních a umělých literaturách slovanských národů. Na této jednotě však trváme. Filologie není pro nás jen vykládáním starých textů, nýbrž živé řeči a všech slovesných výtvorů slovanských národů do nejnovější doby. Rozumí se, že tato slovanská filologie musí zůstávati v nejužších stycích se všemi jinými vědami o slovanském světě, se slavistikou v širším slova smyslu, rovněž i s ji-

[2]) Viz Предварительный съѣздъ русскихъ филологовъ [10.—15. апрѣля 1903 года]. Бюллетени. С. Петербургъ. Типографія Императорской академіи наукъ. 1903. Lex. 143 str.

nými filologiemi, hlavně s klasickou, z které vyšla, a se svými sestrami germánskou a románskou.

Po velkých světových událostech, které přinesly slovanským národům samostatnost a sjednocení, konaly se už různé slovanské sjezdy, také vědecké. Bylo přirozeno, že se v zemi, kde byla na konci 18. století založena slovanská filologie, t. j. v Čechách, pomýšlelo také na Sjezd slovanských filologů, ale pražská slavistika, které se po převratu dostalo nových stolic a prostředků, musela i vnitřně zesíliti a čekala vhodného velkého okamžiku, který by mohl spojiti slovanské filology celého světa.

Století smrti Josefa Dobrovského je opravdu důležitým podnětem pro Prvý sjezd slov. filologů a nejlepší zárukou pro jeho zdar. V největším učenci, kterého dala doba osvícenství slovanskému světu, ctíme patriarchu slavistiky, geniálního a všestranného zakladatele naší vědy. Nebudeme dnes v Praze mluviti o jeho ohromných a ještě nedoceněných zásluhách pro vývoj českého jazyka, písemnictví, národního a slovanského smýšlení, ale chceme zdůrazniti, že měl podobný velký a blahodárný vliv na všechny slovanské národy. Docela přirozeně. Ve svých jazykozpytných rozpravách, na př. o tvoření slov nebo o slovese, vycházel od stavu všeslovanského k českému, zajímal se o každou literární památku slovanskou a věnoval pozornost slovanským starožitnostem a národopisu. Každé dílo Dobrovského působilo daleko po slovanském a vědeckém světě. Jeho „Slavín" byl opravdu „radostným poselstvím z Čech" do všech slovanských zemí, podle jeho „Lehrgebäude der böhmischen Sprache" a „Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur" psaly se gramatiky a historie písemnictví u jiných slovanských národů. Jeho monumentální „Institutiones linguae slaviae dialecti veteris" položily vůbec základy k vědeckému studiu staroslověnštiny a srovnávacího jazykozpytu slovanského. O všech těchto zásluhách vykládá mnoho sborník „Josef Dobrovský", který zůstane trvalou památkou našeho sjezdu.[3])

Tak jsme se ve jménu Dobrovského sešli po prvé slovanští filologové z celého světa, ze zemí slovanských i neslovanských, ve větším počtu nežli výbor očekával.

---

[3]) Josef Dobrovský. 1753—1829. Sborník statí. Uspořádali Jiří Horák, Matyáš Murko a Miloš Weingart. V Praze 1929. Vel. 8°. IV + 332 str.

Mesdames, Messieurs!

L'étude des langues et littératures slaves ainsi que les disciplines connexes, science de la nationalité, comme l'ont définie et les romantiques et notre Šafařík, est la science nationale par excellence, mais elle est aussi, comme toute science, internationale. Aussi tenons-nous, avant toute chose, à souhaiter la bienvenue la plus sincère aux membres de notre Congrès venus de pays non slaves. Nos participants venus de l'Europe occidentale et septentrionale ainsi que l'Amérique sont à nos yeux des collaborateurs particulièrement bienvenus; ils nous apportent les résultats les plus récents de la recherche philologique dans les pays de l'Europe occidentale et abattent la muraille qui a si longtemps séparé les Slaves des pays occidentaux, ignorants de leurs langues et de leurs civilisations. Mieux que les Slaves eux-mêmes, ils ont devant eux l'ensemble du monde slave, ils voient mieux les sommets de la civilisation slave, ils peuvent plus facilement faire la synthèse parce qu'ils n'ont point à s'embarrasser des détails; aussi, observateurs placés plus à l'écart des controverses mesquines qui s'élèvent souvent entre les différents peuples slaves, peuvent-ils porter un jugement d'une valeur toute particulière s'ils demeurent sur les hauteurs de l'impartialité. Les Slaves ont reçu de leurs voisins de l'Occident et de l'Orient des valeurs spirituelles, et ils leur en ont fourni. C'est pourquoi tout particulièrement bienvenue est pour nous la présence des Roumains, qui ont employé pendant des siècles le vieux-slave à titre de langue officielle et littéraire et à qui nous devons la sauvegarde de tant de monuments slaves. Les Slaves du Sud et de l'Est ont avec la Grèce les fonds communs de la civilisation byzantine. Avec les congressistes venus de Latvie et de Lithuanie s'affirme la grande parenté des langues slaves avec les langues des pays baltiques.

Nous avons donc beaucoup de liens et d'intérêts scientifiques communs et c'est surtout dans notre domaine que le développement de la collaboration des pays slaves et non slaves peut de la façon la plus heureuse promouvoir la science internationale de la culture humaine et au rapprochement des nations. Qu'ils soient donc les bienvenus nos confrères des pays non slaves, chez nous, dans la patrie de Josef Dobrovský et des études scientifiques slaves!

Jakými slovy mám pozdraviti Vás, kteří přicházíte ze všech zemí, kde zaznívá slovanská řeč, kde vznikla bohatá a krásná lidová píseň lyrická a epická s jinými projevy národního ducha, kde se tvořily slovanské literatury od 9. století a dosáhly světových výšin, jako polská a ruská? Na to nechť odpoví mluva našich srdcí! My všichni cítíme velkost okamžiku, v němž po tolika desítiletích bylo n á m dopřáno, abychom se po prvé sešli, navzájem poučili, poradili a navázali osobní styky, což má usnadniti a povznésti naši společnou práci v duchu našich velkých předků. S uspokojením můžeme říci, že na mohutné stavbě slovanské filologie pracovali dosud s velkým zdarem všichni slovanští národové až do nejmenšího lužickosrbského. Není pochybnosti, že soustředěná, na několik vytčených cílů namířená spolupráce může přinésti ještě větší úspěchy.

Bylo by vděčným, ale velmi těžkým úkolem vylíčiti, jak se vyvíjela slovanská filologie od smrti Dobrovského, ale na to zde není ani místa ani času. Upozorniti chci jen na některé zevnější události, srozumitelné i širším kruhům. Roku 1829 nebylo žádné slovanské akademie kromě ruské, Česká učená společnost ztratila v Dobrovském hlavní sloup a nevydávala ještě dlouho českých spisů, varšavské Towarzystwo przyjaciół nauk zaniklo následujícího roku 1830, v r. 1825 založená Matica srbská měla málo významu pro slovanskou vědu. O rodné řeči se na žádné universitě řádně nepřednášelo; tak zvané stolice češtiny v Praze a zvláště ve Vídni, dále slovinštiny v Štyrském Hradci byly fakticky jen lektoráty. Na právnické akademii v Záhřebě začal teprve r. 1832 student Matija Smodek vyučovati charvátštině. O nějakém jiném slovanském jazyku není na vysokých školách nikde ani sluchu, ačkoliv žádal Kopitar už v letech 1810 a 1813 stolici „linguae slavicae antiquissimae" pro Vídeň. Dobrovského „Slavín" a „Slovanka" byly ojedinělými zjevy a zakladatelé naší vědy museli si psáti dlouhé dopisy, v kterých nacházíme celé rozpravy, kritiky, referáty a zprávy, čehož nejlepším dokladem je ohromná korespondence Dobrovského i jiných. A když vyšla nějaká kniha, těžce se dostala do jiných zemí. Prví slavisté psali si celé katalogy slovanských knih a sám Šafařík posílal jich do Ruska na centy.

Jaká změna za sto let! Pro povznesení slavistických studií

získaly si zásluhy různé slovanské Matice, nové učené společnosti a zvláště slovanské akademie.

Ruská akademie dostala r. 1852 zvláštní „Otdělenije russkago jazyka i slovesnosti", které přirozeně věnovalo mnoho pozornosti také jiným slovanským jazykům a literaturám. V tomto směru působily také nové akademie, jihoslovanská v Záhřebě (1866), polská v Krakově (1871), srbská (1886), česká (1890) i bulharská (1910). Úkoly akademie plnilo důstojně také ukrajinské „Tovarystvo imeny Ševčenka" ve Lvově. Po světové válce byla založena v Kyjevě Všeukrajinská Akademie nauk podle vzoru petrohradské s velkými ústavy a v Minsku Institut běloruské kultury. Dokonce i poměrně malý národ slovinský zřídil si v Lublani velmi čilé „Društvo za humanistične vede" a chce je přetvořiti v akademii.

Pro systematické pěstování slavistických studií a pro výchovu učeného dorostu byly stejně důležité slovanské stolice universitní. Prvé profesury byly zřízeny v cizině a pro básníky, v Paříži na Collège de France pro Mickiewicze (1841) a ve Vratislavi pro Fr. L. Čelakovského (1842); v tutéž dobu studovali už u Šafaříka v Praze a připravovali se cestami po slovanských zemích první ruští slavisté Bodjanskij, Preis, Srezněvskij a Grigorovič, kterým se dostalo stolic v Moskvě, Petrohradě, Charkově a Kazani. Za Ruskem nemohlo zůstati Rakousko a zřídilo slavistické stolice v Praze (1848), ve Vídni (1849), Krakově, Lvově, Št. Hradci a Černovcích, při čemž se poměr vyvinul tak, že kromě všeobecných stolic ve Vídni byly v zemích vedle všeobecných stolic i stolice příslušného jazyka i literatury (ve Lvově dokonce pro polštinu a maloruštinu). Podobně se zřizovaly stolice v Charvátsku, Srbsku, Bulharsku a všeobecné v Německu a jiných zemích.

Velký pokrok učinila slovanská filologie po světové válce založením nových universit v Polsku, Československu a v Jugoslavii. Posílena byla slavistika ve Francii, zvláště ve filologickém směru, v Anglii, poněkud i v Německu, docela nové stolice byly zřízeny v Italii a jedna pro slovanskou historii v Řecku.

Kollár, Pogodin, Šafařík a Srezněvskij dožadovali se už slavistického časopisu, ale teprve Jagićovi se podařilo založiti r. 1876 v Berlíně Archiv für slavische Philologie, psaný většinou Slovany. Dnes máme vedle starých a nových slavistických časopisů v různých slovanských zemích v Praze centrální

orgán pro slovanskou filologii „Slavii", psanou hlavně ve všech slovanských a také světových jazycích. Po světové válce se ukazuje rostoucí zájem o Slovanstvo nejvíce v neslovanských časopisech. Ve Francii byla založena docela filologická Revue des études slaves a o slovanských otázkách poučuje Le monde slave, v Německu ožil opět Archiv für slav. Philologie, nově vznikly Zeitschrift für slavische Philologie, Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven a Osteuropa, v Anglii věnována slovanským kulturním a jiným záležitostem Slavonic Review, Italie má Rivista di letterature slave a Europa Orientale.

Věru, splnilo se mnoho z toho, co prorokoval Kollár v sonetu (Slávy dcera III, 110): Co z nás Slávů bude o sto roků? — Nezapomínejme však, že je tento potěšitelný stav výsledkem namáhavé práce celého století. Na tomto vzestupu slovanských národů a rozkvětu jejich kultury mají vedle spisovatelů, umělců a jiných učenců velkou účast slovanští filologové, kteří bděli nad nejvyššími a nejdražšími duchovními statky Slovanstva. Sám národ československý počítá je vděčně mezi své buditele. Uvedu jen jeden příklad na to, co znamenala jejich práce jinde: Kopitar získal si největší zásluhy i tím, že nalezl, vychoval a všemožně podporoval geniálního srbského selského samouka Vuka Karadžiće, který dokončil dílo prvých srbských osvoboditelů a připravoval další osvobození a sjednocení Srbů, Charvátů a Slovinců. Nezapomínejme také, v jak těžkých poměrech, hmotných a duševních, pracovali naši předkové. Ještě v l. 1850 až 1854, kdy byl už na vrchole své slávy, zvolal bolestně Šafařík v dopisech Pogodinovi: Slovanština v Rakousku — žebrota a žebráctví, slavismus pauperismus, Slovanství — žebranství.[4])

Prvý sjezd slovanských filologů vzpomíná vděčně svých velkých učitelů a těch, kteří budili nadšení pro jejich práci a byli jim při ní nápomocni, klaní se jejich světlé památce a položí dnes v Praze věnce na pomníky Dobrovského, Jungmanna a Palackého a na hroby Jana Kollára, Pavla J. Šafaříka a Jana Gebauera. (Všichni přítomní uctili jejich památku povstáním.)

Svou vděčnost dokážeme také tím, že se budeme říditi podle jejich vzorného příkladu. Přednášky a diskuse našeho sjezdu

[4]) Korespondence Pavla Josefa Šafaříka, vydal V. A. Francev, I. str. XXXVIII.

jsou už v tištěných výtazích důkazem, že jsme si vědomi svých povinností; nejdříve vůči vědě vůbec, jejíž pokroky a nejnovější metody pozorně sledujeme. Rádi přijímáme, co je nové dobré, ale budeme také trvati na tom, co se osvědčilo. Vždy musíme pamatovati, že naše věda dosáhla velkých úspěchů srovnávacím studiem cizích jazyků a literatur a ještě větších bedlivým srovnáváním všeho slovanského. Specialisace je prospěšná a nutná, ale při tom se nesmí ztratiti z očí celek. O tom není pochybnosti, že vědecké studium žádného slovanského jazyka není možné bez poznávání sousedních a všech slovanských jazyků. Také v tom jsme dost jednomyslní, že je potřebno srovnávací studium slovanských starožitností a slovanského národopisu po duchovní i materielní stránce. Velmi rozličná jsou mínění o literární historii. Je pravda, že se v kulturním ohledu Slované nejvíce rozešli, ale také tady mají mnoho společného nebo aspoň mnoho styčných bodů. Především je velkým celkem církevněslovanská literatura východních Slovanů a větší části Slovanů jižních. Literární činnost slovinských a charvátských protestantů 16. století byla určena pro všechny jižní Slovany až do Cařihradu. Víme také a vědecké badání ukáže toho ještě více, jak působily vzájemně na sebe literatura česká a polská v starší a novější době; bez literatury polské není myslitelná literatura běloruská a ukrajinská od 16. do 18. století, která oplodila dále moskevskou, a polská romantická literatura vyvolala zvláštní ukrajinskou školu. O tom se nemusíme šířiti, že je slovanské obrození v 19. století dílem silných vzájemných vlivů. I kdyby toho všeho nebylo, museli by se Slované blíže poznávati. Jejich největším neštěstím bylo, že je rozdělila římská a byzantská kultura, ale tyto rozdíly musí býti překonány: nová doba žádá synthesu západu a východu. Jugoslavie, nebo dosavadní království Srbů, Charvátů a Slovinců, tento pro předválečné Rusy a Poláky nepochopitelný stát,[5]) je nejlepším příkladem, jak je tato synthese naprostou nutností, ale ona bude na prospěch také jiným Slovanům a je v zájmu všeho lidstva. To je vznešený cíl, pro který má pracovati naše věda.

---

[5]) Poněvadž jsme se chtěli na sjezdu vyhnouti všemu, co by mohlo vzbuditi nelibost, nebyla tato kritická poznámka proslovena, ale opakující se projevy neporozumění jihoslovanským poměrům doporučují její otištění.

Jak vidíte, slovanská filologie nevzpružila jen v době Dobrovského slovanskou myšlenku, nestala se jen Šafaříkovými Starožitnostmi a Slovanským národopisem mohutnou oporou národního uvědomení, ona zasahuje i dnes silně do života slovanských národů. Vůbec si máme býti vědomi toho, že se nezabýváme nějakými mrtvými jazyky a literaturami, nýbrž jazykem ducha národů živých. My musíme bohužel přiznávati, že výsledky naší vědy nepřecházejí do škol a života v žádoucí míře. Slovanským jazykům se vyučuje ve školách jako latině a řečtině, a gramatiky, učebnice a slovníky slovanských jazyků se píší pro Slovany tak jako pro cizince. Proto věnuje náš sjezd velkou pozornost vyučování slovanským jazykům, a jsme šťastni, že se přihlásilo k nám velmi mnoho středoškolských profesorů, kteří budou s námi jednati o těch důležitých otázkách. Zde upozorňuji jen na to, k jakým názorům se dopracovali mnozí slavisté. Všeslovanský jazyk je pro nás v Praze český, v Krakově nebo Varšavě je to polský atd. Nebudeme tvořiti nějaké slovanské esperanto, jak se to po nás často žádá. Máme už 11 spisovných slovanských jazyků a nepřejeme si ještě jeden. Lépe je učiti se jakémukoli živému jazyku slovanskému nežli nějakému umělému. Avšak toto učení se má u s n a d n i t i všemi vědeckými a pedagogickými prostředky, abychom dosáhli toho, že by aspoň pro hlavní potřeby Slovan rozuměl Slovanu, když každý mluví svým nebo nějakým více rozšířeným slovanským jazykem. Je potěšitelným a pro jiné slovanské země velmi poučným faktem, že v Československu nežádají jen českoslovenští slavisté, nýbrž také naši kolegové na německé universitě, aby každý kandidáta z oboru jaz. československého, také německý, prokázal při státní zkoušce nebo doktorátu úplnou znalost jednoho většího slovanského jazyka a jeho literatury (ruštiny, polštiny, srbocharvátštiny). Jedním slovem: více slovanství do vědy, do škol a do života! Slovanství ne blouznivého nebo prázdného, ale reálního a činorodého, avšak pojatého s láskou. Pro nás neexistuje spor, který byl mezi Dobrovským a mladší generací, má-li více vládnouti rozum nebo srdce, pro nás platí: rozum i srdce!

Říká se často, že slovanské myšlence zůstali věrni jen Češi. Je pravda, že v českém národě i v poslední době vznikla taková monumentální díla jako Niederlovy Slovanské Starožitnosti a Máchalovy Slovanské literatury, kterým dodal Fr.

Wollman synthetické dílo „Slovesnost Slovanů“. Avšak také u jiných Slovanů oživují staré a probouzejí se nové zájmy o slovanský svět. Upozorňuji jen na Poláky. Polská linguistika, četně a čestně zastoupená také na našem sjezdu, pěstuje velmi zdárně slovanský jazykozpyt, a časopis Ruch słowiański budí širší zájem o Slovanstvo.

Naši zahraniční a domácí hosté budou míti příležitost pozorovati, co bylo vykonáno pro slovanskou filologii za deset let v obnoveném československém státu. Vděčně vzpomínáme dnes, že filosofická fakulta Karlovy university hned po převratu přijala návrhy slavistických kolegů na rozmnožení stolic slovanské filologie a úpravu slavistických studií. Ministerstvu školství a národní osvěty děkujeme, že uskutečnilo tyto návrhy, takže máme dnes na Karlově universitě vedle všeobecných stolic pro slovanské jazyky a literatury a vedle potřebných stolic pro jazyk a literaturu československou zvláštní stolice pro jazyk a literaturu ruskou, polskou a pro jazyky a literatury jihoslovanské. Zřízení zvláštní stolice pro jazyk a literaturu ukrajinskou, o kterých se už dnes přednáší, je na dobré cestě. Naše universita má dnes 9 lektorátů pro slovanské spisovné jazyky. Dobře zastoupena je také slavistika na nových universitách v Brně a Bratislavě, kde některé stolice čekají ještě nových vědeckých sil. Jednotný slovanský seminář Karlovy university je největší a nejlepší na světě a jeho 10 ředitelů tvoří opravdový slavistický štáb. Velké mezery universitní knihovny vyplnilo podle možnosti ministerstvo školství koupí celých knihoven slovanských. Jeho podporou byl také založen časopis pro slovanskou filologii „Slavia“. Československé vládě děkujeme za zřízení Slovanského Ústavu, který má za úkol studium Slovanstva s kulturního a hospodářského hlediska, a který začíná svou mnohoslibnou činnost v roku století od smrti Dobrovského souborným vydáním Kollárových Rozprav o slovanské vzájemnosti, této navždy živé a životvorné myšlence. Zvláštními díky jsme zavázáni ministerstvu zahraničních věcí, jež sebralo během let dnes už pozoruhodnou Slovanskou knihovnu. Systematickou spoluprací všech knihoven pražských musíme dosáhnouti toho, aby byla v Praze každá důležitější slovanská kniha.

Nakonec vyšel k našemu sjezdu I. ročník časopisu Byzantinoslavica, věnovaný studiu vlivů byzantských na východní Slovany a velkou část Slovanů jižních. Za tento nový podnik

máme děkovati iniciativě a štědré podpoře samého presidenta československé republiky T. G. Masaryka, který je s námi přesvědčen, že pro umírnění různých slovanských sporů potřebujeme důkladnou znalost světa řeckoslovanského.

S potěšením konstatujeme dále, že také pražská německá universita, na níž slovanská filologie dlouho nebyla vůbec zastoupena nebo se musela skrývati pod jménem srovnávacího jazykozpytu, má dnes samostatné slavistické stolice, docentury a četné lektoráty. Její učitelé a žáci pilně publikují vědecké slavistické spisy a profesoři Spina a Gesemann začali letošním rokem úspěšně vydávati Slavische Rundschau, věnovanou kulturním otázkám celého Slovanstva. Tento dobrý příklad nemůže zůstati bez vlivu na Německo, kde se slovanská filologie na universitách pořád ještě nevyvíjí tak, jak by se mohlo očekávati u národa, který pěstuje různé jiné filologie v největší míře.

Tak se dostalo slovanské filologii v obnoveném československém státu nových a pevných základů. Tímto rozmnožením a prohloubením slovanských studií zůstal národ československý věren své minulosti a jeho oběti nebudou marné. Doufáme také, že tento dobrý příklad bude i jinde sledován jako v časích Dobrovského. Přejeme si, aby takových slavistických středisek, jakým je nyní Praha, bylo co nejvíce v slovanském a ostatním světě. Vzájemná práce těchto středisek prospěje každému slovanskému národu, sblíží a přivede Slovany k opravdu bratrskému spolužití, povznese jejich význam ve světě a proklestí cesty vytouženému míru mezi všemi vzdělanými národy. Kéž by naše sjezdy, které se stanou stálou institucí, přispívaly k těmto velkým cílům, kéž by výsledky naší vědy po sto letech byly ještě skvělejší!

Budiž požehnáno dílu našemu i budoucích!

SLOVANSKÁ FILOLOGIE V NĚMECKU[1])

(INTERNATIONALE MONATSCHRIFT FÜR WISSENSCHAFT, KUNST UND TECHNIK XII, (1917) 225–252; 295–320).

PŘELOŽIL JIŘÍ HORÁK

I.

Slovanská filologie v Německu vstupuje do nového období a bude se v budoucnosti zajisté pěstovati více, proto se doporučuje ohlédnouti se na její minulost, abychom si snáze uvědomili její úkoly a cíle.

Středověcí kronikáři a dějepisci němečtí se často zmiňují o Slovanech, které pokládají — jak to podnes činí cizinci vůbec — za mnohem jednotnější než vskutku byli a jsou. V duchu humanistickém také Němci přenášeli jména starých

---

[1]) Historickou část této stati jsem proslovil 19. V. 1917 v Lipsku jako přednášku vstupní. Tuto vychází ve zpracování podrobnějším, zato však bylo nutné pro nedostatek místa vynechati — podle přání redakce — pohrobní vzpomínku na A. Leskiena († 20. IX. 1916). Srovn. Eduard Sievers, „Worte beim Begräbnis August Leskiens", Indogermanisches Jahrbuch IV, 250—252; K. Brugmann, „Worte zum Gedächtnis an August Leskien", Berichte der philologisch-historischen Klasse der Königlich Sächsischen Gesellschaft d. Wissenschaften, sv. LXVIII, 6; tam se oceňuje Leskienův význam v dějinách srovnávacího jazykozpytu indoevropského a hlavně v dějinách filologie baltsko-slovanské, zejména jeho vůdčí místo v rozvoji nové metody badání jazykového, která budovala své zásady na studiu živých jazyků, jmenovitě lidových dialektů. Z jeho nejzralejších děl mluvnických, z knihy „Grammatik der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache" a z I. sv. díla „Grammatik der serbokroatischen Sprache" (1914) bych ještě zvláště zdůraznil jejich zhuštěné úvody, zejména úvod k mluvnici starobulharské. Leskien tam pojednává o nejobtížnějších otázkách slovanské filologie, velice sporných z důvodů náboženských a národních, avšak mluví o nich formou, kterou se vždy vyznačoval a která pohnula moskevského slavistu V. Ščepkina k úsudku, „že po Šafaříkovi nikdo nepojednával o všech těchto otázkách tak nestranně a v duchu tak ušlechtile vědeckém jako Leskien". Bylo by třeba nanejvýš litovati, kdyby nevyšlo nic z Leskienových cenných přednášek o slovanské skladbě. Založil celou školu slovanských gramatiků, k níž se hlásí četní žáci přímí i nepřímí a která má své zástupce na katedrách v zemích německých, slovanských, severských a také v Holandsku. Při tom Leskien nebyl jen gramatik, nýbrž pěstoval také starší i novější filologii a národopis. Takto se jeví i on představitelem šťastného sloučení linguistiky a filologie, která jest požehnáním pro vědu a jež se nezbytně musí zachovávati v organisaci universitní, třebaže vynikající jazykozpytci jako H. Schuchardt mají o tom mínění jiné.

národů na Slovany, tak Megiser jméno Illyrů na slovinštinu, Konrad Gessner v Mithridatu na všecky Slovany, kdežto historik Albert Krantz ztotožňoval Slovany s Vandaly (Wandalia, Col. Agr. 1519). Pěstitelé studií starožitnických se zabývali velmi mnoho otázkami, týkajícími se Slovanů, kteří kdysi sídlili v Německu a jejich tehdejších zbytků. Jako všude, i tuto září genius Leibnitzův:[2]) žádal přesnější studium jazyků slovanských a tázal se, zda je ruština příbuznější s polštinou a s češtinou, nebo s jazykem Slovanů při moři Jaderském, zajímal se o zbytek Slovanů v Lüneburgu, obrátil se s dotazem na Švéda Sparvenfelta, zda by nebylo vhodné sestaviti „un Alphabet Slavonique universel", na podkladě latiny „enrichi et diversifié par quelques marques commodes", aby takto bylo lze vyjádřiti všecky znaky kyrilské nebo ruské a také hlaholské; svému švédskému korespondentu posílal slovanské mluvnice, dával otázku o poměru písma kyrilského k hlaholskému, poznal stejný původ mnohých slov ve slovanštině, němčině a v řečtině, obrátil pozornost na nejstarší ruský letopis a poznamenal při tom, že Varjagové přišli do Ruska ze země Bodrců, což opakovali mnozí ruští dějepisci v stol. 19., a zúčastnil se řešení otázky o původu Slovanů vůbec, jíž se tehdy horlivě zabývali učenci němečtí.

Soustavně psal o Slovanech nejdříve berlínský učenec Johann Leonhard Frisch, takže ruský slavista N. M. Petrovskij[3]) dával na uváženou otázku, zda se nesdílí o čest zakladatele slovanské filologie s göttingským dějepiscem Aug. Schlözerem, který po svých letech petrohradských v díle „Allgemeine nordische Geschichte" (1772) a zvláště ve vydání letopisu Nestorova „Russische Annalen" (1802—1809) pojednával o Slovanech jako o celku a důkaz této jednoty nalézal ve srovnávacím studiu slovanských jazyků, které se již snažil roztříditi.

Pravou vlastí slovanské filologie v nejširším smyslu slova, jak jí dnes rozumíme, jsou Čechy,[4]) kde vedle slovanských

---

[2]) Jagić, Istorija slavjanskoj filologii, str. 61—63.

[3]) Kopitar i ‚Institutiones linguae slavicae dialecti veteris' Dobrovskago. (Žurnal ministerstva narodnago prosvěščenija za 1911 god. Zvl. otisk 5.)

[4]) Kromě Jagiće a Petrovského srovn. obšírné výklady v souborném díle „Literatura česká XIX. století". Díl I., 2. vyd.

též učenci němečtí vždy zabírali v okruh svého badání také ostatní národy slovanské, objasňujíce kriticky dějiny, starožitnosti, jazyk i literaturu své země. Snadno pochopíme, že při tom podnětně působily současné proudy vědecké v Německu. Tak na př. jednoho z nejvýznačnějších z kruhu oněch mužů, F. Durycha, získal pro studium slavistiky knihovník a dějepisec v Mnichově, And. Oefele. Zvláště silný vliv měly na Durycha a ještě více na patriarchu slavistiky, abbéa Jos. Dobrovského, biblické a orientální studie v Německu. Michaelis přímo vybízel k studiu staroslověnského překladu bible, aby se získal nový materiál pro kritiku tekstovou a mínil, že staroslověnské varianty k Novému zákonu by vyplnily jen několik archů, ale že by zvěčnily svého vydavatele. Této slávy lze dobýti ještě podnes přes veliké pokroky slovanské filologie právě na poli vydávání a výkladu památek staroslověnských.

Velice mnoho vděčí slovanská filologie Herderovým Ideen a německé romantice,[5]) zvláště jejímu láskyplnému úsilí proniknouti k jádru národní bytosti a jejím názorům o duchu lidovém čili národním.

S bratry Schlegely se ve Vídni stýkal Slovinec Bart. Kopitar, zakladatel vídeňské školy slavistické, který hájil zájmů slovanských ve všech vídeňských orgánech romantických a chtěl z váženého časopisu „Wiener Jahrbücher" vytvořiti ústřední revui západoevropských slavistů. Za jeho vedení studovali slovanské jazyky v době vídeňského kongresu W. v. Humboldt a J. Grimm, Kopitar získal za kritika srbských národních písní Jakuba Grimma, který potom založil jejich slávu v Německu a v celém vzdělaném světě. Také vydal německy „Kleine serbische Grammatik" (1824), dílo vydavatele srbských písní, Vuka Karadžiće a obíral se ve všech svých dílech slovanskými jazyky a poměry. Proto měly spisy J. Grimma zvláštní půvab pro všecky slovanské učence, kteří je tím více studovali a horlivě napodobovali.

Třetí z velikých zakladatelů slovanské filologie, Pavel Josef Šafařík,[6]) získal mnoho vědomostí a nadšených podnětů přímo v Německu, jako krátce po něm básník Jan Kollár,

---

[5]) Srovn. M. Murko, Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik. Štyrs. Hradec 1897.

[6]) Literatura česká XIX. stol. II. 2. vyd. str. 23 nsl.

v Jeně (1815—1817), kde zejména u H. Ludena, jehož si vysoce vážil, nabyl smyslu pro domácí, nebo, správněji řečeno, národně vlastenecké dějepisectví. V celém jeho působení mu tanul na mysli pojem filologie, vytvořený romantikou, jako vědy o národnosti.

Z ducha romantiky vzešel v Německu také srovnávací jazykozpyt, který nejvíce povznesl studium i vážnost jazyků slovanských. Nebylo to ovšem snadné. Přesto, že Slované v té době měli již důkladné práce mluvnické i slovníkové, jmenovitě Dobrovského častěji napodobované dílo „Lehrgebäude der böhmischen Sprache" (1809) a „Institutiones linguae slavicae dialecti veteris (1822) — „knihu po všecky časy pamětihodnou", jak ji nazýval A. Schleicher — přece příklad Jakuba Grimma nenašel hned následovníků. F. Bopp přibral staroslověnštinu teprve do druhého oddílu své „Vergleichende Grammatik" (Berlín 1835)[7]) a i později měl jak o slovanštině tak o keltštině vědomosti skrovné, takže spíše jeho geniálnost učinila možnými četné jeho objevy.[8]) Rovněž A. Fr. Pott v prvém vydání svých „Etymologische Forschungen" (Lemgo 1833, 1836) ještě nepřihlížel k jazykům slovanským, ač v úvodě s úctou uvádí „Kopitara, Lindeho, Bandtkieho a jiné učené slavisty,[9]) důstojné následovníky Dobrovského". Jeho zásluhou jest, že naprosto přesvědčivě dokázal blízkou příbuznost slovanštiny a litevštiny,[10]) která ovšem byla známa již dříve na př. Dobrovskému.

K soustavě srovnávacího jazykozpytu nejdůkladněji přičlenil jazyky slovanské A. Schleicher.[11]) Upozornil ho na ně

---

[7]) Častěji se vkládá slovo „altslavisch" již do titulu prvního oddělení (1833), avšak neprávem. V předmluvě k oddílu druhému Bopp zdůrazňuje (str. VIII), že mu slovanština „podstatně posloužila také při mluvnici německé".

[8]) B. Delbrück, Einleitung in das Studium der indogerm. Sprachen, 5. vyd. (1908), str. 73—74. Miklošič si dobyl ostruh právě kritikou slovanské části Boppovy mluvnice. (Wiener Jahrbücher, sv. 105. 1844, str. 43 nsl.)

[9]) Str. XXIII.

[10]) A. Schleicher, Die Formenlehre der kirchen-slavischen Sprache. VIII.

[11]) Kromě Delbrücka srovn. W. Streitberg, Geschichte der indogermanischen Sprachwissenschaft II 3: A. Brückner, Slawisch-Litauisch; srovn. obšírnou stať v díle Encikloped. slovar, Brockhaus-Efron (sv. 39, str. 69), zejména proto, poněvadž četné rozpravy Schleicherovy vyšly rusky.

sanskritista Lassen; v zimě r. 1848 se Schleicher odebral do Prahy, aby se naučil česky, nezanedbával jazyků slovanských ani v Bonnu a měl později možnost zdokonalovati se v nich jako profesor v Praze od r. 1850. R. 1852 vyšlo jeho dílo „Die Formenlehre der kirchenslavischen Sprache erklärend und vergleichend dargestellt", kniha, jejímž úkolem bylo seznámiti s hlediska srovnávacího neslovanské i slovanské pěstitele jazykovědy se stavbou nejstarobylejšího nářečí (tohoto označení tedy užívá ještě Schleicher!) jazyků slovanských. Látku čerpal z prvních děl Miklošičových, který, jda cestou vytyčenou Boppem a Pottem, J. Grimmem a Diezem, zahájil ve Vídni svůj vzestup k mistrovství v oboru slavistickém: Z předmluvy Schleicherovy bych zdůraznil slova, jež mají význam podnes (str. VI): „Při zpracování tohoto díla mi zejména prospěla praktická znalost slovanštiny, jež mi jednak učinila přístupnými slovanské pomůcky, jednak mi také usnadnila lepší rozhled po látce a chránila mne před omyly tak hrubými, jaké bohužel nebývají vzácností v dílech jazykozpytných, zejména pokud jde o slovanštinu. Každému Neslovanu, který zamýšlí oddati se podrobnému studiu slovanštiny, bych dal vůbec touž radu, jíž se mi dostalo před několika lety od jedné z nejvyšších autorit in slavicis, od Šafaříka, totiž osvojiti si vedle církevní slovanštiny jeden ze žijících dialektů slovanských. Volbu nechť rozhodnou možnost užíti podpory příslušníků onoho národa nebo záliba pro tu či onu literaturu." Právě tak studoval Schleicher litevštinu v zemi samé (1856) a prospěl svou zdařilou mluvnicí tohoto jazyka také jazykozpytu slovanskému. Tím se vysvětluje, že v Schleicherově díle „Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen" (1. vyd. 1861, 1862, další vydání 1866, 1871, 1876) oddíly slovanské a litevské se řadí k nejlepším. V duchu Schleicherově potom působili v Německu jeho žáci A. Leskien a Joh. Schmidt, vedle nich Bezzenberger. Slovanské jazyky tvořily od té doby integrující a rovnocennou součást indoevropského jazykozpytu, z jehož pokroků i nadále těží; jest to první německá věda, jež náležitě přihlédla k slovanštině a jak výsledek ukazuje na svůj veliký prospěch, jehož by bylo lze dosáhnouti obdobně i v jiných oborech.

Slovanskou katedru pro »„učenou řeč a literaturu slovanskou" (místo „literární jazyk"; míněna jest církevní slovanština) na vysoké škole ve Vídni«, přál si již r. 1801 kustos

dvorské knihovny Fr. Ch. Alter, vlastně graecista, a Kopitar od r. 1809 neúnavně opakoval tento požadavek, avšak neměl úspěchu. Německu přísluší zásluha, že v tom směru učinilo první pokus. Ludwig Wachler, který jako profesor dějin ve Vratislavi[12]) přednášel o novější literatuře, si velice oblíbil Šafaříkovu knihu „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten" (1826), jež byla psána v jeho duchu a spolu s Gauppem, profesorem německého práva, který jako žák „historické školy" mohl míti také zvláštní porozumění pro obor slavistův, usilovali o to (v l. 1830 a 1832), aby Šafařík byl povolán na tamější universitu. Avšak vyjednávání uvízlo, patrně zejména pro kolísavý směr pruské politiky vůči Polákům po r. 1830. Zatím na Rusi universitní statut hraběte Uvarova (1835) pomýšlel na založení kateder pro „dějiny a literatury slovanských dialektů" a v dalších letech byli první ruští slavisté posíláni do Prahy a na cesty po zemích slovanských, aby se připravili na ony katedry.[13]) R. 1840 byla zřízena v Paříži, při Collège de France katedra literatur slovanských pro básníka A. Mickiewicze.[14]) Nesprávné jest tvrzení v slavnostním sborníku vratislavském,[15]) že r. 1840 byla zřízena ve Vídni katedra slovanských starožitností.

Kabinetním rozkazem z 15. ledna 1841 král Bedřich Vilém IV. ustanovil „zříditi katedry slovanského jazyka a literatury ve Vratislavi a v Berlíně,[16]) aby studující mládeži polského původu byla dána možnost zdokonaliti se v jazyku mateřském". Pro Berlín se vláda snažila získati Šafaříka, který však odmítl z obdobných vlasteneckých důvodů, jako r. 1836 povolání do Moskvy, ačkoliv v Praze jako knihovník a censor neměl postavení skvělého. Přece však odjel do Berlína a podal v květnu r. 1841 ministru Eichhornovi pamětní spis „Gedanken über die Errichtung des slavischen Sprachstudiums auf preussischen Universitäten".[17]) Přestal při tom „na vyš-

[12]) M. Murko, Deutsche Einflüsse, 140—141.

[13]) Jagić, Istorija slav. fil. 310—345.

[14]) Louis Leger, Russes et Slaves, 2. série, Paris 1896. Srovn. posudek K. Jirečka v Arch. f. slav. Phil. XIX., 301—302.

[15]) Festschrift zur Feier des hundertjährigen Bestehens der Universität Breslau, herausg. von G. Kaufmann, 2. díl, str. 418.

[16]) Nehring uv. m.

[17]) Otiskl N. Popov, Pisma Pogodinu iz slavjanskich zemeľ. Čtenija Moskov. 1879, kn. 4., str. 434—442.

ším vyučování vědeckém" a k nižšímu, určenému pro účely praktické přihlédl jen potud, pokud mohlo působiti na vyšší tím, že je připravovalo a usnadňovalo. Mělo se vyučovati „především mluvnici nejvýznačnějších nářečí slovanských a potom dějinám literatury slovanské. Vše ostatní, jako slovanské starožitnosti, výklad jednotlivých důležitých památek jazykových a duchových musí zatím zůstati stranou v srovnání s oněmi dvěma požadavky základními". Podle rozsahu a významu by bylo třeba uvažovati o pateru hlavních nářečí; jsou to v pořadí podle důležitosti: staroslovanské čili církevněslovanské, ruské, polské, české a illyrské (t. j. srbocharvátské) a bylo by si přáti, aby se přednášky konaly v jednom kursu přípravném a v jednom vyšším, srovnávacím. Jako základ jest především nutné nářečí staroslovanské, potom jsou zvláště důležitá ruské a polské, na české a illyrské jakož i „na nářečí méně vyspělá a známá", totiž na srbsko-vendské (lužické), bulharské, maloruské atd. by se mohlo upozorňovati mimochodem, aby se i z nich získalo pro vědu objasnění a dokladů. Jest třeba, aby se dějiny literatury, jež by všem studentům bylo snadno dostupné, přiblížily se stejnou láskou a péčí ke všem větvím slovanským, největším a nejmenším a aby dbaly dějinného vývoje i poměrů soudobých. Při tom by bylo lze přednášeti jednotlivosti také ze slovanských starožitností, mytologie, z národopisu, z politických a literárních dějin kmene slovanského. Vítány by byly ještě také výklady jednotlivých vynikajících památek jazykových a literárních. Poněvadž jediný profesor by nemohl vyhověti požadavkům vyšších i nižších kursů učebných, bylo by třeba uvažovati o lektorech pro přípravné vyučování nářečí polskému a ruskému. Bylo by třeba zvláště dbáti opatření dobrých učebnic: pro nižší vyučování krátkých, jednotně upravených speciálních mluvnic a čítanek ve čtyřech nejvýznačnějších slovanských nářečích, později kapesních slovníků. Pro vyšší kurs: srovnávací mluvnice pěti hlavních nářečí slovanských; slovanská chrestomathie obsahující ukázky jazykové všech nářečí v pořádku chronologickém a s přísným zřetelem na formu i věcný obsah ukázek; učebnice slovanských dějin literárních. „Na podporu studia slovanského jazyka a literatury v Německu a na usnadnění vzájemné výměny duchových statků mezi oběma velikými kmeny" Šafařík pokládal posléze za nutné vydávati německy časopis na př.

pod názvem „Jahrbücher der slavischen Literatur", jehož redaktory by přirozeně byli profesoři v Berlíně a ve Vratislavi, kteří by si však mohli přibírati za spolupracovníky také všechny vynikající slovanské spisovatele v zemích sousedních.

Do Vratislavě byl na doporučení Šafaříkovo povolán jako řádný profesor Fr. L. Čelakovský,[18]) (1842) který si dobyl jména vydáním lidových písní slovanských a jako básník zejména ohlasy lidových písní ruských a českých a který vskutku také osvědčil zájem filologický (pro lidové písně také o jaz. litevský a lotyšský, kromě toho o gotštinu). Avšak ve své činnosti nedosáhl významnějšího úspěchu, byl nešťasten pro odloučenost od vlasti a pro ztrátu choti a proto se vrátil do Prahy (1849), kdež Šafařík se r. 1847 obrátil na císaře se žádostí, aby mu byla udělena „mimořádná stolice pro vyšší filologii slovanskou"; dostal ji r. 1848 ale r. 1849 se jí vzdal. Současně dostala Vídeň dvě mimořádné profesury, neblahou katedru slovanských starožitností pro básníka J. Kollára a slovanských jazyků pro Miklošiče (30. dubna 1849). Ve Vratislavi[19]) fakulta zprvu nemínila znovu obsaditi stolici a chtěla se spokojiti lektorem, avšak ministerstvo na to nepřistoupilo a žádalo, aby se Čelakovský vyslovil o svých zkušenostech. Čelakovský prohlásil, že se s počátku řídil ústním pokynem ministrovým, aby pěstoval studium slovanské filologie nedávaje přednosti nijakému jednotlivému kmeni, avšak přesvědčil prý se, že příprava studentů pro vědečtější zkoumání slovanských nářečí jest velmi nestejná, že namnoze vůbec chybí, němečtí studenti prý se slovanských přednášek nezúčastnili, nanejvýše navštěvovali výklady literárně dějepisné. Byl prý nucen stále více přihlížeti k jazyku polskému a proto prý myslí, že jedině učenec polský jako na př. berlínský docent A. Cybulski[20]) by mohl rozvinouti činnost úspěšnou. Fakulta se snažila získati Miklošiče, který však zůstal ve Vídni a byl jmenován profesorem řádným (1850); podala potom ministerstvu zprávu o Cybulském,[21]) který si získal slavistické vědomosti po povstání polském jako zajatec

[18]) Nehring uv. m. Literatura česká XIX. stol. II_2, str. 753 násl. M. Murko uv. m. str. 58 násl.

[19]) Nehring uv. m.

[20]) Od r. 1841 podle Jagiće uv. d. str. 811.

[21]) Nehring uv. m.

v Rusku, později v Praze, ve Vídni a v Záhřebu jakož i na cestách po zemích slovanských, avšak jeho jmenování bylo provedeno teprve r. 1860. Cybulski, který si dobyl jména jako pisatel dějin polského básnictví vydaných německy a polskými monografiemi z téhož oboru, konal dosti slavistických přednášek, ale největšího úspěchu dosáhl přednáškami o polském básnictví, zvláště, byly-li veřejné. Nápadné je, že přednášky rázu spíše praktického jako vyučování polštině, ruštině, češtině a srbštině konané privatim, nebudily zájmu. Po jeho smrti (1867) byl již navržen A. Leskien, ale ministerstvo vyhovělo návrhu menšiny a povolalo (1868) jako řádného profesora Dra Wlad. Nehringa,[22]) gymnasiálního učitele v Poznani, který si dobyl vynikajícího jména zdařilými pracemi v oboru polské řeči a literatury, ve své činnosti učitelské náležitě přihlížel také k ostatním jazykům a literaturám spolu s národopisem a starožitnostmi a svými seminárními cvičeními vychoval také mnoho žáků. Po jeho odchodu na odpočinek byl povolán do Vratislavě E. Berneker, po jehož odchodu do Mnichova následoval Pavel Diels (1911). Lektory polštiny měla Vratislav již dříve, jak toho vyžadovaly praktické potřeby katolické fakulty theologické; literárně velmi čilý lektor byl světský duchovní dr. Kraiński (1851 až 1878). 1884 byl však na návrh Nehringův zřízen stálý lektorát, s platem 1500 marek a byl svěřen Dru Löwenfeldovi.

Téměř po třicet let byla vratislavská stolice slavistiky jediná v Německu. Druhá byla založena r. 1870 v Lipsku, ale má, jak mi z aktů vysvítá, delší dějiny, jež slouží fakultě ke cti a zasluhují, aby se o nich vědělo.

1. srpna 1842 se přihlásil za lektora lužický Srb Jan Petr Jordan[23]) z Čížkovic, uváděl ve své latinské žádosti příklad berlínský a vratislavský a udával, že v Praze, kde studoval humaniora a filosofii, měl možnost získati si znalost nářečí českého, polského, illyrsko-srbského a ruského — ta byla pokládána za čtyři hlavní řeči slovanské — a mohl jako práce literární uvésti malou sbírku lužicko-srbských národních písní a knihu „Grammatik der wendisch-serbischen Sprache

[22]) Kromě Festschrift vyd. ve Vratislavi srovn. Ign. Chrzanowski, Władysław Nehring s bibliografií vědeckých prací Nehringových, kterou sestavil A. Babiaczyk. (Warszawa 1909.)

[23]) Acta die Lectores und Lehrer der Universität zu Leipzig, betr. Rep. Lit. L. Nr. 47, f. 27, 28. Srovn. Ottův Slovník naučný, XIII. 612.

in der Oberlausitz" (1841). Ačkoliv v Lipsku byl lektor pro novořečtinu a ruštinu „náš dobrý starý Schmidt", který však podle orientalisty Fleischera neměl vlivu nijakého, byl uchazeč přijat příznivě — zvláště historik Wachsmuth a orientalista Fleischer se zaň vřele přimlouvali — fakulta by byla ráda, kdyby se byl habilitoval, čemuž však překáželo jeho katolické vyznání. Proto jej fakulta navrhla za lektora jazyka slovanského a zdůraznila ve svém podání z 19. srpna 1842 — většinou obměňujíc jeho slova — jak „studium jazyka slovanského v novější době počalo nabývati rozsahu i významu takového", že jest již samo sebou pro každou universitu důležité, aby nenechala ani tento obor vědeckého badání zcela neobsazený. K tomu přistupuje zřetel na obyvatelstvo v Lužici a hlavně na potřeby tamějších kazatelů, o něž se snaží pečovati po více než sto let lipská Společnost kazatelská, ale její úsilí jest úzce omezeno. Fakulta chválí Jordanovy práce a zejména uvádí, že „svá studia linguistická konal v Praze, ve středisku nově vzniklých studií jazykových a že má osobní styky s nejznamenitějšími slavisty". Ministerstvo dotázavši se akademického senátu, jemuž nijak nevadilo náboženské vyznání, jmenovalo Jordana lektorem slovanského jazyka a literatury s výslovnou poznámkou, „že nyní nemůže očekávati nijakého služného".

Od zimního pololetí r. 1842—1843 do zimního pololetí 1847—1848[24]) Jordan vskutku ohlašoval přednášky a cvičení podle svého programu a vydával polské i české kapesní slovníky jakož i krátkou mluvnici polského jazyka pro praktickou potřebu. Důležitější mohla býti jeho činnost publicistická, když založil „Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft" — titul připomíná Šafaříka —, jež vycházely v Lipsku od r. 1843—1848 a měly osudy pestré. Jejich účelem bylo jednak sbírati o národech slovanských všecky zprávy, jež pro Německo měly význam, jednak tvořiti pro národy slovanské samy jakési středisko, aby poznali své snahy a přání. Lipsko k tomu nebylo místo nevhodné a jistě není náhodou, že tam v letech 1846—1847 dokonce vycházel první časopis bulharský Bъlgarski Orel. Jordanova popularisační činnost slavistická — s toho hlediska jest třeba oceňovati články a poznámky jeho časopisu — a také nestranné zpravo-

[24]) Srovn. stav osob university v Lipsku.

dajství o snahách Slovanů v různých zemích mohly býti užitečné, avšak Jordan byl příliš žurnalistou, přibíral stále více otázky politické,[25]) zúčastnil se přípravných prací k slovanskému sjezdu v Praze a tím se dostal do rozporu s kruhy akademickými, takže se r. 1848 musil svého lektorátu vzdáti.

Téhož roku se fakulta rozhodla (16. XI.), že již neobsadí místo lektora angličtiny[26]) a projevila názor, že lektoráty se přežily, poněvadž „v takovém městě jako Lipsko nemůže studentovi i bez lektorátů nikdy chyběti možnost poznati nové jazyky nebo se v nich zdokonaliti"; titul universitního lektora prý kromě toho dává jednotlivým učitelům jazyků jakousi výsadu a proto se ho domáhají z důvodů hmotných. Ministerstvo projevilo souhlas (9. XI. 1848), že instituce lektorů má přestati, až vymrou lektoři, kteří ještě působí. Proto také nepřihlédlo k žádostem o lektorát jazyka polského a uherského r. 1864 (přihlásil se Dr. J. Hallama)[27]) ani o lektorát jazyků slovanských; (r. 1867 žádal prostřednictvím ministerstva přísežný překladatel u okresního soudu a u policejního úřadu v Lipsku, dr. phil. Hermann Lotze,[28]) aby byl ustanoven jako lector publicus pro jazyky slovanské).

Naproti tomu se fakulta usnesla již r. 1861 navrhnouti ministerstvu — podnět dal historik Wuttke[29]) — aby vedle stolic pro zeměpis a dějiny umění byly zřízeny také stolice pro jazyky románské a slovanské; pomýšlelo se při tom na Eberta v Marburgu a na Schleichera v Jeně. Byla však zřízena jedině stolice románských jazyků, jež byla několikráte navrhována a r. 1862 obsazena Ebertem, stolice pro zeměpis následovala r. 1870, pro dějiny umění r. 1872. Za katedru slavistickou se fakulta zvláště vřele přimlouvala ve svém podání z 19. X. 1867, když se vyslovila proti lektorátu slovanských jazyků.[30]) Po mohutném rozmachu jazykozpytu jest třeba vzdáti se zastaralého názoru, že novější jazyky vůbec nemohou býti předmětem vědeckého badání nýbrž jen prak-

[25]) R. 1848 počala vycházeti příloha k Slav. Jahrbücher, „Slavische Rundschau", obsahující zprávy jen politické. (Č. 1. ve středu 12. IV.)

[26]) Acta die Lektoren betr. f. 55.

[27]) Acta f. 58.

[28]) Acta f. 59.

[29]) Acta die Lektoren betr. f. 60. Acta die Errichtung der Professur der romanischen Sprachen betr. Rep. Lit. P. Nr. 69, f. 18[a], [b] 19. Denominations-Akten VI. f. 428.

[30]) Acta die Lektoren betr. f. 62.

tických cvičení. Také filologie slovanská se rozvinula v rozsáhlou vědu pracemi velikých učenců naší doby, Schleichera v Jeně a Miklošiče ve Vídni. „Studia jazyková jsou na vysoké škole lipské v plném rozkvětu: mimo jaz. klasické jsou stolice pro jazyky východoasijské i západoasijské, pro jaz. německý, jaz. románské vedle angličtiny, ano nechybělo přednášek ani o jaz. staroseverském, avšak pokud jde o evropský východ zeje mezera v této soustavě jinak tak krásně ucelené." Obory již zastoupené byly ovšem odůvodněny zvláštními potřebami. Avšak vedle zájmu, jejž budí jazykový kmen široce rozvětvený a nijak chudý památkami literárními, jako kmen slovanský, byly by zvláštní důvody, aby tato mezera byla vyplněna v Lipsku, poněvadž se na území království Saského zachovala aspoň větev slovanská, totiž Vendové, dále proto, poněvadž poloha university stále přivádí Poláky, Rusy a jiné Slovany v počtu značném jakož i proto, poněvadž minulost saského a vůbec severoněmeckého území s množstvím slovanských jmen místních a jiných vzpomínek ukládá dějepisci povinnost studovati tento obtížný jazyk. Zřízení katedry slovanského jazyka v Lipsku by „lesk university tím více zvýšilo, čím méně se jinde postarali o to, aby této potřebě bylo vyhověno". Na konec fakulta soudí, že by s počátku bylo lze obsaditi vhodnou osobností také profesuru mimořádnou, kdyby na řádnou nebylo prostředků. Ministerstvo[31]) (26. X. 1867) uznávalo, že by zastoupení slovanské jazykovědy v Lipsku bylo vítáno, avšak pro nedostatek prostředků prý nemůže zříditi ani stolici mimořádnou.

Již po dvou letech se touto otázkou znovu hnulo. 27. X. 1869 se lužickosrbská konference kazatelů v Horní Lužici obrátila na ministerstvo se žádostí,[32]) aby byla zřízena „na universitě v Lipsku stolice pro srovnávání jazyků slovanských se zvláštním zřetelem na jazyk lužickosrbský". Tím prý by byla nejen vyplněna mezera na poli vědeckém, avšak domácí církvi by vzešel také praktický zisk, kdyby lužickým Srbům, kteří v Lipsku studují, byla dána možnost, aby pod vedením filologa, dokonale znalého lužické srbštiny, hlouběji vnikli do jazyka mateřského, jehož později budou užívati ve styku úředním; toto filologické vyučování by zároveň bylo

[31]) Acta die Lektoren betr. f. 64.

[32]) Acta die ao. Professoren der phil. Fak. betr. Vol. I. f. 45—46.

vítáno oněm studentům německým, kteří se rozhodli přijmouti na území lužicko-srbském úřad církevní. Jak z dalšího jednání plyne, v pozadí stál velice vážný kandidát, dr. Christian Traugott Pfuhl,[33]) profesor na Vitzthumském gymnasiu v Drážďanech, který vedle jiných pojednání vydal lužickosrbský slovník (1866), dílo základní a kromě toho „Laut- und Formenlehre der Oberlausitz-Wendischen Sprache, mit besonderer Rücksicht auf das Altslavische" (1867). Ministerstvo žádalo, aby fakulta podala zprávu,[34]) zda pokládá za vhodné, aby se k tomuto přání přihlédlo a kteří schopní mužové jsou jí známi, kteří by mohli býti ustanoveni buď jako soukromí docenti nebo jako mimořádní profesoři s menším platem, aby se vyhovělo uvedené potřebě."

Ve zprávě, kterou sestavil Georg Curtius,[35]) fakulta uvítala s největší radostí vyzvání slibující splniti přání, jež projevila již před lety a navazujíc na zprávu z 18. X. 1867 „po zralé úvaze a po prozkoumání této otázky" uvedla toto: Jako dříve při odmítnutí lektorátu fakulta ani nyní nemá na mysli účely praktické. Avšak zdá se, že i konference lužickosrbských pastorů usiluje o něco vyššího, poněvadž užívá slov „srovnávání jazyků slovanských" a poněvadž uvádí známé pracovníky vědecké. Může tedy jíti jen o to, „aby byl povolán na universitu muž, který by sice neodmítal pečovati také o ony potřeby praktické, který by však byl na výši nynějšího jazykozpytu a který by jako rovnocenný stál mezi námi po boku zástupců ostatních oborů této vědy". Jazyky slovanské jsou zajímavé jak pro jazykozpytce tak pro dějepisce zejména v severním a středním Německu. „Zřízením stolice pro jazyky slovanské — toto označení by totiž bylo asi nejvhodnější — by Lipsko znovu předstihlo všecky ostatní university německé s výjimkou rakouských a univ. berlínské (! má patrně býti vratislavské), poněvadž i v Berlíně až dosud chybí tato stolice, ačkoliv sněmovna poslanců častěji navrhovala, aby se zřídila." Jazyky slovanské jsou spolu tak blízce příbuzné, že důkladné studium jednoho z nich jest naprosto nemožné bez zřetele na ostatní, především na nejstarší z nich, totiž na jazyk staroslovanský čili církevněslovanský (staro-

[33]) Jagić, Istorija slav. fil. 731—732; Ottův Slovník naučný XIX, 676.

[34]) Acta die ao. Prof. betr. I. f. 44.

[35]) Uv. m. 47—50.

bulharský); kromě toho však badání přísně vědecké vždy přináší velmi rozhodný zisk také praktickým potřebám některého z jazyků slovanských. V souvislosti s vědeckým pěstováním slovanských jazyků bude tedy velmi dobře možné poněkud vyhověti zvláštním požadavkům lužickým."

Obtížné bylo řešení otázky osobní. Fakulta se obrátila do Vídně na Miklošiče, který odpověděl G. Curtiovi věcně a krátce jako vždy (15. I. 1870):[36] „Po zralém uvážení bych doporučil Leskiena, nikoliv snad pro jeho dosavadní práce na poli slovanského jazykozpytu, jež nevynikají ani rozsahem ani větším významem, jako spíše proto, poněvadž jest odůvodněná naděje, že v tomto oboru rozvine významnou činnost vědeckou: jest na ni připraven. Pfuhl se několika spisy osvědčil jako znatel jazyků slovanských, avšak zdá se mi, že mu k větším pracím chybějí rozsáhlejší a hlubší studie jazykozpytné". V souhlase s Miklošičem, jehož předpověď se tak skvěle splnila, fakulta navrhla na prvním místě mimořádného profesora sanskritu a jazykozpytu v Jeně, A. Leskiena, který se tam za vedení Schleicherova úplně zahloubal do studia jazyků slovanských a znal rusky, takže by se mohl „naučiti lužické srbštině, jež pro slavistu není nijak obtížná", a „že by na to bylo třeba pobýti v Lužici řadu týdnů".

Leskien byl již na letní běh r. 1870 povolán jako mimořádný profesor slovanských jazyků s platem 800 tolarů a po přednášce „O zániku jazyka slovanského a litevského v severním Německu" byl 22. července 1871 ustanoven. Když byl r. 1876 povolán za řádného profesora srovnávacího jazykozpytu do štyrského Hradce,[37] kde měl nahraditi Johannesa Schmidta, mohla fakulta na dotaz ministerstva s pochvalou uvésti — ve zprávě zpracované opět G. Curtiem[38] —, že Leskien v krátké době šesti let „oboru, který leží stranou od obvyklých cest studentských, dovedl na zdejší universitě dobýti významu rozhodného", zejména proto, poněvadž dovedl „vždy povzbuditi a vésti menší kruh mladších lidí zabývajících se studiem jazykozpytným". Učitelská i vědecká činnost Leskienova jakož i okolnost, že obor tak rozsáhlý jako jazyky slovanské, s nimiž spojuje ve svých přednáškách také litevštinu, se plnou měrou hodí na stolici řádnou, pohnuly fakultu,

[36]) Srovn. Acta uv. v.
[37]) Acta die Denomination der o. Prof. betr. VI. f. 427.
[38]) Uv. m. 430.

že se jednomyslně s největší vřelostí přimluvila, aby byl jmenován. Tak byl Leskien 7. července 1876 jmenován řádným profesorem slovanských jazyků na universitě v Lipsku[39]) a získal této katedře velikou vážnost, avšak byl nyní po řadě třetím ordinariem tohoto oboru na universitě v Německu, poněvadž již r. 1874 byla v Berlíně zřízena řádná katedra slovanské filologie.

Poměry způsobily, že Berlín neměl tak dlouho slovanské stolice. S počátku nebylo lze najíti vhodnou sílu. Soukromý docent A. Cybulski, který tam působil v letech 1840—1860 a zabýval se výhradně dějinami literatury polské, si patrně nedovedl dobýti významu, což tím spíše pochopíme, považíme-li, jak v oněch letech i velicí učenci soudili o dějinách novější literatury německé. Usnesení pruské sněmovny poslanecké, o nichž se zmiňovala fakulta lipská, věci také neprospěla, poněvadž vzešla z přání Poláků, kteří měli na mysli katedru polskou. Šťastné rozřešení této otázky přivodila vlastně pouhá náhoda. Nejvýznamnější žák Miklošičův a jeho nástupce ve Vídni V. Jagić, který si v letech 1861—1870 v Záhřebu dobyl vynikajícího jména jako slavista, hlavně svou horlivou činností v jihoslovanské Akademii věd, založené biskupem Strossmayerem, byl r. 1871 povolán do Oděsy za řádného profesora srovnávacího jazykozpytu. V této hodnosti meškal v Berlíně od října 1871 do ledna 1872,[40]) aby u Webera studoval sanskrit. Tu se ho jeho učitel otázal, co soudí o požadavku, aby byla zřízena polská katedra. Jagić to pokládal za věc známou, ale divil se, že Berlín nemá všeobecné katedry slavistické, jakou má ve Vídni Miklošič. Nato Weber napsal do časopisu Spenersche Zeitung stať, jež otázku uvedla na přetřes. Zvláštní zájem měl o ni Müllenhoff, který se také dotázal Miklošiče ve Vídni a E. Kunika v Petrohradě. Patrně aspoň Miklošič upozornil na Jagiće. Tak dostal Jagić v Oděse v zimě r. 1873/74 dotaz pruského ministerstva, zda by chtěl přijmouti slovanskou katedru v Berlíně. Jagić odpověděl, že prosí, aby se k němu nepřihlíželo, jde-li o to, aby se vyhovělo přáním Poláků, avšak že jest hotov přijmouti katedru všeobecnou toho rázu, jakou má ve Vídni Miklošič. Poněvadž ministerstvo mělo vskutku na mysli katedru toho druhu, dostalo se Jagićovi možnosti pů-

[39]) Uv. m. 431.

[40]) Podle ústního sdělení V. Jagiće.

sobiti v l. 1874—1880 — až do povolání na universitu petrohradskou — v Berlíně, kdež byli jeho posluchači Poláci a vedle nich germanisté a studenti z oboru srovnávacího jazykozpytu, kteří si přáli hlavně vyučování ruštině.

Poněvadž Jagić v prvních dvou letech netrpěl návalem posluchačů, měl dosti volného času, že r. 1876 mohl nejen založiti „Archiv f. slavische Philologie" — Mommsenovo doporučení přispělo k tomu, že Weidmannovo knihkupectví přijalo časopis do svého nákladu — nýbrž že jej mohl vyplňovati vlastními články a zejména hojnými a obšírnými recensemi i zprávami bibliografickými. Takto se tedy po 35 letech splnil poslední požadavek návrhu Šafaříkova z r. 1841 a zůstává jednou z největších zásluh Jagićových, že vytvořil první orgán věnovaný celému souboru slovanské filologie, nikoliv jen jednotlivému jazyku, že spojil všecky slavisty jednotícími svazky a že aspoň v jediném oboru, který jest právě nejdůležitější, učinil vědecké badání slovanské dostupným — prostřednictvím jazyka německého — západoevropskému světu vědeckému. Po Jagićově odchodu byl v Berlíně jmenován r. 1881 mimořádným, r. 1892 řádným profesorem Polák Aleksander Brückner, jeden z nejuniversálnějších, nejplodnějších a nejduchaplnějších slavistů, který však jde vlastní cestou často plnou skoků; Brückner zdůrazňuje hlavně filologické propracování slovanských jazyků a dobyl si také v širších kruzích známosti díly o novějších dějinách literatury polské a ruské.

U těchto tří kateder, ve Vratislavi, v Berlíně a v Lipsku vývoj opět zůstal déle než po třicet let. Teskně o tom poznamenává Jagić uvažuje r. 1898 na konci XX. svazku (str. 640—641) o svém Archivu: „Zdá se, že náš orgán prodlením svého trvání více než dvacetiletého velmi málo přispěl rozšíření studia slovanské filologie na evropském západě zejména v Německu. Jest pravda, že od samého počátku nebylo naším úkolem starati se o účely praktické. Ty by však byly vyplynuly samy sebou jako přímý důsledek naší práce, kdyby se nám bylo podařilo získati pro obor, jejž zastáváme, větší počet mladých vědeckých sil z evropského Západu. To se, žel, nestalo. Od r. 1875 sice počet nově zřízených stolic slovanské filologie poněkud rozrostl, avšak právě v Německu, položeném nejblíže, nikoliv, přesto, že tam mají discipliny filologické sídlo kať exochen. Uvažme jen toto. Dnes snad nena-

jdeme německé university, na níž není zastoupena filologie románská nemluvíc dokonce o angličtině, nebo filologie staroindická a studium jazyků orientálních, zejména arabštiny. Avšak slovanská filologie zůstává jako před čtvrt stoletím stále ještě omezena jen na Berlín, Vratislav a Lipsko. Tato zející mezera mezi vědeckým zájmem o filologii germánskorománskou na straně jedné a o filologii orientální na straně druhé, se mi vždy zdávala s hlediska psychologie národů téměř záhadou, kterou bych nedovedl srovnati s universálností, jakou jinak Německo osvědčuje v oblasti vědecké." Známky zlepšení Jagić viděl v tom, jak byl německý knižní trh zaplavován přečetnými pomůckami k studiu jazyka ruského a doufal, že se ještě dožije časů, kdy slovanská filologie dojde na větším počtu německých universit významného místa byť i jakoby zadní branou, prostřednictvím jazyka ruského.

Také byzantolog Karel Krumbacher se snažil povznésti slovanské studie v Německu především zdůrazňováním velikého dosahu ruštiny. Jeho přesvědčivou, čtení hodnou stať[41]) „Der Kulturwert des Slavischen und die slavische Philologie in Deutschland" (o kulturním významu slovanštiny a o slovanské filologii v Německu), jíž dokázal důležitost jazyků slovanských pro nejrozmanitější obory vědecké, bylo by lze zejména dnes mnohonásobně doplniti. Po dlouholetém usilování Krumbacher dosáhl toho, že v Mnichově byla zřízena řádná stolice slovanské filologie, na niž byl r. 1911 povolán E. Berneker. R. 1914 dostal v Královci P. Rost také po delším čekání stálou mimořádnou katedru slovanské filologie, jejíž zřízení však souvisí s tím, že na vyšších školách na východě říše (ve vých. Prusku, Poznaňsku, Slezsku) bylo zavedeno fakultativní vyučování ruštině, jež potřebovalo odborně vzdělaných učitelů.

Zkušenosti světové války však ukázaly, že jest třeba zajímati se nejen o Rusy, nýbrž i o Poláky a Ukrajince, o Bulhary, Srby a Chaváty a že jest vůbec třeba věnovati pozornost také Slovanům západním. Tím byly také vědě vytyčeny vyšší a nové úkoly i cíle. Část programu jest naznačena již tím, že se ze stolice „slovanských jazyků" staly stolice „slovanské

---

[41]) Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik, 29. II. 1908; znovu otištěno s dodatky a některými změnami: K. Krumbacher, Populäre Aufsätze. Lipsko 1909, str. 337—388.

filologie", poněvadž jest třeba, aby se vedle jazyků stal předmětem badání a vyučování také celý duchový život národů slovanských v rozsahu pokud možno největším.[42])

II.

Jaké úpravy slavistických studií v Německu by si bylo přáti, aby se srovnávala s pokrokem vědeckým a s potřebami přítomnosti i budoucnosti? Jako všude jest samozřejmě i tuto třeba dodati platnosti vedle zájmů vědeckých též hlediskům praktickým.

Slovanská filologie jest mladší sestra filologie germánské a románské a proto tedy učiní nejlépe, užije-li jejich zkušeností. Musí tvořiti celek ještě jednotnější než její sestry pro velikou příbuznost a nápadně konservatiní ráz slovanských jazyků, ačkoliv národové slovanští jdou v dějinách svými vlastními cestami, ačkoliv jsou mezi nimi silné rozdíly kulturní, poněvadž větší část zůstávala po staletí úplně v oblasti vlivu kultury byzantské, kdežto ostatní byli v oblasti kultury západní. Tyto základy mají ještě podnes veliký význam, ačkoliv se všichni národové slovanští stále pevněji přičleňovali k rodině národů evropských. Avšak varujme se přeceňovati kulturní rozdíly, poněvadž hranice mezi východem a západem nejsou naprosto tak ostře vyznačeny, jak bychom se mohli domnívati. Nehledíce na to, že západní vlivy kulturní byly od nejstarších dob také na slovanském východě, můžeme ukázati jen na několik příkladů. Středověký stát srbský byl přes řecko-slovanské základy své kultury mnohem podobnější soudobým říším středoevropským (Uhrám, Čechám, Polsku) než říši byzantské, na druhé straně však mají katoličtí Charváti, kteří jsou téhož jazyka jako Srbové, zčásti ještě podnes výsadu slovanského jazyka liturgického, který se obyčejně pokládá za hlavní znak příslušnosti národů slovanských k církvi řecké. To jest ovšem nesprávné i pokud jde o část Rusínů čili Ukrajinců sjednocených s Římem. Stará říše litevská, v níž, jak známo, jazyk litevský neměl nijaké úlohy, vstoupila zejména po unii s Polskem úplně do okruhu kultury západní, avšak na svém jazyku církevněslovanském (s míst-

[42]) Mluvím ovšem jen s hlediska filologického, avšak zdůraznil bych nemenší důležitost oborů jiných.

ními obměnami) a na svých „ruských písmenech“ lpěla tak pevně, že v listinách často bývá úvodní formule církevněslovansky-běloruská, avšak vlastní tekst polský. A byly-li v nejnovější době zdůrazňovány také u pravoslavných Ukrajinců staré styky se západní Evropou, nebylo ani to bez důvodů. Jako v jazyku jsou tedy také v kultuře pozvolné přechody a proto bývá často tak nesnadné ustanoviti hranice mezi jednotlivými národy slovanskými.

Jako její sestry také slovanská filologie vzešla z filologie klasické a často se příliš pevně přidržovala svého vzoru, na druhé straně však byla zejména v Německu pokládána za přídavek k srovnávacímu jazykozpytu indoevropskému. Také v budoucnosti musí býti budována na přesných základech filologických a právě tak nikdy nesmí pozbýti souvislosti se srovnávacím jazykozpytem, avšak jest to věda samostatná, která má před sebou vlastní ohromné pole pracovní a jest třeba, aby se stále těsněji přičleňovala k filologii moderní jako její obor.

O rozsahu slovanské filologie byla a jsou mínění různá. Nejstarší slavisté se mnoho zabývali otázkami čistě historickými a v Rusku mají představitelé kateder slovanských ještě podnes úkol čísti o dějinách slovanských. Proto jest tím spíše hodno pozornosti, že V. Jagić, který sám působil v Petrohradě, do svých dějin slovanské filologie, jež zahajují Slovanskou encyklopedii petrohradské Akademie nauk, vycházející pod jeho redakcí, pojal jen badání o jazyku, literatuře a bytu národů slovanských.

Dějiny slovanských národů jsou částí všeobecných dějin věku středního a nového, nebo tvoří jednotlivé úseky samostatné; kdybychom je chtěli pokládati za jednotný celek — zejména z důvodů jazykových — nestačily by zvládnouti obor tak rozsáhlý a mnohotvárný ani síly vskutku zdatného dějepisce a ještě méně síly filologa, který má přece úkoly zcela jiné a pracuje jinými metodami a s jinými pomůckami. Tak na př. slovanské listiny budou samozřejmě lépe vydávati dějepisci než filologové, ovšem s tou podmínkou, že jim nebude chyběti znalost historické mluvnice jazyků slovanských. Obojí obor vědecký jest ovšem důležitý a otázku, o níž K. Krumbacher a L. K. Goetz mnoho uvažovali se zřetelem na Německo, totiž „slovanská filologie či dějiny?“, vyřešíme prostou formulí: „slovanská filologie i dějiny“. Avšak slo-

vanská filologie samozřejmě potřebuje ve všech oborech také pozadí historického, bez něhož není nikdy možné správně pochopiti fakta jazyková, literární ani kulturní. Stránka jazyková sama o sobě naprosto nestačí vysvětliti pojem a hranice jednotlivých jazyků slovanských; na př. právě německá věda pomáhala vytvářeti panserbismus, poněvadž Jakub Grimm ještě měl — za vedení Kopitarova — správný názor o poměru mezi Srby a Charváty a označoval již jejich jazyk názvem „srbocharvátský", jedině správným, avšak pozdějším pokolením se tento poznatek ztratil a počal si raziti cestu teprve v době nejnovější.

Dříve než se počneme podrobněji zabývati jednotlivými úkoly slovanské filologie v Německu, jest vhodné uvésti několik poznámek všeobecných. Stesky Čelakovského, že němečtí posluchači měli o slovanské studie zájem jen malý nebo vůbec nijaký, zůstaly odůvodněny většinou až po dnešní den a dokonce i tak slavný představitel slovanského jazykozpytu jako A. Leskien měl v Lipsku nakonec téměř jen posluchače slovanské. Jakkoliv příliv slovanských studentů na německé university zůstane i v budoucnosti vítaným, poněvadž kolegiální styk a závodění v cvičeních může prospívati především také studentům německým, kteří se zajímají o slovanské jazyky a o slovanský byt, zůstává přece jen nejdůležitějším úkolem německých universit získávati pro slovanské studie studenty domácí, a to nejen proto, aby byli vychováváni filologové, nýbrž proto, aby se pracovníkům různých oborů vědeckých učinila dostupnou příslušná literatura slovanská a aby budoucí představitelé praktického života nabývali potřebných vědomostí jazykových i věcných, aby mohli s prospěchem cestovati po zemích slovanských a mohli si tam získávati platnost v rozmanitých povoláních. Ostatně studium čilého vzestupného vývoje národů slovanských jest třeba doporučiti slovy nejnaléhavějšími. Jest tedy třeba varovati před přílišným historismem, který se stará jen o vymřelé Slovany ve středním a v severním Německu a vyčerpává se na př. jen badáním o místních jménech často příliš slabě založeným a neplodným. Na druhé straně by však zasluhoval větší pozornosti zřetel na Slovany v Německu, který se uváděl jako důvod při zřizování prvních stolic universitních.

Nejdůležitějším úkolem slavistických stolic v Německu

jest vyučování jazykům slovanským, poněvadž i srovnávacímu jazykozpytu indoevropskému a slovanskému se může dařiti jen tehdy, máme-li co srovnávati; vědomostí jazykových ještě důkladnějších však vyžaduje studium literatur slovanských a života kulturního. Z vlastního zájmu, aby si vychovali žáky dobře připravené, budou tedy profesoři sami konati přednášky rázu cvičného, budou uváděti do předmětu, jinak však bude jejich povinností pečovati o katedry mimořádné a zejména o lektoráty. Od lektorů, kteří mají příslušným jazykem mluviti pokud možno již od mládí, jest třeba žádati vědeckou průpravu, aby neučili nesprávnostem, aby jim nebyly cizí jevy v jazyce jejich nebo v příbuzných jazycích slovanských, zejména pak by měli býti schopni přístupně objasňovati správnou výslovnost hlásek slovanských, jež jest Němcům tak obtížná. Lektoráty stálé by mohly spojovati studium několika jazyků slovanských (na př. ruštiny a polštiny), jinak by však mohli místa lektorská s prospěchem zastávati také způsobilí studenti slovanští z oborů filologických, kteří budou navštěvovati německé university.

Pro účely linguistické a filologické stále ještě nezbytně zůstává základem jazyk staroslověnský (starobulharský); avšak nesmí se zapomínati, že to jest jen jihoslovanský dialekt, jemuž se dostalo nejstarších zápisů, avšak jiné jazyky slovanské lépe zachovaly některé starobylé rysy; kromě toho literatura staroslověnská obsahuje většinou překlady, které zejména v otázkách syntaktických mohou uváděti v omyl a pro svůj ráz přísně církevní nám zachovala jen omezenou zásobu slov. Proto jest také třeba doporučiti srovnávacím jazykozpytcům důkladné studium některého živého jazyka slovanského, zejména též jeho historického i dialektického vývoje. Tím se vyvíjí smysl také pro historický vývoj ostatních jazyků slovanských a smysl pro jejich zvláštnosti i jemnosti.

Právě tak se také pro potřeby praktické především doporučuje důkladně se naučiti jednomu jazyku slovanskému; také při tom nejdůležitější rysy historického a dialektického vývoje značně usnadní možnost porozuměti tomuto jazyku jakož i ostatním jazykům slovanským; jest totiž třeba stále a stále připomínati, že důkladná znalost jednoho jazyka slovanského dává možnost porozuměti také ostatním, zejména

sousedním, zvláště věnujeme-li tomu trochu péče.[1]) K tomu cíli by ovšem bylo nutné více zpopularisovati výsledky srovnávací mluvnice slovanské, poněvadž máme mnoho formulí, jež charakterisují hlavní rysy jazyků slovanských a jež lze snadno učiniti přístupnými také laikovi. Slovanskou filologii zahanbuje fakt, že český rada vrchního zemského soudu, který se jako poslanec v rakouské říšské radě chtěl se svými slovanskými kolegy dorozuměti v jejich jazycích, pojal myšlenku napsati praktickou srovnávací příručku jazyků slovanských,[2]) která ovšem nevyhovuje pro nedokonalou průpravu autorovu. Pro Němce by bylo třeba nejen praktických paralelních mluvnic slovanských jazyků sestavených podle týchž zásad, ale také mluvnic, které již předpokládají znalost jazyků slovanských, bylo by třeba diferenčních slovníků zaznamenávajících odlišná slova jednoho nebo několika jazyků slovanských, ale také rozmanité významy týchž slov.

Na otázku, který slovanský jazyk si máme zvoliti, správně odpověděl již Schleicher, ačkoliv se jeho odpovědi věnovalo na podiv málo pozornosti. S hlediska vědeckého není vůbec možné děliti slovanské jazyky podle jejich významu, jak se o to pokusil sám Šafařík, poněvadž pro srovnávací studium historické může podávati důležitou látku i jazyk nejmenší a literárně nejchudší. Samo sebou se rozumí, že jest třeba přihlížeti k delšímu nebo kratšímu dějinnému vývoji jazykovému, jakož i k tomu, jak jest který jazyk zpracován po stránce mluvnické, lexikální a dialektologické. S toho hlediska má však nejdelší, nepřetržitý vývoj čeština, jejíž změny hláskové, podobné němčině, jako přehlásky a difthongisace můžeme přesně sledovati po obdobích padesátiletých a kromě toho má čeština prací Gebauerovou nejobsáhlejší a nejlepší historickou mluvnici; polština má nejlepší dialektologii po stránce gramatické a lexikální; ruština záhy projevuje své zvláštní znaky v literárním jazyce církevněslovanském a má mnohé a vynikající práce na poli historické mluvnice, staré

---

[1]) Nejlépe to dokazuje prakse v Rakousku, kde se při obsazování míst úřednických často žádává znalost jednoho jazyka slovanského bez bližšího označení. Jen tím si mohlo na př. Rakousko-Uhersko vytvořiti své způsobilé úřednictvo v Bosně a v Hercegovině, které zná slovem i písmem zemský jazyk jako vnější i vnitřní jazyk úřední.

[2]) V. Hrubý, Praktická rukojeť srovnávací jazykův slovanských. Praha 1904.

i nové lexikografie a dialektologie, zač vděčí zejména soustavné činnosti ruské Akademie, avšak nemá historické mluvnice, rovnocenné Gebauerovi a nemá ani dialektologického slovníku toho rázu jako polský slovník Karłowiczův; z jazyků jihoslovanských má v dějinách slovanské filologie důležité místo srbocharvátština pro národopisné práce Vuka Karadžiće, zejména pro svou lidovou poesii a také pro svůj vývoj historický, jejž známe hlavně z bohaté literatury dalmatsko-dubrovnické a ze staré lexikografie; jazyk novobulharský budí naši pozornost jednak svými nářečími, v jejichž oblasti hledáme základy jazyka církevněslovanského, jednak svým zvláštním vývojem, jejž má společný s jinými jazyky balkánskými a jehož podstatné rysy jsou postpositivní člen, ztráta deklinace a infinitivu a některé vlastnosti syntaktické, avšak přes předběžné práce velice důkladné bulharština ještě nemá historické mluvnice jakou má dokonce i jazyk dolnolužický v díle A. Muky, ani slovníku, rovnocenného s Pfuhlovým slovníkem jazyka hornolužického. Vidíme tedy, že ve slovanské filologii mají i nejmenší národové velmi vážné místo.

Sebevědomí národů slovanských jest třeba dbáti také na poli vědeckém. V badání o slovanských jazycích, literaturách, starožitnostech a národopise závodily již záhy se ctihodnou ruskou Akademií nauk učené společnosti u jiných národů slovanských. V posledních desetiletích se jí však dostalo sester, jež přinášejí hojné a cenné práce, jako Jihoslovanská Akademie v Záhřebě, polská v Krakově, srbská v Bělehradě, česká v Praze, bulharská v Sofii a rusínská čili ukrajinská Společnost Ševčenkova ve Lvově, jejíž publikace na poli ukrajinského národopisu se důstojně přičleňují k pracím Akademií. Před válkou se v Petrohradě připravovalo spojení slovanských akademií podle vzoru jiných svazů akademií na základě úplné rovnoprávnosti, takže by se bylo po řadě střídalo i ústředí. I v Lublani počíná vycházeti přísně vědecký časopis pro jazyk, literaturu a dějiny Slovinců, u nichž ještě není přesně provedeno rozlišování mezi činností naukovou a literárně-beletristickou.

Jak vidíme, nemá vědecký svět slovanský sám ve zvyku dávati přednost velikým a proto jest to zjev zvrácený, dává-li v době nejnovější zdařilý etymologický slovník slovanský

E. Bernekera[3]) ruštině potud místo výjimečné, že jedině ji tiskne písmem cyrilským a napodobuje-li se tento příklad také jinde v literatuře jazykozpytné. Nechápeme, proč se nemá domáhati téhož práva také jazyk ukrajinský a bulharský (Srb by ho mohl žádati i pro srbocharvátštinu), nehledíme-li vůbec na to, že latinská transkripce velmi dobře vyhoví a že tisk zůstane jednotný a bude levnější.

S hlediska praktického ovšem má oceňování slovanských jazyků vzhled jiný. Schleicher mohl ještě psáti, že volbu jazyka slovanského, jemuž se kdo chce učiti, má rozhodnouti záliba pro tu či onu literaturu,[4]) avšak dnes by s tohoto hlediska patrně většina dala přednost jazyku ruskému. Avšak literatura polská měla již tehdy básníky aspoň rovnocenné, prodlením let jí vzešli také vynikající vypravěči, talentů a vynikajících osobností nechybí ani jiným literaturám slovanským, jež zaslouží pozornosti zejména tehdy, chceme-li důkladně poznati také menší národy slovanské. Avšak ještě více se posune těžiště, podíváme-li se do minulosti. Středověkou literaturu ve smyslu západoevropském vytvořily jen Čechy, troubadoury na slovanské půdě můžeme kromě toho studovati jen v literatuře dalmatsko-dubrovnické, tato spolu s polskou mají nejvýznamnější literaturu renesanční mezi Slovany vůbec a Dubrovník má v Ivanu Gundulićovi[5]) největšího básníka, který vzešel ze Slovanstva před stol. XIX.; velikého pedagoga Komenského dovedeme s porozuměním oceniti přece jen tehdy, známe-li humanismus v zemích českých jakož i bohatou náboženskou literaturu českou, jejíž bibliografie nebo pouhé diagramatické znázornění by mohlo zachrániti i vynikající církevní dějepisce německé před mylným názorem, který v husitství vidí jen hnutí národní.

Jak již Krumbacher správně poznamenal a jak v. Wilamowitz-Moellendorff prohlásil na mezinárodním sjezdu dějepisců v Berlíně r. 1908, jest ruština povolána státi se svě-

[3]) Pro ty, kdož se bojí, aby slovanská filologie nešířila panslavismu, budiž připomenuto, že nejpanslavističtější dílo dnes vydává Němec.

[4]) Také písmo může míti silný vliv. Jest pravda sice, že naučiti se písmu cyrillskému není tak těžké, jak se často zdává, avšak psychologicky lze pochopiti zcela dobře „sílu zvyku", která se proti tomu často vzpěčuje.

[5]) Cestující pisálkové (také ženy) ovšem před jeho pomníkem v Dubrovníku pochybují o tom — ve své nevědomosti — byl-li vůbec básníkem.

tovou řečí slovanskou, čili správněji řečeno, ruština jí již jest v mezích rozsáhlých hranic ruských a v přilehlých oblastech asijských. Proto má pro vědu zvláštní význam vedle ruské literatury přírodovědecké a matematické také hojně pěstovaná literatura zeměpisná a národopisná. Avšak i tu jest třeba varovati před jednostranností. Tak budila ruština již dávno zvláštní pozornost pro svůj význam vojenský, avšak právě válka snad zřejmě ukázala, že v rozsáhlých územích obsazených bylo ve styku s obyvatelstvem daleko více třeba jazyků jiných. Poněvadž Polsko bude míti v budoucnosti svůj stát, nabývá pro Německo právě polština, jako nejbližší jazyk slovanský, zvláštního významu i když nemáme vůbec na zřeteli Poláky v Prusku. Za všech okolností se v budoucnosti zvýší také význam jazyka ukrajinského. Avšak ten, koho zajímají s hlediska slovanského rakousko-uherské poměry na poli duchovém, politickém a hospodářském, dobře učiní, naučí-li se češtině a může na př. vzíti na vědomost, že pro většinu oborů jest třeba hledati největší nakladatele rakouské nikoliv ve Vídni, nýbrž v Praze. Můžeme jen odkázati na to, že za války, když se na denním pořádku octla nutnost vyučovati na středních školách zemským jazykům, rakouští Němci se zabývali otázkou, nebylo-li by vhodnější zavésti v německých oblastech zemí alpských místo slovinštiny češtinu jako předmět učebný. Pokud jde o jazyky jihoslovanské, poznaly patrně také centrální mocnosti sebevědomí Bulharů a věnují pozornost také jejich jazyku; avšak nechť Bulharsko vyroste sebe více, nejrozšířenějším jazykem slovanského Jihu na Balkáně a v rakousko-uherské monarchii vždy zůstane jazyk srbocharvátský, který právě dnes velmi dobře pomáhá také v Albanii. Poměr Německa k národům slovanským, ať přátelský či nepřátelský, nebude tak jednoduchý, šablonovitý ani přímočarý, jak si mnozí představují nebo přejí a proto jest třeba doporučiti studium jazyka a bytu všech Slovanů, ovšem ve větším či menším rozsahu podle rozmanitých okolností.

Daleko více než dosud bude také v Německu třeba pěstovati literární dějiny slovanské. Literatury ruská nebo polská vyžadují každá sama o sobě již celého muže, chceme-li se jimi zabývati důkladně v celém rozsahu a o Mickiewiczovi nebo o Puškinovi jest možno čísti několikahodinná kollegia právě tak jako o Schillerovi nebo Goethovi. Jako doklad lite-

rárněhistorické produkce u Poláků uvádím, že mají zvláštní čtvrtletní sborník, objemný a cenný, věnovaný dějinám polské literatury. Literatura česká má dlouhé dějiny, jak již bylo ukázáno a pokud jde o její produkci moderní, můžeme odkázati na trojsvazkové dílo „Literatura česká XIX. století", napsané skupinou pracovníků, jež bylo třeba vydati ve druhém vydání, sotva bylo dokončeno první. Moderní literatury jihoslovanské se významem nemohou měřiti s literaturami severních Slovanů, avšak najdou se v nich zajímavé problémy, na př. vznik jednotného jazyka spisovného u Charvátů a u Srbů nebo vývoj literárního jazyka bulharského; o veliké ceně literatury dalmatsko-dubrovnické byla zmínka již výše. Zcela jinak se to však má se starší literaturou jižních Slovanů, poněvadž zejména Bulhaři a potom také Srbové vytvořili onu literaturu církevněslovanskou, z níž později po staletí čerpalo celé pravoslavné Slovanstvo a již přejali také národové původu neslovanského, jako Rumuni. Proto budí toto písemnictví zájem kulturněhistorický,[6]) zejména pro hojné překlady z literatury byzantské, jejímž prostřednictvím se zase šířily výtvary orientální. Poněvadž veliký počet děl toho druhu pronikl také do literatur západoevropských, mají slovanské překlady často velikou cenu pro všeobecné dějiny literatur středověkých, ano často se nám díla literatury byzantské zachovala jen ve slovanských překladech nebo aspoň jsou nám doposud jen z nich známa.

K tomu ještě přistupuje bohatá literatura ústních podání všech národů slovanských, která jest nyní přístupná v hojných sbírkách. Dostačí, upozorníme-li jen na práci Bulharů, nejmladšího slovanského člena evropské rodiny národů, kteří nás zejména od svého osvobození přímo zasypali látkou národopisnou. Zvláštní pozornosti vyžaduje lidová epika ruského dalekého severu, která má základy tisícileté, jakož i lidová epika jižních Slovanů, jejímž obsahem jsou hlavně boje křesťanů s Turky, zejména epika srbocharvátská, která byla v období romantismu přímo s nadšením přijata v Německu, byla často srovnávána s Homerem a jež i dnes ještě, kdy se na ni díváme kriticky, budí veliký zájem, poněvadž nám

[6]) Srovn. pisatelovo dílo „Geschichte der älteren südslavischen Literaturen. Lipsko 1908.

vskutku může podati zajímavá srovnání a výklady objasňující život lidové epiky u Řeků jakož i u Románů a Germánů ve středověku. Právem se pokládá za velmi cennou lidová lyrika slovanská, zejména ukrajinská, kterou znatelé lidové písně slovanské prohlašují za nejkrásnější. Jakou spoustu látky získalo srovnávací studium lidových pohádek ze slovanských sbírek obsahujících pohádky národů slovanských i sousedních, dokazuje dílo Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen der Brüder Grimm, jež nově zpracovali Johannes Bolte a Jiří Polívka. Avšak to jest jen jediný příklad. Nesmíme také zapomínati, že tradiční literatura, zejména u národů slovanských, opožděných ve vývoji kulturním, má zvláštní význam, poněvadž si zachovala rysy velmi starobylé a poněvadž po mnohých stránkách vyniká nad literaturou psanou.

Slovanský n á r o d o p i s, tak neúnavný v činnosti sběratelské, ale také již ve zpracovávání sebrané látky, jest vůbec velice důležitý pro poznání života lidu slovanského a zisk ze studií srovnávacích jest svrchovanou měrou cenný. Zvyky a obyčeje, původní poměry společenské i hospodářské a primitivní kultura hmotná zejména u Velikorusů, Bělorusů a Malorusů (Ukrajinců) jakož i u Slovanů balkánských objasňují nám mnohé otázky ze slovanských starožitností[7]) a podávají bohaté poučení etnologům i kulturním dějepiscům.

Na všecky tyto úkoly slovanské filologie by samozřejmě nestačil zástupce trvale jediný. I tu se doporučuje rozděliti práci. Spíše než v Rakousku, kde jsou vedle všeobecných kateder slovanské filologie ještě stolice jazyka a literatury příslušné země, bylo by možné odděliti na velikých universitách v Německu linguistiku spolu se starší filologií od dějin literárních; jest to odůvodněno věcně a jest to požadavek nezbytný tam, kde se ve smyslu pruského pamětního spisu o podporování studia ciziny má dostati „světu slovanskému po stránce učitelské i badatelské" zvláštního střediska jako ve Vratislavi a v Královci, zejména mají-li se tam také vzdělávati středoškolští učitelé jazyka ruského a patrně také polského. Není třeba podrobněji odůvodňovati, že by na těchto universitách byly vítány také stolice dějin, práva a národ-

[7]) Není nadarmo, že ruský národopisný časopis a bulharský sborník mají název „Živá starobylost".

ního hospodářství národů slovanských, aby vskutku dávaly možnost věnovati se studiu ciziny. Kde však bude jen jediný slavista, tam může rozvinouti svou individualitu, ovšem nikoliv přespříliš, zejména při vyučování; takto může několik universit plniti společný, veliký úkol, poněvadž při značné volnosti na německých universitách budou se moci studenti obraceti k různým učitelům.

Není ovšem úkolem slavistických stolic, aby přímo podávaly celý obor naukový, poněvadž přece jen nejdůležitějším vždy zůstává návod k studiu samostatnému. Zejména v oboru literárních dějin nebudeme v přednáškách podávati kompendia, ačkoliv slovanská filologie nemá tolik rukovětí, hlavně německých, jako její sestry. V tomto oboru by se především doporučovalo konati jednak přednášky, jež uvádějí nebo mají ráz kursorický, jednak podávati souborné výklady o jednotlivých obdobích nebo vybraných částech, z nichž uvádím jako příklady: Počátky písemnictví slovanského; apokryfní literatura u Slovanů se zvláštním zřetelem k zajímavým stykům východu se západem; středověká literatura výpravná; humanismus, reformace a protireformace, osvícenství, romantika, realismus a moderní proudy u Slovanů. Velmi mnoho mohou pomoci přednášky s interpretacemi a s výklady vynikajících děl literatur slovanských.

Pokládal bych za důležité, aby se látka probírala metodou srovnávací, syntetickou a namnoze také téměř nadnárodní. Německé university většinou nemohou soutěžiti se slovanskými pokud jde o podrobné výklady o jazycích a literaturách jednotlivých národů, avšak slovanským studentům, kteří navštíví Německo, aby se zabývali jinými předměty, bude užitečné i příjemné, uslyší-li, jak se jejich národní byt objasňuje s vyššího hlediska.

Hlediska vytčená při slavistických stolicích mají obdobnou platnost také pro vědeckou literaturu. Vedle linguistiky jest i tu třeba více přihlížeti k dějinám literárním a k životu kulturnímu. Jest nanejvýš příznačné, že mladší slavistika francouzská vytvořila pěkné monografie o ruských spisovatelích, ano dokonce i o slovenském romantikovi L. Štúrovi a že v posledních letech před válkou bylo lze čísti o jihoslovanské otázce francouzské články,[8]) jež by sotva byl dovedl napsati

[8]) Anglie si r. 1909 dala napsati encyklopedické dílo o Srbsku tamějšími pracovníky.

některý Němec. Německý vědecký svět jest velice málo informován dokonce o pracích ze slovanské filologie v jazycích jednotlivých národů. Archiv für slavische Philologie sice má v tomto oboru veliké zásluhy, avšak již r. 1891 si uvědomoval sám jeho vydavatel, že zprávy jeho sborníku nestačí a proto shromáždil větší počet mladších slavistů, kteří tehdy byli ve Vídni, aby si zajistil kritické referáty a soustavné zprávy bibliografické. Žel, nedošlo na to a prodlením let se stav spíše ještě zhoršil. Jedině tento nedostatek způsobil, že monumentální dějiny literatury byzantské K. Krumbachera, zasloužilého průkopníka slavistických studií v Německu, neužily dopodrobna — aspoň v poznámkách bibliografických — ani příslušné literatury ruské, a literaturu ukrajinskou, bulharskou, srbocharvátskou, jakož i českou a polskou, v nichž by také bylo lze leccos najíti, uvádějí buď nanejvýš neúplně nebo ji vůbec pomíjejí. Dnes máme aspoň o literatuře linguistické soustavné zprávy v krakovském sborníku Rocznik Slawisticzny (Annuaire slavistique), který přináší také články německé a francouzské, ale ve všech ostatních oborech jsme odkázáni jen na mezerovité a nahodilé referáty a kritiky právě o dílech významnějších. Do kritických časopisů německých zabloudí vůbec jen ojediněle zprávy o věcech slovanských. Nejlépe si dovede opatřovati přehledy národopisné práce u Slovanů berlínský časop. Zeitschrift des Vereins für Volkskunde.

Rozhodně by však ani dnes nebylo snadné sestaviti — byť i za součinnosti badatelů slovanských — Encyklopedii slovanské filologie, jak ji Trübner zamýšlel již počátkem let devadesátých za redakce Jagićovy. Zatím počala petrohradská Akademie vydávati redakcí Jagićovou encyklopedii slovanské filologie, proti níž postavili Poláci encyklopedické dílo o Polsku, rozvržené na 25 svazků, na jihu, vlivem událostí vzaly za své dlouhé přípravy na jihoslovanský naučný slovník akademií Záhřebské a Bělehradské za oficiální účasti Slovinců a soukromé účasti Bulharů (poněvadž nebylo lze dosáhnouti dohody o Makedonii). Petrohradská akademie sice velmi liberálně dovoluje svým spolupracovníkům, aby otiskovali své příspěvky také v jazycích jiných (tak se nám dostalo v jazyce německém slovanské fonetiky O. Brocha), avšak na dokončení celého, široce založeného podniku bude vůbec třeba daleko více let, než se původně myslilo a dílo bude příliš ob-

jemné. Tak na př. Jagićovy dějiny slovanské filologie byly rozvrženy na deset tisk. archů, ale vzrostly na 60. Není nám to sice nevhod, avšak podal-li takový příklad redaktor, jak můžeme žádati právě po „široké ruské povaze" zhuštěný výklad o jednotlivých oborech vědeckých? Proto bude třeba dříve nebo později vydati také německy skutečnou encyklopedii slovanské filologie.

Avšak ani tu nejde jen o slavistiku. Uvedl jsem již výše, že jeden z nejdůležitějších úkolů německých universit jest péče o šíření znalosti slovanských jazyků, aby Němci poznali také slovanskou literaturu jiných oborů vědeckých. Avšak zejména by si bylo přáti, aby si přerozmanité časopisy odborné hledaly spolupracovníky nejen v kruzích učenců cizích, kteří umějí německy, nýbrž také v řadách Němců samých, aby mohly přinášeti soustavné zprávy aspoň o důležitějších publikacích slovanské literatury vědecké. Jest nutné naprosto rozhodně zrušiti zásadu „Slavica non leguntur" a německé vědě velí zájem o její vážnost zejména toto: vůbec již nedovolovati, aby se o námětech slovanských psalo bez znalosti příslušné literatury slovanské. Dávno již minuly doby, kdy se blahobytní němečtí akademikové v Petrohradě sotva dovedli dorozuměti s izvoščikem; vedle akademie ruské rozvíjí požehnanou činnost ještě pět akademií slovanských a četné učené společnosti; jest třeba vůbec přihlížeti k vědeckým publikacím ve všech slovanských jazycích a nesmíme je snad dokonce podceňovati. Tak na př. u Poláků a Čechů, — abych vybral příklad, který jest mi blízký, — vycházejí čtvrtletně historické sborníky (Kwartalnik historyczny, Český časopis historický), které stojí důstojně po boku každého sborníku západoevropského.

Samozřejmě by si bylo přáti, aby nikoliv nevědomí a povrchní pisálkové, nýbrž Němci připravení jazykově i odborně psali vedle vědeckých rukovětí a učebnic také populárně založená díla o slovanských jazycích, literaturách a kulturních poměrech, (avšak nikoliv tak rozsáhlá a učená jako Körnerova ruská mluvnice určená válečným školám nebo polská mluvnice Soerensenova). Také pokud jde o příspěvky autorů slovanských, bude na místě opatrnost a kritičnost (na př. ve sbírce „Sammlung Göschen").

Bylo by lze souditi, že především Rakousko jest povoláno býti prostředníkem a šířiti mezi Němci vědomosti o světě

slovanském. Proto také Berlín svěřil Vídni úkol sbírati slovanskou literaturu válečnou. Ať se jen v otázkách toho druhu příliš nespoléhá na spojence, který by se především sám měl důkladně napraviti. Když jsem r. 1911 ve Štyrském Hradci ve valném shromáždění německých spolků historických a archeologických proslovil přednášku o stavu badání národopisného u jižních Slovanů, stěžoval jsem si, že „v oboru literárním a vědeckém Vídeň neplní ani úkolů hlavního města rakouského, nemluvíc ani o hlavním městě monarchie a vůdčí moci balkánské.[9]) Byla by to poučná, avšak smutná kapitola, kdybych to podrobněji dokazoval. Zmiňuji se jen o několika příkladech zvláště křiklavých. V 10 ročnících (1906—1915) zpráv vídeňské c. k. Zeměpisné společnosti, v níž mají jakousi úlohu také vojenské kruhy, nenajdeme ani jediné zprávy o nějakém díle psaném slovansky a vydaném v monarchii nebo na Balkáně,[10]) kde ani Bulhaři ani Srbové nebyli nečinní. Rozhodně by zasloužilo zvláštní pozornosti 20 svazků publikace Srbské akademie nauk „Srpski etnografski zbornik", v němž J. Cvijić, nejlepší znatel balkánského zeměpisu, žák Penckův z jeho doby vídeňské, spolu se svou zdatnou školou otiskli antropogeografické studie a monografie o Srbsku, Starém Srbsku, Černé Hoře, Bosně a Hercegovině, ba dokonce o jižní Dalmacii, avšak marně hledáme nějakou kritiku nebo aspoň krátké zprávy o těchto dílech, jejichž znalost by přece byla vítána s hlediska státního a také vojenského. Stejně podivný jest také tento příklad: Zůstává slavnou zásluhou německého protestantismu, že vydatně podporoval duchové obrození národů slovanských. V zemích alpských zbyl z jeho činnosti vlastně jen slovinský jazyk spisovný. Když se r. 1908 slavilo 400. výročí narozenin Prima Trubara, zakladatele slovinské reformace, vydala Slovenska Matica, literární společnost v Lublani, sborník cenných příspěvků; také jinde vyšly pozoruhodné spisy a stati slovinské, v Záhřebě dokonce dějiny chorvatské literatury v době reformační (1910) Fr. Bučara a týž autor potom vydal spis o reformaci na ostrůvku murském v jihozápadních Uhrách. O tom o všem však marně hledáme zprávy ve sborníku „Jahrbuch der Ge-

[9]) Korrespondenzblatt des Gesamtvereines der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine 1912. Sl. 182.

[10]) Zůstává mi hádankou, jak se do ročníku 1910 dostala zpráva o charvátské školské učebnici všeobecného zeměpisu.

sellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich"!. Bylo třeba téměř donutiti sekčního šéfa v ministerstvu obchodu k tomu, aby ruština byla pojata do učebných předmětů na exportní akademii, jediné německé vysoké škole obchodní v Rakousku, avšak bulharština byla zavedena teprve nyní za války na skromném veřejném ústavě pro východní jazyky ve Vídni, ačkoliv jsem to navrhl již téměř před dvaceti lety, když jsem tam učil ruštině.[11]) V kruzích mládeže studující se téměř pod trestem zapovídalo učiti se slovanským jazykům mocnářství, (studenti středoškolští domlouvali vědychtivým kolegům, aby se přece sami nevylučovali z řad panujícího národa!) — hledisko, jehož se ovšem Němci sudetští a alpští vzdali již před válkou.[12]) Jistě se také v jiných oborech leccos napraví, avšak přes to jest třeba velmi vřele doporučiti všem příslušným kruhům v Německu, aby si o Slovanech sousední monarchie, kteří pro svůj veliký počet budou za rostoucí demokratisace hráti úlohu stále významnější, hledaly poučení samy a zejména nepřestávaly jen na novinářských zprávách z Vídně a z Pešti. Jest jen třeba, aby se Německo vrátilo k slavným tradicím literatury německé. Za časů Herderových a v době romantismu, který sice byl nanejvýš národní, ale s láskyplným porozuměním také přijímal svébytnost národů cizích, vážnost německého jazyka a literatury neobyčejně vzrostla po vzdělaném světě právě jejich

[11]) Rys velice příznačný: podařilo se získati příslušné kruhy v ministerstvu vyučování i ministra obchodu, avšak věc ztroskotala pro nerozum, malichernost a pohodlnost podřízené osobnosti, která ve své zprávě mimo jiné také soudila, že se přece lze v Bulharsku dorozuměti také rusky a srbsky, což je správné, ale obchodním cestujícím se to ani tehdy nemohlo doporučovati.

[12]) Srovn. o tom pozoruhodnou stať „Die neueren Sprachen nach dem Kriege", kterou otiskl středoškolský učitel nadporučík Fritz Karpf sloužící v poli. (Die neueren Sprachen, sv. XXIV, listopad 1916, str. 385 až 393.) Několik vět zaslouží, aby pronikly i do širších kruhů — pro charakteristiku: Tak došlo na to, že rostlo odcizení, stoupala roztrpčenost národních zápasů a posléze nastala ona národní odloučenost zejména německého kmene rakouského, která především uškodila jemu samému, ale potom také důležitým zájmům společným a před válkou snad mohla vzbuditi dojem, že Rakousko jest zralé k rozkladu, druhé Turecko, jak je nazval Mommsen. V podstatě ještě horší než poznání cizích jazyků jest poznání cizích národů, jejich kulturního nebo lépe řečeno civilisačního vývoje, o němž máme naprosto neuvěřitelné, klamné představy. Naším východiskem stále ještě zůstává fráse o kulturní povýšenosti Němců v Rakousku. Úmyslně říkám fráse, především proto,

posláním prostřednickým. Jest jen třeba důsledně dále rozvíjeti ony snahy, které vytvořily filologii germánskou, románskou, anglickou a také bohatě vzkvétající filologii orientální, jest třeba rozšířiti tyto snahy i na Slovany a tím se vyplní ona mezera mezi německými filologickými obory věnovanými západu a východu, do níž si lipská fakulta filosofická stěžovala již r. 1867. Německá důkladnost, vytrvalost a soustavná práce najdou veliké a vděčné pole a jistě přispějí rozkvětu slovanské filologie.

---

poněvadž dnes není lze pozorovati působení nebo pronikání oné vyšší kultury na národy sousední a potom z tohoto důvodu: Při silném samostatném kulturním vývoji národů sousedních, o němž nemáme ani tušení, ano před nímž tvrdohlavě zavíráme oči, vydáváme se v nebezpečenství, že budeme odpočívati na oné zděděné zásadě, zatím co nás nepozorovaně jiní národové dohoní ba snad i předstihnou. Před 2 lety by to byla bývala velezrada, kdyby se bylo projevilo mínění, že na př. německý sedlák z území alpského stojí kulturně níže než sedlák český, který moderně pracuje v zemědělství, má silnou organisací a uznává nutnost zdravého vzdělání odborného. Nyní za války to poznali mnozí, kdož mohli srovnávati, právě tak jako poznali, že jest směšné prohlašovati Slovince a Chorvaty za poloviční barbary. V Rakousku dnes nepotřebujeme nijakých jazykových nařízení pěkně vyumělkovaných, ani pečlivě vyměřených hranic národní autonomie: potřebujeme tisíců a tisíců mladých rakouských Němců, kteří znají příslušný jazyk zemský a kteří znají důkladně, ve všech projevech jeho života cizí národ, vedle něhož nebo v jehož území bydlí. To by ještě nebylo smíření národů, avšak byl by to hodný krok na cestě k praktickému řešení rakouských problémů... A ještě více: v rakouských bojích národnostních utrpěly společné zájmy státní také vinou Němců.

PODSTATA A ÚKOLY NĚMECKÉ SLAVISTIKY

(PRAGER PRESSE 1928, 1. III. PŘELOŽIL JIŘÍ HORÁK.)

Četné úvahy, jichž se dostalo na tomto místě[1]) záslužnému a podnětnému programnímu spisu[2]) představitelů slavistických kateder ve Štyrském Hradci a v Lipsku, dostatečně nepřihlížejí k jeho účelu a k poměrům, za jejichž důkladnou změnu se přimlouvají s velikou odvahou a s pevným přesvědčením. Především se vytýká označení „německá slavistika". Zdůrazňuje-li se naproti tomu, že slavistika jest jen jedna, nesouhlasí s tím právě odkaz na V. Jagiće. Tento vůdce slovanské filologie v posledních desetiletích s plným důrazem bojoval proti slučování slovanské filologie s dějepisem, jež za svého působení na Rusi (1880—1886) poznal se stránky nikoliv nejpříznivější; po tuhých bojích zvítězil se svými názory v Petrohradské akademii, takže historie nebyla pojata do encyklopedie slovanské filologie, kterou akademie počala vydávati a jejíž pokračování uvízlo vlivem světové války. Naši autoři, z nichž H. F. Schmid jest odborný dějepisec, zejména právní historik s důkladným vzděláním filologickým, prohlašují však zásadu: není dějepisu bez filologie, ale také není filologie bez dějepisu. Jdou ještě dále a rozumějí slovem „slavistika" „pěstování studií o národech slovanských, poznávání slovanských kultur, jejich podstaty a jejich dějinného vývoje ve všech jejich projevech životních: v jazyku a literatuře, v umění výtvarném a v hudbě, v náboženství a zvycích, v právu a hospodářství, v životě sociálním a státním."

Tato „oblast činnosti hrozivě rozsáhlá" obsahuje ovšem celou řadu rozmanitých předmětů, jejichž úkolem jest dáti možnost Němcům v říši a v Rakousku (Švýcarsko autoři pomíjejí), aby porozuměli slovanskému světu, který na ně mocně doléhá. V zemích slovanských se naproti tomu pojem slavistiky chápe ve smyslu mnohem užším a často se až příliš omezuje na slovanskou filologii, t. j. na studium jazyka, lite-

[1]) H. F. Schmid u. R. Trautmann. Leipzig, H. Haessel 1927.

[2]) Srovn. Prager Presse 2. XI., 24. XI., 29. XII. 1927; 10. I., 19. I., 1. II. 1928.

ratury a národopisu národů slovanských, který ovšem sám o sobě znamená ohromnou oblast a obyčejně přesahuje síly jednoho badatele. S hlediska praktického se u národů slovanských především přihlíží k vzdělávání učitelů jazyků slovanských na školách středních, úkol, který má v Německu až dosud význam malý nebo vůbec nijaký. Proto se rozumí samo sebou, že Němci právě tak jako Francouzi, Angličané a Italové mohou míti svou slavistiku přizpůsobenou svým potřebám.

Právě tak se rozumí samo sebou a s hlediska slovanského jest si toho přáti, aby se Němci vzdali své nechuti k studiu jazyků slovanských a aby si sami vychovávali své badatele a učitele ve všech oborech slavistických. Po vzniku nových států slovanských bylo přirozené, že se tam vrátili nejen studenti slovanští, ale že se také slovanští profesoři z vlastního popudu vzdali svých krásných a významných míst v Štyrském Hradci, ve Vídni a v Lipsku. Také A. Brückner v Berlíně rozvažoval, nemá-li vyhověti vyzvání z Polska. Ve Vídni sice obsadili jedinou zbývající katedru učencem ruským a tak snad není nemožné, že i jinde budou povolávati cizince, bude-li jich třeba, nebo půjde-li o badatele vynikající, avšak vždy to budou jen výjimky, Označení „německá slavistika" jest tedy i v tomto smyslu správné.

Bylo by si jen přáti, aby vzrostl, pokud možno brzy a značně, počet „německých slavistů", kteří by byli způsobilí a ochotni plnili svůj úkol ve smyslu naznačeném oběma autory. Znovu a znovu se ve spise zdůrazňuje, že němečtí badatelé mají zaujímati k věcem slovanským stanoviště nestranné, že se nesmějí dívati na poměry české očima rakouskými ani na stav věcí v Polsku očima rusko-pruskými a že zejména jsou povinni poznati práci slovanskou ve všech oborech kulturních. Řada obranných rozprav slovanských, ano celé knihy by v očích německých sotva vyvážily tuto větu autorů: „Kolik německých vzdělanců se zájmy historickými asi ví, že existuje kvetoucí, dobře organisovaná, svrchovaně výkonná věda polská a česká?" Právě tak se kárá pomíjení slovanské práce v jiných oborech vědeckých, energicky se odmítá zásada „Slavica non legnutur" a s plným důrazem se žádá v zájmu vážnosti německé vědy a německého národa, aby nikdo nepsal o slovanských věcech bez znalosti příslušné literatury slovanské, ale také literatur menších národů slovanských,

nejen ruské, která ještě nejčastěji dojde milosti. V tom smyslu se vytyčují německým slavistům jako prostředníkům úkoly veliké a odpovědné. Jest přirozené, že prostřednictví toho druhu může také mnoho prospěti lepšímu vzájemnému porozumění a sbližování národů; jest to otázka samostatná, avšak rozhodně zůstává i v tom směru základní podmínkou, aby byly vytvořeny bezpečné základy. Jest známo, že konečný rozkol mezi světem východořímským a západořímským nastal tehdy, když si již Byzantinci a Římané nerozuměli, v doslovném smyslu slova, t. j. když v Cařihradě pozbyli znalosti jazyka latinského a v Římě řeckého.

H. F. Schmid a R. Trautmann tedy vykonali svým spisem čin, který může znamenati počátek nového období německé slavistiky, padnou-li podněty, rady a požadavky autorů na půdu úrodnou. Nemohu se tuto podrobněji zabývati jejich mnohostrannými, pečlivými úvahami a vybral bych jen některé věci hodné pozoru. Pokroku slovanské filologie v Německu až dosud překáželo, že se přestávalo jen na studiu jazyků slovanských a i to se pokládalo za pouhý doplněk srovnávacího jazykozpytu indoevropského. Tento názor se v plném rozsahu odmítá, což je tím příznačnější, poněvadž R. Trautmann v Lipsku, jako většina německých slavistů, vyšel ze srovnávacího jazykozpytu. Výslovně se zdůrazňuje, že indoevropský jazykozpyt nezasluhuje nijaké přednosti a po ostré kritice německých překladů z ruských spisovatelů se dodává věta: „Rozumí se samo sebou, že německá slavistika spolu odpovídá z těchto poměrů, poněvadž se zřídka starala o tyto důležité věci, jsouc až po uši ponořena do osudu jerů v církevní slovanštině."

Rád bych upozornil, že již veliký jazykozpytec K. Brugmann — (jeho výrok by se snad našel v návrhu na jmenování nástupce Leskienova z r. 1916) — se za války vůči mně takto vyslovil o potřebě značně zvětšiti počet i rozsah slavistických kateder: „Je-li některá katedra volná, jest třeba také uvažovati, je-li ještě dobově účelná. Tak na př. máme v Německu na všech universitách stolice pro sanskrit, ale jen čtyři pro slovanskou filologii; poměr obrácený by byl správný." O tom ovšem není až dosud ani řeči, naopak po světové válce byl počet slavistických stolic snížen v Královci a v Lipsku, nemluvíc ani o Vídni a Štyrském Hradci. Všichni slavisté se ovšem nemohou státi vysokoškolskými učiteli. Naši autoři právem

žádají, aby knihovny, redakce vědeckých orgánů, také jiných časopisů a vůdčích deníků, vědecká nakladatelství a veliká knihkupectví měly slavistické odborníky a aby slavistika byla nějak pojata také do učebního rozvrhu středoškolského podle místních potřeb. Škola by měla také kruhům hospodářským a diplomatickým dávati možnost poznávati věci slovanské. Autoři si stěžují na „hanebně nízkou úroveň" dějepisných učebnic jmenovitě pro oblasti východoněmecké a žádají, aby v ústavech, jež slouží lidové osvětě byli zbaveni vlivu diletantští pseudoslavisté.

Spis s užitkem pročtou také vědci slovanští, jakož i pracovníci činní v životě veřejném. Tak na př. si autoři přejí syntetických prací „objasňujících společné vývojové činitele a vývojové tendence v celém světě slovanském" a při tom důrazně odmítají předsudek velice rozšířený v německé vědě, „že soudržnost světa slovanského se zakládá jen na jazykové příbuznosti jednotlivých národů". Právě tak se varuje před vyučovací praksí německých vysokých škol, které označením „dějiny východoevropské" rozumějí téměř výlučně dějiny ruské, jimž bez dějin polských není možné porozuměti. Právě tak jest tomu s Bretholzovou „neudržitelnou teorií, osudnou mnohým německým badatelům, která tvrdí, že nejstarší období kulturního vývoje v Čechách a na Moravě měla ráz většinou německý — teorie, která mohla vzniknouti a dojíti ohlasu jen proto, že ani její autor, ani její stupenci nepokládali za nutné věnovati byť i jediný pohled vývoji poměrů v Polsku, který jest většinou úplně souběžný". Toto upozornění může prospěti také badatelům slovanským na tomto poli i v oborech jiných.

II.

II

POČÁTKY RUSKÉHO ROMÁNU[1])

(LJUBLJANSKI ZVON ROČ. XVII, (1897). STR. 151–155; 207–212)
PŘELOŽIL JIŘÍ HORÁK.

Od té doby, co si ruská literatura dobyla veliké vážnosti u Němců i u Francouzů — u těchto s úspěchem ještě větším — stavši se, jak říkáme, módou, všichni se, tuším, podivujeme hlubokému a svéráznému obsahu ruské beletrie, která se dotýká nejvíce vzrušujících záhad lidstva a zobrazuje nám je tak upřímně a pravdivě. Forma, zejména komposice, ovšem budí některé pochybnosti, zejména srovnáváme-li ji se vzory francouzskými; přes to jest třeba přiznati bez výhrady, že zejména Turgeněv nesmírně prospěl také technice novely. Neruské obecenstvo si nedovede sice představiti krásu jazyka ani toho, jak dokonale jím vládnou mistři ruského románu; kdo však poněkud přihlédne ku prameni, rád přisvědčí Turgeněvovu chvalozpěvu v prose o „velikém, mohutném, pravdivém a svobodném ruském jazyku", pro který, jak praví, nezoufá nad svým národem, poněvadž taký jazyk může býti dán jen národu velikému. Jistě také nikdo nemůže popírati, že jsou ruští spisovatelé přes všecky své národní rysy dokonalí Evropané. To přiznávají a ovšem musí přiznati také zapřisáhlí odpůrci „shnilého západu" v Rusku, poněvadž sami užívají jen romantických, zejména německých teorií o ryzí a čisté národnosti.

Zřetel na tento stav věcí dodává zajímavosti otázce, kdy a jak pronikla výpravná literatura západoevropská na Rus, která dnes vrací vypůjčený kapitál s úroky tak bohatými? Není nám třeba obraceti se příliš daleko nazpět do minulosti, poněvadž v Moskvě počal pronikati teprve ve druhé polovici stol. XVII. literární vliv západoevropský, šířený prostřednictvím polským; na nejzazším západě jazykové oblasti ruské, ve velikém knížectví litevském, které bylo, přes své spojení s Polskem, většinou ruské a mělo také svůj ruský úřední jazyk, můžeme mluviti o literárním životě podle vzorů západoevropských také teprve počínajíc stol. XVI. Podiv, ba

---

[1]) Habilitační přednáška na filosofické fakultě university vídeňské. Německý tekst jest otištěn ve „Wiener Zeitung" ze dne 9.—10. ledna 1897 pod názvem: „Die ersten Schritte des russischen Romans". (Srovn. též zvl. otisk.)

přímo úžas nás však musí pojmouti, přihlédneme-li k tomu, s jakými obtížemi se přejímaly obsah i forma.

Jest ovšem třeba zdůrazniti, že Rusko mělo, nehledíc na básnictví lidové, také svou literaturu psanou, takže látky západoevropské našly v byzantských minejích, synaksářích, staroruských prolozích a v některých rozšířených legendách mnohého dobrého známého, kterého tam jako na západ zaneslo křesťanství a orient; vzpomínám jen na př. látky, kterou zpracoval Schiller v romanci „Gang nach dem Eisenhammer". Rozdíl jest jen v tom, že ruské legendy a povídky musily sloužiti jedině církevní morálce přísně asketické, a proto jsou jejich osoby bez barvy a života. Nejlépe nám tento rozdíl charakterisuje srovnání některé byzantské ikony s Madonou Rafaelovou! Rusko dále nemělo křížových válek, které dávaly obraznosti západních národů takové bohatství podnětů, ani nepoznalo rytířstva s onou „službou paním", naopak dívalo se na ženu jen jako na zdroj všeho zlého. Po Byzantiu Rusko sice zdědilo nenávist k „Latincům" a s ní také nechuť k jejich kultuře, avšak nepoznalo základů věku klasického, které nám zachránil Cařihrad, takže nemělo ani svého Pseudo-Aristotela ani své scholastiky. Dobytí Cařihradu sice dalo podnět názoru, že Moskva jest třetí Řím (prvý odpadl od víry, druhý pak se dostal do rukou nevěřících), po němž nebude následovati čtvrtý, avšak na Rus vůbec nepronikli pěstitelé klasických studií, kteří by byli vytvořili renesanci; naopak, jihoslovanští emigranti dokonce podnítili reakci proti sbližování spisovného jazyka jihoslovanského, který církev zachovala, s jazykem národa ruského. Zatím co tedy v západní Evropě vítězil humanism a reformace, Stoglav, schválený na moskevské synodě r. 1551, kanonisoval „ctihodnou starobylost", t. j. potatarštěný byzantinism v úplné formě; prvou tiskárnu zřízenou v Moskvě r. 1563 pouliční luza poštvaná od kněží dokonce zapálila a Koperníka ruské duchovenstvo proklínalo ještě ve stol. 18.

A přece, co vidíme již sto let po oné památné synodě v samé Moskvě? Z jihozápadní jazykové oblasti ruské do Moskvy přišel veliký počet církevních učenců, kteří se vzdělali ve školách domácích, zřízených po vzorech polských, a také přímo ve školách polských a cizozemských; polský a popolštěný litevsko-ruský šlechtic má totéž poslání, jako ve stol. 18. francouzský vychovatel, a mezi hojnými překlady z polštiny do-

konce najdeme překlad „Speculum Magnum", díla úplně katolického a nadto zpracovaného a doplněného jesuity polskými, jež bylo přeloženo do ruštiny na rozkaz cara Alekséje Michajloviče r. 1677.

V mohutném zápase mezi bratrskými národy o vládu nad rovinou sarmatskou, v níž nebylo nijakých přirozených hranic, a vůbec o vládu nad celou východní Evropou sice vítězil národ ruský, nicméně se musil skloniti před kulturou polskou, která však sama teprve pozdě vstoupila do rodiny národů evropských a nemohla nebo nechtěla následovati pokrok západní Evropy, takže se stala v stol. 18. anachronismem a proto nezbytně podlehla úpadku.

Již z poznámek až dosud uvedených vysvítá, že vliv polský pronikal do tehdejšího Ruska, do státu moskevského, prostřednictvím běloruských a maloruských, z části také velikoruských oblastí království Polského. Tito severozápadní a jihozápadní Rusové se kromě toho zúčastnili státního a kulturního života království Polského, na něž po jeho pokřesťanění zase trvale působily pokročilé Čechy. Litevci, kteří byli příslušníky národnosti ruské, navštěvovali universitu krakovskou a na universitě v Praze dokonce pro ně byla od r. 1397 zvláštní kolej, kterou založila královna Jadviga. Proto pochopíme, že se také vlny humanismu a reformace plně šířily na území polsko-ruském.

Důležitým činitelem civilisačním bylo zejména působení rozporů náboženských. Pravoslavná církev v Polsku hynula. Když jí nedovedly dostatečně chrániti nevědomé duchovenstvo ani šlechta, která zvláště ve svých vyšších vrstvách záhy podlehla popolštění, chopilo se její obrany měšťanstvo. Polsko-ruská města měla velikou autonomii, kterou jim dávalo právo magdeburské, jež na př. ve městě Kyjevě platilo dokonce do r. 1819. „Bratrstva" nejvýznačnějších měst si tedy dobyla velikých zásluh o duševní i mravní rozvoj své církve a národnosti. Duchovenstvo i mužové světští poznali, že budou míti nejlepší prostředek k boji proti vyšší kultuře, dobudou-li si sami jejich zbraní a byli tak rozvážní, že nenásledovali moskevského bojara Kurbského, který se před hněvem Ivana Hrozného uchýlil na Litvu a pravoslavným radil, aby se s katolíky nikdy nepouštěli do nijakých sporů ani ústních, ani písemních, poněvadž prý v nich jistě podlehnou; naproti tomu pravoslavní přejali od katolíků celou jejich scholastiku a

zvláště jejich dialektiku, takže učenci kyjevské akademie v teologických subtilnostech nezůstávali za svými západními vzory; když se přestěhovali do Moskvy, přirozeně vzbudili krajní nedůvěru v tamním duchovenstvu.

Na území polsko-ruském se zejména a nejdříve vytvořilo důležité středisko kulturní na Litvě. Již r. 1525 ve Vilně vytiskl med. dr. František Skorina „Apostola", první církevněslovanskou knihu na území dnešního Ruska. Tento muž jest zvláště významný, poněvadž vydal již dříve v letech 1517—1519 v Praze žaltář a 22 jiných knih Starého Zákona a při tom se většinou řídil biblí českou.

Tu máme jasný důkaz, jak pronikal český vliv kulturní přímo také k Rusům a nyní nám bude jasno, proč byli posláni ještě za Petra Velikého r. 1716 dva odchovanci moskevské slovansko-latinské akademie do Prahy pro překlady z češtiny a proč dva kyjevští profesoři ještě r. 1747 při opravování bible, jež se počalo již za Petra Velikého, užívali také biblického tekstu českého. Skorina je pak také proto významný, poněvadž se prvý odvážil odchýliti se v církevních knihách od tradice a čerpal z jazyka národního zvláště ve skladbě a v slovníku, aby se snáze rozumělo dílům, jejichž cílem bylo přinášeti osvětu jeho národu. Ruština, jíž užívali Skorina a jiní spisovatelé místo církevní slovanštiny, sice nebyla čistý jazyk národní; přes to se vyvinul na Litvě zvláštní spisovný jazyk, smíšený s polonismy, který se tehdy i později nazýval jazykem běloruským nebo také polsko-ruským a z části přešel také k Malorusům.

U Bělorusů a Malorusů v království Polském se tehdy rozvila bohatá literatura církevní, která měla ráz většinou polemický; vznikla tam také díla mluvnická a slovníková, jež vyhovovala tehdejším požadavkům; překládali kroniky a spisy podobné a po prvé se pokoušeli tyto spisy napodobovati. U Poláků a Rusů vystupovali v intermediích jejich komedií také běloruští a maloruští sedláci v svém nářečí. Z výpravné literatury západoevropské Rusové nepřekládali jen díla legendární a apokryfní z polštiny a z češtiny (z této na př. legendu o sv. Alexiovi ve versi z „Legenda aurea" a „Visio Tundali"), nýbrž touto cestou pronikaly na Rus po prvé také zbytky středověké romantiky v podobě „knížek lidového čtení" (Volksbücher).

Zvláště u litevských Bělorusů byla přeložena koncem stol.

16. nebo počátkem stol. 17. z polštiny nejrozšířenější díla výpravné literatury středověké, „Povídka o sedmi mudrcích" a „Gesta Romanorum"; ke knize „Gesta Romanorum" většinou bývala připojována také povídka o Apolloniovi Tyrském, která k Polákům přešla opět prostřednictvím českým ve zpracování, které se neshoduje se žádnou redakcí západoevropskou. Z češtiny byla také přeložena lidová knížka o Bruncvíkovi, t. j. Reinfritovi von Braunschweig, který se stal lidovým hrdinou českým. Podle mého přesvědčení vznikl také tento překlad ještě na půdě běloruské, ačkoliv ve skupině variantů, sice neúplných, které sebral J. Polívka z 11 rukopisů (známe jich 15), se dají zjistiti jen pořídku dialektické zvláštnosti běloruské. Český královic, který šel hledati neobyčejných příhod rytířských, aby dobyl své zemi do znaku lva místo orla, jehož si vybojoval jeho otec Stilfrid místo kotlu, dosáhl u ruských čtenářů takové obliby, že se pro ně složila také povídka o Vasiliji zlatovlasém, královici českém, avšak tato povídka jest jen holé napodobení.

Přímé překlady z češtiny si však ještě snadno objasníme ze živých vzájemných styků mezi Čechy a Polskem, kamž se ještě ve stol. 16. posílaly české knihy, jež se ovšem kupovaly a čítaly, avšak musíme se diviti, najdeme-li také v běloruském kodexu, napsaném mezi l. 1574—1594, vedle překladu litevské kroniky z polštiny a vedle pověsti podobného původu o „Atilovi králi uherském" také dvě díla středověké romantiky, přeložená ze „srbských knih", jak praví titul, totiž Tristana a Bovu, t. j. Buovo d'Antona. Pro literaturu na Rusi a na pravoslavném slovanském jihu jest velice příznačné, že jejich zpracování Aleksandreidy a kroniky Trojanské nepochybně vznikla, jak dokázali Jagić a Veselovskij, někde v severozápadní Bosně nebo v severní Dalmacii, kde byl možný styk se živlem románským. Zcela jistě na Litvu pronikl z oněch oblastí srbsko-charvátský překlad „Tristana" ve formě, která se řadí k francouzským románům prosaickým a Buovo d'Antona byl zpracován prosaicky ve versi, která se opírá o veršovanou redakci francouzsko-benátskou. Tristan jest sice až posud znám jen v jediném rukopise, za to však byl „Bova" ze všech romantických eposů středověkých nejvíce rozšířen na Rusi, takže ze všech knih došel největší obliby v lidu, ještě žije v lidových povídkách i na lidových obrázcích a zanechal stopy dokonce i v bylinách.

Naskytá se nyní otázka: jak se překládalo? Zatím nebudu přihlížeti k překladům z češtiny a srbskocharvátštiny, které ovšem prozrazují svůj pramen čechismy a srbismy, spíše přestanu na překladech z onoho jazyka, který celé litevsko-ruské literatuře vtiskl svou pečeť; neboť zejména v Tristanu a v Bovovi se přímo jen hemží polonismy. Z polštiny pak s počátku vlastně ani nepřekládali, nýbrž většinu tekstů přímo jen transkribovali z písma latinského do cyrilského a jen nepatrně je měnili, pokud toho vyžadovalo hláskosloví, takže při tom mnohá místa ano dokonce celé povídky docela pozbyly smyslu. Další opisovatelé se potom pokoušeli, pokud bylo lze, tekst opravovati a stále více jej porušťovali, avšak všecky stopy polského pramene se nikdy nedaly úplně zahladiti, ani v oněch rukopisech, které vznikly na jazykovém území velikoruském a jejichž jazyk jest více méně lidový anebo silně ztrnulý „pravý slovansko-ruský jazyk" (istinnyj slaveno-rossijskij jazyk) moskevských učenců. Tyto překlady tak řeč. běloruské totiž nastoupily brzy svou pouť na východ a severovýchod a v úpravě tu obratnější tu méně obratné vlastně našly svou pravou domovinu teprve tam, kdež je přepisovali až do našeho věku.

Tak na př. z 37 rukopisů ruské povídky o sedmi mudrcích, které jsem prozkoumal, a z nichž 21 jest ze stol. 17., tři ze stol. 17. a 18., třináct pak ze stol. 18. (nejmladší datovaný rukopis má letopočet 1763!), ani jeden již nevznikl na území běloruském a přece v nich lze zjistiti na kopy bělorusismů a polonismů a chyb, které z toho vzešly a jsou víře nepodobné, někdy ovšem také velice směšné. Vedle potíží jazykových působily opisovačům nesnáze také potíže věcné; v západoevropských povídkách se ovšem zobrazovaly poměry západoevropské, v nichž ony různé povídky vznikly, o nichž však neměli ani ponětí vzdálení národové východní, k nimž se povídky přestěhovaly.

Uvedl bych jen některé příklady, jimž lze snáze porozuměti. Písaři na př. zcela nic neznali o rytířstvu, o jeho turnajích, soubojích a úctě k ženám a pro tuto neznalost často bývali na rozpacích. Tak na př. v jedné povídce o sedmi mudrcích rytíř jede na turnaj a ženy se jdou naň dívat, rytířovo dítě pak je zatím bez opatrovníka; připlazí se had a dítě zadusí. Někteří ruští písaři nevědouce, co jest turnaj, vymyslili si, že rytíř jel do boje nebo dokonce do války, většina z nich

pak vypravuje, že rytíř jel se ženou na velikou hostinu. Velmi originálně to rozřešil jeden písař, který si vymyslil, že se šla žena — koupat (v banju mytisь). To uvedl ovšem případně, poněvadž právě koupání jest zvyk osobitě ruský a ze znamení, jež vzbudila proti podvodnému Dimitrijovi u Moskvanů podezření, bylo mezi nejzávažnějšími právě to, že se nechodil koupat, jako každý pravý Rus. Na mnohých jiných místech, kde nejsou polonismy nesrozumitelné, ale kde jsou jen z části odstraněny, se vypravuje, že rytíři táhnou do boje; jen málokteří písaři přeměnili turnaj v jízdu o závod, pro kterou měla staroruština svůj výraz (uristanije), poněvadž v dědictví po Byzantincích bylo také mnoho slov vystihujících různé obyčeje v cirku, jež v Rusku nebyly ani známé.

Ano dokonce cizí slovo rycar' (rytíř) bylo mnohým písařům nesrozumitelné, tím spíše, poněvadž se ho často užívalo vedle slova cysar' (císař), které vzniklo z formy západoslovanské, jež jest původnější než car (z cěsár'). Touto neznalostí si snadno vysvětlíme nesmyslné vypravování, že císaře, kterému zrádná žena zavřela dvéře, zatkla stráž a postavila ho na pranýř, poněvadž se prohřešil proti zákazu právě vydanému, že v noci nikdo nesmí na ulici; nebo v pověsti jiné, že císař hlídá oběšence. Dokonce pranýř byl v překladu nesrozumitelný, poněvadž staropolský výraz „na prędze" se mechanicky proměnil v „na prudě", takže nešťastného rytíře, který se mnohokráte zaměňuje také s císařem, postaví na veřejnou hanbu u — rybníka.

Při mechanickém přepisování polských výrazů se vůbec dály věci prapodivné. Tak se z nadávky, kterou muž spílá své ženě „o nędzna" (ó ty ničemná) stalo „o nużnaja" (ó ty potřebná), poněvadž tak řečený překladatel nahradil polskou nosovku hláskou *u* a *dz* mechanicky souhláskou *ž*; většinou to sice bylo správné, ale na tomto místě vznikl ohromný nesmysl. Tak se „nešťastnému muži" říká „o nużnyj čelověče" a on prosí, aby ho nenechali zemříti „potřebnou" (místo „hanebnou") smrtí. V „Sedmi mudrcích" je vlastně celá čtvrtá povídka císařovnina (Sapientes) ve všech rukopisech nesrozumitelná, poněvadž se kouzelná studně, kterou našel Merlin, překládá výrazy naprosto nesmyslnými, jejích sedmero potůčků se pak proměnilo v nástroje (zdralo, zdrolo = polsky źródło, stromentov voročajutsja = siedm strumieniów wrzących). Jest směšné, jak se některá zbylá slova polská změnila

ve jména vlastní. Tak se najde malomocný král Berco nebo Borzo, který vznikl ze slova „barzo“ (= velice; dialektický tvar místo „bardzo“); dokonce jakýsi „velice divoký kanec“ dostal příjmení Borzo (dikoj zvěr' imenem vepr borzo). Ano i polské slovo označující duchovního — „kapłan“, které se mnohokráte překládá slovem „pop“, dosáhlo cti, že se stalo jménem vlastním, neboť v jednom rukopise se zamiluje žena nikoli do duchovního, nýbrž do rytíře Kaplana. Nejzajímavější příklad jest však přece jen jméno cizoložné matky Bovovy. V původním tekstu se jmenovala Blandoja, někdy pak Meltris, což připomíná latinské slovo „meretrix“. V překladě běloruském se kromě toho zachovala glosa „taja k . . . a maretrys“ vedle Blandoje; záhy se pak jméno úplně ztratilo a tak se severoitalský výraz označující nevěstku na Rusi velice rozšířil v novém jménu Meretris a Militrisa.

Většina písařů se sice svědomitě snažila pořídit tekst snadno srozumitelný, avšak nebyli vždy se svůj úkol. Konstatujme jen, jak si při tom počínali. Jen zcela málo slov nesrozumitelných zmizelo beze stopy; většinu z nich zachovali a připojili k nim četné glosy napřed a vzadu; tak jest na př. „gonebnaja“ (polské „haniebna“ = hanebná) smrt přeložena slovy „pozornaja“ (hanebná), „naprasnaja“ (zbytečná) a „zlaja“. Pozvolna se cizí slova vynechávala a potom někdo zemřel — abych zůstal při předešlém příkladu — „zloju naprasnaju smrtiju“ (zlou, zbytečnou smrtí). Některá jména vlastní neobratně utvořená vznikla přímo z glos; tak najdeme na př. v „Sedmi mudrcích“ a v „Bovovi“ „město Kostel“, které vzniklo ze slova „kastel“ a původně se překládalo slovem „zamok“ (zámek). Ještě několik příkladů z češtiny! V Bruncvíkovi se překládá slovo Bazilišek výrazy „drak“, „had“ (vasilisk zmij drakon, zmij vasilisk drakon), někdy pak bývá vlastní jméno (drakon Vasilisk). „V našich zemích“ jest přeloženo do ruštiny: „v našich stranach i vo vlastech“; z toho vidíme, že písaři význam českého slova „vlast“ (příslušné slovo ruské volosť znamená nejnižší jednotku správní) sice byl jasný, přes to však je ponechal vedle svého překladu. Mnohokráte se taková slova jen zdánlivě poruštila, takže máme zvláště mnoho skrytých polonismů; v „Apolloniovi Tyrském“ čteme místo polského slova „grob“, které v ruštině znamená „rakev“ — „grobišče“; tu písař připojil k polskému

slovu jen ruskou koncovku, ale přihlíželo k významu, byl by měl užíti slova „mogila".

Takovými opravami a dodatky, doplňováním i vynechávání, slohovým pilováním a více méně důsledným užíváním lidového jazyka na severozápadě velikoruského území jazykového a „slavenoruského" mnišského jazyka v Moskvě a v její kulturní oblasti, pozvolna vznikaly teksty, které se vskutku podobají novým překladům. Někteří písaři se honosili takovými činy hrdinskými, avšak kritickým rozborem jejich díla se přesvědčíme, že jejich zásluha není nijak větší, než zásluha moskevského diakona Teofana, který také tvrdil, že přeložil „Gesta Romanorum" r. 1691, ačkoliv máme datované rukopisy „Rimskich Dějanij" již před tímto rokem. Teofan totiž jen přiznává, že „zercalo bogosloviji" (Speculum theologiae), které se již r. 1618 tisklo v klášteře počajevském — kde bývá slavná pouť na rakouské hranici — r. 1674 přeložil „z jazyka běloruského na čistý slovansko-ruský jazyk". Však také i tací znatelé ruské povídkové literatury jako Pypin, Veselovskij a Tichonravov soudili, pokud jde o povídky o sedmi mudrcích a o Apolloniovi Tyrském, že máme více překladů.

Podrobným rozborem obou památek jsem přesně dokázal, že se smí mluviti jen o překladě jediném. Původní tekst polský se opisovačům asi stěží kdy opět dostal na oči. Takto tedy soudím, že jsem dokázal P. Vladimirovu, který sepsal o „Speculum magnum" celou knihu, že názor o dvojím překladu není správný a na základě dosavadního materiálu jsem pevně přesvědčen, že Veselovskij nepostihl správné cesty, poněvadž ve svém díle „Iz istoriji romana i pověsti. II. Slavjanoromanskij otděl. St. Peterburg 1888", tedy ještě před mými rozpravami, se nerozhodl jen pro jediný překlad „Bovy".

Zkoumání, jichž jest třeba na důkazy toho druhu, jsou velice namáhavá a zcela nevděčná, avšak jest třeba je vykonati, jde-li nám o to, abychom důkladně probadali ráz ruské literatury překladové. Právě z toho důvodu nemohu prohlásiti, zdali jiné překlady z polštiny, na př. lidových knížek o císaři Oktavianovi, o Melusině a Mageloně, dále pak překlady různých fabliaux, žertovných příběhů, facetií a apofthegmat vznikly v Moskvě, nebo zčásti již dříve v západní Rusi. Pečlivé roztřídění literární produkce podle oblastí zeměpisných jest naléhavě potřebné.

Dlouhá a obtížná tedy byla cesta, kterou musila projíti většina výtvarných děl středověkého písemnictví, dříve než pronikla na Rus, kdež ve stol. XVII. podporovala a šířila „svobodnější, lehčí a básničtější čtení"; to jest totiž mínění vynikajícího znatele ruské slovesnosti — Buslajeva (v studii o čertovských pohádkách). Dnes víme, že se obrovská reforma Petra Velikého neprovedla naráz; myslím, že jsem, byť i jen krátce, dostatečně ukázal, jak se Rusko již před Petrem silně poevropštilo v oblasti duchové. Nic není příznačnější než fakt, že si Petr Veliký všechny spolupracovníky při provádění reforem církevních vybral mezi bohoslovci z jižní Rusi, kteří si odtamtud s sebou přinesli latinsko-polskou kulturu a že Petr vůbec zásadně ustanovoval na vyšší hodnosti duchovní jen Malorusy toho směru. Ještě metropolita rostovský, sv. Dimitrij, který byl počátkem stol. 18. tam na dalekém severovýchodě, byl přesvědčen, že jest rozhodně třeba, aby zařadil polštinu do učebných osnov na své episkopátní škole, a téhož názoru byl také muž prodchnutý názory staroruskými, ale dalekého rozhledu, Posoškov z okolí moskevského, který dostal jméno „ruský Adam Smith".

Překlady, které jsem tu charakterisoval, byly ještě ve stol. XVIII. duchovní stravou ruských kupců, vojáků a nižších vrstev vůbec, pokud měly zájem o slovesnost. V literaturách západoevropských ovšem známe více tištěných vydání některého z oněch děl než na Rusi rukopisů, ale jest třeba, abychom se úplně vmyslili do věku středního. Dějepisci Kohlovi se ještě r. 1735 zdálo podivným, že našel tolik lidí, kteří na Rusi po živnostensku opisovali rukopisy a nějaký písař „Bovy" se také v minulém věku chlubil, že vykonal již 40 opisů toho díla tak oblíbeného. Petr Veliký se ovšem málo staral o literární potřeby svého lidu; jemu šlo jen o tisk oněch „manufakturních knih" jak je sám nazýval, ruskými Francouzi se pak mohli pozvolna stávati jen vzácní vyvolenci. Ruský lid, který zaspal celá kulturní období, teprve touto těžkopádnou literaturou překladovou nabyl způsobilosti k vyšším požitkům duchovým. A kdyby se kdo tázal, mají-li vynikající ruští spisovatelé vztah k této povídkové literatuře, potvrdíme to přímo a rozhodně. Ve stol. XVIII. se Kantemir a Deržavin dovolávají „Bovy", Puškin zamýšlel zpracovati tuto látku a dokonce jedna hra dramatika Ostrov-

ského, který byl téměř naším vrstevníkem, se počíná četbou „Bovy".

Dějiny slovesnosti nesmějí lhostejně přezírati beletristické počátky tak chudičké, ale nebude ani bez užitku, věnují-li jim pozornost. Tato slovesnost, jejíž skromničké plody se ještě podnes u Poláků, Čechů a Slováků prodávají po výročních trzích, zřetelně objasňuje duševní život nejen Rusů, ale také Poláků, Čechů a Jihoslovanů! A jak užitečné jsou srovnávací dějiny literatury slavistům, kteří na př. dokázali, že Apollonia Tyrského jest třeba sledovati jen až k Čechům, poněvadž k Polákům a Rusům pronikla jen česká obměna tohoto románu! Snad jsem také zároveň ukázal, lépe než bych byl mohl v rozpravě nejobšírnější, jak si představuji slovanské dějiny literární založené na metodě přísně filologické a dokázal jsem také, že lze vůbec o nich mluviti. Národové slovanští sice v době historické ani po stránce kulturní nikdy netvořili celku ani nebudou tvořiti, avšak přece bylo mezi nimi vždy tolik a tak živých vzájemných vztahů, že správné poznávání jejich minulosti jakož i rozvážný soud o jejich budoucnosti nabudou neobyčejné jasnosti, nastoupíme-li v dějinách literatury touž cestu, jakou se ubírala srovnávací mluvnice jazyků slovanských, s tím, aby pronikla ještě dále za Miklošičovy paralelní mluvnice.

Zvláště pak má býti úlohou takové university jako je vídeňská, aby chránila slavistiku před přílišným rozkouskováním a mělkostí, menší literatury slovanské pak před přílišnou domýšlivostí a osamělostí, která by se snadno objevila tehdy, kdyby znalosti velikých kulturních jazyků vůbec ubývalo. Z tohoto úkolu by vídeňské universitě vzešel všestranný zisk.

JMÉNO „JUGOSLAVIJA"

(BIDLŮV SBORNÍK, PRAHA 1929. STR. 392–412.)

Z požáru světové války vznikl na slovanském jihu nový stát, jehož úřední název zní „Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca" (Království Srbů, Charvátů a Slovinců), ale všeobecně, doma i v cizině, užívá se proň jména „Jugoslavija" s příslušnými změnami v různých jazycích, na př. v češtině Jugoslavie nebo Jihoslavie.

Proč dva názvy a odkud pochází „Jugoslavija"?

Slované, kteří se přistěhovali od 6. století na Balkán, do pannonské nížiny a do východních Alp, přinesli si ze své zakarpatské pravlasti dosud nevysvětlitelné jméno „Slověne", které se u latinských spisovatelů změnilo v Sclaveni, Sclavini, Sclavi, u řeckých v Σκλαβηνοί, Σκλαυηνοί, Σκλαβινοί, Σκλάβοι atd.[1]) a stalo se v odvozených formách společným názvem pro Slovany u všech národů.

Původní společné jméno ustoupilo názvům zakladatelů nových států Charvátů, Bulharů a Srbů. Na západě však se užívalo dlouho v latině pro jihoslovanské země jména „Sclavonia" a v italštině „Schiavonia". Na domácí půdě se původní název až podnes zachoval v pojmenování „Slovenců" (t. j. Slovinců) a v latinisované formě ve jménu království Slavonie (původně „Slovenska zemlja"), rovněž v západní srbskocharvátské výslovnosti (ě = i) Slovin, Slovinac a slovinski pro označení jižních, ale také všech Slovanů. Tak se Vatroslav Jagić podpisoval ještě roku 1870 jako doktor „slovinske (= slovanské) filologije" a psal do Radu Jihoslovanské akademie články, jako: Napredak slovinske filologije (1871), Gradja za historiju slovinske narodne poezije (1876); v Dubrovníku ve smyslu starých tradicí vydával Luka Zore poučný a beletristický časopis Slovinac (1878—1883). V nejnovější době propaguje jméno Slověne pro Slovince, Charváty, Srby a Bulhary pražský knihovník Dr. Slobodan Herič,[2]) dosud bez jakéhokoliv ohlasu, zvláště proto, že se společné jméno Slovanů nehodí pro označení jen jedné jejich části.

---

[1]) Viz Šafařík, Slovanské starožitnosti II. 464—465. L. Niederle, Slov. starožitnosti II. 1, 476—479.

[2]) O základě národní myšlenky u jižních Slovanů. Příspěvek k řešení jihoslovanské otázky. V Praze 1926. Otisk z III. ročníku „Národní myšlenky".

Středověcí vladaři charvátští, bulharští, srbští a bosenští nedovedli sjednotiti jižních Slovanů a také nemohli míti novodobých národních ideálů; nejlepším dokladem jsou jejich největší představitelé, bulharský car Symeon a srbský Dušan, kteří usilovali o korunu východního Říma; zvláště Dušan zanedbával severozápadní slovanské území a vytvořil krátkodobou polořeckou říši, v které se i srbští velmoži odnárodňovali již v prvé generaci.

Velké příbuznosti všech jižních Slovanů v ě d o m ě využili po prvé slovinští a charvátští protestanté, kteří chtěli svými srbskocharvátskými tisky v hlaholici, cyrilici a latince získati pro „evangelium" všechny jižní Slovany „až do Cařihradu" a tímto způsobem dokonce řešiti tureckou otázku. Od nich pochází prvý velkorysý jihoslovanský program, v jehož smyslu pokračovala s větším pochopením skutečných poměrů a také s větším úspěchem protireformace, takže již na počátku 17. století byly položeny základy jednotného spisovného jazyka Charvátů a Srbů, jehož se užívalo také u katolických Bulharů.[3])

Pro takovou kulturní jednotu bylo nutno utvořiti také odpovídající název. Proto zatlačovala protireformace jméno charvátské, kterého nejvíce používali protestanté, a většinou nazývala svůj jazyk „s l o v i e n s k i", „s l o v i n s k i" (viz nahoře) a „s l a v i n s k i". Zajímavější a důležitější je společné jméno, které nejvíce rozšířila protireformace v řeči italské, latinské a jiných. Humanisté, jihoslovanští a cizí, nenalezli totiž u klasických spisovatelů jména „Sclaveni", „Sclavi" a přenesli podle svého zvyku u klasických spisovatelů se vyskytující názvy jiných národů také na jižní Slovany. Nějaký čas používali jména d a l m a t s k é h o, ale to se nehodilo, poněvadž stará Dalmácie i v době svého největšího rozsahu se prostírala toliko k hranicím severozápadního Srbska. Vhodnější bylo jméno římského I l l y r i c a, které žilo dále i v církvi.

---

[3]) Viz můj článek Myšlenka jihoslovanského sjednocení v minulosti. Slovanský přehled XIX. 1 a doklady k tomu v mém spise Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven. Prag-Heidelberg 1927. Otisk ze „Slavie", časopisu pro slovanskou filologii IV., s. 3—4, ročník V., s. 1—4. Politicko-hospodářská hlediska jsou dobře vystižena v díle: H e r m a n n W e n d e l, Der Kampf der Südslawen um Freiheit und Einheit. Frankfurt 1925.

Necháme-li stranou Iljurik ruského letopisce Nestora, můžeme jméno ilyrské pro západní a dále pro všechny jižní Slovany sledovati od 15. století.[4]) To jméno se tak ujalo, že již r. 1688 srbský pretendent Jiří Branković předložil ve Vídni pamětní spis o zřízení ilyrské (srbské) říše a že se v 18. století jmenovaly různé dvorské instituce pro srbské záležitosti „ilyrskými". Rovněž se svolával národní sněm uherských a charvátských Srbů pro církevní a školské záležitosti až do nejnovější doby podle „Rescriptum declaratorium Illyricae nationis", krátce „Declaratorium Illyricum", vydaného císařovnou Marií Theresií. Bylo proto pochopitelno, že Napoleon nazval jihoslovanské země, získané r. 1809, „Provinces Illyriennes" a že dokonce Rakousko zachovalo „Království ilyrské" s guberniálními sídly v Lublani a Terstu až do roku 1849; nápis „Illyriae rex" zůstal na některých mincích až do zániku monarchie rakousko-uherské.

Jména „Ilir", „Ilirija", „Ilirida", „Ilirik", „ilirski", „ilirički" zevšeobecněla a znárodněla dokonce v jazyku Charvátů a Srbů. Proto se nedivíme, že se první charvátské noviny z roku 1818 měly jmenovati „Oglasnik ilirski" a že vyšel r. 1823 v Karlovci prvý „Almanah ilirski". Docela přirozeně převzali to jméno také charvátští buditelé, kteří od roku 1830 usilovali nejen o národní a politické vzkříšení Charvátů, nýbrž o sjednocení všech jižních Slovanů od Běláku až do Skadru a Varny. Ljudevit Gaj začal sice r. 1835 vydávati „Novine horvatske" s literární přílohou „Danica horvatska, slavonska i dalmatinska", ale už r. 1836 je přejmenoval v „Novine ilirske" a „Danica ilirska". Podobně byly pojmenovány různé spolky a instituce, na př. „Matica ilirska" a „Ilirska čitaonica". Ilyrské jméno jakožto neutrální se nejlépe hodilo místo různých provinciálních, ke kterým se nepočítala jen jména jako dalmatinské, bosenské, slavonské, nýbrž i charvátské a srbské. Zvláště se tím chtěl Gaj vyhnouti také národní žárlivosti: „Sèrb neće nikad biti Horvat ili Kranjac (t. j. Slovinec), a ova dvojica, kad nisu, nemogu nipošto biti Sàrblji."[5]) Kromě toho dostali záhřebští vlastenci v starých Ilyrech, kteří tak statečně bojovali proti Římanům za svobodu, slavné

[4]) V. Murko, Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation, str. 98—105.

[5]) Danica ilirska 1839, str. 186.

předky, jakých bylo zapotřebí v době romantického blouznění o minulosti.

Hnutí ilyrské působilo značně na Slovince, kteří však zůstali u svého jména i jazyka. Nejdůležitější však bylo, jak se stavěli Srbové k sjednocujícím snahám Ilirců. V prvních letech se objevovali v „Danici ilirské" „Ilir iz Srbije", „Ilir iz Bačke" a pod., ale je otázka, jsou-li všechny takové podpisy správny, poněvadž J. Subotić vytýkal, že to udělala redakce i proti vůli srbských spolupracovníků.[6]) Velmi přátelsky se chovali k Ilircům prota (protoierej) Pavel Stamatović, který vydával almanach „Serbska pčela" (1830—1842), a Petr Jovanović (Ioannović), bývalý profesor a ředitel srbského gymnasia v Novém Sadu, vydavatel almanachu „Bačka vila" (1841—1844),[7]) který mezi jiným napsal: „ljubim ja srpsko ime, ljubim i ilirsko, jer su oba moja, i toliko sam Srbin, koliko i Ilir".[8]) Jmenují se ještě Dr. Stejić, správce gymnasia v Novém Sadu, a kapitán Brkić v Mitrovici.[9]) Avšak většina Srbů ilyrství rozhodně zamítala. Svými literárními projevy vynikají Todor Pavlović,[10]) redaktor Letopisu Matice srbské (1832—1841), jenž vydával také „Srbskij narodnij list" a „Srbske narodne novine", Dr. Jovan Subotić, do r. 1848 advokát v Pešti, Dr. Jiří Pantelin[11]) (později se jmenoval Pantelić), famulus Šafaříkův v Novém Sadu a tělesný lékař srbského knížete Obrenoviće, kteří své protiilyrské články otiskovali v Letopisu Matice srbské [1837, 1839,[12]) 1841][13]) a Evstathij Mihajlović, městský sudí ve Velkém Bečkereku,[14]) který vydal v Novém Sadu r. 1843 zvláštní knihu Иллири и Србьи, v které jedná o ilyrství a jiných otázkách tehdejší srbské literatury.[15])

[6]) Letopis Matice srbské 1839, kn. 48, str. 101.

[7]) P. Kulakovskij, Illirizmъ 236.

[8]) D. Šurmin, Hrvatski preporod II. 275.

[9]) N. Andrić, Vijenac 1894, 4.

[10]) Kulakovskij, uv. m. 200, 042.

[11]) N. Andrić pokládá to jméno velmi známé osoby za pseudonym, v. K. Jireček, P. J. Šafařík mezi Jihoslovany, 36—37.

[12]) J. Субботић, Неке мысли о союзу књижевном' Славена на югу и тога союза имену. Letopis Matice Srbské, 1839, kn. 48, str. 93—124.

[13]) T. П. (vzadu v obsahu: Pantelin), Изслѣдованіе србскогъ и илирскогъ имена и треба ли, да се Илирима называю. Letopis Matice Srbské, 1841, kn. 54, str. 1—34.

[14]) Šafařík, Geschichte der südslawischen Literatur III. 353.

[15]) O výše jmenovaných a jejich spisech viz: Nikola Andrić,

Proti ilyrskému jménu bylo s vědeckého stanoviska snadno bojovati, poněvadž P. J. Šafařík, který byl nejvyšší autoritou pro Srby a „Ilirce", vyslovil se, ač opatrně, v Starožitnostech (s. 212—215) proti slovanství starých Ilyrů, které ještě zastával ve svém spise „Über die Abkunft der Slawen". O tom ani nemluvím, že již slovinský historik A. Linhart[16]) a jiní učenci hledali správně potomky starých Ilyrů v dnešních Albáncích. Jen Mihajlović[17]) trval ještě na stanovisku Ilirců (Gaj, Drašković), že se Charváti a Srbové při svém nastěhování spojili s „jednokrevnými bratry ilyrskými". Správně se dále vytýkalo, že jméno n a t i o i l l y r i c a pro rakousko-uherské Srby bylo jen diplomatické a že „iliričeskij narod" rakouské diplomacie není stejně na místě jako Germani pro Němce, Bohemi nebo Bemen pro Čechy.[18]) Pantelin[19]) spatřoval v ilyrském jménu dokonce „otslavenivanije" a přenesl stížnost matky Slavy ve Vrazových Djulabijích: „Gradi su nevěrni, Sini renegati" na Ilirce, kteří si nedovedli zachovati své národnosti jako Srbové. Ještě horší bylo to, že papežská stolice pokládala jméno ilyrské za vhodnější pro své účely a že je její příslušníci prý přijali, aby se rozlišovali (?) od sobě příbuzných Slovanů.[20])

Srbové byli proto pro zachování původních jmen „Srbin, Horvat, Bugarin",[21]) zvláště jména srbského: „My ostajemo Srblji, i srbsko ime kao naše rodjeno čuvajmo i obdržavajmo, jer je pod ovym imenem slava narodna cvětala."[22]) Mohla by se uvésti celá řada podobných míst, kde se hájí všude živé národní jméno proti mrtvému a literárnímu.

Hrvatski ilirizam i srpstvo. Vijenac 1894, str. 4, 30, 47 sl. (nezná E. Mihajloviće); P. K u l a k o v s k i j, Illirizm, 237—244; Š u r m i n, Hrvatski preporod II. 79—81, 272—282. Spisy Subotiće, Pantelina a Mihajloviće znám z vlastního studia.

[16]) Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slawen. Laibach, 1791, II. Bd.

[17]) Uv. m., 50—51.

[18]) S u b o t i ć, 97, 116.

[19]) Uv. m. 3, 33.

[20]) P a n t e l i n, 29—30. Římským kruhům a jejich jihoslovanským pracovníkům nešlo o rozlišování, naopak o sjednocování, jak ukazují jejich snahy o společné jméno a společný spisovný jazyk. Ovšem mělo to podporovat jejich snahy o obnovení katolictví a po sjednocení církví mezi Jihoslovany.

[21]) S u b o t i ć, 111—112.

[22]) M i h a j l o v i ć, 61.

Ilyrská myšlenka kulturního a národního sjednocení však již tak pokročila, že nemohla býti Srby ignorována. Proto J. Subotić navrhl r. 1839 místo Ilir Jugoslaven a místo knjižestvo ilirsko, sojuz (svaz) Ilira: sloga (svornost) Jugo-Slavena, knjižestvo Jugo-Slavena, sojuz Jugo-Slavena, knjižestvo južnih Slavena.[23]) Není prý zapotřebí vynalézati nových jmen, poněvadž jsme „Južni Slaveni" a jméno „Jugo-Slaveni"[24]) nám je milejší než naše vlastní. V tomto smyslu používá také přídavného jména „jugoslavenskij".[25]) A Mihajlović[26]) myslí, že staří Ilyrové mluvili „čist jugoslavenskij ili srbskij jezik". I. T. Pavlovič[27]) si pro jednotu Charvátů a Srbů přál jméno „Jugoslavjani, Jugoslav". Také přítel Ilirců Stamatović dával vždycky přednost jménu „južno slovenskému" před ilyrským.[28]) Tak byli Srbové první, kteří uvedli do literatury geograficko-etnografické názvy „Jugoslaven, jugoslavenski". I „Jugo-Slavac" pochází už z této doby, toho jména použil po prvé Černohorec Sima Milutinović.[29]) Podnět k tomu vyšel od Schlözera, který ve své „Nordische Staatengeschichte" rozdělil Slovany na severní a jižní (Süd-Slaven); forma „Jugoslaven" místo Jugosloven, což by odpovídalo hláskoslovným pravidlům, má svůj základ v rusko-církevněslovanské zkomolenině „Slavjanin" (správně by bylo Slověnin),[30]) „slavjanskij" (odtud slaveno-srbský jazyk), v mylném odvozování jména Slovan od slávy (gloriosi!) a v Kollárově Slavii, Všeslavii a Slávě, která, jakož „mati, majka Slava" se stala zvláště oblíbenou u Ilirců. Lj. Gaj odpověděl Subotićovi nepřímo ve svém programním článku (Proglas)[31]) na konci roku 1839 a odmítl společné jméno „Jugoslavjani": „ovaj bo naziv vazda stoji u někom razmerju, po kojom stopàrv svoje znamenovanje dobiva, i Kozaci su prama sěvernoj bratji svojoj Jugoslavjani".[32]) Na charvátské

[23]) Uv. m. 93—97 a dále passim.
[24]) Tamtéž 111.
[25]) Tamtéž 115.
[26]) Uv. m. 51.
[27]) Šurmin, uv. m. II. 274.
[28]) Šurmin, II. 81.
[29]) Пѣванія церногорска и херцеговачка, собрана Чубромъ Чойковићемъ (У Лайпцигу 1837), str. 331.
[30]) Viz Šafařík, Slovanské starožitnosti, 474—480.
[31]) Danica ilirska 1839, č. 47.
[32]) Uv. m. str. 187. V Rusku se opravdu v tom smyslu užívalo terminu Južnorussy pro Malorusy nebo Ukrajince.

straně byl, pokud je mně dosud známo, první Petar Preradović, který napsal do Zory dalmatinské r. 1844 článek: Jezik južnoslavski.[33])

Srbové šli ve své oposici proti jménu ilyrskému ještě dále a žádali, aby se jednota Srbů a Charvátů a dokonce i Bulharů a obyvatelů království ilyrského (t. j. Slovinců), chtějí-li se tito připojiti, nazývala naprosto „srbská". Důležitá je také definice Srbů u Subotiće:[34]) Dalmatincy, Serblji Chorvatski, Bosancy, Hercegovcy, Serbijancy, Srblji ungarski, Slavoncy, to su svi pravi „Srblji".[35]) A dále: „Horvati šta su? I to su pravi Srblji." Také Charváté přináleželi k východní církvi, měli se Srby tutéž azbuku, ani v jazyce se nerozlišují, takže by se o „Danici", kdyby byla tištěna cyrilicí, mohlo říci, že je „podlino srbski napisana". A když jeden jazyk dva v různých zemích žijící národy za jeden „prohlašuje", musí Charváté býti „prisna braća Srbska, prvym imenom, sobstvenym imenom Srblji zvati se", podobně též Bulhaři a Slovinci, jsou-li zralí pro „sojuz srbskij";[36]) podle toho je možno jen „književstvo (literatura) Srbsko". Podobně přichází Pantelin[37]) k závěru, že „Srbija, Bosna, Ercegovina, Crna Gora, Albanija do Skadra, Slavonija, Hrvatska militarska, Srem, Bačka, Banat jesu preděli Srbski, kojima se Dalmacija i Raguza (Dubrovnik!) přičisljavaju" a že Srbové nemohou „soplemenike naše rimokatoličkog ispovědanija i mohamedanske Srblje" jinak nazývati. Při tom se mohl Pantelin dovolávati svědectví „nejhlavnějšího slavisty" Dobrovského (Slavin 302—303) a Šafaříka (Geschichte der slavischen Sprache und Literatur 235, 332), že jsou dalmatsko-ilyrský a srbský jazyk totožný.[38]) a že S r b b y l o vůbec původní jméno pro všechny Slovany, po-

[33]) K u l a k o v s k i j, o. c. 207.

[34]) Uv. m. 115—33.

[35]) Opominul černou Horu.

[36]) Zajímavé je, že u Subotiće (uv. m. č. 109) nacházíme již jméno „Velika Srbia", když vykládá, že všichni národové Velkého Ilirika nebyli ještě Ilyry, proto, že tam žili, právě tak jako by se Slováci, Češi, Poláci nestali Srby, kdyby se evropské diplomacii zlíbilo nazvati jejich země „Velikom Srbiom".

[37]) Uv. m. 27—29.

[38]) P. J. Šafařík dělil ještě r. 1833 v Časopisu Českého Musea „literaturu illyrských Slovanů" takto: I. Literatura Chorvatů (t. j. Kajkavců), II. Literatura katolických Srbův nebo-li Illyrův, Bosňákův i Slavoncův, III. Literatura Srbů řeckého obřadu. Sebrané spisy, III. 262, 272, 287.

něvadž Dobrovský a Šafařík pokládali mylně Sporoi místo Bosporoi u Prokopia za koruptelu jména Sorbi, Srbi.[39]) Také Mihajlović,[40]) který byl přesvědčen, že slovanští národové od Jaderského moře až do černého mluví „jednym skoro jezykom", žádá, aby také měli jedno jméno, jednu literaturu, srbskou, a dovolává se proto Šafaříka (Über die Abkunft der Slaven, 188—189 a Starožitností) a zvláště „Dalmatinske (t. j. Dalimilovy!) kronike": „V srbskem jazyku jest země, jiežto Charvaty jest jmě." To místo s jinými prameny působilo na Šafaříkovu pochybenou definici: genus Serbe und species Chorwat.[41])

Tak silné národní vědomí srbské, neznalost faktických poměrů a špatný výklad historických pramenů zavinily, že u Subotiće, Pantelina a Mihajloviće zmizeli s Ilyry také Charváté, ještě více nežli u Vuka Karadžiće, který měl už tehdy hotové své okřídlené heslo, tištěné teprve v Kovčežići r. 1849: „Srbi svi i svuda" (všichni a všude), ale ponechal Charvátům aspoň čakavce. Kromě toho by jim zůstal Záhřeb s civilním Charvátskem, jehož jazyk prohlásil však za slovinský již Dobrovský, Šafařík a také Kopitar, který měl jinak, jediný mezi velkými slovanskými filology, Miklošiče nevyjímaje, správné názory o poměru mezi Charváty a Srby.[42])

Byla to doba mladistvého vření, ve které se bořil státní a provinciální patriotismus, na jehož místo nastupovala myšlenka národní. Nejdůležitějším znakem „národnosti" byl jazyk, ale jeho význam a zvláště význam dialektických odchylek byly také samými filology přeceňovány. Kromě toho se nepočítalo s jinými složkami národního vědomí. U Srbů největší básník této doby, Lukijan Mušicki, šířil ve svých vlasteneckých ódách takové myšlenky, kterým dal nejlepší výraz v ódě „Srbljin Srbljinu" roku 1832: „Serbsku nam narodnost čine ... I m e, J e z y k i V ě r a! Tim smo jedno med Narodma."[43]) Tak

[39]) N i e d e r l e, Slovanské starožitnosti, II. 1, str. 487—490.

[40]) Uv. m. 61, 66.

[41]) Geschichte der südsl. Literatur III. 10.

[42]) Dialectus illyrica rectius serbochrovatica sive chrovatoserbica! Glagolita Clozianus, p. LIII—LV. Ještě dříve použil správného názoru Kopitarem dobře informovaný J a c o b G r i m m, mluvě o Albertu Fortisovi, „der einige gefühlvolle m o r l a c k i s c h e (d. h. serbisch-kroatische) Lieder bekannt machte. W u k ' s S t e p h a n o w i t s c h Kleine serbische Grammatik, str. XVI.

[43]) Лукіана Мушицкогъ С т и х о т в о р е н і я, кн. I. (У Пешти 1838) 134.

se mohli odpůrci ilyrismu dovolávati toho, že se každý „Chorvat vostočne (východní) crkve" hlásí k srbskému národu,[44]) ale nesměli si proto stěžovati, že se „Srbi rimskoga zakona" nechtěli zváti Srby, ačkoliv mluví srbsky.[45]) Také Záhřeb neobětoval marně svého kajkavského nářečí a své literatury, nýbrž přijetím štokavského nářečí se stal přirozeným kulturním a národním střediskem „katolických Ilyrů" všech zemí, na př. v Bosně tak silně, že Turecko žádalo ve Vídni zákaz ilyrského jména pro všechny Jihoslovany.[46])

Ruský slavista I. Sreznevskij, který pozoroval mnohoslibnou činnost Ilirců na místě a cestoval mnoho po jihoslovanských zemích, stěžoval si v dopise Stanku Vrazovi, že Srbové pokládají ilyrism za výlučně katolický, a ptal se, kdo je tím vinen?[47]) Odpovědi neměl hledati jen v soudobé literatuře, nýbrž musil se podívati daleko nazpět a říci: rozdělení římské říše na západní a východní, církevní rozkol, vznik státu charvátského pod konečným vlivem římským a státu srbského pod vlivem byzantským a veškerý další politický a kulturní vývoj na těchto základech. Nešlo ani v ilyrské době jen o jméno, jazyk a literaturu. Ilyrské hnutí mělo od začátku politický podklad, boj proti Maďarům, a hledalo při tom oporu ve Vídni. Hrabě Janko Drašković, který podal ve své „Disertaci" r. 1832 prvý kulturní, hospodářský a politický program ilyrismu, pomýšlel na „Illyrii velikou", která by obsahovala celé Charvátsko i Slavonii s Vojenskou hranicí, Dalmácii i Kotor, Bosnu i „Tursku hervackou" i Hercegovinu, „Ilirium sadašni" (t. j. Slovince).[48]) Lj. Gaj sám psal o velkém „ilyrském carství", které by nepropadlo tak jako srbské na Kosovu.[49]) Toto srbské,

---

[44]) Subotić, uv. m. 115. To se potvrzuje také v Danici ilirské z roku 1842, str. 115, takto: „Ovo naimenovanje po věroizpovědanju primilo se po gradovih tako, da n. pr. iliri iztočne càrkve u Hàrvatskoj stanujući, odprie hàrvatjani (t. j. hrvaćani) nazivani, sada se sàrblji zovu, od kako su se literaturom baviti počeli." Příklady, jak se musilo Srbům jejich jméno vštěpovati, v. u J. Skerliće, Омладина и њена књижевност. 250.

[45]) Publicista Todor Pavlović prováděl tuto myšlenku důsledně. Kulakovskij, Illirizm, 238.

[46]) Šurmin, Hrvatski preporod, II, 237.

[47]) Kulakovskij. uv. m. 242.

[48]) V tabuli na konci disertace v otisku v Radu Jug. akad. kn. LXXX, s. 72.

[49]) Danica ilirska 1839, str. 107.

zvláště Dušanovo carstvo, žilo však v myslích srbských. Nebudeme se proto diviti, že ilyrství nebylo Subotićovi (str. 100) „čist posao" a že nejostřeji a naprosto sarkasticky odmítl ilyrství Pantelin, lékař srbského knížete. Polemika proti a pro ilyrism byla první srážkou mezi Charváty a Srby o vůdcovství v kulturním a politickém sjednocení jich samých a ostatních jižních Slovanů. V tom byl problém a zůstal.

Ilyrské jméno bylo císařským nařízením ze dne 11. ledna 1843 zakázáno z důvodů vnitřní politiky, aby se umírnila roztržka s Maďary, a ještě spíše, jak se zdá, z důvodů politiky zahraniční,[50]) na intervenci tureckého vyslance, kterého prý podněcoval také ruský.[51]) Gajovy „Novine" a „Danica" změnily své jméno, ale je ku podivu, že se s ním setkáváme ještě v době absolutismu na titulech středoškolských knih.[52])

Myšlenka ilyrská však žila dále a proto bylo nějaké společné jméno žádoucí; a tak začínají po Srbech i Charváté používati jména jihoslovanského. Od 6. srpna 1848 až do prosince 1850 vychází v Záhřebu časopis „Slavenski jug",[53]) od r. 1849 Demetrova „Südslavische Zeitung" a v brožuře „Osnova za utemeljenje narodne vojske u trojednoj kraljevini Hervatsko-slavonsko-dalmatinskoj" (1849) se mluví mnoho o „Jugoslavjanstvu".[54]) Důležitější bylo I. Kukuljevićem r. 1850 založené „Družtvo za jugoslavensku povjestnicu" (historii) a jeho „Arkiv za jugoslavensku povjestnicu" (od r. 1851 12 sv.). Po obnovení konstituce dosáhlo jihoslovanské jméno největšího rozkvětu v Charvátsku, kde se ho od r. 1861 používá

---

[50]) Šurmin, Hrvatski preporod II, 235.

[51]) Hrabě A. Auersperg (básník Anastasius Grün), který ovšem takové věci mohl věděti, vypravoval ilyrskému skladateli F. Livadićovi, který o tom psal Gajovi (13. III. 1843):... weil Rußland gemerkt, daß alle unsere einstigen Provinzen (t. j. v Turecku) mehr mit Oesterreich sympathisieren als mit Nicolaus, so hat der russische Gesandte den türkischen gereizt und gedrängt zu dieser Handlung. Šurmin, Bilješke za hrvatski preporod, 23. Pro to tvrzení by byly žádoucí i jiné prameny.

[52]) Čitanka ilirska za gornje gimnazije. U Beču 1856. Čitanka ilirsko-němačka. U Zagrebu 1849—1850. 4 knjige. Kukuljević-Sakcinski, Bibliografia hrvatska, 30.

[53]) Kulakovskij, 179—180.

[54]) B. Vošnjak, Študije k problemu jugoslovanske narodne misli. Veda IV. (Gorica 1914) 19.

v zákonech a jiných úředních dokumentech.[55]) Tak zněl článek XLVIII usnesení charvátského sněmu o Jihoslovanské akademii (§ 3): „Svrha jugoslavjanske akademije je njega i podpora znanosti i umjetnostih na slavjanskom jugu medj Hrvati, Srblji, Slovenci i Bugari u narodnom duhu i zajedničkoj prosvjeti." Podobně se jmenoval úřední jazyk trojjediného království „jugoslavenski", sněm vzal pod svou ochranu „kazalište (divadlo) jugoslavensko", na gymnasiích a reálkách měl býti vyučovacím jazykem výlučně „jugoslavenski jezik trojedne kraljevine". Tak se pracovalo pod vedením velkého biskupa J. J. Strossmayera a jeho theoretického poradce, historika kanovníka Račkého, pro něhož byla duchovní jednota Charvátů a Srbů a také ostatních jižních Slovanů[56]) „kategorickým imperativem" jejich budoucnosti. Bylo to v duchu starých charvátských tradicí, humanitních ideálů a praktických politických potřeb, poněvadž trojjediné království mělo značnou srbskou menšinu. To jsou důležitá historická fakta, na která se zapomíná. Tak by se zdálo i podle velkého historického Rječniku (slovníku) Jihoslovanské akademie, že je jméno jihoslovanské mnohem mladší, poněvadž se Jugoslovinstvo a Jugoslavija uvádějí[57]) jen z Razgovora M. Pavlinoviće[58]) a pro „jugoslavenski" se uvádí jen název Jihoslovanské akademie.

Jugoslavija je však už staršího původu. Pokud je možno to dosud určiti, nachází se po prvé u historika Sime Ljubiće r. 1864, který volá „Jugoslavjany" k vzájemné lásce a svornosti a končí výzvou: „naperimo sve narodne sile na to, da jednom i Jugoslavija uz sadašnji evropejski pokret steče ono dično sielo, koje joj od Boga bi odlučeno, a ide joj po položaju i po vladajućem pravu". Toto přesvědčení o velké budoucnosti Jugoslavie hlásalo se v přehledu jihoslovanské

---

[55]) B. Vošnjak, o. c. 24 sl.

[56]) Podle mínění Ivana Lorkoviće (Narodna misao, 188) představoval si Rački tu jednotu tak, že mají Charváté a Srbové býti střediskem kulturní práce a Bulhaři a Slovinci přijmouti spisovný jazyk srbsko-charvátský. Citované místo ze slavnostní řeči Račkého při zahájení Jihoslovanské akademie (v. original v „Radu" I, 51) není dostatečným důkazem pro tento dalekosáhlý program.

[57]) Rječnik IV. 675.

[58]) t. j. Razgovor o slavenstvu, jugoslavenstvu, srbo-hrvatstvu. Treće izdanje, Zadar 1876. (v. Rječnik VI. 949).

politické a kulturní historie, určeném pro mládež.[59]) Jak viděti, rozšiřovali Dalmatinci S. Ljubić a M. Pavlinović jako první jméno Jugoslavija. Vůbec se jihoslovanské smýšlení ujalo nejvíce u Charvátů a Srbů na Jaderském moři, a odtud přišel také Dr. A. Trumbić, vůdce Jihoslovanského výboru, který si za světové války postavil za úkol uskutečniti Jugoslavii.

Jak proti jménu ilyrskému na straně srbské, tak se objevil na charvátské straně odpor proti jihoslovanskému. Již r. 1856 napsal Slovák Boguslav Šulek, znamenitý kulturní pracovník v Charvátsku,[60]) do „Nevenu" článek „Srbi i Hrvati", kde dokazuje, že se nezdařily všechny pokusy dáti Charvátům a Srbům společné jméno (ilirsko, slovinsko-slovjensko, jugoslavensko) a že je nejlépe, aby každý zůstal při svém jménu. V tom smyslu vydali již r. 1850 charvátští a srbští učenci a spisovatelé se Slovincem Miklošičem „književni dogovor" (literární úmluvu), že jsou Charváté a Srbové „jedan narod",[61]) který musí proto míti jednu literaturu, ale mluvilo a psalo se přece, že jsou „jedan narod sa dva imena". Tak se vytvořila i kombinace hrvatsko-srbski nebo srbsko-hrvatski a je zajímavé, že tentýž J. Subotić, který navrhl u Srbů po prvé termin „jugoslavenski" za „ilirski", byl také na charvátském sněmu (1865—67) proti výrazu „naš narod" v adrese a žádal „hrvatsko-srpski narod",[62]) ale ještě bez úspěchu.

Proti všeslovanství (slavjanstvo, slavenstvo) a jihoslovanství nastoupila reakce na obou stranách. „Srbská omladina", vychovaná ještě v duchu J. Kollára a Lj. Štúra,[63]) vzala si za ideál místo „Slavjanského carstva" Dušanovo carstvo,[64]) měla sice zprvu dobré styky s Bulhary a Chraváty,[65]) ale zašla v šedesátých letech „do šovinismu, nacionální nadutosti a jisté megalomanie"[66]) a stala se velkosrbskou v životě a poesii.[67])

---

[59]) Prof. Sime Ljubić, Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na podučavanje mladeži. Knjiga I. Riečki, 1864, str. 71.

[60]) Kulakovskij, Illirizm, 177—186.

[61]) Vuk Karadžić, Gramatički i polemički spisi III. 299.

[62]) Vošnjak, uv. m. 27.

[63]) Jovan Skerlić, Omladina i njena književnost (1848—1871) 175 sl.

[64]) Skerlić, uv. m. 190.

[65]) Tamtéž 184.

[66]) Tamtéž 208.

[67]) Tamtéž 221 sl.

Pro otázku jména „Jugoslavija" je zajímavé, jak se starší konservativní generace rozzlobila na mladší liberální, když zaměnila jméno „slavensko" za foneticky u východních Srbů správné „slovensko", kterého se však opravdu užívalo ve významu „kranjski" (t. j. slovinsky), a „Slavenstvo", které obsahuje všechny větve slovanského národa, za „Slovenstvo", kterému přináležejí „Kraňci a Slováci".[68]) Nikanor Grujić pokládal takové spisovatele za „zbraň (orudje) v cizích rukou".

U Charvátů byl podobným zjevem Ante Starčević, zakladatel „stranky prava", který od r. 1860 hlásal, že se mají Charváté osvoboditi od Rakouska a Maďarska, a měl také velký vliv na národní a kulturní život. Vášnivě napadal bana Jelačiće, Ivana Mažuraniće, dokonce jeho slavné epos „Smrt Smail-age Čengića,[69]) a J. J. Strossmayera pro jejich snahu, „ilirizam nadomestiti Jugoslavizmom i Hervato-Serbizmom"[70]) a vůbec celou „pasminu Slavoserbsku po Hrvatskoj",[71]) opovrhoval Jugoslavenskou akademií, neuznával a tupil jméno srbské,[72]) zná jen „Hrvatstvo", ale je ve skutečnosti úplným Jihoslovanem:... „celo pučanstvo medju Macedoniom i Nemačkom, medju Dunajem i adriatičkim morem, ima samo jednu narodnost, samo jednu domovinu, samo jedan život, život hrvatski".[73])

Velkocharvátstvo Starčevićovo, jihoslovanství Strossmayerovo a velkosrbstvo Srbské omladiny měly, jak vidíme, na mysli všechny jižní Slovany, ale jádrem jejich jim byli vždy Charváté a Srbové. Máme však z této doby i dva jiné politické programy s jistým omezením. R. 1867 byla mezi srbským knížetem Michalem a zástupci Bulharů ze všech krajů umluvena v Bukurešti konfederace Srbů a Bulharů pod jménem „carství jižních Slovanů".[74]) V Lublani zase byl r. 1870 ujednán tak zvaný „lublaňský jihoslovanský program" pro Jihoslovany v habsburské monarchii. Pod dojmem francouzsko-německé války a uhersko-charvátského vyrovnání (nagodba)

[68]) Skerlić, uv. m. 190.

[69]) „Čengićkinja" biaše i ostade mi sablazan. Djela Dr. Ante Starčevića III. 318.

[70]) Uv. m. III. 317.

[71]) Viz článek téhož názvu v Djelech III. 137—216.

[72]) Ime Serb, Djela III. 49—88.

[73]) Djela III. 42.

[74]) K. Kadlec, Jugoslavia 73.

sešli se v Lublani vynikající Slovinci, Charváté a Srbové a vypracovali v 6 bodech směrnice pro morální a materiální součinnost ve prospěch „své jednoty na literárním, hospodářském a politickém poli", což oznámili státníkům habsburské monarchie a všem jiným národům.[75]) Výsledkem toho sjezdu byl společný list „Südslavische Zeitung", vycházející r. 1871 v Sisku.

Tak byly do roku 1870 propracovány rozličné možnosti jihoslovanské myšlenky a jejího společného jména. Skutečný vývoj však dlouho nešel žádoucím směrem. Velkosrbové a Velkochorváté, často v cizích službách, potírali se navzájem, a nebratrské poměry mezi nimi se zostřily zvláště po okupaci Bosny a Hercegoviny; Srby a Bulhary zase rozdvojila válka r. 1885.

Líčení dalšího vývoje jihoslovanské myšlenky je věcí historiků, politických a kulturních. Zmíním se jen o nejdůležitějších zjevech, abychom měli podklad pro dějiny a ocenění jména Jugoslavie.

Mladá generace, která se po roce 1895 vyvíjela v Praze nejvíce pod vlivem prof. T. G. Masaryka,[76]) potírala ve svých časopisech v Praze a ve Vídni, jakož i ve sborníku „Narodna misao" (Zagreb 1897), špatně chápaný historismus charvátský a srbský a povrchní vlastenectví, pokládala národnost za pojem kulturně-sociální a měla v programu „jednotu (jedinstvo) srbského a charvátského národa i rovnoprávnost národních jmen".[77]) V politickém ohledu usilovala o zlepšení poměrů mezi Charváty a Srby, hlavně v „trojjediném království charvátsko-slavonsko-dalmatinském", působila silně na pád dvacetiletého režimu hr. Khuen-Herderváryho v Charvátsku r. 1903, dala rjeckou a zadarskou resolucí (1905) nové směry politice v Charvátsku, Slavonii a v Dalmácii a byla v Charvátsku jako „charvátsko-srbská" koalice vládnoucí stranou až do převratu. Velká část Slovinců se připojila k tomu pokrokovému hnutí, dále však postupovala samostatně.

Je zajímavé, že se starší názory ve sborníku Narodna

---

[75]) Dragotin Lončar, Politično življenje Slovencev, 2. vyd. (v Ljubljani 1921) 43—44.

[76]) D. Prohaska, Utjecaj T. G. Masaryka na modernu jugoslovensku kulturu. Preštampano iz T. Г. Масарик, Зборник, Београд — Praha 1927.

[77]) Narodna misao, 45.

Misao opakují jen v dopisech, které poslali kulturní a političtí pracovníci „sjednocené charvátské a srbské omladině na záhřebské universitě".[78]) Tak Dubrovčan prof. Luka Zore mluví o „slovinském národu", jehož trupem jsou Srbové a Charváté uprostřed a jehož dvě křídla tvoří Slovinci a Bulhaři.[79]) Podobně si představuje národní jednotu „Jugoslavena" Dalmatinec Dr. Lovro Monti.[80]) „Jugoslavenstvo" připomíná také Erazmo Barčić[81]) z Rijeky, bývalý příslušník strany Starčevićovy, a D. Vitezić[82]) z Istry volá: „Da, Jugoslavija bila je, i biti će do smrti moj ideal." Z této doby pochází již také heslo, že jsou „Slovinci, Srbové a Charváté jeden národ, přes to, že mají tři jména",[83]) vyslovené zde Dr. Franjem Potočnjakem v Charvátsku.

Jako v Charvátsku r. 1903, nastala i v Srbsku velká změna nastolením krále Petra Karaďorďeviće, který se stal za svého pobytu ve Francii a v Švýcarsku evropským demokratem a byl velkým ctitelem biskupa J. J. Strossmayera.[84]) Není dosud vyšetřeno, kolik iniciativy měl on sám v jihoslovanském hnutí, které se pozoruje od této doby v Srbsku.[85]) V rámci korunovační slavnosti byl pořádán sjezd jihoslovanských spisovatelů a umělců (Srbů, Charvátů, Slovinců a Bulharů); rektor sofijské university Bojev přednášel v Bělehradě o balkánské federaci, „Jihoslovanská omladina" konala první kongres, pořádaný skupinou studujících a profesorů, sdružených kolem časopisu „Slovenski jug" v Bělehradě, jihoslovanští umělci, spisovatelé a novináři se scházeli na sjezdech a organisovali se v Sofii, Záhřebu a Bělehradě, kde charvátský spisovatel Gjalski navrhl spisovatelskou organisaci „Slovenski jug", která měla stří-

[78]) Narodna misao, 284. Jinak čteme: udružena Omladina Hrvata i Srba (309), ujedinjena hrvatsko-srpska Omladina (317), srpsko-hrvatska Omladina (318).

[79]) Narodna misao, 271.

[80]) Tamtéž 299.

[81]) Tamtéž 320.

[82]) Narodna misao, 318.

[83]) Tamtéž 337.

[84]) Generál Nenadović, bývalý vojenský attaché na vyslanectví král. SHS. v Praze, mně vyprávěl, že král Petr měl podobiznu Strossmayerovu na čestném místě.

[85]) Sr. Dragutin Prohaska, Srbocharvátská literatura (1928). Otisk ze Slovanského přehledu, str. 98—105. Branko Lazarević, Jugoslovenski dokumenti, U Zagrebu 1919, str. 5.

davě působiti v Bělehradě, Sofii a Záhřebu. U Slovinců propagoval takovou jihoslovanskou myšlenku sociální demokrat Dr. Henrik Tuma,[86]) hlásaje, že jsou jižní Slované hospodářsky jednotní;[87]) „Jugoslovanska socialnodemokratična stranka" měla r. 1909 konferenci v Lublani, které se zúčastnili delegáti ze Slovinska, Charvátska a Slavonie, Bosny a Hercegoviny a jako hosté delegáti srbští, čeští, italští a rakouskoněmečtí, a kde bylo v prvé části resoluce vyhlášeno, že rakousko-uherští Jihoslované touží po úplném národním sjednocení, v druhé části pak, že sociální demokracie pokládá nynější čtyři jihoslovanské národy za prvky jediného národa. Po mezinárodních socialistech se v Lublani sešli také důvěrníci „jihoslovanské národně sociální strany" a vytvořili si program podle českého vzoru, ve kterém se dovolávali státního práva (Rex Illyriae) a žádali „samostatný jihoslovanský stát" na celém území jihoslovanských národů.[88])

Jihoslovanská myšlenka v širším slova smyslu byla posílena celní válkou mezi Srbskem a Rakousko-Uherskem a okupací Bosny a Hercegoviny, vykonala velké služby ve vítězné válce Bulharska a Srbska proti Turecku, ale byla velmi poškozena druhou balkánskou válkou. Tak stoupla do popředí zase jihoslovanská myšlenka, omezená na Srby, Charváty a Slovince, pro kterou vytvořily různé strany a různí činitelé rozličné koncepce. Některé rakousko-uherské kruhy pomýšlely dokonce na získání Srbska (v Bosně se na př. říkalo v některých kruzích: „Man muß die Serben hinein regieren") a nástupce trůnu František Ferdinand se nějakou dobu vážně zabýval myšlenkou rozmnožiti rakousko-uherský dualismus o jihoslovanský trialismus, ovšem jen pro dynastické účely a ve formě, která by nikoho neuspokojila.[89]) Rakousko již nebylo schopno pro takové změny a na druhé straně se nacionální hnutí velkosrbské

[86]) Jugoslovanska ideja in Slovenci. 1907.

[87]) V originále: „Južni Slovani smo gospodarsko enotni, ker je masa mali posestnik; zato je temeljna točka rešitve skupni gospodarski razvoj." Lončar, uv. m. 79.

[88]) Dragotin Lončar, Politično življenje Slovencev, 2. izdanje, 78—79, 82—84.

[89]) Hermann Wendel, Die Habsburger und die Südslawenfrage, 21; Der Kampf der Südslawen um Freiheit und Einheit, 582—583.

a jihoslovanské stávalo již revolučním. Je zajímavé, že revoluční „Mladou Bosnu" svrchovaně podráždil nacionální šovinismus srbský nebo charvátský, neboť měla program široce jihoslovanský.[90]) Pro jeho propagování byly r. 1914 založeny časopisy: Vihor, jehož spolupracovníky byli Srbové mimo království, Charváté a Slovinci, Glas juga v Lublani a Jugoslavija v Praze, jejíž přední zakladatelé pocházeli z Dalmácie, z Bosny a Hercegoviny a ze Slavonie.[91]) V čele prvého a jediného čísla (vyšlo v květnu) byla vzpomínka na Jovana Skerliće, literárního historika bělehradského, který zemřel, když ho bylo nejvíce zapotřebí pro další šíření jihoslovanské myšlenky v Srbsku. Pamětihodná jsou slova, která napsal Ljubo Leontić: „To, co bylo v době ilyrismu prázdnou utopií, je dnes ze všech politických reálních zásad (načela) nejreálnější."[92])

To proroctví se stalo skutkem a připomíná nám, že celá století připravovala to, co dokonalo hrdinné srbské vojsko, mučednictví srbského národa a revoluční činnost rakousko-uherských Jihoslovanů.

Zahraniční akci rakousko-uherských Charvátů, Srbů a Slovinců vedl „Jugoslavenski odbor" (t. j. výbor), který byl založen v květnu 1915 v Paříži a působil delší dobu v Londýně, za finanční a vojenské podpory bohatých jihoslovanských kolonií v Jižní Americe a početných, dobře organisovaných kolonií v Severní Americe. V duchu předválečné ideologie a starších tradicí byla jeho vůdčí myšlenka jihoslovanská, jeho cílem byla Jugoslavija, ačkoli ve svých projevech používá také často historických jmen Srbů, Charvátů a Slovinců.[93]) Tímto duchem byly naplněny také kolonie: v Jižní Americe působila „Jugoslavenska Narodna obrana", ze dvou propagačních listů se jmenoval jeden „Jugoslavija", resoluce kongresu (23. I. 1916) v Antofagastě

---

[90]) Drag. Prohaska, Srbocharvátská literatura, 1928, 102.

[91]) Tamtéž 103.

[92]) D. Prohaska, Utjecaj T. G. Masaryka na modernu jugoslovensku kulturu, 31.

[93]) Viz důkladné dílo: Dr. Milada Paulová, Jugoslovenski odbor, Zagreb 1925, dále Ferdo Šišić, Dokumenti o postanku kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914—1919. Zagreb 1920; Branko Lazarević, Jugoslovenski dokumenti. Pregled narodnoga pokreta u domovini i inostranstvu za vreme svetskoga rata. U Zagrebu 1919.

(Chile) byla čistě jihoslovanská,[94]) v Severní Americe organisoval kongres 615 delegátů (29. a 30. XI. 1916) v Pittsburgu „Jugoslavensko narodno vijeće (rada) u Sjevernoj Americi.[95]) První provolání Jadranské legie (Londýn—Řím, měsíce ledna 1915) mělo už v čele: Jugoslavijo! Slovenci, Hrvati, Srbi![96])

Stanovisko Srbska a Černé Hory v této otázce nemohlo býti tak jednoduché. Oba srbské státy měly své zájmy a odvěký ideál Srbstva a balkánské války povznesly jejich sebevědomí. Pomoc ostatních Jihoslovanů ve vnuceném jim boji byla ovšem vítána při dalekosáhlých plánech národního osvobození a sjednocení. Proklamace černohorského krále Nikoly (7./VIII. 1914) je sestavena v duchu opravdu jihoslovanském, mluví o „Jugoslovenih" a dokonce o novém kulturním životě po posledních válkách, „kad su se slovenska braća našla zajedno u prostranoj crkvi sve Jugoslavije".[97]) Manifest srbského regenta Alexandra (29./VII. 1914) vzpomíná sice křivd, které způsobilo Rakousko Srbům a Charvátům za to, že pro ně bojovali po celé Evropě, ale vyzývá jen Srby, aby bránili „svoje ognjište a srpsko pleme."[98]) Poselství srbskému vojsku z Kragujevce (4./VIII. 1914) se končí větou: „U boj za slobodu i nezavisnost srpskoga naroda!"[99]) ale podle jiného pramene[100]) byl tam přídavek: i Jugoslovenstva.

Srbská vláda prohlásila na skupštině v Niši (7./XII. 1914), že se boj srbského národa stal od začátku „ujedno borbom za oslobodenje i ujedinjenje sve naše neslobodne braće Srba, Hrvata a Slovenaca."[101]) Není ještě známo, že se na Slovince dlouho nepomýšlelo.[102]) Půda pro součinnost

[94]) M. Paulová, uv. m. 226—234.
[95]) Tamtéž, 241 sl.
[96]) Šišić, uv. m. 15.
[97]) Šišić, uv. m. 7.
[98]) Tamtéž 2—3.
[99]) Tamtéž 6.
[100]) Lazarević, uv. m. 7.
[101]) Šišić, 10.
[102]) Na začátku války v manifestu srbské Skupštiny v Niši a v manifestu regenta Alexandra (4. VIII. 1914) byly jmenovány srbsko-charvátské země, které mají býti osvobozeny, ale o Slovincích tam nebylo zmínky. To nesli těžce tři slovinští dobrovolníci v Niši. Dva z nich — studenty — zastihla válka na prázdninové cestě po Srbsku; A. Jenko, chlouba svých kolegů v domovině, padl ve vítězné bitvě na Ceru, V.

s těmi, kteří měli býti osvobozeni, byla vůbec po stránce ideové málo připravena. Když Jihoslovanský výbor chtěl odevzdati anglické vládě (E. Greyovi) první memorandum, přijaté již v Paříži, londýnský srbský vyslanec M. Bošković zamítl názvy „Jugoslavija" a „jugoslavenske zemlje" a historický pasus, kde se mluvilo o Dalmácii jakožto nerozlučné části trojjediného království.[103]) Velkým zlem bylo, že Nikola Pašić, předseda srbské vlády, trval na všesrbském programu „Srbské omladiny", s nímž se seznámil ve svém mládí, a na své velkosrbské koncepci, tak že byl skoro v stálém rozporu s Jihoslovanským výborem a nakonec i se západoevropskými politickými kruhy. Pro počátek to bylo ještě lze pochopiti. Carské Rusko, kterého si Pašić a Srbsko nejvíce vážili, nebylo jen proti Jugoslavii, nýbrž také proti sjednocení pravoslavných Srbů s katolickými Charváty a Slovinci,[104]) ale po revoluci souhlasili i Miljukov a Tereščenko s „Jugoslavií."[105]) Na Velké Srbsko se pomýšlelo také ve Francii, jak dokazuje propagační brožura Arnošta Denise „La Grande Serbie" (1915).[106]) Během času se však poměry i názory změnily ve smyslu akce a ideologie Jihoslovanského výboru. Také Pašić

Fabjančič byl raněn. Společný slib, že budou všemi silami pracovati na osvobození i Slovinců, splnil třetí, Dr. Niko Zupanič, rodem z Bělokraňska, kde měl v hostinci svého otce už v mládí příležitost pozorovati, jak dobře si rozumějí lidé různých jihoslovanských nářečí, a který působil už od r. 1903 v duchu jihoslovanské ideologie. Po srbských vítězstvích na Ceru a Jadru šel přímo k ministerskému předsedovi N. Pašićovi, který ho nepřijal a dal mu vzkázati, že je ještě příliš brzo mluviti o Slovincích. Na to napsal Zupanič informační článek „O Slovencima" a rozdal ho v 10 exemplářích různým ministrům a politikům. Následkem toho začali s ním mluviti o slovinské otázce, na př. ministři Jovan Jovanović, Stojan Protić, zvláště Ljuba Jovanović, bývalý ministr Voja Veljković, konsul M. Milojević, Dr. M. Gavrilović, člen Akademie Lj. Kovačević, kteří si byli všichni svorni v tom, že se na Slovince nemělo zapomenouti a že se stane náprava při první příležitosti. To bylo zmíněné prohlášení vlády v skupštině. Dr. N. Zupanič se stal členem Jihoslovanského výboru a vyložil vývoj událostí v řeči před americkými Slovinci v Clevelandu 28. IV. 1916. Viz brožuru: N. Zupanič: Slovenija vstani. Cleveland-Ohio 1916. N. Zupanič zamítá (v dopise 23. X. 1928) vylíčení své rozmluvy s Pašićem, kterou podal Fr. Potočnjak. [Korekturní poznámka.]

[103]) M. Paulová, uv. m. 84 sl.

[104]) M. Paulová, uv. m. 148 n.

[105]) Tamtéž, 314, 379.

[106]) Velké Srbsko. Přeložil Dr. Jindřich Vančura. V Praze, Šolc a Šimáček.

ustoupil politické nutnosti do jisté míry a v Krfském (Corfu) paktu s Jihoslovanským výborem (20./VII. 1917) se mluví o státu „Srba, Hrvata i Slovenaca, poznatih i pod imenom Južnih Slovena ili Jugoslovena", a tento stát se měl zváti: „Kraljevstvo (potom se ujalo: Kraljevina) Srba, Hrvata i Slovenaca"; všecka tři národní jména jsou si úplně rovnoprávná na celém území království, rovněž tak obě abecedy, cyrilice a latinka.[107]) Toto jméno království byl kompromis, navržený Stojanem Protićem mezi Pašićovou „Srbií" a „Jugoslavií" Jihoslovanského výboru.[108]) Při tom je důležité připomenouti, že regent Alexander již rok před Krfským paktem vyzýval srbské vojsko (7./IV. 1916) k velkému boji, „da Srbiju stvorimo Velikom te da obuhvata sve Srbe i Jugoslovene, da je učinimo silnom a moćnom Jugoslavijom".[109]) Také vrchní velitelství srbského vojska po dlouhém osudném odporu proti „Jihoslovanským" legiím, povolilo „Jihoslovanskou divisi"[110]) (13./I. 1918), která se vyznamenala na soluňské frontě.

N. Pašić se však nezměnil: nedovolil, aby Krfská deklarace byla odevzdána oficiálně vládám, a překážel diplomatickému uznání rakousko-uherských Jihoslovanů a jejich vojska jakožto spojenců Dohody a Jihoslovanského výboru jakožto zástupců rakousko-uherských Jihoslovanů,[111]) takže se Jihoslovanský výbor nakonec nestal vládou, jako Národní rada československá, což ohromně poškodilo jihoslovanské zájmy. Jihoslovanský výbor stál na stanovisku sebeurčení národů, Pašić pomýšlel trvale na rozšířenou Srbii a žádal pro ni právo osvoboditi rakousko-uherské Jihoslovany. Charakteristickým pro mentalitu Pašiće je jeho výrok v diskusi s Mr. Steedem, který znal jihoslovanské dějiny mnohem lépe nežli on. „Království Charvátsko-Slavonii-Dalmácii stvořilo Rakousko proti Srbsku v době, kdy zrušilo Vojenskou hranici."[112]) Království, které bylo o šest set let starší nežli habsburská říše!

---

[107]) M. Paulová, 344.
[108]) Tamtéž 347.
[109]) Šišić, 63.
[110]) M. Paulová, 382.
[111]) M. Paulová, 468, 497.
[112]) Tamtéž 504.

Po vnitřní revoluci v jihoslovanských zemích rakousko-uherských (29./X. 1918) byl v Záhřebě prohlášen „nezávislý stát Slovinců, Charvátů a Srbů", Narodno vijeće (rada) v Záhřebě mělo suverenní moc v jihoslovanských zemích bývalého Rakousko-Uherska, takže se Pašić i pod tlakem domácí srbské oposice dohodl s ním a Jihoslovanským výborem v Ženevě (Ženevská deklarace 19./XI. 1918). Zde bylo před celým světem konstatováno sjednocení ve stát Srbů, Charvátů a Slovinců, navržena ústřední vláda pro společné zájmy, jejíž členy měla jmenovati srbská vláda a Narodno vijeće (rada); vnitřní záležitosti měly dále říditi vlády v Bělehradě a Záhřebě. V proklamaci této dohody se oslovují „Srbi, Hrvati i Slovenci" a na konci „Jugosloveni".[113])

Tato úmluva byla zrušena srbskou vládou na Krfu, která v ní spatřovala nedůvěru k Srbsku a neuznání jeho zásluh o osvobození. Pašić se Protićovi ospravedlňoval, že byl nucen k ústupkům i proto, že se „k hanbě srbského jména a krve" připojili k Trumbićovi také mnozí Srbové, kteří by se raději přidružili k „Jugoslavii" nežli k „Srbii". „V tom nejtěžším okamžiku mého života, když se rozhodovalo o otázce sjednocení, se mně srdce sevřelo (sam stegao srce) a přijal jsem ponížení Srbie a svoje vlastní."[114])

Nepříznivé události, zvláště okupace velké části jihoslovanského území Italií, naléhaly na rychlé vyřízení sporných otázek. 1. prosince 1918 prohlásila delegace Národní Rady záhřebské před regentem Alexandrem sjednocení Slovinců, Charvátů a Srbů se Serbií a Černou Horou v jednotný národní stát Srbů, Charvátů a Slovinců, přenesla vladařskou moc nad celým územím na krále Petra a navrhla vytvoření „jednotné parlamentární vlády na území jihoslovanského státu s jednotným národním zastupitelstvem."[115]) Regent Alexander prohlásil jménem krále Petra „sjednocení Srbie se zeměmi nezávislého státu Slovinců, Charvátů a Srbů v jednotné království Srbů, Charvátů a Slovinců."[116])

Pro jméno nového státu jsou důležitá konečná zvolání. Delegace volala: „Neka živi cio naš ujedinjeni Srpsko-

[113]) Šišić, 236—238; M. Paulová, 550 sl.
[114]) M. Paulová, 569.
[115]) Šišić, 280.
[116]) Šišić, 282.

Hrvatsko-Slovenski narod! Neka živi slobodna ujedinjena Jugoslavija!" Regent Alexander prosil, aby delegáti tlumočili jeho vladařské slovo a pozdrav „svoj mojoj miloj braći širom naše slobodne i ujedinjene Jugoslavije", a vzkřikl: Živio ceo narod Srpsko-Hrvatsko-Slovenački! Neka nam uvek bude srećno i slavno naše kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca!

Jsou v tom jisté rozdíly, ale přece také regent Alexander vyslovil jméno Jugoslavie vedle názvu vyjednaného v Krfském paktu. Také černohorská skupština v Podgorici (26./XI. 1918) se vyslovila při prohlášení sjednocení se Srbií i s „Otadžbinou našeg troplemenog naroda Srba, Hrvata i Slovenaca", že by vedle „velike ujedinjene Jugoslavije" byla „malá, slabá a ubohá černá Hora" bez významu.[117])

Tak se pozoruje všude kompromisní dualismus ve jméně sjednoceného jihoslovanského státu, který mohl býti vzorem pro další usnesení. Zvláště projev regenta Alexandra se mohl pokládati za závazný. Ale N. Pašić si zůstal věren v oposici proti Jugoslavii a dosáhl jako předseda jihoslovanské delegace na mírové konferenci ve všech mírových smlouvách trojího jména Srbů, Charvátů a Slovinců, když už „Srbie" nebyla možná. Že byla mezi jeho spolupracovníky velká oposice proti tomu jménu, dokazují usnesení o vnitřním zřízení státu a politické organisaci národa, přijatá v Paříži na schůzích 15., 18. a 22. března 1919, podepsaná 19 Srby, Charváty a Slovinci, s geografem Jovanem Cvijićem a Dr. T. Trumbićem v čele. Tito vybraní jihoslovanští učenci a politikové se vyslovili jen pro jméno „Jugoslavija" z těchto důvodů:[118])

„Jednotný stát musí míti také jedno jméno, podle našeho názoru se má jmenovati „Jugoslavija". Trojí (troimeni) název označuje složený, federalistický (savezni) stát, zvěčňuje rozdíly, které si přejeme vymazati, a dává podnět k rivalitě i řevnivosti mezi různými plemeny pro prioritu jména i praktické užívání názvu státu, kdykoliv je zapotřebí, aby byl nazván jedním jménem. Tři plemenná jména označují roztříštěnost v minulosti a nové jednoduché jméno budoucnost v jednotě a rovnoprávnosti.

Jméno „jihoslovanský" (jugoslovensko) se navrhuje jenom jako úřední politický název států i občanů, právě tak, jako

[117]) Šišić, 259.
[118]) Šišić, 326.

britské jméno úředně označuje stát Angličanů, Skotů a jejich zámořských dominií. Jména srbské, chorvátské, slovinské pro národ, jazyk atd. trvají a nesmějí se násilím odstraňovati. Zdali se jednou také v tomto ohledu dojde k jednotě, přenechává se budoucnosti a přirozené evoluci."

Všecky tyto rozumné argumenty nebyly nic platny a jméno „Jugoslavija" se nedostalo do „Vidovdanské ústavy" (28./VI. 1921) ani jako dodatečné, na způsob shora vzpomenutých častých dualistických projevů. Správně se vytýkalo demokratické straně, ve které byli „integrální Jihoslované" dobře zastoupeni, že neuhájila svého zásadního stanoviska. Náprava bude možná při změně ústavy, jejíž nutnost se už všeobecně uznává. Po desíti letech rozhodnutí nebude zatíženo sporem mezi Pašićem a Trumbićem, mezi srbskou vládou a Jihoslovanským výborem, otázka osvobození a sjednocení náleží už historii; velké Srbsko se neosvědčilo ani v praxi, v Paříži prohlášené názory a odůvodnění Jovana Cvijiće a jiných jihoslovanských intelektuálů pro jméno státu se ukázaly zcela správnými. Trojí jméno je opravdu zevním znakem vnitřní roztříštěnosti, nepřineslo a nepřinese Srbům žádoucího úspěchu, aby se jejich jméno na prvním místě stalo všeobecným.

Názvy Jugoslavie a jihoslovanský nemají žádného zákonitého podkladu, ale užívá se jich doma i v celém světě, poněvadž jsou krátké, výrazné a znějí docela dobře. Jihoslovanskými (jugoslavenski, méně jugoslovenski) se nazývají veskrz celostátní spolky (na př. Jugoslovenski Sokol, který zase svým přehnaným centralismem odstrčil Hrvatski Sokol), společnosti, svazy, družstva, banky a nejrůznější podniky,[119]) a v lidu je „Jugoslavija" tak obvyklá, že jsem ji slyšel jmenovati r. 1924 dokonce u pastýřů v horách bývalého sandžaku Novopazarského. Ještě nutnější je jednotné jméno pro cizinu. Je známo, že cizinci dělají rádi ze všech Slovanů mnohem větší jednotu, nežli je ve skutečnosti, a co si má Angličan, Američan, Francouz atd. počíti s třemi málo mu povědomými jmény pro poměrně malý stát? Také západním přátelům československého státu se na něm všecko líbí, jen ne jeho jméno, a ještě toho se může psaním (Tchéco-Slovaquie, Tschecho-Slowakei) zneužívati pro dualistické choutky. Formuli SHS přebila sice ruská SSSR (Sojuz socialističeskich

[119]) Narodna enciplopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka II. 197—201.

sovětskich respublik), ale třeba si Rusové vytvořili zvláštní revoluční jazyk i s jinými podivnými zkratkami a vyslovují také při slavnostních řečech Es-Es-Es-Er, Es-Ha-Ezija se slyší jen v ústech satyriků a humoristů. Konečně se může jména Srbů, Charvátů a Slovinců používati ještě v aktech, na pečetích a při řečech, ale takové složené adjektivní formy (v. nahoře srpsko-hrvatsko-slovenski narod) se vůbec nehodí pro praktický život.

Námitky proti Jugoslavii se mohou pronášet jen s filologického stanoviska. „Slavija" připomíná Slavi, Slaven, zdá se cizím a páchne historismem, ale rozhodně méně nežli na př. Rossija, Britannia, Belgie, Helvetie, Tavričeskaja gubernija (v Rusku) a pod. Dále víme, že mylná etymologie Slovanů od „slávy" a od „slova" pokládala jméno za domácí; Kollárova Slavie je pěkným výtvorem básnickým a můžeme míti radost, že se uskutečnila aspoň na slovanském jihu, a doufati, že se z Kollárových proroctví splní ještě více a že se také jeho Slavie v jakékoliv formě stane skutkem.

Věcně Jugoslavija označuje dobře Slovany na jugu-jihu;[120]) není sice úplná, poněvadž by k ní patřilo také Bulharsko, ale v tomto případě znamená jméno také program, který má už svou minulost a není nesplnitelný. Abychom se vyhnuli nejasnosti, můžeme a musíme rozlišovati termíny Jihoslované a jižní Slované (Jugoslaven, južni Slaven).

Také spory o fonetické správnosti výrazů Jugoslaven, Jugosloven (ruský Slavjan se ztratil u Srbů, Charvátů a Slovinců), jugoslavenski, jugoslovenski nemusíme bráti tragicky. Pro ekavská nářečí srbsko-charvátská je správná forma Sloven, ale pro jekavská, kterým nyní píší Charváté a část západních Srbů, měla by býti Slovjen. Slovinci užívají českého Slovan, slovanski, poněvadž musí rozlišovati mezi svým „slovenským" jazykem a slovanskými. Podobně si Srbové a Charváté vytvořili adjektiv „slovenački", aby rozlišovali tento termin od „slovenski" (t. j. slovanský). To je zrovna tak možné a užitečné, jako srbsko-charvátský výraz „slovački", slovinský „slovaški" pro označení země a jazyka Slováků. V Jugoslavii by se zrovna z ohledu na Slovince lépe hodil tvar Slaven, slaven-

[120]) Jak daleko stojí za Jugoslavií v tom ohledu Ukrajina, což znamenalo původně jen to, co je u kraje, na pomezí, na pohraničí (v. Даль, Толковый словарь в-русскаго языка — IV, 989). Kolik takových Krajin máme v Jugoslavii!

ski, který by mohli přijmouti také Slovinci, aby měla celá Jugoslavie z praktických a národních důvodů jednotný název pro Slovan, slovanský. Potom by se také „Jugoslavija" nelišila od Jugoslaven, jugoslavenski. Tak bychom se vrátili k formě Slaven, kterou vytvořili Srbové a převzali Charváté, kteří pěstovali dále myšlenku, z které vznikla Jugoslavija. O fonetické správnosti platí, co napsal už Šafařík:[121]) „Opravdová národní čest a blaženost na jiných, podstatnějších věcech ustavovati se musí, nežli na případném zvuku jeho jména, při jehož užívání, byť sebe krásnější bylo, na původ a význam jeho obyčejně z tisícův krajanův sotva jeden nebo druhý kdy pomyslí."

A dodejme ještě: kdyby se musela všechna vlastní jména psáti foneticky správně, kolik milionů lidí by musilo měniti svá jména, anebo by je nemohli psáti, až by se filologové dohodli o jejich správné etymologii! Chyba se nalezla také ve francouzské Yougoslavie! Tím přichází jihoslovanský stát v mezinárodních stycích podle abecedy příliš na konec nebo dokonce na poslední místo. Proto se propaguje v některých pařížských novinách úspěšně Iougoslavie. Rozdíl od Serbes, Croates et Slovènes není velký a Tchécoslovaquie není daleko od jednoho ani druhého jména.

Tento zběžný přehled může sloužiti za příklad, kolik je ve slovanském světě nehotového, nejasného a staronového.[122])

---

[121]) Slovanské starožitnosti 480.

[122]) Argumentaci toho článku bylo vyhověno zákonem ze dne 3. října 1929, kterým se dostalo jihoslovanskému státu jediného úředního jména „Kraljevina Jugoslavija". Článek byl v Jugoslavii známý autorovým výtahem: Ko je stvorio „Jugoslovene" i „Jugoslaviju" v záhřebské revui „Nova Evropa", kn. XIX, br. 2, str. 47—60.

MYŠLENKA JIHOSLOVANSKÉHO SJEDNOCENÍ V MINULOSTI

(SLOVANSKÝ PŘEHLED ROČ. XIX. (1927), STR. 1–12).

V poslední době mnoho se mluví a píše o slovanské myšlence, kterou můžeme již sledovati od nejstarších dob v literární činnosti Slovanů. V 19. stol. působila velmi plodně na znovuzrození slovanských národů a v nejnovější době přispěla velice k jejich osvobození a sjednocení. Není však pochybnosti, že bylo v této myšlence mnoho nejasného a jen citového, což vedlo a vede k četným nedozorumění a zklamáním. Proto je zapotřebí, abychom tuto otázku se všech stran studovali a připravili půdu k jejímu dalšímu rozvíjení a zdárnému působení.

Milerád jsem se ozval na laskavé pozvání Slovanské besedy, abych jako Jihoslovan promluvil o myšlence všeslovanské vzájemnosti. Ačkoliv mě tato otázka vždy zajímala a také se jí prakticky zabývám, přece nechci mluviti o ní všeobecně, nýbrž chtěl bych jen zobraziti její vznik a vývoj u Jihoslovanů. Uvítal jsem jako zvláště vhodné pojednati právě v Bratislavě o myšlence sjednocení jihoslovanského, v městě tak důležitém pro československo-jihoslovanské styky. Zde a na jiných slovenských středních školách studovali mnozí Srbové v 1. polovici 19. stol. a čerpali nadšení pro slovanství, zde hledali Slováci podporu svých snah u charvátských zástupců na uherském sněmu a Štúr a jeho stoupenci odtud pěstovali také literární vzájemnost se Slovinci.

Když se v 6. a 7. stol. jižní Slované přistěhovali na Balkán a do alpských zemí, přinesli s sebou jméno Slověné, které byzantští a západní spisovatelé rozšířili ve formě Sthlavenoi, Sclaveni, Sclavini, Sclavi, Slavi a které žilo opravdu u všech jižních Slovanů. V nejstarších církevněslovanských památkách z Makedonie a Bulharska nacházíme jméno język slověnьskъ — a proto se v slavistice mluví správně o jazyku staroslověnském — kteréžto jméno se zachovalo v církevněslovanském písemnictví jižních a východních Slovanů (rusky: slavjanskij jazyk). Na různých místech na Balkáně se setkáváme v starší době s územími, zvanými Slavinia; severozápadní Charvátsko se nazývá dlouho „slovenska zemlja" (Slavonia superior) a v nynější Slavonii se zachovalo to jméno až

podnes v latinisované formě; dále na jihu máme jméno „Slovinac, slovinski“ podle dialektické ikavské[1]) výslovnosti ve smyslu „slovanský“. U Slovenců (podle české terminologie „Slovinců“) žije až podnes.

To všeobecné jméno Slověné bylo však zatlačeno jmény států, které jižní Slované založili, t. j. bulharským, charvátským a srbským. První a druhý stát bulharský sahal v krátkých dobách do Egejského a Jaderského moře. Charvátský stát byl založen na půdě a v tradicích staré Dalmácie, která obsahovala po nějakou dobu i severozápadní Srbsko. Srbský stát ze své kolébky v Rašce, dnešním Novém Pazaru, se šířil na všechny strany; také bosenští bánové a králové — Bosna byla čtvrtým jihoslovanským státem a nárazníkem mezi Východem a Západem — hleděli upevniti své posice na Jaderském moři a získati korunu srbskou. Ale nikde a nikdy nevidíme vědomého cíle, směřujícího k sjednocení v jednotný slovanský stát všech jižních Slovanů, kteří si byli tehdy ještě mnohem bližší nežli dnes. Největší jejich vladaři, bulharský car Symeon na začátku X. století a srbský car Štěpán Dušan, měli své oči obráceny k Cařihradu a chtěli získati svatou korunu východořímské říše, zrovna tak, jako na západě němečtí císaři obětovali zájmy německého národa myšlence říše západořímské. Velký stát Štěpána Dušana ve XIV. stol. byl pološecký a srbští náměstkové a jiní vysocí hodnostáři se pořečťovali už v první generaci. Srbský historik, filolog, státník a diplomat Stojan Novaković proto docela dobře upozornil na to, že středověké ideály nejsou a nemohou býti našimi soudo-

[1]) Charvátskosrbská nářečí se dělí podle výslovnosti českého *ě í* v nářečí ekavská (lepo, mesto), ikavská (lipo, misto) a ijekavská (lijepo, mjesto). Nářečí ijekavské, kterým dnes píší Charváti a západní Srbové, připomíná trochu italštinu a dalo podnět Hattalovi a jiným filologům, pokládati srbskocharvátský jazyk za nejlepší slovanský, což je však subjektivní posudek. Není pochybnosti, že jest ijekavské nářečí velmi libozvučné. Kromě toho musím k lepšímu porozumění dalšímu výkladu uvésti, že se jihoslovanské nářečí dělí podle tázací částice „co“ v nářečí kajkavská, čakavská a štokavská, t. j. Slovinci a severozápadní Charváti mluví za č. „co“ „kaj“, Charváti v Istrii, charvátském Přímoří, na kvarnerských a dalmatských ostrovech do Lastova před Dubrovníkem (patří dnes Italii) a na pobřeží dalmatském mluví „ča“, ostatní Charváti a všichni Srbové, jakož i Bulhaři mají „što“ za „čьto“. Není to nic jiného než č v českém zač, proč, kdežto dnešní „co“ pochází z genitivu; „što“, srovnej staročeské k-to a zesílené ktoto.

bými. Musíme také upozorniti na velké neštěstí jižních Slovanů, že se dostali na půdu sporů mezi východním a západním Římem; ještě dnes trpí rozdělením římského císařství ve 4. století a církevním rozštěpením v IX. a definitivně v XI. století. Tím přišli pod rozličné kulturní vlivy byzantské a západořímské, což se projevuje až podnes v různém náboženství a písmu ethnicky a jazykově tak jednotného národa, jako je národ srbsko-charvátský. Tak nezachránila ani myšlenka křesťanství, kterou měly různé státy balkánské a západní jen v ústech, ale ne v srdci, ani skutečnost velké jazykové příbuznosti a dokonce jednoty jižní Slovany před tureckou porobou; tak vlastně Turci spojili teprve Bulhary, Srby a větší část Charvátů.

Přes roztříštěnost jednotlivých slovanských států na Balkáně spojovali na západě, zvláště Italové, charvátské, srbské a dokonce bulharské země pod jménem Sclavonia, italsky Schiavonia, takže se car srbský nazývá imperator Sclavoniae. Jak často, vidíme také zde, že cizinci pokládali Slovany více za celek než oni sebe sami.

Nebylo proto neštěstím, že se kulturní vývoj jižních Slovanů, když přestal kulturní život v balkánských slovanských státech, ubíral pod vlivem západoevropských myšlenkových proudů.

Už humanismus přinesl jižním Slovanům nové společné jméno ilyrské, které mělo pro jejich vývoj a sjednocení velký význam od XV. do XIX. stol. Humanisté nemohli nalézti jméno Sclaveni nebo Sclavi u klasických spisovatelů řeckých nebo římských a podle svého zvyku přenesli jméno starých Ilyrů římské provincie ilyrské, která během času měla různý rozsah, a jméno církevního Illyrika, jež obsahovalo celý Balkán, nejdříve na západní charvátskosrbské země; rychle se rozšířilo to jméno také na Slovince a Bulhary, a na konec bylo ho používáno u jihoslovanských spisovatelů pro všechny Slovany. Uvádím jen jeden příklad: v r. 1487 napsal humanista ze Šibeniku v Dalmácii Jiří Šižgorić (Sisgoreus) spis De situ Ilyriae et civitatis Sibenici, kde určuje její hranice takto: Ilyrie má na severu Uhry, na západu Furlansko (Foroiulium, stará hranice mezi Slovinci a Italy), na východě pobřeží Černého moře a na jihu Makedonii.

Ještě větší význam nežli humanismus měla pro Jihoslovany doba velkých náboženských bojů v XVI. stol. a protirefor-

mační hnutí z konce téhož století až na začátek 18. věku.[2])

Reformace přinesla Slovincům v letech 1550—1595 bohatou náboženskou literaturu, také překlad celé bible od Jiřího Dalmatina a první slovinskou gramatiku Adama Bohoriče (1584), u nichž nacházíme v předmluvách živý zájem pro ostatní Jihoslovany a celý slovanský svět. Pozoruhodno je, že mezi slovinskými spisovateli toho kruhu nacházíme také Jurije Juričiće z Vinodolu v charvátském Přímoří, který byl také činný v protestantské literatuře srbskocharvátské. Slovinská literatura působila zejména silně na sousední Charváty v Istrii, v charvátském Přímoří a severní Dalmácii a také v částech Charvátska, Turky nezabraných. Zakladatel slovinské reformace Primož Trubar, bývalý biskup koprský Petr Pavel Vergerius, isterský Charvát Štěpán Konsul, dalmatský Anton Dalmatin a jiní spolupracovníci v letech 1560—65 vydali 28 spisů v Tubinkách a Urachu ve Würtembersku (jeden spis vyšel dříve už r. 1555 v Tubinkách a jeden v Řeznu r. 1558). Tyto knihy v písmě hlaholském, cyrilském a latinském, některé dokonce ve dvou nebo třech z těchto písem, byly psány v lidovém jazyku čakavských Charvátů pobřeží a ostrovů Jaderského moře, ne bez vlivů starší literatury, zvláště církevněslovanské, hlaholské a cyrilské, a s některými odchylkami ponejvíce pravopisnými. Tato literatura byla podporována würtemberským vévodou Krištofem, hlavou protestantů jižního Německa, a Janem Ungnadem, svobodným pánem ze Sonnecku, bývalým zemským hejtmanem v Štyrsku a vojenským velitelem v Charvátsku, pak českým králem Maximiliánem, německými knížaty a svobodnými městy. S jejich vědomím a schválením byla tato literatura určena pro všechny jižní Slovany od Charvátska a Dalmácie až do Cařihradu, poněvadž jihoslovanští protestanté dobře věděli, jak daleko sahají Slované a že je také větší část balkánských „Turků" slovanská. Tu myšlenku vyslovovali sami spisovatelé v svých německých předmluvách, pak znalci na slovinsko-charvátské hranici, kteří posuzovali první překlady, krajinští zemští stavové v svých dopisech Ungnadovi a jiným hodnostářům a dokonce rektoři, doktoři a regenti tubinkské university, kteří

[2]) Doklady pro další tvrzení v mém pojednání „Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven" v časopise Slavia roč. IV. s. 3. a 4., a roč. V. Celá rozprava vyšla v Heidelberce u C. Wintra 1927.

schvalovali účty celého podniku. Tak na příklad vyslovili se znalci o prvním překladě Konsulově roku 1559: „Dieselb ist ersehen vnnd befunden, das die durch ganntz Dalmatien nach dem adriatischen meer, dergleichen durch Krobaten, Wossner, Syrfey vnnd derselbenort piss auf Constantinopel verstandig vnnd genugsam sey. Darmit wirdit verhoffentlich die recht christlich religion vnnd das ware hailsam euangeli durch die ganntz Türckhey gefürdert. Türckhen hertz und gemuet zu christlichem glauben ernewert, irem wueten gewert, die armen gefangnen christen getröst vnnd gesterckht vnnd vnnser hailandt Christus mit der zeit in die Türckhey ausgeprait werden."

V předmluvě překladu cyrilského jednoho spisu (Edni kratci razumni nauci = Loci communes theologici Melanchthona), věnovaného českému králi Maximilianovi, se mluví, že má dílo působiti „in der ganzen Illyria, in Dalmatien, Servia und in der Bulgarey". Sám Ungnad vykládal v jednom dopisu německým knížatům a svobodným městům, když doporučoval podporu cyrilských tisků, že mají býti posílány do Turecka, aby Bůh mečem své všemohoucnosti uhodil na Turky, jak uhodil Martinem Lutherem papeže římského.

Jak vyslovovali tutéž myšlenku spisovatelé v svých srbskocharvátských předmluvách, ukáže příklad z předmluvy k prvnímu dílu hlaholského Nového Zákona (1562). „Jesmo stim našim tumačeňem svim slovenskoga ězika ljudem služiti hoteli, naiprvo vam Hrvatom i Dalmatinom, potom takaiše Bošnakom, Bezěkom, Srbianom i Bulgarom."

Ze všeho vidíme, že první jihoslovanský program kulturního a v pozadí politického sjednocení všech jižních Slovanů vytvořila slovinsko-charvátská reformace.

Reformace u Jihoslovanů byla potřena světskou a duchovní mocí, ale její kulturní dílo nebylo zničeno, poněvadž protireformace musila kráčeti úplně v jejích šlépějích. Přizpůsobila se jen více skutečným poměrům a dosáhla velkolepých úspěchů svými vlastními silami, ježto v Turecku, kde byla v této době spojena velká většina Jihoslovanů, neměla k disposici ani Habsburků ani nějaké jiné světské pomoci; naopak Turecku byli evangelíci a kalvíni milejší než katolíci, kteří hledali ochrany u západních států. Proto při provádění usnesení koncilu tridentského Řím pomýšlel na povznesení velmi

pokleslého náboženského života v Turecku, kde na př. jeden biskup ve východní Bosně v letech 1673—74 musil biřmovati celé fary, poněvadž byly kraje, kde ve stu letech biskupa ani neviděli. Kromě toho chtěl Řím své ztráty na germánském severu nahraditi na východě, a tím vstoupila do popředí myšlenka unie s pravoslavnými církvemi, a také snaha získati balkánské Turky, kteří byli většinou Slovany. Jako jinde, tak i zde hráli velkou úlohu jesuité, kteří zprvu pomýšleli dokonce na dobytí Turecka. V tom smyslu byla vychovávána v římském „Collegium germanico-hungaricum" a ve zvláštní ilyrské koleji v Loretě mládež ze všech jihoslovanských zemí, také ze Srbska a Bulharska. Kromě jesuitů působili nejvíc populární františkáni, kteří byli také vzděláváni v italských školách a tvořili jednu velkou bosenskou provincii od Černé Hory do Budína. Tato provincie se nazývala Bosna Argentina, Bosna srebrna (t. j. stříbrná) podle města Srebrenica v jihovýchodní Bosně, původního to sídla kustodů bosenských františkánů. Musím také podotknouti, že bylo číslo bosenských katolíků větší nežli dnes, poněvadž se jich na konci XVII. a na začátku XVIII. století mnoho vystěhovalo na sever a západ. Důležito bylo také to, že Bosna, Hercegovina, větší část Dalmácie a Charvátska i Slavonie kromě Srěmu byly politicko-administrativním celkem pod jménem Bosny (dnes bychom říkali Velká Bosna) a že bosenští slovanští feudálové vládli také v Uhrách. Vše to mělo velký význam, když v Římě rozhodovali o tom, v jakém nářečí se má vzdělávati různorodá jihoslovanská mládež a také Italové, určení pro duchovní službu v jihoslovanských zemích. Bylo ustanoveno, že se k tomu hodí nejlépe lidový jazyk, jenž je nejvíce rozšířen, a tím byl v této době jazyk mluvený v Bosně.

V tom smyslu napsal na povel jesuitského generála Aquavivy jesuita Bartul Kašić z ostrova Pagu první gramatiku srbskocharvátského jazyka (1604), v které se ještě nemohl zbaviti silných vlivů své mateřštiny, čakavského nářečí, ale jako dlouholetý misionář v Dubrovníku (1609—12, 1620 až 1633 nebo 34) a Turecku (1612—13, 1618—20) seznámil se důkladně s nářečím štokavským a psal svá díla jazykem, jak říká, „bosenským", ve skutečnosti víc hercegovským, který byl velmi blízký jazyku jediného svobodného slovanského státu: dubrovnické republiky. Tam se ve století XVI. a XVII. vyvinula také krásná literatura, která vydala celému Slovan-

stvu největšího básníka před XIX. stol. Gjiva Gundulića. Tak byla založena v první polovici XVII. století jednota spisovného jazyka Charvátů a Srbů, a zásada, že je bosenské nářečí nejlepším, měla platnost až do XIX. století. Proto zmizelo z literatury čakavské nářečí, kterým psali protestanté a mnozí dalmatští básníci tak úspěšně, že se nářečí dalmatské a zvláště splitské po nějakou dobu v XVI. stol. jmenovalo lingua toscana. Tak si můžeme dále vysvětliti, že byly v XVII. stol. i pro Bulhary tištěny první knihy, sepsané také Bulhary, v jazyku srbskocharvátském. Jedním slovem, aspoň katolická část jižních Slovanů byla v XVII. stol. již dále, nežli jsme my dnes, a nesmí se mysliti, že literatura bosenských františkánů zůstala bez vlivu na okolí pravoslavné a muslimanské.

Protireformace zatlačila také velmi do pozadí jméno charvátské, jehož nejvíce používali protestanti, a rozšířila jako všeobecné slovinské, t. j. slovanské jméno, v latinské a italské řeči pak jméno ilyrské, které na konec přešlo také do literatury v domácím jazyku Charvátů a Srbů a stalo se aspoň do jisté míry vskutku národním.

Ještě více nežli reformační spisovatelé a učenci pěstovali dalmatsko-dubrovničtí básníci a spisovatelé u ostatních katolíků jihoslovanských všeslovanskou myšlenku a blouznili nadšeně o velkém slovanském světě od moře Jaderského až k Ledovému a slavili „slovinski jezik" ve smyslu jihoslovanském a slovanském vůbec.

Tak mohl z Charvátska v XVII. stol. vyjíti Jurij Križanić, jenž chtěl získati pro Unii moskevského cara, aby tento mohl v koalici s křesťanskými státy a hlavně s Polskem vyhnati Turky z Evropy. Jako čtyřiadvacetiletý mladík přednesl Križanić svůj program přednostovi Propagandy v Římě, ale nesouhlasil s kardinálem Possevinem a běžným učením, že jsou Rusové schismatiky, nýbrž pokládal je za křesťany od Řeků svedené. To asi vysvětluje, že nebyl poslán do Ruska. Odebral se tam o své újmě a napsal v Sibiři, kam byl vyhnán z Moskvy, svá znamenitá díla o Rusku, a stal se otcem panslavismu — čímž však byl jen pro Rusy, protože takových Križaniců byla na slovanském jihu celá řada.

Križanićovo nazírání na pravoslavné křesťanské bratry nebylo ojedinělé, nýbrž stalo se tradičním u katolických Jihoslovanů. Tak v XVIII. stol. slavonský spisovatel jezovita Antun Kanižlić napsal v svém díle o rozdělení církví (r. 1771),

že se obrací proti Řekům a že nechce urážeti ostatní stoupence řeckého vyznání, jako jsou Slavonci, Srbové, Bošnjaci a Moskovi (Rusové), a pokračuje: „Milovaní bratři moji! Vy nejste ani rodem, ani jazykem, ani cítěním Řekové, proti kterým píši, nýbrž jste vznešeným listem slavné ilyrské zalesněné hory. Je daleko od mého péra, abych si dovolil řeky, kteří Vás svedli, a ještě méně Vás uraziti. Vzpomínám teď onoho slova, které jsem někdy slyšel od někoho z Vás: ať Bůh potrestá toho, jenž nás rozloučil. (Bog ubio onoga, koji nas je razstavio.)" Tato vzájemná tolerance a bratrská láska, pro kterou nemají porozumění ani Rusové ani Poláci, byla způsobena tím, že pod Turky stejně trpěli pravoslavní jako katolíci, a že Habsburkové, do jejichž říše se Srbové stěhovali už v XVI. stol. do Charvátska a Vojenské hranice, musili míti zřetel na udatné srbské vojáky, kteří jim vykonali výtečné služby proti Turkům a kterých chtěli také používati proti uherským a charvátským stavům. Proto se musilo šetřiti jejich náboženských citů, a mezi katolickým a pravoslavným lidem, jenž žil velmi pomíchán vedle sebe v Charvátsku, Slavonii a Dalmácii, stala se velká snášelivost obvyklou.

V tomto duchu pokračovali v XIX. stol. záhřebští Ilyrové, mezi nimiž nacházíme mnohé vlastenecké kněze; nejskvělejším zástupcem toho směru byl velký Jihoslovan, biskup Jiří Strossmayer, jehož celá činnost byla věnována jednotě církví, svornosti a lásce lidu charvátského a srbského, jakož i podporování kulturních snah Slovinců a Bulharů. Jeho krásná katedrála v Djakovu, v městě bohužel příliš odlehlém, symbolisuje už tuto myšlenku tím, že byla zbudována v raném románském slohu a že má na průčelí nápis: „Slavi božjoj, jedinstvu crkava, slogi a ljubavi naroda svoga!"

Můžeme si mysliti, že základy jihoslovanského sjednocení nebyly položeny bez boje. Tak Dubrovník si činil nárok na to, aby jeho jazyk byl spisovným, a v slovníku Ardelia Della Bella z r. 1728 nacházíme kompromisní uznání jazyka bosenského a dubrovnického. Velmi zajímavý byl spor o jméno ilyrské v polovici XVII. stol. v Římě. Kolej sv. Hieronyma — pode jménem Collegium illyricum, degli Illirici — byla založena 1454 pro poutníky Dalmatiae et S l a v o n i a e nationum a byli do ní přijímáni opravdu „Slované" z Dalmácie, Charvátska, Bosny, také z Istrie, Krajiny a Štyrska, i ze Srbska a Bulharska. Roku 1650 chtěl však jeden sobecký

dalmatský kněz, Jerko Pastrić, vyloučiti Slovince a falšoval S l a v o n i a e v zakládající listině v I l y r i a e; proto vznikl velký proces, v kterém bylo napsáno přes 500 archů a tištěna jedna brožura o 66 stránkách.

Vláda krajinská roku 1652 prohlásila, že Krajina, Korutany a Štyrsko patří k německé říši, ačkoliv plebs, t. j. prostý lid, mluví ilyrsky, ale jesuita Athanasius Kircher hájil stanovisko, že Krajina nepatří ke Germánii, zrovna tak jako Milán není španělským městem, poněvadž je podroben španělskému králi, nýbrž městem italským. Také někteří aristokraté z Krajiny a Charvátska hájí rozhodně ilyrství Krajiny. A když se Pastrič vytasil s argumentem, že se v Krajině mluví jen nějaká podoba (imago) slovanského jazyka, pomíchaného s němčinou, odpověděl nám už známý Jurij Križanić, že jsou Dalmatinci ještě více italisováni nežli Krajinci germanisováni. To vše nic nepomohlo, a roku 1665 byl vydán výnos soudní, že jsou ilyrskými zeměmi Charvátsko, Bosna a Slavonie bez Korutan, Štyrska a Krajiny.

To však na věci jinak mnoho nezměnilo a jméno ilyrské žilo dále u spisovatelů a učenců, zvláště v gramatikách, slovnících a velkých historických dílech. Nebudeme se proto diviti, že na konec bylo i úředně přeneseno na pravoslavné Srby, kteří se 1690 přestěhovali ve velkém počtu do Uher a Slavonie. Leopold I. vydal ještě privilej arcibiskupu a národu Rascianorum (to jméno pochází od Rašky, Rašané, odtud něm. Raitzen a mad'. Rácz), ale už Josef I. psal 1706 stavům celého národa ilyrského nebo rašského (illyrici sive rasciani), a během XVIII. století se vystřídaly v řízení srbských věcí ve Vídni ilyrská dvorní komise, ilyrská dvorní deputace a na konec i ilyrská dvorní kancelář. Práva Srbů na ilyrském národním sněmu pro vyřizování duchovních a osvětových otázek byla ustanovena ilyrským Regulamentem a roku 1779 císařovnou Marií Terezií v Rescriptum declaratorium illyricae nationis, krátce Declaratorium illyricum, podle kterého se svolával sněm uherských a charvátských Srbů i po rozdělení rakouského císařství v rakousko-uherskou monarchii. I Napoleon organisoval větší část slovinských zemí, Dalmácii s Dubrovníkem a Charvátsko do Sávy v Provinces illyriennes, a dokonce Rakousko vytvořilo z Charvátska do Sávy (do r. 1822), z Krajiny, Korutan a Přímoří království ilyrské, které bylo sice zrušeno 1849, ale Illyriae rex = král ilyrský zůstal na

některých mincích až do zániku rakousko-uherské monarchie.

Srbové, kteří se přistěhovali do Uher, Slavonie a Charvátska, přišli ve styk s evropskou kulturou a také ji přijímali, ale musili hájiti svou víru, jazyk a národnost. Jazykem vzdělanců po r. 1725 nebyl už v této době jazyk církevněslovanský srbské redakce; duchovní pomoc, kterou hledali a dostali z Moskvy a Kijeva, přinesla jim směs církevněslovanskou, ruskou a srbskou, tak zvaný „slavenskosrbski jezik", který se stal překážkou pokroku a musil zmizeti jako na Západě středověká latina. V době osvícenství dostalo se sice Srbům nového zakladatele jejich kultury v Dositeji Obradovićovi, jenž hlásal v svých spisech nejpokročilejší myšlenky anglických, francouzských, německých a italských osvícenců a chtěl také psáti v prosté řeči lidové, ale nemohl se ještě zbaviti silných vlivů svého mnišského vzdělání. On byl také prvním vynikajícím Srbem, jenž se povznesl nad náboženské předsudky a viděl jeden národ v pravoslavných, katolících a muslimanech, kteří mluvili jedním jazykem.

Nové ideové proudy, přinesené lidstvu francouzskou revolucí, pomáhaly osvoboditi srbský národ z tureckého jha a znovuvzkřísiti srbský stát pod vedením Karagjorgje a jiných vynikajících vůdců-sedláků roku 1804, a roku 1815 pod vedením Miloše Obrenoviće, jenž byl, ačkoliv neuměl číst ani psát, přece vynikajícím diplomatem a dosáhl uznání svého státu jako autonomního knížectví roku 1830. Toto knížectví se vyvíjelo přes velké vnitřní a vnější překážky blahodárně, až se stalo úplně samostatným a na konec královstvím r. 1882, takže mohlo ve XX. století úspěšně hráti úlohu srbského a na konec jihoslovanského Piemontu.

Po politickém vzkříšení srbského národa následovalo také kulturní obrození v době demokratického romantismu. Nešťastný konec prvního srbského povstání přivedl 1813 do Vídně běžence Vuka Stefanoviće Karadžiće, jenž se narodil v Tršići u Loznice v severozápadním Srbsku, ale z rodiny, která pocházela z Hercegoviny a zachovala si také hercegovské nářečí a národní píseň. Znamenitý vídeňský slavista Jernej Kopitar poznal v tomto samouku, jenž jen málo chodil do škol, Srba, který mluvil a psal docela jinak nežli ostatní jemu dosud známí Srbové. Doporučoval mu, aby zapsal národní písně, které uměl, a aby napsal gramatiku a slovník lidové řeči. Za několik let udělal Kopitar z Vuka Karadžiće sběratele

srbských národních písní, povídek a přísloví, popisovatele srbských zvyků a obyčejů, dále reformátora srbského pravopisu, geniálního gramatika a lexikografa.

Svým srbským Rječnikem z roku 1818 položil Vuk Karadžić veškeré základy k novému spisovnému jazyku srbskému, jenž se zakládal na jeho rodném nářečí hercegovském. Vzory tohoto jazyka přineslo druhé vydání Srbských národních písní z roku 1823—24 v Lipsku, které proslavilo tyto písně po celé Evropě a dokonce v Americe.

Přes to Vukova činnost nebyla od jeho rodáků dlouho uznávána. Zásada národního spisovného jazyka zvítězila u mládeže teprve r. 1847, a poslední zákazy jeho vzorného fonetického pravopisu byly v Srbsku zrušeny teprve roku 1868.

Tím, že Vuk Karadžić uplatnil lidový jazyk v písemnictví, byla umožněna a připravena jednota spisovného jazyka s Charváty, kteří psali lidovou řečí již od XV. století a přijali hercegovské nářečí jako spisovné už v XVII. století a na začátku XVIII. stol. spojili je s dubrovnickým, což udělal také Vuk Karadžić, když se na svých cestách po Charvátsku, Dalmácii a Černé Hoře (1834—38) seznámil s jihozápadními nářečími a slavnou dubrovnickou literaturou.

Velký pokrok ke sblížení Jihoslovanů učinili v XIX. stol. také Charváté, u nichž působily starší tradice. Tak měl první časopis, který chtěla vydávati charvátská mládež ve Vídni roku 1818, název „Oglasnik Ilirski", a první almanach nazýval se „Almanah Ilirski" (v Karlovci, 1823). Nebylo proto nic zvláštního, že Ljudevit Gaj, jenž se stal romantickým vlastencem mezi jihoslovanskou mládeží ve Štyrském Hradci i ve Vídni a nadšeným stoupencem všeslovanství Jana Kollára při svém pobytu v Budapešti, převzal jméno „ilyrské" také jako společné a neutrální nejen pro všechny Charváty různých zemí, nýbrž také pro Srby, Slovince a dokonce Bulhary a chtěl je všechny od Běláku až do Varny sjednotiti v jeden kulturní celek s jednotným spisovným jazykem.

Proto navrhl Charvátům roku 1830 český analogický pravopis místo různých dosavadních provinciálních (charvátského, slavonského, dalmatského a dubrovnického jenž byl nejhorší, ačkoliv byla v něm psána nejkrásnější literatura), a uvedl jej sám do literatury už v r. 1835 v literární příloze „Danica Ilirska" svých „Horvatsko-slavonsko-dalmatinských

novin", které roku 1836 změnily svůj název v „Narodne Ilirske Novine".

O tom spisovném jazyku byla mínění rozdělena: většina záhřebských Ilirců měla za vzor dalmat.-dubrovnickou literaturu, jiní a zvláště Slovinec Stanko Vraz, jenž úplně přilnul k ilyrskému hnutí, přidržovali se jazyka Vukem vydaných Srbských národních písní. Tak vznikla tak zv. záhřebská etymologická škola, která hájila dlouho i jiné zvláštnosti jazykové, až na konci XIX. stol. na celém území srbsko-charvátském zavládl Vukův fonetický pravopis a tvary jeho jazyka.

Největší úspěch záhřebských Ilirců byl ten, že získali pro společný spisovný jazyk kajkavské Charváty, kteří po krátkém boji zanechali své spisovné mluvy, která vytvořila od XVI. stol. poměrně dost velkou literaturu. Je to jedinečný příklad v dějinách slovanských národů: kajkavští Charváté a hlavní město Záhřeb přinesli velkou oběť kulturní jednotě srbskocharvátské v době, kdy se začali oddělovati Ukrajinci od Rusů a Slováci od Čechů.

Slovince ruch ilyrský sice velmi povzbuzoval, ale odlišné poměry způsobily, že Slovinci zůstali u svého spisovného jazyka, za jehož práva bojovali usilovně v Rakousku až do jeho zániku a v němž si vytvořili pěknou literaturu.

K Bulharům ilyrské hnutí ani nedospělo; jejich znovuzrození začalo v téže době na základě domácího jazyka, jenž se během století velmi změnil, ztrativ na příklad deklinaci a infinitiv a vytvořiv si člen na konci slov (Bàlgaritě, ženata, seloto). Avšak musíme také zde podotknouti, že je přes to bulharština dost srozumitelná Srbům, Charvátům a Slovincům.

Ilyrské jméno nemohlo se udržeti, poněvadž srovnávací jazykozpytci a historikové dokázali, že staří Ilyrové nebyli Slovany, a že sluší jejich potomky hledati v dnešních Albáncích: s druhé strany se nechtěli Srbové vzdáti svého slavného jména. Zajímavo je, že v letech 1839—41 Srbové, kteří popírali jméno ilyrské, navrhovali jako společné: jihoslovanské (Jugoslaveni).

Tento název se po zákazu jména ilyrského roku 1843 opravdu rozšiřoval. Noviny „Slavenski Jug" byly sice za vlády absolutismu zakázány, ale roku 1851 začal v Záhřebě jako orgán historického spolku vycházeti I. Kukuljevićem redigo-

vaný Arkiv za jugoslavensku povjestnicu, a největším průkopníkem toho jména byl biskup Strossmayer, jenž nazval také jím založenou Akademii (1867) „Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti".

Ilyrské hnutí mělo od začátku také ráz politický tím, že hájilo práv Charvátska proti Maďarům; kromě toho už r. 1832 pomýšlel hrabě Janko Drašković v své Dissertaci, prvním úplném, kulturním, politickém a hospodářském programu Ilyrců, také na sjednocení Charvátska, Slavonie, Dalmácie, s Bosnou a Hercegovinou i se Slovinci.

Tak byli Charváti a Srbové připraveni pro vystoupení na Slovanském sjezdu v Praze, kterého se zúčastnili ve velkém počtu, a pro společnou válku proti Maďarům pod vedením bána Jelačiće, jehož na bánský úřad instaloval v Záhřebě ne podle obyčeje záhřebský biskup, nýbrž pravoslavný srbský patriarcha Rajačić. Charváti a Srbové dokázali mečem, že existuje Charvátsko, kterého Kossuth nemohl najíti na mapě.

Velké zklamání, způsobené nevděčným Rakouskem po roku 1848, mělo aspoň ten výsledek, že se Charváti a Srbové ještě více sblížili, takže jejich nejlepší spisovatelé a učenci spolu se Slovincem Miklošičem roku 1850 vydali ve Vídni prohlášení, že jsou jeden národ se dvěma jmény a že jako jeden národ musí míti také jeden spisovný jazyk, jehož pravidla vypracoval Vuk Karadžić.

Při této zásadě zůstalo, ale úplné jednoty až podnes není dosaženo, poněvadž Srbové z Vojvodiny a ze Srbska zůstali u svého ekavského nářečí, takže dnes jazykem srbskocharvátským podle Vukových pravidel píší většinou Charváti a muslimani.

Proti této jednotě nastoupila sice reakce velkosrbská a velkocharvátská z důvodů politických v posledních desítiletích minulého století, ale už na jeho konci se připravoval velký převrat.

Když roku 1895 po protimaďarských demonstracích v Záhřebě, k nimž došlo za přítomnosti císaře Františka Josefa, bylo vyloučeno mnoho universitních posluchačů, odešli tito na jiné university a rozšířili svůj obzor zvláště v Praze, kde poslouchali přednášky profesora T. G. Masaryka a kde se s ním někteří také stýkali.

Tato mládež, podporovaná staršími učenci, spisovateli a politiky, vydala roku 1897 v Záhřebě sborník Narodna Misao,

věnovaný kulturní a politické jednotě Charvátů a Srbů, do níž byli pojímáni už také Slovinci. Z toho kruhu vyšla charvátsko-srbská koalice, která vydala rjeckou a zaderskou resoluci a měla rozhodující vliv politický v Charvátsku a Dalmácii.

V Srbsku se stala velká změna povoláním dynastie Karagjorgjevićů na trůn, a král Petr, velký ctitel biskupa Strossmayera, dal svému státu orientaci jihoslovanskou.

Těmi událostmi a dalším vývojem jihoslovanské myšlenky v Srbsku a rakousko-uherské říši byli Jihoslované připraveni pro velké převraty, jež způsobila světová válka.

Hrdinské srbské vojsko a revoluční činnost Jihoslovanského výboru v zahraničí, jenž se těšil velké podpoře jihoslovanských kolonií v Severní a Jižní Americe a pracoval ruku v ruce s československou Národní Radou, umožnily osvobození a sjednocení Srbů, Charvátů a Slovinců, bohužel ne bez velkých obětí na národním těle ztrátou Goricka, Terstu, Istrie, Zadru a dokonce části Krajiny. Dne 1. prosince 1918 bylo prohlášeno v Bělehradě Národním výborem ze Záhřeba a princem regentem, nynějším králem Alexandrem, sjednocení Srbů, Charvátů a Slovinců v novém království, v době, když se zřítily nejstarší a nejmocnější monarchie.

Pro široký svět bylo to něco neočekávaného. Jak z tohoto stručného výkladu patrno, na tomto velkém díle pracovaly generace mnoha století. Dílo ještě není dobudováno uvnitř i na venek. Upozorňuji na příklad na to, že už r. 1867 byla ujednána mezi srbským knížetem Michajlem a bulharskými revolucionáři srbsko-bulharská federace. Budoucnost ukáže, dovedou-li nové generace dokončiti program jihoslovanských protestantů: s Bulharskem až do Cařihradu.

ČECHOSLOVÁCI A JIHOSLOVANÉ

(ČESKOSLOVENSKÁ NÁRODNÍ ČÍTANKA V PRAZE 1928, STR. 56–63).

Úzké a stále se více utužující styky mezi Čechy i Slováky a Srby, Charváty a Slovinci, které dnes obyčejně spojujeme pod jménem Jihoslované (na rozdíl od jižních Slovanů, ke kterým patří též Bulhaři), mají už svou dlouholetou a dávnou tradici, která, zvláště pro starší dobu, není ještě dosti probadána. Vědomí slovanské kmenové a jazykové příbuznosti se objevuje už v starých kronikách; zajímavé je podání, že praotcové Čech, Lech a Mech vyšli z Charvátska, naopak k Jihoslovanům přešly česko-polské teorie o sarmatském původu Slovanů. Slovanské uvědomení nacházíme už u Karla IV., jenž jako císař německý a král český nazval v listu z r. 1355 srbského cara Dušana „svým nejmilejším bratrem", s nímž ho spojuje „vznešenost téhož slovanského jazyka". Karel IV. povolal do benediktinského kláštera Emaus v Praze charvátské hlaholské mnichy, kteří zde obnovili na krátkou dobu církevněslovanskou bohoslužbu a přeložili do svého církevního jazyka více staročeských legend a traktátů pro Charváty. V jakém rozsahu přenesli čeští kněží husitské hnutí k Jihoslovanům, není ještě zjištěno, ale není pochybnosti, že působili čeští mniši v klášterech na slovinské půdě.

Stopy různých vzájemných kulturních vlivů můžeme sledovati zvláště od doby humanismu a reformace. Tak byl první charvátský tištěný slovník F. Vrančiće rozmnožen o českou a polskou část pražským benediktinem P. Lodeckerem (1605) a jesuita I. Mikalja převzal do svého srbsko-charvátského slovníku „Blago jezika slovinskoga" (1649) už jednotlivá česká slova. Zadarský spisovatel S. Budinić učinil na konci 16. stol. první pokus přizpůsobiti Husův pravopis Charvátům, což opakoval v 18. stol. historik Vitezović a šťastně provedl r. 1835 Ludevit Gaj pro Charváty, kterých následovali brzo potom i Slovinci. Dokonce gramatikové, jako Rosa a Pohl působili aspoň na slovinského gramatika a lexikografa Marka Pohlina v druhé polovici 18. stol.

Novou dobu velmi oživených styků zahájila v Čechách založená vědecká slavistika, zvláště díla Dobrovského a jeho časopisy Slavin a Slovanka byly opravdovým poselstvím z Čech ke všem Jihoslovanům. Bohatou a důkladnou vědeckou

korespondencí mezi Dobrovským a Slovincem Kopitarem začínají se vzájemné úzké styky učenců a spisovatelů z doby obrozenské, které měly velký význam pro kulturní a politický vývoj na obou stranách. Kollárova Slávy dcera a zvláště jeho spis o slovanské vzájemnosti, jenž byl už v prvém českém znění přeložen u Srbů a Charvátů, staly se opravdovým evangeliem všech Jihoslovanů, s nimiž se pěvec Slávy dcery též osobně v Pešti stýkal. Zrovna tak působily Šafaříkova „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur" (1826), Slovanské starožitnosti, Slovanský národopis a různé jeho články o jihoslovanském písemnictví, podmíněné jeho dlouholetým pobytem (1819—1833) v Novém Sadu a stálým studiem jihoslovanské pozdější literatury, z čehož vyšlo jeho posmrtné dílo Geschichte der südslavischen Literatur. Velmi zdárně působily vzájemné styky Fr. L. Čelakovského, jenž Slovincům první ukázal, jak velkého básníka mají v Prešernu, pak K. J. Erbena, L. Štúra a jiných buditelů s Vukem Karadžićem, M. Čopem, Stankem Vrazem, L. Gajem, Fr. Prešernem a j.

V duchu plodné slovanské vzájemnosti a nejasného blouznivého všeslovanství byla československým vlivem vychována veškerá předbřeznová generace jihoslovanská. Zvláštní vliv měly Kollárovy myšlenky na ilyrské hnutí u Charvátů, které chtělo všechny Jihoslovany od Běláku až do Varny sjednotiti v jeden kulturní celek a mělo ten úspěch, že severozápadní část Charvátska a jeho hlavní město Záhřeb přijaly společný spisovný jazyk s ostatními Charváty a všemi Srby, což je věc velmi pozoruhodná v době, kdy se odloučili Slováci od Čechů a Ukrajinci od Rusů. Slovinec Stanko Vraz, významný básník a nejdůležitější kulturní pracovník záhřebského ilyrismu, toužil v dopise, psaném Erbenovi r. 1844, po Praze jako duše nábožného člověka po Římu a Jerusalemu a prožil následujícího roku opravdu krásné dni mezi českými učenci, spisovateli a vlastenci. I Srbové pohlíželi na Prahu jako na slovanskou Mekku, a básník a spisovatel Ljubomir P. Nenadović připomínal ještě po padesáti letech svému příteli r. 1893 studentská léta v Praze, kdy „s mnohými Čechy jsme se přátelsky stýkali a o slovanské svornosti snili".

Důležité podněty dostávali Češi a Slováci také od Jihoslovanů. Hned prvé srbské povstání pod Karadjordjem a druhé pod Milošem Obrenovićem, jejichž důsledkem byl vznik srbského státu, vzbudily nadšení u Čechů a Slováků. Sláva srbské

národní poesie nalezla rychle ozvěnu v Čechách, a Matice Srbská, založená r. 1826 s účastí P. J. Šafaříka, dala jméno a program Matici České a ostatním Maticím slovanského světa. Zrovna tak měl Záhřeb už od r. 1838 v „Ilirské čitaonici" středisko všeho národního života, jímž se stala Měšťanská Beseda v Praze r. 1846, která už tenkrát a v následujících letech často hostila zvláště jihoslovanské návštěvníky. České a slovenské časopisy přinášely pilně zprávy o jihoslovanských poměrech, podobně srbské, charvátské a slovinské časopisy čerpaly z českých a slovenských. Srbská mládež navštěvovala protestantské školy na Slovensku a slovenská mládež zato hledala pomoci u charvátských členů uherského sněmu v Bratislavě. Také jednání charvátskoslavonského sněmu a jeho boje proti maďarské panovačnosti sledovali Češi a Slováci s velkým zájmem.

Tak byly obě strany připraveny pro osudný rok 1848. Slovanského sjezdu v Praze, k němuž první podnět vyšel z Charvátska, se zúčastnili nejvýznačnější Srbové a Charváté ve velkém počtu (42), v menším Slovinci (5). Tehdy sjezdové řeči Fr. Palackého a jeho list frankfurtskému sněmu byly výrazem také jihoslovanského národního a politického programu, jejž prováděli mečem charvátský bán Jelačić a uherští Srbové v boji proti Maďarům. Významná byla skvělá žurnalistická činnost K. Havlíčka Borovského,[1]) jenž převzal program Palackého a znaje dobře poměry ruské a polské, vyslovil již r. 1848 jako první myšlenku o potřebě a přirozenosti nejužší politické součinnosti Čechů a Jihoslovanů, kterou zdůraznil i na konci své dráhy politické.

Už tato slova K. Havlíčka ukazují, že Češi a Jihoslované po společném velkém zklamání r. 1848 pracovali i nadále k užší vzájemnosti. Tak vydala „Jugoslavjanska mladež" r. 1852 „u zlatnome Pragu" knihu „Srbske narodne pjesme" s překladem českým a částečně i polským; čistý zisk její byl věnován „českému národnímu divadlu" a v předmluvě, v které se slaví národ český a jeho metropole, se zdůrazňuje, že tento malý dar má býti díkem za vzájemné oběti české. Je dojemné,

[1]) Havlíčkovy noviny čtli také Jihoslované, dokonce v duchovním semináři v Štyrském Hradci; zde studoval Božidar Raič, pozdější farář, národní buditel a poslanec na radě říšské (1827—1886), jenž nazval Havlíčka svým učitelem, a psal také o něm v „Slovenském Narodě" r. 1869. Byl liberálním knězem a žádal staroslověnské bohoslužby pro Slovince.

jak v době absolutismu dva Slovinci ze Štyrska přišli pěšky do Prahy, aby zde studovali filosofii. Jeden z nich byl Luka Zima, jenž působil potom v Charvátsku jako zasloužilý slavista.

Po vydání říjnového diplomu 1860 měli Češi a Charváté společné cíle politické, protože hájili historicko-právní postavení svých království. Proto velký propagátor jihoslovanské myšlenky a její štědrý podporovatel, biskup J. J. Strossmayer, trávil r. 1863 delší dobu v Praze a scházel se s českými politiky. Avšak federalistické snahy se nezdařily a rakousko-uherským vyrovnáním bylo Charvátsko odloučeno od Dalmácie, Istrie a Slovinců a ztratilo užší spojení s českými zeměmi. V Cislajtánii se sice Slovinci řídili i dále příkladem Čechů a na jejich velkolepé tábory, které žádaly „sjednocenou Slovenii", posílali pozdravy Fr. Palacký a Fr. L. Rieger, ale se souhlasem samého Dr. Riegra nemohli prováděti pro ně škodlivou abstinenční politiku. Zato po vstoupení Čechů na říšskou radu (1879) bojovali Slovinci, isterští a dalmatští Charváté a Srbové (po volební reformě 1911 měli dva zástupce) společně a úspěšně za národní práva a demokratické reformy. Jen v delegacích, které se scházely střídavě ve Vídni a Pešti, se stýkali Češi a Slováci s Jihoslovany celé říše. Ale důležitější byly společenské a osobní styky v obou hlavních městech, zvláště ve Vídni, kde se ve Slovanské Besedě a zvláště v Slovanském pěveckém spolku a Sokole pěstovala opravdová slovanská vzájemnost.

Kulturní styky se všemi Jihoslovany zůstávaly přese všechny politické konstelace trvalými. Čeští a slovenští spisovatelé (Chocholoušek, B. Havlasa, Jonáš Zaborský, Jos. Holeček a j.) a malíři (Jar. Čermák) hledali látky a tvůrčí nadšení u Jihoslovanů a proslavovali zvláště junáckou Černou Horu; profesoři, jako Václav Křížek, vydavatel Jihoslovanské antologie, nesloužili marně v Charvátsku, a universitě charvátské v Záhřebě, otevřené v r. 1874, dali Češi řadu zasloužilých učenců, z kterých se někteří vrátili do Prahy (Haněl, J. B. Jiruš). Také jiní kulturní pracovníci, zvláště hudebníci, působili zdárně na slovanském jihu. Sokol rozšířil se brzy po svém založení mezi Slovinci a Charváty, časem i mezi Srby a patří dnes k nejsilnějším spojnicím československo-jihoslovanským.

Velké události v českém kulturním životě, jako pohřeb P.

J. Šafaříka, položení základního kamene k stavbě Národního divadla, jeho otevření, Jubilejní výstava, Národopisná výstava a sté narozeniny Fr. Palackého přiváděly do Prahy mnohé a vynikající kulturní a politické pracovníky. Zvláště velká byla účast v divadelních vlacích ze Záhřeba r. 1884 a z Lublaně, Terstu a Záhřeba r. 1885 a na sokolských sletech r. 1907 a 1912. Češi opláceli takové návštěvy. Velkolepá byla výprava z Čech a Moravy r. 1887, s kterou odjelo 520 účastníků do Lublaně, na Bled, do Postojny a Terstu. Tak byly i položeny základy k československé turistice na Slovinsku i na Jadranu. K dosažení trvalých styků byl zřízen československý spolek v Praze a „Slovensko Planinsko Društvo" (Slovinský alpský spolek) mělo od r. 1907 velmi zasloužilou odbočku v Praze, která pro změněné poměry po převratu zanechala své činnosti. Tyto styky prospěly vzájemnému poznávání všech poměrů, což je prvou podmínkou každé součinnosti. Jako příklad uvádím, že M. Vošnjak dostal při návštěvě Čech po slavnosti kladení kamene Národního divadla podnět k zakládání a organisaci slovinských záložen.

Velký význam měla četná jihoslovanská návštěva vysokých škol v Praze a v Brně, po převratu i v Bratislavě, Báňské vysoké školy v Příbrami a některých odborných škol, na př. Zemědělské akademie v Táboře. Zvláště do Prahy vábily Jihoslovany stále universita, technika (také německá), konservatoř, akademie výtvarných umění, po převratu i Vysoká obchodní škola. Tak studovali v letech šedesátých v Praze spisovatel A. Šenoa, který se stýkal s Nerudou a pilně dopisoval záhřebským listům, a historik T. Smičiklas. R. 1872 přešlo do Prahy najednou asi 50 posluchačů právnické akademie v Záhřebě. V pozdějších letech přicházeli více jednotlivci, zvláště Slovinci, ale od r. 1895 začínají hromadné návštěvy Charvátů a Srbů, ke kterým dalo podnět vyloučení mnohých záhřebských studentů pro protimaďarské demonstrace. Slovinci a také Charváté a Srbové opouštěli Vídeň a Št. Hradec, kde vystupovali proti nim němečtí vysokoškolští šovinisté. Tím se vysvětluje velký příliv od r. 1900; třetí r. 1908 měl původ v anexi Bosny a Hercegoviny a jejích politických následcích, čtvrtý po r. 1912 ve vzrůstajícím jihoslovanském nacionalistickém hnutí. Po převratu bylo v Praze jihoslovanských studentů přes dva tisíce, poněvadž neměli doma všech vysokých škol a fakult.

Na tuto mládež působil velmi zdárně čilejší, pokročilejší a svobodnější kulturní, politický a hospodářský život český. Zvláštní zásluhy získal si o tu mládež profesor T. G. Masaryk svými přednáškami, spisy a osobními styky. Charváté a Srbové, kteří doma v duchu už dávno zastaralého romantismu jen blouznili o historickém státním právu charvátském a o polořeckém Dušanově carstvu a potírali se v úzkém šovinismu, učili se v Praze kritickému nazírání, novým pojmům o vlasti a národu, zájmu o sociální otázky a drobnou práci mezi lidem, uvědomovali si snahy po jednotné morálce veřejné a soukromé a vnášeli do literatury a vědy kriticismus a realismus. Už r. 1897 vychází v Praze časopis Hrvatska Misao, jehož programní články hlásají jednotu Charvátů a Srbů (Št. Radić na př. napsal: národ nemá jednoho jména, ale má jednu duši). V školním roku 1897/98 následoval časopis Novo Doba už jako orgán sjednocené omladiny srbské, charvátské a slovinské, kde se objevil na ten čas neslýchaný útok Svetozara Pribičeviće proti identifikaci Srbstva s pravoslavím a církevní politikou. Tak se vraceli Charváté a Srbové na bratrské půdě k myšlence ilyrské, pozdější jihoslovanské. Toto hnutí bylo přeneseno do Vídně (r. 1899 vycházel tam „Glas") a mezi středoškolskou mládež v Charvátsku. Slovinští stoupenci jeho měli r. 1900 v Lublani svůj sjezd, jehož jednání bylo uveřejněno v brožuře „Kaj hočemo", organisovali svůj osvětový svaz, přerodili aneb založili akademické spolky nového směru ve Vídni, Št. Hradci a Praze.

Nová generace dala Rjeckou (1905) a Zadarskou resolucí nový směr politice v Charvátsku a Dalmácii, kde charvátsko-srbská koalice udělala konec ve Vídni a Pešti oblíbenému popichování Srbů proti Charvátům a naopak, pokusila se také o novou taktiku, o spolupráci s Maďary, která se sice neosvědčila, ale polekala Vídeň a posunula jihoslovanskou otázku kupředu. Styky s tou generací ulehčily prof. Masarykovi jeho zakročení v procesu proti záhřebským velezrádcům a proti Friedjungovi, což povzneslo jeho autoritu u všech Jihoslovanů; přišla vhod oběma stranám za světové války.

Nesmí se však zapomínati, že na jihoslovanskou mládež působily v Praze také jiné vlivy. Tak se po r. 1912 zde vytvořily dvě skupiny, masarykovská s časopisem „Val" a nacionalistická se „Zorou". Mnozí jihoslovanští žáci velkého učitele se rozešli v různých směrech, neřídili se jeho huma-

nitními ideály a jeho náboženských myšlenek vůbec nepřijali, vyjma některé Slovince, kteří se zprvu vyslovili proti liberální náboženské indiferentnosti. Zato měli i mají v Praze svůj spolek i křesťanskosociální lidovci slovinští, s kterými se spojovali i někteří Charváté.

Za světové války pracovali Čechoslováci i Jihoslované v cizině a doma v intimní součinnosti. Masaryk se ještě před svým odjezdem informoval o smýšlení v Charvátsku a na Slovinsku, byl sám pro sjednocení všech Jihoslovanů co nejúplnější a představoval si s jinými Čechy Terst jako nezávislý porto franco. Ve Švýcarsku, kde napsal Masaryk na jaře 1915 předmluvu k spisu jihoslovanské omladiny o národním programu, který vyšel v Ženevě, v Paříži, Londýně, Rusku a Italii, pracovaly „Jihoslovanský výbor" pod vedením Dr. A. Trumbiće a Československá národní rada ruku v ruce. Jihoslované, jichž odešlo do ciziny velmi mnoho, předešli svou ústřední organisací a svými prohlášeními Čechoslováky, ale tito měli stejný program, kdežto na jihoslovanské straně se potíraly různé proudy, hlavně centralistické a federalistické. Masarykova dřívější spolupráce s rakousko-uherskými Jihoslovany a se Srbskem, které znamenalo mnoho pro západní spojence svým hrdinným bojem a mučednictvím, osvědčila se teď velmi, takže smiřovala Jihoslovany mezi sebou a zmiňovala jejich odpor proti Italii. Osvědčovala se také stále pěstovaná, neoslavismem Dr. K. Kramáře a slovanskými sjezdy v Praze (1908) a Sofii (1910) oživená myšlenka slovanské vzájemnosti tím, že Češi a Slováci vstupovali v Rusku do srbské divise, pokud ještě neměli svých legií, a bojovali statečně s Jihoslovany v Dobrudži, také v Srbsku, na Černé Hoře a na soluňské frontě. Právě tak se přidali Jihoslované k československým legiím na Sibiři. Ve vídeňském parlamentě byly podány květnové deklarace (30. května 1917) jihoslovanská a československá, prohlášení českého manifestu 13. dubna 1918 byli přítomni také jihoslovanští zástupci, při čemž byla vzájemně slíbena „věrnost za věrnost", československý 28. říjen 1918 měl v zápětí 29. říjen v jihoslovanských zemích rakousko-uherské říše, a 1. prosince bylo Jihoslovanskou národní radou, která sídlila v Záhřebě, a regentem, nynějším králem Alexandrem, prohlášeno v Bělehradě sjednocení Srbů, Charvátů a Slovinců v jeden stát. V Paříži hned potom umluvil Masaryk, už jako president Československé republiky,

určitější obrysy Malé dohody, a bylo docela přirozeno, že Československá republika pod presidentstvím ctitele K. Havlíčka uzavřela prvou smlouvu politického a vojenského spojenectví s větší Jugoslavií, než byla „ilyrská" Havlíčkovy doby.

Po převratě bylo mnoho uděláno také pro vzájemné sblížení. Při vybudování slovanské filologie na Karlově universitě byla zřízena zvláštní stolice pro jihoslovanské řeči i literatury (i s bulharskou). Praha, která měla už lektorát slovinštiny, a Bratislava dostaly lektoráty srbocharvátštiny, Bělehrad a Lublaň lektoráty češtiny, který Záhřeb měl už dříve; srbocharvátštině vyučuje se na Vysoké obchodní škole a na obchodních akademiích, na středních školách československých zavádí se učení srbské cyrilici vedle ruské a začátkům srbskocharvátského jazyka vedle ruského a polského. Pro jihoslovanské studentstvo, meškající v Praze, byla založena Jihoslovanská kolej, Československá republika a Království Srbů, Charvátů a Slovinců zřídily dvě stipendia pro mladé učence aneb pokročilejší universitní posluchače, aby studovali jazyk, literaturu a dějiny, po případě i jiné vědy národního významu, v zemi druhého státu, a od r. 1928 uděluje se jedna odměna za nejlepší seminární práce z řečených oborů na každé československé a jihoslovanské universitě.

Dřívější vědecké práce o jihoslovanských věcech rozhojnili po převratu právní historik K. Kadlec (dílem „Jugoslavia"), historikové Milada Paulová (Tajná diplomatická hra o Jihoslovany za světové války, Jugoslavenski odbor, t. j. výbor) a J. Bidlo (Dějiny Slovanstva); ze spisů Jovana Cvijiće byl do češtiny přeložen výběr článků o jihoslovanských zeměpisných, etnografických a kulturních poměrech. Mnoho důležitého podali T. G. Masaryk a E. Beneš v svých pamětech o světové válce, podobně i jiní spisovatelé a publicisté. Máme také souborné dílo o království SHS redakcí H. Ripky a na jihoslovanské straně sborník „T. G. Masaryk". Česká literatura má kromě starých překladů ze srbocharvátštiny a slovinštiny poměrně mnoho i nových, ne vždy správných, méně je takových překladů u Srbů a Charvátů, poměrně nejvíce u Slovinců. Jako na zdejších divadlech, dávají se i v Jugoslavii činohry a opery druhého národa a stálá pozornost věnuje se hudebním produkcím na obou stranách; zájezdy jednotlivých umělců a pěveckých sborů pracují k vzájemnému poznávání. Stejně se pořádají četné výstavy výtvarného umění.

Pro pěstování vzájemných styků založena v Praze po převratu jihoslovanská komise, jejíž úkoly převzala Československo-jihoslovanská liga s ústředím v Praze a odbory v Benešově, Bratislavě, Brně, Budějovicích, Hradci Králové, Košicích, Olomouci, Pardubicích, Plzni, Příbrami a Praze; v Jugoslavii působí podobné ligy v Bělehradě a Skoplji, Záhřebě a Cirkvenici, v Lublani, Mariboru a Celji. O turistiku se v Praze stará vedle Ligy Jadranska Straža a Klub československých turistů má úzké styky s podobnými organisacemi jihoslovanskými. V společenském ohledu dali pěkný příklad pražští Jihoslované, kteří si nezaložili zvláštního spolku, nýbrž organisovali se v Jugoslavenském Kolu jako odboru Měšťanské besedy.

Nesmíme si však zakrývati, že se ledacos dosud také nepodařilo, na př. ani spolupráce akademií v Bělehradě, Záhřebě a Praze, ačkoli bylo o tom dost jednáno. Po převratu se různé svazky také uvolnily aneb byly docela přerušeny. Tak má Československo nižší poštovní tarify pro nástupnické státy a pro Německo a Italii, ale do Jugoslavie, která nepřistoupila ke konvenci v Porto Rose, platí se stejné poštovné jako do Ameriky nebo do Australie. Na některých vysokých školách a fakultách pražských pokládají se Jihoslované, kterých je beztoho pořád méně, dokonce proti vůli ministerstva školství a národní osvěty za cizince, kteří platí vyšší taxy a kolejné, čímž je porušena i vzájemnost, poněvadž je v Jugoslavii i vysokoškolské vyučování bezplatné. Na prvé meziparlamentní konferenci bělehradské Skupštiny a pražského Národního shromáždění na počátku r. 1927 byly sice v kulturní sekci dost lehce přijaty dalekosáhlé resoluce, ale jejich úspěch je posud nepatrný a v hospodářské sekci objevily se velké obtíže už při jednání.

Ze všeho je zřejmo, že bude zapotřebí ještě mnoho systematického a trvalého úsilí obou vlád a všech činitelů, aby kulturní a hospodářské styky doplňovaly a upevňovaly dílo státníků a politiků. Bude dobře stavěti dále na základech, vydobytých a vyzkoušených v méně příznivých dobách, a vždy pamatovati na slova, která po K. Havlíčkovi napsal také president Masaryk (Světová revoluce, 507): „Naše přátelství s Jihoslovany, začaté dávno před válkou a utvrzené Malou dohodou, odpovídá vzájemné potřebě."

ÚVAHY K ŽIVOTOPISU PREŠERNOVU[1])

(LJUBLJANSKI ZVON. ROČ. XXI. (1901) STR. 122–137.)
PŘELOŽIL JIŘÍ HORÁK.

Prešeren není jen největší básník slovinský, ale i prvý lyrik a také, řekl bych, umělecký epik na celém slovanském jihu. Naši chudou literaturu krásnou po slabých začátcích ihned postavil na úroveň evropskou po stránce obsahové i formální, při tom však zůstal úplně národní. Zejména se musíme diviti, jak dovedl přebásniti naším jazykem málo rozvitým vedle klasických všecky hlavní básnické formy románské, germánské a dokonce i východní tak mistrně, že se mu po té stránce mezi staršími básníky nevyrovná nikdo po celém světě slovanském. Básně Prešernovy jsou zároveň slovinskou poetikou, pro niž, bohužel, nenapsal také dramatu ani novely, jak zamýšlel. Dobře pověděl Jos. Stritar v klasickém úvodě k Levstikovu neklasickému, po Jurčičovi nazvanému vydání poesií Prešernových, že by s nimi malý národ slovinský mohl stanouti beze strachu před soudnou stolicí, kdyby ho zavolali, aby ukázal, jaká jest jeho účast na osvětě všelidské.

A přece, jak se Prešernovi dařilo dokonce i u nás? Neměl štěstí ani po smrti! Našemu národu by se právem mohlo vytýkati, že takového básníka není ani hoden. Zdá se mi téměř neuvěřitelné, že u nás mohl býti spor, kdo jest větší básník, Prešeren či — Koseski. Jest podivné, vidíme-li, že v Miklošičově-Navrátilově čítance pro osmou třídu gymnasijní není ani ve druhém vydání věnována Prešernovi ani jedna celá stránka a že se jako ukázky jeho básní uvádějí jen „Nova pisarija“ a dva sonety. Také Jos. Marn, jehož svědomité práci sběratelské budiž všecka čest i chvála, Prešernovi věnoval mnohem méně místa než různým spisovatelíčkům. A co udělal Levstik s Prešernovým kouzelným, hornokrajinským jazykem, silným a přece půvabným? Básník a spisovatel, který měl slovinský jazyk v moci jako málokdo, chtěl, bohužel, býti také filologem a již v mladých letech, (když ještě neničil svého vlastního díla jako později, jako pravý slovanský mystik), „opravil“ Prešernovy básně tak důkladně, že až trneme.

---

[1]) Srovn. pisatelův slavnostní proslov při oslavě Prešernových devadesátých narozenin ve Vídni v Ljublj. Zvonu r. 1891, str. 81—87.

V posledních letech nastal ve mnohém obrat k lepšímu. Dostalo se nám také mnoho krásných příspěvků k životopisu Prešernovu, zejména od p. prof. Levce a k výkladu jeho děl. Nicméně nemáme ani podnes řádného vydání „Básní", dostupného za levnou cenu, ani historicko-kritického vydání všeho, co náš básník napsal slovinsky a německy a čekáme také ještě na podrobný životopis a na výklad i ocenění jeho básní na něm založené. Jak důležitý jest takový výklad v souvislosti se životem básníkovým, nechť dokáže jen jeden příklad. „Slovo od mladosti" jest J. Stritarjovi jedna „z nejzralejších básní Prešernových". A přece jest to jedna z prvotin; básník ji uveřejnil v prvém ročníku časop. „Kranjska Čbelica" (l. 1830) před básněmi „Povodnji mož" a „Lenora", jichž nespálil, když mu Kopitar projevil své mínění o předloženém celém svazku. Pročítajíce tyto prvotiny, musíme přece jen litovati, že se příliš přísně řídil radami Kopitarovými. Malý počet básní Prešernových objasňuje také to, že byl nejplodnější tehdy, měl-li, komu by zpíval a kde by zpíval. Především však jest třeba vykládati básníkovy počátky i jeho ráz v souvislosti s dobou.

Písemnictví jsme my, Slovinci, vytvářeli vždy, když k nám pronikaly nové veliké myšlenky; v 10. stol. křesťanství, v 16. reformace, v 18. osvícenský absolutism, který nás bezděky probouzel, v 19. duch romantický, který oživoval celou Evropu. O klasicismu a romantismu se tehdy mnoho psalo, ale nedospěli shody o těch pojmech a ještě dnes máme o nich názory rozličné, tím spíše, poněvadž romantism měl všude osobité rysy. Avšak jádrem jeho přece jen byla přirozená reakce proti přehnanému uctívání suchopárného rozumu ve stol. XVIII., proti jeho skepticismu a nevěře, proti státnímu nivelisování a centralisování, jež dosáhlo vrcholku ve světovém panství Napoleonově, proti všemohoucnosti jazyka a literatury francouzské s jejími úzkoprsými, pseudoklasickými pravidly, proti umění, zvykům a obyčejům národa francouzského. Zejména Němci, rozdělení a podrobení Napoleonem, hledali útěchy a posily v minulé slávě středního věku, který se dříve nazýval „temným", v starobylém dávnověku, když si německý národ vytvářel ze svého „ducha národního" jazyk, poesii, bájesloví, právo, obyčeje, jedním slovem „Volkstum", (o němž vyšla kniha L. Jahna r. 1810!), čili po našemu „národnost". Avšak hlavní znak národnosti přece jen byl jazyk a heslo „Die wahre Heimat ist eigentlich die Sprache" pronesl

sám Wilh. v. Humboldt, který také vytvořil pojem moderní filologie, jež mu byla „vědou o národnosti". Při tom však byl každý „národní duch" romantikům posvátný. Již Herder hledal pravou poesii u všech národů, avšak němečtí romantikové šli ještě dále v uctívání „národní" poesie doma i v cizině, v studování a uměleckém překládání poesie cizí, zejména anglické, španělské a vlašské, indické, arabské a perské. Takto snahy národní i vlastenecké splývaly se zájmem o duševní plody jiných národů, a snahy svobodomyslné brzy vystřídala reakce, když vládcové již nepotřebovali národního nadšení proti zajatci na ostrově Elbě, avšak právě proto se znovu všude probudily myšlenky svobodomyslné. Jako u Němců tak se tehdy také u jiných národů křížily různé nové proudy a proto měl romantism všude osobitou formu.

Slovince jako Poláky po krátkou dobu probouzel sice sám Napoleon, avšak trvalý vliv na nás měli přece jen myšlenky jeho nepřátel. Vše, co Němci v svatém nadšení psali a mluvili proti panství cizího ducha a jazyka, čítali a poslouchali také Slované, především rakouští, poněvadž němečtí romantikové měli v době válek za svobodu své středisko ve Vídni. Co tehdy prohlašovali bratří Schlegelové, nemohl by ani dnes lépe povědĕti národní poslanec, který bojuje za práva svého jazyka. Ve vídeňských časopisech byl spolupracovníkem náš Kopitar, který vydával „Patriotische Phantasieen eines Slaven" a jiné články a probouzel v nich zájem o slovanství u Slovanů i u cizinců. K jeho největším zásluhám řadíme to, že našel a vytvořil Vuka Karadžiće a pomáhal šířiti po celé Evropě slávu srbské národní písně. Také u nás povzbuzoval, aby se sbíraly národní písně, povídky, pohádky, přísloví i poklady národního jazyka, avšak v naší vlasti nebylo muže toho rázu a nebylo ani národního podání toho druhu. Kopitar však samozřejmě působil na náš celý národní rozvoj, který se nejdříve projevoval psaním přemnohých mluvnic. Z vrstevníků Prešernových Kopitar nejvíce povzbuzoval mladého Jakuba Zupana, který se však plně nedal strhnouti jeho duchem.

Jest třeba připomenouti, že u rakouských Němců bylo značně rozšířeno „místní vlastenectví" po zemích i krajích, zájem o jejich dějiny, lidovou poesii a hudbu, nářečí, zvyky a obyčeje. Tyto snahy se označovaly slovy „vaterländisch" a „Vaterländerei", jež časem nabyla špatného zvuku. Našim zemím alpským však zejména prospívalo, že v nich působil

arcivévoda Jan, který miloval jejich „dobrý lid". Předtím se nedělalo rozdílu mezi lidem německým a slovinským; listy, jako „Steiermärkische Zeitschrift", „Carinthia" a jiné, zejména pak „Illyrisches Blatt" a „Carniola" jako by se byly psaly pro Slovince. Mnohé básně na počest vysokých „prijatlov Kranjščine" tedy byly zasloužené a plně se srovnávaly s duchem času.

U Čechů, Poláků a Rusů se „vlastenecká" čili romantická doba počala nejméně o celé desetiletí dříve, avšak není náhodou, že se na slovanském jihu počal nový směr literární okolo r. 1830 najednou v Lublani, Záhřebu a ve Št. Hradci, odkudž illyrism dostal svého největšího básníka, Stanka Vraze, a slovanská filologie svého velikána, Miklošiče. Vedle vlivů všeobecných Slovince a Charváty také povzbuzoval příklad jiných Slovanů. Vydavatel „Kranjske Čbelice", M. Kastelic, sám nejlépe praví ve vstupní básni, že „kranjska Muza"

K Slovencam drugim reva je zbežala
K vam, Polcov, Serbov, Pemcov ljub' rodovi,
Vi Krajnce znali ste budiť, uneti.

Slova „Polci" a „Pemci" („Čehi" až ve druhém vydání r. 1834) přece jen nejlépe ukazují, že dokonce tací lidé jako knihovník lycea Kastelic neznali příliš důkladně svých bratří. Poučovali se o nich nejvíce z různých německých časopisů (a novin), hlavně ze znamenitých vídeňských „Jahrbücher für Literatur", z nichž Kopitar chtěl vytvořiti orgán západních slavistů, a také z knih o Slovanech psaných německy, jako byly Dobrovského „Slavin" a „Slovanka" (původně vyšly také jako časopisy), nejvíce však z P. J. Šafaříka „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten" (1826) a „Abkunft der Slaven" (1828). Pro chystané druhé vydání literárních dějin celého Slovanstva napsal Čop, duševní otec „Kranjske Čbelice", prvé úplné dějiny literatury slovinské, jež spatřily světlo světa (1864) teprve po smrti Šafaříkově. Dopisy a také osobně se patrně Slovinci stýkali s Čechy a Poláky, zvláštní význam pak mělo pro nás internování Poláků, ještě málo oceněných, v Št. Hradci a v Lublani. O Rusech se ještě vědělo málo, jen J. Zupan rozmlouval s některými na lublaňském kongresu (1821).

Lublani přísluší zásluha, že prvá zahájila na slovanském jihu dobu novou, která se srovnává s romantismem u jiných

národů. „Kranjska Čbelica", která, bohužel, vyšla jen čtyřikráte (1830—1833), ačkoliv r. 1834 bylo třeba druhého vydání svazku I., byla almanah (jako v předešlém století „Pisanice"), a to pravý „Musenalmanach" bez prosy, totiž aspoň podle formy; podle obsahu v ní bylo prosy mnoho, takže Prešeren nejvíce svých šípů vystřílel proti přispěvatelům Čbelice, kteří se většinou také přidržovali starých vzorů; byli totiž žáky starších dob a také trpěli tím, že do provincie zejména tehdy i mody literární přicházely později. Většina básníků z kruhu Čbelice napodobuje Vodnikův anakreontism a idylism v horských (hornokrajinských) písních tanečních, ačkoliv obyčejně bez Vodnikova vtipu a úplně přesládle, potom elegické a melancholické německé básníky stol. XVIII. (Matthisson, Salis, Hölty, Hölderlin, mladý Schiller), Gellertovy bajky, Gleimovy ody psané na oslavu Fridricha II. pruského (Zupan: Berlinskega koplorja ura!) a staromodní epigramy. Napodobuje římské a řecké bukoliky J. Zupan aspoň také chodil mezi „tolminské pastýře", kdežto u M. Jarnika stále zpívá „Damon Melitě". Moderní balady — mimo Prešernovy — jsou v celé Čbelici jen dvě: Holzapflova „Na posipu Hudega grada" (I. sv.) a Ciglerjova „Dozdevna smrt" (II.). Obvyklého kraňského a slovanského vlastenectví i nacionalismu by ještě bylo málo, kdyby ho neprodával ve velkém J. Zupan v „Kranjskem Plutarčku" (v „Malém kraňském Plutarchovi") a v „Kranjskem Nestorčku" (v „Malém kraňském Nestorovi"), jakož i v některých básních, jako v oné „Kranjec dolžen hrovatenja" (II. sv.), která Prešernu dala podnět ke klasickému sonetu „Ptujo-Besedarjem" (Ne boď mo šalobarde!). Mimo Kastelce byl celkem nejpokročilejší a nejmnohotvárnější profesor bohosloví J. Zupan, poněvadž seznamoval Slovince s národními písněmi srbskými a dokonce básnil — před Prešernem — ghazely. Škoda jen, že to nebyl ani básník, ani filolog, ani jasná a ukázněná hlava.

Od německých romantiků tedy většina „Čbeličarjů"[2]) přejala vědomě či bezděky jen přeceňování básnictví a potom naučení, že jest třeba pěstovati národní jazyk; jako na př. u Čechů, také u nás se tehdy básníků jen hemžilo, poněvadž téměř každý vlastenec koval verše. Zvláštní zásluhy si pak dobyla Čbelice tím, že přinášela srbské národní písně ve znění

[2]) Básníci z kruhu Čbelice.

„kraňském" čili „poslovinštělém" (samozřejmě také „Asanaginici", která překladem Goetheovým nejdříve proslula po celém světě), „staročeské národní písně z Rukopisu Královédvorského" a „Balady i písně zpívané mezi lidem kraňským" ze sbírek V. Vodnika, A. Smoleta a dokonce z tištěné sbírky Fr. Lad. Čelakovského (Slovanské národní písně III. sv. v Praze 1827). Dokonce i příkladů z „dalmatských" písní Ivana Ivaniševiće (ze stol. 17.) a z „Ohlasu písní ruských" Fr. Lad. Čelakovského (v Praze 1829) se dostalo ve Čbelici Slovincům, kteří tedy takto pěstovali literární vzájemnost slovanskou ještě před slavnou brošurou Kollárovou.

Jako všechny básníky z kruhu Čbelice také Prešerna zajímalo „alles Vaterländische" a sám praví na témže místě:[3]) „Die Tendenz unserer Carmina und sonstigen literarischen Thätigkeit ist keine andere, als unsere Muttersprache zu cultiviren." Domovinou Prešernovi byla země kraňská a jazykem mateřským samozřejmě nářečí kraňské. Proto také obyčejně užívá slova ‚Krajinec' místo ‚Slovinec', ‚Slovenci' jsou mu ostatní Slované. V Kraňsku prodlením doby jméno země převládalo nad jménem národním, a teprve Slovinci na okrajinách, zejména štyrští proti němu bojovali velmi prudce, když se stále více šířily myšlenky národní, pro něž podle výroku Humboldtova pravou domovinou byl jazyk. Počátkem století 19. nebylo národa slovinského jako na př. nebylo ani národa charvátského ani srbského v dnešním smyslu slova.[4]) Kdyby nás byli Krajinci své doby sjednotili pod tímto jménem,[5]) nebylo by v tom nijakého neštěstí, vždyť touto cestou

---

[3]) List St. Vrazu ze dne 5. července 1837. Letopis Matice Slovenske 1877, str. 161.

[4]) Ponechme byrokratům, nechť se baví tím, že se řídí známou zásadou: „Quod non est in actis, non est in mundo!" Poněvadž žili lidé, kteří mluvili jazykem slovinským, proto samozřejmě také tehdy žil slovinský národ a to již před mnohými staletími. Co pak platí o nás, skromných Slovincích, samozřejmě platí právem ještě větším o Charvátech a Srbech. Redakce.

[5]) Když naši vlastenci r. 1848 rozvili svůj národně politický program, jednali velice moudře vybravše pro všecky Slovince jméno národ slovinský a nikoliv národ kraňský. Tím jménem chtěli ukázati, že pojem národnosti jest širší a vyšší než pojem provincialismu. „Slovinský národ bydlí v těchže územích, které vy, rakouští státníci, jmenujete zemí kraňskou, štyrskou, přímořskou, korutanskou, uherskou a benátskou" — to chtěli říci naši prví, moudří vůdcové. Kdyby však byli vybrali pro všecky Slovince souborný název

vznikla mnohá jména národní ze jmen zemí, pro budoucnost pak by sjednocení bylo pravděpodobně spíše možné ve starém Kraňsku, poněvadž bylo větší, než v novém „Slovinsku“, a na pojmenování našich bratří by nám nebylo třeba přejatých slov českých „Slovan“ a „slovanski“. Nadšení pro svou domovinu Prešeren spolu se svým žákem hrabětem Auerspergem (Anastasiem Grünem) nejvíce čerpali z díla Valvasorova „Ehre des Herzogthums Krain“ a odtamtud oba přijímali látky k svým básním. Ačkoliv Prešeren celou svou povahou byl lyrik a ponechával „našim Homérům“, aby opěvali slavná díla našich otců, přece mu také Valvasor dal podnět k epické básni „Krst pri Savici“. Patetické vlastenecké fraseologie u Prešerna není, ale to jest jeho přednost. Badání o Prešernovu slovinství, slovanství a vlastenectví tedy vždy mají něco nepřirozeného, měříme-li je podle dnešních pojmů nikoliv vždy nejlepších.

Navždy jest také třeba pohřbíti legendu, že český básník a učenec Čelakovský osobně nadchl Prešerna pro Slovanstvo. Toho nebylo třeba a ani to nijak nemohlo býti. Z listů Čelakovského k přátelům (Sebrané Listy) přesně víme, co Čelakovský dělal v Praze v letech, kdy se, jak se myslí, stýkal s Prešernem, ale tam není po Prešernu ani slechu ani dechu, ano sám Čelakovský dokonce vypravuje, jak již dříve v Linci ode dvou spolužáků dostal „vindičky“, t. j. slovinské národní

„Krajinci“ nebo „národ kraňský“, byl by tento provinciální název odpuzoval všecky Nekrajince a byl by je těžko sdružoval a probouzel k vědomí celku; vždyť víme, že provinciální názvy ještě podnes tajně živí jakýsi antagonism a to nejen mezi Slovinci, nýbrž dokonce mezi Němci v Německu (na př. Prusové a Bavoři!). Štyřané, Korutanci a obyv. Přímoří by asi nebyli chtěli býti K r a j i n c i, avšak S l o v i n c i jsme všichni jistě rádi, poněvadž je to pravda a poněvadž jest to jediné jméno, které nás sdružuje. Jméno „národ slovinský“ tedy jest úplně oprávněno a není nijak nové. Vždyť víme, že již Trubar nazýval své krajany „milými Slovinci“, a jazyk, do kterého překládal písmo svaté, jest mu jazyk s l o v i n s k ý (někdy také „kraňský“). Právě tak jmenuje Dalmatin jazyk, do kterého překládá bibli též jazykem s l o v i n s k ý m. Jest známo, že také Vodnik zná jazyk slovinský — a nikoliv jen „kraňský“. Také Němci označovali náš jazyk vedle názvu „krainerisch“, obyčejně slovem „windisch“; všichni Slovinci jim pak nikdy nebyli Krainer, nýbrž „Winden“. Poněvadž pak jazyk náš byl odedávna jazyk s l o v i n s k ý, jest přirozené, že také národ, který mluví tím jazykem, jest národ s l o v i n s k ý, poněvadž nežije jen v Kraňsku. Jméno „národa slovinského“ tedy přišlo našim buditelům zvláště r. 1848 jako samo sebou a lepšího jména nám ani nemohli dáti. Redakce.

písně.[6]) Prešeren mohl snadno poznati již záhy spisy Čelakovského, zejména jeho vydání „Slovanských národních písní", v nichž Čelakovský již v I. knize (r. 1822) vyzýval „bratry na Sávě a Drávě", aby sbírali své poklady. Čelakovský se pak s Prešernem seznámil teprve prostřednictvím „Kranjske Čbelice", což nám jasně dokazují jejich listy.[7]) Vynikající básník a nejsympatičtější představitel českého romantismu po zásluze také ocenil našeho Prešerna veřejně ve vlivném Časopise českého musea (r. 1832, IV. sv.)[8]) a v listě, jímž počal jejich korespondenci 24. prosince 1832. Čop v Illyrisches Blatt r. 1833 seznámil naše krajany s posudkem, který jim ukázal, jakého básníka mají ve svém středu. Prešeren se potom vskutku také více zajímal o Čelakovského, vždyť dokonce věděl, že Čel. překládal dílo sv. Augustina (De civitate Dei), avšak mnoho si ani v těch osmi letech nedopisovali. Jako básníci mají mnoho společného a bylo by cenné studovati, pokud na sebe navzájem působili.

Ačkoliv Prešernu čeština působila veliké potíže, seznámil se přece také s druhým hlavním básníkem své doby, s Janem Kollárem, jehož „Slávy dceru" čítal ve znění původním, poněvadž jinak by nebyl mohl říci, že jsme my Slovinci se svým písemnictvím stále ještě tam, kde nás našla Kollárova Musa.[9]) Přímo od Kollára měl matku „Slávu" a také bohyni živu, čerty, bohy nad oblaky (z „Výkladu" k Slávy dceři). V duchu času také Prešeren myslil, že jsme i my Slované měli svůj Olymp, avšak nezajímalo ho Kollárovo nejasné všeslovanství ani vynášení „čtvera nejčetnějších národů slávských", jež zahájil Kollár. S toho stanoviště jest také třeba posuzovati jeho ostrá slova o Illyrech a o Stanku Vrazovi. Co pak psal „Slovencev uskoku" o slovinštině a o její literatuře, zůstalo správné, poněvadž skutečné poměry jsou silnější než všecky teorie byť i nejsympatičtější.

Jako romantik si Prešeren velice vážil lidových písní, sbíral je a pěkný počet jich poslal St. Vrazovi, avšak nehrál si s napodobováním písní ani po stránce obsahové, tím méně pak po stránce formální. Náš největší básník ukázal, jak se máme

---

[6]) Srovn. Sebrané Listy, 11, 25, 27, 33, 34, 76.

[7]) Letopis Matice Slovenske r. 1875, 160—163. Ljubljanski Zvon r. 1898, 379,380; r. 1882, str. 49—53; 110—112.

[8]) Srovn. Čelakovského Sebr. spisy IV. 428 nsl.

[9]) Ljubljanski Zvon 1882, 110. Myslí při tom na 129 sonet IV. zpěvu.

učiti od lidu, zpívati v duchu národním, ale při tom zůstávati umělcem. Prešeren ovšem také dovedl rozlišovati pravé písně lidové od domnělých, na př. Ahaclových.

Prešeren daleko převýšil všecky básníky z kruhu Čbelice v tom, co s nimi měl společného, avšak on i jeho starší přítel Čop byli praví synové své doby. Tento „velikán učenosti", který také Prešernu ukázal „pravou cestu do země duchů", znal jazyky všech vzdělaných národů, ale ještě důležitější jest, co chválí Prešeren: „Skríta nobêna bilà ní zvezd ti nebá poezíje." To byl pravý žák německých romantiků, jako stvořený k tomu, aby se stal mentorem genia Prešernova.

Prešernovu závislost na německém romantismu nejlépe osvědčuje veliké bohatství forem, zejména románských. Bez domácích vzorů, brzy po Vodnikovi vystoupil básník, který básnil ve mnohotvárných strofách jambických, trochejských a daktylských, kromě toho pak přenesl k nám slohu nibelungskou, terciny, sestiny, staré oktávy, sonet a dokonce i znělkový věnec s akrostichem, glossu, balady a romance se španělskými asonancemi mužskými a ženskými. Romantikové, mezi nimiž někteří kladli hudbu výše než všecka ostatní umění, zejména zdůrazňovali libozvuk v poesii, ačkoliv měli při napodobování románských forem veliké potíže se svou „Eeee-Sprache". U nás však Prešernovu mistrovství pomáhal také jazyk svými silnými a hlubokými samohláskami v koncovkách (na př. v básni „Hčere svet": noč, zor, moč, rekoč ... „Učenec": u-o, „Doktar": a-o). Prešernovo zastaveníčko „Luna sije" jest již samo sebou hudba a není náhodou, že v rýmech má převahu líbezné i, jak je jmenuje A. W. Schlegel,[10]) který sestavil „Vocal-Farbenleiter". Tuto slohu Prešeren přejal z Brentanových básní „An eine Kranke", kde jest právě prvá sloha jedna z nejlibozvučnějších, ačkoliv nedosahuje slohy Prešernovy, která má o jeden verš a také o jeden rým více:

Bleib nur stille,
Gotteswille
Hat auch dich ja auserseh'n!
Alle Armuth, alle Fülle
Wird auch dir vorübergehn.

„Stanzenglut" a „Sonettenwut" prodlením doby upadly u Němců do špatné pověsti a Tieckovy tolikráte glosované

[10]) Werke, hg. v. Böcking 7, 175.

verše „Liebe denkt in süssen Tönen, Denn Gedanken stehn zu fern...“ častokráte zaváděly básníka na bludnou cestu, zejména ke hře s rýmy (Reimgeklingel), avšak pravdivě poznamenal o Prešernových sonetech již Stritar, že „mezi nimi není ani jediný bezobsažný“, takže se my Slovinci můžeme honositi, „že jsme v sonetu předstihli pyšného souseda“. Jadrné sonety proti pravopisným bojům, Kopitarovi a „Ptujo-Besedarjem“ mají také svůj vzor v německých „romantických dekretech“ a Prešernovy šípy a výsměšky byly „Literarische Scherze in A. W. Schlegel's Manier“; mají dokonce i společné heslo, „da na visoki vrh leté iz neba strele“.

Prešeren však také zbásnil nejdokonalejší východní ghazely již r. 1833 (Čbelice IV. sv.). Tento letopočet jest velice vážný, poněvadž samy Němce s ghazely první seznámili Rückert a Platen teprve v letech 1821—1822. Jest pak zajímavé, že je u nás prvý napodobil J. Zupan, který je přeložil (Illyrisches Blatt 1831, č. 12, 13, 46) z německo-kraňského básníka Franze von Hermannsthal. Na Zupanovi snadno několikráte postřehneme, jak břídil povzbuzoval zasněného básníka („Dr. Sieben-Schläfer“ ho nazývá jeden přítel), aby s ním závodil. I tento příklad nám tedy objasňuje, co ztratil Prešeren, když mu osud příliš záhy odňal Čopa, Zupana, Smoleta a Korytka.

Prešeren jest romantik silným zdůrazňováním práv lidského srdce a ducha uměleckého. Protiklad mezi životem a ideálem, mezi poesií a prózou sice vždy zajímal básníky, zejména lyriky citu tak hlubokého a něžného jako byl Prešeren, avšak idealistická filosofie německá tento protiklad dovršila. Fichteovy teorie o „já“, jež vytváří svět a vládne jím, daly základ krajnímu subjektivismu, a Schelling, který je dále rozvíjel, při tom vytvořil učení, že poslední a nejvyšší na světě jest poesie. Odtud vyvěrá bezohledný odpor proti všem „filistrům“, zejména proti těm, kdož užívají poesie k účelům prosaickým (srovn. zvláště „Nova pisarija“, „Glosa“), nebo ukazují básníku, jak má básniti (srovn. zvláště „Orglar“). Tak se stal také Prešeren velikým básníkem nesouladu mezi ideálem a životem, básníkem, který nosí v svých prsou hoře celého lidstva a bezměrně za ně trpí („Pevcu“). Tu Prešeren nejvíce připomíná Mickiewicze, který říká o sobě, že jest milion, celý národ. Báseň „Pevcu“ také vznikla teprve tehdy (byla vytištěna r. 1838 v Illyrisches Blatt č. 23 a původní

název byl: „Osrčenje"), když se Prešeren prostřednictvím Korytkovým seznámil s polským básníkem králem a básníkem mučedníkem, od něhož má také myšlenky (srovn. prvotní formu v Illyrisches Blatt 1838, č. 21) hesla svých „Básní": „Sem dolgo upal!..." (srovn. překlad Mickiewiczova sonetu „Resignation" v Illyr. Blatt 1837, č. 9).

Jest otázka, následoval-li také Prešeren s Mickiewiczem Byrona, „vladaře myšlenek" („vlastitel' dum"), jak ho právem nazývá Puškin; nebylo totiž básníka ve stol. XIX., který by byl měl na své vrstevníky vliv tak veliký jako anglický lord. V Lublani tehdy bylo několik ctitelů Byronových a mezi nimi český Němec Hilscher, nejbližší krajan českého byronisty K. H. Máchy, Byronovy básně dokonce vzorně překládal. Také Prešeren se chopil překladu „Parisiny" již r. 1833, ale jak se zdá, vybral si báseň, která jest nejméně význačná pro přepyšného a bezútěšného podněcovatele anglického, pro jeho satanský smích a překladu ani nedokončil. Vliv Mickiewiczův tedy Prešerna nezměnil v byronistu, nýbrž P. se přidržuje také po stránce obsahové německých romantiků, kteří se jen v umění stavěli proti starým bohům, bratří Schlegelů, Brentana, Uhlanda a Chamissa, Rückerta a Platena. Jest zajímavé, že mezi svými prvotinami zachoval také překlad německonárodní básně Th. Koernera „Licovski strelci", namířené proti Francouzům, kterou otiskl r. 1830 v Illyrisches Blatt, jíž však nepojal do vydání „Básní" r. 1847. Z velikánů německého Parnasu bychom marně hledali sledů patetického Schillera (jen rytíře Toggenburga si vzal za námět sonetu), ačkoliv v Lublani v prvých desetiletích byl neobyčejně rozšířen kult Schillerův; zato však Prešeren následoval Goethea v duchu romantiků, jimž Goethe byl „náměstkem poesie na zemi". Ani Prešeren se nemůže dosti naoslavovati básníka, byť i jen jako svobodného umělce a básníka nešťastné lásky, nikoliv pak myšlenek sociálních ani politických. Nejpříznačnější jest pro něho balada „Neiztrohnjêno srcé", v níž se básník přirovnává k světci, jehož srdce nemůže shníti, dokud přes noc neproleží pod jasným nebem:

Hladíjo naj ga sápce, naj rôsa páda nánj,
Naj sónce, luna, zvézde, kar so mu pévskich sánj
Pred vdíhnile v življênji, prejmêjo spét 'z njegà;
— — — — — — — — — —

Ko vstane drugo sónce, srcé takó skopní,
Ko béli snég spomládi, da kàj zagrêbsti ní.

Z těchto veršů poněkud vyznívá také Schellingův a Goetheův pantheism.

Zejména v baladách Prešeren nejvíce připomíná Goethea (srovn. zvláště „Ribič“) a Uhlanda, náčelníka „švábské školy básnické“ a jejího berlínského přítele, poněmčelého Francouze Chamissa. Celá „švábská škola“ vůbec byla neobyčejně sympatická básníkům slovanským, zejména pak našim jižním; Prešerna a Vraze pak s ní přímo spojoval A. Grün, který nejdříve v jejím „Deutscher Musenalmanach“ r. 1836 uveřejnil své překlady „kraňských“ národních písní. V duchu romantiků se také v baladách a romancích Prešeren blíží (jako také Vraz) národům románským, t. j. u něho vlastně vůbec není anglických balad s mračným a mlhavým nebem, básník se obrací jen k jasnému jihu a básní spíše romance. Také sice záhy přesadil na naši půdu baladu „Lenora“, jíž Bürger trvale proslul nejen v literárních dějinách německých, ale i světových, avšak nenapodoboval jeho strašidel ani výkřiků. Jest zajímavé srovnati „Lenoru“ s básní „Povodnji mož“ a ještě zajímavější s baladou „Der Wassermann“ A. Grüna.[11]) Oba našli vypravování ve Valvasoru, avšak A. Grün setřel místní zabarvení lublaňské a dal mu ráz všeobecný. Srovnejme na začátku:

Dort wo das ebene Blumengefild
Der Strom so ruhig durchwallt,
Wo riesig der alternden Linde Bild
Im blauen Spiegel sich malt;
Dort sammelte einst sich der Hirten Schaar
Beim heitern Ton der Schalmei'n;
Dort fand vereinigt manch glückliches Paar
Zum fröhlichen Reigen sich ein.

Od nekdaj lepé so Ljubljanke slovéle,
Al lépši od Urške biló ni nobene.
Na starem so trgu pod lipo zeleno
Trobente in gosli, in cimbale péle,
Plesale lepote 'z Ljubljane so céle
V nedeljo popoldan z mladenči veséle.

Již na tomto krátkém příkladě nevidíme jen rozdílu v básnickém nadání a umění, nýbrž ještě lépe pozorujeme na jedné straně abstraktního Němce, na druhé pak r e a l i s t i c k é h o S l o v a n a. Prešeren sice četl ještě u Bürgera o jeho roman-

[11]) Velmi poučná jest také dánská balada „Der Wassermann“ v Herderových „Volkslieder“ čili „Stimmen der Völker in Liedern“.

cích: „Deutsch sind wir! nicht griechisch, nicht römisch, nicht Allerweltesgedichte in deutscher Zunge, sondern in deutscher Zunge, deutsche Gedichte.“ Z romantiků zvláště dobrým vzorem mu byl Chamisso, který jest mezi nimi nejrealističtější, třebaže také u Prešerna nalézáme to, čemu se tak divíme u Mickiewicze, Puškina, Čelakovského a St. Vraze: vyrostl zcela na domácí půdě, celý tkví ve svém národě tak silně, že ho celá idealistická filosofie německá, její celá fantastická romantika nová i středověká nemohly přetvořiti. O tom svědčí všecky jeho básně, jemu učení u cizích vždy jen prospívalo, nikdy pak neškodilo!

Kdo chce míti příklad zvláště názorný, nechť srovná Prešernovu nedostižnou báseň „Nezakonska mati“ a skotskou národní píseň[12]) „Wiegenlied einer unglücklichen Mutter“ v Herderových „Volkslieder“ čili „Stimmen der Völker“ (pozdější název daný vydavatelem J. Müllerem), kterou Prešeren jistě znal, poněvadž se od Herdera učili všichni ctitelé a sběratelé lidových písní.

Při realismu Prešernově jest třeba zvláště uvésti také příklad, který dokazuje jeho uměleckou vyspělost a schopnost poetisovati dokonce předmět tak nebásnický, jako je železniční stroj. Chamissovi a A. Grünovi se počítá za velikou zásluhu, že se záhy obrátil k „poesii páry“ (Chamisso, „Dampfross“ z r. 1830). Jak zábavný a nenuceně domácký jest Prešernův rozhovor kraňské dvojice o „železnici“.

Prešeren jest také tehdy pravdivý, zpívá-li o své nešťastné lásce. Tu musím rozhodně odporovati J. Stritarovi, který nalézá u Prešerna trojí hlavní cit: lásku, vlastenectví jakož i touhu po ideálu a praví dále: „Láska jest . . . jen básnická fikce; touha po vyvolené dívce jest jen symbolem touhy po nedosažitelném ideálu“. Ne, nikdy ne! Stritar sice dále sám sebe hned vyvrací a zcela dobře připomíná na jiném místě, že Prešeren není opožděný troubadour, avšak jeho mínění potom podpíral také Levec[13]) životopisnými údaji o Juliji Primičové. Avšak nic z toho nemůže zvrátiti naše tvrzení, že Prešeren zpívá jen o své lásce, kterou ovšem idealisuje jako každý básník. Tato láska pak byla vůbec čistě ideální, poněvadž jako Tasso také Prešeren mohl svému nedostižnému ideálu jen

[12]) Doporučujeme tento příklad zejména přepiatým ctitelům národních písní.

[13]) Zvon 1879, str. 53.

tajně vyznávati svůj bol (srovn. 3. sonet „Věnce sonetového"), avšak právě taková tajná láska jest tím silnější a snadno potrvá velmi dlouho, kdežto bližším poznáním by snad vyvolená dívka čehos pozbyla se své ideálnosti. Ze života různých lyriků by bylo lze uvésti zajímavé příklady, jak se básníkovým dojmům dostává výrazu ještě po dlouhých letech. Prešeren sám mluví o své „Liebesperiode" a tehdy také napsal nebo aspoň počal (jest třeba mysliti vskutku na „conceptio") většinu svých milostných básní.

Největší význam ovšem má „Sonetni venec", o němž ještě nevíme, ze které doby jest (vyšel r. 1834); ten nám nejjasněji ukazuje, koho Prešeren opěval, poněvadž jinak by se nebyl namáhal zejména akrostichem. Julije Primičová mu snadno zůstala dlouho poetickou, poněvadž se provdala teprve r. 1840, Prešeren pak jí zůstával věren ve své básnické obraznosti, ačkoliv užíval již nemanželského štěstí milostného s jinou. V básních od r. 1841, jako jsou „K slovesu", „Zgubljena vera", „Ukazi", „Sila spomina", prohlašuje se stále: „Vse misli zvirajo, 'z ljubezni ene". Tyto myšlenky pak jsou tak živé a jasné, tyto city jsou tak ohnivé, hluboké a upřímné, že básním Prešernovým nijak nesmíme odnímati zvláštní vysokou cenu, jíž by neměly, kdyby byla láska našeho básníka fikcí.

Pověděli jsme již, jak jest třeba vysvětlovati Prešernův idealismus v souvislosti s romantickým subjektivismem. Opěvá-li básník s láskou k vyvolené dívce také lásku k domovině a spojuje-li obě vskutku umělecky, není v tom nic zvláštního: obdobného druhu „Liebes- und Vaterlandsdichter" byli všichni mladší romantikové, u Čechů Kollár a Čelakovský, na jihu také Stanko Vraz a jiní „Illyrové". Zejména Vraz nás zajímá, poněvadž prvá část jeho „Djulabijí" a Prešernovy sonety jsou téměř z jedné doby, ačkoliv také tu Prešeren měl vliv na Vraze.

Pro slávu našeho Prešerna by bylo povážlivější, kdyby se mu mohla vytýkati příliš veliká závislost na jeho literárních vzorech, zvláště na Petrarcovi, který podobně opěvoval svou Lauru, ačkoliv patrně nikoliv tak pravdivě. Prešeren vskutku napodobil mnoho sonetů Petrarcových, a v některých podrobnostech jako ve vyznání u božího hrobu (u Prešerna na Bílou sobotu, u Petrarky se myslí Veliký pátek, Čelakovský má zřejmě tento den), jsou zejména podivné shody, třebaže ne-

mohou rozhodnouti hlavní otázku, i kdyby dokazovaly velmi značné napodobování, což není ještě rozřešeno.

Vedle různých nehod tedy jediná pravá láska Prešernova zavinila, že tak málo básnil. Prešeren totiž jest především lyrik a lyričtí básníci se rychle vyzpívají; proto na př. Uhland a Geibel napomínají své básnické bratry, aby svou tvorbu nezakládali jen na lyrice.

Jako v díle Vrazově tak také v lyriku Prešernovi zápasil subjektivism s objektivismem, ale vedle svých nedostižných lyricko-epických balad a romancí nám přece také vytvořil větší báseň „Krst pri Savici", jíž blahovolní kritikové cizí (např. H. Penn) a také domácí vytýkali mnohé nedostatky v charakteristice hlavního hrdiny. Samhaber dokonce nechtěl epos Prešernův překládati, nýbrž zpracoval je v samostatné básni „Črtomir". Při tom se dovolávali dokonce Lessingova výroku „christliche Bekehrungsstoffe sind kein Gegenstand der Poesie". Na druhé straně pak Prešeren sám prosil Čelakovského[14]) (22. srpna 1836), aby „Krst" posoudil „als metrische Aufgabe . . . mit deren Lösung der Zweck in Verbindung stand, mir die Gunst der Geistlichkeit zu erwerben". Jak dále praví, také se mu to podařilo. Dodejme však hned, že duchovní pánové mohli s ním snadno býti spokojeni již dříve, kdyby byli měli více smyslu pro pravé umění, kdyby Prešeren vůbec nebyl býval představitelem nového období literárního proti staršímu, slovíčkářskému a písmenkářskému a kdyby Prešeren a jeho soudruzi nebyli dráždili vyšší i nižší duchovní homeopaty v Lublani, což v maloměstských poměrech bylo velice vážné. Prešeren se zbytečně sám obviňoval, jemu vskutku nebylo nesnadné básniti pro duchovní, kteří se k němu chovali zcela nepřátelsky, a J. Marn[15]) by byl snadno mohl uvésti mnohem více důkazů jeho „křesťanské víry a mravů".

Sám netvrdím, že by Prešernův „Krst pri Savici" nemohl býti dílo dokonalejší, zejména ke konci: rychlé proměny hrdinovy, které však psychologicky nejsou neodůvodněny, bylo by lze popsati živěji a obšírněji (zejména nesouvislé dialogy matou). Avšak to jest také vše, co mu smíme vytýkati, posuzujeme-li je v duchu doby romantické, jak je to ovšem třeba.

---

[14]) Ljubl. Zvon 1882, 110.
[15]) Jezičnik 18, str. 56—58.

Přepiatým rozumářům stol. XVIII. se obracení na křesťanství nemohlo jeviti poetickým, avšak u romantických ctitelů křesťanství zejména pak katolictví a Panny Marie bylo zcela přirozené. A proč ne? Poesie nám přece většinou představuje lidské city a co může býti důstojnější umění básnického než vnitřní boj citů nejsvětějších? Chamisso, nejkongeniálnější Prešernovi, r. 1833 v berlínském „Deutscher Musenalmanach" opěval v tercinách obrácení na křesťanství (Ein Gerichtstag auf Huahine), Fouqué pak, který byl Vídeňanům druhého desetiletí 19. věku nejmódnějším spisovatelem, prvý zbásnil ve stancích epos („Corona") o křtu pohanky. Eposů toho rázu následovala celá řada; avšak jest třeba míti na mysli také druhé eposy v stancích, zejména báseň Ernsta Schulze „Bezauberte Rose", jež měla ohromný úspěch. Vidíme tedy, proč chtěl Prešeren zbásniti větší dílo v tercinách a stancích a proč si vybral „Krst". Jako romantický vlastenec ovšem hledal na domácí půdě a v dávných dobách, kdy Slované ještě měli své bohy a svobodně si volili „víru a zákony". Tu jest Prešeren zejména pln lásky k domovině, kterou nám také slavně popisuje; tu také nejlépe projevil své všeslovanské vlastenectví a romantickou lásku k pohanskému praslovanstvu. Nám se zdá, že se to nesrovnává s úctou ke křesťanství, avšak jako se Chamisso ospravedlňoval, že je muž pokroku, který si musí více vážiti křesťanství, tak se ani Črtomir nebrání

„Ljubezni vere, in mirú in správe"

a praví o modlách:

„V njih le spoštvál očetov sem postave,
Al zdaj ovrgle so jih vojske sile."

Když Črtomir pozbyl svobodné vlasti, chtěl zachrániti aspoň nevěstu, která se zatím dala pokřtíti; u obou jest zcela přirozené, že přijmou křesťanství v době tak přechodné, ale Črtomir se ještě zvláště řídí příkladem Staroslavovým a stane se duchovním, když již pro něho není nijakého štěstí v životě pozemském.

Básník při Črtomirovi myslil také na sebe, jak nám praví sám v sonetu, jímž postavil prvý pomník Matiju Čopovi: „jako Črtomir, pohřbil myšlenky smělé... celou naději na štěstí pozemské." V epose samém odbočuje subjektivními poznám-

kami („Ak prav učí me v revah skušnja moja"; nebo pak dokonce: „Naj pevec drug vam srečo popisuje, ki celo leto je cvetlà obéma). V Prešernově „Krstu" jest vůbec mnoho lyrismu, avšak romantikové si právě žádali takového spojení lyriky a epiky a zvláště si vážili „básní lyricko-epických". Prešeren sice také velmi dobře vystihl objektivní vypravování a některé obrazy by samému Homéru byly ke cti (na př. srovnání Valjhunových vojáků s bystřinou, srovnání hromady mrtvol s kupami snopů po polích, srovnání Bogomily s jitřními červánky, vodopádu Savice s jinochem). Není snad třeba připomínati, že Prešeren také znamenitě rozřešil svou „metrickou úlohu". Slovem, smíme tedy býti hrdí na „Krst pri Savici" tím spíše, poněvadž po dlouhých letech nemáme ještě nic podobného.

Doufám, že jsem svými poznámkami poněkud ukázal, jak mnoho práce jest ještě třeba, abychom Prešerna ocenili a dobře mu rozuměli. Jeho život jest sice prostý, bez zvláštních příhod vnějších, avšak jest bohatý vnitřním rozvojem, těžkými zkušenostmi a zápasy, tak, že náš romantik tedy nadarmo nezpíval o svém poslání mučednickém. Básně Prešernovy jsou vskutku tak jasné, že člověku vzdělanému a častokráte také prostému, není k nim třeba komentáře, avšak viděli jsme, že jejich cena jen roste, postavíme-li básníka do světla jeho doby a ukážeme, jak se nejvíce učil u našich sousedů. Všichni vzdělaní národové uctívají své slavné muže také tím, že se zabývají, pokud možno, důkladně, jejich životem a dílem. Velikým básníkům jest dnes věnováno více zvláštních společností; Němci sami mají společnost nejen pro badání o Goetheovi, ale i o Shakespearovi a Dantovi, kromě toho pak také pro své méně slavné básníky. U Slovanů působí až posud zvláštní společnost na počest Mickiewiczovu (vydala 6 knih svého „Pamiętniku), která od nynější doby chce rozšířiti svou činost také na jiné spisovatele, jako vídeňská Grillparzer-Gesellschaft na celou literaturu německo-rakouskou. Při našich malých a slabých silách se nemůže ovšem mysliti na podniky toho druhu, avšak jest již čas pracovati, abychom ani v tom směru nebyli příliš zaostalí. Jest třeba více studovati dějiny našeho duchového rozvoje a učiti se z nich také pro dobu dnešní. Především však rozšiřujme v národě našem nejen Prešernovu slávu, nýbrž také perly jeho ducha básnického v různých vydáních, zejména nikoliv příliš drahých

a postavme mu konečně jednou také důstojný pomník ve středisku našeho duchového života! Není to ke cti ani našemu malému národu, že slaví sté výročí narozenin svého největšího básníka bez jeho pomníku v Lublani. Prostý nápis „Prešernu — národ slovinský", nechť brzy hlásá domácím i cizím, že také mimo Krajinu jsou přece již časy jasnější. Nechť vedle děl Prešernových také jeho pomník prorokuje, že nastanou doby ještě lepší!

BIBLIOGRAFICKÝ SOUPIS LITERÁRNÍ ČINNOSTI PROF. M. MURKA

SESTAVILA JELKA ARNERIOVÁ-MURKOVÁ

1883 Miklošič in Hrvati.
Poslanica hrvatskemu akademičkemu društvu „Zvonimir" v Beču. Ponatisnjeno iz „Slovenskega Naroda", Ljubljana, 1—35.

1884 Miklošičevi čestilci. Ljublj. Zvon. 121.

1886 Die Bedeutung der Fremdwörter.
Wiener Zeitung, Nr. 43, 44.
Miklošičeva najnovejša dela.
Lj. Zvon, VI, 248—252, 300—306.

1889 V provinciji na Ruskem.
Potni spomini in vtiski. Lj. Zvon IX, 278—284, 337—344, 419—428, 457—465, 529—542, 583—593, 660—679, 709—723.
Sep. 1—88.
rec. Pieśni serbskie o Kosowskim boju w nowym przekładzie przez Izydora Kopernickiego.
Lj. Zvon IX, 575—576.
rec. P. V. Vladimirov: 1. Великое Зерцало (Изъ исторіи русской переводной литературы XVII вѣка).
2. Къ изслѣдованію о »Великомъ Зерцалѣ«.
AslPh. XII, 221—243.
rec. P. V. Vladimirov: Докторъ Франциск Скорина. Его переводы, печатныя изданія и языкъ. 1880.
AslPh. XII, 243—268.
rec. 1. Ivan Nedešev: Историческій обзоръ важнѣйшихъ звуковыхъ и морфологическихъ особенностей бѣлорусскихъ говоровъ.
2. E. Th. Karskij: Обзоръ звуковъ и формъ бѣлорусской рѣчи.
AslPh. XII, 526—539.
rec. Гомельскія Народныя пѣсни (Бѣлорусскія и малорусскія). Записаны... Зинаидой Радченко СПб. 1888.
AslPh. XII, 540—549.
rec. E. Romanov, Бѣлорусскій сборникъ. T. I. Губернія Могилевская.
AslPh. XII, 549—557.
rec. Этнографическое обозрѣніе.
AslPh. XII, 557—559.
rec. Житіе святога Алексѣя человѣка Божія въ западнорусскомъ переводѣ конца XVII. вѣка.
AslPh. XII, 560—571.
Vorbilder der Petrinischen Reform der cyrillischen Schrift.
AslPh, XII, 639—640.
Ethnographisches.
AslPh. XII, 640.

1890 Linturali: Ritterlicher Frauendienst in Swanetien am Kaukasus. Anzeiger f. deutsches Altertum XVI, 338—339.

Die Geschichte von den sieben Weisen bei den Slaven, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, B. CXXII, X, 1—138.

Bugarski i srpski prijevod knjige o sedam mudraca. Rad Jugosl. Akademije, C, Zagreb, *sep.* 1—41.

Beiträge zur Textgeschichte der Historia septem sapientum. Zeitschrift f. vergl. Literaturgeschichte, Neue Folge, IV, sep. 1—34.

Prešéren pri Rusih.
Lj. Zvon, X, 47—49.

1891 *rec.* 1. Исторія о славномъ королѣ Брунцвикѣ. Сообщилъ М. Петровскій.
2. F. Prusík; Kronika o Brunvíkovi.
AslPh. XIII, 300—308.

rec. Der Roman von Apollonius, König von Tyrus, in der böhmischen, polnischen und russischen Literatur. (Polívka).
AslPh, XIII, 308—311.

rec. Eine russische Stimme über die neueste ethnographische Karte der Slaven. (Alex. Kočubinskij).
AslPh. XIII, 616—622.

+ Franc Miklosich.
Letopis Matice Slovenske za l. 1891. sep. 1—19.

Enklitike v slovenščini.
I. del: Oblikoslovje.
Letopis Matice Slovenske za l. 1891, sep. 1—65.
II. del: Skladnja.
Letopis Matice Slovenske za 1. 1892. sep. 1—36.

rec. V. Oblak: Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen. Leipzig 1890. Ljublj. Zvon XI. 46—50.

Fr. Prešern.
Slavnostni govor pri Prešernovi devedesetletnici na Dunaju, dne 3. grudna 1890.
Lj. Zvon, XI, 81—87.

„Vienac" o Miklosichi.
Lj. Zvon, XI, 245—246.

Poljska ustava z dné 3. maja.
Lj. Zvon, XI, 353—361.

Der neueste Roman von Sienkiewicz [Ohne Dogma.]
Die Presse, Nr. 16, Wien 1891.

Franz Miklosich. [Nekrolog.]
Die Presse, Nr. 75, Wien, 1891.

Das neueste Werk über Bulgarien.
Konstantin Jireček: Das Fürstenthum Bulgarien.
Die Presse, Nr. 127, Wien, 1891.

Moskau und Petersburg.
Die Presse, Nr. 195, Wien, 1891.

Oesterreicher an der Wolga.
[Russische Altritualisten.]
Die Presse, Nr. 256, Wien, 1891.

1892 Zur Erklärung einiger grammatischer Formen im Neuslovenischen.
AslPh. XIV, 89—115.
Die russische Uebersetzung des Apollonius von Tyrus und der Gesta Romanorum.
AslPh. XIV, 405—421.
Misli s češke razstave.
Lj. Zvon, XII, 12—19, 75—84.
ref. „Kratkij obzor slověnskoj literatury" na vseučilišči v Harkovu. Zanimljive številke iz dvojezične dežele.
Lj. Zvon XII, 386.
rec. Milivoj Šrepel: O Vrazovoj kritici.
Lj. Zvon, XII, 450—451.
Češka opera na Ruskem.
Lj. Zvon, XII, 515—516.
rec. A. Budilovič: Slavjanskoe obozrěnie.
Lj. Zvon, XII, 571—575, 639—642.

1893 *rec.* J. A. Šljapkin: Св. Димитрій Ростовскій и его время. (1651—1709), 1891.
AslPh. XV, 287—298.
rec. K. A. Arabažin: Казимиръ Бродзинскій и его литературная дѣятельность. 1891.
AslPh. XV, 411—417.
Tri hrvaške listine iz kostanjeviškega samostana.
Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. III (1893) 209—218.
rec. Dr. T. Maretić: Život i književni rad Franje Miklošića.
Lj. Zvon, XIII, 190—191.
Listy Kollára Kopitarovi a Miklošičovi.
Kollárova vzájemnost slovanská.
Jan Kollár, Sborník statí . . . redakcí F. Pastrnka ve Vídni 1893. 49—53, 201—232.

1894 Jan Kollár. I. del. Življenje, učenje in delovanje.
Letopis Matice Slovenske za l. 1894, sep. 1—76 (vide r. 1897).
rec. W. J. Nagradow: Moderne russische Censur und Presse vor und hinter den Coulissen.
Die Zeit, I, Nr. 11, 15. Dez. 1894, 174.
rec. Friedrich Meyer von Waldeck: Unter dem russischen Scepter.
Die Zeit, I, Nr. 13, 1894, 205—206.
rec. I. M. Soběstjanskij, Ученія о національныхъ особенностяхъ характера и юридическаго быта древнихъ Славянъ 1892.
AslPh. XVI, 254—268.

1895 a) *rec.* Kolessa Alexander: Шевченко и Міцкевич. Про значіне впливу Міцкевича в розвою поетичної творности та в генезї поодиноких поем Шевченка.

b) *rec.* Kolessa Alexander: Українскі народни письнї в поэзиях Б. Залеского.
AslPh. XVII, 270—278.

Ivan Navrátil. K sedemdesetletnici njegovi, 5. marcija 1895. l.
Lj. Zvon, XV, 209—213.

ref. Al. Serg. Gribojedov.
(Stoletnica).
Nikolaj S. Lěskov (M. Stebnickij).
T. G. Masaryk, česká otázka.
Lj. Zvon, XV, 326—328.

ref. Akademijin predsednik, ki piše za kmete (Stan. hr. Tarnowski).
Lj. Zvon, XV, 454—455.

Slowenen.
Brockhaus Konversationslexikon, IV.

Die Slovenen. Von einem Slovenen.
a) Die Zeit, II, Nr. 21, 23. Feb. 1895, 113—116;
Nr. 22, 2. März 1895, 129—132.
Tento anonymní „poučný článek" cituje A. Denis v „Čechách po Bílé Hoře" I. 485, 569.
b) Překlad do slovinštiny (téhož článku):
Slovenski Narod, XXVIII, 1895, štev. 66, 67, 68, 69, 70, 72.

rec. Zíbrt, Dr. Čeněk, Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku.
Mittheilungen d. Anthrop. Gesellschaft in Wien, Bd. XXV, 1895, 24.

Bibliographie der österreichischen Volkskunde 1894, V. Slowenen.
Ztsch. f. österreichische Volkskunde I, 369—373.

Zur Geschichte und Charakteristik der Prager ethnographischen Ausstellung im Jahre 1895.
Mittheilungen der Anthropol. Gesellschaft in Wien, XXV, 90—98.

1896 Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Romantik. I. Die böhmische Romantik. Mit einem Anhang: Kollár in Jena und beim Wartburgfest.
Graz, 1897, XII +374.

rec. Dela o narodopisni razstavi češkoslovanski.
Lj. Zvon, XVI, 63—64, 125—127.

Die Literatur zum hundertjährigen Jubiläum P. J. Šafařík's.
AslPh. Bd. XVIII, 557—584.

Die socialen und politischen Folgen der böhmischen Romantik.
Die Zeit IX, Nr. 116, 19. Dez. 1896. 187—188 (vide shora Deutsche Einflüsse, kapitola X).

Pismo Vrazovo V. Hanki.
Vienac XXVIII, 11—12.

rec. Bulgarische Volksdichtungen, Übersetzt, mit Einleitung und Anmerkungen versehen von Adolf Strausz.
Mittheil. der Anthropol. Gesellschaft in Wien, Bd. XXVI, 237—239.

Slavnostni govor pri odkritju spominske plošče na rojstni hiši Davorina Trstenjaka v Kraljevcih pri Sv. Juriju na Ščavnici dne 6. sept. 1896.
Slovenski Narod, XXIX, štev. 213, 214, 216.
Narodopisna razstava češkoslovanska v Pragi.
Letopis Slovenske Matice za l. 1896, 75—137.

1897 Jan Kollár. II. del. Njegova dela. (vide r. 1894).
Letopis Matice Slovenske za l. 1897. sep. 1—64.
Die ersten Schritte des russischen Romans. Habilitationsvortrag.
a) Wiener Zeitung 1897, Nr. 6, 7.
b) Slovinský překlad téže přednášky:
Prvi početki ruskega romana.
Lj. Zvon, XVII, 151—155, 207—212.
Prvi uspoređivači sanskrita sa slovenskim jezicima.
Rad Jugosl. Akademije kn. CXXXII, 103—115.
Govor na grobu Vuka Karadžića 10. oktobra 1897 na Dunaju.
a) Anton Knezova knjižnica, IV, Izdaja „Slovenska Matica", 173—178.
Vuk Štefanović Karadžić. Na pokopališču sv. Marka na Dunaju govoril Dr. Matija Murko.
a) Slovenski Narod XXX, štev. 233, 234.
b) Slovenec, XXV, 234, 236.
Govor pri prenosu Kopitarjevih kosti v Ljubljani, 12. okt. 1897
Anton Knezova knjižnica IV, izdaja „Slovenska Matica", 179—180.
Ibidem, v članku Fr. L.: Prenos Kopitarjevih smrtnih ostankov v Ljubljano.
Tytéž řeči v srbském překladě: Споменица о преносу праха Вука Стеф. Караџића из Беча у Београд 1897. 45—50, 237—239.
Kopitar und Vuk.
Fremdenblatt, 1897, Nr. 281.
Goethes Beziehungen zu Böhmen.
a) Politik, Prag, 36. Jahrg. Nr. 20, 23, 26.
b) Výtah v Chronik des Wiener Goethe-Vereins, XI, 33—35.
Die Sprachenfrage in Finland und in den russischen Ostseeprovinzen.
Die Zeit, XI, Nr. 132, 10. April 1897, 17—20.
rec. Dr. Jaroslav Vlček: První novočeská škola básnická.
Dr. Jan Máchal: Ant. J. Puchmajer.
AslPh. XIX, 619—622.
rec. Dr. Jan Jakubec: Antonín Marek. Jeho život a působení i význam v literatuře české.
AslPh. XIX, 622—627.
rec. Kaindl, Dr. Raimund Friedrich: Der Festkalender der Rusnaken und Huzulen.
Mitteil. der Anthropol. Gesellschaft in Wien, Bd. XXVII, 111—112.

Die slowenische Volkskunde 1895.
Ztsch. f. öst. Volkskunde, III, 27—32, 94—96.
rec. I. Vymazal Fr.: Die Kunst, die bulgarische Sprache leicht und schnell zu erlernen.
II. Strausz Adolf, Prof., und Emil Dugovich: Bulgarische Grammatik.
Oesterreichisches Literaturblatt, VI, 201—203.
rec. Bauer Erwin: Naturalismus, Nihilismus, Idealismus in der russischen Dichtung.
Oesterr. Literaturblatt, VI, 623—624.

1898 Slovinci.
Ottův Slovník Naučný XIII,
(Jihoslované) I. Národopis, 365—367,
II. Jazyk, 391—397,
III. Literatura, 403—421.
Miklosichs Jugend- und Lehrjahre.
Forschungen zur neueren Literaturgeschichte, Festgabe für Richard Heinzel,
Weimar 1898, 493—567, a sep. 1—75.
Dainkovo in Čopovo pismo do Šafařika.
Lj. Zvon, XVIII, 376—379.
V. Jagić.
Der Süden, Organ für die politischen, culturellen und wirtschaftlichen Interessen der Kroaten und Slovenen.
Nr. 2, 15. Juli 1898, 2—4.

1899 Goethe und die serbische Volkspoesie.
Die Zeit, XX, Nr. 256, 1899, 134—137.
Výtah téhož článku: Chronik des Wiener Goethe-Vereins XII, 1898, 50—51.
Dr. Vatroslav Oblak.
VI. zvezek Ant. Knezove knjižnice, izdaja „Slovenska Matica" v Ljubljani.
1899, 142—313, a sep.
rec. Brandes Georg: Polen.
Allgemeines Literaturblatt, VIII, 243—245.

1900 *rec.* F. Hipler: Boga rodzica.
Deutsche Literaturzeitung 1900, Nr. 41, 2660—2662.
Početek Gajevih „Novin" in „Danice". Po novih virih.
Spomen-cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava (Sborník věnovaný J. J. Strossmayerovi), Zagreb 1900, 567—581.

1901 Misli k Prešernovemu življenjepisu.
Lj. Zvon, XXI, 122—137 a *sep.*
Kako su postale „Narodne Novine". (Po novim izvorima).
Chrvatský výtah z článku v Spomen-cvieće, Narodne Novine, LXVII, br. 80. 6. travnja 1901.

1902 Vatroslav Oblak. Ein Beitrag zur Geschichte der neuesten Slavistik.
Wien 1902, 1—62.
rec. Rudolf Meringer: Die Stellung des bosnischen Hauses und Etymologien zum Hausrath.
Wiener Abendpost, Nr. 113, 17. Mai 1902.

1903 + Pera P. Gjorgjević.
Lj. Zvon, XXIII, 126—127.

1904 *rec.* Jan Gebauer: Slovník Staročeský.
Deutsche Literaturzeitung, 1904, Nr. 51, 52, 3144—3150.
Eine Jacob Grimm fälschlich zugeschriebene Rezension serbischer Volkslieder.
Ein Beitrag zur Geschichte der Aufnahme der serbischen Volkslieder in Deutschland.
Euphorion, XI, 106—120.

1905 Die slawische Liturgie an der Adria.
Oesterreichische Rundschau, Bd. II, H. 17, 23. Febr. 1905, 163—177 a sep.
Pojasnilo.
Katoliški Obzornik. IX, 4. V Ljubljani 1905, 408—409.
Milivoj Šrepel.
Lj. Zvon, XXV, 282—289, 330—335, 426—431. a sep. Ljubljana 1905, 1—22.
ref. Świat słowiański.
Lj. Zvon, XXV, 442—446.

1906 Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslawen.
Mitteilungen der Anthropol. Gesellschaft in Wien, Bd. XXXV u. XXXVI,
308—330; 12—40, 92—130, +4 a sep.
Kroaten und Serben.
Oesterr. Rundschau IX, 15. Dezember 1906, 235—248.
rec. Die serbokroatische Volkspoesie in der deutschen Literatur.
1. Dr. Milan Ćurčin: Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur.
2. Tentýž: Peterostopni (srpski) trohej.
3. Camilla Lucerna: Die südslavische Ballade von Asan Agas Gattin und ihre Nachbildung durch Goethe.
AlsPh. XXVIII, 351—385.
Slovansko starinoslovje.

rec. Dr. Lubor Niederle: Slovanské starožitnosti I, II, 1.
Časopis za zgodovino in narodopisje, III, Maribor, 214—224 a sep.
rec. Laza K. Lazarevićs schönste Erzählungen. Uebersetzt von Božidar Schaić-Didolinko.
Deutsche Literaturzeitung 1906, Nr. 51/52, 3243—3246.
SLOVANSKÝ POSTUP. Anketa „Máje".
Máj, 18. května 1906, IV, 562—563.
Slavische Literaturgeschichte.
rec. I. „Aeltere Literatur bis zur Wiedergeburt".
II. „Das 19. Jahrhundert".
Von Dr. Josef Karásek, Leipzig 1906.
a) Wiener Zeitung Nr. 135, 14. Juni 1906.
b) Deutsche Literaturzeitung 1906, Nr. 36, 2262—2263.

1907 *rec.* K. Targo, Vyhubit. Obraz slovenského utrpení.
Lj. Zvon, XXVII, 572—573.
rec. Prof. Dr. M. Zdiechowski: Die Grundprobleme Russlands.
Ibidem 573—574.
rec. Arnošt Kraus: Stará historie česká v německé literatuře.
Deutsche Literaturzeitung 1907, Nr. 6, 352—354.
rec. Ein Pole (M. Zdziechowski) über die Grundprobleme Russlands.
Oesterr. Rundschau XII, 1907, 369—377.
HRVATI I SRBI.
(Prevedeno iz Oest. Rundschau), Osiek 1907, 1—24 (vide r. 1906)
Za světové války byla brožurka několikrát otištěna v Sev. Americe.

1908 *rec.* Scotus Viator: Die Zukunft Oesterreich-Ungarns und die Haltung der Großmächte.
Lj. Zvon, XXVIII, 56—57.
KOPITAR IN VUK KARADŽIĆ.
Lj. Zvon, XXVIII, 281—288, 347—356.
ZAPADNA „EPISTOLA O NEDELJI" V JUŽNO-SLOVANSKI KNJIŽEVNOSTI.
Zbornik u slavu Vatroslava Jagića, Berlin 1908, 706—710.
DIE SÜDSLAWISCHEN LITERATUREN.
DIE KULTUR DER GEGENWART I, 9.:
DIE OSTEUROPÄISCHEN LITERATUREN UND DIE SLAWISCHEN SPRACHEN. 194-245.
Berlin und Leipzig 1908 a sep. Ruský překlad vyšel v Moskvě pod redakcí M. N. Speranského.
GESCHICHTE DER ÄLTEREN SÜDSLAWISCHEN LITERATUREN.
Leipzig, C. F. Amelangs Verlag, 1908, X +248.
DIE TÜRKENHERRSCHAFT UND IHRE FOLGEN (aus dem Buche: Geschichte der älteren südslawischen Literaturen), Grenzboten IV, 1908 (vide předcházející).

Hrvati i Srbi.
Překlad zlomku z Geschichte der älteren südslawischen Literaturen.
Obzor, XLIX, 1908, br. 310.

1909 Die Volksepik der bosnischen Mohammedaner.
a) Zeitschrift des Vereins f. Volkskunde, Berlin, 1909, 13—30.
b) Výtah z Volksepik der bosnischen Mohammedaner.
Chronik des Wiener Goethe-Vereins. XX, 36—37.
Slov. sužênj „Sklave", muka „Marter".
Wörter u. Sachen, I. 109—111.
rec. Dr. Friedrich S. Krauss: Slavische Volksforschungen, Leipzig 1908.
Hessische Blätter für Volkskunde, VIII, 1; 52—59.
rec. Jan Jakubec: Geschichte der tschechischen Literatur.
Arne Novák: Die tschechische Literatur der Gegenwart.
Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte IX, 1909, 246—252.
Johannes Hus als Reformator der lateinischen Schrift.
Aus den Στρωματεις. Grazer Festgabe zur 50. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner. sep. 1—19.

1910 Knjiga o Stanku Vrazu.
Lj. Zvon, XXX, 35—44.
rec. Antun Cuvaj: Gragja za povijest školstva kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas.
Lj. Zvon, XXX, 50.
rec. Rocznik slawistyczny I, II,
Lj. Zvon, XXX, 635—636.
Das Grab als Tisch.
Wörter u. Sachen II, Fol. 79—160 a sep.
Nachtrag zu den Mitteilungen über die Volkskundemuseen im südöstlichen Europa.
Ztsch. f. österr. Volkskunde XVI, Nr. 6.
Beseda o Vrazovi slavnosti.
Slovenski Narod, Ljubljana 1910, štev. 270.
Vrazove za tisk pripravljene slovenske pesmi.
Časopis za zgodovino in narodopisje, VII, 271—286.
Vraz v Solčavi.
Ibidem, 318—320.

1911 Zur Kritik der Geschichte der älteren südslawischen Literaturen.
An die Leser des „Archivs für slawische Philologie".
Laibach 1911, 1—36.
Nachtrag zur Broschüre: Zur Kritik der Geschichte der älteren südslawischen Literaturen.
Allgemeines Literaturblatt, Wien, XX, Nr. 13, 413—414 a sep, Nr. 16, 509—510.

rec. Rodoljubna knjiga brez rodoljubja (Martin Žunkovič: Die Slaven, ein Urvolk Europas.)
Veda I. (Gorica) 266—273.

rec. Constantin Jireček, Geschichte der Serben.
Časopis za zgodovino in narodopisje VIII, 1911, 94—98.

JEDINSTVO JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI HRVATA I SRBA.
Srpskohrvatski Almanah za g. 1911. 20—25.

Наука о језику и књижевности Хрвата и Срба.
Српски књижевни Гласник, 16. дец. 1911, 907—923.

rec. Jan Krejčí: Příspěvky k poznání básnické činnosti Siegfrieda Kappera.
Čechische Revue, IV, Prag, 1911, 364—369.

1912 *ref.* Rocznik slawistyczny wydawany przez Jana Łosia, Kazimierza Nitscha i Jana Rozwadowskiego, T. III, IV.
Lj. Zvon XXXII, 216—218.

STAND DER VOLKSKUNDE BEI DEN SÜDSLAWEN.
Výtah přednášky v Korrespondenzblatt des Gesamtvereines der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine. LX. Jahrg., Nr. 5/6, 181—182.

+ KAREL ŠTREKELJ.
Veda II (Gorica), 529—542 a *sep.* 1—14.

UNIVERSITÄTSPROFESSOR DR. K. ŠTREKELJ +.
„Tagespost", Graz, Nr. 192, 14. Juli 1912.

1913 DIE SCHRÖPFKÖPFE BEI DEN SLAVEN. Slav. BAŃA, BAŃKA, lat. BALNEA.
Wörter u. Sachen, V, Fol. 1—42.

rec. Dr. Petar Karlić: Kraljski Dalmatin (1806—1810). Izdala „Matica Dalmatinska". U Zadru 1912.
Veda III, 176—180 (Gorica).

BOLGARI ALI BULGARI?
Ibidem, 180.

BERICHT ÜBER EINE BEREISUNG VON NORDWESTBOSNIEN UND DER ANGRENZENDEN GEBIETE VON KROATIEN UND DALMATIEN BEHUFS ERFORSCHUNG DER VOLKSEPIK DER BOSNISCHEN MOHAMMEDANER. Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Klasse. 173. Band, 3. Abhandlung, 1—52.

BERICHT ÜBER PHONOGRAPHISCHE AUFNAHMEN EPISCHER, MEIST MOHAMMEDANISCHER VOLKSLIEDER IM NORDWESTLICHEN BOSNIEN IM SOMMER 1912.
Nr. XXX der Mitteilungen der Phonogrammarchivs-Kommission der Kais. Akademie der Wissenschaften. (Anzeiger 1913, Nr. VIII, 58—75) a sep.

1914 *rec.* Ein neues Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. (Berneker, Slav. etym. Wörterbuch).
Deutsche Literaturzeitung XXXV, Nr. 26, 1605—1620.

Die Balkanslawen.
Veröffentlichungen der Handelshochschule München, III. Heft. Die Balkanfrage. Verlag von Duncker und Humblot. München u. Leipzig 1914, 19—46.

1915 Bericht über eine Reise zum Studium der Volksepik in Bosnien und Herzegowina im J. 1913.
Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Phil.-hist. Klasse, 176. Band, 2. Abhandlung, 1—50.
Bericht über phonographische Aufnahmen epischer Volkslieder im mittleren Bosnien und in der Herzegowina im Sommer 1913.
XXXVII. Mitteilung der Phonogramm-Archivs-Kommission, Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil.-hist. Klasse, 179. Bd. 1. Abhandlung, 1—23.
Kultura starosrbske države.
rec. Jireček Konstantin: Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien.
Časopis za zgodovino in narodopisje XII, 123—153.

1916 Rundfrage des Verbandes „Para pacem" über das gegenseitige Verhältnis der Völker nach dem Kriege.
Prof. Dr. M. Murko (Graz).
„Para pacem" Verbandsmitteilungen Heft 3. u. 4. Mai 1916. 19—20.
Ko je napisao „Razgovor vila Ilirkinja" god 1835?
Ljetopis Jugoslavenske Akademije, 31. sv. 129—131.
Das serbische Geistesleben.
Leipzig u. München, Süddeutsche Monatshefte, 1916, 1—52 +1 S.

1917 Die slawische Philologie in Deutschland.
Internationale Monatsschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik XII, 225—252 (nástupní přednáška v Lipsku 19. V. 1917), 295—320 a *sep.*

1918 Josef Konstantin Jireček. (1854 bis 1918).
„Österreich" Zeitschrift für Geschichte, Wien, I, 537—597 a *sep.*

1919 Die ethnographischen Verhältnisse Russlands.
Internat. Monatschrift f. Wissenschaft, Kunst u. Technik XIV, 577—595, 673—688.
rec. Hermann Wendel: Südosteuropäische Fragen.
Berliner Tagblatt, 48. Jahrg., Nr. 401, 27. Aug. 1919.

Neues über südslavische Volksepik.
Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur und für Pädagogik.
XXII. Jahrg., Bd. XLIII u. XLIV. 6. Heft. 273—296.

1920 Rusi u Rusiji.
Nova Evropa, knjiga I, br. 9, 299—305 (lat.); cir. I. br. 9, 337—344.
Nerusi u Rusiji.
Nova Evropa, knjiga I, br. 14, 462—467; cir. 519—525.
O předchůdcích illyrismu. (Sjednocení Jihoslovanů.)
Nástupní přednáška na Karlově universitě v Praze konaná 23. X. 1920.
Nové Atheneum II, 1920, 3., 97—109.

1921 O predhodnicima ilirizma.
Nova Evropa II, br. 3, 83—90 (vide r. 1920).
Z historie styků československo-jihoslovanských v Praze.
Československo-jihoslovanská Liga I, 21—23.
„Měšťanská Beseda" in Jugoslovani v Pragi.
Lj. Zvon XLI, 316—319.
Početek jedinstvenega književnega jezika Hrvatov in Srbov.
Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay. Kraków 1921, 116—124.
Ein deutschen Buch über Jugoslavien.
rec. Hermann Wendel: Aus dem südslawischen Risorgimento; Beilage der Prager Presse, 30. März 1921.
Des bulgarischen Dichters Ivan Vazov Tod und Leichenbegängnis.
a) Prager Presse, 25. Oktober 1921.
b) Překlad „Obzor" LXII, br. 297, 1. XI. 1921.

1922 Slavia I. Úvodem. (společně s O. Hujerem),
Praha 1922—23, 1—2.
rec. Alexander Brückner: Polnische Literatur, Russische Literatur, Slavia I, 184—185.
Словеначки књижевни језик.
a) Nova Evropa kn. V, 3, 132—140; (něco bylo vypuštěno).
Úplné:
b) Slovenski jezik v Jugoslaviji.
Lj. Zvon XLII, 385—395.
Prag kao kulturno središte slovenstva.
Nova Evropa kn. VI, br 1. 32—36.

1923 Hermann Wendels südslavische Fahrten.
Prager Presse, 12. Januar 1923.

Vývoj a úkoly semináře pro slovanskou filologii Karlovy university v Praze.
(Řeč při zahájení činnosti v nových místnostech 3. května 1923.)
a) Národní Listy 6. V. a 9. V. 1923. (zkráceno.)
b) Doslovný překlad:

Entwicklung und Aufgaben des Seminars für slavische Philologie an der Karlsuniversität in Prag.
Prager Presse, 6. V. 1923.

Nový seminář pro slovanskou filologii na Karlově universitě.
(Rozšířeno).
Naše Doba XXX, seš 10, a *sep.* 1—13.

Pribina—Privina.
Slovanský Sborník věnovaný prof. Františku Pastrnkovi.
Praha 1923, 23—25.

Vatroslav Jagićs Ruhestätte.
Prager Presse, 4. Sept. 1923.

František Pastrnek. Zu seinem siebzigsten Geburtstag.
Prager Presse, 4. Oktober 1923.

Vatroslav Jagić.
Slavia II, 195—204.

1924 Gusle i tamburica sa dvije strune.
Bulićev Zbornik, 683—687.

Na grobu Vatroslava Jagića.
Ljetopis Jugoslavenske Akademije, sv. 38, 107—109.

Prag und die Südslaven.
Prager Presse, 27. IV. 1924.

Der erste Byzantologenkongress in Bukarest. Erlebnisse, Erfahrungen und Ergebnisse.
Prager Presse 29. V. 1924.

Културна Словенија u opisu samih Slovenaca.
Уводна реч.
Nova Evropa kn. X, br. 7—8, 177—179.

Doslov k článku S. Kondakova: Памяти графини Прасковіи Сергѣевны Уваровой. (1884—1924).
Slavia III, 575.

1925 Im ehemaligen Sandžak Novipazar.
Prager Presse, 11. I. 1925.

Epischer Volksgesang im ehemaligen Sandžak Novipazar.
Prager Presse 25. I. 1925.

АРХИВА НАРОДНИХ ПЈЕСАМА ЦРНОГОРСКИХ.
Ловћенски Одјек, Г. I, бр. 1., 5—8.

Dobrozdání o návrhu Rukověti slovanské filologie.
Věstník české akademie věd a umění 1925 a *sep.* 1—8.

Nekoliko reči o jeziku srpsko-hrvatskih protestanstskih knjiga.

Даничићев Зборник, Српска Краљ. Академија, Београд, 1925, 72—106.

PRAMEN NÁRODNÍ PÍSNĚ „JAKŠIĆI ZKOUŠEJÍ ŽENY" VE SBÍRCE VUKA KARADŽIĆE.
Sborník věnovaný prof. Janu Máchalovi. 329—335.

DIE BEDEUTUNG DER REFORMATION UND GEGENREFORMATION FÜR DAS GEISTIGE LEBEN DER SÜDSLAVEN.
Slavia IV, 3—4, V, 1—4. Praha 1925—1927.

1926 O SLOVANSKÉM SJEDNOCENÍ.
Referát přednesený na schůzi „Pol. klubu Omladinářů-Devadesátníků". Praha 1926, 9—11.

1927 JOVAN CVIJIĆ ZUM GEDÄCHTNIS.
Prager Presse, 20. Januar 1927, 3.

MYŠLENKA JIHOSLOVANSKÉHO SJEDNOCENÍ V MINULOSTI.
(Prosloveno v Slovanské Besedě a v universitní extensi v Bratislavě.) Slovanský Přehled, XIX, č. 1, 1927. 1—12.

MATIJA ČOP V LVOVU. (Po uradnih virih.)
Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. VI, 261—265.

DER II. INTERNATIONALE KONGRESS FÜR BYZANTINISCHE STUDIEN IN BELGRAD.
Prager Presse 27. Mai 1927, 3—4.

REISEN IN JUGOSLAVIEN. VOM ZWEITEN INTERNATIONALEN KONGRESS FÜR BYZANTINISCHE STUDIEN.
Prager Presse, 3. Juni 1927, 3—4.

DIE BEDEUTUNG DER REFORMATION UND GEGENREFORMATION FÜR DAS GEISTIGE LEBEN DER SÜDSLAVEN.
(Separatabdruck Prag und Heidelberg 1927, I—IV, + 1—184 (vide r. 1925).

VATROSLAV JAGIĆ.
Neue Oesterreichische Bibliographie, Band IV, Wien 1927, 141—155.

1928 EIN MONTENEGRINISCHER GUSLAR.
Prager Presse 1. I. 1928. 4—6.

WESEN UND AUFGABEN DER DEUTSCHEN SLAVISTIK.
Prager Presse 1. März 1928.

ČECHOSLOVÁCI A JIHOSLOVANÉ.
Národní čítanka československá. 1928 Praha, *sep.* 1—8.
Otiskla Českosl.-jugoslavenská revue. Roč. I. (1930/31) 262—268.

rec. Gesemann, Gerhard: Studien zur südslavischen Volksepik . . . Euphorion, Ztsch. f. Literaturgeschichte, 29. Bd, 1. u. 2. Heft Stuttgart 1928, 297—303.

DIE ERSTEN VERSUCHE DER VERBREITUNG WESTEUROPÄISCHER GEISTESSTRÖMUNGEN UNTER DEN BULGAREN.
Jubiläumsalmanach Königreich Bulgarien, Leipzig-Sofia 1928, 29—32 a *sep.*.

L'ÉTAT ACTUEL DE LA POÉSIE POPULAIRE ÉPIQUE YOUGOSLAVE.
Le Monde Slave, Vième année, (Tome II) Juin 1928, 321—351.

1929 JMÉNO „JUGOSLAVIJA".
Bidlův Sborník, Praha 1929, 392—412 a *sep.*
KO JE STVORIO „JUGOSLOVENE" I „JUGOSLAVIJU".
Nova Evropa, kn. XIX, br 2, 47—60.
VELIKA ZBIRKA SLOVENSKIH NARODNIH PESMI Z MELODIJAMI.
Etnolog, Glasnik Etnografskega muzeja v Ljubljani, III., *sep.* 1—54.
LA POÉSIE POPULAIRE ÉPIQUE EN YOUGOSLAVIE AU DÉBUT DU XXème SIÈCLE.
Travaux publiés par l'Institut d'études slaves. — X.
Paris 1929, 1—77 + XXI planches.
NYNĚJŠÍ STAV JIHOSLOVANSKÉ NÁRODNÍ EPIKY.
(Původní české znění přednášek na pařížské Sorboně v květnu 1928.) Národopisný Věstník československý, XXII, č. 1, Praha 1929, 1—19 (v. r. 1928).
ZUR GESCHICHTE DER HEUGABEL. (SLAV. VIDLY).
Wörter u. Sachen, XII, 2, Heidelberg 1929, Fol. 316—341, a *sep.*

1930 ZAČETKI ČEŠKOSLOVAŠKO-JUGOSLOVANSKE ZAVEZE.
Jutro, Ljubljana, 7. marca 1930, 6.
Řeč při zahájení I. sjezdu slovanských filologů 6. X. 1929 v Praze.
Slavia VIII, 4, 840—849.
DIE NEUORDNUNG JUGOSLAVIENS.
Prager Presse 24. und 17. Oktober 1930.
IM SLAVISCHEN SÜDEN.
Beilage zur „Prager Presse" Nr. 42, 1930 (19. Oktober).
VERGANGENHEIT, GEGENWART UND ZUKUNFT DES PATRIARCHALISCHEN JUGOSLAVIENS.
Beilage zur „Prager Presse" Nr. 45 1930 (9. November).
ZA NÁRODNÍ EPIKOU PO JUGOSLAVII.
Československo-jihoslovanská Revue, ročník I., č. 3, 111—114 a 8 obr., č. 4, 154—160 a 21 obr.

1931 AUF DEN SPUREN DER VOLKSEPIK DURCH JUGOSLAVIEN.
Slavische Rundschau. III, 1931, 173—183.
Překlad redakční článků z r. 1930 bez obrázků.
TRAGOM NAŠE NARODNE EPIKE.
Riječ. Zagreb 25. aprila 1931. God XXVII. br. 16, str. 12—14.
(Redakční výtah čes. článku.)
NEKOLIKO RIJEČI O PRVIM DUBROVAČKIM PJESNICIMA.
Iz dubrovačke prošlosti. Zbornik u čast M. Rešetara. Dubrovnik, a sep. 11 stran.
MYŠLÉNKY SLOVANSKÉHO FILOLOGA O HOSPODÁŘSKÝCH STYCÍCH SLOVANSKÝCH.
Slovanský Obzor, II., č. 3—4, str. 6—7.
DIE TSCHECHOSLOVAKISCHE SLAVISTIK VOR DEM KRIEGE.
Prager Rundschau. I. Nr. 2, 130—143.

Der Ausbau der slavistischen Studien in der Tschechoslovakei.
Prager Rundschau. I. Nr. 4, 332—348.
Moderne jugoslavische Guslaren.
Beilage zur „Prager Presse", 25. Dez. 1931, Nr. 52.
Zpráva o vědecké cestě po Jugoslavii r. 1930.
Ročenka Slovanského ústavu, III. 103—104.

1932 Ivan Meštrović als Rhapsode. Der „Klaggesang von der edlen Frauen des Asan-Aga" in einer neuen Version.
Beilage zur „Prager Presse", 17. April 1932, Nr. 16.
Domovina Asanaginice. Goethe: Klaggesang von der edlen Frauen des Asan-Aga.
Goetheův sborník. Státní nakladatelství v Praze. Lex. 252—266.
Zpráva o vědecké cestě po Jugoslavii r. 1931.
Ročenka Slovanského ústavu, IV. 107—110.

1933 V domově Ivana Meštroviće.
Radiojournal, 20. V. 1933. Roč. XI., č. 10. S 4 obrázky.
Prag und Jugoslaviens Studentenschaft.
Prager Presse, 31. V. 1933. Sonderbeilage „Die kleine Entente".
L'Epopée Yougoslave. André Vaillant, Les chants épiques des Slaves du Sud. Paris 1932. Rec. Byzantion Tome VIII, fasc. 1, 1933, str. 338—347.
Slovanský ústav v Praze.
Slovanská spolupráce. V Praze 1933, str. 26—38.
Kod Meštrovića i njegovih.
Ivan Meštrović kao pjevač epskih narodnih pjesama. Nova Evropa. 15. VIII. 1933, str. 25—30.
Nouvelles observations sur l'état actuel de la poésie épique en Yougoslavie.
Revue des études slaves. XIII, Paris 1933, str. 16—50.
Konstanty Wiskowatyj: Pogłosy historji polskiej w epice jugosłowiańskiej.
Úvod. Str. IX—XIX. (Práce Slovanského ústavu v Praze, sv. XI. V Praze 1933.
Spomini na Ptuj.
Časopis za zgodovino in narodopisje. Leto XXVIII. Maribor 1933, str. 67—82.

1934 Zpěvačky epických písní v Dalmacii.
Československo-jihoslovanská revue. Roč. III. (1933), str. 297 až 301. 4 obr.
Nekoliko zadaća u proučavanju narodne epike.
Prilozi proučavanju narodne poezije. Beograd 1934, str. 2—5.
Srbsko-chrvatská balada o ženě Asan Agy (Asanaginica) během 150 let. Międzynarodowy zjazd slawistów. Księga referatów. Sekcja 2. historja literatury, Warszawa 1934. Str. 114—118.
Dnešek a budoucnost Jugoslavie.
Prosloveno v československém rozhlasu 1. prosince 1934. Československo-jihoslovanské revue IV. 1934 str. 165—167.

1935 Epensängerinnen in Dalmatien.
Slavische Rundschau. Jhg. VII. 1935 str. 36—43 (překlad redakce, čl. z r. 1934).
Slovanská vzájemnost a umění (projev při zahájení výstavy ruského malířství v Praze 9. III. 1935).
Slovanský přehled XXVII. (1935), str. 89—91.
Asanaginica sa Šipana.
Nova Evropa aprila 1935, knjiga XXVIII. br. 4 i 5, str. 112—119. Prilog. Pavle Kuvelić sa Šipana (2 obr.)
Les études slaves en Tchécoslovaquie,
Le Monde Slave XIIe année 1935 Tome III (aout) 198—229, 361—392, Tome IV, 39—75, 161—203.
Les articles réunis dans le volume:
Les études slaves en Tchécoslovaquie.
Travaux publiés par l'Institut d'Etudes Slaves XVI. Paris 1935, str. 143.
Das Original von Goethes »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga« (Asanaginica) in der Literatur und im Volksmunde durch 150 Jahre. Germanoslavica Jhg. III (1935), str. 354—377, Jhg. IV (1936), str. 94—115 a 285—309. Vyjde též knižně v nakl. R. Rohrera v Brně.

1936 O postavení jihoslovanské ženy. (Přednáška v Malé dohodě Ženské 29. I. 1936.) Československo-jihoslovanská revue. Roč. V. (1935/36). Str. 206—210.

1937 Slovanská myšlenka před Kollárem.
Zvl. otisk ze Sborníku »Slovanská vzájemnost 1836—1936«. Nákl. České akademie věd a umění a Slovanského ústavu. Str. 22.
Hundert Jahre der »Slavischen Wechselseitigkeit« J. Kollárs.
Slavische Rundschau IX (1937). Str. 13—23.
Zgodovinski podatki o slovenskih narodnih pesmih.
Časopis za zgodovino in narodopisje. Letnik XXXII (1937) 300—307.
Glagol *knaditi*. Prilog leksikografiji i proučavanju narodne pesme. Beličev Zbornik.

REJSTŘÍK OSOBNÍCH VLASTNÍCH JMEN

(Osobní vlastní jména z »Bibliografie«, str. 581 a nn., do tohoto rejstříku pojata nejsou.)

Abensperg-Traun, hrabě, nejvyšší komoří 144, 154; jeho otec 144.
Addison J. 414.
Adelung F. 86, 86[4], 88.
z Aehrenthalu Lexa, Alois Leopold, baron 187.
Ahacel M. 293, 570.
Ahn Fried. 398.
z Ährenthalu, viz z *Aehrenthalu!*
Alekšej Michajlovič, car 505.
Alexander I., car 4 („ruského císaře").
Alexander I. (Obrenović), král srbský 313[85].
Alexander III., car 165.
Alexander Battenberg, kníže 214, 215 („kníže"), 215[51], 229.
Alexander (Karagjorgjević), vladař srbský, pozd. král jsl. 531, 531[102], 533, 534, 535, 552, 559.
Alexander Veliký 241[136].
Alexius, sv. 506.
Alter F. Ch. 468.
Andrić N. 517[11], [15].
Anker J. 111.
Anton K. G. 112.
Anzengruber L. 193.
Apollonios Tyrský 507, 510, 511, 513.
Appeltauer K. 116, 117[58].
Appendini F. M. 93.
Apuleius L. 404.
Aquaviva Claudius 544.
Argirov S. 222[71], 252, 393.
Archangel'skij A. S. 189.
Aristoteles 414.
Arndt E. M. 82[180].
Asboth O. 381.
Ascoli G. I. 267.
Assemam J. Š. 176, 356.
Aškerc A. 380.
Attila 507.
Auersperg Ant., hr. (Anast. Grün) 122, 131[131], 136, 142, 523[51], 568, 573, 574.
Augustin, sv. 569.

Babiaczyk A. 471[22].
Babić-Gjalski L., viz *Gjalski Šandor Ksaver!*
Bačkovský F. 60.
Badalić H. 416.
Badeni K., hr. 331, 332.
Bach A. 66, 144, 174, 409.
Bach Michael, otec A. Bacha, 144.
Bakić P. 250.
Ban M. 416.
Bandtkie S. J. W. 63[112], 466.
Barčić E. 528.
Baron Jul. 408.
Bartoli M. 241.
Bartolomeo Paolino, fra 89, 90, 90[14] (Filip Wesdin), 96.
Baudelaire Ch. 405.
Baudouin de Courtenay J. 263[2], 264, 265, 266 („Častiti gospod!"), 266[5] („Vážený pane!"), 267, 268 („učitel"), 270[8], 272, 273, 274, 275, 276, 277[15], 278, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 291, 292 („učiteli"), 293, 296, 297, 299, 302, 304, 312, 317, 321, 326, 329, 344, 348[138], 351, 357, 370, 371, 371[219], 383, 394, 395, 398, 400, 401, 425, 437.
Bauer Adolf, prof. 335.
Bauer Ante, arcibiskup 195.
Bazala A. 196.
Bdin-Radosavljević S., viz *Radosavljević-Bdin S.!*
Beck A. J. 199.
Beck Ch. D. 440.
Beck M. V., minist. předseda 199.
Bedekovićové, charv. šlechtický rod 192.
Bedřich II., král pruský 566.

Bedřich Vilém III. 4 („pruského krále").
Bedřich Vilém IV., král pruský 468.
Beer Ad. 331.
Belcredi R., hr. 269.
Belić A. 184, 189, 195.
Bella, Della Bella A. 546.
Beneš E., president 560.
Benfey Th. 185.
Benigar J. 271.
Béranger P. 249.
Berneker E. 433, 471, 479, 486.
Berneker F., žák vídeň. ak. výtvarných um. 337.
Bertuch F. J. 36, 37.
Bezzenberger A. 467.
Bežek V. 375, 390.
Biankini J. 312.
Bidlo J. 197[1], 233, 514, 560.
Bilbasov V. A. 234.
Bílý F. 442.
Birt Th. 407.
Blandoja, matka Buova d'Antona 510.
Blažek T. 409.
Böckh A. 175.
Bodjanskij O. M. 457.
Boeckh A., viz *Böckh A.!*
Boev B., viz *Bojev B!*
Bogišić V. 200, 237.
Bogović M. 409, 417.
Bohorič A. 16, 17 (bohoričice), 137, 414, 542.
Bojadžiev Z. 206.
Bojev B. 528.
Bolica Kotoran I. 414.
Bolte J. 489.
Bonitz H. 160, 175, 176.
Bopp F. 90, 93, 94, 95, 97, 99, 149, 152, 153, 156, 170, 466, 466[7, 8], 467.
Bosanac S. 190.
Bošković M. 532.
Boué A. 200, 208, 224, 225.
Bova, viz *Buovo d'Antona!*
Boyesen K. J. 408.
Brand Jak. 111.
Brandes G. 82, 405.
Brandl V. 286, 390, 396.
Brandt R. 286, 296, 394, 397.
Branković Jiří II. 516.
Brentano C. 122, 570, 572.
Bretholz B. 499.
Brkić, kapitán v Mitrovici 517.
Brlić I. 17, 21.
Brockhaus F. A. 13, 78, 232.
Brodziński K. 24, 58.
Broch O. 180, 329, 491.
Broz I. 392.
Broz Z. 271.
Brücke E. W. 267, 276.
Brückner A. 183, 285, 380, 434, 466[11], 478, 497.
Brugmann K. 272, 272[10], 275, 275[13], 277, 278[16], 340, 400, 404, 441, 463[1], 498.
Brun F. K. 206.
Bruncvík (Reinfrit von Braunschweig) 507, 510.
Březovský F., Čech, truhlář v Záhřebě 93—94.
Bučar F. 190, 493.
Budilovič A. 48[28], 72[154], 74[161], 76, 274.
Budinić S. 553.
Budmani P. 311.
Budovec z Budova Václav 211[40].
Bühler Joh. Georg 89[12], 274, 276.
Bulić F. 242, 312.
Buovo d'Antona (Bova) 507, 508, 510, 511, 512, 513; jeho matka (Blandoja) 510.
Bürger G. 573.
Buslaev F. I. 512.
Byron G. 53, 121, 122, 124, 127, 131, 133, 146, 406, 572.
Bystroń J. 100[2], 171.

Caesar Julius C. 408.
Caf Oroslav (Jiří) 132, 140, 141, 141[173], 141[173a], 154, 167, 436.
Camoëns L. 71.
Canisius P. 396.
Carey W. 96.
Carol I., král rumun. 165 („král rumunský").
Cathrein A. 120[70], 154.
Cerjak J. 262[2], 264.
Cervantes S. M. 71, 127.

Cicero Tullius M. 407.
Cigale M. 378, 426.
Cigler J. 566.
Cimperman 375.
Clam-Martinic 269.
Cojz Ž., viz *Zois Žiga!*
Colebrook H. T. 92[24].
Colloredo-Mansfeld Jeron. 426.
Colloredová-Mansfeldová, hraběnka 426.
Conev B. 330[110], 360, 393.
Coppée F. 405.
Cornu J. 431.
Csengery A. 270.
Curtius G. 272, 272[10], 375, 441 (ne E!), 475, 476.
Cvetko F. 109, 110, 110[31].
Cvijić J. 493, 535, 536, 560.
Cvjetković B. 197[1], 252.
Cybulski A. 470, 471, 477.
Cyril, apoštol slovanský 41, 54[65], 148, 157, 182, 202, 208[32], 232 („slovan. apoštolové"), 235 („slovan. apoštol."), 260, 281 („slovan. apoštol."), 283, 286, 299, 304, 310, 322[92], 354, 354[160], 355, 357, 359, 361, 362, 364, 365, 366, 390.
Czambel S. 64[126], 260.
Czarnocki A., viz *Dołęga-Chodakowski Z.!*
Czartoryski, kníže 269.

Čajkovac S. 196.
Čech, praotec 553.
Čech S. 269.
Čelakovský F. L., 14, 24, 39, 59, 121, 130, 141, 457, 470, 482, 554, 567, 568, 569, 574, 575, 576.
Čermák Jaroslav 556.
Čop M. 13, 14, 15, 19, 114, 114[50], 121, 122, 124, 554, 565, 569, 570, 571, 577.

Dajnko P. 15, 109, 322, 392.
Dalimil 521.
Dalmatin Anton 542.
Dalmatin Jiří 297, 438, 542, 568.
Daničić Gj. 23, 159[6], 170, 199, 201, 203, 291, 292, 293, 294.
Danilevskij G. P. 405.
Danilevskij N. J. 48[28].
Danjko P., viz *Dajnko P.!*
Dankovský B. 140.
Dante A. 51[41], 69, 127, 578.
Dantscher V. 143.
Daudet A. 405.
Dąbrovski J. H. 66[135].
Deák F. 270.
Delbrück B. 466[8], [11].
Della Bella A., viz *Bella!*
Demeter D. 523.
Dem'jančuk V. 190.
Demosthenes 161.
Denis E. 203, 532.
Deržavin G. R. 512.
Descartes R. 414.
Deželić F. 190.
Dežman I. 416.
Diels P. 471.
Dietrichstein Moritz, hr. 150, 151, 152.
Diez F. Ch. 63, 143, 156, 467.
Dimitrij, sv., metropolita rostovský 512.
Diokletian 240.
Djuvernua A. L. 394.
Dobrjanskij A. 72[154].
Dobrovský J. 3, 14, 18, 27, 32, 36, 38, 39, 40, 41[47], 55[71], 56—57, 57, 61, 62, 76, 76[166], 88, 91, 92, 94, 140, 141, 156, 183, 185, 344, 347, 354, 355, 454, 454[3], 455, 456, 458, 460, 461, 462, 464[3], 465, 466, 520, 521, 553, 554, 565.
Dolenc M. (Dollenz) 163.
Dołęga-Chodakowski Z. (Czarnocki A.) 58.
Dollenz M., viz *Dolenc M.!*
Dominkuš A. 134, 138, 143.
Dostoevskij F. M. 406.
Drabosnjak-Schuster A. 299[36], 382.
Draganov P. D. 307.
Dragošić H. 416.
Drašković J., hr. 173, 417, 518, 522, 551.
Draškovićové, charv. šlechtický rod 192.

Drinov M. 201, 206, 207, 208, 209, 213, 220, 230 („bulharský kritik"), 308[73], 349, 394.
Držić Gj. 236.
Držić M. 415.
Dubrovskij P. P. 66.
Duka P. (Duca), polní podmaršálek 40.
Dümmler E. 362, 362[189].
Dumont A. 201, 202 („francouzský cestovatel").
Durdík dr. 269.
Durych Fortunát 465.
Dušan, viz *Štěpán Dušan!*
Dzieduszycki W., hr. 270.

Đ..., viz *Gj...!*

Ebert A. 473.
Ebner Ladislav 193.
Edison T. A. 377.
Edlauer F. 116, 117[58].
Eichhorn J. A. 468, 470 („ministrovým").
Eipeldauer, viz *Richter Josef!*
Eitelberger R. 175.
Elze Th. 382, 391, 438.
Emler Josef 203.
Engel J. Chr. 205, 243.
Erben K. J. 24, 66, 287, 390, 396, 554.
Erdődy, hrabě 192.
Erjavec F. 380.

Fabjančič V. 531—532[102].
Fallmerayer J. Ph. 158.
Fancev F. 190.
Fäulmann, řed. gymn. v Solnohradě 154.
Fauriel Cl. Ch. 131.
Fekonja Andrej 391.
Fekonja Roman 167—168.
Felder C. 144[185].
Ferdinand I., císař 250.
Ferdinand V., císař 470 („císař").
Ferić Gj. 414.
Ferstl Fr. 134.
Ficker F. 112.
Fiedler J. 199.
Fichte J. G. 49, 54, 115, 571.
Filić K. 190.
Finger, vídeň. advokát 144.
Fischhof A. 270.
Flajšhans V. 367.
Fleischer H. 472.
Florinskij T. D. 100[2], 171, 341, 351, 395, 398.
Folengo H. 40.
Fortis A. 34[11], 35, 521[42].
Fortunatov F. F. 354.
Fortunij J. (Srića, Srićić) 414.
Fouqué de la Motte F. H. K. 577.
Francev V. A. 447.
František I., císař rakouský 4 („rakouského císaře").
František Ferdinand, následník 529.
František Josef I., císař 144, 551.
Freuensfeld J. 322.
Friedjung H. 558.
Friedrich, viz *Bedřich!*
Friedrich J. 382.
Fries J. F. 49, 49[31], 50.
Frisch J. L. 464.
Frušić D. 7, 18, 21.

Gabriel L. 120.
Gabron A. 263[2], 297, 321, 335.
Gaj L. 13, 14, 16, 21, 43, 45, 46, 113, 129, 136, 417, 516, 518, 519, 522, 523, 523[51], 549, 553, 554.
Garšin V. M. 406, 423.
Gartner Th. 431.
Gärtner W. 151.
Gaupp E. Th. 468.
Gautsch P. 309, 316, 318, 331, 332.
Gavrilović A. 395.
Gavrilović M. 532[102].
Gebauer J. 179, 220, 221, 260, 261, 274, 398, 442, 444, 445, 458, 484, 485.
Geibel E. 576.
Geiger W. 267.
Geitler L. 98, 354.
Gellert Ch. 566.
Gelli Giov. B. 415.
v. Gentz F. 5 (Генцъ), 8, 20.
Gercen A. I. 405.
Gesemann G. 462.
Gesner J. M. 440.

Gessner Konrad 464.
Gešov I. E. 219.
Gindely A. 199, 203, 210.
Gjalski Šandor Ksaver (Babić Ljub.) 194, 403, 405, 528.
Gjorgjević Gj. 100[2], 170[26], 171.
Gjorgjević Pera P. 21, 416.
Glaser K. 3, 319, 320, 325, 345[130], 361, 371, 395, 398.
Gleim J. 566.
Globočnik A. 142[180].
Glückselig-Legis G. T., viz *Legis-Glückselig G. T.!*
Gödeke K., viz *Goedeke K.!*
Gödel-Lannoy H., viz *Goedel-Lannoy H.!*
Goedeke K. 31[1].
Goedel-Lannoy H., baron 258, 444.
Goerres J., viz *Görres J.!*
Goethe J. W. 5, 6, 21, 24, 29, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 53, 71, 112, 124, 133, 170[24], 249, 380, 487, 567, 572, 573, 578.
Goetz L. K. 481.
Gogol N. V. 406.
Goll J. 197[1], 220, 221[66], 442, 448.
Golovkin M. G., hrabě 85—86, 86.
Gončarov I. A. 406.
Görres J. 88, 93, 94, 97.
Göthe J. W., viz *Goethe J. W.!*
Gottschall R. 320.
Gottsched J. Ch. 41.
Götz L. K., viz *Goetz L. K.!*
Grabowski, kapitán 89.
Graff L. 336, 336[119].
Gray T. 133.
Gregorčič S. 269, 404, 436.
Greiner Joh. Lor. 124.
Grey E. 532.
Grigorovič V. J. 457.
Grillparzer F. 19, 578.
Grimm J. 7, 8, 17, 21, 24, 29—42, 29, 30, 31, 32, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 63, 131, 133, 143, 149, 153, 156, 185, 465, 466, 467, 482, 489, 521[42].
Grimm W. 24, 31, 117, 489.
Grškovič 393, 397.
Grujić N. 526.
Grün Anast., viz *Auersperg Ant., hr.!*
Gundulić I. 415, 486, 545.
Gutmann A. 135.

Habětínek K. 199.
Hadžić J. (Miloš Svetić) 11.
Hájek z Libočan V. 93.
Hallama J. 473.
Hammer J. 88, 96.
Haněl J. M. 556.
Hanka V. 24, 59, 63[122], 93, 141[173], 148, 159.
Harambašić A. 79[175].
Hartel W. 277.
Hasdeu B. P. 315, 394.
Hassler, prof. v Št. Hradci 111.
Hattala M. 76, 141, 260, 261, 274, 442, 540[1].
Hauck A. 362[189].
Havlasa B. 556.
Havlíček K. 67, 555, 555[1], 560, 561.
Haxthausen W. M. M. 37.
Haym R. 444.
Hegel G. W. 49, 53, 54, 77, 81, 81[179].
Heine H. 406.
Heinzel R. 99, 276, 279.
Hektorović P. 393.
Helfert J. A., baron 199, 236.
Heller K. 199.
Herder J. G. 35, 54, 55, 55[71], 56, 57, 60, 112, 320[89], 444, 465, 494, 564, 573[11], 574.
Herić S. 514.
Herkel J. 59, 61.
Hermannsthal F. 571.
Herzen A. I., viz *Gercen A. I.!*
Hilscher J. E. 572.
Hirschfeld V. 203.
Hirt H. 340.
Hoefler K. 203.
Hoelderlin F., viz *Hölderlin F.!*
Hoelty L. H. Ch., viz *Hölty L. H. Ch.!*
Hoenigmann, viz *Hönigmann!*
Höfler K., viz *Hoefler K.!*
Hofmann Emanuel 175.
Hohenwart K. 198.
Hochenegg J. B. 154.
Hochstetter F. 225.

Hölderlin F. 566.
Holeček J. 556.
Hölty L. H. Ch. 122, 566.
Holzapfel I. 566.
Holzhausen, majitel knihtiskárny 188.
Homberger J. 391.
Homér 23, 35, 127, 132, 157, 177, 488, 578.
Hönigmann, kupec 103[7].
Hopf J. K. 205.
Horák Jiří 29—42, 173—190, 191—196, 257—261, 403—424, 454[3], 463—495, 496—499, 503—513, 562—579.
Horatius Flaccus Q. 404, 407, 414.
Hormayr J. 19 (též Harmayr, Harmajir), 41[47].
Hren T. 273, 290.
Hrovat L. 375, 376.
Hrubý V. 484 („český rada"), 484[2].
Hubad F. 393.
Hube R. 200.
Huber A. 100[2].
Humboldt A. 452[1].
Humboldt W. 24, 149, 465, 564, 567.
Hus J. 54[65].
Hýsek M. 446.

Chamisso A. 122, 572, 573, 574, 577.
Chézy A. L. 89.
Chmelenský J. 61.
Chodakowski Z., viz *Dołęga-Chodakowski Z.!*
Chocholoušek P. 556.
Chomjakov A. S. 82.
Chrzanowski I. 471[22].

Ibsen H. 405.
Ilešić F. 263[2].
Il'inskij G. A. 434.
Ivan Hrozný, car 505.
Ivančić J. 154.
Ivanišević I. 567.
Ivanov M. 394.
Ive A. 431.
Ivić A. 197[1], 252.
Ivšić S. 190, 195.

Jadwiga, královna 505.
Jäger Jos. 120.
Jagić V. 4, 32[2], 79[175], 100[2], 145, 159[6], 166, 168, 170, 173—190, 173, 174, 174—175, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191—196, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197[1], 208[32], 231, 233, 234, 234[114], 250, 251[172], 253, 258, 259, 261, 262, 262[1], 268, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 283, 285, 286, 297, 299, 303, 304, 307, 309, 311, 314, 315, 316, 319, 321, 325, 328, 328[104], 330, 331, 335, 336, 337, 338, 342, 343, 344, 346[133], 351, 352, 353, 354, 354[160], 357, 365, 366, 368, 369, 383, 390, 393, 395—396, 397, 398[242], 399, 401, 415, 416, 416[24], 430, 432[5], 433, 434, 443, 444, 445, 448, 453, 457, 464[2], [4], 477, 477[40], 478, 479, 481, 491, 492, 496, 507, 514; — *rodiče* 189, 191; *otec* 173, 174, 192, 194; *matka* 174, 188; *bratr matčin* 174; mladší *bratr* (duchovní) 174, 188; druhý mladší *bratr* (úředník) 174; *sestra* 191; *žena* (roz. Strupiová) 175, 189, 191; *deera* 191.
Jahn L. 563.
Jaklin M. 106, 109, 110.
Jakovlev V. A. 206.
Jakubec Jan 446.
Jamnicky 279.
Jan, arcivévoda rakouský 111, 112—113, 565.
Jan, exarch bulharský 355.
Jan Lucemburský 211[40].
Jan Nepomucký 54[65].
Jan Svatokřižský (Janez Krstnik od Sv. Križa) 324.
Janez Krstnik od Sv. Križa, viz *Jan Svatokřižský!*
Janežič A. 373, 390, 393.
Jarnićová D. 417, 418.
Jarnik U. 47, 108, 566.
Jarosiewicz R. 390, 397.
Jastrebov I. S. 301, 302, 305, 306, 308, 309[76], 310.

Jelačić J., bán 174, 194, 526, 551, 555.
Jelínek E. 80.
Jellinek Max H. 29.
Jenko A. 531[102].
Jireček Hermenegild 198, 199 (tři Jirečkové), 201 („Jirečkův strýc"), 204, 221 („bratr Jos. Jir."), 517[11].
Jireček Josef 198, 199, 200, 201 („Jirečkův otec"), 202 („otec") 203 („otec"), 204, 211 („otec"), 221 („otec"), 258, 397, 443; — *bratr*, viz *Jireček Hermenegild; žena* 221[67]; *syn*, viz *Jireček Konstantin!*; tři *dcery* 199, viz též *Jirečková Svatava!*
Jireček Konstantin (Josef Konstantin, vlastně Josef Hermenegild) 180, 197—256, 197, 197[1], 198, 199, 200, 201, 202, 202[12], 203, 203[17], 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 211[40], 212, 213, 213[48], 214, 214[49], 215, 215[51], 216, 216[53], 217, 218, 219, 219[60], 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 230[95], 231, 232, 233, 234, 234[114], 235, 235[117], 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 245[149], 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 259, 434, 468[14].
Jirečková Svatava, sestra Konst. Jirečka 253.
Jiruš J. B. 556.
Joergel Hans, viz *Richter Josef!*
Johnová E., viz *Marlittová-Johnová E.!*
Jones W. 93.
Jordan Jan Petr 471, 472, 473.
Jordanes (Jordandes), dějepisec 351—352.
Jörgel Hans, viz *Richter Josef!*
Josef I., císař 547.
Josef II., císař 441.
Jovanović Jovan, ministr 532[102].
Jovanović Ljuba 532[102].
Jovanović Petar 517.
Jovanović Zmaj Jovan 410.
Jungmann A. 91, 93, 93[29], 94, 95, 96,
Jungmann J. 52[49], 59, 61, 68, 76, 88, 91 („bratr A. Jungmanna"), 92, 458.
Juranić A. 20.
Jurčič J. 269, 380, 562.
Jurečka Gorazd 253.
Juričič (Jurišič) Jurije 323, 542.
Jurišič J., viz *Juričič J.!*
Juvenalis D. J. 407, 414.

Kačanovskij V. V. 393.
Kačić-Miošić A. 15, 35, 416.
Kadlec K. 560.
Kajsarov A. S. 89.
Kalajdovič K. F. 355.
Kalina A. 293, 294, 327, 328, 354.
Kamieński 123.
Kančev, ředitel v Sěru 305.
Kanitz F. 200, 208, 225, 230.
Kanižlić A. 545.
Kant I. 49, 50, 55, 115, 116, 119.
Kantemir A. D. 512.
Karadžić Sava, syn V. Stef. Karadžiće 11, 12.
Karadžić V. S. (Vuk) 3—21, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 16[1], 17, 18, 19, 20, 21, 22—26, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 33—34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 57, 65, 94, 121, 128, 129, 129[118], 137[157], 138, 147, 148, 163, 168, 171, 174, 248, 249, 350[143], 458, 465, 485, 521, 521[42], 548, 549, 550, 551, 554, 564; — *rodiče* 34; *otec* 34; *žena* 4, 11, 12; *děti* 11, 12; *syn* (Sava) 11, 12; *dcera* (Mina) 4.
Karadžićová Mina, dcera V. Stef. Karadžiće 4.
Karagjorgje (černý Jiří) 34, 548, 554.
Karamzin N. M. 10, 146.
Karásek J. 165[22].
Karavelov P. 214, 219.
Karavelov Ek. 222[72].
Karel, viz *Carol!*
Karel IV., král český 48, 553.
Karlić P. 190.
Karłowicz J. 485.

Karnarutić B. 416.
Karpf F. 494[12].
Karskij E. F. 190.
Kastelec Matija 372, 392.
Kastelic Miha 121, 124, 135, 565, 566.
Kašić B. 414, 544.
Kateřina, sv. 312, 312[82], 396.
Kateřina II., císařovna 231.
Kaysarov A. S., viz *Kajsarov A.S.!*
Keppen P., viz *Koeppen P.!*
Khuen-Hederváry K., hrabě 421, 527.
Kirčevskij I. V. 54.
Kircher Athan. 547.
Klaproth I. 85, 97.
Kliment, bulhar. biskup za Alexandra Battenberga 214.
Klopstock F. G. 38, 55.
Klun K. 318, 331, 332.
Koblar A. 391.
Kocbek F. 391.
Kocel 321, 355, 359, 362, 363, 365.
Kočevar F. 118, 125, 127, 133, 138, 389.
Koehler, viz *Köhler!*
Koeppen P. 45, 59.
Koerner, viz *Körner!*
Kohl J. G. 512.
Köhler, lipský antikvář 265[4], 266, 266[5].
Köhler R. 185.
Kojčevová M. (Koïtschewa M.) 216[53], 219[60].
Kollár J. 24, 43—84, 43, 44, 45, 46, 46[15], 47, 48, 49, 50, 51, 52, 52[49], 53, 54, 55, 55[72], 56, 57, 57[85], 58, 58[89], 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 74[161], 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 97, 98, 121, 130, 132, 136, 140, 141, 163, 175, 260, 319—320, 320[89], 380[327], 381, 406, 411, 452, 452[1], 457, 458, 461, 465, 470, 519, 525, 537, 549, 554, 567, 569, 575; Mína Kollárová (Schmidtová Wilhelm. Frieder.) 50 („Mína"), 97 („německou dceru pastorovu"), 130 („dcera německého pastora").
Kolosov M. A. 275.
Komenský J. A. 55[69], 486.
Končnik P. 262[2], 264, 268.
Konstantin Porfyrogenetos 185, 351.
Konsul Štěpán 542, 543.
Koperník M. 504.
Kopitar B. 3—21, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 17[1], 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27—28, 27, 28, 29, 30 (K), 32—34, 32[2], 33, 34, 34—35, 36, 37, 37[21], 38, 39, 40, 41, 41[43], 41[47], 42, 42[54], 55[71], 57, 63, 63[122], 68, 72, 99, 101, 109, 110[31], 121, 140, 141, 143, 144, 145, 145—146, 146, 147, 148, 149, 150, 150[209], 151, 152, 156, 159, 168, 170, 170[25], 182, 184, 185, 189, 248[160], 262, 299, 323, 323[95], 349, 350[143], 354, 355, 356, 357, 456, 458, 464[3], 465, 466, 468, 482, 521, 521[42], 548, 554, 563, 564, 565, 571.
Köppen P., viz *Koeppen P.!*
Korai, Korais (Κοραῆς) A. 39.
Körner K. Th. 572.
Körner W. 492.
Korytko E. 13, 293, 571, 572.
Koseski Vesel J. 562.
Kosma Indikopleustes 182.
Kossuth L., viz *Košut L.!*
Kostrenčić I. 200.
Košan J. 392.
Košar Jakub 106, 125[90].
Košut L. (Kossuth) 194, 551.
Kotěra J. 439.
Kotljarevskij A. A. 204.
Kotoran Bolica I., viz *Bolica Kotoran I.!*
Kott F. Š. 61.
Koubek J. P. 269.
Kovačević L. 213, 532[102]
Kovačevićová 196.
Kozarac J. 405.
Kraiński W. 471.
Kramář K. 559.
Krančič I. 262[2].
Kranjčević S. S. 405.
Krantz Albert 464.
Kraszewski J. I. 67.

Krejčí K. 155—172, 425—438
Krek G. 170, 290, 316, 344, 427, 428, 443
Krelj S. 298, 323, 324, 368[213], 395.
Krempl A. 47, 109.
Krilan, viz *Pagliaruzzi-Krilan Josip!*
Kristianović J. 14, 15, 146.
Kristyniacki I. 394.
Krištof, viz *Kryštof!*
Križanić J. 76, 181, 545, 547.
Krombholz V. 452.
Krone Julius 151.
Krones F. 114, 116, 287, 391.
Krstnik Janez od Sv. Križa, viz *Jan Svatokřižský!*
Krug W. T. 115, 119.
Krumbacher K. 184, 236, 239, 242, 479, 479[41], 481, 486, 491.
Krylov I. A. 10.
Kryštof, vévoda würtenberský 542.
Křížek Václav 556.
Kübeck Quido, baron, štyrský místodržitel 316.
Kuhn A. 142, 268.
Kucharski A. 14, 58.
Kukuljević-Sakcinski I. 175, 409, 418, 523, 550.
Kulakovskij P. A. 320, 410.
Kuliš P. A. 65 (kulišovka).
Kunik E. 477.
Kunšič I. 141[173].
Kurbskij A. M. 505.
Kurelac F. 204[17].
Kuzmič 378.
Kvas (Quass) Koloman 125, 132; jeho synovec 132.
Kvíčala J. 203, 441.

Lach-Szyrma K. 90.
Lachmann K. 175.
Lamanskij V. I. 66, 78.
Lamartine A. M. 131, 133.
Lamprecht K. G. 251.
Lang P. 390, 397.
Langer Ant. (Hans Jörgel) 31; viz též *Richter Josef!*
Lannoy-Goedel H., viz *Goedel-Lannoy H.!*
Lapajne J. 391.
Lassen Ch. 467.
z Lavantu biskupové-knížata 103.
Laveleye E. L. V. 214, 270.
Lavrov P. A. 393.
Lazarević, zemunský starosta 8.
Lazarević B. 530[93].
Leake W. M. 30, 40.
Leciejewski J. 257, 283, 285, 396.
Leeb J. 116, 117[58].
Leger Louis 468[14].
Legis-Glückselig G. T. 32[2], 36.
Lech, praotec 553.
Leibniz G. W. 464.
Lekše F. 262[1], [2], 391.
Lemayr K. 442.
Lendovšek J. 315, 372, 373, 375, 376, 376[229].
Leontić L. 530.
Leopardi G. 406.
Leopold I., císař 547.
Lermontov M. J. 53, 67, 82.
Leskien A. 183, 233, 267, 274, 277, 283, 284, 285, 328, 342, 345, 357, 392, 396, 400, 404, 433, 441, 463[1], 467, 471, 476, 477, 482, 498.
Leskovar J. 405.
Lessing G. 576.
Lešnik 106.
Levec F. 337, 375[227], 379[233], 425, 428, 432, 433, 436, 563, 574.
Levstik F. 287[24], 374 („levstikování", „Mistr"), 374[225], 378, 380, 562.
Lexa z Aehrenthalu, viz z *Aehrenthalu!*
Liebrecht F. 185.
Lieder-Rolicz D. 87.
Liechtenstein Alfred, kníže 270.
Liechtenstein Frant., kníže 234.
Lichtenstein H. 452[1].
Likavec Josef Calasanz (Likawec, Likawetz) 111, 113, 114, 114[51], 117, 118, 118[63].
Linde S. B. 61, 62, 68, 73, 76, 91, 466.
Linhart A. 51, 320[89], 518.
Linker Gust. 175.
z Linsberga Ludvík 282.
Livadić F. 523[51].
Ljackij E. A. 447.

Ljapunov B. M. 189, 262[1], 263[2], 349, 351, 353, 354, 366, 383, 389[241], 394.
Ljubić S. 311, 524, 525.
Lodereker Petr 553 (ne Lodecker)!
Loewe H. J. 203.
Loewenfeld R., viz *Löwenfeld R.!*
Lorković I. 524[56].
Lotze Herm. 473.
Löwe H. J., viz *Loewe H. J.!*
Löwenfeld R. 471.
Lucilius G. 407.
Luden H. 49, 466.
Ludvík XVI. 192.
Ludwig A. 274.
Luick K. 318.
Lundell J. A. 310.
Luschin A. 438.
Luther M. 301, 543.

Maciejowski W. A. 46[15], 58.
Macun J. 105, 391.
Mačik, záhřeb. censor 418, 419.
Madeyski S. 318, 331.
Magelona 511.
Mahnič A. 287[24].
Mácha K. H. 572.
Máchal J. 445, 460.
de Machaut Guillaume 211[40].
Major M. 47.
Majewski W. Skorochod 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97.
Makušev V. 208.
Malfatti, lékař arcivév. Žofie 143, 145.
Malinowski L. 268, 443.
Malý Jakub Jos. 270.
Maly Jos. Kar. 111.
Malyševskij I. 390.
Marek A. 60, 61.
Maretić T. 64[127], 100[2], 185, 394, 435.
Marhan J. 99—154, 197—256.
Marchet G. 429.
Marie Pavlovna, velkokněžna 6.
Marie Terezie, císařovna 173, 192, 441, 516, 547.
Marjanović S. 416.
Marković F. 125[95], 164[14], 404, 420.
Marlittová-Johnová E. 278.
Marn Franjo 271.
Marn Josip 391, 562, 576.
Maro, viz *Vergilius Maro P.!*
Marulić M. 236, 412, 414, 415, 417.
Masaryk T. G. 220, 444, 462, 527, 551, 558, 559, 560, 561.
Masing L. 304, 397.
Matković P. 200.
Matov D. 307, 315, 346, 346[133], 383, 394.
Matthisson F. 122, 124, 566.
Matzenauer A. 431.
Mauricius, císař 380, 381.
Maxmilián II., král český 542, 543.
Mayer F. D. 391.
Mayer R. 206.
Mayr J. G. 273.
Mažuranić I. 406, 526.
Medyński 58.
Megiser J. 464.
Mech, praotec 553.
Melanchton 543.
Mell A. 391.
Melusina 511.
Menčetić Š. 236, 236[123], 254.
Menzel K. A. 93.
Mérimée P. 416.
Meringer R. 276, 339.
Merlin, čaroděj 509.
Mesić M. 199.
Meško J. 391.
Metelko F. 13 (metelčice), 14, 15, 16, 17 (metelčice).
Metoděj, apoštol Slovanů 148, 157, 182, 202, 232 („slovan. apoštol."), 235 („slovan. apoštol."), 260, 281 („slovan. apoštol."), 283, 286, 299, 310, 322[92], 354, 354[160], 355, 357, 359, 361, 362, 364, 365, 366, 390.
Metternich K. V. 8, 20, 258.
Meyer G. 315, 318, 394.
Meyer-Lübke W. 431.
Mickiewicz A. 53, 67, 71, 77, 82, 115, 115[55], 122, 133, 406, 457, 468, 487, 571, 572, 574, 578.
Mihajlović E. 517, 518, 518[15], 519, 521.
Mihanović A. 86, 86[4], 95, 96, 96[36].
Michaelis J. D. 465.

Michal Obrenović III., kníže 526, 552.
Mikalja I. 553.
Miklošič Alois, bratr Fr. Miklošiče 103, 105[12], 107[20], 110, 120, 133—134 (mladší bratr), 144, 154; viz též *Miklošič F. (na konci)!*
Miklošič F. 3, 17[1], 26, 27, 29, 63, 72, 95, 99—154, 99, 100, 100[2], 101, 101[3], 101[3a], 102, 103, 103[7], 104, 105, 106, 107, 107[20], 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 117[58], 118, 118[61], 118[63], 119, 120, 123, 124, 125, 125[90], 126, 126[95], 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 137[157], 138, 139, 140, 141, 142, 142[181], 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 150[203], 150[211], 151, 152, 153, 155—172, 155, 155—156, 156, 157, 158, 159, 159[4], [5], [6], 160, 160[8], 161, 162, 163, 164, 164[14], 164[15], 165, 165[18], 165[20], 166, 167, 168, 169, 170, 170[25], 171, 172, 175, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 184—185, 185, 187, 189, 193, 196, 200, 207, 208, 209, 220, 248[160], 257, 258, 259, 261, 262, 267, 273, 275, 283, 284, 285, 286, 287, 299, 316, 319, 322[92], 328, 332, 340, 342, 344, 345, 345[129], 350, 350[143], 353, 354, 354[160], 355, 356, 357, 358, 359, 360, 362, 362[189], 363, 364, 366, 370, 371, 376[228], 379[235], 388, 393, 394, 396, 397, 398, 401—402, 402, 426, 430, 431, 442, 443, 444, 445, 466[8], 467, 470, 474, 476, 477, 513, 521, 525, 551, 562, 565; — *otec*, viz *Miklošič Jiří; matka*, viz *Miklošičová Marie; bratr otcův*, viz *Miklošič Martin;* tři *bratři* a pět *sester* 110, *bratří* 110, 139, *bratr* 145, jinak viz *Miklošič Alois, Miklošič Jan!; synové* 145, 155[1].
Miklošič Jan, bratr Fr. Miklošiče 102, 103, 103[7] (Ivan), 105[12], 107, 154; — viz též *Miklošič F. (na konci)!*
Miklošič Jiří, otec Fr. Miklošiče 100, 102, 102[5], 103, 104, 105, 107, 109, 118.
Miklošič Martin, bratr Jiřího, otce Fr. Miklošiče 104, 105, 105[12], 109, 110.
Miklošič Moriz 154.
Miklošičová Marie, roz. Zobovičová, matka Fr. Miklošiče 102, 103, 109.
Mikuláš I., car 523[51] („Nicolaus").
Mikuláš, kníže a král černohorský, viz *Nikola I. Petrović Njegoš!*
Milan II., Obrenović, král 165 („král srbský").
Milčetić I. 262[1], 314, 395.
Milde Vinc. Ed. 119.
Miletič L. 101[2], 180, 307, 328, 330, 338, 345[129], 347, 354[160], 365, 391, 392, 393.
Miljukov P. N. 532.
Miller O. 78.
Milojević M. 532[102].
Miloš I. Obrenović, kníže 8, 9, 13, 18, 517, 523 („knížete"), 548, 554.
Milutinović S. 18, 519.
Mína (Kollárova), viz *Kollár J.!*
Minčetić V. 416.
Miroslav, kníže chlmský (XII. st.) 313.
Mlčoch F. 447.
Modrinjak S. 109, 110[31].
Moellendorff-Wilamowitz K., viz *Wilamowitz-Moellendorff K.!*
Molè V. 182.
Möllendorf-Wilamowitz K., viz *Wilamowitz-Moellendorf K.!*
Mommsen Th. 158, 178, 407, 412, 478, 494[12].
Monti L. 528.
Moritz H. 382.
Mosel Ign. Fr. 151.
Muchar A. 111, 112, 113, 113[42], 114, 114[51]; *otec* 113[42].
Muka A. 485.
Müllenhoff K. 157, 177, 380, 477.
Müller Friedrich 200, 274, 276.
Müller J. 574.
Müller W. 42, 131, 134.

Murko A. J. 20, 124, 125[85], 132, 148, 322[92].
Muršec J. 47, 113, 114, 114[51], 135, 142.
Musić A. 263[2], 271, 272, 275[13], 403, 404[3], 417.
Mussafia A. 157.
Mušicki L. 5, 33[8], 36, 37, 38, 521.

Načovič B. D. 201.
Nagy J. D. 197[1], 252, 254[178].
Nahtigal R. 188, 189.
Náko Kálmán, hr. 119, 154.
Napoleon I. 49, 87, 120, 123, 173, 200, 264, 516, 547, 563, 564.
Navratil Ivan 100[2], 119, 120, 139, 144, 154, 562.
Nehring W. 183, 434, 471, 471[22].
Nemčić A. 409.
Nenadović, generál 528[84].
Nenadović L. P. 554.
Neofit Rilský 217.
Neruda J. 557.
Nestor 80, 235, 374[225], 464, 516.
Nevostrujev K. I. 281.
Newton I. 414.
Niederle L. 460.
Niemcewicz J. 58.
Nikola I. Petrović Njegoš 405, 531.
Nikolčov V. (Nikoltschoff W.) 216[53], 219[60].
Notker 32.
Novaković S. 28, 201, 237, 250, 268, 302, 326, 346[133], 391, 400, 540.

Oblak Ignác, otec V. Oblaka 262[2], 263, 264, 337, 381, 382[239].
Oblak Rafael, bratr V. Oblaka 263, 270, 281, 337.
Oblak Vatroslav 100[2], 114, 118[61], 119[69], 125, 142, 154, 171, 180, 182, 185, 262—402, 262, 262[1], 263, 263[2], 265, 266, 266[5], 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 281[17], 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 294, 295, 295[29], 296, 297, 297[31], 298[34, 35], 299, 299[36, 37], 300, 301, 302, 303, 305, 305[62], 306, 306[65], 307, 307[68], 308, 309, 310, 311, 312, 313, 313[85], 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 335, 336, 337, 338, 339, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 346[133], 347, 348, 348[138], 349, 350, 351, 352, 353, 354, 356, 357, 358, 358[169], 360, 361, 362[190], 363, 364, 365, 366, 367, 367[204], 368, 369, 369[214], 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 376[228], 376[230], 377, 377[231], 378, 378[231, 233], 379[235], 380, 380[237], 381, 382, 382[239], 383, 384, 389—399, 389, 389[241], 390, 392, 393 (O.), 395, 398, 399, 400, 401, 402, 427, 427[1], 430[4].
Oblaková, matka V. Oblaka, 263, 264, 270, 281, 296, 297, 333.
Oblaková Růžena, sestra V. Oblaka 262[2], 263, 333, 335.
Obradović D. 10, 548.
Oefele A. 465.
Ohonovskyj O. 391, 397.
Oidipos 435.
Oken L. 49, 50, 115, 119.
Oktavianus, císař 511.
Omersov N. 389[241].
Oncken H. 251.
Ondřej II., král 192.
Orěškov P. 189.
Orgelbrand S. 78.
Orožen J. 391.
Oršićové, charv. šlechtický rod 192.
Ossian 124.
Osthoff H. 272[10].
Ostromir, místodržitel novgorod. 355, 356.
Ostrovskij A. 512—513.
Ostrowski Tad. 123.
Ostrowski Wł. Tom. 119, 123, 143, 144, 145.
Ostrožinski O., viz *Utješenović Ostrožinski O.!*
Otto J. 78 (Nauč. slovník), 197, 209, 231, 232.
Ovidius Naso P. 393, 415.

Pagliaruzzi-Krilan Josip 425.
Pachenecker L. 290.

Pachler Faust. 150.
Pachmann Th. 165.
Pajek J. 154, 391.
Palacký F. 13, 14, 24, 59, 67, 74[161], 77[168], 92, 160, 203, 204, 458, 555, 556, 557.
Palauzov V. N. 206.
Palffy, hrabě 144.
Pannonij Jan 414.
Pantelin (Pantelić) J. 517, 518, 518[15, 20], 520, 521, 523.
Paolino d. S. Bartolomeo, viz *Bartolomeo!*
Pastrić Jerko 547.
Pastrnek F. 179, 189, 195, 257—261, 257, 258, 259, 260, 261, 277, 353, 381, 445.
Pašić N. 532, 532[102], 533, 534, 535, 536.
Páta J. 197[1].
Patačićové, charv. šlechtický rod 192.
Patricij (Patrizio) F. 414.
Paul H. 273, 341.
Paulino d. S. Bartolomeo, viz *Bartolomeo!*
Paulová M. 530[93], 560.
Pavel, sv., apoštol 300[38].
Pavić A. 421.
Pavletić K. (Štafić Osman-beg) 416.
Pavlinović M. 524, 525.
Pavlović Todor (Toša) 46 (ne Tomáš P.!) 517, 519, 522[45].
Pavšek J. 14.
Peisker J. 154, 226.
Penck A. 493.
Penn H. 576.
Persius Flaccus A. 407.
Perwolf J. J. 48[28].
Petermann R. E. 236.
Petíra S. 262—402.
Petr, car bulh. (X. stol.) 238.
Petr Georgievič Ol'denburgskij, princ 167.
Petr Karagjorgjević, král 528, 528[84], 534, 552.
Petr Veliký, car 48, 506, 512.
Petrarca F. 51[41], 122, 133, 575.
Petrovskij N. M. 464, 464[4].
Pfuhl Ch. T. 475, 476, 485.
Pilat Jos. Ant. 8, 19—20.
Pintar L. 154.
Platen A., hr. 42, 122, 571, 572.
Plater Stan., hr. 58.
Platon 414.
Plautus Maccius T. 415.
Pleteršnik M. 377, 393, 434.
Plohel G. J. 391.
Podgajski V. 196.
Podreka P. 290, 392.
Pogatscher, náměstek gener. konsula v Soluni 309[76].
Pogodin M. P. 47, 59, 65, 181, 457, 458.
Pohl J. V. 553.
Pohlin M. 553.
Pokrzywnicki 123.
Polívka J. 367, 395, 434, 445, 489, 507.
Polsterer Adalb. Joh. 117, 117—118.
Polybios 276, 443.
Pongračić F. 154.
Popov M. 8.
Popović Jevta 16.
Popović S. 41.
Posoškov I. T. 512.
Possart Paul Ant. F. K. 131, 133.
Possevino A. 545.
Potebnja A. A. 275.
Potočnjak F. 528, 532[102].
Pott A. F. 149, 466, 467.
Prejs P. I. 20 (též Praiz, Prejis), 457.
Premru, ředitel Orfanotrofia v Záhřebě 175.
Preradović P. 406, 409, 416, 417, 418, 520.
Preradovićová Ema (Regnerová), druhá žena P. Preradoviće 418.
Prešeren F. 13, 14, 15, 19, 122, 123, 124, 126, 128, 133, 134, 135, 140, 295, 410, 411, 423, 436, 554, 562—579, 562, 562[1], 563, 564, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579.
Preti G. 416.
Pribičević S. 558.
Primic J. N. 109.

Primicová Julie (Primičeva J.) 574, 575, 576 („pravá láska").
Probst J. 168.
Prokopios 351, 380, 521.
Protić S. 191, 532[102], 533, 534.
Psichari I. 315, 394.
Puff R. 108.
Pulszky F. 47.
Pustaj J. 398.
Puškin A. S. 10, 53, 67, 71, 82, 406, 410, 416, 487, 512, 572, 574.
Pypin A. N. 78, 79, 80[177], 178, 511.

Quass Koloman, viz *Kvas Koloman!*
Queillé E. 217.

Rabenstein, kupec 103[7].
Račkí F. 164, 176, 187, 189, 351, 412, 524, 524[56].
Radić S. 376[228], [558].
Radičević B. 23.
Radojčić N. 252, 435.
Radonić J. 244, 252.
Radosavljević-Bdin S. 301.
Rahlf A. 182.
Raič Anton 291, 390, 397.
Raič Božidar 105[11], 141[172], 141[173a], 142, 164, 164[15], 376[228], 555[1].
Rajačić J. 551.
Rajković Gj. 38, 38[27].
Rajnov N. D. 206.
Rakovac D. 409, 417.
Rakowiecki I. 58, 58[93], 92.
Ramovš F. 189.
Ranke Leop. 21, 24, 276.
Rask R. 16.
Rastislav, kníže velkomor. 362.
Rauch Levin, baron 176.
Ravnikar M. 12, 15, 19 (též Kaunichar, Raunicher), 390.
Regulus 276, 443.
Rehn, gener. konsul 400.
Reinfrit von Braunschweig, viz *Bruncvík!*
Resti Junije 414.
Rešetar M. 179, 180, 188, 189, 190, 191, 234[112], [116], 351.
Rieger F. L. 67, 176, 200, 269, 270, 556.
Riemer F. W. 6, 37.
Richter Josef (Eipeldauer, Hans Jörgel) 31, 31[1], 41, 132[136].
Rilski G. 216[53], 219[60].
Ripka H. 560.
Ritter P., viz *Vitezović-Ritter P.!*
Robič S. 331.
Robinsonová Th. A. L., viz *Talvj!*
Rodić G., generál 211.
Rolicz-Lieder D., viz *Lieder-Rolicz D.!*
Roman, biskup 125[90].
Rosa V. 553.
Rościszewski A. 58.
Rosich Anton 153.
Rost P. 479.
Rotteck K. W. 93.
Rousseau J. J. 49.
Rožić V. 348, 351, 394, 398.
Rožič, chirurg 110.
Rückert F. 42, 122, 137, 571, 572.
Rudolf, arcikn., následník trůnu 162 („díla následníka trůnu »Oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild«").
Rukavinová Z., viz *Šreplová Zdenka!*
Ruland W. 209.
Rumjancev N. P. 58[87], 59.
Ruvarac I. 213.
Rzewuski W. 85.

Saavedra, viz *Cervantes S. M.!*
Sabina K. 62[118].
Sakař J. 439.
Sakcinski I., viz *Kukuljević-Sakcinski I.!*
Salis J. 124, 566.
Saltykov M. E. (Ščedrin N.) 405, 406.
Samhaber Ed. 576.
Sarafov M. K. 214[49].
Sasinek F. 97.
Sáva, srb. arcibiskup 245.
Savigny F. K. 117.
Sax E. 270.
Scaliger J. C. 414.
Scott W. 121.
Sedlnitzky Jos. M. A. V. 8, 19.
Seetzen 85.

Sessler Milan 103[7].
Shakespeare W. 71, 131, 578.
Scheinigg J. 297[32].
Schelling F. W. 49, 50, 51, 54, 72, 81, 115, 119, 571, 573.
Scherer W. 32, 320.
Schiller F. 53, 55, 112, 115, 124, 125[90], 133, 487, 504, 566, 572.
Schlegel A. W. 57, 92—93, 112, 122, 123, 465, 564, 570, 571, 572.
Schlegel F. 33[7], 57, 85, 88, 89, 93, 94, 95, 99, 112, 465, 564, 572.
Schleicher A. 141, 142, 267, 268, 283, 345, 466, 466[10, 11], 467, 473, 474, 476, 484, 486.
Schlözer A. L. 40, 56[77], 93, 464, 519.
Schmid H. C. 12.
Schmid H. F. 496, 496[1], 497 („oběma autory"), 498.
Schmid Chr. 128, 135.
Schmidt Erich 164.
Schmidt Johannes 185, 267, 268, 340, 345, 349, 400, 467, 476.
Schmidt Joh. A. E. 472.
Schmidt Julian 320.
Schmidtová Wilhelm. Frieder., viz *Kollár J.!*
Schneller J. F. B. 113, 114.
Schoenleben J. L. 354.
Scholvin R. 274.
Schönleben J. L., viz *Schoenleben J. L.!*
Schopenhauer A. 405.
Schreiner G. F. 116.
Schuchardt H. 165, 318, 431, 463[1].
Schulze Ernst 577.
Schumi Fr., viz *Šumi Fr.!*
Schuster-Drabosnjak A., viz *Drabosnjak-Schuster A.!*
Sievers E. 267, 304, 329, 463[1].
Simeon, viz *Symeon!*
Simonič F. 107, 154, 167, 391, 436; — jeho *synovec* 107.
Simony F. 200.
Sisgoreus, viz *Šižgorić Jiří!*
Skalar A. 288, 291, 389.
Skerlić J. 530.
Sket J. 3, 263[2], 297[31], 319, 320, 323[95], 350, 361[184], 378, 379, 379[235], 380, 390, 391, 393, 395, 398.
Skorina Fr. 506.
Skrejšovský J. S. 161.
Slomšek A. 104[9], 108, 162.
Smetana B. 80 („Prodaná nevěsta").
Smičiklas T. 557.
Smith A. 512.
Smodek M. 456.
Smolé A. 122, 123, 567, 571.
Smolka Franc. 270.
Soběstianskij I. M. 380[237].
Sobolevskij A. I. 391, 392, 393, 396.
Soerensen A. 492.
Sojka J. E. 69[144].
Sokrates 119.
Solarić P. 140.
Soliman, sultán 210.
Sommaripa G. A. 289, 389.
Sörensen A., viz *Soerensen A.!*
Spalatin A. 393.
Spangenberg Joh. 298, 323, 389.
Sparvenfelt Joh. Gabr. 464.
Speranskij M. 190.
Spina F. 462.
Sracimir, car bulh. 217.
Sreznevskij I. I. 66, 110[31], 177, 178, 275, 281, 457, 522.
Srića, Srićić, viz *Fortunij J.!*
Srkulj S. 196.
Stalden F. J. 41.
Stalinskij 85.
Stamatović P. 517, 519.
Stanislav Ján 3—21, 22—26, 27—28, 85—98.
Stanojević S. 252.
Stapleton T. 291, 390, 397.
Starčević A. 176, 526, 528.
Starčević D. 176.
Steed H. W. 533.
Steig R. 36.
Stejić, správce gymn. v Nov. Sadě 517.
Stenzler Adolf Fryd. 90 (chybně „Steurler").
Sternberg K., viz *Šternberk K.!*
Sterne L. 414.
Steurler, viz *Stenzler A. F.!*

Stilfrid, otec Bruncvíkův 507.
Stoilov A. P. 395.
Stoilov Konstantin 214, 219.
Stojanov V. D. 200.
Stojanović L. 3, 257, 313[85], 393, 395.
Stoos P. 409.
Storm J. 329, 329[107].
Strabon 223.
Stratimirović S. 4, 5, 6 (metropolita), 7, 8, 8/9, 9, 10, 40.
Streitberg W. 466[11].
Stremayr K., ministr 442.
Stritar J. 374, 562, 563, 571, 574.
Strohal R. 390, 395, 396.
Strossmayer J. J. 176, 187, 191, 423, 477, 524, 526, 528, 528[84], 546, 551, 552, 556.
Strupiová A. 175.
Strzygowski J. 182.
Subotić Jovan 517, 518[15], 519, 520, 520[36], 521, 523, 525.
Subotić Jos. 171.
Supa, Suppan, viz *Zupan Jakub!*
Surowiecki W. 58, 87.
Suttner Hermann 199.
Svatokrižský Jan, viz *Jan Svatokrižský!*
Svetić Miloš, viz *Hadžić J.!*
Svętoplъkъ, kníže 362.
Sýkora H. 252 („Historik."), 252[174].
Symeon (Simeon), car bulhar. 238, 355, 515, 540.
Szyjkowski M. 477.
Szyrma-Lach K., viz *Lach-Szyrma K.!*

Šafařík Janko 198, 204.
Šafařík P. J. 8, 13, 14, 19, 24, 43, 46, 55, 55[72], 58, 59, 59[99], 63, 65, 66, 69, 72, 76, 88, 92, 97, 114[50], 121, 122, 130, 136, 141, 156, 160, 163, 175, 182, 183, 186, 198, 201, 202, 202[12], 203, 204, 205, 207, 208, 209, 238, 239, 248, 248[160], 253, 255, 265, 281, 286, 318, 330, 349, 350[143], 356, 358, 364, 390, 396, 442, 455, 456, 457, 458, 460, 463[1], 465, 467, 468, 470, 472, 478, 484, 517, 518, 520, 520[36], 521, 538, 554, 555, 556—557, 565.
Šachmatov A. 178, 273[12], 340.
Šamperl D. 130.
Šandor Gjalski K., viz *Gjalski Šandor Ksaver!*
Ščedrin N., viz *Saltykov M. E.!*
Ščepkin V. N. 330, 354, 365, 463[1].
Šenoa A. 424, 557.
Šišić F. 197[1], 203[15], 245[149], 530[93].
Šiškov A. S. 4, 10, 59.
Šišmanov I. D. 216[43], 229[89], 263[2], 346[133], 383, 394, 395.
Šižgorić Jiří (Sisgoreus) 413, 541.
Škorpil Hermenegild 222 („bratří Škorpilové").
Škorpil Karel 222 („bratří Škorpilové").
Škrabec S. 262[1], 263[2], 272, 272[9, 10], 273, 282[18], 285, 292, 295, 295[29], 296, 297, 300[38], 310[78], 312, 313, 314, 316, 321, 324, 326, 329, 334[116], 336, 340, 341, 368[213], 369, 370, 372, 373, 375, 376, 377, 377[231], 378, 379, 379[235], 381, 382, 391, 392.
Šlebinger J. 389[241].
Šljakov N. 397.
Šoklič Jakub 131.
Šrepel M. 154, 283, 321, 396, 403—424, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424.
Šrepel Vladimír, syn M. Šrepla 422.
Šreplová Vanda, dcera M. Šrepla 422.
Šreplová Zdenka, roz. Rukavinová, žena M. Šrepla 422.
Štafić Osman-beg, viz *Pavletić K.!*
Štěpán Dušan (Dušan) 12, 48 117, 201, 202, 212, 237, 238, 245, 247, 515, 523, 525, 540, 553, 558.
Štěpán Lazarević, despot 201.
Štěpán Nemanja 245 („zakladatel dynastie Nemanjićů").
Štěpán Prvověnčani 245.
Štěpán Uroš, syn Štěpána Dušana, 212, 213.
Štepišnik L. 390.
Šternberk (Sternberg) K. 452.

Štrekelj František, bratr K. Štreklje 425.
Štrekelj Karel 138, 154, 164[16], 179, 257, 263[2], 277, 284, 286, 291, 332, 375, 376, 390, 396, 425—438, 425, 426, 427, 427[1], 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438.
Štúr Ľ. 76—77, 77[167], 490, 525, 539, 554.
Šuklje F. 309, 316, 318, 331, 334.
Šulek B. 417, 525.
Šuman J. 388, 390, 430.
Šumi (Schumi) Fr. 391.
Šurmin Gj. 410.
Švazel 196.

Taaffe E. 258.
Tacitus C. 408.
Taine H. A. 405, 418.
Talvj (Robinsonová Th. A. L.) 21, 29, 31, 36, 37[21], 38.
Tansillo L. 415.
Tasso T. 415, 574.
Tautenhayn J. 164.
Taylor I. 182 (ne Tylor!)
Techmer F. 268, 274.
Tempsky B. 204.
Teodorović D. 46[17].
Teofan, moskevský diakon 511.
Tereščenko M. I. 532.
Tertnik I. 393.
Thallóczy L. 238.
Thukydides 276, 443.
Thun Lev, hrabě 104[9], 161, 198, 441.
Thurn, rak. velvyslanec v Petrohradě 20 (Turm).
Tieck L. 570.
Tichonravov N. S. 511.
Tichov N. 393.
Tirka D. 20.
Tkalčević A., viz *Veber-Tkalčević A.!*
Tolstoj L. N. 79, 79[175], 405, 406.
Toman F., sochař, 337.
Tomaschek W. 207, 211, 229, 315, 394.
Tombe 93.
Tomek W. W. 203, 218.
Tomíček J. S. 45[7], 46[18].
Topalović M. 409.
Torbar J. 176.
Toula F. 225, 229.
Traun, viz *Abensperg-Traun!*
Trautmann R. 496 („Naši autoři"), 496[1], 497 („oběma autory"), 498.
Treitschke H. G. 320.
Trinko I. 290.
Tristan 507, 508.
Trnski J. 416, 418, 419.
Trstenjak Anton, 100[2], 102, 104, 105[12], 106, 164, 169[23], 170, 170[24], 171.
Trstenjak Davorin 110, 125, 131, 132 („o devatenáctiletém Slovinci"), 132[136], 134, 135, 142, 164[14], 264, 265, 273, 275, 296, 297, 297[31], 391, 400.
Trubar P. 272, 290, 298, 323, 369, 389, 391, 398, 493, 542, 568[5].
Trübner K. 491.
Trumbić A. 525, 534, 535, 536, 559.
Tuma H. 529.
Turgenev I. S. 67, 278, 405, 406, 503.
Tylor, viz *Taylor!*

Udel 193.
Uhland J. L. 122, 137, 572, 573, 576.
Ungnad Jan 542, 543.
Uniker A. 299[36].
Uroš, viz *Štěpán Uroš!*
Urošević Miloš 7.
Ušeničnik A. 195.
Utješenović Ostrožinski O. 171.
Uvarov S. S., hr. 468.
Uvarovová P. S. hraběnka 259.

Václav, Sv. 260.
Vadnjal 335.
Vahlen J. 175.
Vakanović A. 417.
Valjavec M. 271, 281, 372, 376[228], 390, 392.
Valvasor I. V. 568, 573.
Vasilij zlatovlasý 507.
Vater S. 21, 93.
Vavpotič Marko 101[3a].
Veber-Tkalčević A. 92[22].
Velenovský J. 229.

Veljković Voja 532[102].
Vergerius Petr Pavel 542.
Vergilius Maro P. 127, 133, 408, 414, 415.
Verhovac M., viz *Vrhovac M.!*
Veriand, viz *Weriand de Graz!*
Verković S. 98.
Vesel Koseski J., viz *Koseski Vesel J.!*
Veselovskij A. N. 178, 185, 507, 511.
Vežić V. 416.
Vidaković Milovan 7.
Vidic F. 154, 262[1], 263[2], 300[37], 338, 400.
Vielhaber L. 199.
Virchow R. 158.
Viscovich, gener. konsul v Sofii 309[76].
Vitezić D. 528.
Vitezović-Ritter P. 416, 553.
Vladimirov P. 511.
Vlček Jaroslav 445, 446.
Vlček V. 197[1].
Vlkašin, viz *Vukašin!*
Vodnik V. 4, 108, 121, 320[89], 392, 566, 567, 568[5], 570.
Vojkfyové, charv. šlechtický rod 192.
Vojnović I. 405.
Volkmann W. 203.
Volkmer L. 322[92], 391.
Vollmöller K. 431.
Voltaire F. M. A. 33, 71.
Vondrák V. 179, 283, 284, 285, 316, 353, 354[156], 367, 368, 383, 393, 396, 397, 398.
Vostokov A. 14, 156, 170, 355, 356.
Vošnjak M. 557.
Vramec A. 370.
Vrančić F. 553.
Vraz S. 24, 26, 47, 65, 66, 99, 102, 108, 109, 110, 110[31], 111, 113, 114, 115 („přítel F. Miklošiče"), 115[55], 115[56], 117, 118, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 137[157], 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 147 („přítel Miklošičův"), 148, 153, 154, 164, 171, 298, 322[92], 349, 405, 406, 409, 410, 417, 420, 424, 518, 522, 550, 554, 565, 567[3], 569, 573, 574, 575, 576; — *otec* 109.
Vrhovac M. 33.
Vuk, viz *Karadžić V. S.!*
Vukašin (Vlkašin) 212, 213.
Vukotinović L. 409.

Wagner L. 158[3], 165.
Wachler L. 468.
Wachsmuth E. 472.
Wartinger J. 113.
Weber A. 177, 477.
Weidmann, knihkupec 178, 478.
Weigand G. 305, 305[62], 315, 395.
Weingart M. 452[1], 454[3].
Weise O. 407.
Weiss, učitel zpěvu na gymnasiu v Celji 270 („učitele zpěvu"), 271.
Wendel H. 515[3].
Weriand de Graz (Veriand, pán ze Št. Hradce) 391.
Werner C. 111.
Wesdin Filip, viz *Bartolomeo!*
Wessely C. 182.
Widerhofer H. 119.
Wiedemann O. 285, 396.
Wieland Ch. M. 55.
Wiesenauer F. 116, 117[58].
Wiesthaler F. 392.
Wilamowitz-Moellendorff K. 486.
Wilkins Ch. 96 (ne Wilkin!)
Wilson Hayman H. 96.
Windisch E. 274, 441.
Winkler A., baron 427.
Winter C. 433.
Wolf Ant. Alojzij, biskup 4, 20, 393.
Wolf Ferdinand 150.
Wolf Friedrich August 440.
Wolf Jiří, mad'. učenec 365[193].
Wollman F. 460—461.
Wollner W. 274.
Woronicz J. P. 58.
Wurzbach K. 32[2], 114, 116, 120, 142[181], 161.
Wuttke H. 473.

Záborský Jonáš 556.
Zagorsky Vlad. 187.
Zaleski Bohdan 24.
Zamolxis, prorok 223.
Zängerle R. S., biskup 114.
Zap K. V. 66.
Zarncke F. 274.
Zavadlal M. 372, 375, 376, 392, 397.
Zdziechowski M. 410.
Zeissberg H. 154.
Zhishman Jos. 200, 275.
Zima L. 556.
Zimmermann R. 282.
Zlatarski V. J. 197[1], 213[48], 216[53].
Zmaj Jovan Jovanović, viz *Jovanović Zmaj Jovan!*
Zobovičová Marie, viz *Miklošičová Marie!*
Zois Žiga (Sigmund) (Cojz), baron 28, 32, 320[89].
Zore Luka 514, 528.
Zrinjski Mikuláš 416.
Zrinjski Petr 416.
Zubatý J. 442.
Zupan Jakub 5, 20 (též Supa, Suppan, Župan), 564, 565, 566, 571.
Zupanič N. 532[102].

Žáček Jan 269.
Žigon A. 15.
Žiteckij P. 391.
Žofie, arcivévodkyně, matka císaře Františka Josefa 143, 144.
Žukovskij V. A. 10, 82.
Župan, viz *Zupan Jakub!*
Župančič Jan Ant. 108.
Župančič Oton 368[211].

OBSAH

Strana

Jiří Horák: ÚVODEM . . . . . V—XIV

I. . . . . 1—500

1. Kopitar a Vuk Karadžić. (Přeložil *Ján Stanislav*) . . . 3—21
2. Proslov nad hrobem Vuka Stef. Karadžiće 10. října 1897 ve Vídni. (Přeložil *Ján Stanislav*) . . . . . 22—26
3. Proslov při uložení ostatků Bart. Kopitara 12. října 1897. (Přeložil *Ján Stanislav*) . . . . . 27—28
4. Recense lidových písní srbských mylně přisuzovaná J. Grimmovi. (Přeložil *Jiří Horák*) . . . . . 29—42
5. Kollárova vzájemnost slovanská . . . . . 43—84
6. Prví srovnavatelé sanskrtu s jazyky slovanskými. (Přeložil *Ján Stanislav*) . . . . . 85—98
7. Miklošičovo mládí a jeho studijní léta. (Přel. *Jan Marhan*) 99—154
8. † Franc Miklošič. (Přeložil *Karel Krejčí*) . . . . . 155—172
9. Vatroslav Jagić. (Přeložil *Jiří Horák*) . . . . . 173—190
10. Hrob Vatroslava Jagiće. (Přeložil *Jiří Horák*) . . . . . 191—196
11. Josef Konstantin Jireček. (Přeložil *Jan Marhan*) . . . 197—256
12. František Pastrnek. K jeho 70. narozeninám. (Přeložil *Jiří Horák*) . . . . . 257—261
13. Dr. Vatroslav Oblak. (Přeložil *Stanislav Petira*) . . . . 262—402*
14. Milivoj Šrepel. (Přeložil *Jiří Horák*) . . . . . 403—424
15. † Karel Štrekelj. (Přeložil *Karel Krejčí*) . . . . . 425—438
16. Nový seminář pro slovanskou filologii na Karlově universitě . . . . . 439—451
17. Řeč při zahájení I. sjezdu slovanských filologů 6. X. 1929 v Praze . . . . . 452—462
18. Slovanská filologie v Německu. (Přeložil *Jiří Horák*) . 463—495
19. Podstata a úkoly německé slavistiky. (Přeložil *Jiří Horák*) . . . . . 496—499

II. . . . . 501—579

20. Počátky ruského románu. (Přeložil *Jiří Horák*) . . . . 503—513
21. Jméno »Jugoslavija« . . . . . 514—538
22. Myšlenka jihoslovanského sjednocení v minulosti . . . 539—552
23. Čechoslováci a Jihoslované . . . . . 553—561
24. Úvahy k životopisu Prešernovu. (Přeložil *Jiří Horák*) . 562—579

BIBLIOGRAFIE . . . . . 581—597

REJSTŘÍK . . . . . 599—617

* Podrobný obsah je na str. 401—402.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
LJUBLJANA

Svazek XIII.: *Ant. V. Florovskij: Čechi i vostočnyje Slavjane.* Očerki po istorii češsko-russkich otnošenij. Tom. 1. 1935. Str. XVI+527+příl. Cena 75 Kč.

Svazek XIV.: *V. Žáček: Ohlas polského povstání r. 1863 v Čechách.* V Praze 1935. Stran 234 vel. 8°. Cena 28 Kč.

Svazek XV.: *M. Szyjkowski: Polská účast v českém národním obrození.* Část II. 1935. Stran 679. Cena 70 Kč.

Svazek XVI.: *Jan Máchal: O symbolismu v literatuře polské a ruské.* 1935. Str. 224. Cena 30 Kč.

RUKOVĚTI SLOVANSKÉHO ÚSTAVU.

Svazek I.: *Lubor Niederle: Rukověť slovanské archeologie.* V Praze 1931. Stran VIII+294 vel. 8° a 1 příloha. Cena 48 Kč.

Svazek II.: *Josef Vajs: Rukověť hlaholské paleografie.* 1932. Str. VIII+177+LIV tab. Cena 50 Kč.

Svazek III.: *Evžen Ljackij: Historický přehled ruské literatury.* Část I. Staré ruské písemnictví. V Praze 1937. Str. 404 + 19 obr. příloh. Cena 50 Kč.

PRAMENY K DĚJINÁM VZÁJEMNÝCH STYKŮ SLOVANSKÝCH.

Svazek I.: *T. G. Masaryk: Studie o F. M. Dostojevském.* (S rukopisnými poznámkami.) Uspořádal Jiří Horák. V Praze 1932. Stran 85 vel. 8°. Cena 15 Kč.

Svazek II.: *Fedor Kovářík: Zážitky a dojmy ruského Čecha za carství.* V Praze 1932. Stran VIII+346 vel. 8°. Cena 50 Kč.

Svazek III.: *L. Kuba: Cesty za slovanskou písní.* (1885–1929.) Sv. I. Slovanský západ a východ. S hudebními příklady a vlastními kresbami. 1934. Stran 295. Cena 60 Kč.

Svazek IV.: *L. Kuba: Cesty za slovanskou písní.* Sv. II. Slovanský jih. 1935. Stran 392. Cena 60 Kč.

SBÍRKA SLOVANSKÉ ČETBY.

Svazek I.: *Evgenij Ljackij: Výbor bajek I. A. Krylova.* V Praze 1931. Stran 137 a 51 m. 8° a 1 příloha. Cena 20 Kč.

PŘEDNÁŠKY SLOVANSKÉHO ÚSTAVU.

Svazek I.: *Sborník přednášek o T. G. Masarykovi.* Proslovili *Josef Král, Jiří Horák, Jaroslav Bidlo, Milada Paulová, Anton Štefánek.* Uspořádal *Miloš Weingart.* V Praze 1931. Stran VIII+259 vel. 8° a 1 příloha. Cena 33 Kč.

Svazek II.: *Současné divadlo u Slovanů.* Proslovili *Otakar Fischer, Josef Páta, Zvonimír Rogoz, Marjan Szyjkowski, Václav Tille a Vladimír Vasilev.* Uspořádal *Miloš Weingart.* V Praze 1932. Stran 111 vel. 8°. Cena 20 Kč.

Svazek III.: *Soudobá filosofie u Slovanů* (*Ferd. Pelikán a Jos. Tvrdý*). V Praze 1932. Stran 174 vel. 8°. Cena 30 Kč.

Svazek IV.: *M. Novikov: Přírodovědecká práce v současném Rusku.* 1934. Stran 30. Cena 5 Kč.

Svazek V.: *Slovanský ústav v Praze Adamu Mickiewiczovi 1834–1934.* Uspořádal *Jiří Horák.* Stran 44 + 1 příloha. Cena 8 Kč.

Svazek VI.: *Jaroslav Papoušek: Ruské a československé legie v letech 1914–1918.* (Zvl. otisk ze sb. »Naše revoluce« roč. VIII.) V Praze 1932. Str. 61 v. 8°. Cena 10 Kč.

Svazek VII.: *Stojan Danev: Balkánský svaz a válka s Tureckem 1912–1913.* V Praze 1935. Stran 27. Cena 4 Kč.

NIKOLAJ OKUNEV:

Monumenta artis serbicae. Sešit 1. V Praze 1928. Sešit 2. V Praze 1930. Sešit 3. V Praze 1931. Sešit 4. V Praze 1932. Cena I. sešitu 80 Kč, II., III. a IV. 64 Kč (vždy 1 barevný obraz a 12 světlotiskových).

KNIHOVNA SBORU PRO VÝZKUM SLOVENSKA A PODKARPATSKÉ RUSI.

Čís. 1.: *Prof. Dr. A. Petrov: Drevnějšija gramoty po istorii karpatorusskoj cerkvi i ierarchii 1391—1498 g.* S 12 fotografičeskimi faksimile. V Praze 1930. XX+230 stran vel. 8°. Cena 56 Kč.

Čís. 2.: *Juljan Javorskij: Novyja rukopisnyja nachodki v oblasti starinnoj karpatorusskoj pis'mennosti XVI—XVIII. věkov.* S 5 snimkami s rukopisej. V Praze 1931. Stran 135 vel. 8°. Cena 44 Kč.

Čís. 3.: *Karel Domin: Piešťanská květena.* S mapkou a tabulkami. V Praze 1931. Stran 268+X tab. Cena 48 Kč.

Čís. 4.: *Albert Pražák: Slovenská literatura let padesátých až osmdesátých.* V Praze 1932. Stran 382. Cena 50 Kč.

Čís. 5.: *Jan Húsek: Hranice mezi zemí Moravskoslezskou a Slovenskem.* Studie ethnografická. V Praze 1932. Stran 379 vel. 8° s mapkou a 85 obr. Cena 40 Kč.

Čís. 6.: *Pavel Sillinger: Monografická studie o vegetaci Nízkých Tater.* V Praze 1932. Str. 330 a 15 příl. Cena 50 Kč.

Čís. 7.: *Imrich Karvaš: Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku.* V Praze 1933. Stran 132 vel. 8°. Cena 20 Kč.

Čís. 8.: *J. Javorskij: Materialy dlja istorii starinnoj pěsennoj literatury v Podkarpatskoj Rusi.* 1934. Stran 347 + 12 příl. Cena 50 Kč.

CARPATICA.

Svazek I. Řada A (duchovědná). Řídí prof. Dr. K. Chotek. 1936. Stran 476 + 34 příloh. Cena 60 Kč.

Svazek I. Řada B (přírodovědná). Řídí prof. Dr. Chotek. 1936. Str. 331 + 10 příloh. Cena 45 Kč.

BYZANTINOSLAVICA.

Sborník pro studium byzantsko-slovanských vztahů. Vydává Byzantologická komise při Slovanském ústavě. Výkonný redaktor *Miloš Weingart.* Vychází za podpory ministerstva školství a národní osvěty. — Recueil pour l'étude des relations byzantino-slaves. Publié par la Commission byzantologique de l'Institut Slave.

Ročník I. V Praze 1929. Stran VIII+312 vel. 8° a 30 příloh.

Ročník II. V Praze 1930. Stran 484 vel. 8° a 30 příloh.

Ročník III. V Praze 1931. Stran 578+47 příloh.

Ročník IV. V Praze 1932. Stran 544 vel. 8° a 25 příloh.

Ročník V. V Praze 1933—34. Stran 584 vel. 8° a 21 příloh.

Ročník VI. 1935—1936. Stran 460 a 3 přílohy.

Předplatné na celý ročník 80 Kč. Prix de l'abonnement annuel 80 Kč en commission à „Orbis", Praha XII., Fochova 62, ou dans chaque librairie. Cena jednotlivých ročníků: I. 80 Kč, II. 120 Kč, III. 160 Kč, IV. 160 Kč, V. 160 Kč.

BYZANTINOSLAVICA SUPPLEMENTA.

Svazek I.: *František Dvorník: Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance.* V Praze 1933. Str. X+443 vel. 8°. Cena 90 Kč.

CENA TÉTO KNIHY (MURKO) 60 Kč.